

C. SALLUSTII
CRISPI

Quæ extant.

IN V S V M
Georgij — — — *Georgij*
DELPHINI,

DILIGENTER RESENSUIT,

Et Notulas addidit

DANIEL CRISPINUS.

L O N D I N I :

Impensis *Abelis Swall*, ad Insigne Monocerotis,
& *Timoth. Childe*, sub Signo Albi Cervi
in Cœmeterio D. *Pauli*. MDCXC VII.

E. S. A. L. I. S. T. I. C.

C. R. I. S. T. I.

Q. U. E. S. T. I. O. N. E.

I. N. U. N. I. T. A. T. I. O. N. E.

D. E. L. P. H. I. N. I.

P. R. I. N. C. I. P. I. A. L. I. T. E. R. A. S. S. E. R. V. A. T. I. O. N. E.

N. O. T. A. S. A. D. A. D. A. N. T. I. A.

D. A. T. A. S. C. O. N. S. I. D. E. R. A. T. I. O. N. E.

I. N. U. N. I. T. A. T. I. O. N. E.

I. N. C. O. N. C. L. U. S. I. O. N. E.

L
C
rec
exp
fru
om
om
Cap
M
na
pr
pra
cil
ren
qu
ni
gen
ex
ips
ori
ve
de
sat
de
di
fin

LECTOREM.

QUIS fuerit Crispus Sallustius, antè quàm tibi sistetur, monendus esses, amice Lector : Sed illud quia Viri juxtà docti & celebres egregiè præstiterunt, supervacaneum duximus eorum bene scripta recoquere : Adeò qui ex illis, si lubet, Autoris nostri & vitam & mores cognoveris. Aliud est, quod à nobis jure meritoque expectes ; quemnam, scilicet, ex hac novâ Sallustii editione, fructum carpere possis. Institutum, totiusque operis designationem si spectes, nihil non sperare audeas : Nam, quod ante omnia monitum te volumus, non instinctu nostro, sed sapientissimi Ducis Montauserii, Serenissimi Delphini Moderatoris jussu, consilioque, eximium, eo quo videbis ornatu, Historicum tibi exhibemus. Ille, ut est omni humaniorum litterarum elegantia excultus, ubi instituendo Principi præpositus est, quonam potissimum modo singuli Autores facile feliciterque legerentur, cæpit cogitare : quæ lucem adderent legentium animis : quæ impedimentum inferrent : eaque omnia animadvertit, quæ non modo Serenissimi Delphini, sed publica etiam studia juvare possent. Dux sunt in legendis Autoribus difficultates, quæ festinantibus & minùs exercitatis negotium facessant : Prior quidem, quam facit ipse sermo & dictio ; seu quæ ex lingua & idiomate oritur : Alia verò, quæ rebus ipsis adscribitur ; quas vel obiter illi in cursu orationis, vel tanquam abundè cognitæ attigerunt, quâvis de causâ denique, non satis ad captum omnium, explicaverunt. Multam equidem, eamque maximè laudabilem operam in his solvendis difficultatibus collocaverunt hæcenus viri eruditissimi : At suo loco, nec satis commodè visa sunt pos-

AD LECTOREM.

ta quæ illi ceteroquin optimè scripserunt. Eorum enim
 Commentarios ubi inspicias, quæ ad nudam vocum
 phrasim pertinent significationem, aut peculiarem serm
 nis declarationem, ea cum ulteriori rerum enarratio
 commixta invenies: Ex quo oritur, ut cùm aliqu
 ex his notis inspicere velis, non ea prius occurrat, qu
 in aliis, contra animi tuî desiderium, tempus consum
 ris. Ne quid ejusmodi eveniret egregiè providit
 prudentissimus. Namque Interpretationem, quæ
 vocum & sermonis facit explanationem, seorsum à no
 quæ res ipsas evolvunt, proponendam decrevit: Ne
 fortè, quandoque ad notas, majores nonnullæ, circa di
 onem, difficultates essent retrahendæ. Designavit in
 per, quò omnia primo statim intuitu occurrerent, ut
 tis arithmeticis loca, ubi interpretatione opus esset, in
 carentur; Alphabeti autem litteris quæ notas poscere
 Minuta verò hæc sunt, quæ primò delineantis animi
 occupaverunt. Aliud unâ & eadem operâ ab ipso qu
 situm est, ubertas, scilicet, & sermonis copia. Ne
 enim tantum in Interpretatione suo quoque & natur
 loco restituendas voluit partes orationis singulas; Non
 nationum ante Verbum, deinde Accusativum, &c. Sin
 Synonima, obscurarum vice presertim, aliarum eti
 vocum substituenda statuit: Ut sic, tum sensus clar
 finis appareat, tum verborum vis & propria significa
 dijudicetur, abundantiaque inducatur: Quamquam
 Pcëtis hic fructus erit multò uberrimus. Restabat ali
 nihil, nisi tam utuli, tamque laudabili consilio manum
 movere. Rem verò ipsam, ut videtur, in se recepit gra
 bonarum litterarum Genius: nam à quo incepto retrah
 re impensam maximam quivis credidisset, ei rei ne mi
 mum quidem obtulit impedimentum. Nimirum in ea te
 pera incidimus, quibus Regum munificentissimus, hominu

ADLECTOREM.

que oculatissimus imperium obtinet. Cum ergo Dux Illustrissimus Montausorius ad honoris summum fastigium sublatus, lectusque inter Proceres fide ac sapientiâ præcellentes, quos magno numero hodie præsertim habet alma Gallia, Regiæ Delphini institutioni incumberet, ea perscienda curavit, quæ antè cogitaverat: Studiosissimè apud omnes litteratos, intra & extra regni fines, requirendos jussit, viros instituti sui administratos; quos beneficiâ, & omni favore clientes suos fecit. Quantum de bonis litteris, litterarumque, toto denique Musarum choro meruerit, qui omnes, quotquot habemus Latine linguæ Autores, eo, quo præscripto modo, castigandos & enarrandos procuravit, non ego, in hac infantiâ, sed quibuscumque bonorum omnium non fuerit innataturpis aversatio, omnes prædicabunt. Jam nihil opus erit vernaculis istis, & quotannis ferè, renovandis interpretationibus, quæ vix satîs unquam Autoris sensum & scopum assequuntur; semper ab ejus ratione, modoque recedunt: Quisquis in Latine linguæ cognoscendis principiis operam suam, per sex menses adhibere voluerit, is postea solus magnam illam virtutis altricem, veterem Romam dico, poterit non perustrare; tutusque venerandorum ejus sepulchrorum Manes in auxilium & consilium evocare. Utinam verò, quod etiam reliquum est, tam multis commoditatibus culpâ nostrâ nihil detractum fuerit. Socordiâ non evenerit profecto: Quæ antem per imperitiam turbata fuerint, ea ut humanitate tuâ excusare velis, Lector benevole, oramus. Quod si Illustrissimus Condomiensis Episcopus ex assiduâ, quibus, in erudiendo Principe, detinetur curis, ad hæc levîa animum demittere potuisset; aut Nobilissimo Huetio in earundem curarum partem ascito, quâ benevolentia laborantibus nobis nonnunquam subvenit eadem totum opus ad examen suum revocare licuisset, aliquid certè promovendis studiis utilius excudere potuissemus. Quod nobis, qui priores in hanc arenam

AD LECTOREM.

descendimus, quoniam fortuna melior invidit, si quid in hoc quasi præludio peccaverimus, aliorum qui idem decurrunt stadium diligentiam sarcietur. Multa dicenda superessent, quibusdam hominibus, quos nominare nihil attinet, non tam satisfaceremus, quod nemo natus faceret, quam respondere mus: At, quietem nostram qui nihil turbaverunt, illis multo melius erit quietam mentem bonam prece deprecari. Quomodo cumque errata nostra patefecerint, nisi forte etiam illis apud Superos semper commorantibus, indignum videbitur ad tam vilia sese demittere, lubentissimo animo corrigemus. Tu modo id quod res est, cogita, candide Lector, nos maximo studio enisos esse, ut Autorem nostrum in perfacili cognitione poneremus. Hinc inde, indiscriminatim, quaecumque ad hunc scopum ducere credidimus, securi desumimus. Neque eo minimum cujusquam Scriptoris laudi gloria detractum volumus, quod, utenda quæ illi in lucem ediderunt, ea nos ex illorum benignitate hauserimus. Ità verò agere satius fore visum est, quam, ut alii fecerunt, singula sunt Autoribus attribueret. Nam, ut taceam quod prolixa est ista quandoque disquisitionis, nullius, aut certe minimæ utilitatis; prorsum est, eam diligentiam, in eam, quam maxime vitaveris, incidere vituperationem: Quippe quem statim malevoli furem appellaverint, si quid, quod tute bene annotaveris alii, quos quidem nunquam videris, ante te observaverint. Tentavimus siquidem ex proprio censu nonnulla tibi eruere, Lector; exinde tamen laudem nullam aucupamur. Minima sunt, quæ, Tu nisi, pro tuâ equitate, ex bonâ nostrâ voluntate metitus fueris, vix tantilli esse pretii confitemur. Fructum verò, magnamque laboris nostri mercedem, qui nos stimulavit, aculeum, benefaciendi studium, nobis duximus: Ut jam, si quid ad Te perveniat compendii, voluptati nostra accedat cumulus. Diu verò multumque vale.

PETRUS

PETRUS CRINITUS

D E

HISTORICIS

A C

ORATORIBUS LATINIS.

Crispus Sallustius Amiterni natus traditur, in agro Sabino quo anno Atheniensium urbs à L. Sullâ devicta, atque vastata est, ut Romani annales referunt; ex nobili Sallustiorum familiâ ortus est, quæ diu in secundo ordine dignitatem servavit, idem in urbe educatus creditur, & à teneris annis operam, ac studium impendisse optimis disciplinis, sed cum in ea tempora incidisset, quibus corrupti civium mores variis partibus, atque factionibus forent, neque virtuti præmia, aut bonis ingeniis adessent, in tam depravatâ civitate, quod idem Sallustius fatetur, victum ejus ingenium voluptatibus, facile succubuit. Itaque cum ad remp. pro ætate foret delatus, propter civium improbitatem & factiones, multa adversa perculit. nam tum præcipuè Sullanis partibus infecta civitas æstuabat. Constat ex veterum commentariis, Sallustium ipsum ingenio fuisse acri, & in studiis literarum accurato, tum maxime in scribendâ historiâ. Præceptorem habuit inter alios Ateium Prætextatum, qui Philologum se appellavit, & ab eo edoctus est de ratione recte scribendi, ut à Suetonio Tranquillo traditur, qui & Asinum quoque Pollionem scribit ab eodem Prætextato eruditum, atque instructum maxime autem M. Catonis studiosus fuit: ex cujus commentariis, verba excerpfit, & velut breviarium ad usum proprium habuit: quod Octavius quoque Aug. in epistolâ ad M. Antonium refert, in quâ ipsum Antonium, ceu insanientem increpat, quod ea scribere vellet, quæ mirentur potius homines, quàm quæ intelligant. Sed interim ad Sallustii commentarios, Historiam composuit de L. Catilinæ conjuratione contra R. Senatam, & item de bello Jugurthæ, qui Numidiæ rex factus, diu contra Romanos strenuè rem gessit. Historiam præterea de Romanorum gestis, ut de Mario, & Sulla, necnon de Pompeio contra regem Mithridatem: quod opus libris aliquot à Sallustio absolutum traditur, & adhuc supersunt quædam, veluti absolutissimi operis reliquiæ, in quibus Sallustii diligentia in historiâ describendâ, atque gravitas appareat. In parte operis de rebus Punicis, tanto animi studio incubuit, ut à quibusdam, scriptum sit, eum regionem adiisse, ac maximâ solertia perlustrasse, quò majore fide atque officio veritatem

Vide Pag. 157.
ad Notam c.

PETRUS CRINITUS

tatem exploraret. Avienus certe Rufus plurimum Sallustii diligentiam, que studium commendavit: sed & Gellius, vir Romanus, qui veterum editionis Aristarchus habebatur, ita de Sallustii oratione differit: *Elegans* inquit, *Sallustii, verborumque facundia, & novandi studium, cum multis prorsus invidia fuit; plures non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere, & obtruncare, in quibus plura inscite, aut malignè vellicant.* quin & huius proprietatis servantissimum vocat. Titus autem Livius tam iniquus Sallustii fuit, sicuti ab Annæo Senecâ scribitur, ut quædam ex historiâ Thucydidi translata, & eleganter assumpta, velut depravata, & corrupta illi objecerit, idque ipsum non in Thucydidis gratiam effecit, ut Arellius Fuscus dicebat, verum putavit se facilius Sallustium vincere, si prius Thucydidem ipsum præferret. Asinius quoque Pollio librum scripsit, quo Sallustii scripta reprehenderet, quod in iis nimiam quædam affectatione antiquitatem sequeretur. Fabius vero Quintilianus, vir maturo, & gravi iudicio, asseruit, orationem Sallustii, atque brevitate nihil fieri posse perfectius, præsertim apud vacuos & eruditas aures: neque veritus est idem Fabius, Thucydidi, in scribenda historiâ apud Græcos principi, Sallustium ipsum opponere, sicuti T. Livium Herodoto: quo factum est, ut cum plures voluerint dicendi genus Sallustianum sequi, minimè sint assecuti. est enim ejus oratio tam absoluta, tam casta, innocens, ut meritò ab eruditis divina brevis censetur. nam & Arruntius, qui belli Punici historiam scripsit, Sallustio tantum concessit, ut ejus orationem maximo studio sequeretur: quod alibi diximus. Ne illud ignoratur, consuevisse Sallustium magno labore ac studio scribere, ut nihil non absolutum, atque perfectum videri posset; quod ex ipsâ lectione faciliè colligitur. Amicos in primis doctrinâ, & ingenio nobiles, habuit, ut Cornelium Nepotem, Messalam, & nigridium Figulum, qui periisse in exilio traditur; Julium præterea Cæsarem magno studio dilexit, à quo etiam ut creditur, dignitate præfecturæ honestatus est. Illud item à Suetonio refertur, Lenæum grammaticum, Pompeii libertum, satyras contra Sallustium composuisse, eumque mordaci & virulento carmine lacerasse, ut qui lucum illum, propinonemque, & nebulonem, ac lastaurum appellavit, tum vitâ scriptisque monstrosus, ac M. Catonis verborum furem ineruditissimus: quod ipsum non aliâ ratione à Lenæo factum creditur, quam ut studium suum, atque officium erga patronum Pompeium probaret: quem virum Sallustius ore improbo, animo autem inverecundo esse scripserat. itaque mirandum non est, si tam acerbè, atque satyricè libertus Lenæus contra Sallustium aciem styli exacuit. Quantum odii, atque inimicitie inter hunc & M. Ciceronem exstiterit, notissimum est: quod utrisque violentæ, atque acerrimæ orationes ita demonstrant, ut neuter videri possit satis suam rationem habuisse, dum alteri malè diceret. Quâ in re non sunt multo referenda, cum ex Hieronimy, ac Fabii autoritate constet, eos homines longè aberasse, qui confectas magis orationes ab aliis, quam à Sallustio & Cicerone habitas crediderint. Et sanè tam corruptis moribus Sallustius, ingenio tam proclivi ad luxum fuit, ut paternam domum, vivente adhuc patre, turpissimâ ratione venalem haberet, quod illi inter alia vitia à M. Cicerone exprobratur. Sed à Verrone etiam & Gellio traditum est, eundem fuisse in adulterio deprehensum ab Annio Milone, lorisque casum, ac datâ pecuniâ dimissum, quâ ratione factum est, ut M. Cicero appellare illum non

DE HISTORIA AC ORAT. LATINIS.

non dubitaverit, mensarum assecclam, cubiculorum pellicem & adulterum. Dignitates publicas gessit, & quaestura, & tribunatus honorem assecutus est, sed nullâ quidem laude, aut commendatione, adeo lubricine magis, quam ratione, & publice & privatim vixit: nam & ad iudicium subcella abstractus, fortunâ extremâ (ut inquit Cicero) stetit. Scribunt autem grammatici eâ de causâ senatu ejectionem fuisse à censoribus, quod ingenti lubricine matronas confectaretur. Illud quoque de Sallustio relatum est, patrocinio & favore C. Caesaris consecutum fuisse praetura Africae inferioris, ex qua dives factus, cum in urbem rediret, pretiosissimos hortos in regione ad Malum Punicum comparavit, ac Tiburti villam, quae à Cicerone itidem illi obijciuntur. Neque defunt, qui scribant Terentiam M. Ciceronis uxorem ab eo repudiatam, Sallustio nupsisse, ac deinceps Messalae Corvino, viro in eloquentiâ clarissimo: quod etiam suo loco scripsimus. Sciendum est fuisse plures Sallustios: nam & Cneus à M. Tullio celebratur in Sallustiorum familiâ insignis, & M. Ciceroni, ac Cn. Pompeio maximè familiaris: quod ex iis epistolis colligitur, quas Cicero ad Pomponium Atticum scribit. quae in re imprudenter quidam decepti sunt, cum Sallustii Empedoclea ignorent, ut alibi demonstravi. Sunt, qui tradant, ad annum secundum & LX. eum vixisse, & in patriâ annis aliquot post obitum C. Caesaris diem extremum obiisse: quod ex veterum commentariis colligitur. Illud praeterea de hoc ipso Crispo Romae circumlatum est, ut multi testantur:

*Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum,
Crispus Romanâ primus in historia.*

GERARDUS

D E HISTORICIS LATINIS

C Sallustius Crispus natus Olympiad. CLXXII. an. III. quem ad annum
 Anonymus in Olympiade anales hanc annuat. Συνας τας. Αδριαν
 Σεπολιρνος μιλως. Αδριανος. Κελας. Σαλεις. Ισογας. Εξο
 παρταδν. Sylla Athenas expugnat secundo mense hierno. Crispus Salla
 stius historicus nascitur. Is est annus Urbis condita CCCLXXVII. Ubi videmus
 Græcos scribere Σαλεις. Et sane eundem in Mss. meis, & antiquioribus editio
 nibus, vocatur Sallustius. Sed scribendum Sallustius gemino LL. quomodo legitur
 in aliis Mss. & lapidibus. Marmor effessum juxta rudera Sallustiana domus.

M. AURELIUS PACORUS

ET M. COCCELIUS STRATOGLIS

EDITUI VENERIS HORTORUM

SALLUSTIANORUM BASEM CUM

PAVIMENTO MARMORATO

DE AN. E.

D.

Neque aliter lapis illius, cuius vide ipse inscriptionem apud Aldum de Orthographia,
 Natus fuit in Sabinis anno uno post natum Varone Catullum, ut narrat
 Eusebius ad annum MDCCCXXXI. quadriennio autem ante bellum obiit Actiacum,
 ut idem scribit ad annum MDCCCCLXXX. Doctissimus Hieronymus Uolsius puta
 bat, nomen ejus simplici L. scribi oportere, quia vel à sale sit, vel salute. Sed itum
 utrumque est incertum. Et cur non à sale geminato LL. aequè esse possit, ac ab eodem
 venit fallo, unde fallitus, pro falso? Quare puto, non recedendum esse à libris antiquis,
 atque inscriptionibus, in quibus L geminatur. Tribunus plebis erat quo anno Clodius
 à Milone occisus fuit, puta anno LCCII, quo Cn. Pompeius Magnus, compluribus
 mensibus consul sine collega fuit. Tribunatu eo, quem nulla cum laude gessit, ut Ciceroni,
 ita & miloni, infestus admodum erat: idque quia in Fausta, L. Sylla filia, adulterio
 deprehensus, virgus à Milone esset cæsus nec nisi pecunià datà dimissus. Nempe istud
 in causa est, cur Clodius semper studuerit adversus Milonem. Vide Pedianum,
 Gellium, Servium, Horatii interpretes. item orationem sub Ciceronis nomine jam Au
 gustæo, vel Tiberii ævo, editam. Ex quibus etiam discimus, ob adulteria ac stupra
 senatu fuisse motum ab Appio Claudio Pulcro, & L. Calpurnio Pisone Cæsonio cons
 nempe anno Urbis LCCIII. sive juxta alios LCCIV. quo consules erant L. Æmilius
 Paulus & C. Claudius Marcellus. Ejus è Senatu ejectionis meminit & Dio lib. XL.
 Ac ne alium Sallustium signari putes, clarè ait id contigisse; Σαλεις, τὸ τὸ
 ἰσογας συλεις. Eo anno Milo jam exulabat: unde consequitur, quod à Milone
 Tribuno pl. virgis cæsum dicebamus, id antea contigisse; non eo se anno, ut vir eru
 ditus putabat. Etiam discimus eundem ex Scriptoribus, à C. Julio Cæsare, rerum potio,
 dignitatem Senatoriam recuperasse, quaestoremque factum, & postea etiam præturam
 obtinuisse. Prætura mentionem quoque invenio apud Hirtium penè editio libri de bel
 lo Africano: Item C. Sallustium Crispum prætorem ad Circinam insulam versus,
 quam adversarii tenebant, cum parte navium ire jubet; quod ibi magnam nume
 rum frumenti esse audiebat. Item apud Dionem lib. XLII. de hoc ipso legas: Στεγ
 τινος γὰρ ἐν τῷ τῷ Βελω ἀναλαβὴν ἀποδέσχετο. Narrat ibidem, ut cum in
 Campià Cæsaris milites, quos in Africam præmittere statuerat, seditionem concita
 sent; ac Sallustius prætor Romam contenderet, quod Cæsarem hujus rei faceret certio
 rem: propemodum fuerit occisus à compluribus militum, qui eum insequabantur, nec
 cuiquam parcebant, imò duos etiam senatores occiderant. Apud eundem lib. XLIII.
 refertur, ut Cæsar Numidia præfecerit Sallustium; ille autem provinciam expila
 verit: ac à Cæsare quidem fuerit absolutus; sed infamiam non effugerit; quod qui in
 historiâ acerbus esset alienorum vitiorum castigato, turpiter ipse in hoc munere se
 dedisset.

dedisset. Ex hac autem prædâ Numidicâ ita ditatus fuit, ut in Quirinali monte forum emeret, quod Sallustii vocatur, ubi nunc ædes S. Sabinae: item hortos, qui hodieque Sallustiani nominantur. Hæc ostendunt, vitam ejus laudari à nemine posse. Nempe omnis ejus gloria à præclaris scriptis proficiscitur. Sed vix ejus quicquam integrè ad nos pervenit, præter bellum Jugurthinum, & Catilinarium. Ità vulgo inscribuntur. Sed posterior genuina inscriptio, **DE CONJURATIONE CATILINARIÆ**. Testis Sallustius ipse his verbis: Igitur de Catilinæ conjuratione, quàm verissimè potero, paucis absolvam. At ex nobili historiarum opere, quo imprimis historici principis nomen meruit, nihil habemus præter quatuor oratiunculas, epistolas duas, & lacera aliquot fragmenta, quæ ex Grammaticis antiquis, atque aliis scriptoribus, collecta sunt. Duæ verò ad Cæsarem orationes, ut vocant, de Rep. ordinandâ, utrùm Sallustii sint, non conveniunt inter eruditos. Carrio Sallustio objudicat: & pro illo est, quod veterum nemo, qui tantopere gaudent Sallustium ad partes ad vocare, inde aliquid deprimat. Dissentiit autem Douza, cui favent libri vetr. & dictio ipsa, quæ, quicquid dicat Carrio, planè Sallustium redolet. Sin genuinæ non sint, negari tamen non possit, valde esse antiquas, & quidem Juliani, aut Augustei ævi: saltem non infra Flavianum. Sed genuinas esse arbitror, non tamen ut orationes esse putem, sed epistolas duntaxat. Nam posterioris auctor his ait, se illa scribere, ac disertim litteras appellat. Planèque verisimile est, missas esse ad Cæsarem, cum in Hispanias contra Petreum & Afranium proficisceretur: quemadmodum jamdudum Ciacconius observavit. Illa verò in Ciceronem oratio, etsi à Fabio quoque tamquam Sallustii laudetur: tamen, quod res indicat, omnino est alicujus declamatoris: credo Porcii Latronis, vel alterius alicujus, ex illis, quos nominat M. Seneca in Suasoriis, & Controversiis. Eidem ejus valde commendant antiqui. Nam certissimus auctor dicitur Vibio Sequestri de Fluminibus. Item Hieronimo libro de locis Hebraicis, & exinde Isidoro lib. XIII. cap. XXI. Adhac nobilitatæ veritatis historicus nuncupatur ab Augustino lib. I. de Civitate Dei, cap. V. Avienus etiam in descriptione oræ maritimæ, dicit omnia illius dicta esse præjudicatæ auctoritatis, appellat quoque expressiorem efficacem styli, & veritatis. Objeçant adversus ea aliqui, quod, pravo loginis succo, pleraque ad Ciceronis laudem pertinentia, quæ apud alios legere sit, præterierit. Verùm ea potius neglexisse ego arbitror, vel ut falsa, vel ut incerta planè, vel ut exigua ac minuta. Quod ad dictionem Sallustii attinet, omnes antiqui judicant brevem ac nervosam esse, & Thucidideam æmulam. Sanè scriptor est planè Atticus, quâ laude Demostheni proprior est, quàm Cicero ipse: ut bene senset Turnebus in adversariis suis. Sed ut Thucididem non omnes probarunt, ita nec Sallustii dictio omnibus probabatur. Nam Asinius Pollio damnabat eam, tamquam obscuram, & in translationibus audacem: ut Tranquillus auctor est lib. de claris Grammaticis in Philologi vitâ. Imprimis verò reprehendi solet, quod antiqua verba ex Catonis Originibus excerperet: cujus rei meminere Augustus apud Tranquillum in ejusce Cæsaris vitâ, idemque Tranquillus lib. de claris Grammaticis in vitâ Lenai, & Fabius ex antiquo epigrammate lib. VIII. cap. 3. Sed hæc impedire non potuere, quò minus à Tacito (at quanto viro!) rerum Romanarum florētissimus actor, lib. III. Historiarum diceretur. Imò juxta Martialem, lib. XIV Crispus Romanâ primus in historia est. Augustino quoque lib. de vitâ beatâ vocatur electissimus pensator verborum. Imò Græci ipsi ejus historias tantî facere, ut eas verterit Zenobius, sophista is, qui Roma docuit sub Adriano Cæsare; quique epitomen proverbiorum Didymi, & Tarrhai scripsit; ut testis est Suidas in *Συνομ.* Atque inde est, quod Sallustii quoque meminit Stephanus in *Αΐδις*. Utinam verò extaret Asper Grammaticus, Sallustii interpres, teste Hieronymo. Quædam ex eo citat Sospater. Joannes Baptista Pius annotationum Posteriorum cap. LXXXIV. citat antiquum auctorem, qui vitam Sallustii scripsit. Eum non vidi. Sed scio vitam Sallustii è veteribus reliquisse Asconium Pedianum: ut cognoscere est ex Acronè ad Horat. Sat. 2. lib. 1. E junioribus idem conati Pomponius Lætus, & Petrus Crinitus. Sed his fides habenda, quatenus veterum scrip̃ia compilarunt. Cave autem cum Sallustio hoc confundas Crispum Sallustium, ad quem in odis scribit Horatius, historici hujus sororis filium, Augusti amicum; de quo Seneca, lib. 1. de Clementia, & Tacitus, lib. 1. & 3. annal. A quo & metallum quoddam Sallustianum esse dictum, Plinius auctor est lib. 34. cap. 2.

VETERUM SCRIPTORUM

Et nonnullorum recentiorum de Sallustio

Judaica & Testimonia

AUGUSTUS CÆSAR.

Suetonius in vita Augusti.

TUque dubitas Cimberne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi? ita, ut verbis, quæ Crispus Sallustius excerptit ex Catonis Originibus, uraris, an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda?

Velleius Paterculus, Hist. lib. 2.

Æmulus Thucydidis Sallustius.

Et:

Penè stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maxime nostri ævi eminent, princeps carminum Virgilius, Rabiriusque & consecutus Sallustium Livius, Tibullusque & Naso, perfectissimi in forma o peris; nam virorum ut magna admiratio, ita censura difficilis est.

Horatius, serm. lib. 1. sat. 2.

Libertinarum dico: Sallustius in quas

Non minus insanit, quam qui machatur.

Alconius Pedianus:

Fertur Sallustius tanto ardore insanivisse in libertinas, quanto mœchus in matronas: quod cum illi in Senatu a censoribus objectum esset, respondit, se non matronarum sectatorem esse, quare ex senatu ejectus est, quod ipse excusat in Catilina bello.

Hæc vetus interpretes Horatii.

Seneca Rhetor. Decl. lib. 3.

Orationes Sallustii in honorem historiarum legantur.

Seneca Philosophus Epist. 114.

Sallustio vigente, amputatæ sententiæ, & verba ante expectatum cadentia & obscura brevitatis fuere pro cultu. Arruntius vir rare frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genus nitens.

Et ibidem.

Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud Arruntium crebra sunt, & penè continua. nec sine causâ. Ille enim in hæc incidebat: at hic illa quærebat.

Et Lib. 9. decl. 1. & controvers. 25. lib. 5.

Cum sit præcipua in Thucydide virtus, brevitatis; hæc eum Sallustius vicit, & in suis illam castris cecidit. nam in sententiâ Græcâ tam brevi, quàm salvo sensu detrahbas vocem aliquam, constabit sensus, etiam si non æquè comtus, attamen integer. at ex Sallustii sententiâ nihil detri sine sensus detrimento potest. Titus autem Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam, & tamquam translatam, & tamquam corruptam, dum transferretur, objiceret Sallustio. nec amore Thucydidi facit, ut illum præferat, sed laudat, quem non timer: & facilius putat posse a se Sallustium vinci, si antè a Thucydide vincatur.

Martialis lib. 14.

Hic erit, us perhibent doctorum corda virorum.

Crispus Romana primus in Historiâ.

Quintilianus lib. 2. cap. 5.

Livius a pueris magis legendus, quàm Sallustius. & hic historiæ majoris est auctor: ad quem tamen intellegendum jam profectu opus sit.

Et libro 3. cap. 10.

Crispus Sallustius in bello Jugurthino & Catilinario nihil ad historiam pertinentibus principis orsus est.

vitanda illa Sallustiana, quamquam in ipso virtutis locum obtinet, brevitatis, & abruptum sermonis genus: quod otiosum forsasse lectorem minus fallit, audientem transvolat, nec, dum repetatur expectat.

Et lib. 4. cap. 2.

Et lib. 8. cap. 3.

Nec minus noto Sallustius epigrammate incessitur:

Et verba antiqui multum furate Catonis,

Crispe Jugurthina conditor historiae.

Et lib. 9. cap. 3.

Ex Græco translata Sallustii plurima.

Et libro 10. cap. 1.

Neque illa Sallustiana brevitatis, quâ nihil apud aures vacuas atque eruditae potest esse perfectius, apud occupatum variis cogitationibus iudicem & sepius ineruditum captanda nobis est: neque illa Livii lactea ubertas docebit satis eum, qui non speciem expositionis, sed quidem quaerit.

Et ibidem.

At non historia cesserit Græcis: nec Thucydidi opponere Sallustium verear: nec indignetur Herodotus æquari sibi T. Livium, cum in narrando miræ iucunditatis, clarissimique candoris; tum in concionibus, spem quam narrari potest, eloquentiam ita dicuntur omnia tum rebus tum personis accommodata, sed affectus quidem, præcipue eos qui sunt dulciores, ut parcissime dicam, nemo historicorum commendavit magis: ideoque immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est. nam mihi egregie dixisse videtur Servilius Nonianus, parcos eos magis quam similes.

Et ibidem.

Attici præcis conclusionibus obscuri, Sallustium atque Thucydidem superant: tristes ac jejuni Pollionem æmulantur; otiosi & supini, si quid modo longius circumdlexerunt, jurant Ciceronem ita locuturum fuisse.

Et lib. 10. cap. 3.

Sanè manifestus est Sallustii ex ipso opere labor.

Statius Papinius lib. 1. Sil. 4.

Sed tuas artes puer ante discat:

Omne quis mundi senium remensus,

Orsa Sallustii brevis, & Timarcti.

Reddis alumnum.

Cornelius Tacitus Hist. lib. 3.

C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor.

Justinus Hist. lib. 38.

Pompeius Trogus in Livio & Sallustio reprehendit, quod conciones directas, ac orationes operi suo inferendo historiae modum exceßerint.

Agellius lib. 1. cap. 15. Noct. Atticæ.

Sallustius novator verborum.

Et lib. 3. cap. 1.

Sallustius vel subrilissimus brevitatis artifex.

Et lib. 4. cap. 15.

Elegantia orationis Sallustii, verborumque facundia & novandi studium cum multa prorsus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati sunt reprehendere pleraque & obtrectare, in quibus plura inscite aut malignè vellicant, non nulla tamen videri possunt non indigna reprehensione.

Et lib. 10. cap. 20.

Sallustius proprietatis in verbis retinentissimus consuetudini concessit.

Et lib. eod. cap. 26.

Asinio Pollioni in quâdam epistolâ, quam ad Plancum scripsit, & quibusdam aliis C. Sallustio iniquis, dignum notâ visum est, quod, &c.

Et lib. 17. cap. 18.

M. Varro in litteris atque vitâ, fide homo multâ, & gravis, in libro quem inscripsit, *Tius*, aut, *De Pace*, C. Sallustium scriptorem seriae illius & severae orationis, in cuius historiâ notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, & cum dedisse pecuniam dimissum.

Suetonius

JUDICIA ET TESTIMONIA.

Suetonius de claris Grammaticis : de Philologo :

Afinius Pollio librum scripsit, in quo Sallustii scripta reprehendit, ut nimia verborum affectatione oblita. *Et ibidem :*

Philologus coluit familiarissimè C. Sallustium, & eo defuncto, Afinium Pollionem, quos historiam componere aggressos, alterum breviario rerum Romanarum ex quibus quas vellet eligeret, instruxit; alterum præceptis de ratione dicendi, quo magis miror Afinium Pollionem credidisse, antiqua eum verba & figuras solitum esse colligere Sallustio, cum sciat eum sibi nihil aliud suadere, quam ut non civilique & proprio sermone utatur, viterque maximè obscuritatem Sallustii, & audaciam in translationibus.

Et de Læneo :

Læneus tanto amore erga patroni (Pompeii) memoriam exstitit, ut Sallustium historicum quod eum oris improbi, animo invecundo, scripisset, acerbissimè satyrâ lateraverit, Iastaurum, & Iurconem, & nebulonem, popinonemque appellans, & vicâ scriptisque monstrosos, præterea priscorum Catonisque verborum inruditissimum furem.

Macrobius Sat. 3. cap. 15.

Sallustius gravissimus alienæ luxuriæ objurgator & censor.

Et lib. 5. cap. 1.

Quatuor sunt genera dicendi : copiosum; in quo Cicero dominatur; breve; in quo Sallustius regnat; siccum; quod Frontoni adscribitur; pingue & floridum; in quo Plinius Secundus quondam; & nunc, nullo veterum minor, noster Symmachus luxuriatur. *Symmachus lib. 5. Epist. 66.*

Interea recuso sententiam, quæ rem venaticam servile dicit officium. Statuerit hoc scriptor stilo tantum probandus; nam morum ejus damna non sinunt, ut ab illo agenda vitæ petatur auctoritas.

Ausonius in protreptico :

Jam facinus Catilina tuum, Lepidique tumultum,
Ab Lepido & Catulo jam res & tempora Roma,
Orsus, his senos seriem connecto per annos:
Jam lego civili mistum Mavorte duellam.
Movit quod socio Sertorius exsul Ibero.

Sidonius Apollinaris in panegyri Athenii Augusti :

Quâ Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quintilianus,
Quâ pompâ Tacitus, numquam sine laude loquendus.

Et in panegyri Narbonensi :

Et te multimoda satis verendum
Scriptorum numerositate, Varro :
Et te qui brevitate Crispe polles :
Et qui pro ingenio fluente, nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

Apuleius Apologiâ :

Neque Cato gravitatem requirit, neque Lælius levitatem, neque Græchus impetum, nec Cæsar calorem, nec Hortensius distributionem, nec Calvus argutias, nec parcimoniam Sallustius, nec opulentiam Cicero.

Festus Avienus, in orâ Maritimâ :

Interrogasti, si tenes, Mæotici
Situs quis esset aquoris : Sallustium
Noram id dedisse, dicta & ejus omnibus
Præjudicata auctoritatis ducier
Non abnuebam, ad ejus igitur inclytam
Descriptionem (quâ locorum formulam
Imaginemque, expressor efficax stili
Et veritatis, penè in obtutus dedit
Lepore linguæ) multa rerum junximus.

Vibius Sequester lib. de fluminib.

Sallustius auctor certissimus.

Marius Victorinus in librum Cic. de Inventione.

Historia & brevis esse debet in expositione, & aperta, & probabilis, ut Sallustius sibi omnia in Catilinâ tribuit.

Spartianus in D. Hadriano.

Amavit (Hadrianus) genus dicendi vetustum, controversias declamavit, Ciceroni Catonem, Virgilio Ennium, Sallustium Cælio prætulit: eademque jactatione de Homero ac Platone judicavit.

Vopiscus in Aureliano.

Nemo scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non est aliquid mentitus, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogius, manifestis erroribus convincerentur.

Et in Probo:

Et mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitaret viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, &c.

Et lib. 2. cap. 13.

Quod quidem non fugit hominem nequam Sallustium, qui ait: Sed omnis nostra vis in animo & corpore sita est; animi imperio, corporis servitio magis utimur. Recte, si ita vixisset, ut locutus est, servivit enim foedissimis voluptatibus, suamque ipse sententiam vitæ pravitate dissolvit.

Hieronymus in Epistolâ. Nepotiani ad Heliodorum:

Neque enim proposui historiam scribere, sed nostras breviter flere miseras. Alioquin merito ad hæc explicanda & Thucydides & Sallustius muti sint.

Et lib. 1. adversus Jovinianum:

Cicero rogatus ab Hirtio, ut post repudium Terentiæ, sororem ejus duceret, omnino hoc facere supercedit, dicens, non posse uxoris & Philosophiæ pariter operam dare. illa interim conjunx egregia, & quæ de fontibus Tullianis hauserat sapientiam, nupsit Sallustio inimico ejus, & tertio Messalæ Corvino, & quasi per quosdam gradus eloquentiæ devoluta est.

Idem de locis Hebræicis, & ex eo Isidorus Orig. lib. 13. cap. 21.

Sallustius auctor certissimus.

Augustinus de Civitate Dei lib. 1. cap. 5.

Sallustius nobilitatæ veritatis historicus.

Et Epist. 5. ad Marcellinum:

Nobilissimus historicus.

Johannes Sarisberiensis, Polycritici 3. cap. 11.

Unde & Crispo Historicorum inter Latinos potissimo, sed & ipsi Ciceroni placuit: in malis factionem esse, quod in viris Bonis vera amicitia est.

Volaterranus:

Cajus Sallustius Crispus, Romanus primus in historiâ, ut ait Martialis: Thucydidi ex Græcis opponitur à Quintiliano, elegantia dicendi, atticâ brevitate, sententiarum celebritate. Taxatur autem à Pollione, ut nimis antiquarius, & ex Catonis Originibus verba mutuatus. Trogo autem, quod orationibus nimis longis ac directis utatur: sicuti etiam Thucydides. Hic ille inimicus Ciceronis, divitiis præditus, cujus hortorum vestigia adhuc cernimus Romæ: quorum Plinius quoque meminit libro Naturalis historiæ septimo, capite decimo sexto. Hic etiam ille alienæ luxuriæ gravissimus objurgator & censor, qui Metellum Pium in historiâ reprehendit, quod præter ejus, & populi Romani dignitatem & modestiam, conviviis in Hispaniâ, omnique luxu uteretur. Postea vero ipse deprehensus in adulterio, ab Annio Milone, & loris bene cæsus, & postquam poenas dedisset, dimissus est. Auctores Varro & Macrobius, Aulus Gellius.

Patrarcha:

Crispus Sallustius nobilis historicus veritatis (sic enim de illo apud auctores verissimos scriptum video) quò fidelius res Africæ complecteretur, libros Punicos perquisivit, peregrinamque linguam, per interpretem, flagranti studio scrutatus est. quin & maria transgressus dicitur, ut oculis suis crederet de conditionibus locorum. Bellum Jugurthinum, conjurationemque Catilinæ, compendioso, & ad unguem, ut dici solet, castigato stylo complexus est. sed nullo famosior quàm Historiarum libro, qui ætati quoque nostræ, ne certum ejus fileam dedecus, amissus est: veterum quidem testimonio illustris, apud nos solo jam nomine superstes.

Sallustius,

JUDICIATET TESTIMONIA.

Sallustius rerum Romanarum florentissimus scriptor, ut inquit Tacitus, frequenter est in manibus puerorum, sed mihi aptior videtur provectoribus. Inimitabilis in illius scriptis gratia: quæ quotiescunque repetita, nunquam tædium sui, aut fastidietatem lectori afferant.

Qu. Est augius.

Nemini dubium est Sallustium plures majoreque historiarum libros scripsisse: quæ partim temperum injuriâ, partim invidia hominum jam dudum periêre. Neque absurdum est inde suspicari, si bellum Jugurthinum, quod ipse non vidit, & tamen Romanis suis ita diligenter notavit, eâ quoque memoriæ mandasse, quæ suo tempore potissimum contingere: quemadmodum contentiorem inter Marium, Sullamque ortam, ob bellum Mithridaticum: Octavii, Mariique necem: Africam Pompeii Magni victoriam: Sullæ tyrannidem: Metelli Pompeique in Hispanias missionem: Sertorii, pugnaeque ejus finem: Gladiatorum bellum: Tribunatum plebis restitutum: pyratum exitum: Syriam victam: Et cum his pleraque alia, quæ Sallustii nativitate usque ad Catilinæ conspirationem gesta sunt, ubi interfuerunt anni exacti viginti & quinque. Deinde, à Catilinæ conjuratione usque ad Sallustii obitum, etiam ardua haud pauca acciderunt: velut, Magni Pompeii triumphus: Ciceronis exilium, & trucidatio: Gallicum bellum: Clodius interemptus: Respublice oppressa: Africana expeditio: Julius Caesar confossus: Octaviani Aug. imperium: L. Antonii seditio. Quare haud facile creditu, tam diligentem historicum hæc Romana omisisse. Sed hanc, pro dolor, jacturam debemus aut Gothis & Vandalis orbis devastatoribus: aut Ciceronianis vel Livianis Sallustio infensissimis: nam id Paravinus tunc viginti quatuor annorum natus erat, cum Sallustius ex humanis cessit: cujus tandem libri etiam à jacturâ quantumvis mitiore, immunes non fuerunt. Sic ex Livio, parum superest: ex Ennio fere nihil, ex Sallustio pauca, uti res humanæ semper fuerunt. Præterea non abs re, à quibusdam dicitur inimitabilis, velut liquet vel ex autoribus, qui post eum de Jugurthâ scripserunt: ut Livius, & abbreviatores ejus, præsertim Florus lib. 3. cap. 1. & lib. 62. Orosius lib. 5. cap. 15. Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. & lib. 6. cap. 11. Frontinus lib. 1. cap. 8. & lib. 2. cap. 1. & Eutropius lib. 4. cap. 8. Plinius, & alia, qui ad tantam dicendi gratiam nunquam pervenerunt. Vir ille clarissimus, philosophus, orator magnus, verus historicus: adversarios habuit Ciceronem in primis, propter Terentiam: Asinium Pollionem, propter Ciceronem: Titum Livium, propter scribendi tamam: qui cum suis curarunt adducere, ut omnino Sallustii vitium, non cum scriptis ejus oblivioni traderetur. Ita militudo illa studii, raro benevolentiam, æmulationem potius afferre solet.

Julius Cas. Scaliger Oratione pro Cicerone:

Id quod & Sallustius omnium scriptorum numerosissimus nusquam aspernaris

Et ibidem:

A Sallustio autem breviter illam peti debere, cum scribis; neque quid vel intelligo, neque tam vulgi animo conceptam, adeo persuasam, adeo decantatam in illo viro breviter umquam comprehendendi. Nam si, quoniam frequentibus assumptis utitur, aut quod non longis periodis ambit argumenta rerum, properare videtur, isto tibi quoque pacto brevibus atque interceptis saltibus centum milliarum iter minus longum videbitur, quam unius modo stadii intervallum, quod in spiritu confeceris. At contra videmus Sallustium ipsum, cum quid semel dicendum assumpsit, adeo perstare, ut sæpenumero egredi videatur, &c.

Ibidem:

Neque verò Sallustium politissimum auctorem rejiciunt: (Ciceroneani) sed apud eum illud atque inficitium dicendi genus, sed multa superfluitiosa verba.

Idem lib. 4. Poëta cap. 24.

Quasi verò commentarium scripserit ille, non Historiam pleniorē; qui sit Historiæ pater appellatus.

Et lib. 3. cap. 96.

Ambitiosè igitur fecisse videtur Sallustius quibusdam, quod Poëtarum more cum dicere orsus esset de Catilina, ommissa eâ narratione repetit historiam ab ultimis Romæ rudimentis. Nos virum in suo in genere præstantem cum recte tum necessario fecisse judicamus: ut ostenderet corruptam civitatem, cujus & pars esset Catilina.

C. SALLUSTI

C. SALLUSTII
CRISPI
CATILINA;
SEU
BELLUM CATILINARIUM.

OMnis homines, qui i sese student præstare cæteris animalibus, summâ ope niti decet, ne vitam silentio transcant, veluti pecora, quæ natura prona, atque ventriobedientia finxit. ^b Sed nostra omnis vis in animo & corpore ita est. Animi imperio, corporis servitio magis utimur. alterum nobis

INTERPRETATIO.

DECET omnes homines, qui student sese præstare cæteris animalibus, conari totis viribus ne transcant vitam nihil agendo, sicut pecora, quæ natura fecit in terram propensa, & ventri obedientia.

NOTÆ.

OMNIS, Accusativus pluralis. Solabant enim veteres nomina in *is* esinentia in singulari, eodem sono esse in Accusativo plurali; mutatâ tamen syllabâ brevi in longam, utpote natâ ex diphthongo *eis*, quâ terminabantur olim Accusativi illi plurales.
^b Sed.] Hic non est adversativa; posita est vocula pro *verum, autem*; Gallicè Or, cum

cum dis, alterum cum belluis commune est. ¹ Quo mihi rectius videtur, ingenii, quàm virium opibus gloriam quærere; &, quoniam ipsa, quâ fruimur, brevis est, memoriam nostri quàm maxumè longam efficere. Nam divitiarum & formæ gloria, fluxa atque fragilis est, virtus clara, æternaque habetur. Sed diu magnum inter mortalis tamen fuit, vi-ne corporis, an virtute animi, res militaris magis procederet. ² Nam & prius, quàm incipias, consulto, &, ubi conlueris, maturè factò opus est. Ita utrumque per se indigens, alteri alterius auxilio eget. Igitur initio reges (nam in terris nomen imperii id primū fuit) ^d diversi, pars ingenium, alii corpus exercebant, etiam tum vita hominum sine cupiditate agitabatur: ³ sua cuique placebant, postea verò quàm in Asia ^e Cyrus, in Græcia Lacedæmonii & Athenienses ^f cœpere urbes, atque nationes subigere; lubidinem dominandi, causam belli habere; maxumam gloriam in maximo imperio putare: tum demum periculis, atque Negotiis compertum est, in bello plurimū ingenium posse. Quòd si regum, atque imperatorum animi virtus in pace ita, ut in bello, valeret, æquabilius, atque constantius sese res humanæ haberent, neque aliud aliò ferri, neque mutari,

INTERPRETATIO.

¹ Quapropter videtur mihi rectius quærere gloriam opibus & facultatibus ingenii, quàm opibus virium corporearum.

² Nam ex alterâ parte, oportet deliberare, priusquàm incipias, & ex altera oportet non cessare exequi, postquam consuleris.

³ Unusquisque sic satis contentus erat iis quæ possidebat.

^d Postquam verò Cyrus in Asia, Lacedæmonii & Athenienses in Græcia,

perunt in suam potestatem redigere nationes; habere lubidinem dominandi pro causâ belli; putare maxumam gloriam in maximo imperio sitam, tum demum compertum est experiri, atque negotiis, ingenium plurimum se in bello.

^e Neque videres opes & divitias, hæc aut illâ regione, in aliam deponere.

NOTÆ.

^a Longam.] Hoc vult Sallustius, ut unusquisque hominum recordationem præclaris factis mereatur, itaque in ipsorum vivat memoria.

^b Incipias.] Id est, quilibet incipiat. Hæ locutiones per secundam singularis numeri personam sunt frequentissimæ & elegantissimæ. Iis utimur etiam cum ad multitudinem præsentem sermo dirigitur.

^c Primum.] Id est, vocati sunt Reges, qui primi dominium exercuerunt in Gentibus. Quod quidem Autoris sensu, intelligendum est, quatenus, cum aliis, initium rerum repetit ex profanis Autoribus.

^d Diversi.] Id est, diversas vias sectantes.

^e Cyrus.] Cambyſis & Mandanes filii qui Imperium Medorum ad Persas tranſtulit. Cur verò ejus meminerit Sallustius, cum ante Cyrum, Ninus Assyriæ Rex Asiam bello vastaverit, credendum esse factum, quia ante Cyrum securata sit admodum rerum memoria, neque ante ipsum satis cognitum fore vine corporis, an virtute animi res militaris magis procederet.

^f Æquabilius.] Id est, magis suum eundem statum obtinerent. Gall. Aut un cours bien plus regle.

BELLUM CATILINARIUM.

misceri omnia cerneret. Nam imperium facile iis artibus regeretur, quibus initio partum est. Verum, ubi pro^a labore desidia, pro^b continentia & c^c æquitate^d libido atque^e superbia invasere; fortuna simul cum moribus^f immutatur. Ita imperium semper ad optimum quemque ab minus bono transfertur. Quæ homines^g arant, navigant, ædificant, virtuti omnia^h parent. Sed multi mortales, dediti ventri, atque somno, indocti, incultique, vitam sicutiⁱ perigrinantes transire, quibus profectò, ¹ contra naturam, corpus voluptati, anima oneri fuit, eorum ego vitam mortemque² juxta æstumo, quoniam de utraque filetur. Verum enimvero is demum mihi vivere, & frui animâ videtur, qui aliquo negotio intentus, præclari facinoris, aut artis bonæ famam quærit. ¹ Sed in magnâ copîâ rerum, aliud alii natura iter ostendit. Pulchrum est bene facere reip. etiam benedicere haud absurdum est. Vel pace, vel bello clarum fieri licet, & qui fecere, & qui facta aliorum scripsere, multi laudantur: ³ Ac mihi quidem, tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem, & actorem rerum: tamen in primis arduum vi-

INTERPRETATIO.

¹ Omnia obediunt virtuti, & illi sub-
jecta sunt.

² Ego tanti facio mortem illorum ac
vitam.

³ Atque quanquam scriptor rerum ge-

starum nullo modo, nec mereatur, nec ob-
tineat eandem gloriam, quam consequi-
tur ille, qui eas perficit, attamen vide-
tur, mihi quidem, in primis difficile scri-
bere historiam.

NOTÆ.

^a *Labore.*] Labor hic positus est pro pro-
pensione ad laborem; pro laboriositate, si
ita loqui liceret: Opponitur enim *desidia*.

^b *Continentia.*] Apud Politicos, adeo-
que & Historicos persæpè non idem di-
cit quod apud Philosophos. Hi per *conti-
nentiam* eam virtutem intelligunt quæ
moderatur appetitui circa cibum, potum,
&c. Illis vero *continentia* est quâ homo
qui sedet in gubernaculo Reipublicæ, ab-
stinet ab omni injustâ exactione.

^c *Æquitate.*] Plus est *Æquitas* quam
Justitia. Hæc suas habet formulas ita di-
gestas, ut sæpè summum jus summa sit
injuria: At verò *Æquitas* illud unum re-
spicit quod in se, & reverâ æquum & bo-
num est: Judicat ex foro conscientiæ;
quandoque leges transgreditur justitiæ;
imò contra eas facit.

^d *Libido.*] Ea est, cum homo Politi-
cus, quamobrem aliquid injusti incipiat
interrogatus, is responder, *Quia libet*.

Alibi aliud libido indigitat.

^e *Superbia.*] Tyrannidis gradus est ul-
timus & supremus, cum scilicet Rex ali-
quis cum fastu, & fastidio perinde inju-
sticiam suam in subditos exercet, ac li-
bruta essent, aut villa mancipia.

^f *Immutatur.*] Id est, ex favente se
adversa.

^g *Arant.*] Id est, quæcumque terra cul-
tura crescant. *Navigant*, id est naviga-
tionibus comparantur. Sed insolentior est
tropus.

^h *Peregrinantes.*] Quasi essent à vitâ
extranei, quosque minime tangat quic-
quid in ea est.

ⁱ *Contra naturam.*] Omnino, nam se-
cundum eam, qui minor est servit majo-
ri: Animus verò corpori præstat.

¹ *Sed in magnâ, &c.*] Sensus est, Cum
tam variae sint artes quibus gloria compa-
rari possit, naturam diverse hunc aut il-
lum ad quamlibet instituere.

detur, res gestas scribere: primum, quod facta dictis ^a exaequanda sunt: dein quia plerique, quae delicta reprehenderis, malevolentia, invidia dicta putant, ubi de magna virtute, atque gloria bonorum mores; ¹ quae sibi quisque facilia factu putet, aequo animo accipit supra, veluti ficta pro falsis ducit. Sed ego adolescentulus, initio, cui plerique, ² studio ad rempubl. ^b latus sum: ^c ibique mihi multa avorsa fuere. nam pro pudore, pro ^d abstinentia, pro ^e virtute, audacia ^f largitio, avaritia, vigeant. quae tametsi animus aspernabatur, inflexens malarum artium: tamen inter tanta vitia imbecilla aetas, ambitione corrupta, tenebatur. Ac me, cum ab reliquis malis moribus dissentirem, nihilominus honoris cupido eadem, quae ceteros, ^g fama, atque ^h invidia vexabat. ³ Igitur, ubi animus ex multis miseriis, atque per-

INTERPRETATIO.

¹ Unusquisque legit & audit cum aequitate animi ea quae putat sibi factu facilia: ea vero quae sunt supra, & sibi impossibilia, habet pro falsis, veluti ficta.

² Magno cum affectu conatus sum munus aliquod in Republica suscipere.

³ Igitur cum animus fuit mihi liber a multis curis & sollicitudinibus, atque periculis & descriminibus, & constitui vitam reliquam mihi transigendam esse pro-

cul a Republica, nolui perdere bonorum otium, animi socordia & ignavia, corporis desidia & segnitie: neque velui me intentum servilibus officiis transigere vitam colendo agrum, aut vendendo; sed postquam regressus sum ad institutum & studium, a quo ambitio male avocaverat me, constitui perscribere res gestas Pop. Rom. carptim, prout singula videbantur digna hominum recordatione.

NOTAE.

^a Exaequanda.] Ea demum scriptoris laus est, cum ita ille orationem suam ex ipsiis rebus effingit, ut in scriptura & pictura, quam fuerit in re, & exemplari, nec plus, nec minus conspiciatur.

^b Latus sum.] Id est, eadem libidine quam ceteri ad Magistratus anhelabant, quasi turbine correptus sum. At enim, vide mihi, quæso, quam solertia errata sua excuset Sallustius: vult ille videri grassante pravitate, & quasi æstu quodam sublatum.

^c Ibique.] Id est, in muneribus adipiscendis & gerendis.

^d Abstinentia.] Eadem est atque innocentia & continentia.

^e Virtute.] Proprie hoc in loco, eam virtutem indicat, quam quis animo est praestanti & elato. Gall. *La noblesse du courage*.

^f Largitio.] Qui ad honores aspirabant, quandoque epulis & conviviis Populi suffragia captabant, & illius auram venabantur; quandoque frumenta distribuebant, &c. Illud est largitio: atque ut largi-

rentur, opus erat omnino aliquos expilare.

^g Fama.] Quomodo reponit Sallustius famam in malis moribus? Quia scilicet ille, sicut & reliqui, eam sibi malis artibus, quas excusat tamen, quantum potest, magnam facere studebat; ambiendo, &c.

^h Invidia.] Mirè se hic torquent interpretes: Quidam textum corrigunt; alii invidiam exponunt, quasi Sallustius maligna invidorum judicia expertus fuerit. Accertè illud non agitur: Autor enim loquitur de malis moribus, quibus & ipse corruptus fuerat; quod patet ex eo quod se dicit a reliquis dissentire. Ergo, quanquam cunctanter a doctissimorum virorum sententia discedo, pace ipsorum discedo tamen. Invidia, uti quidem arbitror, nihil est aliud quam idem ille morbus, quo hominesque laborant omnes, qui nimio affectu, se praeponi possunt iis, qui sibi gratia praepollent apud Principem aut Populum.

culis
crev
rere
tentu
detin
quæ
à spe
jura
in p
cuj
ranc
L
corp
testi
tem
quæ
rei
cupi
der
tion
id
pe
rebu
publ
ni b
b
xim
cred
servi
min
mini
niun
sobri
insti
tute
vi &
tum
d
Cic
aus,
culi

BELLUM CATILINARIUM.

5

culis requievit, & mihi reliquam ætatem ^a à rep. procul habendam decrevi, non fuit consilium, socordiâ, atque desidiâ bonum orium contemnerè: neque verò, agrum colendo, aut venando, ^b servilibus officiis intentum, ætatem agere: sed, à quo incepto, studioque me ambitio mala detinuerat, eòdem regressus, statui res gestas Populi Rom. strictim, uti quæque memoriâ digna videbantur, perscribere: eò magis, quòd mihi à spe, metu, ^c partibus Reip. animus liber erat. Igitur de Catilinæ conjuratione, quàm verissimè potero, paucis absolvam. Nam id facinus in primis ego memorabile existumo, sceleris atque periculi novitate, de cujus hominis moribus pauca priùs explananda sunt, quàm initium narrandi faciam.

L. Catilina, ^d nobili genere natus, fuit magnâ vi & animi, & corporis, sed ingenio malo, pravòque. Huic ab adolescentiâ bella intestina, cædes, rapinæ, discordia civilis, grata fuere: ^e ibique juventutem suam exercuit. corpus ^e patiens inediæ, alioris, vigiliæ, suprà quàm cuiquam credibile est. animus audax, subdolanus, varius, cujuslibet rei ^f simulator ac dissimulator, alieni appetens, sui profusus; ardens in cupiditatibus. satis eloquentiæ, sapientiæ parùm. vastus animus immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat. Hunc, post dominationem ^g L. Sullæ, lubido maxuma invaserat reip. ^h capiundæ: ⁱ neque, id quibus modis assequeretur, dum sibi regnum pararet, quidquam ^h pensi habebat. agitabatur magis magisque indies animus ferox inopiâ

INTERPRETATIO.

^a Et exercuit juventutem suam in illis rebus.

² Hunc lubido maxuma invaserat Reipublicæ invadendæ.

³ Neque ullo modo curabat quibus modis illud assequeretur, modo sibi summum imperium pararet.

NOTÆ.

^a A Republicâ procul. Id est, Absque omni honorum ambitu.

^b Servilibus. Quamvis eâ causâ maxime vexatus fuit Sall. non tamen ideo credendum est, eum venationem inter servilia officia, quasi ea non sit libero homine digna, per contemptum rejecisse: minime: est enim belli quoddam tyrocinium, & exercitium utile, si quis modo sobriè utatur. Persequitur Autor à primo institutam distinctionem inter ea quæ virtute & imperio animi parantur, & ea quæ vi & servicio corporis acquiruntur; tantumque sibi illa placuisse magis, testatur.

^c Partibus. Gall. Parti, faction.

^d Nobili. Patritius fuit, ut liquet ex Cicerone, & aliis; ex Sergiâ familiâ oriundus, cujus ultimus fuit.

^e Patiens. Nomen est: Eum significat qui potest inediam tolerare, quanquam reapse non patiat. Patiens verò participium, cum Accusativo, ille est qui reverà patitur, quamvis ægrè toleret.

^f Simulator. Is dicitur qui id esse ostendit, quod non est: Dissimulator contrà, qui id non esse, quod est.

^g L. Sullæ. Hic ille est felix & notissimus Sylla, qui Mario oppresso, Dictatûram & summum Imperium nactus, Patriam quoque & Rempublicam usque adeò sibi fecit obnoxiam, ut, invito illo, nec bona, nec vitam retinere quicquam posset.

^h Pensi. Pensum fit à Pendo, quod, inter alia, significat aestimo, curo. Itaque, nihil pensi habere, est nihil curare.

rei familiaris, & conscientia scelerum: quæ utraque his artibus auxerat, quas supra memoravi. incitabant præterea corrupti civitatis mores, quos pessima, ac^a diversa inter se mala, luxuria, atque avaritia vexabant. Res ipsa hortari videtur, quoniam de moribus civitatis¹ tempore admonuit, supra repetere, ac paucis instituta majorum domi militiaeque quomodo temp.² habuerint, quantamque reliquerint, & ut paulatim immutata, ex pulcherrima, pessima ac flagitiosissima facta sit, differere.

Urbem Romam, sicut ego accepi, condidisse atque habuere initio^b Troiani; qui, Aeneâ duce, profugi, sedibus incertis vagabantur, cumque his^c Aborigines, genus hominum agreste, sine legibus, ^d sine imperio, liberum, atque solutum. hi postquam in una moenia convenire, dispari genere, dissimili lingua, alius alio more viventes, incredibile memoratum est, quam facile coaluerint. sed postquam res eorum civibus, moribus, agris aucta, satis prospera, satisque pollens videbatur. ³ sicuti pleraque mortalium habentur, invidia ex opulentiâ orta est. Igitur^e reges, populi que finitimi bello tentare: pauci ex amicis auxilio esse. nam cæteri, metu perculsi, à periculis aberant. at Romam domi, militiaeque intenti, festinare, parare, alius alium hortari; hostibus obviam ire; libertatem, patriam, parentesque armis regere. post ubi pericula virtute propulerant, sociis atque amicis auxilia portabant, magisque dandis, quam accipiendis beneficiis amicitias parabant: impesum legitimum, nomen imperii^f regium habebant: ⁴ delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientiâ validum erat, reipublicæ consultabant. hi, vel ætate, vel curæ^g similitudine, patres appellabantur. Post, ubi regium imperium, quod initio conservandæ libertatis

INTERPRETATIO.

^a *Quandoquidem occasio nos admonuit de moribus civitatis.*

² *Quomodo Rempublicam administraverint.*

³ *Invidia orta est ex opulentiâ, sicut licet.*

id plerumque accidit inter homines.

⁴ *Quidam delecti, quibus corpus infirmum ex senectute, ingenium validum sapientiâ, consultabant Reipublicæ.*

NOTÆ.

^a *Diversa.*] Id est, opposita. Sæpius ita sumendum in nostro Autore.

^b *Troiani.*] Alii à Romulo conditam Romam asserunt. Is fortè, quod primò Troiani ædificaverant, minùsque deinde coluerant, restituit, & auxit.

^c *Aborigines.*] Indigenæ, Antiquissimi Italæ populi.

^d *Sine imperio.*] Mortuo, scilicet, Latino, suo Rege.

^e *Reges.*] Acron putâ, Rex Ceninen-sium, Tattius Sabinorum.

^f *Regium.*] Id est, Reges vocabantur qui primi imperium obtinuerunt apud Romanos: quod quidem verum est, eorum tempora à Romulo, sive à Latino vel Aeneâ repetas.

^g *Similitudine.*] Id est, quia eam reipublicæ quam patres familiæ curam habebant, ideo Patres vocabantur. Centum verò à Romulo fuerunt primò instituti quorum progenies Patricia dicta est, quanquam alii deinde in eum numerum adsciti fuerunt.

tis atque augehdæ reipubl. fuerat, in superbiam, & dominationemque convertit; immutato more, annua imperia, binos imperatores sibi fecere. eo modo minime posse putabant per licentiam inolescere animum humanum. Sed ea tempestate cœpere se quisque magis magisque extollere, ingeniumque^b in promptu habere. nam^c regibus boni, quàm mali suspectiores sunt: semperque his aliena virtus formidolosa est. Sed civitas, incredibile memoratu est, adeptâ libertate, quantum brevi creverit. tanta cupido gloriæ incesserat. Jamprimum juvenus, simul ac^d belli patiens erat, in castris per laborem usum militiam discebat: magisque in decoris armis, & militaribus equis, quàm in scortis atque conviviis, ^elubidinem habebat. Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper, aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus: ^fvirtus omnia domuerat. sed gloriæ maximum certamen inter ipsos erat. quisque hostem ^gferire, murum ascendere, conspici, dum tale facinus faceret, properabat: ^heas divitias, eam bonam famam, magnamque nobilitatem putabant. laudis avidi, pecuniæ liberales erant; gloriam ingentem, divitias ⁱhonestas volebant. Memorare possem, quibus in locis maxumas hostium copias populus Rom. ^jparvâ manu fuderit, quas urbes naturâ munitas pugnando ceperit, ni ea res longiùs nos ab incepto traheret. ^kSed profecto fortuna in omni re dominatur.

INTERPRETATIO.

^k Volebant divitias mediocres.

NOTÆ.

^a Dominationem.] Hæc pro tyrannide posita est *dominatio*, quam Tarquinius adeo invexit immoderatam, ut eo dejecto, sibi binos Imperatores, Consules scilicet, Romani delegerint.

^b In promptu.] Id est, Non jam illi vires ingenii occultabant, ne tyranno forent formidolosi; quin contrâ, virtutem suam quisque quàm maximè expromptam & manifestam habebat.

^c Regibus.] Malis scilicet, de quibus nunc agitur; nisi fortè omnes pariter uno & eodem odio Sallustius, Popularem opinionem serviens, persequitur.

^d Belli patiens.] Anno ætatis circiter 17. quo pueri esse desinebant; protractâ deinde juventute ad annum usque 46. à quo incipiebat senectus.

^e Lubidinem.] Tametsi sæpius *lubido* in malo partem accipitur, pro desiderio pravo; attamen, ut vides, quandoque etiam sumitur in bonam.

^f Virtus.] Fortitudinem intellige.

^g Ferire.] Nihil frequentius quam loquendi formulas istiusmodi videbis, per

infinitivum, pro indicativo: sunt autem valdè significantes & elegantes.

^h Eas divitias.] Vulgo diceremus, In eo positas esse divitias, in eo positam esse bonam famam, &c. putabant.

ⁱ Parvâ manu.] Frustrâ sunt, ni fallor, qui, ut Romanorum gloriam militarem magnam fuisse probent, huc multa ex historiâ nobis pervulgatâ congerunt; intendit enim Autor majorem fuisse eam, quàm scriptis celebrata fuerit.

^j Sed.] Adversativa est; ex eo verò difficultatem parit, quod sententiæ integræ non respondet. Superiori periodo dixit Sall. se posse memorare quibus in locis P. Romanus fuderit copias, &c. Inde ille nihil excipit. Verùm in illa propositione, hæc assertio includitur, Populus Romanus fudit copias parvâ manu, &c. Huic assertioni respondet particula *sed*. Quasi dicat, Bello maximi fuerunt Patres nostri; sed fortuna illis gloriam suam invexit; nam facta eorum Historia, uti digna erant, non fuisse concelebrata.

ea res cunctas, ex lubricine magis, quàm ex vero, celebrat, obscuraque. Atheniensium res gestæ, sicut ego existumo, satis amplæ, magnificæque fuere, verùm aliquantò minores tamen, quàm fama feruntur, sed, quia provenire ibi magna ^a scriptorum ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maximis celebrantur. ita eorum quia ^b cære, virtus tanta habetur, quantum verbis ea potuere extollere præclariora ingenia. At populo Rom. numquam ea copia fuit: quia prudentissimus quisque negotiosus maxumè erat. ingenium nemo sine corpore exercebat. optumus quisque facere, quàm dicere, sua ab aliis benè facta laudari, quam ipse aliorum narrare, malebat. Igitur domi, militiæque boni mores colebantur. concordia maxuma, minuma avaritia erat. ^b bonumque apud eos non legibus magis, quàm ^c naturâ, valebat. iurgia, discordias, simultates cum hostibus exercebant: cives cum civibus de virtute certabant. in ^d suppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant. duabus his artibus, audaciâ in bello, ubi pax evenerat, æquitate, seque, remque publicam curabant. Quarum rerum ego maxuma documenta hæc habeo; quòd in bello sæpius vindicatum est in eos, qui ^e contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius, revocati, prælio excesserant, quàm qui signa relinquere, aut pulsi, locum cedere ausi erant; in pace verò, beneficiis, magis, quàm meru, imperium agitabant; acceptâ injuriâ, ignoscere, quàm persequi, malebant. Sed, ubi ^f labore, atque iustitiâ, resp. crevit; reges magni bello domiti; nationes feræ, & populi ingentes vi subacti; Carthago, æmula imperii Romani, ab stirpe interiit; cuncta maria, terræque patebant, fortuna sævire ac miscere omnia cœpit. ⁱ qui labores, pericula, dubias atque asperas res faciliè toleraverant, iis otium, divitiæ, optandæ aliis

INTERPRETATIO.

ⁱ Otium & divitiæ, quas Romani debuisse optare aliis, fuerunt causa oneris & infelicitatis iis qui toleraverant faciliè,

& cordatè passi erant labores, pericula, res dubias atque asperas.

NOTÆ.

^a *Scriptorum.*] In his fuere Herodotus, Thucydides, Xenophon.

^b *Bonumque.*] Formulâ solemnem Bonum cum jure, aut æquo jungitur, *jus bonumque, æquum & bonum*: Quia, scilicet, interdum summum jus cum sit summa injustitia, jus & lex scripta mitiganda est æquitate quadam & bonitate naturali.

^c *Natura.*] Illam intellige quam bona educatio ingeneraverat, quæ altera est natura. Hoc dicit Sallustius, *Non magis veteres Romanos ex præscripto legum, aut earum comminationibus probos fuisse,*

quàm quia probitas ipsis placebat, & quasi congenita erat.

^d *Suppliciis.*] Id est, *Sacrificiis*; prisca enim paupertas ex noxiorum bonis sacra diis fecisse fertur.

^e *Contra imperium.*] In his fuit Manlius, quem Torquatus pater virgis cæsum capite multavit. Imò Posthumius a patre quoque eodem supplicio ultimo affectus, quòd rei bene gerendæ occasione oblatâ, sine imperio victoriam reportasset.

^f *Labore.*] In bello præsertim; *iustitiâ*, in pace.

oneri

oneri miserieque fuere. Igitur primò pecuniæ, dein imperii cupido crevit. ea quasi materies omnium malorum fuere. namque avaritia fidem probitatem, cæterasque artes bonas subvertit; pro his superbiam, crudelitatem, deos negligere, omnia venalia habere, edocuit; ambitio multos mortalis¹ falsos fieri subegit; aliud clausum in pectore, aliud promptum in linguâ habere; amicitias, inimicitiasque² non ex re, sed ex commodo æstimare; magisque vultum, quàm ingenium, bonum habere. hæc primò paulatim crescere, interdum³ vindicari. post, ubi⁴ contagio, quasi pestilentia, invasit; civitas immutata, imperium ex justissimo, atque optumo, crudele, intolerandumque factum. Sed primò magis ambitio, quàm avaritia, animos hominum exercebat: quod tamen vitium propius virtutem erat. nam gloriam, honorem, imperium, ^d bonus, ignavus, æquè sibi exoptant. sed ille^e verâ viâ nititur; huic quia bonæ artes desunt, dolis, atque fallaciis contendit. avaritia pecuniæ studium habet: quam nemo sapiens concupivit. ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumque virilem effœminat: semper infinita, insatiabilis est: neque copiâ, neque inopiâ minuitur. Sed, postquam L. Sulla, armis^f receptâ rep.^g bonis initiis^h malos eventus habuit, rapere omnes, trahere: domum alius, alius agrosⁱ cupere: neque modum, neque modestiam victores habere: fœda crudeliaque in civis facinora facere. huc accedebat, quòd L. Sulla exercitum, quem in Asiâ^k ductaverat, quo sibi fidum faceret, contra morem majorum luxuriosè, nimisque^l liberaliter habuerat. loca amoena, voluptaria, facilè

INTERPRETATIO.

¹ Ambitio coëgit multos homines fieri fallaces & fraudulentos.

² Exercitum tractaverat luxuriosè & nimis licenter.

NOTÆ.

^a Non ex re.] Id est, non ex pulchritudine & merito, aut contrâ; sed tantum pro ratione commodi & turpissimi quæstus.

^b Vindicari.] Ideo latæ Leges de Ambitu & pecuniis repetundis; quæ (prout boni vel mali opibus & autoritate præpollebant) vicebant, vel torpescabant.

^c Contagio.] Morbus est quilibet, qui contactu contrahitur: hoc in loco morum notat fœdam immutationem & contaminationem, quæ exemplo, & consuetudine malorum invehitur.

^d Bonus.] Pro forti & cordato: sic sepe.

^e verâ.] Legitimâ, & bonâ: sæpenu- merò hoc sensu invenies.

^f Receptâ.] Recuperatâ, & liberatâ: tyrannide Marii, præsertim, & Cinna.

^g Bonis initiis.] Primò enim videbatur Sylla omnia pro Senatu, & Reipublicæ bono, agere.

^h Malos.] Ne ita intelligas quasi Sylla perpetuò in Republicâ felix non fuerit: Mali eventus ad Rempublicam spectant, quam ille oppressit.

ⁱ Cupere.] Non modò cupiebant, sed ut quisque domum aut villam concupiverat, dabat operam ut in Proscriptorum numero esset. Unde Q. Aurelius, cum in iis nomen suum legisset, *Ve mihi misero*, inquit, *Albana me villa persequitur*.

^k Ductaverat.] Id est, cui præfuerat; nam si aliter sumas, non in Asiâ, sed, in Asiam, legendum foret.

in otio ferocis militum animos molliverant. ibi primum insuevit exercitus populi Rom. amare, potare, ^a signa, tabulas pictas, vasa ca^b mirari, ea ^c privatim ac publice rapere, delubra spoliare, sacra profanaque omnia polluere. Igitur hi milites, postquam victoriam adepti sunt, nihil reliqui victis fecere. Quippe secundae res sapientium animos ^c fatigant: ² ne illi, corruptis moribus, victoriae ^d temperarent. Postquam divitiae honori esse coeperunt, & eas gloria, imperium, potentia sequebatur: ^e hebescere virtus, paupertas probro haberi, innocentia ^f pro malevolentia duci coepit. Igitur ex divitiis juventutem luxuria, atque avaritia cum superbia invasere. Rapere, consumere; parvi pendere, aliena cupere; pudorem, pudicitiam, divina atque humana promiscua, nihil pensi, neque moderati habere. Operae pretium est, cum domos atque villas cognoveris in urbium modum exaedificasse, visere templa deorum, quae nostri majores, religiosissimi mortales, habebant. ^g verum illi delubra deorum pietate, domos suas gloria decorabant, neque victis quidquam, praeter injuriae ^h licentiam, eripiebant.

INTERPRETATIO.

¹ Ea rapiiebant ex privatis & publicis moribus, victoriae modum fecissent. edibus. ³ Neque eripiebant quicquam

² Multo minus illi, qui erant corruptis praeter facultatem laedendi.

NOTAE.

^a Signa.] Quaslibet intelligo figuras, quavis materia effictas, eminentes modo fuerint & extantes. Gall. Tout ouvrage de sculpture & de relief.

^b Mirari.] Eodem sensu Horatius hoc verbum pro affectuum commovendorum causa proxima usurpat: nisi potius credas in admiratione positam esse primam animi commotionem. Uno verbo, Mirari positum est pro Amare, Cupere.

^c Fatigant.] Id est, vix possunt sapientes fortunam ferre; diffuunt in rebus secundis, & quandoque insollescunt, nisi pectus bene preparatum fuerit: nam plures voluptas, quam dolor vincit.

^d Temperarent.] Id est, minus potestate sua in illos uterentur; jus aliquod servarent, quo, non omnibus modis victos vexarent & torquerent. Jus militum, Quod libet.

^e Hebescere.] Id est, minus stimulis ejus excitabantur.

^f Pro malevolentia.] Quomodo isthuc? Eo plane quo & hodie illud fit: Cum ali-

quem vident inculpatis moribus, qui non in unam & eandem ruit pravitas. Quia ille invidet, dicunt. Quando mores lapsi sunt, cerè eorum admodum difficilis est curatio. Si verò per innocentiam intelligas tantum abstinenciam, omni rapinā, tunc malevolentia sua equidem invidia, at paulò aliter expcanda; quasi scilicet aliquis eo sine sit contentus, ut alios, si minus tales fuerint increpare & damnare possit.

^g Verum.] Respondet sensui intellectus non expresso, quasi dicat, Minus te vult videre habitationes, quas tam humiles diis posuerant prisci patres nostri, quam eas comparaveris cum magnis villis nostrorum hominum: illi enim intra quam fit hodie, templa deorum pietate, domos suas gloria decorabant. Comparebantur à veteribus Religiones pie magis quam magnifice, ut Livius loquitur; unde in lege duodecim tabularum, Ad vos adeunto castè; Pietatem adhibentes. Opes amovendo.

ut hi contra, ignavissimi homines, per summum scelus, omnia ea sociis adimere, quæ fortissimi viri victores hostibus reliquerunt: proinde quasi injuriam facere, id^a demum esset imperio uti. ¹ Nam quid ea memorem, quæ, nisi his, qui videre, nemini credibilia sunt; à privatis compluribus subversos montes, maria^b constrata esse? quibus mihi ludibrio videntur fuisse divitiæ. quippe, quas honestè habere licebat, per turpitudinem abuti properabant. Sed libido stupri, ganeæ, cæterique cultus non minor incefferat. viri pati muliebria: mulieres pudicitiam in propatulo habere: vescendi causâ, terrâ, marique omnia exquirere: dormire prius, quàm somni cupidus esset: non famem, aut sitim, neque frigus, neque lassitudinem operiri, sed ea omnia luxu antè capere. ^d hæc juventutem, ubi familiares opes defecerant, ad facinora incendebant. animus imbutus malis artibus, haud facillè lubricibus carebat: eò profusius omnibus modis quæstui, atque sumptui deditus erat.

² In tantâ tamque corruptâ civitate, Catilina, id quod factum facillimum erat, omnium flagitiosorum atque facinorosorum circum se, tamquam stipatorum, catervas habebat. Nam quicumque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene, bona patria laceraverat, quique alienum æs grande conflaverat, ³ quo flagitium, aut facinus^c redimeret; præterea, omnes undique parricidæ, sacrilegi, convicti iudiciis, aut pro factis iudicium timentes; ad hoc, quos manus, atque lingua, perjurio, & sanguine civili alebat; postremò, omnes, quos flagitium, egestas, ^f conscius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi,

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Nam quâ de causâ narrarem ea, quæ nullus possit credere, nisi qui viderit, montes scilicet subversos & sublatis à privatis compluribus, maria constrata esse & edificata.

& agmina omnium flagitiosorum atque facinorosorum, tanquam stipatorum & custodum, id quod erat facillimum factum in civitate tantâ & tam corruptâ.

³ Ut flagitium, aut facinus elueret.

² Catilina habebat circum se catervas

N O T Æ.

^a Demum.] Id est, quasi imperium non aliter insigne esset, quàm hominibus malefaciendo, aut in eo consisteret.

^b Constrata.] Sive constructa, aut contracta legeris, eodem modo Romanorum luxus circa ædificia in mari extruenda carpetur; quâ de re Horatius quoque ita conquestus est,

*Contracta pisces æquora sentiunt,
factis in altum molibus, &c.*

Ob ingentes sumptus, & profusam in ædificiis & convictibus luxuriam, Lucullus Xerxes togatus à Pompeio dictus est.

^c Cultus.] Hic in malam partem accipitur, pro nimia & lascivâ corporis iuratione, aut in cutem indulgentiâ, & blanditiis.

^d Hæc.] Præpostera, scilicet, vivendi consuetudo, moresque propudiosi.

^e Redimeret.] Id est, ut se liberaret, atque delicti pœnam effugeret, vel pecuniâ iudices corrumpendo, vel cum iis qui litem intentabant transigendo.

^f Conscius.] Scelerum scilicet: Conscius enim quandoque in bonam partem sumitur.

fami-

familiaresque erant. Quod si quis etiam à culpâ vacuus in amicis
ejus inciderat; quotidiano usu, atque illecebris, facillè par, ^a simili-
que cæteris efficiebatur. sed maxumè adolescentium familiaritates ap-
tebat. eorum animi molles, & ætate fluxi, dolis hand difficulter
piebantur. ¹ nam, uti cujusque studium ex ætate flagrabat, aliis scorta
præbere, aliis canes, atque equos mercari: postremò neque summa
neque ^b modestiæ suæ parcere, dum ^c obnoxios, fidosque sibi facere.
Scio fuisse nonnullos, qui ità existimarent, juventutem, quæ domum
Catilinæ frequentabat, parum honestè pudicitiam habuisse. sed ex ^d aliis
rebus magis, quàm quod cuiquam id compertum forer, hæc fama ve-
lebat. ^e Jamprimùm adolescens Catilina multa nefanda stupra fecerat
cum ^f virgine nobili, cum ^g sacerdote ^h Vestæ, & alia hujuscemodi con-
tra ⁱ jus, fasque. postremò, captus amore ^k Aureliæ Orestillæ, cui
præter formam, nihil unquam bonus laudavit: ^l quod ea nubere

INTERPRETATIO.

^a Nam præbebat aliis scorta, aliis eme-
bat canes atque equos, prout unusquisque
ardebat desiderio alicujus rei, secundum
suam ætatem.

² Creditur pro certo, Catilinam fecisse

domum suam vacuum nuptiis flagitiis
filio suo necato, eò quod Aurelia Orestilla
timens eum futurum privignum, qui ato-
te adultus erat, dubitabat nubere ipsi Ca-
tilinæ.

NOTÆ.

^a Similisque.] Cum similis non tan-
tum dicit quantum par, perinde est ac
si dixisset Sallust. Usu & consuetudine
quicumque in Catilinæ amicitiam incide-
rat, facillè illi par, aut saltem similis
efficiebatur. Nisi malis tò par gradus
nequitie notare, similis verò genus ip-
sum, in quo illi pares fiebant.

^b Modestiæ.] Hic Gallicè veritas, son-
honneur. Alii aliter.

^c Obnoxios.] Obstrictos. Gal. Attachez
à sa personne.

^d Aliis rebus.] Ubi manifestum fece-
rat Catilina, se nullo scelere aut flagitio
vacare, sed profligatæ nequitie hominem
esse.

^e Jamprimùm.] Instituit Sallustius ea-
rum rerum enumerationem, ex quibus,
eoi juvenes qui Catilinam frequentabant,
parum honestè pudicitiam habuisse, con-
jecturâ prospiciebatur.

^f Cum virgine.] Forte de eo stupro lo-
quitur, quod ei obtulit quæ postea focrus
fuit: Nam & illud quoque Cicero Catili-
næ objecit; tacito tamen, ut hic mu-
lieris nomine, ne illi & familiæ nota inu-
reretur.

^g Sacerdote Vestæ.] Virgines erant, Ve-
stales, castitatis eximie, quibus nefas erat
virum tangere, ad sacri & æterni ignis
custodiam, in penetralibus Vestæ adhi-
bitæ.

^h Vestæ.] Estha Chaldaïs ignem deno-
tat, à quo Græcis ἑστία factum, id est,
focus; unde Latinis Vestæ, id est, Ignis.
Vestæ verò nomine æthereum & divinum
quendam ignem intellexerunt, seu men-
tem, quæ non oculis, sed animo tantum
percipitur; ex quo factum ut nullum in
Vestæ Templo simulachrum conspiceretur.
Atque notandum est, duas fuisse Ve-
stas, alteram veterem Saturni matrem,
quæ Cybele, & Palas, & Terra, imò
Ops, & Ceres dicitur; alteram verò Sa-
turni, ex illâ alterâ filiam, quæ hæc nostra
est: Quanquam hæc omnia non uno mo-
do apud omnes Mythologos reperias;
imò sæpissime confundantur.

ⁱ Jus.] Jus ad homines, fas refertur
ad Deos.

^k Aureliæ.] Quæ fuerit non satis con-
stat: Eam formâ & divitiis inter primas
claruisse, certum est.

dubitabat,

lubitabat, timens privignum adultum ætate; pro certo creditur, necato filio, vacuum domum lcelestis nuptiis fecisse. Quæ quidem res mihi in primis videtur causâ fuisse ^b facinoris maturandi. namque animus impurus, diis, hominibusque infestus, neque vigiliis, neque quietibus sedari poterat: ita conscientia mentem ^c excitam vexabat. igitur color ei ^d exsanguis, ^e fœdi oculi; citus modò, modò tardus incessus: prorsus in ^f facie, vultuque ^g vecordia inerat. Sed juventutem, quam, ut suprà diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat. ex illis testes, signatoresque falsos ^h commodare; fidem, fortunas, pericula vilia habere. post, ubi eorum famam, atque pudorem ⁱ aturiverat, majora alia imperabat. si causâ peccandi in præsens minùs suppetebat: nihilominus insones, sicuti fontes, circumvenire, jugulare. scilicet, ne per otium torpescerent manus, aut animus, ^j gratuitò potiùs malus, atque crudelis erat. ^k His amicis, sociisque confusus Catilina; simul, quòd æs alienum per omnis terras ingens erat; &, quòd plerique Sullani milites largiùs suo usi, rapinarum & victoriæ ^l veteris memores, civile bellum exoptabant; opprimundæ reip. consilium cepit. in Italia nullus exercitus: Cn. Pompeius in ^m extremis terris bellum gerebat: ipsi consulatam

INTERPRETATIO.

^a Quando minuerat famam atque pudorem eorum.

² Erat potiùs malus atque crudelis sine mercede.

³ Catilina confusus his amicis & sociis cepit consilium Reipublicæ opprimendæ;

simul quòd ille grandem pecuniam ubique debebat, & quòd plerique milites Syllani, qui prodige usi erant bonis suis, optabant bellum civile, memores rapinarum & victoriæ veteris.

NOTÆ.

^a Necato.] Veneno, ut refert Valer. Max.

^b Facinoris.] De opprimendâ Republicâ intelligit.

^c Excitam.] Non enim usquequaque conscientia sopita est; mentem quandoque commovit, excitat, & turbat. Dixit verò Autor mentem excitam vexabat, pro exciebat & vexabat.

^d Exsanguis.] Perturbatio conscientia tristitia & metum comites habet, quibus sanguis ad intimas corporis partes evocatur.

^e Fœdi.] Sævitiam & immanitatem declarantes. Aliàs Fœdus deformem tantum dicit.

^f Facie.] Id est, Specie & omni exteriore aspectu. Nonnunquam facies quæ tantum aut vultum significat. Le visage.

^g Vecordia.] Magis ad animum spectat, & mentem notat sceleratam & nefariam: Ea verò ex specie, vultu præsertim cognoscitur.

^h Commodare.] Id est, In suum & amicorum commodum subministrare.

ⁱ Insones.] Ne absolutè fontes, aut insones intelligas, quasi se judicem & vindicem Catilina in Republicâ gesserit. Per insones eos indicat qui ejus consiliis nihil officiebant, quique erga illum insones erant.

^k Veteris.] Adversus Marium; ex quâ omnes suos Sylla ditaverat.

^l Extremis.] Per respectum ad Romanos, qui se Orbis Dominos jactabant, istud intelligendum: Pompeius enim in Asiâ erat, cum Mithridate bellum gerens.

petundi

perundi magna spes; senatus nihil sanè intentus: tutæ, tranquillæque omnes. sed ea prorsus opportuna Catilinæ. Igitur circiter Kal. Jun. Cæsare & C. Figulo Coll. primò singulos appellare: hortari alios, tentare; opes suas, imparatam remp, magna præmia coniurationis cere. ubi satis explorata sunt, quæ voluit, in unum omnis convocat quibus maxuma^b necessitudo, & plurimum audaciæ inerat. eò converte Senatorii ordinis. P. Lentulus^c Sura, P.^d Autronius, L. Calpurnius Longinus, C.^e Cethegus, P. & Ser. Sullæ^f Servii filii, L. Vargæteius, Q. Annius, M. Porcius Læca, L. Bestia, Q.^h Curius: præterea, ex equestri ordine, M. Fulvius Nobilior, L. Statilius, P. C. binus Capito, C. Cornelius: ad hoc, multi exⁱ coloniis, & municipiis, domi nobiles. erant præterea^m complures paulò occultius filii huiusce participes, quos magis dominationis spes hortabatur, quàm inopia, aut alia necessitudo. cæterùm juvenus pleraque, sed maxime nobilium, Catilinæ inceptis favebat. quibus in otio vel magnificè, molliter vivere copia erat, incerta pro certis, bellum, quàm pacem

INTERPRETATIO.

^a Illi qui poterant vivere vel magnificè, certa pro certis, malebant bellum quàm pacem, vel molliter in otio sequebantur in-

NOTÆ.

^a L. Cæsare.] Id est, anno mundi 3886. Ante Christum natum 62. A Româ condita 689. vel secundum alios 690.

^b Necessitudo.] Hic pro necessitate ponitur: Aliàs pro familiaritate.

^c Sura.] Ita vocatus fuit, quòd, pecuniâ publicâ absumpta, cum Quæsturæ rationem reddere non posset, se dixit suram præbiturum, ut solebant pueri, qui in ludopilæ peccassent. Post Consulatum, Senatu ob malos mores eiectus fuit: quare iterum Prætor est factus, ut pristinam dignitatem recuperaret: & in Præturâ conjuravit.

^d Autronius.] Hic consul designatus, de ambitu interrogatus, lege damnatus est.

^e Cethegus.] Is fuit ex gente Corneliâ: Homo vehemens & furiosus.

^f Servii.] Hic Servius Sylla, pater Publii & Servii Syllæ, frater fuit Syllæ Dictatoris, ut scribit Dio.

^g Bestia.] Hic est, qui tribunus plebis de Cicerone conquestus est; ut infra videbimus.

^h Curius.] Per hunc conjuratio præterfacta est.

ⁱ Coloniis.] Colonia multitudo est hominum, qui publico consilio ad novas terras deducuntur, quæ in singulos distribui solent. Romani per Triumphos, Quinqueviros, &c. colonias constituiebant. Vide plura apud Gellium lib. 16. cap. 13.

^k Municipiis.] Fuerunt municipia civitates, quarum incolæ, Cives Romani ex municipiis dicti sunt. Illorum quidam civitas Romana cum suffragio, absque eo data fuit. Priores jus petere Magistratus habebant, & Romanis legibus vivebant: Posteriores, cum suis legibus relictis essent, etiam à Magistratibus Romæ vacabant. Atque hæc omnia variata sunt: sed adi Rosinum.

^l Domi.] Quare domi? Quia scilicet quamvis eorum opes, & potentia in civitate, maxima esset, non illi patriæ Romæ valebant.

^m Complures.] Romani scilicet, quos fortè Cæsar, Antonius, alii.

malebant

malebant. Fuere item ea tempestate, qui crederent M. Licinium * Crassum non ignarum ejus consilii fuisse: quia Cn. Pompeius, invisus ipsi, magnam exercitum ducitabat; cujusvis opes voluisse contra illius potentiam crescere: simul confisum, si conjuratio valuisset, facile apud illos principem se fore.

Sed antea item conjuravere pauci, in quibus Catilina: de quo, quam verissime potero, dicam. ^d L. Tullo, M. Lepido Coss. P. Autronius, & P. Sulla, ^e designati consules, ^f legibus ambitus interrogati, ^g poenas dederant: post paulo Catilina, ^h pecuniarum repetundarum reus, ⁱ prohibitus erat petere consulatum; quod intra ^k legitimos dies ^l profiteri nequiverit. Eodem tempore C. Piso, adolescens ^m nobilis, summæ audaciæ, egens, factiosus; quem ad perturbandam rempublicam, atque mali mores stimulabant. cum ⁿ hoc Catilina, & Autronius, circiter Nonas Decembr. consilio communicato, parabant in Capitolio Kalendis Januar. L. Cottam & L. Torquatum Coss. interficere; ^o ipsi, ^p fascibus correptis, Pisonem cum exercitu ad obrinen-

N O T Æ.

^a Crassum.] Hic fuit, quo non alius Romæ ditior extrabat; quem tamen auri fames ad bellum contra Parthos impulit, ubi una cum exercitu trucidatus est.

^b Sed antea.] Hic abruptitur narratio, ut aliquid de aliâ conjuratione dicatur, cujus volunt Autorem fuisse Crassum, quamquam studio id dissimulat Salust. Igitur post aliquot periodos, hinc repetendum erit filum institutæ orationis.

^c De quo.] Id est, de quâ re, de quâ conjuratione.

^d L. Tullo.] Hoc est, tertio anno ante ultimam conjurationem.

^e Designati.] Ita vocabantur qui in annum proximum electi fuerant.

^f Legibus.] Paratæ fuerunt multæ contra ambitum, quas si voles, apud Alexandrum Neapolit. lib. 3. cap. 17. videbis. Ex earum legum autoritate interrogabantur, de ambitu qui accusati fuerant.

^g Poenas.] Magistratu movebantur, atque iis etiam multa pecuniaria irrogabatur.

^h Pecuniarum.] Africam Catilina cum diripuisset, Legati Afri in Senatu de illo ablente conquesti sunt, deinde ejus nomen a Clodio delatum est: unde prohibitus fuit petere consulatum; nam reo

illud legibus interdictum erat.

ⁱ Prohibitus.] Quia, ut modo vidimus, Catilina reus erat; atque etiam Lucius Volcatius alter Consul publicum consilium habuerat, An Catilinæ ratio habenda esset. Sciendum est enim non tantum debuisse eos qui candidati essent, publicè declarare se Magistratum petere velle; sed insuper nomen apud eum qui Comitia habiturus erat, profiteri adstrictos fuisse, à quo recipiebantur, si digni essent, sin minus rejiciebantur.

^k Legitimos.] Lege institutos: dies enim certos accusatori & defensori ad actionem instituendam præscribebant.

^l Profiteri.] Defensionem suam & expurgationem, scilicet.

^m Nobilis.] Utpote à Calpo, Numæ filio oriundus: Pisones enim ex gente Calpurniæ fuerunt, quam Ovidius a Calpo deducit.

ⁿ Hoc.] Pisonem scilicet.

^o Ipsi.] Catilina & Autronius.

^p Fascibus.] Notum est fasces Virgas fuisse ex ulmo, aut betulâ cum securi colligatas, quas Magistratibus lictores præferebant: Cum verò insignia essent dignitatis, hinc factum, ut pro eâ fasces accipiantur; atque hic pro Consulatu positi sunt.

das * duas Hispanias mittere. eâ re cognitâ, rursus in Nonas Februarii consilium cædis transfulerunt. jam tum non consulibus modò, sed plerisque Senatoribus perniciem machinabantur. quòd nî Catilina maturasse ^b pro curiâ signum sociis dare; eo die post conditam urbem Romanum pessimum facinus patratum foret. quia nondum frequentes armati con-
venerant; ea res consilium diremit. Postea Piso in citeriorem Hispaniam quæstor ^c pro prætore missus est, adnitente Crasso; ^d quòd eum infestum Cn. Pompeio cognoverat. neque tamen Senatus ^e Provinciam invitus de-
derat. quippe scèdum hominem à repub. procul abesse volebat: simul quia boni complures ^f præsidium in eo putabant, & jam tum potentia Cn. Pompeii formidolosa erat. Sed is Piso, in Provinciam, ab equi-
bus Hispanis, quos in exercitu ductabat, iter faciens, occisus est. Sum-
mi qui ità dicant, imperia ejus injusta, superba, crudelia barbaros nequi-
visse pati: alii autem, equites illos, Cn. Pompeii veteres, fidoque
clientes, ^g voluntate ejus Pisonem aggressos: numquam Hispanos ^h præ-
terea tale facinus fecisse, sed imperia sæva multa antea perpeffos. no-
eam rem ⁱ in medio relinquimus. De superiori conjuratione satis dictum

^k Catilina, ubi eos, quos paulò antè memoravi, convenisse videt;
tamen cum singulis multa sæpe egerat; tamen ^l in rem fore credens
universos appellare, & cohortari, in abditam partem ædium secessit;
atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuscemodi ha-
buit.

Nî virtus, fidesque vestra satis spectata mihi foret, nequicquam

INTERPRETATIO.

^a Cum crederet ad Conjurationis utilitatem pertinere.

NOTÆ.

^a *Das.*] ulteriorem scilicet & citerio-
rem; idque cum per vim, tum contra
morem: Nam Hispaniæ Provinciæ erant
Prætoris, Piso Quæstor tantum erat;
deinde alterutra, non ambæ, uni assigna-
bantur.

^b *Pro curia.*] Id est, *Ante locum ubi*
Senatus congregatus erat; non enim uno
& eodem loco semper habebatur.

^c *Pro prætore.*] Id est, *Quamvis Præ-*
tor non esset, missus est tamen in Provin-
ciam Prætoriam, cum prætoriâ potestate.

^d *Quod eum infestum.*] Sperabat enim
Pompeii potentiam per Pisonem immi-
nutum iri.

^e *Provinciam.*] Hispaniam scilicet. Ni-
mirum Pop. Romanus, quando natio-
nem aliquam bello domuerat, eam ple-

rumque Magistratibus suis subiciebat.

^f *Præsidium.*] *Auxilium Reipublicæ*
adversus Pompeium, illi resistendo.

^g *Voluntate.*] *Pompeii hortatu.*

^h *Præterea.*] Omnino hunc locum ita
arbitror intelligendum, ut non sit excu-
satio, quod alii volunt, sed facti negatio.
Quasi dicat, *Quidam dicunt, Hispani*
interfecisse Pisonem, & inter eos non
nulli ejus crudelitatem causam mortis fa-
ciunt, alii jussu Pompeii; At verò alii
negant ab Hispanis Pisonem interfectum
esse.

ⁱ *In medio.*] Ità ut cuius liberum sit
quod volet credere, aut pro alterutrâ sen-
tentia argumenta proferre.

^k *Catilina.*] Nunc ad postremam Ca-
tilinæ conjurationem Autor revertitur.

opportuna

opportuna res cecidisset; spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque, per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis caperem. sed, quia multis, & magnis¹ tempestatibus vos cognovi fortes, fidosque mihi; eo animus ausus est maximum, atque² pulcherrimum facinus³ incipere; simul, quia vobis eadem, quæ mihi, bona, malaque esse intellexi.⁴ nam, idem velle, atque idem nolle, ea demum firma amicitia est. Sed ego, quæ mente agitavi, omnes jam antea⁵ diverſi audistis. Cæterum mihi indies magis animus accenditur, cum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem. nam, postquam resp. in paucorum potentium jus, atque⁶ ditionem concessit, semper illi reges, ⁷tetrarchæ vestigales esse: populi, nationes, ⁸stipendia pendere: cæteri omnes, strenui, boni, nobiles, atque ignobiles, ⁹vulgus fuimus, sine¹⁰ gratiâ, sine¹¹ auctoritate his obnoxii, quibus, si resp. ¹²valeret, formidini essemus. itaque omni gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos sunt, aut ubi illi vo-

INTERPRETATIO.

¹ Quia multis & magnis periculis vos cognovi fortes.

² Omnes jam antea audivistis separatim, quæ ego cogitavi.

³ Postquam Respublica redacta est sub imperium & dominationem paucorum.

⁴ Pro face & colluvione habiti sumus.

NOTÆ.

¹ Pulcherrimum.] Ea vis est boni, ut illius specie etiam perditissimi parricidæ suas adumbrent machinationes.

² Incipere.] Hic Gruterum virum doctissimum pudet barbarici: Attamen idem prorsus in Terentii Eunuchio, Act. 5. sc. 9. legitur,

an me, qui id ausu sim.

Incipere; an fortunam collaudem? &c. Unde satis constat, hinc Incipere, ut ille voluit, non esse deturbandum.

³ Nam.] Hæc partim conclusio firmisimis nititur fundamentis; verum eam obscuravit Catilina, dum honestis nominibus nefandum scelus obvelare studet. Ità verò resolvās ejus ratiocinationem. Ausus sum pulcherrimum facinus⁴, non tantum quia vos estis fortes; verum etiam quia sumus amici firmi: Constat verò firmos nos esse, quia eadem volumus & nolumus; At volumus eadem, quia eadem sunt nobis bona & mala. Atque hæc posterior probatio detruncata est; & aperta ut sit, addas oportet, quorum quidem bonorum aut malorum ea est natura, ut

nos omnes, uno & eodem modo eodem cogant. Falsum autem est quod dicit Catilina, eadem velle & eadem nolle, efficere amicitiam: Honestas si adsit, tunc illud nomine cohonestabitur amicitia; quæ si, Catilinæ non defuisset, nihil ferè pulchrius aut utilius ejus oratione extaret.

⁴ Tetrarchæ.] Non sunt illi qui quatuor Provinciis, sed qui unius Provinciæ quartæ parti præfunt.

⁵ Stipendia.] Hic fuit dolus quorundam populorum, & fraus Romanorum. Cum illis horum cognita esset avaritia, hi verò omnium ferè gentium metum perspectum haberent, concordabant inter se, ita ut Romani, qui saltem gratiâ & auctoritate pollerent, ab illis populis publicam injuriam averterent, Patronis verò suis illi stipendia, aut, quod magis ad nostrum sermonem accedit, pensiones solverent.

⁶ Gratiâ.] Apud populum; Sans faveur.

⁷ Auctoritate.] In Senatu; Sans crédit.

⁸ Valeret.] Id est, statum suum legitimum obtineret.

lunt: nobis reliquerunt pericula, ^a repulsas, ^b iudicia, egestatem. quousque tandem patiemini, fortissimi viri? nonne emori per virtutem præstat, quam vitam miseram, atque inhonestam, ubi alienæ superbie ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verum enimvero, pro deum atque hominum fidem, victoria in manu nobis est: viget ætas. animus valet, contra illis, annis, atque divitiis, omnia ^c consenuerunt. tantummodo incepto opus est: cetera ^d res expediet. etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis divitias superare, quas profundam in ^e exstruendo mari, & montibus coaquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse? illos binas, aut amplius domos continuare: nobis ^f larem familiarem nusquam ullum esse? cum tabulas, signa ^g toreumata emunt, ^h nova diruunt, alia ædificant postremo omnibus modis pecuniam trahunt, ⁱ vexant: tamen summam libidine divitias suas ^j vincere nequeunt. at nobis est domi inopia, foris æs alienum; mala res, spes multo asperior. denique quid reliqui habemus, præter miseram animam? quin igitur expergiscimini? en illa, illa, quam sæpe optastis, libertas, præterea divitiæ, decus, gloria ^k in oculis sita sum. fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quam oratio mea, vos hortentur. vel imperatore, vel milite me utemini. neque ^k animus, neque corpus a vobis aberit. hæc ipsa, ut spero, vobiscum una consul agam: nisi forte me animus fallit, & vos servire magis, quam imperare, parati estis.

Postquam accepere ea homines, quibus mala abunde omnia erant, sed nequeres, neque spes bona ulla: tametsi illis, quietam movere, ma-

INTERPRETATIO.

^a Tamen per suam summam libidinem | rire suas divitias.
 & sumptus immensos non possunt exhausti | ² Decus, gloria vobis se offerunt.

NOTÆ.

^a Repulsas.] Catilina bis Consulatum petiit, bis repulsus fuit.

^b Iudicia.] Quæ in nos exercentur scilicet. Alii ambitus, alii repetundarum poenas dederant.

^c Consenuerunt.] Id est, immixta sunt, aut prorsus interierunt.

^d Res expediet.] Id est, reliqua sine nobis perficiuntur. Gall. Le reste se fera de soi-même.

^e Exstruendo.] Extrudere hic est ædificare, donec locus mari subtrahatur. Gallice optimè dicimus, Comblér les mers.

^f Larem.] Lares dii erant domestici, quibus focus sacer erat: Unde ipsi pro loco & domo sæpe positi, ut hoc in loco.

^g Toreumata.] Toreuma esse videtur quicquid coelo, aut torno elaboratum est. Gall. Tout ouvrage de relief, & fait en biffe: Ouvrage fait au tour.

^h Nova.] Id est, quod nuper ædificaverant, hodie diruunt, ut denovo extruant.

ⁱ Vexant.] Verbum istud prorsus referendum est ad pecunias, non, uti volunt nonnulli, ad homines. Hoc dicit, Aliquos, quamquam pecunias suas profunderent, non potuisse tamen exhaustire: Sed verbum quo usus est Autor, magnam habet emphasim.

^k Animus.] Id est, vos consilio & manu juvero.

igna merces videbatur; tamen postulare plerique, uti proponeret, quæ conditio belli foret: quæ armis præmia peterent: quid ubique opis, aut spei haberent. Tum Catilina polliceri^a tabulas novas,^b proscriptionem locupletium, magistratus, ^c sacerdotia, rapinas, alia omnia, quæ bellum, atque lubido victorum fert: præterea, esse in Hispaniâ citeriore^d Pisonem, in ^e Mauritaniâ cum exercitu P. Sittium ^f Nucerinum, consilii sui participes: petere consulatum ^g C. Antonium, quem sibi collegam fore speraret, hominem & familiarem, & omnibus necessitudinibus circumventum: cum eo consulem se initium agendi facturum. Ad hoc, maledictis increpabat omnis bonos: suorum unumquemque nominans, laudare, admonere alium egestatis, alium cupiditatis suæ, complures periculi, aut ignominia, multos victoriae Sullanæ, quibus ea prædæ fuerat. Postquam omnium animos^h asacris vider; cohortatus, utⁱ petitionem suam curæ haberent, conventum dimisit. Fuere eâ tempestate, qui dicerent, Catilinam, oratione habitâ, cum ad iurandum^j populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris^k circumtulisse; inde, cum post execrationem omnes degustavissent, sicuti in ^l solemnibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum; atque eò dictitare fecisse, quod inter se magis fidi forent, alius alii tanti facinoris conscii. nonnulli ficta & hæc, & multa

INTERPRETATIO.

^a Postquam videt animos omnium oratione commotos & accensos.

^h Cum adigeret ad iurandum, illos qui sceleris sui conscii erant & fautores.

NOTÆ.

^a Tabulas.] Tabulæ novæ appellantur, cum abolitis prioribus debitis, nemo, quod ante a creditoribus acceptum est, cogitur solvere: quæ quidem propositæ sunt aliquando tabulæ, cum ære alieno, & præsertim usuris plebs Romana oppressa erat. Gall. *Abolition de detes.*

^b Proscripti mem.] Ex quo factionis locupletium bona veniebant. Illud, verò malum in civitatem invexerant bella civilia. Nam qui per illa victoriam adepti fuerant, illi nomina eorum, quæ diversarum partium fuisse putabantur, in tabulis descripta proponebant, constitutis præmiis, si quis eorum quemquam occidisset; bonis etiam Proscriptorum publicatis atque hastæ subjectis.

^c Sacerdotia.] Non tam dignitatem ipsam sacerdotalem, cujus nebulones illi propè nullam curam habebant, quam ex dignitate lucrum, aut, quod vocamus

nos, beneficium aut præbendam.

^d Pisonem.] Quem occisum fuisse Catilinam latebat, aut certè dissimulabat.

^e Mauritaniâ.] Africa regio est, versus Gaditanum fretum.

^f Nucerinum.] Nuceriâ ortum. Quatuor autem Nuceriæ fuerunt in Italiâ.

^g C. Antonium.] Hic fuit triumviri patruus.

^h Petitionem.] Consulatus scilicet, ut illi ambirent, &c.

ⁱ Circumtulisse.] Ut singuli biberent, seu potius libarent, & leviter attingerent.

^k Solemnibus.] Id est, quæ certis anni temporibus fieri solent. In iis autem mos erat Sacerdoti, priusquam inter victimæ cornua vinum funderet, simpulo, id est, vasculo ligneo aut fictili, propinare, atque astantibus circumferre, ut pariter libarent, & de vino gustarent.

præterea existimabant ab iis, qui ¹ Ciceronis invidiam, quæ postea orta est, leniri credebant, atrocitate sceleris eorum qui poenas dederant. nobis ea res pro magnitudine parùm comperta est. Sed in eâ conjuratione fuit Q. Curius, natus haud obscuro loco, flagitiis atque facinoribus coopertus: quem censores senatu, ² probri gratiâ moverant. huic homini non minor ³ vanitas inerat, quàm audacia. neque reticere quæ audierat, neque suamet ipse scelera occultare; prorsus neque dicere, neque facere, quicquam pensi habebat. erat ei cum Fulviâ, mulieri nobili, stupri verus consuetudo. cui cum minùs gratus esset, quòd inopiâ minùs largiri poterat, repenti gloriâ, maria, montisque polliceri, ⁴ minari interdum ferro, ni sibi obnoxia foret: postremò, ferociùs agitare, quàm solitus erat. At Fulviâ, insolentia Curii causâ cognitâ, tale periculum reipubl. haud occultum habuit: ⁵ sed, sublato auctore, de Catilinæ conjuratione; quæ, quo modo audierat, compluribus narravit. Ea res in primis studia hominum accendit ad consulatum mandandum M. Tullio Ciceroni, namque antea pleraque nobilitas invidiâ æstuabat, & quasi pollui consulatum credebatur, si eum, quamvis egregius, homo ⁶ novus adeptus foret. sed, ubi periculum advenit, invidia, atque superbia ⁷ post fuere. Igitur, ⁸ comitiis habitis, consules declarantur M. Tullius, & C. Antonius. quod factum primò populares conjurationis ⁹ concusserat. neque tamen Catilinæ furor minuebatur; sed indies plura agitare; arma per Italiam locis opportunis parare; pecuniam, suâ, aut amicorum fide sumtam mutuam, ¹⁰ Fæsulæ ad Mallium quemdam portare; qui postea ¹¹ princeps fuit bellifaciundi. Eâ tempestate plurimos cujusq; generis homines adscivisse sibi dicitur; mulieres etiam aliquot, quæ primò ingentis sumtus stupro corporis toleraverant: post, ubi ætas, tantummodo quæstui, neque luxuriæ modum fecerat, æ alienum grande ¹² conflaverant.

INTERPRETATIO.

¹ Quem Censores ex Senatu ejecerant, ut ipsum ignominia multarent.

² Non minor levitas & futilitas inerat huic quàm audacia.

³ Sed, tacito nomine Autoris, narravit compluribus ea quæ audierat de conjura-

tione Catilinæ; eo modo quo audiverat.

⁴ Invidia atque superbia postposita fuerunt.

⁵ Quod factum turbaverat primò conjuratos.

⁶ Qui postea primus bellum intulit.

NOTE.

^a Ciceronis.] Hoc est, quæ in eum exarsit.

^b Minari.] Dicebat se eam gladio interfectorum.

^c Novus.] Ille novus homo dicebatur, cujus Majores amplissimis usi non essent honoribus: Cui primus virtute suâ Majoribus prælucebat.

^d Comitiis.] Comitia, conventus erant Populi ad creandos Magistratus, leges ferendas, &c.

^e Fæsulæ.] Fæsulæ, urbs Tusciæ versus Appenninum, juxta Florentiam.

^f Conflaverant.] Id est, quæ se alienare obstrinxerant. Gall. Qui s' étoient endormis.

per eas se Catilina credebat posse ^a servitia urbana sollicitare, urbem ^a incendere, viros earum, vel adungere sibi, vel interficere. sed in his erat Sempronia, quæ multa sæpe virilis audaciæ facinora commiserat. hæc mulier genere atque formâ, præterea viro atque liberis satis fortunata fuit: literis Græcis & Latinis docta; psallere, saltare elegantius, quàm necesse est probæ: multa alia, quæ instrumenta luxuriæ sunt, sed ei chariora semper omnia, quàm decus, atque pudicitia fuit. pecuniæ, an famæ minùs parceret, haud faciliè discerneres; lubidine sic accensa, ut sæpius peteret viros, quàm peteretur. sed ea sæpe antehac ^b fidem prodiderat, ^a creditum abjuraverat, cædis conscia fuerat, luxuriâ atque inopiâ præceptus abierat. verùm ingenium ejus haud absurdum: posse versus facere: ^c jocus movere: sermone uti, vel ^d modesto, vel ^e molli, vel ^f procaci. prorsùs multæ ^g facetiæ, multusque lepos inerat. His rebus comparatis, Catilina nihil ominis in proximum annum consulatum petebat; sperans, si designatus foret, faciliè se ex voluntate Antonio usurum. neque interea quietus erat, sed omnibus modis insidias parabat Ciceroni. neque illi tamen ad cavendum dolus, aut astutiæ deerant. namque à principio consulatus sui, multa per Fulviam pollicendo, effecerat, ut Q. Curius, de quo paulò antè memoravi, consilia Catilinæ sibi proderet. ad hoc, collegam suum Antonium ^h pactione provinciæ perpulerat, ne contra remp. sentiret: circum se præsidia amicorum, atque clientium occultè habebat. Postquam dies comitiorum venit; & Catilinæ neque petitio, neque insidiæ, quas consuli fecerat, prosperè cessere; constituit bellum facere, & extrema omnia experiri; quoniam, quæ occultè tentaverat, aspera, foedaque evenerant. Igitur C. Mallium Fæstulas, atque in eam partem ⁱ Etruriæ, Septimium quemdam ^k Camertem

INTERPRETATIO.

^a Credebat se posse per eas multitudinem | pellere.
servorum urbanorum ad defectionem im- | ^a Pejerando, rem creditam negaverat.

NOTÆ.

^a Incendere.] Ut scilicet, per tumultum facilius esset quos vellent, interficere.

^b Fidem prodiderat.] Id est, promissis cum sacramento, non steterat; Perfidam se præbuerat.

^c Jocus.] Gall. Elle entendoit la raillerie.

^d Modesto.] Gall. Le sérieux.

^e Molli.] Le galant.

^f Procaci.] Le langage qui est trop libre; qui n'est bon qu'à des effrontées.

^g Facetiæ.] Id est, urbanitas, & gra-

tia, decus & exculpta elegantia. Fortè non malè vertas Gallicè, Enjouement.

^h Pactione.] Ciceroni Macedonia cùm obtingeret, quæ optima erat Provincia ex commercio & mercibus Orientis, eam ille Antonio concessit, ut obsequio ipsum mitigaret, atque impediret ne contra Rempublicam machinaretur.

ⁱ Etruriæ.] Italiæ regio non longè à Latio, ad occasum. Hodie Toscane.

^k Camertem.] Ex oppido Umbria Camerta, aut Camerino oriundum.

in ^a agrum Picenum, C. Julium in ^b Apuliam dimisit, præterea alium aliud, quem ubique opportunum sibi fore credebat. Interea Romæ multa simul moliri: consuli insidias tendere: parare incendia: opportuna loca armatis hominibus obsidere: ipse cum ^c telo esse, item alios jubere, hortari, uti semper intenti, paratique essent: dies, noctesque festinare: vigilare, neque ^e insomniis, neque labore fatigari. postremo, ubi multa agitati nihil procedit, rursus ^d intempestâ nocte conjurationis principes convocat per M. Portium Læcam. ibique multa de ignaviâ eorum questus, docet se præmisisse Mallium ad eam multitudinem, quam ad capiunda arma paraverat; item alios in alia loca opportuna, qui initium belli facerent; seque ad exercitum proficisci cupere, si prius Ciceronem oppressisset: eum suis consiliis multum officere. Igitur, perterritis ac dubitantibus cæteris, C. Cornelius, eques Romanus, operam suam pollicitus, & cum eo L. Vargunteius Senator, constituere ^e eâ nocte paulo post, cum armatis hominibus, sicuti salutatam, introire ad Ciceronem, & de improvviso domi suæ imparatum confodere. Curius, ubi intelligit, quantum periculum consuli impendat, properè per Fulviam Ciceroni dolum, qui parabatur, enunciat. ira illi ^e januâ prohibiti, tantum facinus frustra susceperant. Interea Mallius in Etruriâ plebem sollicitare, egestate simul, ac ^f dolore injuriæ, novarum rerum cupidam: quod Syllæ dominatione, agros, bonaque omnia amiserat; præterea, latrones cujusque generis, quorum in eâ regione magna copia erat. nonnullos ex Syllanis ^g colonis, quibus lubrico atque luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecerant. Ea cum Ciceroni nunciarentur; ^h ancipiti malo permotus, quod neque urbem ab insidiis privato consilio longius tueri poterat, neque exercitus Mallii quantus, aut quo consilio foret, ⁱ satis compertum

I N T E R P R E T A T I O.

^a Ipse cum gladio in publicum prodibat.

^e Constituunt introire ad Ciceronem

| eâ nocte, paulo post, sicuti salutatam iussent.

N O T Æ.

^a Agrum Picenum.] In mediâ prope modum Italiâ, ad mare Adriaticum: Hodie, *La marche d' Ancone.*

^b Apuliam.] Ad mare Adriaticum jaceret, in Italiæ orâ extremâ fere quæ vergit ad Orientem.

^c Insomniis.] Insomnia est, cum quis dormire non potest.

^d Intempestâ.] Circa mediam noctem, quoniam tempus non est amplius operandi. *Conticinio, Concubio.*

^e Januâ.] Ciceronis scilicet.

^f Dolore.] Quod sibi à Syllâ bona erepta fuissent.

^g Colonis.] Syllæ milites erant, quibus Hetruscorum agros diviserat, quod à Marii partes sequuti essent.

^h Ancipiti.] Id est, quod ex utraqque parte imminerebat.

ⁱ Satis.] Ex toto hoc negotio maximum certè erat periculum. Cum enim in Senatu ipso plurimi essent, iique maxime potentes, qui Conjurationi faverent, invidiosum erat hominibus accusare tanto favore subnixos, nisi pariter coarguerentur: Deinde ipsis Reipublicæ consilia manifestabantur.

habebat,

habebat, rem ad senatum, ^a refert, jam antea vulgi rumoribus exagitam. Itaque, quod plerumque in atroci negotio solet, senatus decrevit, ^b darent operam consules, ne quid respub. detrimenti caperet. ea potestas per senatum, more Romano, magistratui maxuma permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis socios, atque cives: domi, militiaque imperium, atque iudicium summum habere, aliter, sine populi jussu, nullius earum rerum consuli jus est. Post paucos dies L. Senius senator in senatu literas recitavit, quas Fæsulis allatas sibi dicebat; in quibus scriptum erat, C. Mallium arma cepisse cum magnâ multitudinem ante diem vi. Kal. Nov. Simul, ^c id quod in tali re solet, alii portenta atque prodigia nunciabant: alii, conventus fieri, arma portari, ^d Capuæ, atque in Apulia ^e servile bellum moveri. Igitur ^f senati decreto, Q^s Marcius Rex Fæsulis; Q^h Metellus Creticus in Apuliam, circumque ea loca missi. hi utrique ⁱ ad urbem imperatores erant impediti, ne triumpharent, calumniâ paucorum, quibus omnia honesta, atque inhonesta vendere mos erat. sed Prætores Q. Pompeius Rufus Capuam, Q. ^k Metellus Celer in agrum Picenum: hisque ^l permissum, uti pro tempore, atque periculo exercitum compararent. ad hoc, si quis indicasset de conjuratione, quæ contra remp. facta erat, præmium, servo libertatem & ^m H. S. C.; libero impunitatem ejus rei, & H. S. C. itemq;

N O T Æ.

^a Refert.] Referre, est rem agitandam in Senatu proponere.

^b Darent operam.] His verbis solemnibus, summum Imperium, & quasi Dictatorium Consulibus deferrebat.

^c Id quod.] Parenthesis est. Gall. *Comme c'est la coutume en de pareilles rencontres.*

^d Capuæ.] Urbs fuit Campaniæ nobilissima, mari Tyrrheno adjacens: Cujus illecebris & amœnitate usque adeo captus Annibal, ut ipsius domitrix dicta fuerit.

^e Servile.] Id est, quod per servos geretur. Gall. *Qu'on tâchoit d'y faire soulever les esclaves.*

^f Senati.] Pro Senatus; Ità olim.

^g Marcius.] Marciorum familia ab Anco Marcio quarto Romanorum rege deducitur. Hic Consul fuit cum L. Metello, quo mortuo, & eo qui in ejus locum substitutus erat, solus Marcius Consulatum gessit.

^h Metellus.] Cognomen habuit à devicta Cretâ post Consulatum.

ⁱ Ad urbem.] Quia ante triumphum urbem intrare non erat licitum.

^k Metellus Celer.] Hic beneficio Ciceronis, Galliam ipsi destinatam, sed in concione depositam, administravit: Consul fuit postea cum Afranio.

^l Permissum.] Imò & imperatum.

^m H. S.] Sestertium denotat hæc figura, cujus h accurationem cognitionem habere voles, opus erit adire eos qui de ære tractarunt, Badæum, putâ, Hottomanum, aliosque: neque enim quæcumque ab aliis bene scripta sunt opus est huc transcribere. Interim, ne omnino vacuus discedas, quantum satis erit, dicemus ad hujus loci intelligentiam. Sestertius, uti quidem plurimis ex locis colligere videor, nummus fuit primo æreus, valore duorum assium cum semisse, qui postea ex argento conflatus quinque æstimatus fuit: Atque utrumque si ad monetæ nostræ Gallicæ rationem exigas, prior decem Turonensibus denariolis, paulo plurijs; vel secundum alios quatuordecim, posterior duplo valebit. Verum difficultas in eo non est, cum ubique prostant Tabulæ pro monetarum æstimatione. Numerandi ratio hæc in parte obscuritatem attulit, quam

decrevere, uti ^a familiae gladiatoriae Capuam, & in caetera municipia distribuerentur pro cuiusque ^b opibus; Romae per totam urbem vigiliae haberentur, eisque ^c minores magistratus praesent. Quibus rebus permota civitas, atque immutata facies urbis erat: ex summâ laetitiâ, atque ^d lasciviâ, quae diuturna quies pepererat, repente omnis tristitia invasit, festinare, trepidare, neque loco, neque homini cuiquam satis credere, neque bellum gerere, neque pacem habere: suo quisque metu periculum metiri. ad hoc, mulieres, quibus ^e pro reip. magnitudine belli timor insolitus inceserat, afficere sese; manus supplices ad coelum tendere, miserari parvos liberos; rogare; omnia pavere; superbiâ atque deliciis omiſſis, sibi patriaeque diffidere. At Catilinæ crudelis animus eadem illa

INTERPRETATIO.

¹ Propter Reipublicae magnitudinem.

NOTAE.

tamen ex paucolis sequentibus lineis intelliges. Quando numerus intra mille continetur, nulla est prorsus difficultas; rotundè & absque ullâ præcissione Romani, sicut & alii, numerant: sed numerus quando mille nummos seu sestertios excedit saepe detruncatus est; ita ut mille pro singulis sint intelligendi. Cum summa eo quo dixi modo amplius quam mille complectebatur, tum per Genitivum pluralem *Sestertiis* illam exprimebant; adeo ut *Sestertium*, & mille sestertii sint res una & eadem. Unde factum, ut Poëtae, ex Genitivo illo plurali, nomen genere neutro effecerint, quo tamen nisi in numero plurali non utuntur; atque ita illis singula sestertia pro mille veniunt sestertiis illis parvis à masculino sestertius, quo solo O. atores utuntur. Si verò summa esset minimùm decies centenorum millium, tum adverbis decies, vicies, centies, &c. utebantur, quae adverbia centena millia faciebant, quamvis ea non exprimerentur. Jam res satis clara est, interim nodus unus restat explanandus; sciendum enim, an hoc Sallustii loco centum sestertii, an centum sestertiâ seu sestertiorum intelligantur. Hic verò opus est conjecturâ & iudicio. Dico itaque, primò, ab aliis prolixè probatum esse hanc figuram H.S. pro minoribus sestertiis, in masculino genere, positam

esse, quatenus nullus numerus, nisi qui expressus est intelligitur; deinde veniunt etiam eandem figuram pro *sestertium*, vel *sestertia* Poëtarum. Hoc posito, nihil facilius est quàm videre, ineptum fore, si Senatus, in re quae salutem publicam respiciebat, centum sestertios, vilissimam pecuniam, decrevisset. Ergo figura haec H.S. C. centum, hoc in loco, facit Sestertiâ, vel, si cum Poëtis loqui amemus, Centum sestertia, id est, centena millia nummorum, seu sestertiorum: quae nostram monetam, si per summam integram & solidam referas; quingentos efficiunt aureos dupliones; *Cinq cens pistoles*.

^a *Familia.*] Qui gladiatores apud urbanos lanistam sese exercebant, discabant, asserviebant, si familia dicebantur.

^b *Opibus.*] Saepè gladiatores à privatis empti, ad tumultum & caedem: ipsi autem quando bella & quidem gravia excitaverunt: Adeoque minimè mirum si suspecti essent; ex urbe deducerentur; atque pro ratione virium, in municipia distribuerentur.

^c *Minores.*] Quaestores, puta, Aediles minores, Triumviri capitales, &c.

^d *Lascivia.*] Non hic posita pro incontinentiâ seu obscenâ libidine; sed tantum pro ludibundâ, exultante, & profusa laetitiâ.

movebat

vebat, tametsi præsidia parabantur, & ipse lege ^a Plautiâ interroga-
erat ab L. ^b Paulo: postremo, dissimulandi causâ, & quasi sui
urgandi, sicuti ^c jurgio laceratus foret, in senatum venit. Tum M.
Tullius consul, sive ^d præsentiam ejus timens, sive ita commotus, ora-
tionem habuit luculentam atque utilem reipubl. quam postea scriptam
vidit. Sed ubi ille assedit, Catilina, ut erat paratus ad dissimulanda
omnia, demisso vultu, voce supplicis, postulare à patribus, ne quid
se remere crederent: eâ familiâ ortum, ita ab adolescentiâ vitam
stituisse, ut omnia ^e bona in spe haberet: ne existimarent, sibi patri-
o homini, cujus ipsius, atque majorum plurima beneficia in plebem
essent, perditâ republ. opus esse; cum eam ^f servaret M. Tullius;
Inquilinus civis urbis Romæ. ad hoc, maledicta alia cum adderet;
ostrepere omnes; hostem, atque parricidam vocare, tum ille furibun-
tus: *Quoniam quidem circumventus, inquit, ab inimicis præceptor, incendium*
meum ruinâ exstinguam. Dein se ex curiâ domum
foripuit. ibi multa secum ipse volvens, quod neque infidiæ consuli
rocedebant, & ab incendio intelligebat urbem vigiliis munitam, opti-
um factu credens exercitum augere, ac prius, quàm legiones scribe-
entur, multa antè capere, quæ bello usui forent, nocte intempestâ
um paucis in Malliana castra profectus est. sed Cethego, atque Lentu-
o, cæterisque, quorum cognoverat promptam audaciam, mandat,

INTERPRETATIO.

^a Pergit dicere, se esse ortum eâ fa- | *scientiâ ut non, nisi bonam spem, de se*
milâ, ita instituisse vitam ab adole- | *præberet.*

NOTÆ.

^a *Plautiâ.*] Eam tulit Plautius Tribu-
nus plebis, adjuvantibus Catulo & Lepi-
do, anno ante conjurationem Catilinæ
is, ut quæreretur in eos qui quovis modo
senatui, Magistratibus, imò & privatis
hominibus, infidias aut vim fecissent.

^b *Paulo.*] Is postea Consul fuit.

^c *Jurgio.*] *Comme si on luyût fait une*
querelle mal à propos.

^d *Præsentiam.*] Timebat ne fortè, cum
Catilina ausus esset in Senatum venire,
minus crederent Senatores quæ ipsè de
Conjuratione indicaverat.

^e *Bonâ in spe.*] *Qu'n ne pouvoit avoir*
que des esperances avantageuses de luy.

^f *Servaret.*] Id est, *servare studeret,*
aut servandam simularet: Neque verò
Catilinæ mens est dicere, servatâ opus

esse Republicâ, aut se ejus ruinam quæ-
siisse.

^g *Inquilinus.*] Peregrinus, Arpino ori-
undus.

^h *Meum.*] Id est, *quod in me excita-*
tum est. Metaphora sumpta ab incendiis,
quæ, ut ne in diffita ædificia grassentur,
ruinâ intermediarum, impediri solent.
Intendit Catilina se pestem Reipublicæ,
aut saltem inimicis importaturum, po-
tius quàm periturum. Cæterum auctori-
tate Ciceronis contendunt, non istud in
Senatu à Catilinâ dictum fuisse; sed eum
Caroni ante comitia Consularia Judi-
cium mimitanti, respondisse volunt, si
quod esset in fortunas suas incendium
excitatum, id se non aquâ, sed ruinâ
restituturum.

quibus

quibus rebus possent, opes factionis confirmant, insidias consulant; eadem, incendia, aliaque belli facinora parent: sese pro diem cum magno exercitu ad urbem accessurum. Dum hæc Romæ runtur C. Mallius ex suo numero legatos ad Q. Marcium regem mittit, cum mandatis huiusmodi:

DEOS, hominesque testamur, Imperator, nos arma neque contrariam cepisse, neque quod periculum aliis faceremus, sed uti corpora vestra ab injuriâ tuta forent: qui miseri, egenes, violentiâ atque voracitate sceneratorum, plerique patriâ, sed omnes famâ, atque fortunâ expulsi sumus: neque cuiquam nostrum licuit, more majorum, lege uti, neque amisso patrimonio, corpus liberum habere: tanta sevitia sceneratorum atque prætoris fuit, sæpe majores vestrum miseris plebis R. decretis inopiæ ejus opitulati sunt: ac novissimè memoriâ vestrâ, propter multitudinem æris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum ære se-

INTERPRETATIO.

Mallius mittit quosdam ex suis militibus legatos ad Q. Marcium regem.

Neque ut alios in discrimen adduceremus.

NOTÆ.

^a *Lege.*] Papiriâ, aut quâvis aliâ, quæ civibus adversus sceneratores consuleret; ne illi in debitores sciverent, eos ligarent, aut alio modo vexarent.

^b *Corpus liberum.*] Lex fuit duodecim tabularum atrocissima contra perfidiam debitorum, quâ, non tantum illi vinciri, sed etiam in partes secari, ab iis quibus adjudicati essent, licitum erat. Illam eo fine paraverant, ut ne, perfidiâ debitorum, subsidium pecuniæ mutuatitiæ, quo communis hominum vita indiget, inopiæ temporariæ adimeretur. Quoniam verò sevitia ista poenæ non quita est contentis, quemquam dissectum esse antiquitus, Gellius testatur, se nec legisse, nec audivisse: Hinc factum ut situ & senio, tum etiam legibus subsequenter, de istâ acerbitate detractum fuerit. Ligari corpus debitorum non pariter in desuetudinem abiit: Nam, pro moribus & temporibus Reipublicæ, plebem hac de re conquestam esse, cum ex aliis locis, tum ex hac Mallii epistolâ omnino conspiciamus.

^c *Opitulati sunt.*] Fœnus cum pro libitu non semel auctum fuisset, aliquando etiam

tributiâ rogatione diminutum est additum non tantum ex uncario, quod cautum fuerat duodecim tabulis, semunciarum in singulos menses, factum sit, sed omnino lege L. Genatii Tribuni plebis institutum.

^d *Ære.*] Hic per æs nonnulli æs commune, seu ærarium intelligunt; atque arbitrantur ex publicis pecuniis expeditum fuisse nomina hominum privatorum quod ut firment, aliquid simile ex Livio multo antè tamen actum, proferunt. Certè, cum de istâ nostrâ solutione nihil vestigium, quod quidem sciam, ab illis indicetur, uspiam appareat; modo de re ipsâ dubius hæreo, sed ut maxime vera esset, eam Mallii verbis significari non equidem arbitratus fuero. Potius est ut credam, hoc in loco, quavis obscure, illud indicari tamen quod præstitit Valerius Flaccus in Marii locum suffectus, qui, ut refert Paterculus liberrimæ legis Autor fuit, quâ creditoribus quadrantem solvi jussit. Si enim verum est, uti quidem liberrimè creditur quod alicubi testatur Lambinus in commentariis ad Horatium, se sestertium

est. sepe ipsa plebes, aut dominandi studio permota, aut superbia
 magistratum armata, ^a a patribus secessit, at nos non imperium, neque
 viciis petimus, quarum rerum causa, bella, atque certamina omnia in-
 mortalis sunt: sed libertatem, quam nemo ^b bonus, nisi cum anima
 mul, amittit. Te, atque senatum obtestamur, ^c consularis miseris civi-
 bus; legis presidium, quod iniquitas prætoris eripuit, restituitis, neve
 his eam necessitudinem imponatis, ut queramus, quonam modo, maxu-
 e uli sanguinem nostrum, pereamus.

Ad hæc, Q. Marcius respondit, si quid ab senatu petere vellent, ab
 mis discedant, Romam supplices profisciscantur: ^d eâ misericordiâ
 que mansuetudine senatum, populumque Romanum semper fuisse, ut
 mo umquam ab eo frustra auxilium petiverit. At Catilina ^d ex itinere
 erisque ^e consularibus, præterea optumio cuique literas mittit: se,
 illis ^f criminibus circumventum, quoniam factioni inimicorum resi-
 ere nequiverit, fortunæ cedere, ^f Massiliam in exilium proficisci;
 in ^g quo sibi tanti sceleris conscius esset; sed uti resp. quieta foret; ne-
 ex suâ contentione seditio oriretur. Ab his longè diversas literas Q.
 Catulus in senatu recitavit; quas sibi ^h nomine Catilinæ redditas dice-
 at. earum ^h exemplum infra scriptum est.

INTERPRETATIO.

^a Dicit, Senatui & Populo Romano ta-
 m misericordiam atque mansuetudinem
 mper fuisse, ut, &c.

^a Dicit se circumventum falsis crimi-

nibus & accusationibus, cedere for-
 tuna.

³ Novæ ideo quod sibi conscius esset tanti
 sceleris.

NOTÆ.

esse argenteum V signatum, id est, ut
 exponit, valore quinque assium, nul-
 dubito quin ad illud respexerit Mal-
 us, cum as qui æreus est, ne quidem
 partem faciat sestertii, qui argen-
 us fuit; idque tam egregiè ad ejus sco-
 um pertineat. Atque ita tempora opti-
 e convenient; & verè dixerit Mallius
 amoriâ vestrâ, càm antea viderimus su-
 erstitis Syllanos milites, Valerium in
 arii locum subrogatum, nec quem-
 am lateat Syllam & Marium coævos
 uisse.

^a A patribus.] A senatu & potentiori-
 bus; quod quidem ter aut quater factum
 ille legimus, seu libertatem, seu pudici-
 am, seu natalium dignitatem, seu ho-
 rum decora & insignia Populus vindici-

caverit; ut loquitur Florus.

^b Bonus.] Id est, cordatus.

^c Consularis.] Id est, eorum rationem
 habeatis, ipsis prospiciatis, & ruinam
 avertatis.

^d Ex itinere.] Postquam Româ disces-
 serat; ex locis ubi commorabatur.

^e Consularibus.] Illis qui Consulatum
 gesserant ideo scripsit Catilina, quod ma-
 jor eorum in Senatu auctoritas esset, pri-
 mique sententiam suam dicerent.

^f Massiliam.] Urbs est Galliæ Narbo-
 nensis maritima, quæ & antiquissima; à
 profugis ex Ionia Phocensibus condita.
 Hodie Marseille.

^g Nomine.] Gall. De la part.

^h Exemplum.] Gall. La copie. Atque
 ipsius Catilinæ propria esse verba arbitror,
 cuius ut mens, ita stylus perplexus est.

L. Catilina Q. Catulo S. *Egregia tua fides, te cognita, mihi, magnis in meo periculis, fiduciam commendationi tribuit. quamobrem defensionem in consilio novo non statui satisfactionem ex nulla Conscientiâ de culpâ proponere decrevi: quâ dius fidius licet vera mecum recognoscas. Injuriis, contumeliis, quâ citatus, quod, fructu labori industriae meae privatus, statum dignitatis non obtinebam, publicam miserorum causam pro meâ consilio*

NOTÆ

Egregia. Id est, excellens, cuique vix similis reperitur.

Grata. Id est, iucunda; sed istud ita intelligendum est, ut grati animi testificationem involvat. Gall. diceremus, *Dont je vous suis obligé.*

Magnis. Catuli enim gratiâ fultus maxime, cum incestu cum Fabiâ virgine Vestali accusatus esset, iudicium effugit.

Fiduciam. Id est, facit ut confidam, tibi commendans meas fortunas.

Meae. Id est, quâ ego fortunas meas tibi committo.

Quamobrem. Locum maxime diffidentem nobis fecit mens Catilinæ scelerata & perturbata, cui insuper tenebras offuderunt variae eodem congestae commutationes. Quidam istud *quamobrem* ad præcedentia, alii ad sequentia referunt, idque totum diversè connectunt: Prolixus essem si omnia conarer excutere, adeoque id tantum proferam quod magis probatum fuerit. Castilioneus ita exponit, *Decrevi proponere satisfactionem ex nulla conscientia de culpâ, quamobrem non statui parare defensionem in novo consilio.* Id est, decrevi purgare me apud te, cum nullius mihi delicti conscius sim, cur Romæ causam non dixerim, neque defenderim ab inimicorum calumniis. Agnosco equidem hanc expositionem non multum ab ipsis Auctoris verbis recedere; at certe vereor ejus ut mentem satis assequatur. Itaque pauculis rem, ut videtur, expedio: Ob eam rem, & quia tibi confidendum esse experientiâ didici, ego discessi, nec statui me defendere in Senatu denovo convocato. Non enim decrevi me expurgare, aut satisfactionem proponere, cum nullius culpæ sim mihi conscius: atque ita esse facile cognoscas, si mecum statum & rationes meas velis perlustrare.

Pergit porro Catilina, atque figere ostendere conatur, illud sibi minime verendum esse quod à Senatu reprehendebatur. Dicit fortè aliquam particulam negantem ex longinqua meam explicationem retraxisse; alii etiam addidisse; quivis quidlibet obijciat. Unum omnibus respondeo, Quod irer, aut quid ageret, quem coniceret & lictores insectarentur, Catilinam civisse; adeoque opus esse gradus firmare, quodque minus exposuit, atque tuius declarare.

Consilio. Nonnulli, per consilium novum, ipsam Conjuracionem intelligunt, quam vocaverit novum consilium antea omnia alia simulasset. Me accipi de Senatu.

Non statui. Imò contra libere statui quod & acriter persequar, quamquam mihi crimini vertant, me scilicet, & sam miserorum suscepisse.

Quæ. Me scilicet nullius culpæ conscius.

Fidius. Arbitratur ex Festo doctus Vossius, *Me-dius-fidius* juramentum esse per Herculem Jovis filium; in *dius* positum sit pro Græco *diōs*, Jovis significat; & *fidius* pro filius interpretato L in D, more antiquo; Me pro Græco *mea*, quod est adverbium randi. Confirmat eam sententiam Varrone & Terulliano, qui *Dium*, Græcis Herculem esse dicunt. alia, quibus non assentior.

Statum. Id est, ex eo gradu dignitatis, ad quem meâ virtute assumptam, dejiciebar. Equidem, cum ille tam familiaris, & tantis animis esset, post Consulatum aspirasset.

suscepi: non, quin^a es alienum^b meis nominibus ex possessionibus
re possem: cum &^c aliis nominibus liberalitas Aurelia Orestilla,
filiaeque copiis persolveret: sed, quod non dignos homines honore bo-
ros videbam, meque falsâ suspicionem^d alienatum esse sentiebam:
nomine satis honestas pro meo^e casu spes reliquæ dignitatis confer-
re sum secutus. Plura cum scribere vellem, nunciatum est mihi vim
iri. nunc Orestillam tibi commendo, tuæque fidei trado: eam ab in-
i defendas, per liberos tuos rogatus. Hæseto.

Sed ipse, paucos dies commoratus apud C. Flaminium in agro
Reatino, dum viciniam antea sollicitam armis exornat, cum fas-
tis, atque aliis imperii insignibus in castra ad Mallium contendit:
ubi Romæ comperta sunt; senatus Catilinam, & Mallium hostes
dicat, cæteræ multitudini diem statuit, ante quam liceret^f sine frau-
de ab armis discedere, ^h præter rerumⁱ capitalium condemnatis. præ-
terea, decernit, uti consules^k delectum habeant, Antonius cum exer-
citu Catilinam persequi maturet. Cicero urbi præsidio sit. Eâ tempesta-
tibi imperium populi R. multò maxumè^l miserabile visum est: cui
ad occasum ab ortu solis^m omnia domita armis parerent, domi-
um, atque divitiæ, quæⁿ prima mortales putant, affluerent; fuere ta-
men cives, qui seque, remque publicam obstinatis animis perditum

INTERPRETATIO.

Prescribit diem cæteræ multitudini, antequam liceret impunè discedere ab armis.

NOTÆ.

^a Es alienum.] Pecuniam mutuo sum-
pta. Hinc verò satis constat arma mo-
di unum & eundem Conjuratis fuisse
extentum; violentiam nempe foenera-
rum.

^b Meis nominibus.] En mon nom; sous
mon propre seing.

^c Aliis nominibus.] Intelligo de pecu-
niâ sumptâ à Catilinâ, prædibus & spon-
sibus amicis; illud enim ab ipso factum
esse supra vidimus: Atque ita sumen-
tum esse non difficile esset ostendere, si
anti haberetur.

^d Alienatum.] Rejectedum. Gall. Dis-
gracié, Rendu suspect.

^e Hoc nomine.] Id est, Eâ causâ;
certum verò quod me suspicione falsâ
alienatum sentio, postquam Cicero atroci
iminatione innocentiam meam ad Sena-
tum direxerunt.

^f Pro meo casu.] Id est, pro eo statu
quo ego sum. Gall. Pû betat où je

me trouve.

^g Reatino.] Reate urbs fuit in Sabinis,
Româ prorsus ad Septentrionem. Rieti
vocatur in novis tabulis Geographicis.

^h Præter.] Adverbium est. Gall. Ex-
cepté.

ⁱ Capitalium.] Id est, rerum aut cri-
minum, quæ capitis penam arcessunt,
vel morte multantur.

^k Delectum.] Id est, milites deligere,
et ad militiam conscriberent. Gall. Qu'ils
levassent des troupes.

^l Miserabile.] Id est, miseratione di-
gnum. Gall. non dicas misérable, sed
digne de compassion.

^m Omnia.] Hyperbole est, eo, quo vo-
lunt Autores, sensu intelligenda; ut, sci-
licet, quascumque terras Romani cognos-
cerent, ex ipsorum subirent aut venera-
rentur imperium.

ⁿ Prima.] Id est, præcipua & excel-
lentissima.

irent.

irent. namque, ^a duobus senati decretis, ex tantâ multitudinē, premio inductus conjunctionem parefecerat, neque ex castris quisquam omnium discesserat. tanta vis morbi, atque uti tabes, que civium animos invaserat. neque solum illis ^b aliena mens erant, consēci conjunctionis fuerant, sed omnino cuncta plebes, novarum studio, Catilinæ incepta probabat, id ad eō more suo videbatur, cere, nam semper in civitate, quibus opes nullæ sunt, ^c bonis in malos extollunt; vetera odere, nova exoptant; odio suarum rerum, omnia student; ^d turba, atque seditionibus ^e sine curâ, alio quoniam egestas facillè habetur sine damno. Sed urbana plebes ^f præcepserat multis de causis. Primum omnium, qui ubique, atque petulantia maxumè præstabant; item alii, ^g per dedecora, moniis amissis; postremò omnes, quos flagitium, aut facinus expulerat, hi Romam, sicuti in ^h sentinam, confluxerant. deinde memores Sullanæ victoriæ, quod ex ⁱ gregariis militibus alios sen videbant, alios ita divites, ut regio victu, atque cultu ætatem rent, sibi quisque, si in armis foret, ex victoriâ talia sperabat. præjuventus, quæ in agris ^j manuum mercede inopiam toleraverat, ^k publicis largitionibus excita, urbanum otium ^l ingrato prætulera. eos, atque alios ^m omnis malum publicum alebat. quod nus mirandum est, homines egentis, malis moribus, maxumè

INTERPRETATIO.

^a Aluntur sine curâ inter turbas & se ditiones.

^j Quæ toleraverat inopiam fructibus suis.

NOTÆ.

^a Duobus.] Prius vidimus, ubi agitur de sestertiis, posterius verò, ubi dies statuitur ante quam sine fraude liceret ab armis discedere.

^b Aliena.] Aversa à bono Reipublicæ; Alienata.

^c Bonis.] Iis qui in Republicâ potentes sunt & florentes.

^d Sine curâ.] Rerum suarum scilicet, quia nihil possident: Deinde etiam de iis minus solliciti quæ in usum quotidianum requiruntur; cum hinc inde quælibet, per turbam, rapiant.

^e Præceptis.] Cæco impetu ad Catilinam defecerat, & ipsius incaptis favebat.

^f Per dedecora.] Id est, flagitiose. Jam sæpius vidimus Sallustium adverbis non ita libenter uti, sed ea per præpositionem

& substantivum exprimere solitum & Sentinam.] Proprie est sentina navis infima, in quam sordes omnes fluunt. Hic metaphoricè sumitur per proborum receptaculo.

^h Gregariis.] Id est, infimis, laus nulla est.

ⁱ Privatis.] Quæ à privatis habebant, ut Populi gratiam aucupari & ejus suffragia demererentur.

^k Publicis.] Frumenta etiam in publicè distribuebantur: Deinde nationes publicè in ludis à quibus Magistratibus fiebant.

^l Ingrato.] Id est, ex quo quibus illi vellent non capiebant.

^m Omnis.] Eiusdem generis, quos appellare nihil attinet.

pub. juxta ac sibi^a consuluisse. præterea quorum, victoriâ Sullæ, par-
 tes proscripti, bona erepta, jus libertatis^b imminutum erat, haud
 aliò animo belli eventum expectabant. ad hoc, quicumque alia-
 m, atque senatus partium erant, conturbari rempublicam.^d quam mi-
 nus valere ipsi, malebant. id adeò^e malum^f multos post annos in civita-
 tem reverterat. Nam postquam Cn. Pompeio, & M. Crasso Coss. tri-
 bunitia potestas^g restituta est; homines adolescentes, hⁱ summam pote-
 stem nacti, quibus ætas, animusque ferox erat, cœpère, senatum
 imminando, plebem exagitare; dein largiundo, atque pollicitando magis
 cedere; ita ipsi clari, potentesque fieri. contra eos summâ ope nite-
 tur pleraque nobilitas; i^l senatus sub specie, pro suâ magnitudine,
 inque uti paucis verum absolvam, i^l per illa tempora quicumque rem-
 publicam. agitavere, honestis^k nominibus, alii, sicuti jura populi defende-
 rent, pars, quod senatus auctoritas maxuma foret, bonum publicum si-
 mulantes, pro suâ quisque potentiâ certabant: neque illis modestia, ne-
 que modus contentionis erat: utrique victoriam crudeliter exercebant.
 Id, postquam Cn. Pompeius ad bellum^l maritimum, atque^m Mithri-
 ticum missus est; plebis opes imminutæ; paucorum potentia crevit. hi
 magistratus, provincias, aliaque omnia tenere: ipsiⁿ innoxii, florentes,

INTERPRETATIO.

Quicumque turba verunt Rempublicam illis temporibus, eam turbaverunt honesto
 contextu.

NOTÆ.

^a Consuluisse.] Id est, non majorem Rei-
 publicæ, quam suarum rerum curam ha-
 bere: Vel, Respublica commodum suum
 idem fecisse. Gall. Ne prenoiem pas
 autres mesures pour la Republique que
 eux. Consondoient l'interêt du pub-
 avec leur.

^b Imminutum.] Sylla enim Proscripto-
 rum liberis jus petendorum honorum cri-
 dit.

^c Alio.] Id est, adeptâ victoriâ se quo-
 quosvis spoliaturos sperabant.

^d Quam minus.] Que de perdre la
 chose de leur credit.

^e Malum.] Dissensiones intellige, quæ
 natui cum populo intercedebant.

^f Multos.] Tribunitiam potestatem Syl-
 ante aliquot annos ita disjecerat, ut
 inanis solum & nudum jus interceden-
 reliquisset.

^g Restituta.] Ab ipso Pompeio, ut Po-
 li gratiam promereretur; Cujus facti
 ipsum poenituit.

^h Summam.] A primâ institutione sum-
 ma non fuit, quamvis Sacro-sancta dicta
 potestas Tribunitia: Verum eo usque
 progressa, & limites transgressa est, ut
 convocare Senatum, dimittere ab aliis
 convocatum, Tribuni aliquando ausi sint.

ⁱ Senatus.] Id est, cum pro Senatus di-
 gnitate se certare simularent, pro sua
 quisque gloria nitebantur.

^k Nominibus.] Sic solent homines, vel,
 quod mali faciunt occultum habent; vel,
 palam si audent, virtutis specie & nomi-
 ne obrudunt: Adeoque per fraudem ple-
 raque conantur & exequuntur.

^l Maritimum.] Adversus Cilices, qui
 etiam à Mithridate sustentabantur. Hoc
 bellum Piraticum vocatur in Flori. titulis.

^m Mithridaticum.] Mithridates Rex fuit
 Ponti, in Asiâ, qui longum & grave bel-
 lum adversus Romanos sustentavit.

ⁿ Innoxii.] Passive, quibus nemo no-
 cere audebat: nam innoxius active etiam
 dicitur pro eo qui nemini nocet.

fine

sine metu et aetatem agere, ceterosque ^a iudiciis terrere, ^b quod plebs magistratu placidius tractarent. Sed ubi primum ^c dubiis rebus indispet oblata est, verus ^d certamen animos eorum arrexit. ^e primo praelio Catilina superior, aut aequâ manu discessisset; pro magna clades, atque calamitas rempubl. oppressisset; neque illis victoriam adepti forent, diutius eâ uti licuisset; quin defensis & civibus, ^f qui plus posset, imperium atque libertatem extorqueret. ^g tamen extra conjurationem complures, qui ad Catilinam initio cti sunt. in his erat Fulvius, senatorius filius; quem retractum ex Italia parens necari ^h iussit. iisdem temporibus Romae Lentulus, sicuti Catilina praeceperat, quoscumque moribus, aut ⁱ fortunâ novis rebus neos credebat, aut per se, aut per alios, sollicitabat; neque solummodo sed cuiuscumque modi genus hominum, quod modò usui bello. Igitur P. Umbreno cuidam negotium dat, uti legatos ^k Allobrogum requirât; eosque, si possit, impellat ad societatem belli; existimans ^l publicè, privatimque aere alieno oppressos, præterea quod natura Gallica bellicosa esset, faciliè ad tale consilium adduci posse. Umbreno quidd in Galliâ negotiatus erat, plerisque principibus civitatum erat, atque eos noverat: itaque sine morâ, ubi primum legatos in conspexit, percunctatus pauca de statu civitatis, & quasi dolens ^m casum, requirere coepit, quem exitum tantis malis sperarent. Postquam

N O T A E.

^a *Judiciis.*] *Condemnationibus, aut certe earum periculo.*

^b *Quo plebem.*] Locus obscurus. Sic intelligo. Pauci, qui omnia ad libitum inflectebant, Tribunos præsertim, iudiciis & condemnationibus terrebant, ut ne illi plebem exagitarent, sed eam placidam & obsequentem efficerent.

^c *Dubiis.*] *Seditionibus,* quibus Respublica in dubio & discrimine ponitur; quibusque pro imperio ita certatur, ut penes quos futurum sit, lateat.

^d *Certamen.*] Quod Patritios inter & plebem per Tribunos intercedebat.

^e *Primo.*] Cave hinc concludas sæpius cum Catilinâ praelium commissum esse: Semel enim & in perpetuum armis cum ipso certatum est. Dicit tantum, maximum futurum periculum, si superior, aut aequâ manu discessisset; quia videlicet plurimi ad ipsum confuissent.

^f *Qui plus posset.*] Tertius aliquis ex Republicâ, Crassus fortè, Pompeius, Cæsar: Nisi insuper tantam fuisse pestem Sallustius arbitratus est, ut etiam per hanc

conjurationem, exhausta Respublica, regibus & exteris hostibus, porrigeret.

^g *Tamen.*] Transitiō est.

^h *Iussit.*] Patriâ potestate, quæ quis temporibus maxima erat in filiis major esset quàm in fervos: tamen steta de rigore tanto eò usque detrahitur, ut, patres filios contumaces, qui ferè ex eorum præscripto potestatem fligeret, offerrent.

ⁱ *Fortunâ.*] Adversâ scilicet & duci

^k *Allobrogum.*] Populi erant lacumanni accolæ & Rhodani. *Les Savoyens les Dauphinois, & les Bressans.*

^l *Requirat.*] Id est, *quærat seditionem ad belli societatem adducat.* Gall. *les cherchât soigneusement, & qu'ils cherchât de les gagner.*

^m *Publice.*] Propter tributa & vectigalia quæ Romanis victoribus persolvebantur.

ⁿ *Casum.*] Quod ira scilicet, Magnitudo avaritiâ opprimerentur. Gall. *gnant leur malheur.*

illos videt queri de avaritiâ magistratuum, accusare senatum, quod in
 o auxilii nihil esset; miseris suis remedium mortem expectare. At ego,
 inquit, vobis, si modo viri esse vultis, rationem ostendam, quâ tanta
 mala ista effugiatis. Hæc ubi dixit; Allobroges, in spem maximam
 adducti, Umbrenum orare, uti sui miseretur: nihil tam asperum, ne-
 que tam difficile esse, quod non cupidissimè facturi essent, dum ea res
 civitatem ære alieno liberaret. Ille eos in domum D. Bruti perducit;
 quod foro propinqua erat, neque aliena consilii, propter Semproniam.
 Nam tum Brutus ab Româ aberat. Præterea Gabinium arcessit, quod ma-
 jor auctoritas sermoni inesset. eo præsentem conjurationem aperit; nomi-
 nat socios, præterea multos cujusque generis ^a innoxios; quod legatis
 nimis amplior esset: dein eos, pollicitos operam suam, donum dimit-
 tit. Sed Allobroges diu in incertum habuere, quidnam consilii caperent.
 In ^b alterâ parte erat æs alienum, studium belli, magna merces in spe
 victoriæ: at ^c in alterâ ^d majores opes, tuta consilia, pro incertâ spe
 certa præmia. Hæc illis ^e volentibus, tandem vicit ^f fortuna reip. Ita-
 que Q. Fabio Sangæ, cujus ^g patrocini civitas plurimum utebatur,
 rem omnem, uti cognoverant, aperiunt. Cicero, per Sangam consilio
 cognito, legatis præcipit, ut studium ^h conjurationis vehementer simu-
 lent; ⁱ cæteros adeant: bene polliceantur, dentque operam, ut eos
 quàm maximè manifestos habeant. Iisdem ferè temporibus, in Galliâ
 citeriore, atque ulteriore, item in agro Piceno, ^j Bruttio, Apuliâ,
 motus erat. Namque illi, quos antè Catilina ^k dimiserat, inconsultè,
 ac veluti per dementiam cuncta ^l simul agere: nocturnis consiliis, ar-

INTERPRETATIO.

^a Cum hæc illi animo reputarent.

^b Legatis præcipit ut maximè simulent

| se ad conjurationem propensos esse.

NOTÆ.

^a Innoxios.] Viros bonos, qui conjura-
 tionis conscii non erant. Atque ideo eos
 dominabant conjurati, ut in validissimas
 partes confugere se Allobroges crederent.

^b Alterâ.] Si nimirum, à conjurato-
 rum partibus starent; credere enim erat
 se ære alieno, per eos victores, liberatum
 iri; &c.

^c Alterâ.] Si Romanis fidem serva-
 rent.

^d Majores opes.] In fide permanendum
 esse hæc rationes suadebant; Potentia ma-
 xima Reipublicæ, (neque enim plurimos
 videbant inter Conjuratos, qui multum
 valerent.) Tuta consilia; &c.

^e Fortuna.] Urbis genius, qui Romæ

publicè colebatur.

^f Patrocini.] Romæ habebant singulæ
 civitates suos Patronos, in quorum clien-
 telâ essent; per quos etiam negotia sua
 curarent.

^g Cæteros.] Conjuratos scil.

^h Citeriore.] Ea est quæ Italiæ proxi-
 ma; Ulterior quæ trans Alpes.

ⁱ Bruttio.] Calabria est inferior, in
 Italiæ extremo angulo Orientali, ad me-
 ridiem.

^k Motus.] Bellicus scil. Des sôlève-mens.

^l Dimiserat.] In diversas partes mise-
 rat, qui sibi socios adjungerent.

^m Simul.] Prudentibus, contrâ, omnia
 divisa sunt temporibus.

C

morum,

morum, atque telorum portationibus, festinando, agitando om-
 plius timoris, quam periculi effecerant. Ex eo numero complures
 Metellus Celer prætor, ex ^a S. C. causâ cognitâ, in vincula con-
 rat; item in citeriore Galliâ C. Murena, qui ei provinciæ legatus
 erat. At Romæ Lentiulus cum cæteris, qui principes conjurationis
 paratis, uti videbatur, magnis copiis, constituerat, uti, cum Catilina
 in agrum Fæstulanum cum exercitu venisset, L. Bestia tribunus pleb.
 cione habitâ, quereretur de ^b actionibus Ciceronis, bellicque graviss-
^c invidiam optimo consuli imponeret; eo signo, proximâ nocte ca-
 multitudo conjurationis suum quisque negotium exequeretur. Sed
^d divisa hoc modo dicebantur: Statilius, & Gabinus uti, cum ma-
 manu, duodecim simul opportuna loca urbis incenderent; ^e quod, tum-
 tu, facilior aditus ad consulem, cæterosque, quibus infidiæ paraban-
 fieret: Cethegus Ciceronis januam obsideret, eumque vi aggredere-
 alius autem alium: sed filii familiarum, quorum ex nobilitate maxi-
 pars erat, parentes interficerent; simul, cæde, & incendio percu-
 omnibus, ad Catilinam erumperent. Inter hæc parata, atque decreta
 Cethegus semper querebatur de ignaviâ sociorum: illos dubitando,
 dies ^f prolatando, magnas opportunitates corrumpere; factò, non
 sulto, in tali periculo opus esse: seque, si pauci adjuvarent, languen-
 bus aliis, impetum in curiam facturum. naturâ ferox, vehemens, ma-
 promptus ^g erat: maximum bonum in celeritate putabat. ^h Sed Allobro-
 ges, ex præcepto Ciceronis, ⁱ per Gabinium, cæteros conveniunt: ab Le-
 tulo, Cethego, Statilio, item Cassio postulant jusjurandum, quod
 gnatum ad civis perferant: aliter haud facilè eos ad tantum negoti-
 impelli posse. cæteri nihil inspicantes ^k dant: Cassius semet ^l eò bre-
 venturum pollicetur, ac paulò ante legatos ex urbe proficiscitur. Le-

INTERPRETATIO.

^a Ut per tumultum aditus esset facilior ad Consulem & reliquos quibus infidiæ parabantur.

NOTÆ.

^a S. C.] *Senatus consulto*; Ita enim ma-
 lim legere, quàm, ut habent alii, *ex so-*
citiis, quod investum ex compendiarîâ
 scribendiratione. Si tamen retineas *ex*
sociis, intellige quosdam ex illis nebulo-
 nibus, festinatione suâ deprehensos, con-
 jurationem & socios manifestos fecisse.

^b Actionibus.] *De querelis adversus*
Conjuratos in Senatu habitis. Gall. *Des*
procédures.

^c Invidiam.] Ita ut ille, querimoniis
 suis, belli Auctor videretur.

^d Divisa.] Id est, *Unusquisque sibi hoc*

ut illud exequendum receperat.

^e Prolatando.] *En tirant de long*
en differant.

^f Erat.] Mallem hoc verbum abesse
^g Sed.] Transitiò est.

^h Per Gabinium.] Legatos ille ad
 juratos introducebat.

ⁱ Signatum.] Signum seu figillum
 posuerunt. *Signatum; Cacheté.*

^k Dant.] Jusjurandum, scilicet, fig-
 confirmatum.

^l Eò.] *Ad Allobrogen.* Cautus hac
 parte fuit.

tulus cum his T. Vulturium quemdam ^a Crotoniensem mittit; ut Allobroges, prius quam domum pergerent, cum Catilinâ, datâ atque acceptâ fide, ^b societatem confirmarent. ipse Vulturio literas ad Catilinam dat: quarum ^c exemplum infra scriptum est:

Qui sim, ex eo, quem ad te misi, cognosces. Fac cogites, in quantâ calamitate sis, & memineris, te virum esse: consideres, quid tui rationes postulent; auxilium petas ab omnibus, etiam ab ^c infumis.

Ad hoc, ^f mandata verbis dat: cum ab senatu hostis judicatus sit, quo consilio ⁱ servitia repudiet: in urbe parata esse, quæ jusserit: ne cunctetur ipse propius accedere. His rebus ita actis, constitutâ nocte, quâ proficiscerentur, Cicero, per legatos cuncta edoctus, L. Valerio Flacco, & C. Pomptino prætoribus imperat, ut in ponte ^g Mulvio, per insidias, Allobrogum ^h comitatus deprehendant: rem omnem aperit, cuius gratiâ mittebantur: cætera, ut factu opus sit, ⁱ ita agant. Homines ^k militares, sine tumultu ^l prædiis collocatis, sicuti præceptum erat, occultè pontem obsident. Postquam ad id loci legari cum Vulturio, venêre, simul ^m utrimque clamor exortus est: Galli, cito cognito consilio, sine morâ prætoribus se tradunt. Vulturius primò, cohortatus cæteros, gladio se à multitudine defendit; dein, ubi à legatis desertus est, multa prius de salute suâ Pomptinum obtestatus, quod ei notus erat, postremò timidus ac ⁿ vitæ diffidens, velut hostibus. sese præto-

INTERPRETATIO.

^a Præterea verbis imperat, ut dicat Catilinæ, quâ causâ servos rejiciat, cum hostis à Senatu judicatus sit.

NOTÆ.

^a Crotoniensem.] Duæ fuerunt urbes in Italiâ, Croton, aut Crotona, nominatæ, altera in extremâ Calabriâ ad ortum, altera in Umbriâ.

^b Societatem.] Fœdus conjunctionis.

^c Exemplum.] Fortè verba non sunt eadem, sed sensus, Ansam præbet dubitandi, quod paulò aliter hæc & similia à Cicerone referuntur, in Catilinam: Illumque adeo, si penitiùs de hac conjunctione tibi compertum esse cupis, adibis.

^d Rationes.] Ex Cicerone vim vocis istius cognosces: Ità verò illam reddit, Cogita quem in locum sis progressus, & vide quid jam tibi sit necesse. Gallice, Les mesures que vous avez prises; l'état de vos affaires.

^e Infumis.] Servis.

^f Mandata.] Quæ perferret ad Catilinam, Gall. Il luy recommanda de luy dire

de bouche.

^g Mulvio.] Vocatur hodie Ponte-molle. Distat ab urbe duobus millibus passuum, plus minus.

^h Comitatus.] Omnes eos qui Allobroges comitarentur.

ⁱ Ita agant.] Imperat ut pro re natâ consilium capiant. Qu'ils prennent leurs mesures selon qu'ils le jugeroient à propos.

^k Militares.] Ejusmodi expeditionibus assueti.

^l Prædiis.] In villas proximas bipartiti sunt, referente Cicerone, qui Vulturio insidias fecerunt; ut Tiberis inter eos, & pons interesset.

^m Utrunque.] Scilicet statim cognovit Vulturius, dolos & insidias subesse.

ⁿ Vitæ diffidens.] Timens ne in loco interficeretur.

ribus dedit. Quibus rebus confectis, omnia propere per nuncios confectis declarantur. at illum ingens cura atque læticia simul occupavere. lætatur intelligens conjuratione parefactâ, civitatem periculis ereptam esse: porro autem anxius erat, in maximo scelere tantis civibus deprehensum quid facto opus esset; ^a poenam illorum sibi ^a oneri, impunitatem perdendæ reipublicæ fore. igitur ^b confirmato animo, vocari ad sese jubet Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinium, itemque Ceparium ^c Tarracinensem; qui in Apuliam ad concitanda servitia proficisci parabant cæteri sine morâ veniunt. Ceparius, paulò antè domo egressus, cognatus ^d indicio, ex urbe profugerat. Consul Lentulum, quod prætor erat ^e ipse manu tenens, in senatum perducit; reliquos cum custodibus eadem Concordiæ venire jubet. eò senatum advocat, magnâque frequentiâ ejus ^e ordinis Vulturium ^f cum legatis introducit; Flaccum prætorem scrinium cum literis, quas à legatis acceperat, eodem adferre jubet. Vulturius interrogatus ^g de itinere, de literis, postremò quid ^h aut quâ de ^h causâ, consilii habuisset; primò fingere alia omnia, de simulare de conjuratione; post, ubi ⁱ fide publicâ dicere jussus est, omnia, uti gesta erant, aperit: se paucis antè diebus à Gabinio, & Cepario socium ascitum: nihil ampliùs scire, quàm legatòs: tantummodò audire solitum ex Gabinio, P. Autronium, Ser. Sullam, L. Vargunteium, multos præterea in eâ conjuratione esse. eadem Galli fatentur at Lentulum dissimulantem ^k coarguunt, præter literas, sermonibus quos ille habere solitus erat, ex libris ^k Sibyllinis, regnum Romæ tribu-

INTERPRETATIO.

^a Cogitabat supplicium illorum futurum sibi oneri, impunitatem perdendæ Reipublicæ.

^b Consul ipse tenens Lentulum manu, quia Prætor erat, eum deducit in Senatum.

^g Vulturius interrogatus de itinere, de

literis, postremò quid consilii habuisset aut quâ de causâ illud cepisset, primò cepit fingere alia omnia.

^k At convincunt Lentulum dissimulantem, præter literas, sermonibus, quos ille habere solitus erat.

NOTÆ.

^a Oneri.] Quemadmodum fuit, nam ideo postea in exilium actus est.

^b Confirmato.] Ad id corroborato, ut Conjurati punirentur.

^c Tarracinensem.] Tarracina urbs est Volscorum maritima, ab urbe Româ ad ortum.

^d Indicio.] Ayant decouvert la trame: Ayant à le vent de ce que bon faisoit.

^e Ordinis.] Senatorii, scilicet. Gall. L'assemblée étant fort complete.

^f Cum legatis.] Allobrogum, scilicet. Cicero dicit non introductos fuisse eos unâ cum Vulturio.

^g De itinere.] Quò iret, cur noctu: mo-

net enim Cicero sub vesperam missos fuisse qui eum cum cæteris deprehenderunt.

^h Causâ.] Quamobrem nefaria consilia contra Rempublicam cepisset.

ⁱ Fide publicâ.] Id est, impunitate promissa, si verum diceret.

^k Sibyllinis.] Fuerunt Sibyllæ, virginum fatidicæ, quarum una, quæ Erythræa dicebatur, ab origine, urbe scilicet, Erythræa in Ionia; & Cumana, ab habitatione multis in Campania, quæ dicitur Cuma, ab eodem Tarquinio obtulit, quorum autoritas tamquam divinitus missorum oraculorum, apud Romanos Sacro-sancta fuit.

^k Cornu

^a Corneliis portendi : Cinnam, atque Sullam antea ; se tertium esse, cui ^b fatum foret urbis potiri ; præterea, ab ^c incenso Capitolio illum esse vigesimum annum, quem sæpe ex prodigiis ^d haruspices respondissent bello civili cruentum fore. Igitur, perlectis læris, cum prius omnes signa sua cognovissent, senatus decernit, ut, ^e abdicato magistratu, Lentulus, itemque cæteri, in ^f liberis custodiis habeantur. Itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ^g ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Gabinius M. Crasso, Ceparius (nam is paulò antè ex fugâ retractus erat) Cn. Terentio senatori traduntur. Interea plebes, conjuratione patefactâ, quæ primò cupida rerum novarum nimis bello favebat, mutatâ mente, Catilinæ consilia execrari, Ciceronem ad cœlum tollere ; velut ex servitute erepta, gaudium atque ^h lætitiâ agitabat. Namque alia belli facinora ⁱ prædæ magis, quàm detrimento fore, incendium verò crudele, immoderatum, ac sibi maxumè calamitosum putabat ; quippe cui omnes copiæ in ^j usu quotidiano, & cultu corporis erant. Post eum diem quidam L. Tarquinius ad senatum adductus erat : quem, ad Catilinam proficiscentem, ex itinere retractum aiebant. Is, cum se diceret de conjuratione indicaturum, si fides publica data esset, jussus à consule, quæ sciret, edicere, eadem fere, quæ Vulturcius, de paratis incendiis, de cæde bonorum, de itinere hostium, senatum edocet : præterea, se missum à M. Crasso, ^k qui Catilinæ nunciaret, ne eum Lentulus, & Cethegus, aliique ex conjuratione deprehensi tererent ; eoque magis properaret ad urbem accedere, quò & ^l cæterorum animos reficeret, & illi faciliùs è periculo eriperentur. Sed, ubi Tarquinius Crassum nominavit, hominem nobilem, maxumis divitiis, summâ potentiâ ; alii rem incredibilem rati ; pars, tamen verum existima-

INTERPRETATIO.

^a Namque plebes putabat alia belli facinora fore magis prædæ quàm detrimento.

NOTÆ.

^a Corneliis.] Id est, tribus hominibus, qui ex clarissimâ Corneliorum gente essent oriundi.

^b Fatum.] A qui la destinée promettoit l'Empire. Fati verò nomine indeclinabilis intelligitur series, & rerum concatenatio.

^c Incenso.] Primo ; nam ter templum illud incendio eversum est.

^d Haruspices.] Illi erant qui ex inspectis harugis, sive hostiis, futura prædicebant.

^e Abdicato.] Ante tempus deposito.

^f Liberis.] Liberis custodiis detinetur qui non in publicum carcerem detruditur, sed cuipiam asservandus reus committitur.

^g Ædilis.] Magistratus erant Ædiles, qui ædificia curabant, & ludos solemnēs, itemque annonam, ut liquet ex Cicerone.

^h Lætitiâ.] Addit ad gaudium, quòd corporis gestu demonstratur.

ⁱ Usu.] Id est, in iis rebus, quarum usus erat quotidianus ; quibusque carere non poterant. Ideo plebi incendium crudele visum est.

^k Qui.] Pro ut. Optimè.

^l Cæterorum.] Ut conjuratis, iis, scilicet, qui deprehensi non erant, animum relevaret.

bant, tamen, quia in tali tempore tanta vis hominis magis leniunda quam¹ exagitanda, videbatur, plerique Crasso ex negotiis privatis obnoxii, conclamant, indicem falsum esse; deque eâ re postulant² referatur. Itaque, Cicerone³ consulente, frequens senatus decernit Tarquinii indicium falsum videri, eumque in vinculis retinendum; ne amplius potestatem⁴ faciundam; nisi de eo indicaret, cujus confusio tantam rem esset mentitus. Erant eo tempore, qui existumarent, indicium illud à P. Autronio machinatum: quod facilius, appellato Crasso⁵ per societatem periculi reliquos illius potentia tegeret. Alii Tarquinium à Cicerone⁶ immissum aiebant, ne Crassus, more suo, suscepto malorum patrocinio, remp. conturbaret. Ipsum Crassum ego postea prædicantem audiui, tantam illam contumeliam sibi ab Cicerone impositam. Sed iisdem temporibus Q. Catulus, & C. Piso neque gratiâ, neque precibus, neque pretio Ciceronem impellere quivèrunt, ut per Allobroges, aut alium indicem C. Cæsar falsò nominaretur. Nam uterque cum illo gravis inimicitias exercebant; Piso, oppugnatus in iudicio re perundarum propter cuiusdam⁷ transpadani supplicium injustum; Catulus ex petitione⁸ pontificatus odio incensus, quòd, extremâ ætate, maxumis honoribus usus, ab adolescentulo Cæsare victus discesserat.

INTERPRETATIO.

¹ Quia tanta potentia illius hominis videbatur magis mulcenda, quam irritanda.

² Postulant, ut de eo sermo habeatur

denuo in Senatu.

³ Ut, Crasso inter conjuratos recensita potentia illius tegeret reliquos, cum ipse in idem periculum adductus esset.

NOTÆ.

^a Consulente.] Præsidant, & recueillant les voix.

^b Frequens.] Illud est quod supra dixit, magnâ frequentia ejus ordinis.

^c Faciundum.] Ulterius, scilicet, loquendi in Senatu, aut quicquam de conjuratione dicendi.

^d Per societatem.] Ut, cum ille, eodem supplicio multandus, potentia suâ evaderet, ceteri, qui in eodem essent reatu, damnari non possent.

^e Immissum.] Delegatum. Gall. Atitré, Aposté.

^f Catulus.] Hic ille fuit, omnium confessione princeps Senatus; cui, cum bellum maritimum Pompeio committendum, dehortaretur, addidissetque, Si quid huic acciderit, quem in ejus locum substituetis? Succlamavit universa conjunctio, Te, Quinte Catule.

^g Piso.] Hic est quem Cicero defendit: Consul fuit cum Glabrione; deinde Gal-

liam administravit, ubi Transpadanum de quo nunc agitur, morte affecit.

^h Cæsar.] Julius est, primus Imperatorum.

ⁱ Oppugnatus.] Accusationem intenterat Cæsar contra ipsum.

^k Transpadani.] Padus Flavius est in Italiæ parte supremâ, quem Galliæ veteres accensebant. Transpadanus est qui trans Padum habitat, Romæ habitâ ratione.

^l Pontificatus.] In maximo fuit honore apud Romanos Pontificum dignitas, præsertim verò Pontificis maximi, de quo nunc agitur.

^m Adolescentulo.] Nato tamen 35, aut 36 annos circiter. Ut verò te minus moveat hæc appellatio, à te velim observari isthuc dictum esse cum comparatione ad ætatem Catuli, & quodammodo ex ipsius personâ.

ⁿ Victus.] A Pontificatu exclusus.

Re

Res autem ^a opportuna videbatur; quod is, ^b privatim egregiâ libetali-
tate, publicè maximis muneribus, grandem pecuniam debebat. Sed ubi
consulem ad tantum facinus impellere nequeunt, ipsi ^c singillatim cir-
cumcundo, atque ementiendo quæ se ex Vulturio, aut Allobrogibus
audisse dicerent, magnam illi invidiam conflaverant; usque aded, uti
nonnulli equites R. qui, præsidii causâ, cum telis erant circum ædem Con-
cordiæ, seu periculi magnitudine, seu animi ^d mobilitate impulsî, quò
studium suum in remp. clarius esset, egredienti ex senatu Cæsari gladio
minitarentur. Dum hæc in Senatu aguntur, & dum legatis Allobrogum,
& T. Vulturio, ^e comprobato eorum indicio, præmia decernuntur: li-
berti, & pauci ex clientibus Lentuli, diversis ^f itineribus, opifices, at-
que servitia in vicis ad eum eripiendum sollicitabant: partim exquirebant
^g duces multitudinum, qui pretio rempub. vexare soliti erant. Cethe-
gus autem per nuncios ^h familiam, atque libertos suos, lectos, & exer-
citatos in audaciam, orabat, uti grege factò, cum telis ad sese irrumper-
rent. Consul, ubi ea parari cognovit, dispositis præsiidiis, uti res atque
tempus monebat, convocato senatu refert, quid de his fieri placeat,
qui in custodiam traditi erant. sed eos paulò antè frequens senatus judi-
caverat contra remp. fecisse. tum D. Junius Silanus, primus sententiam
rogatus, quòd eo tempore consul designatus erat, de his, qui in custo-
diis tenebantur, & præterea de L. Cassio, P. Furio, P. Umbreno,
Q. Annio, si deprehenso forent, supplicium sumendum decreverat: is-
que postea permotus oratione C. Cæsaris, ⁱ pedibus in sententiam Ti.
Neronis iturum se dixerat; quòd de eâ re, ^j præsiidiis additis, referun-
dum censuerat. Sed Cæsar, ubi ad eum ventum est, rogatus senten-
tiam à consule, ^k hujuscemodi verba locutus est.

INTERPRETATIO.

^a Indicio eorum pro vero recognito.

NOTÆ.

^a Opportuna.] Id est, conjurasse Cæsa-
rem facile erat creditu. Gall. La chose
paroissoit plausible; vrai-semblable.

^b Privatim.] Par une dépense magni-
fique dans sa maison.

^c Singillatim.] Les uns d'un côté, les
autres d'un autre.

^d Mobilitate.] Legereté de jeunes gens.
Hos alicubi Cicero insigniter, & prope
tquam Catilinæ socios notat.

^e Itineribus.] Id est, hic & illic om-
nibus modis conabantur quosvis ad Pa-
troni eripiendum incitare.

^f Duces multitudinum.] Illi sunt qui
otiosos nebulonibus, quales plurimi sunt
in magnis urbibus, imperant, quia ipsi

ad omnem nequitiam maximè sunt exer-
citati.

^g Familiam.] Id est, omnes suos servos.

^h Pedibus.] Quandoque hoc modo sen-
tentiam suam aperiebant: Cum ex Se-
natoribus aliquis suam dixisset, quibus ea
probabatur, illi in eundem locum cum
ipso discedebant: Atque ea ratio vocabatur,
Per discessionem.

ⁱ Præsiidiis.] Custodum numero circa
eorum domos adaucto, quibus Lentulus
& reliqui commissi fuerant: Itemque ur-
be vigiliis bene firmatâ.

^k Hujuscemodi.] Neque enim iisdem
omninò verbis Cæsar usus est; sed in hunc
sensum orationem habuit.

Omnes homines, P. C. qui de rebus ^a dubiis consultant, ab amicitiâ, irâ, atque misericordiâ vacuos esse decet. haud facile animi verum providet, ubi illa officiant: neque quisquam omnium lubidini mul ^b ^c usui paruit. ubi intenderis ingenium, valet. si lubido possidet ea dominatur; animus nihil valet. Magna mihi copia est memorare P. C. qui reges, aut qui populi, irâ, aut misericordiâ impulsî, consuluerint: sed ea malo dicere, quæ majores nostri contra lubidinem animi sui, rectè atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod rege ^c Perse gessimus, ^d Rhodiorum civitas, magna, atque magnificæ populi R. opibus ^e creverat, infida, atque adversa nobis fuit: postquam bello ^f confecto, de Rhodiis consultum est, majores nostri, quis ^g divitiarum magis, quàm injuriæ bellum inceptum diceret, impunitos eos dimisere. item bellis ^h Punicis omnibus, cum sæpe Carthaginenses ⁱ in pace, ^j per inducias multa ^k nefanda facinora fecissent, numquam ipsi per occasionem talia fecere: magis, quod se dignum haberet, quàm quod in illos jure fieri posset, quærebant. Hoc item providendum est, P. C. ne ^l plus valeat apud vos P. Lentuli, ^m et ceterorum scelus, quàm vestra dignitas; neu magis iræ vestræ, quàm severitatis, consularis. Nam si digna pœna pro factis eorum reperitur, ⁿ novum consilium approbo: sin magnitudo sceleris omnium ^o ingenia exsuperat; ^p his utendum censeo, quæ legibus comparata sunt. Plerique enim, qui ante me sententias dixerunt, ^q composuere atque magnificè

INTERPRETATIO.

^r Neque quisquam omnium simul fecit ea quæ lubido, ^s et ea quæ utilitas suasit.

NOTÆ.

^a Dubiis.] Delicates & difficiles.

^b Ea dominatur.] Istud opus esset oculis semper observari.

^c Perse.] Macedonum rex fuit ultimus Perses, seu Perseus, filius Philippi, à P. Æmilio in triumphum ductus.

^d Rhodiorum.] Rhodus insula est maris Mediterranei, soli olim sacra, ubi & ejus fuit Colossus. Sita est ad angulum minoris Asiæ Occidentalem.

^e Creverat.] Rhodii Romanis auxilio, bello Syriaco, adversus Antiochum fuerant; quo devicto, illis quasdam civitates de ejus regno Pop. Romanus concessit.

^f Confecto.] Rege Perse debellato.

^g Divitiarum.] Causâ suppl. Ne quis crederet magis inceptum bellum desiderio divitiarum, quàm ulciscendæ injuriæ.

^h Punicis.] Adversus Carthaginenses qui & Pœni dicti sunt.

ⁱ Nefanda.] Cum, verbi gratiâ, Cornelio Asinæ, Consuli & Legato, carentes injecerunt.

^k Plus valeat.] Id est, prospiciendum est, ne dum plus æquo in pœnâ Conjuratis pro merito rustigendâ, attenti erunt, minus quid vobis dignum sit, videatis.

^l Novum.] Ut, scilicet, Conjurati contra morem & leges, eâ causâ paratas morte multentur.

^m Ingenia.] Itâ ut pœna non possit factis gravis excogitari.

ⁿ His.] Exilio, aut Carcere.

^o Composuere.] Istud invidiosè dictum. Gall. dicemus, Ils ont fait paroître leur bel esprit à, &c. Ils nous ont fait de beaux discours touchant, &c.

sum resp. miserati sunt: quæ belli sevitia esset; quæ victis acciderent; enumerare; rapti virgines, pueros; divelli liberos à parentum complexu; matres familiarum pari, quæ victoribus collibuisse; fana, atque domos expoliari; cædem, incendia fieri: postremo armis, cadaveribus, cruore, atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortalis, quid illa oratio pertinuit? an, uti vos infestos conjurationi faceret? scilicet, quem res tanta, atque tam atrox non permovit, eum oratio accendat! Non^b ita est: neque cuiquam mortalium injuriæ suæ parvæ videntur: multi eas^c gravius æquo habuere. sed^d alia aliis licentia est, P. C. Qui^e demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundiâ deliquere, hauci sciunt; fama, atque fortuna eorum pares sunt: qui, magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nobiscum videre. Ità^f in maximâ fortunâ minima licentia est. neque^g studere, neque odisse, sed minum irasci decet. quæ apud alios iracundia dicitur, in imperio superbia, atque crudelitas appellatur. Equidem ego sic existimo, P. C. omnis cruciatus minores, quàm facinora illorum, esse. sed plerique mortales^h postrema meminere; & in hominibus impiis, sceleris eorum obliti, de poenâ^k differunt, si ea paulò severior fuerit. D. Silanum, virum fortem atque strenuum, certè scio, quæ dixerit,

N O T Æ.

^a Scilicet.] Responso est obliqua & amara, ut ostendat, non modò Senatores opus non esse Conjuratis infestos facere; sed insuper inutilia esse quæcumque aliis gratiâ dixerint.

^b Ità est.] Interrogationi expressæ non respondet, An uti vos infestos conjurationi faceret? Sed intellectæ, An quia non estis infesti Conjurationi? Operosa est hæc oratio, quia Cæsar, apertè, quæ sentiebat & optabat, proloqui minus audebat.

^c Gravius.] Gall. Ont portè leurs ressentimens plus loin qu'il ne falloir.

^d Alia.] Id est, non omnes, uno & eodem modo, ulcisci decet injurias.

^e Demissi.] Homines ignobiles qui, in urbâ latent.

^f In maximâ.] Nihil magis verum & æquum est; interim secus planè inter homines evenit: Nam ut quisque in sublimi positus est, ita plerumque se ille putat male faciendi licentiam adeptum esse.

^g Studere.] Nota, pro favore.

^h Postrema.] Poenam scilicet, quæ impii infligitur.

ⁱ In hominibus.] Hoc est, cum de iis agitur.

^k Differunt.] In malam partem, scilicet,

adversos eos qui nocentes poenæ addixerunt.

^l Silanum.] Nominis proximitas in memoriam revocat quæ ego vidi, imò & expertus sum, de istorum, quos nos bonos homines vocamus, mollitiâ, & animi imbecillitate. Non possis pejores alios rerum publicarum administrationi præficere; quippe qui obvio cuique affectatæ suæ plerumque sanctitatis admiratori, non omnes modò verè bonos & strenuos spoliandos & lacerandos obijciunt, sed & se ipsos tandem, cum suâ ineptâ lenitate, perversis insidiatoribus deridendos propinant. Bonitas ista pravitas est semper, & sæpe nequitia; atque satius esset ab uno malo regi, quàm à bono, mille latronibus tradi. Hunc vide, quæso, Silanum, quò abducant Cæsar's laudes flagitiosæ. Primò optimè censuerat capite multandos parricidas, qui Patriæ interitum moliti fuerant: Non prius accedit callidus assentator, qui quatuor verbis gratiam init, quàm ille transversus ridiculè sententiam mutat, atque liberandos finit, qui postea urbem ferro & igne devastent. Optimè ineptam & pravam, de quâ diximus, levitatem, in Adelphis, pingit & illudit Terentius.

^m studio

^a studio reip. dixisse, neque illum in tantâ re gratiam, aut inimitias exercere. ¹ eos mores, eamque modestiam viri cognovi. Verùm sententia ejus mihi non crudelis, (quid enim in talis homines crudele vi potest?) sed ^b aliena à rep. nostrâ videtur. Nam profectò aut metus, aut injuria te subegit, Silane, consulem designatum, genus pœnæ vum decernere. De timore, supervacaneum est differere, cum, præ diligentia clarissimi viri consulis, tanta præsidia sint ^c in armis. pœnâ, possum equidem dicere id quod res habet; in luctu, atque feriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum, esse; eam cum mortalium mala dissolvere; ^e ultra neque curæ, neque gaudio locum. Sed, per Deos immortalis, quamobrem in sententiam non addidisti, prius verberibus in eos animadverteretur? an, quia lex Porcia vetat, at aliæ leges item condemnatis civibus non animam eripi, sed exsilium permitti jubent. an quia gravius est verberari, quàm necari? quid tem acerbum, aut nimis grave est in homines tanti facinoris convictis, fin, quia levius est: qui convenit in minore negotio legem observare, cum eam in majore neglexeris? ^f At enim quis reprehendat, quod parricidas reip. decretum erit? ^g tempus, dies, ^h fortuna, cujus luctu gentibus moderatur. illis merito accidet, quidquid evenerit: cetera vos P. C. quid in alios statuatis, considerate. omnia mala exempla ex bonis initiis orta sunt: sed, ubi imperium ad ignaros, aut malos bonos pervenit; novum illud exemplum ab dignis, & idoneis, ad indignos, & non idoneos ⁱ transfertur. Lacedæmonii, devictis Atheniensibus,

INTERPRETATIO.

¹ Novi ita se habere mores & modestiam Silani.

NOTÆ.

^a Studio.] Id est, singulari in Rempulicam benevolentia.

^b Aliena.] Id est, extra usum, unde etiam detrimentum & damnum inferatur.

^c In armis.] Præsidium, sæpius ex se, illud indicat quod armis paratur: Attramen, cum Amici, Muri, Latebræ præsidio nobis esse possint, non malè hic additur in armis, ad distinctionem.

^d De pœnâ.] Hic aliquid deesse putant nonnulli, quia non resumit Cæsar quod proposuerat, cum dixit, aut metus, aut injuria, &c. atque illi membrum posterius omissum esse aiunt. Non ita mihi videtur, nam injuria & pœna sunt, in hoc negotio, termini relativi & æquivalentes, quod patebit attendenti ad scopum Cæsaris. Hoc enim tantum voluit,

Silanum motum fuisse in ferendâ sententiâ, aut rationibus quas metus suggesserat aut iis, quæ ex sceleris naturâ pollicinascerentur.

^e Ultra.] Post Mortem.

^f At enim.] Obsectio ex parte quos sibi Cæsar facit adversarios.

^g Tempus.] Responsio Cæsaris ad objectionem adversariorum. Per tempus, intelligit homines, qui post luctum tempus de Conjuratorum pœnâ fessarent.

^h Fortuna.] Innuit Conjuratorum supplicium, pravo exemplo, in Reipublicam posse converteri.

ⁱ Transfertur.] Non tantum inter exemplum ad indignos transferri, sed præsertim, exemplo perversè uti.

triginta viros imposuere, qui rempub. tractarent. Hi primò cæ-
 psum quemque & omnibus invisum^a indemnatum necare. eo
 le pulus letari, & meritò dicere fieri. post, ubi paulatim^b licentia
 erit, juxta bonos & malos lubricinos interficere, ceteros metu ter-
 re. ita civitas, servitute oppressa, c stulta letitia gravi pœnas dedit.
 strâ memoriâ victor Sulla, cum^d Damasippum, & alios hujusmo-
 qui malo reip. creverant, jugulari jussit, quis non factum ejus
 adabat? Homines scelestos, & factiosos, qui seditionibus remp. exa-
 caverant, meritò necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis
 fuit. Namque, uti quisque domum, aut villam, postremò aut vas,
 vestimentum alicujus concupiverat, dabat operam, ut in^c pro-
 scriptorum numero esset. Ità illi, quibus Damasippi mors letitia fue-
 rat, paulò post ipsiⁱ traherantur: neque prius finis jugulandi fuit,
 quam Sulla omnis suos divitiis explevit. Atque ego hoc non in M. Tul-
 lium, neque his temporibus vereor. Sed in magnâ civitate multa & va-
 sè ingenia sunt. potest alio tempore, alio consule, cui item exercitus
 quod manu sit, falsum aliquid pro vero credi. Ubi hoc exemplo, per se-
 natus^f decretum, consul gladium eduxerit, & quis illi finem statuet, aut
 moderabitur? Majores nostri, P. C. neque consilii, neque audaciæ
 equam eguere: neque superbia obstabat, quò minus instituta aliena, si
 modo probaerant, imitarentur. Arma atque tela militaria ab^h Samniti-
 bus, insignia magistratuum abⁱ Tuscis pleraque sumserunt: postremo, quod
 apud socios, aut hostis idoneum videbatur, cum summo studio domi-
 sequerantur: imitari, quàm invidere bonis, malebant. Sed eodem illo
 tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertabant in civis,
 condemnatis summum supplicium sumebant. Postquam respub. adole-

INTERPRETATIO.

Ipsi paulò post indigne trucidabantur.

NOTÆ.

^a Indemnatum.] Hoc est, Causâ indi-
 Gall. Sans aucune forme de procès.

^b Licentia.] Triginta tyrannorum, scil.
 passim optimum quemque, per ava-
 riam, aut ambitionem, usû confirmatâ
 rannide, necabant.

^c Stulta.] Quia non providerant illi
 nos perinde ac malos tolli posse, si qui-
 causam dicendi potestas adimeretur.

^d Damasippum.] Homo fuit nullius no-
 nis, nisi quod Marii partes sequutus,
 osvis ad ipsius nutum interfecit.

^e Proscriptorum.] Bonis enim suis spo-
 pantur.

^f Decretum.] Illud intellige, quo sum-
 ma potestas Consulibus, verbis solenni-
 bus permittitur, Dent illi operam ne
 quid Respublica detrimenti capiat.

^g Quis illi.] Maximè cavendum est, ne
 bonis regnantibus, eæ in malos fancian-
 tur leges, per quas mali postea bonos op-
 pressum eant.

^h Samnitibus.] Samnites, seu Sabelli,
 Italiæ populi supra Campaniam, ad Se-
 ptentrionem.

ⁱ Tuscus.] Populi Italiæ, maricorum
 nomine adjacentes, non longè à Româ
 ad occasum.

vit,

vis, & multitudine civium factiones valere, ^a circumveniri innocen-
 alia hujuscemodi fieri cœpere: tunc lex Porcia, aliæque leges par-
 sunt; quibus legibus exsilium damnatis permissum est. Hanc ego causam
 P. C. quò minùs consilium novum capiamus, in primis magnam
 Profectò virtus, atque sapientia major in illis fuit, qui ex parvo
 bus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene par-
 retinemus. ^b Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ
 minumè: sed ità censeo: publicandas eorum ^c pecunias: ipsos in vin-
 lis habendos ^d per municipia, quæ maxumè opibus valent: neu quis
 his postea ad senatum referat, neve ^e cum populo agat: qui aliter se-
 rit, senatum existimare, eum contra remp. & salutem omnium fa-
 rum.

Postquam Cæsar dicendi finem fecit; cæteri ^f verbo, alius alii,
 riè assentiebantur: at M. Porcius ^g Cato rogatus sententiam; hujus
 modi orationem habuit.

Longè mihi alia mens est, P. C. cum res, atque pericula nostra
 fidero, & cum sententias nonnullorum mecum ipse reputo. illi mihi
 servisse videntur de pœnâ eorum, qui patriæ, parentibus, ^h aris, &
 focis suis bellum paravere. res autem monet, cavere ab illis magis, quàm
 quid in illos statuamus, consultare. Nam cætera maleficia tum ⁱ persequi

NOTÆ.

^a Circumveniri.] Id est, per fraudem
 in vitæ periculum adduci. Tacite autem
 indicare voluit Cæsar, conflatum fuisse
 crimen conjurationis, aut saltem ab ini-
 micis auctum; ut eò facilius ad eas leges
 descenderet, quibus vitæ civium, utut
 noxiorum, consulebatur.

^b Placet.] Occurrit objectioni.

^c Pecunias.] Eo nomine omnia bona
 veniunt. *Qu'il faut confisquer tout leur
 bien.*

^d Per municipia.] Quos in carcerem
 conjicere volebant, eos vel militibus, vel
 fidejussoribus, vel Magistratibus custo-
 diendos tradebant, vel eos per oppida
 Italiæ dividebant: A que his periculum
 maximum erat si rei evaderent; ità ut
 oppidani pro hostibus & perduellibus ha-
 berentur, sicuti à Dione observatum est.

^e Cum Populo.] Provocatio erat ad Po-
 pulum; adeoque potuissent Conjurati,
 gratiâ & Amicorum potentiâ, liberari,
 rogando atque supplicando.

^f Verbo.] Eliprica oratio: sic intellige.
 Hic & alius in sententiam hujus aut illi-
 us Senatoris veniebat, seu pedibus eundo,

seu verbo & voce: Atque ità variè as-
 tiebantur, seu modum ferendi suffragii
 seu ipsum suffragium spectes.

^g Cato.] Hic fuit minor, Uticensis
 Cæsar, quod Uticæ se suâ cade cruentus
 rit, Pronepos illius Catonis Censorii

^h Aris.] Per aras, templa; per fa-
 domos privatas intelligit. Ceterum in
 enumeratione Cato tacite, sed pro-
 reos damnat, iisque qui ante se sen-
 tiam suam dixerant, invidiam creat.
 hemens est hæc oratio, & propemodum
 dixerim, divina. Figuras habet &
 leos summâ cum dignitate conjun-
 Cum videas censeas; sed meminere
 lanum Consullem designatum, oratio
 Cæsar's permotum, sententiam, &
 turpissimum fuit, mutasse; Senatui
 misericordiam delapsam esse; denique
 Catonem admodum adolescentem
 postremos sententiam rogatum fuisse
 scilicet, tam gravis ejus Censura, quæ
 digni essent, Senatui ipsum universum
 haberet.

ⁱ Persequare.] Id est, Quilibet
 stratus ulcisci possit.

hi facta sunt : hoc, nisi provideris, ne accidat, ubi evenit, frustra
 dieia implores. Capta urbe, nihil sit reliqui victis. Sed, per Deos
 immortalis, vos ego appello, qui semper domos, villas, signa, ^a tabu-
 ras vestras pluras, quam rempubl. fecistis : si ista, ^b cujuscumque modi
 erit, quæ ^c amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præ-
 ere vultis, expergiscimini aliquando, & ^d capeffite remp. Non agitur
 de vestigalibus, non de ^e sociorum injuriis : libertas, & anima nostra in
 medio est. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc ^f ordine feci : sæpe de
 luxuria, atque avaritiâ nostrorum civium questus sum : multosque mor-
 bus eâ causâ adversos habeo : qui mihi, atque ^g animo meo nullius
 inquam delicti gratiam fecissem, haud facili alterius ^h libidini malè fa-
 cta condonabam. sed, ⁱ ea tamen si vos parvi pendebatis ; tamen resp.
 ma erat : ^k opulentiâ negligentiam tolerabat. Nunc verò non id agi-
 tur, bonis ne, an malis moribus vivamus ; neque, quantum, aut quam
 magnificum imperium populi R. sit ; sed, ^l hæc cujuscumque modi viden-
 tur, nostra, an, nobiscum una, hostium futura sint. Hic mihi ^m quis-
 quam mansuetudinem, & misericordiam nominat ? Jam pridem equidem
 vera rerum vocabula ⁿ amisimus. ^o quia, bona aliena largiri, libe-
 litas ; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur ; eo resp. in extre-

INTERPRETATIO.

^o Quia largiri bona aliena vocatur li- | tur fortitudo, eâ re respublica ad ulti-
 beritas ; audacia malarum rerum voca- | mas angustias redacta est.

NOTÆ.

^a *Tabulas.*] Pictas intellige. *Des Ta-* prout effrazni in omne ruunt flagiti-
caux. um.
^b *Cujuscumque.*] Cato Stoicus fuit ; ⁱ *Ea.*] Quæ ego verba feci, intellige,
 eoque fortunæ bona, quæ vocant, re- in Senatu, contra eorum pravitatem.
 rā bona esse aut mala dicere noluit. ^k *Opulentiâ.*] Id est, immensa aucto-
 rum hic insuper quædam latet expro- ritas & potentia, itemque divitiæ P.
 ratio, quā nimix divitiarum cupiditatis Romani patiebantur nos aliquantò negli-
 omanos arguit. gentius imperium agitare. Verissimè
^c *Amplexamini.*] Id est, *Affidue &* Cato : nam neque uno momento con-
aximo cum studio amplectimini. duntur quæ occidunt ; neque uno mo-
^d *Capeffite.*] Id est, *ejus curam susci-* mento quietem nanciscuntur corpora qui-
te. bus motus impressus est, præsertim si illis
^e *Sociorum.*] Id est, *quæ ab ipsis accep-* moles non desit.
fuert. ^l *Hæc.*] Eadem quæ suprà memoravit,
^f *Ordine.*] Senatorio. Fuit alter eque- cum his ipsis terminis usus est.
 ris ; tertius plebeius. ^m *Quisquam.*] Invidiosè.
^g *Animo.*] Per animum, appetitus in- ⁿ *Amisimus.*] Verecundè & ingeniosè
 telligit, qui, in Catone, quia temperati admodum mores carpit corruptos : fen-
 rant, bene animi nomine honesto ap- sus est enim, Romanos, (in quorum nu-
 ellantur. mero, ut invidiam declinet, seipse invol-
^h *Libidini.*] Jam notantur appetitus, vit.) virtutis sub specie vitia sectari.

mo sita est. ^a Sint sanè, quoniam ità se mores habent, libera-
 sociorum fortunis: sint misericordes in furibus ararii: ne illi sanguis
 nostrum largiantur, & dum pauci sceleratis parcunt, bonos omni-
 ditum eant. ^b Bene, & compositè C. Caesar paulo antè in hoc ordi-
 vità, & morte disseruit, credo falsa existumans ea, quæ de inferis
 morantur, ^c diverso itinere malos à bonis loca tetra, inculta, &
 atque ^d formidolosa habere. itaque censuit, pecunias eorum publicas
 ipsos per municipia in custodiis habendos; ^e videlicet, ne, si Romæ
 aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conductà, per-
 eripiantur. Quasi vero mali, atque scelesti tantummodo in urbe
 non per totam Italiam sint; aut non ibi plus possit audacia, ubi
 fendendum opes minores sunt. Quare vanum equidem hoc consilium
 si periculum ex illis metuit. sin in tanto omnium metu solus non ti-
 eo magis refert, me mihi, atque vobis timere. Quare cum de P.
 tulo, cæterisque statueris; pro certo habetote, vos simul de exercitu
 tilinæ & de omnibus conjuratis ^f decernere. Quanto vos ^g attentius
 agetis, tanto illis animus infirmior erit: si paululum modo vos
 quere viderint, jam omnes feroces aderunt. Nolite existumare,
 jores nostros ^h armis rempubl. ex parva magnam fecisse. Si ità
 esset; multo pulcherrumam eam nos haberemus. quippe sociorum,
 civium, præterea armorum, atque equorum major copia nobis,
 illis, est. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere: quæ nobis nulla
 domi industria, foris justum imperium; animus in consulendo liber,
 que ⁱ delicto, neque lubrici obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam
 atque avaritiam; publicè egestatem, privatim opulentiam: ^k laudem
 divitias, sequimur inertiam: inter bonos & malos ^l discrimen nullum

NOTÆ.

^a Sint sanè.] Vehementem habet repre-
 hensionem hæc ellipsis. Neminem no-
 minat Cato; sed eo gravius Conjurato-
 rum fautores exagitat.

^b Bene & compositè.] Iisdem prope-
 modum verbis aliorum Cæsar reprehend-
 erat orationem: atque ità in eo, quod
 gravissimum est, idem illud peccatum
 Cato castigat, quod ille in aliis animad-
 vertisse rebatur.

^c Diverso.] Quæ de inferis & Elysiis
 camois fabulati sunt Poætæ, nemo non
 novit.

^d Formidolosa.] Hoc est, quæ formidi-
 nem incutiant, & metum. Gall. Où re-
 gne la frayeur.

^e Videlicet.] Irrisio est Cæsar, quem
 Cato per totam hanc orationem acerbè
 vellicat & infectatur.

^f Decernere.] Gall. Que vous faites
 procès à Catilina, &c.

^g Attentius.] Hic ferè significat
 ri cum rigore. Gall. Plus vous appor-
 rez de vigueur dans cette affaire.

^h Armis.] Tantum, supple, aut
 fertim.

ⁱ Delicto.] Tacitè quosdam carpi
 Conjurationis conscii esse credebantur,
 quasi illi, cum in culpâ essent, ideo
 duellibus faverent, quod aliter sibi
 fulere non possent.

^k Laudamus.] Pro amamus. Id
 comparata est hominum natura, ut
 laudamus, ea pariter amemus. A
 hinc oritur, & huc recurrit omnis
 corum scientia.

^l Discrimen.] Id est, nulla boni
 ratio habetur.

omnia virtutis premia ^a ambitio possidet. Neque mirum: ¹ ubi vos separatum, ^b sibi quisque consilium capit; ubi domi voluptatibus, bio pecuniæ, aut gratiæ ^c servit, eo fit, ut impetus fiat in vacuam remp. Sed ego hæc omitto. Conjuravere cives nobilissimi patriam incendere; Gallorum gentem, infestissimam nomini Romano, ad bellum arcessunt; dux hostium cum exercitu ² supra caput est: Vos cunctamini etiam nunc ^d dubitatis, quid intra mœnia deprehensis hostibus, faciatis? ^e Misereamini, censeo; ^f Deliquere homines adolescentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. ^g nã ista vobis mansuetudo, ^h misericordia, si illi arma ceperint, in miseriam vertet. Scilicet res ipsa aspera est, ⁱ sed vos non timetis eam: ^j immo vero maxime; sed inertiam ^k mollitiæ animi, alius alium ^l expectantes cunctamini, ^m videlicet diu immortalibus confisi, qui hanc remp. in maximum sæpe periculum servare. ⁿ Non votis, neque ^o supplicii muliebribus auxilia deorum parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. ubi socordia tete, atque ignavia tradideris, nequicquam Deos implores. rati, infestique sunt. Apud majores nostros A. Manlius Torquatus

INTERPRETATIO.

¹ Quandoquidem vos capitis consilium, | ² Dux hostium fauces urget cum exercitu, & nos premit.

NOTÆ.

- ^a Ambitio.] Cato ideo ad Consulatum non fuit promotus, quia ambire, &c. ut os erat aliis, populo supplicare noluit, trute suâ confusus scilicet, quæ tamen i, hâc in parte, ut sæpe alias, inutilis sit.
- ^b Sibi.] Añum est de eo corpore, cuius vinculum solvitur, bonorum communio.
- ^c Servit.] Hoc est, non pro bono Republica, sed pro pecuniâ, aut gratiâ a privatis consequendâ, suffragia fertis.
- ^d Dubitatis.] Cunctari retardationem actionis, Dubitare ejus anxietatem notationem, cum, quid agamus, ancipites hæmus.
- ^e Misereamini.] Ironia est; tamen ipsa serio ex eorum personâ qui Constat favebant, proponitur.
- ^f Deliquere.] Ratio pro misericordiâ, ex personâ quoque subjicitur Cæsar & aliorum, cum amarâ ironiâ.
- ^g Nã ista.] Jam pro se loquitur Cato.
- ^h Sed vos.] Iterum adversarios, eos scilicet, qui ad misericordiam inclinabant, exagitat.
- ⁱ Immo.] Ad ea respondet Cato, quæ cum irratione concesserat. Quasi dicat, Ne quis vestrum, non timere se simulet, nam vos maxime timere res ipsa indicat.
- ^k Expectantes.] Gall. diceremus, En vous regardant les uns les autres, pour savoir à qui ouvrira le pas.
- ^l Videlicet.] Inepto Senatorum consilio ineptam subjicit rationem, illudque ad modum eâ ratione intortum, ut non jam Senatus, Regum, sed puerorum confessus esse videatur. Certè minime mirandum est, Cicero si alicubi testatur, Catonem vitam suam in discrimen obtulisse, atque sententiæ invidiam sibi capitis periculo præstandam vidisse.
- ^m Non votis.] Ineptam arguit Senatorum rationem.
- ⁿ Supplicii.] Id est, precibus inutilium muliercularum, quæ stultè à diis perunt, quæ non aliter ipsi quam per homines exequantur.

*bello Gallico filium suum, quid is ^a contra imperium in hostem pugna-
rat, necari iussit. atque ille egregius adolescens immoderate fortitudinis
morte poenas dedit. Vos, de crudelissimis parricidis quid statuatis, ex-
etamini? videlicet vita cetera eorum huio sceleri ^b obstat. Verum
cite dignitati Lentuli, si ipse pudicitia, si famæ suæ, si diis, aut hu-
nibus umquam ullis pepercit. ignoscite Cethegi adolescentiæ, nisi iterum
jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Ceps-
loquar? quibus si quidquam pensi umquam fuisset, ^c non ea consilia
rep. habuissent. Postremo, P. C. si meberclè peccato ^d locus esset, fa-
paterer vos ipsâ ^e re corrigi, quoniam verba contemnitis. sed undique
cumventi sumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra
nia, atque in sinu urbis sunt hostes. neque parari, neque consuli qu-
quam occultè potest: quò magis properandum est. Quare ita ego cen-
cum nefario consilio sceleratorum civium resp. in maxuma pericula ve-
rit, hique indicio T. Vulturii, & legatorum Allobrogum convicti, &
fessique sint, cædem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora in-
vis, patriamque paravisse; de confessis, sicuti de ^f manifestis rerum
pitalium ^g more majorum supplicium sumendum.*

*Postquam Cato accessit; consulares omnes, itemque senatus ma-
pars, sententiam ejus laudant, virtutem animi ad cœlum ferunt: &
alios increpantes timidos vocant: Cato clarus atque magnus habetur
senati decretum fit, sicut ille censuerat. Sed mihi, multa legenti, ma-
ra audienti, quæ populus Rom. domi, militiæque, mari, atque te-
præclara facinora fecit, fortè lubuit attendere, quæ res maxumetæ
negotia sustinuisset. Sciebam, sæpenumero ^h parvâ manu cum mag-
legionibus hostium contendisse: cognoveram parvis copiis bella ge-
cum opulentis regibus: ad hoc, sæpe fortunæ ⁱ violentiam tolerasse.*

INTERPRETATIO.

^a Sciebam P. Romanum sæpe certasse parvo exercitu cum magnis legionibus
suum.

NOTÆ.

^a *Contra.*] Non equidem contra, sed
sine imperio; nisi quod in bello, is con-
tra imperium facit, qui absque eo ali-
quid audet.

^b *Obstat.*] Prout id factum in illo Ho-
ratio, cujus crimen intra gloriam fuit,
ut loquitur Florus. Gall. diceremus,
Contrebalance.

^c *Non ea.*] Hoc est, tam nefaria.
Verissimè dictum: nam per gradus
ad extremam nequitiam descenditur;
quod adolescentibus maximè notandum
est.

^d *Locus esset.*] Id est, si, postquam
tratum fuisset facinus Conjuratorum,
posset ad salutem converti.

^e *Re corrigi.*] Hoc est, damno &
commodis, quæ ex Conjuratorum fac-
in vos redundarent.

^f *Manifestis.*] Illi sunt, quos cri-
admisisse constat.

^g *More.*] Priusquam leges parate
sent pro tergo & capite civium.

^h *Violentiam.*] Cum, verbi gratia,
versus Samnites, Gallos, Pyrrhum,
nibalem, bellum gesserunt.

facu-

facundiâ Græcos, gloriâ belli Gallos ante Romanos fuisse. Ac mihi, multa ¹ agitant, constabat, paucorum civium egregiam virtutem cuncta patravisse, eoque factum, uti divitias paupertas, multitudinem paucitas superaret. Sed, postquam luxu, atque desidiâ civitas corrupta est, ² rursus resp. magnitudine suâ, imperatorum atque magistratuum vitia sustentabat; ³ ac, sicuti effœtâ parente, multis tempestatibus haud sanè quisquam Romæ virtute magnus fuit. sed, memoriâ meâ, ingenti virtute, diversis moribus fuere viri duo, M. Cato, & C. Cæsar: quos, quoniam res obtulerat, silentio præterire non fuit consilium, quin utriusque naturam, & mores, quantum ingenio possem, aperirem. Igitur his ⁴ genus, ætas, eloquentia prope æqualia fuere: magnitudo animi par, item gloria, sed alia alii. Cæsar beneficiis, ac munificentia magnus habebatur; integritate vitæ Cato. ille mansuetudine, & misericordia clarus factus: huic severitas dignitatem addiderat. Cæsar, ⁵ dando, sublevando, ignoscendo; Cato, nihil ⁶ largiundo, gloriam adeptus est. in altero ⁷ miseris perfugium; in altero malis perniciēs. illius facilitas, hujus constantia laudabatur. postremò, Cæsar in animum induxerat, laborare, vigilare; negotiis amicorum intentus, sua negligere; nihil denegare, quod dono dignum esset; sibi magnum imperium, exercitum, bellum novum exoptabat, ubi virtus enitescere posset. At Catoni studium ⁸ modestiæ, decoris, sed maxumè severitatis, erat. Non divitiis cum divite, neque

INTERPRETATIO.

¹ Et constabat mihi multa sedulo cogitanti, paucorum civium egregiam virtutem cuncta patrasse.

magnitudine suâ vitia Imperatorum.

³ Et, sicuti Roma mater effœta, & lassata fuisset, non fuit sanè quisquam Romæ

² Ex adverbo Respublica sustentabat

magnus virtute, per multas tempestates.

NOTÆ.

¹ Sustentabat.] Id est, Tanta erat Reipublice opulentia, ut Magistratum negligentia & inertia, ea non intercederet; sed eorum vitia magnitudine suâ quodammodo absorberet.

mo honestus est.

² Genus.] Catonis genus principium dignitatis & gloriæ a proavo Catone Censorio sumptis: Cæsar verò ab Iulo Cæsare filio, Æneas à Venere, quæ ipsum ex Anchisæ genuit, natales repetebat. Sed, ut vides, quæ adulatio ex fabulis invexit, gravis Auctor à rei veritate segregavit.

⁴ Largiundo.] Non dixit dando, ne videretur Cato tenax & avarus, sed largiundo; ut, quibus largitionibus alii Populi gratiam & suffragia emendicabant, ab iis ille integer cognosceretur.

⁵ Miseris.] Imò & malis, nam utrique Cæsar favebat: Sed illud dissimulat Sallustius, qui & ipse, in his, à Julio sustentatus fuerat. Nonne modò largitionum Cæsaris invidiam honesto nomine declinavit? Egregius artifex, quem nemo non virum sanctissimum credat, nisi aliunde notus sit.

⁶ Dando.] Noluit dicere largiundo, quod in vitium verteretur; verum usus est Gerundio quod vim habet frequentativam. Quoad rem idem dicit; sed ser-

⁸ Modestiae.] Vide quid sit modestia ex opposito Cæsaris ingenio agitato, elato, ambitioso.

D

facti-

factione cum factioso; sed cum strenuo, virtute, cum modesto, pudore, cum innocente, ^a abstinentiâ certabat; esse, quàm videri, bonus malebat: in quò minùs gloriam petebat, eò magis adsequebatur. Postquam, ut dixi, senatus in Catonis sententiam discessit; consul optimum factu re-
tus, ^b noctem, quæ instabat, antè capere; ne quid eo spatio novaretur
^c triumviros, quæ supplicium postulabat, parare jubet: ipse, præfidi-
dispositis, Lentulum in carcerem deducit: idem fit cæteris per præce-
res. Est in carcere locus, quod Tullianum appellatur, ubi paululum
cenderis ad lævam, circiter xii. pedes humi depressus. eum muniunt
dique parietes, atque insuper ^d camera lapideis ^e fornicibus vincta: ^f
^f incultu, tenebris, odore foeda, atque terribilis ejus facies. In
locum postquam demissus Lentulus, vindices rerum capitalium, qui-
bus præceptum erat, laqueo gulam fregère. Ità ille patricius, ex ge-
clarissimâ Corneliorum, qui consulare imperium Romæ habuerat, ^g
gnum moribus factisque suis exitum vitæ invenit. De Cethego, Sta-
lio, Gabinio, Cepario, eodem modo supplicium sumtum est.

Dum ea Romæ geruntur, Catilina ex omni ¹ copiâ, quam ipse
duxerat, & Mallius habuerat, duas legiones ² instituit; cohortes
numero militum ^h complet: dein, uti quisque voluntarius, aut ex
ciis in castra venerat, ⁱ æqualiter distribuerat; ac brevi spatio legio-
^k numero hominum expleverat: cum initio non ampliùs duobus millib.
habuisset. Sed ex omni copiâ circiter pars quarta erat militaribus armis
instructa: cæteri, uti quemque casus amaverat, ^l sparos, aut la-

INTERPRETATIO.

¹ Catilina instituit duas legiones ex omnibus militibus quos ipse adduxerat, Mallius habuerat.

NOTÆ.

^a Abstinentiâ.] Ità ut, neque alteri quicquam detraheret, neque verò dona accipere veller.

^b Noctem.] Id est, ante omnia exequi quæ in Senatu de Conjuratis decreta essent, quam nox ingrueret.

^c Triumviros.] Capitales scilicet, quibus carceris & supplicii, imò & aliquando inquisitionis cura demandata erat. C'étoit une espece de Lieutenans criminels.

^d Camera.] Une route.

^e Fornicibus.] Quid sint hoc in loco fornices nescio, nisi arcuatos lapides intelligamus, ex quibus ipsa camera constat; vel circulos illos in cameris ad speciem etiam extantes, quales visuntur in ædificiis, præsertim Gothico more exstructis, quibus tota camera & ædifici-

moles innititur.

^f Incultu.] Hoc est, ex eo quòd. locum hominibus non erat frequentatus.

^g Instituit.] Gall. Il ordonna.

^h Complet.] Numerum non habebat militum, qui pro duabus legionibus requireretur, adeoque, quos habuit, singulas cohortes, quibus suus numerus non constitit, partitus est.

ⁱ Æqualiter.] Ità ut singulæ cohortes adveniētibz eundem numerum acciperent.

^k Numero.] Instituta fuit legio à multo hominum 3000, quæ postea crevit usque ad 6000, qualis fuit tempore Catilinæ.

^l Sparos.] Sparus, aut sparum, rustica est telum, in modum pedis recurvum.

ceas, alii præacutas ^a sudes portabant. Sed postquam Antonius cum exercitu adventabat, Catilina per montis iter facere : modò ad urbem, modò in Galliam ^b versùs castra mōvere; hostibus occasionem pugnandi non dare. Sperabat propediem magnas copias se habiturum, si Romæ focii incepta patravissent. Interea servitia repudiabat, ^c cujus initio ad eum magnæ copię concurrebant, opibus conjurationis fretus; simul ^d alienum suis rationibus videri, causam civium cum servis fugitivis communicasse. Sed, postquam in castra nuncius pervenit, Romæ conjurationem patefactam; de Lentulo, & Cethego, cæterisque, quos suprà memoravi, supplicium sumtum : plerique, quos ad bellum spes rapinarum, aut novarum rerum studium illexerat, dilabuntur : reliquos Catilina per montis asperos, magnis itineribus, in agrum ^e Pistoriensem abducit, eo consilio, uti per tramites occultè profugeret in Galliam. At Q. Metellus Celer cum tribus legionibus in agro Piceno præsidebat, ex ^f difficultate rerum eadem illa existumans, ^g quæ suprà diximus Catilinam agitare. Igitur, ubi iter ejus ex perfugis cognovit, castra properè movit; ac sub ipsis radicibus montium confedit, quâ illi descensus erat in Galliam properanti. Neque tamen Antonius longè aberat, ^h utpote qui, magno exercitu, locis ⁱ æquioribus ^j expeditos in fugam sequeretur. Sed Catilina, postquam vidit, montibus, atque copiis hostium sese clausum, in urbe res adversas, neque fugæ, neque ^k præsidii ullam spem : optimum factu ratus in tali re fortunam belli tentare, statuit cum Antonio quàm primùm configere. Itaque concione advocatâ hujuscemodi orationem habuit.

Compertum ego habeo, milites, verba viri virtutem non addere; neque ex ^k ignavo strenuum, neque fortem ex ^l timido exercitum, oratione

INTERPRETATIO.

^a Utpote qui sequeretur locis planioribus | ² Postquam Catilina vidit neque fugæ, neque tutelæ ullam spem remanere.

NOTÆ.

^a Sudes.] Perticæ sunt acutæ, præustæ.
^b Versus.] Adverbium est.
^c Cujus.] In neutro genere. Eadem ratione Gallicè dicimus, *Dont*; *Dequoi*.
^d Alienum.] Nimirum, istud eos destruxisset, qui Romæ occultis Conjurationis erant participes: Dicerent enim, *Quid nos isti collusioni immiscebimus?* unde minùs Catilinæ causam defendere potuissent: nec locus ullus excusationi dictus fuisset.
^e Pistoriensem.] In Etruriæ parte Occidentali, ad Appennini montis radices.
^f Difficultate rerum.] Quibus, scilicet, Catilina circumventus erat.
^g Quæ suprà diximus.] Hæc verba, in textum, ex marginali notâ irrephisse videntur.
^h Utpote qui.] Non refertur ad integram sententiam, sed tantum ad verbum *aberrat*, Quali dixisset, *Neque tamen Antonius longè aberat, quamquam aberat tamen, utpote qui, &c.* Non placet hæc scribendi ratio.
ⁱ Expeditos.] Qui neque sarcinis, neque armaturâ gravi onusti erant.
^k Ignavo.] Quod ad corpus.
^l Timido.] Quod ad animum refertur.

imperatoris fieri. Quanta cujusque animo audacia naturâ, aut ^a moribus inest, tanta in bello patere solet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, nequicquam hortere. timor animi auribus officit. Sed vos quò pauca monerem, advocavi; simul uti causam ^b consilii me aperirem. Scitis equidem, milites, socordia, atque ignavia Lentini quantam ipsi nobisque cladem attulerit, quoque modo, dum ex urbe praesidia opperior, in Galliam proficisci nequiverim. Nunc verò, quo loco res nostrae sint, juxta mecum omnes intelligitis. Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter à Galliâ obstant: diutius in his locis esse, ^c maxumè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egestas prohibet. Quocunque ire placet, ferro iter aperiundum est. Quapropter moneo, uti forti, atque parato animo sitis; & cum praelium inibitis memineritis, vos divitias, decus, gloriam, praeterea libertatem, atque patriam in dextris vestris portare. Si vincimus; omnia nobis tuta erunt ^e commeatus abundè: municipia, atque coloniae ^d patebunt. sin metu cesserimus, eadem illa adversa fient; ^e neque locus, neque amicus qui quam teget, quem arma non texerint. Praeterea, milites, non eadem nobis, & illis necessitudo impendet. Nos pro patriâ, pro libertate, pro vitâ certamus: illis ^f supervacaneum est pro potentiâ paucorum pugnare quò audaciùs aggredimini, memores pristinae virtutis. Licuit vobis cum summâ turpitudine in exilio atatem agere. potuistis nonnulli Romae, amissis bonis, alienas ^g opes expectare. quia illa fœda, atque intoleranda ^h viris videbantur, ⁱ hæc sequi decrevistis. Si ^k hæc relinquere vultis ^l audaciâ opus est. Nemo, nisi victor, pace bellum mutavit. Nam, fugâ salutem sperare, ^m tum arma, quibus corpus tegitur, ab hostibus ⁿ avertere: ea verò dementia est. Semper in praelio iis maximum est,

INTERPRETATIO.

^a Quamvis maximè vellemus.

² Nam dementia est, sperare salutem | in fugâ, atque insuper avertere ab hostibus arma, quibus corpus tegitur.

NOTÆ.

^a Moribus.] Exercitio & assuetudine.

^b Consilii.] Intelligit de consilio, manus cum Antonio conferendi.

^c Commeatus.] Itâ vocantur ea omnia, quæ ad exercitus alimoniam spectant.

^d Patebunt.] Id est, iis utemur faventibus.

^e Neque locus.] Minimè mirum si desperati omnes, qui cum Catilinâ perfiterunt, adversis vulneribus conciderint: Vel ipsis lapidibus animos hæc ejus oratio dedisset.

^f Supervacaneum.] Superfluum & inutile, quosque adeo facilius est vincere;

cum ferocior sit in libertate suâ vindicanda dolor, quam in injustâ dominatione defendendâ cupiditas.

^g Opes.] Largitiones putâ, Captae hereditates.

^h Viris.] Id est, hominibus strenuis cordatis.

ⁱ Hæc sequi.] Bellum Patriæ indubitè.

^k Hæc relinquere.] Bellum; ut illud non succedat.

^l Audaciâ.] Omnino; nec aliter quam victoriâ quisquam potitus est.

^m Avertere.] Prout fit illud in fugâ

rici

riculum, qui maxumè timent: audacia pro muro ^a habetur. Cùm vos considero, milites: & cùm facta vestra ^b aestumo: magna me spes victorie tenet. Animus, ætas, virtus vestra me ^c hortantur; præterea necessitudo, quæ etiam timidos fortis facit. ¹ ^d nam, multitudo hostium ne circumvenire queat, prohibent angustie loci. Quod si virtuti vestræ fortuna ^e inviderit, cavete, ne inulti animam amittatis, ² neu capti potius, sicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis.

Hæc ubi dixit; paululùm commoratus, ^f signa canere jubet: atque ³ instructos ^g ordines in locum æquum deducit: dein, remotis omnium equis, quò militibus, exæquato periculo, animus amplior esset, ipse pedes exercitum pro loco, atque copiis ^h instruit. Nam uti planities erat inter sinistros montis & ab dextrâ rupes aspera; octo cohortes in fronte constituit; reliqua ⁱ signa in ^k subsidiis ^l artius collocat. Ab his centuriones omnis lectos & ^m evocatos, præterea ex gregariis militibus optumè quemque armatum, in primam aciem subducit; C. Mallium in dextrâ, Fæsulanium quemdam in sinistrâ

INTERPRETATIO.

^a Nam angustie loci impediunt ne multitudo hostium possit nos circumcludere.

^b Cavete ne inulti moriamini, neve capti potius trucidemini, sicuti bruta, quàm relinquatis hostibus victoriam cruentam ac luctuosam, cùm certaveritis more virorum.

^c Hortantur. ³ Jubeat signa canere, atque deducit ordines ad prælium compositos, in locum planum.

^d Nam. ^e Invidet. ^f Signa. ^g Ordines. ^h Instruit. ⁱ Subsidiis. ^j Artius. ^k Evocatos.

NOTÆ.

^a Habetur.] Pro est: Jam sæpius eo sensu vidimus.

^b Aestumo.] Id est, singulis suam laudem tribuo; adeoque quàm præclara fuerint reputo.

^c Hortantur.] Mihi addunt alacritatem.

^d Nam.] Rationem reddit, cur de fortitudine suorum, quantumvis paucorum, bene speret; quia scilicet, per loci angustias, eos non liceat hostibus circumvenire.

^e Inviderit.] Id est, si vobis pereundum sit, ille verò vocibus abstinet ominosis.

^f Signa.] Quibus prælium indicebatur. Vobis autem, buccinis, & cornibus utantur, non tympanis, ut solent nostrates, aliquæ, quando milites ad prælium, vel ad aliquod opus erant evocandi; vel

etiam cùm signa & Aquilæ erant movenda. Sed apud alios ista plenius videbis.

^g Ordines.] Id est, milites, prout singuli erant sub suis signis; atque huic, aut illi centurioni parebant.

^h Instruit.] Ordines erant instructi; at exercitus non erat: Illud est munus Imperatoris.

ⁱ Signa.] Id est, reliquum exercitum.

^k Subsidiis.] Pars erat aciei postrema, ubi plerumque Triarii, & fortissimi erant milites.

^l Artius.] Il les fit serrer davantage.

^m Evocatos.] Illi erant qui militiâ functi, ad bellum, nisi in tumultu, cogi non poterant; sed precibus illecti, in gratiam Ducum militabant. Cùm itaque longo usu bellandi artem didicissent, merito eos Sallustius *lectos* appellat.

parte curare jubet : ipse cum libertis, & colonis propter Aquilam ad-
fistit; quam bello ^b Cimbrico C. Marius in exercitu habuisse dice-
batur. At ex alterâ parte C. Antonius, ^c pedibus æger, quod pro-
lio adesse nequibat, M. ^d Petreio legato exercitum permittit. ^e Ille
cohortes veteranas, quas ^f tumulti causâ conscripserat, in fronte, post
eas cæterum exercitum in subsidiis locat. ^g Ipse equo circumiens,
unumquemque nominans, appellat, hortatur, rogat, uti memine-
rint, se contra latrones inermes, pro patriâ, pro liberis, pro aris,
atque focis suis cernere. Homo militaris, quod amplius annos tri-
ginta ^h tribunus, aut ⁱ præfectus, aut legatus, aut prætor cum ma-
gnâ gloriâ in exercitu fuerat, plerosque ipsos, factaque eorum fortia
noverat; ea commemorando, militum animos accendebat. Sed, ubi
omnibus rebus exploratis, Petreius tubâ ^k signum dat, cohortes paul-
lati n incedere jubet. idem facit hostium exercitus. Postquam eò ven-
tum est, unde ^l ferentariis prælium committi posset : maximo cla-
more, infestis signis concurrunt; pilâ omittunt; gladiis res gerit-
ur. Veterani, pristinæ virtutis memores, cominus acriter instare; illi
haud timidi resistunt : maxumâ vi certatur. Interea Catilina cum

N O T Æ.

^a *Colonis.*] Syllæ fuerant milites, quibus cum Etruria colendam divisisse antea vidimus; quos, cum suo largius usi es-
sent, & rebus novis fruderent, facile in
suas partes Catilina illexerat.

^b *Cimbrico.*] Cambri Germaniæ popu-
li fuerunt, maximè ad Septentrionem,
qui cum terras eorum inundasset Oceâ-
nus, quærentes sedes novas, cum Theu-
tonis, atque Figurinis, adversus Roma-
nos bellum gesserunt.

^c *Pedibus.*] Mente potius; nam mor-
bum finxisse scribit Dio : Veritus scilicet,
ne sibi palam aliquid à Catilinâ objiceret-
ur, quod conjurationis participem fuisse
eum declararet.

^d *Petreio.*] Is postea legatus fuit Pom-
peii in Hispaniâ, uti quidem videtur, qui
se rerum desperatione interemit in Afri-
câ; vel, ut alii volunt, cum Jubâ mutuo
vulnere concidit.

^e *Ille.*] Petreius.

^f *Tumulti.*] Pro tumultus. Ità olim
indifferenter.

^g *Ipse.*] Mirum quàm hic hæsitent com-
mentatores, ac contraria ex sentiant, &
exponant in re non admodum difficili :
Ego, inquit Glareanus, per Ille, Petrei-

um intelligo; per Ipse, Antonium: quæ
Lector ipse, simul atque priora cum se-
quentibus conferet, facile intelliget. At
verò Zanchius, Non satis mirari possum
Glareanum qui asserit hic Commentato-
res hæsitare, ac contraria exponere, cum
ipse potius in re facillimâ contraria expo-
nat: Ego, ut à Glareano dissentiam,
per Ille Antonium accipio, per Ipse, Pe-
treium; quod unusquisque mediocriter
eruditus animadverteret. Quartus ac-
cedat, si volet, cui ipse ridiculo fuerim
certè tertius Zanchium & ejus confiden-
tiam multis de causis demiror, atque in
Glareani partes unice concedo.

^h *Tribunus.*] Dux mille hominum. Ca-
lonel.

ⁱ *Præfectus.*] Qui neque est Imper-
ator, neque Legatus; sed protempo-
re vicem præstat Imperatoris aut Prae-
toris.

^k *Signum.*] Bellicum, seu classicum
signum cum hoste congregiendi. Non
solum la charge.

^l *Ferentariis.*] Illi erant, quibus le-
vis armatura; quique primi, quibus
celis eminus missis, prælium committi
bant.

^a exp

^a expeditis in primâ acie versari: laborantibus succurrere: ^b integros pro faucibus accersere: omnia providere: multum ipse pugnare, sæpe hostem ferire: strenui militis, & boni imperatoris officia simul exsequebatur. Petreius, ubi videt Catilinam ^c contrâ, ac ratus erat, magnâ vi tendere: cohortem ^d prætoriam in medios hostis inducit; eosque perturbatos, atque alios ^e alibi resistentes, interficit: deinde utrumque ex lateribus cæteros aggreditur. Mallius, & Fæfulanus in primis pugnantés cadunt. Postquam fusas copias, seque cum paucis relictum videt Catilina; memor ^f generis, atque pristinæ dignitatis suæ, in confertissimos hostes incurrit, ibique pugnant confoditur. Sed, confecto prælio, tum verò ^g cerneret quanta audacia, quantaque animi vis fuisset in exercitu Catilinæ. Nam ferè, quem quisque vivus pugnando locum ceperat, eum, amisâ animâ, corpore tenebat. Pauci autem, quos medios cohors prætoria disjecerat, paulò diversius, sed omnes tamen ^h adversis vulneribus, conciderant. Catilina verò longè à suis inter hostium cadavera repertus est, paululum etiam spirans; ferociamque animi, quam habuerat vivus, in vultu retinens. Postremò, ex omni ⁱ copiâ, neque in prælio, neque in fugâ quisquam civis ingenuus captus est. Ità cuncti suæ, hostiumque vitæ ^j juxta pepercunt. Neque tamen exercitus populi R. lætam, aut incruentam victoriam adeptus erat. Nam strenuissimus quisque aut occiderat in prælio, aut graviter vulneratus discesserat. Multi au-

INTERPRETATIO.

^a Postremo, ex omni Catilinæ exercitu, neque in prælio, neque in fugâ, quisquam civis ingenuus captus est.

NOTÆ.

^a *Expeditis.*] Non jam intelliguntur levis armaturæ milites, ut supra; (quid enim faceret Catilina cum inermis nebulonibus?) sed ii qui ad pugnandum alacres videbantur. *Les plus lestes: Les plus braves.*

^b *Integros.*] Qui neque vulnerati, neque lassí erant. *Dens gens fraís.*

^c *Contrâ.*] Adverbium. *Contrâ ac, optime: Contre l'opinion qu'il avoit ñe.*

^d *Prætoriam.*] Ea erat quæ à Prætore non discedebat; in quam amici, voluntarii, fortissimi; omnes optime armati adscr. bebantur.

^e *Alibi.*] Id est, adversus alios, quàm à quibus interficiebantur.

^f *Generis.*] In primis nobilem fuisse supra vidimus.

^g *Cerneret.*] Pro, *quisvis cernere posset.* Sic sæpe & elegantissimè loquuntur.

^h *Adversis.*] Id est, quæ corpore adversò, & hosti opposito acceperant.

ⁱ *Juxta.*] Jam vidimus hanc vocem pro *pariter* positam. Intellige, Hos Catilinæ milites, modò ut hostes interficerent, sibi minimùm cavisse.

tem, qui è castris visundi, aut spoliandi gratiâ processerant, volentes hostilia cadavera, amicum alij, pars hospitem, aut cognatum reperiabant. Fuere item, qui inimicos suos cognoscerent. Ita variè per omnem exercitum lætitia, mœror, luctus, atque gaudia agitabantur.

Finis Belli Catilinarii.

C. SA

C. SALLUSTII

CRISPI

JUGURTHA,

SEU

BELLUM JUGURTHINUM.

FAlso queritur de naturâ suâ genus humanum, quod imbecille, atque ævi brevis, sorte potius, quàm virtute, regatur. Nam ² contrâ reputando, neque majus aliud, neque præstabilius invenias; magisque ³ naturæ ^a industriam hominum, quàm ^b vim aut tempus deesse. Sed dux, que imperator vitæ mortalium, animus est: qui ubi ad gloriam virtutis viâ grassatur, abundè pollens potensque, & clarus est, neque fortunâ eget; quippe quæ probitatem, industriam, aliasque artis bonas neque dare neque eripere cuiquam potest. fin captus pravis cupidinibus, ad inertiam, & voluptates corporis pessum datus est, perniciosâ lubidinis ^d paullisper usus: ubi ^e per socordiam vires, tempus,

INTERPRETATIO.

Homines queruntur iniquè & absque ratione de naturâ suâ, quando aut fortunâ, quàm virtute. ² Inquirendo in contrariam opinionem. ³ Et potius invenies industriam hominum deesse naturæ.

NOTÆ.

[*Industriam.*] Quid potissimam per industriam significetur, ex hoc loco intelligis, animi scilicet cura & diligentia cum solertiâ conjuncta.

^b *Vim.*] Pro vires: rarè ita invenias.

^c *Fortunâ.*] Istud Autoris sensu, qui hoc loco cum Stoicis facit, est accipiendum: Si enim gloriam in hominum opinione reponas, omninò & fortunâ, & ejus bonis opuserit; quæ plerumque præclaris factis invidet.

^d *Paulisper.*] Verissimè & optimè: Sensibus enim cum finita & debilis admodum sit natura, per eos homo, nisi breyem, non potest capere voluptatem; quâ brevi quoque exsaturabitur.

^e *Per socordiam.*] Causam indicat nostrorum omnium malorum, animi negligentiam. Ea est omninò,

inge-

ingenium defluxere, naturæ infirmitas accusatur: ¹ suam quique ² actores ad negotia transferunt. Quod si hominibus ³ bonarum tanta cura esset, quanto studio aliena, ac nihil profutura, tamen etiam periculosa petunt: neque ⁴ regerentur magis, quam ⁵ rent casus; & ⁶ ed magnitudinis procederent, ubi ⁷ pro mortali gloriâ æterni fierent. Nam uti genus hominum compositum ex corpore, & animâ est: ita res cunctæ, studiaque omnia nostra, corporalia, alia animi naturam sequuntur. Igitur ⁸ præclara facies, magnæ divitiæ, ⁹ ad hoc vis corporis, & alia omnia hujuscemodi breviter buntur; at ingenii egregia facinora, sicuti anima, ¹⁰ immortalia postremo, corporis & fortunæ bonorum, uti initium, sic finis est; nique omnia occidunt, & aucta senescunt. animus incorruptus, ¹¹ animus, rector humani generis, ¹² agit, atque habet cuncta, neque ¹³ habetur. Quod magis pravitas eorum admiranda est, qui, dediti corporis gaudiis, per luxum atque ignaviam ætatem agunt: cæterum in finem, quo neque melius, neque ¹⁴ amplius aliud in naturâ mortali

INTERPRETATIO.

¹ Quique & singuli Actores, & ii qui res exequi deberent, rejiciunt in negotia culpam suam.

² Et pervenirent ad eum gradum magnitudinis, in quo (cùm mortales sint) gloriâ æterni evaderent.

³ Præterea vis corporis, & alia omnia illius generis, exiguo tempore dissolvun-

tur & dissipantur.

⁴ Animus versat & regit, tenet & telligit omnia, neque ipse includitur, gitur, aut continetur.

⁵ Cæterum sinunt languere & incultu atque secordiâ ingenium, quod est melius, neque majus, aut dignum naturâ mortalium.

NOTÆ.

^a Actores.] Melius, credo, quàm auctores, prout habent alii. Hoc dicit, Homines rerum difficultatem, quasi illæ supra suas vires essent, caussari; cùm ideo tantum tales sint, quod viribus à naturâ concessis, in tempore & loco usi non fuerint.

^b Bonarum.] Earum scilicet, quæ mentem excolunt, & nobis profunt.

^c Regerentur.] Nunc dicit Sallustius, sapientem adversus fortunam posse plurima, etiam in iis quæ sunt ejus juris; id est, quoad ea bona quæ non sunt in nostrâ potestate, ut loquuntur Stoici, putâ famam, gloriam, divitias, &c. Atque hoc quoque verum est, nosque maxime ad virtutem incendere debet. Nam sapiens quidem, pol, ipse fingit fortunam sibi, ut ait Plautus.

^d Pro mortalibus.] Vis istius præpositionis, eo sensu, quo in interpretatione in-

dicavimus, diligenter notanda est; aliquoties recurret in nostro Autore.

^e Præclara.] La bonne mine, la prestance.

^f Immortalia.] Rhetoricè istud dictum tametsi historiæ beneficio præclara in memoriâ hominum reviviscunt.

^g Æternus.] Hæc fuit opinio quorundam Philosophorum, quam ab Epicuræ dimanasse volunt. Imo Stoici rotas animas divinæ mentis particulas esse dicaverunt: A quo errore nos retrahit doctrina Christiana, cùm animæ naturâ a Deo creatæ sint ex nihilo, adeoque immortales habuerint; quamvis sint æternæ parte post, ut loquuntur, atque in finem esse debeant.

^h Amplius.] Ingenii humani magnitudinem, &, ut ita dicam, vastitatem, quâ cuncta complectitur.

incultu atque socordiâ torpescere sinunt ; cùm præsertim tam multarumque sint artes animi, quibus summa claritudo paratur. Vem ex¹ his magistratus, & imperia, postremò omnis cura rerum publicarum, minumè mihi hac tempestate cupiunda videntur : quoniamque virtuti honos datur ; neque illi, quibus per fraudem² jus fuit, tui, aut eò magis³ honesti sunt. Nam, ⁴ vi quidem regere patriam, aut⁵ parentes, quamquam & possis, & delicta⁶ corrigas ; tamen im-
portunum est : cùm præsertim omnes rerum mutationes cædem, fugam, atque hostilia⁷ portendant. frustra autem niti, neque aliud, se fati-
endo, nisi odium⁸ quærere, extremæ dementiæ est : nisi fortè quem honesta & perniciosâ lubido tenet, potentiæ paucorum decus atque
certatam suam⁹ gratificari. Cæterum ex aliis negotiis, quæ ingenio
creentur, in primis magno usui est memoria rerum gestarum : ¹⁰hujus
virtute quia multi dixere, prætereundum puto ; simul, ne¹¹ per in-
scientiam quis existimet memet studium meum laudando extollere. at-
que ego credo fore, qui, quia decrevi procul à republic. ætatem agere,
tanto tamque utili labori meo nomen inertiae imponant : ¹²certè, quibus

INTERPRETATIO.

¹ Ex his artibus.

² Neque illi quibus, per fraudem, jus potestas fuit, gerendi Magistratus & imperia, sunt ea re magis tui aut ho-
nesti.

³ Extreme dementia est frustra conari, neque aliud persequi & consequi se fati-
gando, nisi odium.

⁴ Ne aliquis existimet memet extollere insolenter studium meum, id laudando.

NOTÆ.

¹ Tui.] Illud respicit bona fortunæ.

² Honesti.] Refertur hoc ad bona ani-
mæ: adeoque iis de quibus loquitur, prorsus inutile fuisse dicit, muneribus frui
republicæ. Gall. diceres, *Ils n'en sont ni
à leur aise, ni plus honnêtes gens.*

³ Vi.] Plato, quod & Cicero refert,
contum contendere in Republicâ jubet,
tantum probare tuis civibus possis ; vim
neque Parenti, neque Patriæ afferri oportet.

⁴ Parentes.] Innuit, tam turpe esse
patriam quam Parentes vi regere velle.

⁵ Corrigas.] Hoc est, aliquatenus cor-
ruptam civitatem emendes, aut id certè
meris.

⁶ Portendant.] Significant, & prope-
ritum importent, cùm iis qui castigan-
tur, tum præsertim illis qui alios casti-
gant.

⁷ Gratificari.] Gall. diceres, *Aban-
donner, & faire litiere.*

⁸ Cujus de Virtute.] Historiam Cicero
dicit, Testem temporum, Lucem veri-
tatis, Magistrum vitæ, Nunciam vetu-
statis. Historiæ virtus certè maxima est,
cùm ex aliorum erratis in melius vitam
nostram instituere, & quid expetendum,
quidve fugiendum sit, sine nostro peri-
culo, possimus cognoscere. Proinde haud
immeritò Demetrius Phalereus Ptole-
mæum regem subinde admonebat, ut
libros legeret, quoniam, quæ amici non
audent Principibus demonstrare, ea om-
nia in libris scripta reperiuntur.

⁹ Certè.] Vim habet occultam hæc vo-
cula, & conjunctam habet ironiam : Au-
tor enim dum videtur rationem reddere
velle, cur ab aliis reprehendatur, gravi-
ter illos vellicat. Gall. diceremus eodem
charactere, *Assurément, Ces Messieurs
qui savent si bien courir après le petit
peuple, &c.*

maxima

maxima industria videtur, ^a salutare plebem, & conviviis ^b gratias querere. Qui si reputaverint, & ^c quibus ego temporibus magistratus adeptus sum; & ^d quales viri idem assequi nequiverint; & postea ^e genera hominum in senatum pervenerint, profectò existimabunt magis ^f meritò, quàm ignaviâ, iudicium animi mei ^g mutavisse; iusque commodum ex ^h otio meo, quàm ex aliorum negotiis, reipublicum. ⁱ Nam sæpe audiivi, Q. ^k Maximum, P. ^l Scipionem, præclaros viros, solitos ita dicere; cum majorum ^m imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendere, scilicet non ⁿ ceram illam, neque figuram tantam vim in sese habere memoriâ rerum gestarum eam flammam egregiis viris in pectore continere, neque prius sedari, quàm virtus, eorum famam atque gloriam adæquaverit. At contrà quis est omnium ^o his moribus, quin divitiis & sumptibus, non probitate, neque industriâ, cum maioribus suis

I N T E R P R E T A T I O.

^a *Quis omnium ita vivit.*

N O T Æ:

^a *Salutare.*] Romæ mos erat, quosvis prestando, nomine proprio, quasi intimè noti & chari essent, appellando magnum porrigendo, &c. plebis gratiam aucupari.

^b *Gratiam.*] Benevolentiam & populi favorem solebant etiam epulis & conviviis demereri.

^c *Quibus.*] Turbulentis scilicet, singulis ad imperia properantibus; unde & ea obtinere erat difficile.

^d *Quales.*] Catonem fortè inter alios designavit, qui Præturam petens repulsam tulit. Cæterum totus iste locus Rhetoricam habet exornationem, non persuasionem: neque verò cuiquam Sallustium virtute Catoni prælatum fuisse, Sallustius probaverit.

^e *Genera.*] Per contemptum loquitur. Gall. *Quelle sorte de gens.*

^f *Meritò.*] *Legitimâ de causâ:* Quasi scilicet eo indignum fuisset, cum turbâ hominum levissimorum, in Senatum venire.

^g *Mutavisse.*] Id est, Non jam, ut antea, ad Magistratus ferri.

^h *Otio.*] Honestò scilicet, quod in scribendâ historiâ collocavit: nam aliud est otium turpe, eorum qui se non tantum à rebus publicis, sed ab omni omnino la-

bore subtrahunt.

ⁱ *Nam sæpè.*] Ostendit Autor quoniam hominibus prolit rerum memoria; adeò, quâ ratione Respublica ex suo emolumentum possit capere.

^k *Maximum.*] Is ex Fabiorum fuit familiâ, qui Dictator adversus Annibalem creatus, cunctando vim fregit illius imperatoris, atque res Romanos paulatim restituit.

^l *Scipionem.*] Plures eo nomine fore viros celeberrimi, præcipuè verò Africanum illi duo, Major à victâ Africâ, Minor à Africâ quoque, sed postquam ab illis victa fuisset, ita dictus; antea in Scipionis familiâ ab Africano illius magni generis & in decus gentis assumptus, cum Perse Macedonico procreatus esset. De isto nomine hic agi non sine ratione crediderim.

^m *Imagines.*] Habebant Romæ quædam in locis natiæ, quique in magistratibus aliquem sellâ curuli decoratum habuissent, imagines, vultus eorum & litterarum ex cerâ referentes, quas ligatas in armario in atrio, seu primâ parte ædificii includebant; festis diebus, apertis armariorum, ornabant; in funeribus, cum quædam domo mortuus esset, honoris causa efferebant.

ⁿ *Ceram.*] Ex quâ fiebant imagines.

lat? etiam homines^a novi, qui antea per virtutem soliti erant nobis rem antevenire, ^b furtim, & per ^c latrocinia potius, quam bonis armis, ad imperia & honores nituntur. Proinde quasi prætura, & conatus, atque alia omnia hujuscemodi per se ipsa clara, & magnifica, ac non perinde¹ habeantur, ut eorum, qui ea sustinent, virtus est. Num ego liberius, altiusque processi, dum me civitatis morum pietædetque. nunc ad inceprum redeo.

Bellum scripturus sum, quod populus R. cum Jugurthâ rege^d Numidarum gessit: primum, quia magnum & atrox, ² variaque victor fuit; dein, quia tum primum superbiæ nobilitatis³ obviam itum, quæ^e contentio divina & humana cuncta permiscuit, eoque vædiæ processit, uti studiis civilibus^f bellum, atque ⁴ vastitas Italiæ em facerent. Sed prius quàm hujuscemodi rei initium expedio, pauprâ repetam; quò, ad cognoscendum, omnia illustria magis, magis in aperto sint. Bello Punico^g secundo, quo dux Carthaginiensem Hannibal, ^h post magnitudinem nominis Romani, Italiæ opes axumè attriverat; Masinissa rex Numidarum, in amicitiam receptus P.ⁱ Scipione, cui postea Africano cognomen ex virtute fuit, multa præclara rei militaris facinora fecerat: ob quæ victis Carthaginiensibus, & capto^k Syphace, cujus in Africa magnum, atque latè operium valuit, populus R. quascumque urbis, & agros manu ceperat, ¹ regi dono dedit. Igitur amicitia Masinissæ bona atque honesta

INTERPRETATIO.

^a Et non sint sicuti virtus eorum, qui gerunt.

² Quia victoria in hanc & illam partem inclinavit.

³ Quia tum primum Plebs Romana restitit superbiæ nobilitatis.

⁴ Ut discordiis civilibus bellum atque amplitudo Italiæ finem facerent.

NOTÆ.

^a Novi.] Id est, qui primi ex sua gente laruerunt.

^b Furtim.] Non virtutem ostendendo; sed largitionibus suffragia corrumpendo, ut aliter cuniculis irrependo.

^c Latrocinia.] Hoc nomine omnes damnat vias distortas, per quas sibi potestatem quærebant, & Magistratus, si non vi aliquâ conjunctæ essent.

^d Numidarum.] Numidia Africae regio est, pars ejus tractus, quem hodie Barbariam vocant, cum eo qui Bildulgerid dicitur. Verum ex ipso Sallustio postea cognoscetur.

^e Contentio.] Inter plebem & nobilitatem.

^f Bellum.] Quod Marius inter & Syllam intercessit, huic favente nobilitate, illi plebe.

^g Secundo.] Ter Romani cum Carthaginiensibus bellum gesserunt. Hoc secundo, Pœnorum duce Annibale, profligata, & propemodum perdita fuit res Romana.

^h Post magnitudinem.] Id est, non contentus Romanorum gloriam proculcasse.

ⁱ Scipione.] Hic est major.

^k Syphace.] Fuit Syphax rex Masæsyorum opulentissimus, Masinissæ ab Oriente vicinus.

¹ Regi.] Masinissæ.

nobis permanſit : ſed ^a imperii, vitæque ejus, finis idem fuit. D^o Micipſa filius regnum ſolus obtinuit, Maſtaſtabale, & Gulufſâ fratribus morbo abſumptis. ^b Is Atherbalem, & Hiempſalem ex ſeſe genuit Jugurthamque filium Maſtaſtabalis fratris, quem Maſiniſſa, quod ^c ex concubinâ erat, ^d privatum reliquerat, eodem cultu, quo liberi ſuos, domi habuit. Qui ubi primùm adolevit, pollens viribus, corâfacie, ſed multò maxumè ingenio validus, non ſe ^e luxu, neque inertiae corrupendum dedit. ſed, ut mos gentis illius eſt, equis jaculari, curſu cum æqualibus certare : & cum ^f omnis gloriâ amaret; omnibus tamen charus eſſe : ad hoc, pleraque tempora in venariis agere ; leonem atque alias feras primus, aut in primis ferire : plurimum facere, ^g & minimum ipſe de ſe loqui. Quibus rebus Micipſa tamen initio lætus fuerat, exiſtumans virtutem Jugurthæ regno ſuo gloriæ fore : tamen poſtquam hominem adoleſcentem, ^h exactâ ætate ſua, parvis liberis, magis magiſque creſcere intelligit, vehementer eo negotio ⁱ permotus, multa cum animo ſuo volvebat. Terrebat eum ^j naturæ mortalium avida imperii, & ^k præceps ad explendam animi cupidinem præterea, ^l opportunitas ſuæ liberorumque ætatis, ^m quæ etiam mediocres viros ſpe prædæ tranſverſos agit, ad hoc ⁿ ſtudia Numidarum Jugurthum accenſa ; ^o ex quibus, ſi talem virum dolis interfeciſſet, qua ſeditio, aut bellum oriretur, anxius erat. His difficulratibus circumventus, ubi videret, neque per vim, neque inſidiis opprimi poſſe,

INTERPRETATIO.

^a Is Micipſa genuit ex ſeſe Atherbalem & Hyempſalem.

^b Cum omnes gloriâ ſuperaret.

^c Cum videt hominem adoleſcentem creſcere magis ac magis; vitâ ſua elapſâ.

^d Quæ opportunitas etiam homines ali-

quâ virtute præditos, ſpe prædæ à viâ abducit.

^e Præterea maximus Numidarum vor in Jugurtham, Micipſam terrebat.

^f Anxius erat ne qua ſeditio aut bellum oriretur ex Numidis, ſi talem virum fraude interfeciſſet.

NOTÆ.

^a Imperii.] Illud eſt quod Gallicè dicimus, *Il perdit l' Empire avec la vie*. Sed Latine phraſis ambigua eſt, adeoque minus probanda.

^b Privatum.] Scilicet nec regio cultu, nec in ſpem regni, educebatur.

^c Antiquè.] Jam ſuprà eoſdem notavit fontes omnium malorum : Veriſſimè ; atque hic præcipue cavendum.

^d Ut minimum.] Facile his artibus ſine invidiâ laudem invenias, & amicos pares.

^e Permotus.] Timens videlicet, ne Jugurtha gratiâ & viribus ad invadendum

imperium uteretur.

^f Natura.] Illud eſt quod modo dictum Metuebat Micipſa, ne, ſicuti omnes naturâ proni ſumus ad explendam animi cupidinem, Jugurtha aliquid contra eum maximè contra liberos moliretur.

^g Præceps.] Hinc prima mali noſtri leſes : Adeoque hæc in parte diffidendum præcavendum, & maximè ex longinquo principiis obſtandum ; niſi fortè per rupta frangi lubet.

^h Opportunitas.] Senes enim & per

homines

minem tam acceptum popularibus; ¹ quod erat Jugurtha manu promptus, & appetens gloriæ militaris, statuit eum objectare periculis, & modo fortunam tentare. Igitur bello ² Numantino Micipsa, cum pulo R. equitum atque peditum auxilia mitteret, sperans vel ³ ostendendo virtutem, vel hostium sævitiam facile eum occasurum, præfecit Numidis, quos in Hispaniam mittebat; sed ea res longè aliter, ac rati fuerat, evenit. Nam Jugurtha, ut erat impigro atque acri ingenio, in naturam P. Scipionis, qui tum Romanis imperator erat, & ⁴ ⁵ morem hostium cognovit; multo labore, multaque curâ, præterea modestissime ostendendo, & sæpe ⁶ obviam eundo periculis, in tantam claritudinem breviter pervenerat, uti nostris vehementer charus, Numantinis maximo terrori esset. Ac sanè, quod difficillimum in primis est, & prælio strenuus erat, bonus consilio: quorum ⁷ alterum ex providentiâ timorem, alterum ex audaciâ temeritatem adferre plerumque solet. Igitur ⁸ imperator omnis eum res asperas per Jugurtham agere, in amicis habere, magis magisque eum dies amplecti, quippe cujus neque consilium, neque inceptum ullum contra erat. ⁹ Huc accedebat munificentia animi, & ingenii sollertia: quibus rebus sibi multos ex Romanis familiari amicitia conjunxerat. Eâ tempestate in exercitu nostro fuere complures novi, atque nobiles, qui divitiarum bono honestoque ¹⁰ potiores erant, factiosi, domi potentes, sed socios clari magis quam honesti; qui Jugurthæ non ¹¹ mediocrem munus pollicitando accendebant, si Micipsa rex occidisset, fore uti illius imperio Numidiæ potiretur: ¹² in ipso maxumam virtutem, Romæ

INTERPRETATIO.

<p>¹ Quia Jugurtha erat manu promptus, cupidus gloriæ militaris, Micipsa de- vixit eum objicere periculis. ² Micipsa opinans eum interfectum iri. idem virtutem ostentaret, vel hostium vitiâ, eum præfecit Numidis.</p>	<p>³ Postquam Jugurtha cognovit hostium pugnandi rationem. ⁴ Objectando se periculis. ⁵ Præterea in ipso erat munificentia a- nimi.</p>
--	--

NOTÆ.

<p>¹ Numantino.] Numantia urbs fuit His- paniæ Terraconensis, non longè ab ortu fluminis Duri; si viros æstimes, par om- nis urbibus, bello quod olim adver- sus Romanos, fortissime gesserunt. ² Morem.] Hic in perditissimo homi- ne, pro tempore spectare licet ornatissi- mæ juvenis speciem, & virtutis exem- plum. ³ Alterum.] Esse, scilicet, bonum con- silio, generat timorem: Enim verò ali- quis ut bene det consilium, ille debet evitare pericula; quod si fuerit, ea</p>	<p>profectò reformidabit, deinde, quod prænotum est, si virtus adsit, eadem quo- que fugitabit. ⁴ Imperator.] Scipio. ⁵ Potiores.] Id est, Apud quos major divitiarum, quam virtutis, ratio & æstimatio erat. ⁶ Mediocre.] Id est, Cum jam sua sponte Jugurtha dominationem affectaret, cupiditatem inflammabant insuper exi- stiales illi Consiliarii. ⁷ In ipso.] Jugurthâ scilicet. Hæc & si- milis ingerebant nefarii illi adulatores.</p>
---	--

omnia

omnia venalia esse. Sed postquam Numantiâ deletâ, P. Scipio dimissa
auxilia, & ipse revorti domum decrevit; ¹ donatum, atque laudatum
magnificè pro concione Jugurtham in ^a prætorium adduxit; ibique
cretò monuit, uti potiùs ^b publicè, quàm privatim, amicitiam po-
R. coleret; neu ^c quibus largiri insuesceret: periculosè à paucis
^d quod multorum esset. si permanere vellet in suis ^e artibus, ^f ultro
& gloriam, & regnum venturum: sin ^g properantiùs pergeret, suum
ipsum pecuniâ præcipitem casurum. Sic locutus, cum literis eum,
Micipsæ redderet, dimisit. earum ² sententia hæc erat. *Jugurtha
bello Numantino longè maxuma virtus fuit: quam rem tibi certè
gaudio esse. nobis ob merita sua charus est: ut idem S. P. Q. R. sit, su-
ope nitemur. Tibi quidem ³ pro nostrâ amicitia gratulor. en habere
rum dignum te, atque avo suo Masinissa. Igitur ^h rex, ubi ea qua
mâ acceperat, ex literis imperatoris ità esse cognovit, cum vi-
tum ⁱ gratiâ viri permotus, ^k flexit animum suum: & Jugurtham
beneficiis vincere aggressus est, statimque eum adoptavit, & testam-
pariter cum filiis hæredem instituit. Sed ipse paucos post annos,
bo, atque ætate confectus, cum sibi finem vitæ adesse intelligeret,
ram amicis, & cognatis, itemque Atherbale, & Hiempsale filiis,
ciur hujuscemodi verba cum Jugurthâ habuisse.*

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Adduxit Jugurtham in tentorium suum, postquam ipsi munera contulisset, atque eum laudasset magnificè coram exercitu.

² Earum sensus hic erat.

³ Gratulor equidem tibi, secundum nostram amicitiam.

N O T Æ.

^a Prætorium.] Tabernaculum erat, seu tentorium, vel domus Imperatoris, sive Prætor, sive Consul fuisset.

^b Publicè.] Hoc est, Ne huic aut illi se ille privatim addiceret, sed virtute suâ universum Populum Romanum sibi dederetur.

^c Quibus.] Nondixit quibusvis; quomodo Jugurthæ levitatem exprobrasset, neque factum ipsum in totum damnasset; verum quibus dixit, ut ille intelligat, neminem largitionibus devinciendum, eo modo, & fine, quo, procul dubio, summus Imperator cœpisse eum intellexerat.

^d Quod multorum.] Loquitur de amicitia & favore P. Romani. Ceterum ex singulis propemodum Scipionis verbis maxima documenta sumere possunt viri

principes: quæ quia Jugurtha sprete de summo fastigio excussus est.

^e Artibus.] Bonis scilicet. Reputacionem habet hæc Imperatoris admodum tametsi occulta est.

^f Ultro.] Ipso nec cogitante. Gall. *qu'il s'en mît en peine.*

^g Properantiùs.] Hoc est, vim facere, quæ cum tempore fiunt, & sine sensu, quæque aliter franguntur. Gall. *Que s'il se bâtoit trop; & violentoit les choses.*

^h Rex.] Micipsa.

ⁱ Gratiâ.] Cum Jugurtham gratum acceptum esse sciret, tum Populum Romanis.

^k Flexit.] Hoc est, Cum antea Jugurtham perdere quævisset, mutato consilio beneficiis ipsum cumulavit.

Parvum ego te, Jugurtha, ^a amisso patre, sine spe, sine opibus, in meum regnum accepi, existimans non min^s me tibi, quàm si genuissem, ob beneficia carum fore. neque ea res ^d falsum me habuit. Nam ut alia magna & egregia ¹ ^c tua omittam, novissumi rediens Numantia, meque regnumque meum gloria honoravisti; tuâque virtute vobis Romanos ex amicis amicissimos fecisti: in Hispania nomen familie ^f renovatum est: postremo, quod ² difficilimum inter mortalis est, gloria invidiam vicisti. Nunc, quoniam mihi natura finem vitæ facit, per ^h hanc dextram, per ² regni fidem moneo, obtestorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, ⁱ beneficio meo fratres sunt, caros habeas; ne vobis alienos adungere, quàm sanguine conjunctos retinere. Non exercitum, neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quàm frater fratri? aut quem alienum fidum invenies, si tuus hostis fuerit? Equidem ego regnum vobis trado firmum, si boni eritis; si mali, imbecillum. Nam ^k concordia res parvæ crescunt, discordia maxumæ ^l dilabuntur. Ceterum ante hos ³ te, Jugurtha, quia etate, & sapientia prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet.

INTERPRETATIO.

^a Nam ut silentio præteream alia tua magna, & egregia facinora.

² Moneo per fidem quæ regno debetur.
³ Ceterum te decet, plus quàm hos.

NOTÆ.

^a Amisso.] Manstabale scilicet.

^b In meum.] Id est, Non modo in regiam meam induxi, sed cultu & spe cum filiis meis eadem eduxi.

^c Genuissem.] Te, supple.

^d Falsum.] Id est, Tu mihi reverà ea omnia præstitisti, quæ à filio possunt repeti.

^e Tua.] Nota phrasæ ejusmodi ellipticas: vim habent maximam. Ità, cum apud Terentium, pater filium vocat omnium, plus est quam si sceleratissimum, aut quopiam atroci alio nomine appellasset, cum quodlibet intelligi possit.

^f Renovatum.] Hoc dicit, quia Masinissa multa præclarè gesserat in Hispania adversus Romanos, priusquam cum Scipione societatem iniret.

^g Difficilimum.] Omnino: nam ut habet Horatius,

Heu! nefas,
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis querimus, invidi.

^h Hanc.] Intelligendum est Micipsam

Jugurthæ manum tenuisse, dum hæc diceret.

ⁱ Beneficio.] Quia, videlicet, in partem & regni hæreditatem Jugurtham Micipsa assumpserat; atque pro filio habuerat.

^k Concordia.] Scitum est quod quidam fecit, ut concordiam filios, quos magno numero habuit, edoceret: Sagittas, pro eorum numero sumpsit, quas in fasciculum colligatas cuique rumpendas porrexit; quod illi cum nequissent, ipse singulas seorsum nullo negotio perfregit. Itaque omne quod est, tam diu manet atque subsistit, quàm unum est; interit quando solvitur, aut unum esse definit.

^l Dilabuntur.] Pereunt: sed acutè expressit, cum dilabi præcisè noter in partes varias abire, quod ex se & immediatè ponit torius destructionem. Tanti est certè unio in universâ naturâ, ut vel ipsum nomen nescio quid blandi & jucundi sapiat; divisio contrà lacerare, & omne malum portendere videatur.

E

Nam

Nam in omni certamine, qui ¹ opulentior est, etiam si accipit injuriam, tamen, quia plus potest, facere videtur. Vos autem, Atherbal, & Hiempsal, colite, observate ² talem hunc virum; imitamini virtutem, enitimini, ne ego meliores liberos ³ sumpsisse videar, quam genuisse.

Ad ea Jugurtha, tamen si regem ^a ficta locutum intelligebat, ^b ipse longè aliter animo agitabat; tamen pro tempore benignè respondit. Micipsa paucis post diebus moritur. Postquam illi more regio ^c magnificè fecerant, ^e reguli in unum convenerunt, ut inter se de negotiis cunctis disceptarent. Sed Hiempsal, qui minumus ex illis erat, rurà ferox, etiam antea ignobilitatem Jugurthæ, quia ^d materno genere impar erat, despiciens, ^e dexterâ Atherbalem adsedit; ne medius tribus, quod ^f & apud Numidas honori ducitur, Jugurtha foret. Deinde tamen, ut ^g ætati concederet, ^h fatigatus à fratre, vix in partem imperii ram transductus est. Ibi cum multa de administrando imperio differrent, Jugurtha inter alias res jacit, oportere quinquennii consulta, ⁱ decreta omnia rescindi: ^k Nam per ea tempora confectum annis ipsam parùm animo valuisse. Tum ^l idem Hiempsal placere sibi respondit: nam ^m ipsum illum tribus his proximis annis adoptione in-

INTERPRETATIO.

¹ Qui fortior est videtur facere injuriam, quamvis ea non accipiat, quia plus potest.

² Reveremini hunc virum tantâ virtute ornatum.

Ne ego videar adoptasse meliores liberos, quam genuisse.

Postquam illum, more regio, magnificè sepelissent.

NOTÆ.

^a Ficta.] Res profectò fictæ non erant, vera dicebat Micipsa; sed animus fictus erat: Non ex benevolentia; sed ex metu loquebatur.

^b Ipse.] Jugurtha.

^c Reguli.] Jugurtha, Atherbal, & Hiempsal, qui, diviso regno, parvi erant reges.

^d Materno.] Antea natum eum ex concubina vidimus.

^e Dexterâ.] Verisimile est Jugurtham cum Atherbale jam tum sine omni proximioræ cærimonie, assedisse. Occasio inter illos duos non fuit, de loco aulicæ urbanitate disceptandi; nam si Jugurtha superiorem, sive inferiorem obtinere voluit, utrobique ab Atherbalis sinistra sedere debuit. Hiempsalis fuit hanc litem dirimere: Cujus enim ille vacuum locus clausisset, ei medium & honoratum locum dedisset; cumque dextrâ Atherba-

lem assedit, Jugurtham in loco inferiori collocavit.

^f Et.] Hinc concludas, moris fuisse apud Romanos, ut sedentibus locus medius esset honoratissimus.

^g Ætati.] Jugurthæ scilicet.

^h Fatigatus.] Eum premebat Atherbal, ut in Jugurthæ sinistram transiret; eoque pacto Jugurtha medius foret.

ⁱ Decreta.] Micipsæ scilicet. Plus videtur dicere decreta quam consulta: Hæc vocamus, des declarations, Illa verò, des Arrêts.

^k Nam.] Ratio est Jugurthæ pro rescindendis Micipsæ decretis.

^l Idem.] In neutro genere. Dicit Hiempsal, acriter in Jugurtham cum aculeis sibi placere, ut patris postrema decreta rescinderentur.

^m Ipsum.] Jugurtham.

num pervenisse. Quod verbum in pectus Jugurthæ^a altius, quam quisquam ratus, descendit. Itaque ex eo tempore irā & metu anxius, moliri, parare, atque eo modò in animo habere, quibus Hiempsal per dolum caperetur. Quæ uti tardius procedunt, neque lenitur animus^b ferox: statuit quovis modo inceptum perficere. Primo conventu, quem ab regulis factum supra memoravi, propter dissensionem placuerat dividere thesauros, cⁱ finisque imperii singulis constitui. Itaque ad utramque rem tempus decernitur, sed maturius ad pecuniam distribuendam. Reguli interea in loca propinqua thesauris alius aliò concessere. Sed Hiempsal in oppido Thirmidâ fortè ejus utebatur domo, qui proximus lictor Jugurthæ, carus acceptusque ei semper fuerat: quem^d ille casu ministrum oblatum promissis onerat, impellitque, uti tamquam suam domum visens eat: portarum claves^e adulterinas parat: nam veræ ad Hiempsalem referebantur: cæterum, ubi res postularer, fⁱ seipsum cum magnâ venturum manu. Numida mandata brevî conficit: atque, uti doctus erat, noctu Jugurthæ milites introducit. Qui postquam in ædes irrupere: ²diversi regem quærere; dormientis alios, alios occurrentis interficere: scrutari loca abdita; clausa effringere: strepitu & tumultu omnia miscere: cùm interim Hiempsal reperitur, occultans se tugurio mulieris ancillæ, quò initio pavidus, & ignarus loci profugerat. Numidæ caput ejus, uti jussi erant, ad Jugurtham referunt. Cæterum fama tanti facinoris per omnem Africam brevî divulgatur: Atherbalem, omnisque, qui sub Micipsæ imperio fuerant, metus invadit. In duas partis discedunt Numidæ: plures Atherbalem sequuntur, sed illum alterum bello meliores. Igitur Jugurtha, quàm maxumas potest copias armat: urbis partim vi, alias voluntate imperio suo adjungit: omni Numidiæ imperare parat. Atherbal, tametsi Romam legatos miserat, qui senatum docerent de cæde fratris, & fortunis suis: tamen fretus multitudine militum, parabat armis contendere. Sed ubi res ad certamen venit, victus ex proelio profugit in ³provinciam, ac dehinc Romam contendit. Tum Jugurtha³ patrat^h consiliis, postquam omni Numidiâ potiebatur,

INTERPRETATIO.

^a Placuit terminos imperii singulis assignari.
² Alii aliò regem quæsi verunt.

³ Tum Jugurtha consiliis ad finem perductis, &c.

NOTÆ.

^a Altius.] Id est, Eo gravissimè vulneratus fuit: tantoque altius telum infixum, quanto acutius fuit.
^b Ferox.] Jugurthæ.
^c Lictor.] Lictores erant qui proximè Magistratum vel Regem præcedebant. Hujus domum Hiempsal in hospitium assumpserat.
^d Ille.] Jugurtha.

^e Adulterinas.] De falsis clef. fⁱ Seipsum.] Jugurtham.
³ Provinciam.] Hoc est, in eam Africæ partem quæ per Romanos Magistratus gubernabatur.
^h Consiliis.] Quæ, scilicet, de opprimendis fratribus, & eorum regno invadendo, iniverat.

in otio facinus suum cum animo reputans, timere populum R. nec
adversus iram ejus usquam, nisi in avaritiâ^a nobilitatis, & pecuniâ
spem habere. Itaque, paucis diebus, cum auro argentoque multo le-
tos Romam mittit : quis præcipit uti primùm veteres amicos muneribus
expleant, dein novos¹ anquirant : postremò, quemcumque possint la-
giundo parare, ne cunctentur. Sed ubi Romam legati venêre, &
præcepto regis, ^b hospitibus, aliisque, quorum eâ tempestate in sen-
auctoritas pollebat, magna munera misere : tanta^c commutatio in-
sit, ut ex maximâ invidiâ in gratiam & favorem nobilitatis Jugur-
veniret. ^d quorum pars spe, alii præmio inducti, singulos ex sen-
^e ambiundo, nitebantur, ne ^f gravius in eum consuleretur. Igitur,
bi legati satis confidunt, die constituto senatus utrisque ^g datur. Tu
Atherbalem hoc modo locutum accepimus.

P. C. Micipsa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni
midia tantummodo ^h procurationem existimarem meam ; ceterum
& ^k imperium penes vos esse : simul eniterer domi militiaeque quam
xumo usui esse populo Rom. vos mihi ² cognatorum, vos in locum

INTERPRETATIO.

¹ Postea novos requirant.

² Præcepit ut vos pro consanguineis & affinibus haberem.

NOTÆ.

^a Nobilitatis.] Romanæ, scilicet.

^b Hospitibus.] Eos intellige quibuscum
bello Numantino Jugurtha arctam ami-
ciciam, & hospitii necessitudinem conjun-
xerat ; itâ ut ipse apud illos, si in Italiâ
esset, illi apud ipsum, si in Numidiam
venirent, diversarentur. Hospitii verò
sanctissima jura fuerunt.

^c Commutatio.] Nimirum Jugurthæ
facinus cunctis atrocissimum visum est ;
sed postquam pecuniâ quidam corrupti
sunt, mentem & animum mutaverunt,
atque Jugurthæ crimen minuerunt.

^d Quorum.] Nobilium, scilicet, qui sub
voce nobilitatis comprehenduntur : Quod
notandum ; nam relativum quorum non
cum nomine expresso, sed cum re intel-
lectâ consentit.

^e Ambiundo.] Prout fit, inter alios ser-
mões, illi Jugurthæ crimen verbis miti-
gabant, Senatorumque favorem ipsi con-
ciliabant.

^f Gravius.] Ne bellum adversus ipsum
decernerent, aut hostem judicarent.

^g Datur.] Id est, dies constituitur
quem in Senatum admitterentur Adher-
bal & Jugurthæ legati.

^h Procurationem.] Administrationem
La Lieutenantie.

ⁱ Jus.] Fundamentum notat hoc voc-
bulum, aut dominandi rationem.

^k Imperium.] Totum illud rhetoricè
blandâ comitate dicitur ; nam alio-
Micipsa fuerat & Marinissa P. Roma-
focius. Additæ fuerant equidem Roma-
rum beneficio multæ urbes utriusque
perio, sed uterque meruerat : imò fa-
bitur postea ipse Adherbal, non admi-
dum Romanorum fortunam expetenda
fuisse, quo tempore foedus initum co-
ipsis. At ne ego, quod absque blan-
mento verum est, taceam, plerum-
certè evenit, ut paulatim sub foederis
tulo, ille in minus potentem dominum
usurperet, qui opibus præcellit : Libertas
inane nomen ut maneat, foedus pang-
tur, quod precariam servitutem im-
cit.

ium ducere: si ea fecissem, in vestra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quae praecepta patris mei cum agitem; Jugurtha, homo omnium, quos terra sustinet, sceleratissimus, contempto imperio vestro, Masinissa me nepotem, utique ab stirpe solum atque amicum populi R. regno fortunisque omnibus expulit. Atque ego P. C. quoniam eo miseriarum venturus eram, vellem, potius mea, quam ob majorum meorum beneficia, posse me a vobis auxilium petere, ac maxumè^a deberi mihi beneficia a populo R. quibus non gerem: ^bsecundum ea, si desideranda erant, uti^c debitis^d uterer. Sed quoniam parum tuta per se ipsa probitas est, neque mihi^e in manu fuit, Jugurtha qualis foret: ad vos confugi P. C. quibus, quod mihi miserrimum est, cogor prius oneri, quam usui esse. Ceteri reges, aut illo victi in amicitiam a vobis recepti sunt, aut in suis dubiis² rebus cietatem vestram appetiverunt. Familia nostra cum populo R. bello Carthaginiensi amicitiam instituit, quo tempore magis fides ejus quam fortuna petenda erat. ⁴Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Masinisse frustra a vobis auxilium petere. Si ad^e impetrandum nihil causae haberem, praeter miserandam fortunam: quod paulò ante rex, genere, fama, atque copiis potens, nunc deformatus aerumina, inops, alienas opes exspecto: tamen erat majestatis populi Rom. prohibere injuriam: neque pati, cujusquam regnum per scelus crescere. Verum ego iis finibus ejectus sum, quos majoribus meis populus Rom. dedit: unde pater, & avus meus una vobiscum expulere Syphacem, & Carthaginienses. Vestra beneficia mihi erepta sunt, P. C. vos in mea

INTERPRETATIO.

- ¹ Neque penes me fuit.
² Aut in vacillantibus suis rebus fœdus vobiscum inire quaesiverunt.
³ Magis fides ejus erat querenda, quam ejus fortuna.
⁴ Nolite pati, me progeniem eorum; & nepotem Masinisse, petere frustra auxilium a vobis.
⁵ Tamen erat majestatis Pop. Romani impedire ne ego injuriâ afficerer.

NOTÆ.

- ^a Deberi.] Sunt equidem in hac oratione plurimæ bonæ rationes; at verò accuratâ methodo non sunt dispositæ. De injuria & bene factum ab Autore, qui omnem elegantiam Romanam minus exultem, suo more loquentem inducit. Ità planè præcipit summus magister Horatius.
^b Secundum ea.] Id est, ex eo, Deinde. Gall. Et qu'en consequence de cela.
^c Debitis.] Repetit quod ità dictum nunquam oportuit.
^d In manu.] Id est, Non potui facere ut Jugurtha, quam fuit, alius esset. Hoc dicit ut importunitatem, necessitate quâ compulsus fuit, excuset.
^e Impetrandum.] Auxilium, scilicet, a vobis contra Jugurtham. Videtur Adherbal præscire quod futurum est; adeoque a Romanis, diffidens, & quasi a recusantibus auxilium petit. Ominosa est ista petendi ratio, & contumeliosa, quæque ergo, ita institui minimè debet.
^f Verum.] Jam rationes optimas optime proponit Adherbal; sed in eo diu non manebit.

injuriâ despecti estis. Eheu me miserum! buccine, Micipsa pater, ^a neficia tua evasere, uti, quem tu parem cum liberis tuis, regnum participem fecisti, & potissimum stirpis tuæ extinctor sit? numquam ergo familia nostra quieta erit? ^b semper ne in sanguine, semper fugâ versabimur? Dum Carthaginenses incolumes fuere, ^c jure omnia secula patiebamur. Hostis ab latere: vos amici procul: spes omnis in ^d mihi erat. Postquam illa ^e pestis ex Africâ ejecta est, lati pacem agnoscimus: quippe, quis hostis nullus erat, nisi fortè quem vos jussissetis. Ecce autem ex improvviso Jugurtha, intolerandâ audaciâ, scelere, que superbiâ sese efferens, fratre meo, atque eodem propinquo suo infecto, primum regnum ^f ejus, scelus sui prædam fecit: post, ubi iisdem dolis nequit capere, nihil minus, quàm vim aut bellum ^g exstiterantem, in imperio vestro, sicut videtis, extorrem patriâ, domo, opem, & coopertum miserum efficit, ^h ut ubivis tutius, quàm in regno essem. Ego sic existumabam, P. C. uti prædicantem audirent patrem meum: qui vestram amicitiam diligenter colerent, eos multo laborem suscipere, ceterum ex omnibus maxumè tutos esse. ⁱ Quod in milia nostra fuit, præstitit, ut in omnibus bellis adesset vobis: nos per orium tui simus, & in manu vestra est, P. C. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham ^j beneficiis suis ratus est nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus: alter ipse ego manus ^k impias effugi. Quid agam? aut quò potissimum infelix accedam? ^l genus præsidia omnia extincta sunt: pater, uti necesse erat, ^m naturæ com-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Ita ut essem tutius ubivis, quàm in meo regno.

^b Quantum fuit in potestate familie nostræ, efficit ut auxilio vobis esset in omnibus bellis.

^c Micipsa pater meus credidit Jugurtham, tertium nostrum fratrem beneficiis suis fore nobis conjunctum & amicum.

^d Pater mortuus est.

N O T Æ.

^a Tua.] In perditum Jugurtham.

^b Semperne.] Masinissa à Carthaginensibus regno pulsus fuerat; Micipsa Romanis auxilio adversus illos venerat; frater Hiempsal à Jugurthâ jugulatus, ipse ab eodem ad ultimas angustias redactus erat.

^c Jure.] Quia inter se illi, maxime propter Romanos, hostes erant.

^d Pestis.] Loquitur de Carthaginensibus.

^e Ejus.] Credo pateretur Sallustius, ut pro ejus, ipsius reponeretur, ad vitandam ambiguitatem, si quis fortè ejus cum

sceleris construeret: ideoque virgula apposui.

^f Expectantem.] Qui ne m'attendit rien moins qu'à faire la guerre.

^g In manu.] Quia potentes estis, & que faciliè Jugurtham in officio retinebitis. Ceterum in Jugurthâ fuit quod Hannibalem timeretur, ut habet Florus. ^h Impias.] Jugurthæ, scilicet. Synecdoche est, quæ vim augeat orationis: hinc pateat, Jugurtham impietate facinorose celebrem.

ⁱ Generis.] Cognatorum, patriæ, fratris, &c.

ater, ^a fratri, ^a quem minime decuit, propinquus per scelus vitam eripuit :
regni, ^b affinis, amicos, propinquos ceteros meos, ^b alium alia clades oppressit :
numquam ^c capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars bestiis objecti sunt :
e, ^c pauci, quibus relicta est anima, clausi in ^c tenebris cum mœrore & luctu,
e omni ^c morte graviores vitam exigunt. Si omnia, quæ aut amisi ; aut ex
is in ^c necessariis adversa facta sunt, incolumia manerent : tamen, si quid ex
a agi ^c improvise mali accidisset, vos implorarem, P. C. quibus ^c pro magnitu-
difficile ^c dine imperii, ^d jus, & injurias omnis, curæ esse decet. Nunc vero exul
re, ^c patriâ. domo, solus, atque omnium ^c honestarum rerum egeus. quos acce-
o im- ^c dam, aut quos appellem ? nationesne, an reges, qui omnes familia nostræ
ubi ^c ob ^c vestram amicitiam infesti sunt ? an quòquam mihi adire licet, ubi
f ex- ^c non majorum meorum hostilia monumenta plurima sint ? an quisquam no-
mo, ^c stri misereri potest, qui aliquando vobis hostis fuit ? ^e Postremo, ^h Masi-
in ^c nissa nos ita instituit, P. C. ne quem coleremus, nisi pop. R. ne societates,
di ver- ^c ne fœdera nova acciperemus : abundè magna præsidia nobis in vestrà amicitia
multa ^c fore : ⁱ si huic imperio ⁱ fortuna maturetur, una occidendum nobis esse.
d in ^c Virtute, ac diis volentibus, magni estis & opulenti : omnia ⁶ secunda,
nos ^c & obedientia sunt : quò facilius sociorum injurias curare licet. Tantum

INTERPRETATIO.

^a Qui capti sunt à Jugurthâ partim
cruci affixi sunt.
² In carceris obscuritate detenti agunt
vitam duriores morte, cum mœrore &
luctu.
³ Ex amicis & parentibus adversa fa-
cta sunt.

⁴ Masinissa nos ita instituit, si impe-
rium Romanum fortuna desciceret, nobis
una pereundum esse.
⁵ Virtute vestrà, & deorum beneficio
magni estis.
⁶ Omnia sunt vobis faventia.

NOTÆ.

^a Quem.] Jugurtham dicit, qui pro-
pinquos & fratres suos, ab ipsorum pa-
tre beneficiis cumulatus, tueri, non in-
terficere, debuit.
^b Alium.] Hoc est, Diversè perierunt.
^c Pro magnitudine.] Id est, cum tam
late pateat imperium Romanum, & ejus
auctoritas. Elegans est hæc locutio ; at
videndum ne pariat obscuritatem.
^d Jus.] Quandoquidem ipse Sallustius
lib. 3. Historiarum more antiquo vis po-
nit in Accusativo plurali pro vires, fortè
hic vis pro jus legendum esset ; hic enim
agitur de opè implorandâ, non contra
jus, sed contra vim & injustitiam. No-
tum tamen circa jus novas lites movere.

^d Honestarum.] Id est, quæ regem co-
mitari & colonestare debent.
^f Vestram.] Id est, quam vobiscum in-
vivimus.
^g Postremo.] Denique : Ut ne vos diu-
tius morer.
^h Masinissa.] Bene & cum artificio Ma-
sinissæ, cujus tamen vix ullam memori-
am habebat, potius quam Micipsæ, ser-
monem injicit Adherbal ; quia nimirum
ejus gratiam sciebat P. Romano recorda-
tionem.
ⁱ Fortuna.] Hæc oratio, quâ rei
invidiam minui. Id est, si respublica
Romana ante tempus periret.

illud vereor, ne ¹ quos privata amicitia Jugurthæ ² parum cognita transversos agat: quos ego audio maximâ ope niti, ambire, fatigare vos singulos, ³ ne quid de ⁴ absente, incognitâ causâ, statuaris: ⁵ fingere me verba, & fugam simulare, cui licuerit in regno magnere. ⁶ Quatinam illum cujus impio facinore in has miseras projectus sum, eadem hæc ⁷ simulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos mortalis rerum humanarum cura oriatur, ut ille, qui nunc sceleribus ferox atque præclarus est, omnibus malis & excruciat, impietatis parentem nostrum, fratris mei necis, mearumque miseriarum gravæ poenas reddat. ⁸ Jam jam frater animo meo carissime, quamquam immaturo, & unde minime decuit, vita erepta est, tamen letandum magis, quam dolendum puto casum tuum. Non enim ⁹ regnum, sed fugam, exilium, egestatem, & has omnis, quæ me premunt, ærumæ cum animâ simul amisisti: at ego infelix in tanta mala præcipitatus, pauper ex patrio regno, rerum humanarum ¹⁰ spectaculum præbeo: ¹¹ incertum

INTERPRETATIO.

¹ Ne amicitia privata Jugurthæ parum cognita aliquos à justitiâ viâ abducatur.

² Jamjam, ô Adherbal, frater carissime animo meo, puto casum tuum & mortem letandam magis quam dolendam, quamquam vita erepta est tibi immatu-

ro, & primâ juvenitiæ face, & ab eo, quo minime decuit eam tibi eripi.

³ Ego sum incertus quid agere debeam, an quæram ulcisci mortem tuam, dum ipse ego ope alterius; an ego, cujus potestas vitæ & necis pendet ex potentia alienâ, consulam regno meo.

NOTÆ.

^a Parum cognita.] Innuit Jugurtham amicitia, virtutumque quibus ea conciliatur simulatione, quibuidam Romanis, qui illi, quasi verè amicus fuisset & honestus, favebant, perfidiose imposuisse. Cæterum ipsorum avaritiâ potius quam amicitia cum Jugurthâ conjunctos eos Adherbalem haud quaquam latebat; sed dissimulatum isthuc oportuit: quod quidem non imperitè fecit.

^b Ne quid.] Maximus fuit hac in parte Jugurthæ dolus: neque aliud possit videri iniquius, quam postulare, ut de absente, atque indictâ causâ statuatur, prout Adherbalem facere legati supponebant. At verò perversè illi, cum Adherbalis petitionibus illud subdole admiscerent, quod non perversas modò, sed & ineptas eas efficit. Is profectò ridiculè nimis requisivisset, ut de Jugurthâ Senatus indictâ causâ decerneret, cum ad eam dicendam illi adest: Verum tyrannum oportuit suis technis tempus redimere; jamque nos nimium detinuit.

^c Absente.] Jugurthâ scilicet.

^d Fingere.] Non potest verbum hoc eo modo; quo præcedentia immediatè constructi cum verbo audio; Verum in eo hædem meruit noster Autor, qui quasi incognitâ ea congerit quæ contemnit.

^e Quod.] Illud est quod Gallicæ, ornatus causâ, vel ex majoris affectus consuetudine, dicimus, *Que plût à Dieu que &c.*

^f Simulantem.] Nota hanc respondentem rationem: Aceris est; cumque multas habet figuras, tum plures tangit affectus. Simpliciter negasset Adherbal se simulare infortunium suum, sed reverâ miserum esse.

^g Excruciat.] Supple, Sicut ego sum. ^h Regnum.] Id est, non tam regnum. Letandum magis quod regno spoliatus sis, quam dolendum; cum à te, unâ & eadem operâ, fuga, egestas, exilium depulsum sit.

ⁱ Spectaculum.] Id est, De me fragilitatis humanæ exemplum fortuna exhibuit.

quid

id agam, tuas ne injurias persequar, ipse auxilii egens, an regno consumm, cuius vitæ, necisque potestas ex opibus alienis pendet. Urinam, emori, fortunis meis honestus exitus esset, ne vivere contemptus viderer, defessus malis injuria^a concessissem. Nunc quoniam neque vivere² luet, neque mori licet sine dedecore, P. C. per vos, per liberos, atque patres vestros, per majestatem populi R. subvenite misero mihi: ite obviam injuriæ: nolite pati regnum Numidiæ, ^b quod vestrum est, per scelus, & sanguinem familiæ nostræ tabescere.

Postquam rex finem loquendi fecit, legati Jugurthæ^c largitione magnam, quam causâ freti, paucis respondent: Hiempsalem, ob sævitiam eam, ab Numidis interfectum: Atherbalem ultro bellum inferentem postquam superatus sit, queri, quod injuriam facere nequisset: Jugurtham ab senatu petere, ne se alium putaret ac Numantiæ cognitus esset; seu verba inimici ante facta sua poneret. Deinde utrique curiæ egrediuntur. ³ Senatus statim consulitur: fautores legatorum, præterea magnars^d gratiâ depravata, Atherbalis dicta contemnere: Jugurthæ virtutem laudibus extollere: gratiâ, voce, denique omnibus modis pro alieno scelere, & flagitio, suâ quasi pro gloriâ, ^e nitebantur. at contra amici quibus bonum & æquum divitiis carius erat, subveniendum Atherbali, & Hiempsalis mortem sævè vindicandam censebant. sed ex omnibus maxumè Æmilius^f Scaurus, homo nobilis, impiger, factiosus,

INTERPRETATIO.

^a Urinam morte finem honestum facerem infortunio meo, ne homines viderent me abjectum & spreum inter vivos, si defatigatus malis, propter inju-

riam cessissem.

² Quoniam neque vita mihi placet.

³ Ex templo Senatorum sententia eâ de re exquiritur.

NOTÆ.

^a Concessissem.] Hic locus aliquam habet securitatem, adeoque videndum quid intelligamus per *Tò concedere*. Hic est, ut dicitur, Deponere studium regnandi, & patri mortem ulciscendi, vel Omnia Jugurthæ libidini permittere. Gall. in hunc sensum diceremus, *Plût à Dieu que la mort fût un parti honnête, que je pûsse mourir dans mes infortunes, de peur de vivre dans le monde comme un misérable, si me trouvant épuisé par les maux que j'ai soufferts, j'étois contraint de tout laisser au tort que l'on m'a fait.*

^b Quod vestrum.] Optima & ratio & conclusio.

^c Largitione.] Antea vidimus Legatis præcepisse Jugurtham, ut quosvis

Romæ pecuniâ corrumpere: Id sedulo præstiturunt, adeoque fore confidebant ut ab illis causa sua defenderetur.

^d Gratiâ.] Fir istud sæpius in judiciis: Quando sententiam suam dixerunt qui in concilio sunt autoritate præcipui, reliqui non tam justitiâ, quam gratiâ & favore inducti, suffragium suum terunt, vel ut potentioribus assentiantur, vel ut illi de quo judicium fertur, favcant: Quod quidem pessimè se habet, & æquum subvertit.

^e Nitebantur.] Id est, Non illi minore cum studio Jugurthæ scelus excusabant & tegebant, quam si de suâ gloriâ quæstio incidisset.

^f Scaurus.] Hunc ut prudentem & gravem virum laudant Cicero, & Valer. Max. avidus

avidus potentiae, honoris, divitiarum: ceterum vitia sua callide occurrans. Is postquam videt regis largitionem ¹ famosam ² impudentemque veritus quod in tali re solum, ne ³ polluta licentia invidiam ⁴ accenderet animum à consuetà lubidine ⁵ contiauit. Vicit tamen in senatu partem quae ⁶ vero pretium aut gratiam anteferebat. Decretum fit, uti de legatis regnum quod Micipsa obtinuerat, inter Jugurtham, & Atherbalem ⁷ dividerent. cuius legationis princeps fuit L. Opimius, clarus, & tum in senatu potens, quia consul, C. ⁸ Graccho & M. ⁹ Opimio interfectis, ¹⁰ accerrumè ¹¹ vindictam nobilitatis in plebem exercuit. Eum Jugurtha, tametsi Romae in amicis habuerat, tamen ¹² curatissime recepit: dando, & pollicendo multa, perfecit, uti famae, ¹³ fidei, strendò omnibus suis rebus commodum regis anteferreret. reliquos legatos eadem viâ aggressus, plerosque capit: paucis carior fides, quam per se fuit. in divisione, quae pars Numidiae Mauritaniam attingit, ¹⁴ agnosciturque opulentior, Jugurthae traditur: illam alteram, ¹⁵ specie, quae

INTERPRETATIO.

¹ Cum Scaurus videt largitionem Jugurthae infamem esse.

² Tamen pars potior fuit, in Senatu, eorum, qui anteponebant gratiam & favorem vero & honesto.

³ Ea pars traditur Jugurthae, quae fecunditate & incolarum frequentia valebat.

⁴ Atherbal obtinuit illam alteram partem potiore pulchritudine quam utilis

NOTÆ.

^a Impudentemque.] Tanta Romam exerceuit avaritia, ut palam legatis pecuniâ suffragia emerent. *Is informoient les Senateurs, le sac, ou l'argent à la main.*

^b Polluta.] Idem est propemodum quod famosa. Res erat nimium cognita.

^c Accenderent.] Callide Scaurus; nam periculum est maximum ne plebs tumultuetur, ubi Magistratum apertè videt jus fasque pecuniæ postponere.

^d Contiauit.] Qui ita pro tempore & commodo virtuti favent, illi omnium sunt pessimi, & de quibus, si fortè fortunâ cognoscantur, maximè diffidendum.

^e Dividerent.] Itaque regni Hiempsalis dimidia pars in perfidiæ præmium Jugurthæ, idque decreto Senatus obvenit. Quantum nefas!

^f Graccho.] Hic mortis, & legum Tiberii fratris acerrimus vindex, cum plebem in avitos agros arcesseret, ab Opimio Consule oppressus est.

^g Fulvio.] Is collega Gracchi, & eandem legum assertor, una cum illo ab

eodem Opimio, in Aventino monte pressus est. Vir fuit Consularis.

^h Accerrimè.] Ex plebe enim tribuum millia interfecit, eorumque comitum in Tyberim projecit.

ⁱ Vindictam.] Pro hac voce, quam tra auctoris mentem dicit esse Gracchi victoriam reponit, ex fide librorum veterum gameneorum. Quamobrem verò comitum auctoris mentem esse dicat, non videtur. Mihi quidem sensus est idem; nam dicta in animo sedet ante victoriam, victoriam exercetur.

^k Curatissimè.] Scilicet amicitiæ quibusdam ceremoniis, & qui ex ignotis exhibetur, supervacaneo solutus erat: Attramen, quò magis munus suum faceret (atque etiam vultu erga legatum) nullum præter honorem.

^l Fide.] In dativo casu, more veterum. Forte hujus rei ignorance ab auctore sciolò fama pro fame positum est, absque hesitatione correxi.

in portuorem, quæ portuosior, & ædificiis magis exornata erat, Ather-
ed possedit. Res postulare videtur Africæ situm paucis exponere, &
as gentis, quibus cum nobis bellum aut amicitia fuit, attingere. Sed
uæ loca, & nationes ob^a calorem, aut asperitatem, item solitudines,
minus frequentata sunt, de iis haud faciliè compertum narraverim :
ætera quam paucissimis absolvam.

In divisione orbis terræ plerique^b in parte tertiâ Africam posuere :
uci tantummodò Asiam, & Europam^c esse, sed Africam in Euro-
a, ea finis habet ab occidente^d fretum^e nostri maris & Oceani : ab
itu solis declivem^f latitudinem : quem locum^g Catabathmon incolæ
pellant. ^h Mare sævum, importuosum. ager frugum fertilis, bonus pe-
ari, arbori infecundus : ⁱ cœlo, terræque penuria aquarum : genus ho-
niquam salubri corpore, velox, patiens laborum : plerosque senectus
issolvit, nisi qui ferro, aut à bestiis interiëre. Nam morbus haud sæpe
nemquam superat. ad hoc,^k malefici generis plurima animalia. Sed qui
mortales initio Africam^l habuerint, quique postea accesserint, aut quo
modo inter se permixti sint ; quamquàm ab eâ famâ ; quæ plerosque
btinet, diversum est, tamen, ut ex libris Punicis, qui regis Hiempsalis
icebantur, interpretatum nobis est ; utique rem sese habere, cultores

INTERPRETATIO.

^a Dicam quàm paucissimis verbis qui homines initio coluerint, & habitaverint
Africam.

NOTÆ.

^a Calorem.] Solis scilicet. Nemo nescit
Africæ maximam partem sub zonâ esse
aridâ, atque adeo ardoribus infestari.

^b In parte.] Id est, Africam tertiam
mundi partem fecerunt. Nunc verò ali-
divisum orbem reperies apud Geogra-
phos; postquam veteribus incognitæ ter-
re a nautis perlustratæ sunt.

^c Esse.] Id est, Quidam duas tantum
his terrarum partes esse voluerunt ; &
Africam sub Europâ comprehendendam.
Ambiguæ istiusmodi phrasæ non sunt
vitandæ.

^d Fretum.] Maluit dicere Sallustius
fretum maris quàm mare simpliciter, ut
fretum notaret & violentiam, quæ in illis
angustiiis conspicitur, in quæ duo maria
accurrunt & commiscuntur.

^e Nostrum.] Mediterranei, scilicet, quod
italiam alloit. At certè vix ab occasu di-
turi Mediterraneum Africam finire: sed
auton nostro adeo mirabilis visus est ma-
æstus, ut eo abreptus fretum latè ad

occasum porrexerit. Videndum est inte-
rim ne nobis imponant tabulæ nostræ
Geographicæ, in quibus nulla quando-
que terræ curvitatæ ratio habetur, cujus
tamen, cum in plano exprimitur, nisi
cogitatio subierit, pronum est in gravis-
simos errores incidere.

^f Latitudinem.] Id est, campum va-
stum.

^g Catabathmon.] Vox Græca est à
καταβαίνω, descendere; adeoque Cata-
bathmon latine descensum dixeris. Vallis
erat in Ægyptum devexa. Si Melæ cre-
dimus. Unde videas non eosdem, qui
nobis, veteribus fuisse Africæ limites;
nam ea hodie, idque melius, usque ad
mare rubrum protenditur.

^h Mare.] Libicum seu Africum, quod
pars est Mediterranei.

ⁱ Cælo.] Id est, Neque in Africâ mul-
tùm pluit; neque ibi copia est fontium,
aut fluviorum.

^k Malefici.] Putâ Serpentes, Leones, &c.
ejus

ejusterræ putant, quàm paucissimis dicam. Cæterùm^a fides ejus rei-
nēs auctores erit. Africam initio habuere^b Gætuli, & ^c Libyes, alpe-
incultique; quīs cibus erat caro ferina, atque humi pabulum, uni-
coribus. Hi neque moribus, neque lege, aut imperio cujusquam reg-
bantur: vagi, palantes, ^d quas nox coëgerat, sedes habebant. Sed po-
quam in Hispaniâ Hercules, ^d sicut Afri putant, interiit: exercitus
compositus ex gentibus variis, amisso duce, ac passim multis sibi qu-
que imperium petentibus, brevī dilabitur. Ex eo numero ^e Medi, ^f Persæ
& ^g Armenii, navibus in Africam transvecti, proximos nostro
locos occupavere. Sed Persæ^h intra Oceanum magis: hiqueⁱ alve-
navium inverfos protuguriis habuere: quia neque materia in agris,
que ab Hispanis mundi, aut mutandi copia erat. mare^j magnum
ignara lingua commercia prohibebant. Hi paulatim per connubia
tulos secum miscuere: & quia sæpe^k tentantes agros, alia, deinde
loca petiverant, semet ipsi^l Numidas appellavere. Cæterùm adhuc

INTERPRETATIO.

^a Ibi manebant, ubi nox coëgerat eos
manere.

^j Maris vastitas, & linguae igno-
ritia prohibebant commercium.

NOTÆ.

^a Fides.] Id est, Verum sit, necne, non
affirmo; id præstiterint qui ejus rei Au-
ctores fuerunt.

^b Gætuli.] Libyæ interioris populi, qui
ideo à diversis scriptoribus, diversis in
locis collocantur, quod gens vaga sæpius
habitationem suam mutaverit. Ut certè
parùm consulte videantur facere viri alio-
quin doctissimi, qui quæ ad loca spe tant
negligenter Sallustium scripserunt dicunt.
Quasi verò ille, quia in Africâ Prætor fue-
rit, ideo vastissimam & infestissimam re-
gionem pervagari debuerit. Satis fuerit
ea retulisse quæ didicit, quorumque inju-
rium crediderim, vindicem cum repose-
cere.

^c Libyes.] Hi Populi à quibus etiam
nomen sortita est Africa, ejus propriè di-
ctæ partem/ occidentalem incoluerunt, ad
mare Mediterraneum, inter Mauritaniam
& Cyrenaicam regionem, ut volunt; nisi
Alexandriam usque ab Ortu, &, prout
videor ex Sallustio colligere longius ab
occasu aliquando erraverint: Nam quis
cum istis erroribus non erret?

^d Sicut Afri.] Ex Livio & Virgilio cre-
ditum est Herculem incolamem ex His-
paniâ in Italiam venisse, quibuscum Sallu-

stius, quasi falsum fuerit quod Afri
Herculis morte prædicabant, facere vi-
tur. Verùm plures eo nomine fuisse du-
tare non sinit Cicero lib. 3. de natu-
Deorum; unde facile est variantes
re opiniones conciliare, si modò me-
nerimus uni suo Herculi, Jovis & Alce-
næ filio, quæcumque ab omnibus
sunt, Græcos Poëtas attribuisse.

^e Medi.] Media, Asiæ regio notissima
ad mare Hyrcanum, seu Caspium, &
etiam penerasse Herculem omnes
runt.

^f Persæ.] Juxta Medos, ad meridiem
^g Armenii.] Post Medos, ad occidentem

^h Intra Oceanum.] Id est, Ad
Atlanticum.

ⁱ Alveos.] Illud est quod postea
nas vocat. Navis est concavitas.

^k Tentantes.] Ut, scilicet, pingue
lum, & pecori, quo delectabantur,
tum, invenirent.

^l Numidas.] A Græco νῆμις, ut voluit
quod est pascere. Quamobrem verò
Lingua Græca nomen sibi Nomades
Numidæ assumissent planè non videtur
adeoque de hac Etymologiâ multam
bito.

Numidarum agrestium, quæ mapalia illi vocant, oblonga, incur-
 s lateribus tecta, quasi navium carinæ sunt. Medis autem, & Armeniis
 accessere Libyes. Nam hi propius mare Africum agitabant: (Gætuli
 sole magis; haud procul ab ardoribus):^c hique maturè oppida ha-
 bere. Nam,^d fretò divisi ab Hispaniâ, ^e mutare res inter se institu-
 erunt, nomen eorum paulatim Libyes corrumpere, barbarâ linguâ Mauros
 Medis appellantes. Sed res Persarum brevì ^f adolevit: ac postea
 Numidæ nomine, propter multitudinem, à parentibus digressi, posse-
 re ea loca, quæ proxuma Carthaginem Numidia appellatur. Dein-
 de, ^g utrique alteris freti, finitimos armis, aut metu sub imperium
 eorum coegere; ^h nomen gloriamque sibi addidere; magis hi, qui ad
 istud mare processerant: ⁱ quia Libyes, quam Gætuli, minùs belli-
 cosi: denique Africæ pars ^k inferior pleraque ab Numidis possessa est:
 Cui omnes in gentem nomenque imperantium ^l concessere. Postea
 Phœnices, alii multitudinis domi minuendæ gratiâ, pars imperii cupidine
 elicitâ plebe; & aliis novarum rerum avidis, Hipponem, Adrimetum,

INTERPRETATIO.

^a Deinde utrique Numidæ in mutuâ
 erâ, & auxilio præsidium collocantes,
 gerunt finitimos, armis, aut metu, sub
 imperium suum.

² Quicumque à Numidis victi sunt, eo-
 rum nomen sumpserunt, & una gens cum
 ipsis facti sunt.

NOTÆ.

^a Accessere.] Quomodo isthuc, cùm
 res Libyes Africam obtinuerint? fa-
 cere, ut nihil necesse sit à vulgatâ
 ratione discedere, prout nonnullis placuit.
^b Sallustius: Cùm itaque credibiliter à
 his & Armeniis pulsi essent; illis ne-
 cessè fuit horum gratiam paulatim sibi
 conciliare; quod quidem accedere est.
^c Sub Sole.] Id est, Sub circulo Æqui-
 noctiali, ubi solis ardor est gravissimus.
^d Hique.] Libyes scilicet, non Gætuli:
 quæ hos parenthesi, ne sententiam tur-
 bent, includendos curavi.
^e Fretò.] Tantùm adde, ne sensus vi-
 detur contrarius.
^f Mutare.] Quamdiu nummus apud
 res in pretio non fuit, omnino oportet
 non pecuniâ emere, sed mercium
 compensatione & permutatione.
^g Adolevit.] Id est, Brevi potentes &
 facti sunt.
^h Numidæ nomine.] Id est, Persæ Nu-

midæ dicti. In quibusdam libris legitur
 Nomo-Numidæ; quod minùs placet.

^h Nomen.] Illud est quod Gallicè dici-
 mus, Renom, Reputation; Aliter existi-
 mationem, aut famam appellaveris.

ⁱ Quia.] Hic est sensus: Dicit majorem
 gloriam brevi quævisse Numidas,
 qui parentibus relictis ad mare Mediter-
 raneum confederant, quòd sibi vicinos, &
 minùs bellicosos Libyas, quàm aliis Nu-
 midis bello meliores Gætulos, superare
 facilius fuerit.

^k Inferior.] Patet ex textu, eam inferio-
 rem dici Africæ partem, quæ juxta Me-
 diterraneum mare porrigitur: Bene fanè,
 cùm eò plerique decurrant amnes Libyci.

^l Phœnices.] Incolebant illi eas terras
 quæ ad Mediterranei Orientalem oram
 sitæ sunt. Pulsos à Josuâ fuisse notum est
 ex sacris litteris; in Africâ verò confedisse,
 ejusque oram maritimam occupasse pas-
 sim legimus: Atque ab iis Afri, præfer-
 rum Carthaginienies, Pœni dicti sunt.

Leptim

Leptim, aliasque urbis in orâ maritimâ condidêre; eaque brevî-
tûm aucta, pars^a originibus suis præsidio, aliæ decori fuêre. Nam
Carthagine filere melius puto, quàm parùm dicere: quoniam alio
perare tempus monet. Igitur ad Carabathmon, ^b qui locus Ægypti
ab Africâ dividit, ^c secundo mari prima Cyrene est, colonia ^d Theræ
ac deinceps duæ ^e Syrtes, interque eas ^f Leptis, ^g deinde ^h Philo-
naræ: quem locum Ægyptum versus finem imperii habuêre Carthagin-
ses: post aliæ Punicæ urbes. ⁱ Cætera loca usque ad Mauritaniam
midæ tenent, ^k proxumè Hispaniam Mauri sunt. ^l super Numidiani
tulos accepimus, partim in tuguriis, alios incultius vagos agitare,
eos ^m Æthiopas esse. ⁿ dein loca exusta solis ardoribus. Igitur bello
gurthino pleraque ex Punicis oppida, & finis Carthaginiensium,

NOTÆ.

^a *Originibus.*] Urbibus, unde exierant.

^b *Qui locus.*] Fortè ideo locum descri-
bit, quia duo memorantur Carabathmi.

^c *Secundo.*] Id est, ut videtur, *Proxi-
mo. En subvânt la mer.* Phrasis insolens,
attamen quæ etiam reperitur apud Oro-
sium, lib. I. cap. 2.

^d *Theræon.*] Plures insulas meminerunt
Autores, nomine Thera. Ab ea quæ sita
est supra Cretam prodiisse dicunt eos qui
Cyrenem condiderunt.

^e *Syrtes.*] Loca sunt vadosa maris Me-
diterranei, circa medium littus Africa-
num: Major ad ortum, minor ad occa-
sum magis inclinât.

^f *Leptis.*] Duas hujus nominis Autores
plurimi in Africâ propriâ collocant. Clu-
verius magnum habet omninò inter duas
Syrtes; parvam verò magis ad occasum
inter Syrtem minorem & Carthaginem.
Hæc nostra, ut patet, magna est.

^g *Deinde.*] Hic reprehenderunt quidam
Sallustium, quòd Philenorum aras post
duas Syrtes posuerit: Verùm erraverunt
ipsi, non Sallustius; nam vocola *deinde*
ad *Leptis*, non ad *Syrtes* referri debet;
ita ut Philenon aras post *Leptim*, inter
Syrtes, non post eas, collocaverit.

^h *Philenon aræ.*] Rem ipsam enarrabit
postea Sallustius; quam scire jam si expedit,
consule, si placet, indicem.

ⁱ *Cætera.*] A finibus Carthaginiensium,
scilicet, versus occasum. Atque hinc Nu-
midia fines satis clarè intelligimus; nisi
quòd Mulucha flumen eos ad occasum

incertos facit. Si enim verum est quod
Autoribus colligitur. Mulucham in Ma-
ritaniâ Tingitanâ esse, cum flumen
Jugurthæ imperii terminus à Sallus-
tius constituitur, certè Numidia
rîus quàm solet ad Occasum erit
venda; ita ut Mauritania Cæsari-
ubi antea Syphax Masæfylis impera-
rat, sub Numidia comprehendatur,
quo concludas per Mauritaniam, si-
stium ferè Tingitanam intellexisse;
rosque Cæsarienses in nomen & ge-
nèrâ Numidarum concessisse.
quamvis satis certum sit bonam O-
rientis Mauritaniam partem sub Jugur-
thâ fuisse; non tamen totam attribui
quæ vix Muluchæ fluminis situs cog-
noscitur.

^k *Proximè.*] Mari tamen interjecto.

^l *Super.*] Ad meridiem.

^m *Æthiopas.*] A parte Orientis
Occidentalem, in mediâ Africâ, fuisse
voluerunt veteres, Homerum sequenti-
bus.

ⁿ *Dein loca.*] Hic iterum Autores
guit vir sanè doctus, quasi ille
loca solis ardoribus exusta post Æthi-
opas ponit, ipsos in zonâ torridâ esse ne-
cessè sit. Ipse verò, ni fallor, malè con-
cludit. Nam Sallustius, Æthiopas sub sole
nequaquam inficiatur; sed tantum
eos, loca esse exusta & inhabitata
ab aliis accepisse dicit. Quamquam
veteribus, ita ut à nobis, cognitum
esse solum terrarum nullus ausit
mare.

^a noviss

novissimè habuerant, populus R. per magistratus administrabat : Gæ-
lorum magna pars, & Numidæ ad flumen usque ^b Mulucham sub Ju-
gurthâ erant : Mauris omnibus rex Bocchus imperitabat, præter no-
nen, ^c cæterâ ignarus populi R. itemque nobis neque bello, neque pace
antea cognitus : De Africâ, & ejus incolis, ad necessitudinem rei satis
dictum.

Postquam, diviso regno, legati Africâ decessere ; & Jugurtha con-
timorem animi ^d præmia sceleris adeptum sese videt ; certum ratus,
mod ex amicis apud Numantiam acceperat, omnia Romæ venalia esse,
mul & illorum ^e pollicitationibus accensus, quos paulò antè muneri-
us expleverat, in regnum Atherbalis animum intendit. ipse acer, bel-
cosus ; at is, quem petebat, quietus, imbellis, placidus ingenio, ^f op-
portunus injuriæ, metuens magis, quàm metuendus. Igitur ex impro-
piso finis ejus cum magnâ manu invadit : multos mortalis cum pecore,
que aliâ predâ capit : ædificia incendit ; pleraque hostiliter loca cum
quiritu accedit. Deinde cum omni multitudine in regnum suum conver-
t, existumans dolore permotum Atherbalem injurias suas manu vindi-
caturum, eamque rem belli causam fore. At ille, quod neque se ^g pa-
m armis existumabat, & amicitia populi R. magis, quàm Numidis,
etus erat ; legatos ad Jugurtham de injuriis quæstum misit : qui ta-
cti contumeliosa dicta retulerant ; prius tamen omnia pati decrevit,
nam bellum sumere : quia tentatum antea secus cesserat. Neque eo
magis cupido Jugurthæ minuebatur : quippe quitotum ejus regnum a-
mo jam invaserat. Itaque non, ut antea, cum ^h prædatoriâ manu, sed
agno exercitu comparato, bellum gerere cœpit, & apertè totius Nu-
idæ imperium petere. Cæterum, quâ pergebat, ⁱ urbis, agros vasta-
prædas agere ; suis animum, hostibus terrorem augere. Atherbalubi
celligit eò processum, uti regnum aut relinquendum esset, aut armis
inendum, ^j necessariò copias parat, & Jugurthæ obvius procedit.

INTERPRETATIO.

Necessitate impulsus copias parat.

NOTÆ.

Novissimè.] Non enim à longo tem-
e Carthago a Scipione deleta fuerat.
Mulucham.] Alio nomine dicitur Mo-
ath. Fuit & oppidum Mulucha di-
ut liquet ex Floro.
Cætera.] Adverbium ; nisi mavis
positionem supplere. Aliter dicas,
ceptis.]
Numantia.] Omnino, siquidem d' mi-
Numantia regni partem obtinue-

e Pollicitationibus.] Nimirum illi, se
Romæ, gratiâ & favore, omnia ad ejus
commodum convertiuros, polliciti erant.
f Opportunus injuriæ.] Accipiendæ sci-
licet. Injuria hic passivè sumitur.
g Parem.] Jugurthæ, scilicet.
h Prædatoriâ.] Prædatorius exercitus
dicitur, qui militibus constat leviter ar-
matis, & in fugam expeditis.
i Urbis.] Accusativi casus.

Interim

Interim haud longè à mari prope ^a Cirtam oppidum utriusque com-
 exercitus: & quia diei extremum erat, proelium non inceptum; sed
 plerumque noctis processit, ^b obscuro etiam tum lumine, milites
 gurgubini, signo dato, castra hostium invadunt; semisomnos par-
 alios arma sumentes fugant, funduntque: Atherbal cum paucis equi-
 bus Cirtam profugit: &, ni multitudo ^c togatorum fuisset, quæ
 midas insequentes mœnibus prohibuit, uno die inter duos reges coepit
 atque patratum foret bellum. Igitur Jugurtha oppidum circum-
^d vineis, turribusque & machinis omnium generum expugnare aggre-
 tur: maxumè festinans ^e tempus legatorum antecapere, quos ante
 lium factum Romam ab Atherbale missos audiverat. Sed postquam
 natus de bello eorum accepit, tres adolescentes in Africam legantur
 ambos reges adeant; S. P. Q. R. verbis nuncient, velle, & ^f ceterum
 eos ab armis discedere: ita seque, illisque dignum esse. Legati in
 cam maturantes veniunt; eò magis quòd Romæ, dum proficisci-
 rant, de proelio facto, & oppugnatione Cirtæ audiebatur. sed is
^g clemens erat. Quorum Jugurtha acceptâ oratione respondit: sibi
 majus quidquam, neque cæsius auctoritate senatus esse: ab adoles-
 tiâ suâ ita se enisum, ut ab optimo quoque probaretur: virtute,
 malitiâ, P. Scipioni. summo viro placuisse: ob easdem artis à Mi-
 non penuriâ liberorum, in regnum adoptatum esse. cæterum,
 plura bene, atque strenuè fecisset, eò animum suum injuriam
 tolerare: Atherbalem dolis vitæ suæ insidiatum: quod ubi compen-
 sceleri obviam isse: populum R. neque rectè, neque pro bono factum
 si ab ^h jure gentium sese prohibuerit: postremò, de omnibus rebus legi
 Romam brevè missurum. ita ⁱ utriq; digrediuntur. Atherbalis ^k appella-

N O T Æ.

^a Cirtam.] Regia quondam fuit Sy-
 phacis, ut Livio placet; Masinissæ alii
 tradunt: fortè utriusque fuit; nam huic
 eam Scipio tradidit. Non longe distat a
 mari; & hodie Constantina dicitur.

^b Obscuro.] Id est, die primulum re-
 deunte: forte circa tertiam horam ma-
 tutinam.

^c Togatorum.] Id est, Romanorum, qui-
 bus toga vestis propria. Commerciū cau-
 sâ, in opulentâ urbe commorabantur.

^d Vineis.] Machinæ fuerunt quibus præ-
 cipuè in diutinis oblidionibus utebantur.
 ex leviori ligno & cratibus contextæ, sub
 quibus plures milites, ab hostium milli-
 libus tuti subdebant.

^e Temus.] Id est, Antè Atherbalem
 extinguere, quàm ipsi Româ opem & au-
 xilium legati sui attulissent.

^f Gensere.] De Senatu dicitur; V-
 jubere de toto P. Romano, cum lo-
 aut aliquid aliud suffragiis approbat.

^g Clemens.] Id est, Neque multum
 ipsa per hominum ora jactabatur; ut
 tam atrox dicebatur.

^h Jure gentium.] Q10, cuique illi
 injuriam repellere licet. Ceterum
 mihi, queso, quousque, & quantâ
 nequitiam suam promoveat perditio
 latro.

ⁱ Utrique.] Legati & Jugurtha.
^k Appellandi.] Dolis Jugurthæ fa-
 est, ne Atherbalem Legati alloqui
 tur, ex quo rem, uti acta erat, co-
 visissent: ut, scilicet, post eorum
 sum, quod & fecit, eum interficere
 inde causam mortis quilibet
 per nefarios amicos, prætexeret.

opia non fuit. Jugurtha, ubi eos Africâ decessisse ratus est, neque propter loci naturam Cirtam armis expugnare potest, vallo, atque fossâ cœnia circumdat: turris extruit, easque¹ præsiidiis firmat: præterea dies octesque, aut per vim, aut dolis tentare: defensoribus mœnium præparare modò, modò formidinem ostentare: suos hortando ad virtutem erigere: prorsus intentus cuncta parare. Atherbal ubi intelligit omnis fortunæ suæ in extremo sitas, hostem infestum, auxilii spem nullam cœnuriâ rerum^b necessariûm bellum trahi non posse; ex iis, qui unâ Cirtam profugerant, duos maxumè impigros delegit: eos, multa pollicendo, ac miserando casum suum, confirmat, uti per hostium² munitiones noctu ad proximum mare, dein Romam pergerent. Numidæ paucis diebus iussa efficiunt: literæ Atherbalis in senatu recitatæ, quam sententia hæc fuit.

Non meâ culpâ sæpe ad vos oratum mitto, P. C. sed vñ Jugurtha subigit: quem tanta libido me exstinguendi invasit, uti neque vos, neque deos immortalis in animo habeat: sanguinem meum, quàm omnia, malit. Itaque quintum jam mensem socius & amicus populi Romani obsessus teneor: neque mihi Micipse patrîs mei beneficia, neque vestra^c decreta auxiliantur: ferro, an fame acriùs urgear, incertus sum. Plura de Jugurthâ scribere^d debortatur me fortuna mea: etiam antea expertus sum, parum³ fidei miseris esse. Nisi tamen intelligo, quid, suprà quàm ego sum, petere, neque simul amicitiam vestram, regnum meum sperare. E^e utrum gravius existimet nemini occultum. Nam initio occidit Hiempsalem fratrem meum: dein patrio regno expulsi. Quæ sanè fuerint nostræ injuriæ, nihil ad vos. Verùm nunc regnum vestrum armis tenet: me, quem vos Imperatorem Numidæ po-

INTERPRETATIO.

Extruit turres, easque ab hostium irruptione militibus præsiidiariistas facit. hostium opera & munimenta, ad proximum mare eant. deinde Romam pergant.
Multa pollicendo, ac deplorando fortis suam, eos confirmat, ut noctu per ³ *Etiã antea experimento didici miserorum testimonio parum fidei tribui.*

NOTÆ.

^a *Vallo.*] Vallus, palus est, aut fudes, à quo vallum, hoc est, terræ aggestus; in fortium munitionibus, dictum est; ita vallis illis terra retinetur.
^b *Necessariûm.*] Pro necessariorum, quod aliis reperitur codicibus.
^c *Decreta.*] Quibus, (Legatis etiam admissis.) ne alter alteri vim aut arma inferret, cautum fuisse vidimus.
^d *Debortatur.*] Quia, scilicet, neque appus est, cum quis opprimatur de aliis rebus agere; neque omnia opus est de hoste dicere; quæ neque à multis audiuntur. Cauta est hæc oratio; & epistola integrâ acurè, & cum judicio scripta.
^e *Nisi.*] Correctio est; quasi dicat, Interim ego vos moneo, &c.
^f *Utrum.*] Id est, An gratiâ vestrâ, modò regno meo potiatur, exciderè malit, quàm, mihi datâ pace, vestrâ benevolentia frui. Innuic Jugurtham Romanorum amicitiam tenere.

suis, clausum tenet atque obsidet: legatorum verba quanti fecerit, rricula mea declarant. Quid est reliquum, nisi vis vestra, quò mori possis? nam ego quidem vellem, & hæc quæ scribo, & illa quæ te in senatu questus sum, vana forent potius, quàm miseria mea dem verbis faceret. Sed quoniam eò natus sum, ut Jugurthæ scelera ostentui essem: non jam mortem, neque ærumnas, tantummodo inimici imperium, & cruciatus corporis deprecor. Regno Numidiæ, quod strum est, uti libet, consulite: me ex manibus impiis eripite, per justatam imperii, per amicitia³ fidem; si ulla apud vos memoria tenet avi mei^a Masinissæ.

His litteris recitatis, fuere qui exurcitum in Africam mittendum ferent, & quàm primùm Atherbali subveniendum: de Jugurthâ int uti consuleretur, quoniam legatis non paruisset. Sed ab iisdem illis fautoribus summâ ope^b enisum, ne tale decretum fieret. Ità bonu blicum, ut in plegisque negotiis solet, privatâ gratiâ devictum. L tur tamen in Africam^c majores natu nobiles, amplis honoribus n quîs fuit M. Scaurus, de quo suprâ memoravimus, consularis, & senatus^d princeps. Hi, quòd invidiâ res erat, simul & à^e Num obsecrati, triduo navim ascendere: dein brevî^f Uticam adpulsi, ad Jugurtham mittunt, quàm ocissumè ad provinciam accedat; eum ab senatu missos. Ille, ubi accepit homines claros, quorum auctoritatem Romæ polleere audiverat, contra inceptum suum venisse: p commotus metu, atque lubidine, divorsus agitabatur. Timebat senatus, ni paruisset legatis: porrò animus cupidine cæcus ad inop scelus rapiebat. Vicit tamen in^g avido ingenio pravum consiliu tur, exercitu^h circumdato, summâ vi Cirtam irrumpere nititur,

INTERPRETATIO.

^a Quandoquidem eo fine natus sum, ut in me ostenderentur, & in aperto ponentur scelera Jugurthæ.

² Tantum oro ne ego inimici imperio subiciar, neve ab eo, corpus meum torqueatur.

³ Vos oro per fidem quæ debetur citiæ.

⁴ In diversas partes trahatur.

⁵ Igitur exercitu circumdantia summâ vi Cirtam conatur irrumpere.

NOTÆ.

^a Masinissæ.] Optima clausula; quia, ut antea vidimus, Romanis bona & firma semper Masinissæ amicitia fuerat.

^b Enisum.] Passivè; quod facilè non est imitandum.

^c Majores.] Antea adolescentes missos fuisse vidimus.

^d Princeps.] Is erat qui primus in recognoscendo Senatu, à Censoribus augusto

titulo, recitabatur.

^e Numidis.] Adherbalis legatis.

^f Utica.] Urbs fuit antiquissima, riorum colonia, non longè à Cardu ad occasum.

^g Avido.] Imperii scilicet. Vix quisquam sibi consulere, dum in grat cupiditas: adeoque tunc quiescendum.

zumè sperans, ^a diductâ manu hostium, aut vi, aut dolis sese ¹ casum victoriæ inventurum. quod ubi secus procedit, neque, quod intendebat, efficere potest, uti prius, quàm legatos conveniret, Atherbalis potiretur; ne ampliùs morando Scaurum, quem plurimum metuebat, incenderet, cum paucis equitibus in provinciam venit. At tamen si senatus ² verbis minæ graves nunciabantur, quòd ab oppugnatione non desisteret; multa tamen oratione consumptâ, legati frustra discessere. Ea postquam Cirtæ audita sunt, Italici, quorum virtute mœnia defendebantur, confisi, deditione factâ, propter magnitudinem populi R. iniolatos sese fore, Atherbali suadent, uti seque, & oppidum Jugurthæ tradat, tantùm ab eo vitam paciscatur; de cæteris senatui curæ fore. At ille, tamen si omnia potiora fide Jugurthæ rebatur; tamen, quia penes eosdem. si adversaretur, cogendi potestas erat, ita, uti censuerant Italici, deditionem fecit. Igitur Jugurtha in primis Atherbalem ³ excruciatum necat: dein omnis puberes Numidas, atque ^c negotiatores promiscuè, uti quisque armatis obviis fuerat, interfecit. Quod postquam Romæ cognitum est, & res in senatu agitari cœpta; iidem illi ^d ministri regis ^e interpellando, ac sæpe gratiâ, interdum gurgis ^f trahendo temerarius, atrocitatem facti linebant. ac ni C. ^g Memmius, tribunus pleb. designatus, viracer, & infestus potentiæ nobilitatis, populum R. edocuisse id agi, uti per paucos factiosos Jugurthæ scelus condonaretur: profectò omnis invidiâ, ⁴ prolatandis consultationibus, dilapsa foret tanta vis gratiæ, atque pecuniæ regis erat. sed ubi senatus delicti con-

INTERPRETATIO.

^a Sperans sese inventurum occasionem	re infectâ discesserunt.
^b Victoria reportandæ.	³ Jugurtha primò occidit Adherbalem, postquam eum cruciatibus afflixisset.
^c At, quamvis minæ graves à legatis	⁴ Profectò omne edium, quod contra Jugurthæ scelera accensum erat, extinctum foret, differendo deliberationes.
^d mine Senatus nuntiabantur. quòd ab oppugnatione Cirtæ non desisteret, tantum, multis sermonibus absuntis, legati,	

NOTÆ.

^a Diducta.] Facilius est enim hostem in versa tractum & alibi resistentem superare.	de aliis rebus jaciebant, aut casus alios ingerebant; sed etiam eorum orationem, quos minùs Jugurthæ favere crederent inturbabant. Plurimæ sunt triciæ, & nequitia quibus judicia solent differre cavillatores.
^b Eosdem.] Italicos negotiatores scilicet, quos Adherbal ad id cogere non potuit, ut diutius vim Jugurthæ sustinerent.	^f Trahendo.] In eo præsertim posita est astutia Caudidicorum; Assuetis enim minimùm movemur, atque omnibus rebus, cum tempore assuescimus.
^c Negotiatores.] Quos suprà togatos appellavit.	^g Memmius.] Hunc Saturninus, cum Consulatum peteret interficiendum iussit.
^d Ministri.] Romanos intelligit Jugurthæ pecuniâ corruptos.	
^e Interpellando.] Non modò sermones	

scientiâ populum timer, lege ^a Sempronîâ provinciæ futuris consulibus Numidia atque Italia decretæ: consules declarati P. Scipio ^b Nafica, L. Bestia Calpurnius: Calpurnio Numidia, Scipioni Italia ^c obvenit. dein exercitus qui in Africam portaretur, scribitur: stipendium, aliaque, quæ bello utile forent, decernuntur. At Jugurtha, contra spem nuncio accepto, quippe cui, Romæ omnia ^d venire, in animo hæserat: filium, & cum eo ducem familiaris ad senatum legatos mittit; iisque, ut illis, quos Hiempsalis interfecto miserat, præcipit, omnis mortalis pecuniâ ^e aggrediantur qui postquam Romam adventabant, senatus à Bestiâ consultus est, preceretur legatos Jugurthæ recipi mœnibus; iique decrevere; ni regnum ipsumque deditum venissent, ut in diebus proxumis decem Italiâ decederent. consul Numidis ex senatus decreto nunciari juber. ita infectis rebus illi domum discedunt. Interim Calpurnius, parato exercitu, ^f agat sibi homines nobilis, factiosos, quorum auctoritate, quæ delictis, munita fore sperabat, in quibus fuit Scaurus, cujus de naturâ & habitu suprà memoravimus. Nam in consule nostro multæ bonæque animi, & corporis erant: quas omnis, avaritia præpediebat. Patiens laborum, acri ingenio, satis providens, belli haud ignarus, firmissimum contra pericule & insidias. Sed legiones per Italiam ^g Rhegium, atque inde ^h Siciliam, porrò ex Sicilia in Africam transvectæ. Igitur Calpurnius, initio paratis commearibus, acriter Numidiam ingressus est; multosque mortalis, & urbis aliquot pugnando cepit. Sed ubi Jugurthæ legatos pecuniâ tentare, bellicque, quod administrabat, ⁱ asperitatem ostendere cæpit: animus æger avaritiâ facilè ^k conversus est. cæterum

INTERPRETATIO.

^a Quippe qui prorsus credebatur omnia Romæ esse venalia.

^b Iis præcipit ut quosvis, Romæ, concernerentur pecuniâ ad partes suas adducere.

^c Calpurnius assumit sibi legatos homines nobiles, factiosos, quorum auctoritate sperabat recta & impunita fore deliquisset.

NOTÆ.

^a Sempronîâ.] Sempronius Gracchus legem tulerat, ut singulis annis Senatus Provincias duas Consulares. ante comitia Consularia, quas deinde ipsi designati Consules inter se sortirentur, decerneret.

^b Nafica.] Hic inter clarissimos Oratores à Cicerone recensetur, qui cum in Consulatu mortuum esse dicit.

^c Obvenit.] Sorte scilicet; quamvis Consules quandoque inter se de Provinciis conveniebant.

^d Legat.] Legati Imperatoribus adjuncti erant, ut eos consilio, & operâ adjuvarent. Plerumque singuli singulis attributi legionibus, & summo duci obnoxii.

Sed, de istis omnibus, adi, si placet, doctissimum Lipsium.

^e Rhegium.] Urbs est in littore Calabriae, è regione Messanæ in Sicilia.

^f Siciliam.] Sicilia Mediterranei maris est celeberrima, Triquetra & Triangulolima, à formâ, dicta.

^g Asperitatem.] Enimvero difficillimum fuit, in locis remotissimis & asperissimis hostem militiæ peritissimum, & atrocissimum superare.

^h Conversus.] Ità ut, postquam bellum acriter inceptum esset, inde deinceps segniter persequeretur.

BELLUM JUGURTHINUM. 85

ocius, & administer omnium consiliorum assumitur Scaurus: qui ta-
berfi^a à principio, plerisque ex factione ejus corruptis, accerrumè regem
impugnaverat: tamen magnitudine pecuniæ, à bono honestoque in-
pravum abstractus est. Sed Jugurtha primum tantummodò belli moram
redimebat, existumans sese aliquid interim Romæ pretio, aut gratiâ
effecturum: postea verò quàm participem^c negotii Scaurum accepit, in
maximam spem adductus recuperandæ pacis, statuit cum eis de omni-
bus pactionibus præsens agere. Cæterùm interea^d fidei causâ mittitur
consule Sextius quæstor in oppidum Jugurthæ^e Vaccam: ^f cujus rei
species erat acceptio frumenti, quod Calpurnius^g palam legatis impera-
verat: ^h quoniam deditionis morâ induciæ agitabantur. Igitur rex, nⁱ
constituerat, in castra venit: ac pauca præsentī consilio locutusⁱ de in-
vidiâ facti sui, atque^k ut in deditionem acciperetur: reliqua cum Bestiâ,
& Scauro secreta transegit: dein postero die, quasi^l per saturam senten-
tiis exquisitis, in deditionem accipitur. Sed uti² pro consilio imperatum

INTERPRETATIO.

^a Accerrimè contra Jugurtham regem enixus erat.

² Prout imperatum erat coram consilio.

NOTÆ.

^a A principio.] Quando à Jugurthâ Ro-
mam legati missi sunt.

^b Redimebat.] Hoc est, Id tantum qua-
sit, quomodo bellum in longinquum tra-
heret.

^c Negotii.] Flagitii scilicet, quo, pe-
cuniâ acceptâ, Consul cum hoste clan-
tum pacifcebatur.

^d Fidei.] Ne deditionis specie, dubitaret
Jugurtha ad Consulem venire, Sextius
quæstor in oppidum Jugurthæ quasi ob-
mittitur, ut, nisi inter eos de pacis
conditionibus conveniret, Jugur-
tham inviolatus reverteretur.

^e Vaccam.] Urbs fuit insignis, forum
et venalium totius regni.

^f Cujus rei.] Prætextum mittendi Sex-
tius Calpurnius exhibuit frumentum, quod
legatis imperaverat.

^g Palam.] Ut, scilicet, omnes nossent
nobrem Quæstor dimitteretur; ne
solum subolerent.

^h Quoniam deditionis.] Quandoquidem
induciarum Jugurthâ causa fuit,
belli sumptus ferre, adeoque fru-
mentum suppeditare debuit.

ⁱ De invidiâ.] Ut, scilicet, injustè

constatam eam ostenderet; seseque ex-
purgaret.

^k Ut in deditionem.] Id est, Ne cum
ipso tanquam cum hoste Senatus Popu-
lusque Romanus ageret; quinimo in fi-
dem & ditionem suam acciperet.

^l Per saturam.] Saturam, lanx erat variis
frugum, pomorum, & similibus generi-
bus plenâ: unde sarcimen quoddam mul-
tis rebus refertum, & id genus alii cibi,
saturæ nomine appellati sunt: Deinde ad
sermones, habitâ ratione, vel rerum
varietatis & mixturæ, vel metrorum con-
fusionis transit significatio. His positis,
difficile non est scire quid sit Exquirere
sententias per saturam. Nimirum Con-
sul in Jugurthæ negotio quasi in re facili
& confectâ versatus est: (neque verò ali-
ter opus fuisset, si ille deditionem veram
fecisset :) Sententiam suam pro rerum nu-
mero & ratione non divisit, sed multas
res simul complexus, confusè aliorum sen-
tentias rogavit. Eo modo, nisi cum cal-
lidis & iisdem cordatis viris negotium ex-
pediendum sit, facile est quemvis irretire
& decipere. Nostrates istud vocant, faire
un pot pourri d'une affaire.

erat, elephantis xxx, pecus, atque equi multi, cum non parvo argenti pondere, quaestori traduntur. Calpurnius Romam ad magistratus^a rogandos proficiscitur. in Numidiâ & exercitu nostro pax agitabatur. Postquam res in Africâ gestas, quoque modo actæ forent, fama divulgavit, Romæ per omnis locos, & conventus de facto consulis¹ agitata apud plebem gravis invidia: patres solliciti erant; probarent ne tantum flagitium, an^b decretum consulis subverterent, parum constabat. maxumè eos potentia Scauri, quod is auctor & socius Bestiæ¹ ferretur, à vero bonoque impediabat. At C. Memmius, cujus deliberationis ingenii, & odio potentiae nobilitatis suprâ diximus, inter dubitationem & moras senatus, concionibus populum ad vindicandum hortari: minere, ne remp, ne libertatem suam desererent: multa superba, criminalia facinora nobilitatis ostendere: prorsus intentus omni modo plebem animum accendebat. Sed quoniam eâ tempestate Romæ Memmii cunctia clara pollensque fuit; decere existumavi unam ex tam multis orationem ejus perscribere; ac potissimum ea dicam, quæ in concione per reditum Bestiæ hujuscemodi verbis differuit.

Multa me debortantur à vobis, Quirites, ni studium reipublice nia superet; opes factionis, vestra patientia, jus nullum, ac maximum quod² innocentiae plus periculi, quam honoris est. Nam illa quidem propter dicere, c his annis xv. quam ludibrio fueritis superbia paucorum quam fœdè, quamque inulti perierint vestri^d defensores; uti vobis ammus ab ignavia, atque socordia corruptus sit: qui ne nunc quidem

INTERPRETATIO.

¹ Quia is dicebatur esse auctor flagitii & socius Bestiæ, in eo admittendo. ² Multa me deterrent à vobis defendendis, Quirites, nisi affectus meus in Rempublicam omni impedimento major esset; opes factionis, vestra patientia, iustitiæ contentus me deterreret, me fecerim quod plus periculi redundat in nos & honestos, quam honoris.

NOTÆ.

^a Rogandos.] Quicquid alii dicant, omnino arbitror ita intelligendum esse hunc locum, ut Calpurnius Romam concesserit, ad rogandum populum de Consulibus & aliis Magistratibus, in annum proximum creandis: Mortuo enim Scipione collegâ, nisi ipse ad fuisset, interregem eâ gratiâ creari oportuisset, cum neque Prætor, neque alius Magistratus jus illud haberet. Fateor equidem, ut invidiam minueret, si qua in se concitata esset, Calpurnium mature in urbem concessisse; at enim animum meum inducere nequeo, per rogare Magistratus intelligendum esse, Rogare an satis illis placeat quod cum Jugurthâ factum esset. ^b Decretum.] Quo in deditionem Jugurtham, certis conditionibus, acceptum erat. ^c His.] Quibus, post Gracchorum tem, nobilitas in plebem favierat: rûm à Tiberii Gracchi obitu ad C. C. nîi consulatum vicesimus tertius decurrebat; unde concludas, vel corruptum, vel annorum supputatum subtilem & accuratam non esse. ^d Defensores.] Quales Gracchi viri.

obnoxii inimicis, exsurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus
 vos decet terrori esse. Sed quamquam hac talia sunt: tamen obviam
 ire: factionis potentia, animus subigit. Certè ego libertatem, quæ mihi
 à parente meo tradita est, ² experiar: verum id frustrà, an ³ ob
 rem faciam, in vestrà manu situm est, Quirites. Neque ego vos hor-
 ter, quod sæpe majores vestri fecere, uti contra injurias armati eatis.
 Nihil vi, nihil ^b secessione opus est: necesse est, ^c suomet ^d ipsi more præ-
 cipites eant. Occiso Ti. Graccho, quem ^e regnum parare aiebant, in ple-
 bem Romanam ^f questiones graves habitæ sunt. post C. Gracchi, & M.
 Fulvii cadem, item ^g ordinis vestri, multi mortales in carcere necati sunt.
 utriusque cladis non ^h lex, verum ⁱ libido eorum finem fecit. ^k Sed sanè
 fuerit regni paratio, plebi sua restituere. ^l Quidquid sine sanguine ci-
 vium ^m ulcisci ⁿ nequitur, jure factum sit. Superioribus annis taciti in-
 signabamini ærarium expilari; reges & populos ^o liberos paucis no-

INTERPRETATIO.

¹ Tamen animus me cogit resistere po-
 tentia factionis.
² Certè ego libertate uti, quæ mihi à pa-
 rente meo tradita est, non desistam.

³ Verum in vestrà potestate situm est,
 idne frustrà experiar, an in vestrum
 commodum.

NOTÆ.

^a Obnoxii.] Id est, In flagitio de-
 prehensis, & sub potestatem reductis.
 Gall. Sur qui vous avez si belle prise.
^b Successione.] In Catilinâ vidimus ter-
 ratervæ plebem à patribus secessisse.
^c Suomet.] Questionibus scilicet, quæ
 eos habebuntur, quomodo eas in ple-
 bem exercuerunt.
^d Ipsi.] Nobiles, qui in culpâ sunt de-
 prehensi.
^e Regnum.] Memorat Plutarchus Pom-
 piliū, priusquam T. Gracchus interfici-
 retur, se scire dixisse, huic diadema &
 purpureas vestes, tanquam Romæ regna-
 to, allaras esse. Florus verò, eum re-
 ctè, dum, manu caput tangens, plebem
 defensionem salutis suæ hortaretur,
 regnum sibi & diadema poscentis spe-
 rem præbuisse.
^f Questiones.] Des informations &
 procédures criminelles.
^g Ordinis.] Plebeii scilicet: Tres enim
 antea vidimus.
^h Lex.] Non porciam modò aliasve
 leges, quæ pro civium tergo san-
 ctæ essent, sed jus omne & æquitatem
 quam inter cives servare decet. Sensus est,

usque in plebem nobiles sæviisse, dum
 sanguine ejus libidinem suam satiaissent.
ⁱ Libido.] Leur caprice.
^k Sed.] Sensus paulò remotior est. Con-
 cedit adversariis, quod acerrime contra
 ipsos retorqueat, idque cum amara iro-
 niâ; quasi dicat, Verum jam tempus non
 est de istis altercari; Esto, quandoquidem
 ita placet nobilitati; illis concedo male
 fecisse Gracchos, eosque regiam autorita-
 tem in civitatem reduxisse, quando plebi
 quod suum est restitutum voluerunt.
^l Quidquid.] Conclusio est, quam Mem-
 mius ex iis quæ adversariis concessit pro
 causâ suâ deducit: Vult nimirum bene
 fecisse nobiles, qui commentitios regni
 reparatores interfecerint, ut, potiori ju-
 re, plebi in flagitiosissimos nobiles liceat
 inquirere.
^m Ulcisci.] Passivè; quod facile non est
 imitandum.
ⁿ Nequitur.] Antiquè.
^o Liberos.] Cum publicè sub Imperii Ro-
 mani ditione esse deberent, atque Rei-
 publicæ tributa pendere; aut si socii fuif-
 sent & liberi, ab ejusmodi paucorum ty-
 rannide tuti agitare.

bilibus vectigal pendere; penes eosdem & summam gloriam, & magnas divitias esse: tamen hæc talia facinora impunè suscepisse, ^a parum habere: itaque postremo leges, majestæ vestra, divina & humana omnia ^b hostibus tradita sunt. neque eos, qui ea fecere, pudet, aut nitet; sed incedunt ^c per ora vestra magnificè, sacerdotia, & conspectus, pars triumphos suos ostentantes: perinde quasi ea ^e honori, non de, habeant. ² servi ære parati injusta imperia dominorum non perferunt vos, Quirites, imperio nati, æquo animo servitutem toleratū? At, sunt hi, qui remp. occupavere? homines sceleratissimi, cruenti, avaritiam, immani avaritiâ, nocentissimi, iidemque superbissimi; quibus decus, pietas, postremo honesta, atque inhonesta omnia quæ sunt. ³ Pars eorum, ^d occidisse tribunos pl. alii quæstiones injustas, rique eadem in vos fecisse, pro munimento habent: ita, quam qui persumè fecit, tam maxumè tutus est: ^e metum à scelere suo ad ignam vestram transtulere: quos omnēs, eadem cupere, eadem odisse, ^f eadem metuere in unum ^g coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos elio est. Quod si vos tam libertatis curam haberetis, quam illi ad nationem accensi sunt: profectò neque resp. ⁴ sicuti nunc, vastaretur;

INTERPRETATIO.

- ¹ Ambulant magnificè in medio vestrum. | justis vexasse, plerisque eadem in-
² Servi argenti acquisiti non tolerant: | cisse.
 injusta imperia dominorum. | ⁴ Neque res publica vastaretur, |
³ Eorum nonnullus præsidio est interfecisse | vastatur nunc.

NOTÆ.

^a Parum.] Id est, non contenti fuerunt.

^b Hostibus.] De Jugurthâ etiam intelligit, cui certè P. Romani Majestæ pecuniâ prodita fuerat.

^c Honori.] Id est, Quasi honestè paritas dignitates propter honorem retinissent, non propter prædâ. Gall. Tout de même que s'ils regardoient les charges & les dignitez de la Republique comme des récompenses honorables de la vertu, & non comme des moyens d'exercer leur brigandage.

^d Occidisse.] Hi infinitivi. vicem præstant Accusativi casus.

^e Metum.] Ratio est superioris commatis ingeniosissima. Ideo, inquit, pessimus quisque tutissimus est, quia maxime metuitur, postquam à se scelesto metum ad ignavum transtulit.

^f Eadem.] Ne scilicet, aliquando suum Populus repetat, eoque ad nocentes utatur.

^g Coëgit.] Potest hic locus ita etiam ut coëgit neutro-passivi verbi vim habere sensusque idem fuerit ac si pro coëgit convenit posuisset, nisi quòd illud significanti & expressus est. Sed simpliciter intelligi malim, velleque ut Infinitivus pro nominativis sumantur verbi. Atque sententia istorum verborum manifesta erit quam in bello Catilinario Catilina ipse expressit, cum dixit, Eadem & eadem nolle firmam demum amicitiam. Nimirum intendit Metum eâ causâ tam egregie inter se communi nobiles, & tam enixè uno conatu persequi opprimere, quòd omnes uno & eodem crimine teneantur, atque ad eadem persequantur.

beneficia vestra pones optimos, non audacissimos, forent. Majores vestri parandi juris, & majestatis constituendæ gratiâ, bñ per secessionem Aventinum occupavere: vos pro libertate quam ab illis accepistis, nonne summâ ope nitimini? atque eò vehementius, quò majus dedecus est, parta amittere, quàm omnino non paravisse! Dicit aliquis, quid igitur censes? vindicandum in eos qui hosti prodidisse remp. non manu, neque vi; quod magis, vos fecisse, quàm illis accidisse, indignum est: verùm questionibus, & indicio ipsius Jugurthæ, qui si ¹ deditus est; profectò jussis vestris obediens erit: sin ea contemnit, scilicet aestimabitis, qualis illa pax, aut deditio sit, ex quâ ad Jugurtham scelerum impunitas, ad paucos potentis maxumæ divitiæ, in rempub. damna, atque dedecora pervenerint. Nisi fortè nondum etiam vos dominationis eorum satietas tenet: & ² illa, quàm ³ hæc tempora, magis placent, cùm regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella atque pacis, postremò divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc est, P. R. invicti ab hostibus, imperatores omnium gentium satis habebatis ⁴ animam retinere. Nam servitutem quidem quis vestrum audebat recusare? Atque ego tamen viro ⁵ flagitiosissimum existumo impune injuriam accepisse; tamen, vos hominibus sceleratissimis ignoscere, quoniam cives sunt, æquo animo paterer, ni misericordia in perniciem casura esset. Nam & illis, quantam importunitatis habent, parum est impune male fecisse, nisi deinde faciundi licentia eripitur,

INTERPRETATIO.

¹ Qui, si reverâ deditionem fecit, & se populo Romano tradidit, profectò vobis obtemperabit.

² Vos autem, cùm essetis Imperatores omnium gentium, contenti eratis vivere.

³ Nam & illi, quanta est sua importunitas, pro nihilo ducunt quod hactenus impune deliquerunt; & deinceps multò plura patrabunt, nisi illis malefaciendi licentia in posterum eripitur.

NOTÆ.

• Parandi.] Ut Tribunos suos obtinerent, qui sacro-sanctâ suâ potestate plebem defenderent & tuerentur.

• Aventinum.] Alii Capitolium dicunt.

• In Rempubl.] Omnino, nam regnum quod Masinissæ Romani tradiderant, extinctis ejus legitimis hæredibus, jure ad ipsos redibat: Neque verò Sociorum & Amicorum injurias sine dedecore inultas relinquere poterant.

• Illa.] Quibus, post Gracchorum mortem, oppressi fuistis.

• Hæc.] Quibus, jus vestrum potestis & asserere & vindicare.

• Flagitiosissimum.] Nobis sub Christianâ disciplinâ institutis nefas est acceptas in-

jurias ulcisci; imò ostendit recta ratio, illi Reipublicæ occidendum esse, in quâ privata vindicta toleratur. At verò neque illam Autor suadet. Scopus est dicere, eos quibus poenarum irrogandarum potestas data est, flagitiosissime facere, cum gratiâ, socordiâ, aut quâvis aliâ causâ, noxium aliquem impunitum relinquunt. Verissimè & optimè, si quicquam aliud: Ignoscendo enim fit tandem, ut qui pessimi sunt, incautos de folio deturbent, deinde quos viros bonos sciunt, prædas & victimas suas faciant. Stat publicum bonum legibus; leges tuetur severitas: neque inter homines, ineprâ illâ facilitate, quam ostentant nonnulli Rerum publicarum moderatores, majus est malum.

Et vobis aeterna sollicitudo remanebit, cum intellegitis aut servitum esse, aut^a per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, concordiae quae spes est? Dominari illi volunt, vos liberi esse: facere injurias, vos prohibere: postremo sociis vestris veluti hostibus,^a libus pro sociis utuntur. Potestne in tam diversis mentibus pax, aut civitas esse? Quare moneo, hortorque vos, ne tantum scelus impune dimittatis. Non peculatus aerarii factus est: neque per vim sociis pecuniae: quae quamquam gravia sunt, tamen consuetudine jam probato habentur. Hosti acerrimo^b prodita senatus auctoritas, proditum imperium vestrum: domi^c militiaque resp. venales fuit. quae nisi sita erunt, nisi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, nisi ut qui ea fecerunt, obediētes vivamus? Nam impune quaelibet facere est^e regem esse. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam^e malis civis vestros perperam, quam recte, fecisse: sed ne, ignoscendo malos bonos perditum eatis. Ad hoc,^h in rep. multo praestat, beneficii, malificii, immemorem esse. Bonus tantummodo seignior fit, ubi negligat malus improbius. Ad hoc, si injuriae non sint, haud saepe augeas.

INTERPRETATIO.

^a Aut vi & armis libertatem esse conservandam.

NOTÆ.

^a Hostibus.] Id factum in Jugurthæ negotio: fuit ille sceleratus; amicos habuit nobiles: Adherbal innocens vixit; ab omnibus derelictus fuit.

^b Proditum.] Planissime, quandoquidem Jugurthæ, contra Senatus mandatum, impune licuerit Adherbalem persequi & trucidare; crimine à nobilibus pecuniâ redempto.

^c Domi.] Quando Romam legati venerunt.

^d Militiaque.] Per Bestiam & Scaurum.

^e Quæstia.] Si on n'en fait pas une bonne enquête.

^f Regem.] In malam partem accipitur hoc in loco; neque quisquam post eorum expulsam dominationem, Romæ ejus dignitatis nomen assumere ausus est.

^g Malitus.] Nonnulli conspiciuntur interdum ita male sani homines, qui quasi venenata infecta essent, virus suum quodcumque non inveniunt important, id unicè amant, quærunt, colligunt, generant;

&c, ut aperte loquar, aliis crimina assignant, ut suis vivant. Ab iis maxime vendum; cum præsertim aliquid in Republicâ administrant; nam muneris cuncti specie quasi jure, quoscunque libet, sub togâ effocant; cumque legum ipsorum sint arbitrio, iis sibi prædictum parant, iisdem, aliis, quibus invitant, perniciem machinantur. Ideo notavi quòd obiter Memmius sceleratam gentem attingat, quamque, nisi in quæcos inciderit, nullus sub hypocritis latens insidiantem, satis cognoverit.

^h In Rep.] Hoc est notatu dignissimum: cum enim in Paradoxis non sine recenscas, verissimum est tamen, &c. Politicorum finem depromptum. Non verò aliud postulant boni cives, quam ut nullus malus sit in Republicâ: Quisque postea abundè prospicit. At secus est in privatos; illos enim decet oblivisci prius, meminiſſe acceptorum beneficiorum; quin & ipsi, & omnes ultroque nefacere debent.

Hæc, atque alia hujuscemodi sæpe dicundo, C. Memmius populo
omn. persuadet, uti L. ^a Cassius, qui tum prætor erat, ad Jugurtham
ireretur: eumque, ^b interpositâ sive publicâ, Romam duceret, quod
cilius Indicio regis, Scauri, & reliquorum, quos pecuniæ captæ
arceffebant. delicta patifient. Dum hæc Romæ geruntur, qui in
umidiâ relictî ab Bestiâ exercitui præerant, secuti morem imperatoris
plurima, & flagitiosissima facinora fecere. Fuere, qui auro cor-
pti, elephantos Jugurthæ traderent; alii ^c perfugas venderent: pars
^d pacatis prædas agebant. Tanta vis avaritiæ in animos eorum, ve-
ri tabes, invaserat. At Cassius prætor, ² perlatâ ^e rogatione a C.
Memmio, ac percussâ omni nobilitate, ad Jugurtham proficiscitur: ei-
que timido, & ex conscientia diffidenti rebus suis, persuadet, quoniam
populo R. dedidisset, ne vim, quàm misericordiam ejus, experiri
valit: privatim præterea fidem suam ^f interponit, quam ille non mi-
oris, quàm publicam ducebat. Talis eâ tempestate fama de Cassio
erat. Igitur Jugurtha, contra decus regium, cultu quàm maxumè mi-
rabili, Romam venit. At tametsi in ipso magna vis animi erat, con-
firmatus ab omnibus. quorum potentiâ aut scelere cuncta ea gesserat,
que suprâ memoravimus, C. Bæbium tribunum pleb. magnâ mercede
parat, cujus ^g impudentiâ contra ^h jus, & injurias omnis munitus foret.
Ac C. Memmius advocatâ concione; quamquam regi infecta plebes
erat, & pars in vincula duci jubebar, pars, ni socios sceleris aperiret,
more majorem de hoste supplicium sumi; dignitati magis, quàm iræ
consulens, sedare morus, & animos eorum mollire; postremò confir-

INTERPRETATIO.

^a Ut delicta Scauri & reliquorum quos
Jugurthâ pecunias accepisse dicebant,
cilius in lucem prodirent ejus declara-
tione.

² At Cassius Prætor proficiscitur ad Ju-
gurtham, postquam C. Memmius à Popu-
lo impetrasset quod rogaverat.

NOTÆ.

^a Cassius.] Hunc fuisse volunt virum
maximæ severitatis; idque adeò post-
modum ex Autore cognoscetur.

^b Interpositâ.] Id est, Jugurthæ polli-
cendo, quod ipsi inviolato domum reverti
liberum esset.

^c Perfugas.] Maximum inde malum
in Republicam redundabat; non enim
deinceps ausus fuisset quisquam ex Ju-
gurthæ militibus ejus miliciam abjurare,
verum ne pariter ad ipsum remitteretur.

^d Pacatis.] Illi Provincias Romanis
subjectas, & socios compilabant.

^e Rogatione.] Quâ à Populo petiverat,
ut quæreretur in eos qui pecuniâ Rempu-
blicam Jugurthæ prodidissent.

^f Interponit.] Id est, Præter fidem pu-
blicam, se fidei servandæ sponsorem con-
stituit.

^g Impudentiâ.] Plenius intelligetur
postea tota res: Interea sciendum est,
quòd uno Tribuno resistente, frustra erat
quicquid ab aliis tentaretur.

^h Jus.] Id est, Ne timeret quicquid
secundum leges, & ex æquo contra ipsum
decerni posset.

mare.

mare, fidem publicam^a per sese inviolatam fore. Post, ubi silentium cepit, producto Jugurthâ, verba facit: Romæ, Numidiæque gloria ejus memorat; scelera in patrem, fratresque ostendit: quibus jurantibus, quibusque ministris ea egerit, quanquam intellegat populum R. tamen vellem manifesta magis ex illo habere: si verum aperire fide, & clementiâ populi R. magnam spem illi sitam: sin reticeat, sociis saluti fore, sed se suasque ipse corrupturum. Dein, ubi Memmius dicendi finem fecit, & Jugurtha respondere jussus est, C. Bæbius bunus pleb. quem pecuniâ corruptum supra diximus, regem tacere jubet: ac, tametsi multitudo, quæ in concione aderat, vehementer censa, terrebat cum clamore, vultu, sæpe impetu, atque aliis omnibus, quæ ira fieri amat; vicit tamen impudentia. Ità populus, laborio habitus, ex concione discedit: Jugurthæ Bestiæque, & ceteros quos illa quæstio exagitabat, animi augescant. Erat eâ tempestate in Numida quidam, nomine Massiva, Gulussæ filius, masinissæ nepos: qui, quia, in dissensione regum, Jugurthæ adversus fuerat, de Cirtâ, & Atherbale interfecto, profugus ex Africâ abierat. Huic Albinus, qui proximo anno post Bestiam cum Q. Minucio Ruso consulatum gerebat, persuadet, quoniam ex stirpe Masinissæ sit, Jugurtham ob scelera invidiâ cum metu urgeat, regnum Numidiæ ab se petat. Avidus consul belli gerundi, moveri, quàm senescere, curam non malebat. ipsi provincia Numidia, Minucio Macedonia evenit. Quæ postquam Massiva agitare cepit: neque Jugurthæ in amicis præsidii est: quodd eorum alium concientia, alium mala fama, & timor animi impediēbat: Bomilcari proximo, ac maxumē fido sibi, imperio pretio, sicuti multa confecerat, insidiatores Massivæ paret: ac maxumē

INTERPRETATIO.

^a Dicit Memmius P. Romanum, quamquam is intelligat quibus jurantibus, quibusque ministris ea scelera Jugurtha patraverit, tamen velle ea ipsa magis ab ipso cognoscere.

² Consul maxumē cupidus belli gerendi

malebat omnia turbari, quàm pacem carere.

³ Imperat Bomilcari propinquo, ac maxumē fido sibi, ut, quemadmodum confecerat multa pecuniâ & vi nummi, quoque pretio quarat percussores Massivæ

NOTÆ.

^a Per sese.] Id est, Quamquam omnes contra niterentur, id tamen, vel periculo mortis sese præstiturum.

^b Jubet.] Jam pater quàm durum os fuerit istius Bæbii: Nusquam par reperta est impudentia & audacia.

^c Vicit.] Quia scilicet, Populus nolebat, quos summâ vi paraverat sibi defensores, palam mactare.

^d Metu.] Id est, Invidiâ & metu. bitror vero intelligendum esse de maxumē Romana plebis; ut aliquando etiam contra se ipsa ausurum Jugurtham crederet scelera sua convertere.

^e Macedonia.] Notissima Europa regio, Philippi, ac deinde Alexandri magni imperii sedes, supra Græciam finem ad Septentrionem.

culè. fin^a id parùm procedat; quovis modo Numidam interficiat. Bomilcar maturè regis mandata exsequitur; & per homines, talis ne-
 cii artifices, itinera, egressusque ejus, postremò loca, atque tem-
 ra cuncta explorat; dein, ubi res postulabat, insidias tendit. Igitur
 ex eo numero, qui ad cædem parati erant, paulò^b inconsultiùs
 affivam aggreditur, illum obtruncat: sed ipse deprehensus, multis
 rantibus, & in primis Albino consule, c^c indicium profitetur. fit reus
 is^d ex æquo bonoque, quàm ex jure gentium Bomilcar, comes
 a, qui Romam fide publicâ venerat. At Jugurtha, e^e manifestus tanti
 leris, f^f non priùs omisit contra verum niti, quàm animadvortit,
 per gratiam, atque pecuniam suam, invidiam facti esse. Igitur quam-
 am in priore^h actione ex amicis quinquagintaⁱ vades dederat; re-
 o magis, quàm vadibus consulens, clam in Numidiam Bomilcarem
 mitit, veritus, ne reliquos popularis metus invaderet parendi sibi, si
 illo supplicium sumtum foret. & ipse paucis diebus eodem profectus
 k^k jussus à senatu Italiâ decedere. Sed postquam Româ egressus est,
 tur, sæpe tacitus eò respiciens, postremò dixisse, Urbem^l venalem,
 maturè perituram, si emtorem invenerit. Interim Albinus, reno-
 uo bello, commeatum, stipendium, aliaque, quæ militibus usui fo-
 et, maturè in Africam portare; ac statim ipse profectus, ut ante
 comitia, quod tempus haud longè aberat, armis, aut deditioe, aut
 ovis modo bellum conficeret. At contra, Jugurtha trahere omnia,

N O T Æ.

^a Id parùm.] Id est, non possit occultè
 affivam interficere.

^b Inconsultius.] Scilicet intervenerunt
 qui, dum scelus pararet; vel ille antè,
 m satis omnia tura essent, minùs cir-
 cūspexerat.

^c Indicium.] Id est, Declarat se, cujus
 filio tantum facinus ausus esset, di-
 vium.

^d Ex æquo.] Id est, magis habitâ ra-
 one naturalis æquitatis, quàm juris
 titium; quo, ne quis eos, qui fide pu-
 licâ venerunt, attingar, sanctum est.

^e Manifestus.] Verisimile non est Ju-
 rtham testibus, vel Bomilcaris indicio
 viditum fuisse: At, ex reipsâ, quæ evi-
 as erat, pro manifesto habebatur.

^f Non priùs.] Id est, Semper contra
 ritatem nixus est, donec supra gratiam
 pecuniam suam, facti invidiam esse
 id.

^g Super gratiam.] Intellige Jugurthæ
 nia facti & sceleris ejus invidiam de-
 mare nequivisse.

^h Actione.] Forensi, scilicet; cūpri-
 mium intentata est accusatio contra ip-
 sum, in judicio.

ⁱ Vades.] Qui eum judicio sistere pro-
 mⁱserant. Gall. *De les représenter en ju-
 stice.* Scilicet illi Romani fuerunt.

^k Jussus.] Vides itaque illi, quantumvis
 pessimo, servatam fidem. Interim Livius
 clam eum aufugisse dicit: Non abs re
 fanè; nam ex æquo bonoque, morte mul-
 tari poterat.

^l Venalem.] Vide mihi, quæso, quid
 tandem de Româ pronunciet vir, quam-
 quam nequissimus, certè ramen sagacis-
 simus: Venalem dicit. Romam magis
 contemnere non potuit. Plus est quàm si
 scelestissimam aut perditissimam dixisset;
 nec majus esse potest hominum deprava-
 torum & perditorum indicium, quam ju-
 stitiam & æquitatem, omnia denique au-
 ro rependere. Astum est de Republicâ in
 quâ ea pestis grassatur,

^m Comitia.] Id est, Antequam conven-
 tus fierent pro Magistratuum creatione.

& alias, deinde alius moræ causas facere; polliceri deditionem, inde^a metum simulare: ^b instanti cedere, & paulò post, ne sui dicerent, instare: ità belli modò, modò pacis mora consulem ludif. Ac fuere, qui tum Albinum haud ignarum^c consilii regis existimarent neque ex tantâ^d properantiâ tam faciliè tractum bellum socordiâ quam dolo crederent. Sed postquam, dilapso tempore, comitia dies adventabant, Albinus, Aulo fratre in castris prætoris Romam decessit. Eâ tempestate Romæ seditionibus tribuniciis atque resp. agitabatur. P. Lucullus, & L. Annius, tribuni pleb. resistebus collegis, continuare magistratum nitebantur: quæ dissensio anni comitia impediēbat. Eâ morâ in spem adductus Aulus, quem prætoris in castris relictum suprâ diximus, aut conficiendi belli, terrore exercitus^e ab rege pecuniæ capiundæ, milites mense Januarii hibernis in expeditionem evocat; magnisque itineribus hieme aspersus venit ad oppidum Suthul, ubi regis thesauri erant. Quod quamvis & sevitia temporis, & opportunitate loci, neque capi, neque obsideri poterat; (nam circum murum firmum in prærupti montis extremis cics limosa hiemalibus aquis paludem fecerat) tamen, aut^f firmi gratiâ, quod regi formidinem adderet, aut cupidine cæcus, ob timor, oppidi potiundi, vineas^g agere, ^h aggerem jacere; aliaque, incepto usui forent, properare. At Jugurtha. cognitâ vanitate imperitiâ legati, subdolosⁱ eius augere amentiam: militare^j supplicatis legatos: ipse, quasi virabundus, per saltuosa loca, & tramites

INTERPRETATIO.

^a Fuere qui non crederent, post tantam Albini properantiam, bellum prolongatum fuisse magis socordiâ, quam dolo.

^b Aulus adductus eâ morâ in spem, aut conficiendi belli, aut pecuniæ ab rege

accipiendæ, cum ipsi terrorem imperii suo exercitu, mense Ianuario evocatos milites in expeditionem, ex locis in quibus hybernium tempus exigebant.

NOTÆ.

^a Metum.] Intellige, Albinum ad deditionem rationibus plurimis Jugurtham induxisse, Jugurthamque pollicitum esse; postea verò eundem recusasse, quasi timuisset ne erga se P. Romanus, contra quem Albinus ingerebat, severitate magis quam misericordiâ uteretur.

^b Instanti.] Consuli, scilicet, Albino. Tota ista ratio omnimode ad Romanorum effugienda & eludenda arma apta erat.

^c Consilii.] Id est, Hac omnia ex consilio fieri.

^d Simulandi.] Se, scilicet, in animo

eius urbis obsidionem habere. P. Romanus, quasi cum puerulo rem suscipere

^e Agere.] Id est, urbem versum movere.

^f Aggerem.] Terra est, quæ cum limbo & obviâ quâque materiâ, in montis summitate congeritur; cujus in bello, vel ad oppugnandum, vel ad oppugnandum, multus est.

^g Supplicantis.] Ut crederet Aulus causâ timere & diffidere Jugurtham, quod obsidione urbs Suthul cingeretur, atque adeò in eâ permaneret; cum urbem Aulo sciret insuperabilem.

am ductare. Denique Aulum spe pactionis perpulit, uti, relicto
 abule, in abditas regiones sese. veluti cedentem, insequeretur: ita
 delicta occultiora fuere. Interea per homines callidos, diu noctue
 exercitum^b tentabat: centuriones, ducesque^c turmarum partim, uti
 transfugerent, corrumpere; alii, signo dato, locum uti desererent.
 postquam ex sententiâ instruxit; intempestâ nocte de improvise
 multitudo Numidarum Auli castra circumvenit. Milites Romani, per
 tumultu insolito, arma capere alii; alii se abdere: pars terrores
 confirmare: trepidare: omnibus locis vis magna hostium: cælum nocte,
 que nubibus obscuratum: periculum^d anceps: postremò fugere, an
 manere, tutius foret, in incerto erat. Sed ex eo numero, quos paulò
 ante corruptos diximus, ^e cohors una ^f Ligurum, cum duabus turmis
 Thracum, & paucis gregariis militibus, transire ad regem, & centu-
 rio^h primipiliⁱ tertiæ legionis per^k munitionem, quam, uti defenderet,
 ceperat. locum hostibus introeundi dedit: eaque Numidæ cuncti ir-
 rumpere. Nostri scedâ fugâ, plerique abjectis armis, proximum collem
 occupare. Nox, atque præda castrorum, ^l hostis, quò minùs victo-
 ri^l uterentur, remorata sunt. Dein Jugurtha postero die cum Aulo in
 colloquio verba facit: tamen ipsum cum exercitu fame ferroque clau-

INTERPRETATIO.

^l Nox, atque præda castrorum remorata sunt hostes quò minùs victoriâ uterentur.

NOTÆ.

^a Delicta.] Auli cum Jugurthâ.
^b Tentabat.] Ut quoquomodo aliquid
 versus ipsum pararet.
^c Turmarum.] Turma in equitatu can-
 tum rationem habet, quam centuria in
 peditatu; nisi quòd triginta tantum equi-
 tos constat.
^d Anceps.] Sive fugerent, sive mane-
 rent.
^e Cohors.] Ex manipulis tribus confi-
 gebatur, in quibus singulis duæ erant
 centuriæ, que quidem primò 60. mili-
 tes fuerunt, deinde, cum ipsâ Legione,
 æquum numero, per proportionem, ad-
 ditæ sunt.
^f Ligurum.] Hodie dicitur Liguria, La-
 tina de Gènes: Ab alpihus, olim, usque
 ad Macram flumen, & secundum aliquos,
 usque ad Pisas porrigebatur.
^g Thracum.] Thracum supra mare Æ-
 geum sita est, ac Septentrionem. Hodie
 pars Romaniae.

^h Primipili.] Primipilus Centurio pri-
 mipili, Primus Legionis, centurio, Præ-
 fectus Legionis, rem unam & eandem
 significant.
ⁱ Tertiæ.] Legiones ab ordine temporis
 quo conscriptæ fuerant, deinde à loco,
 ab Imperatoribus &c. nomina sortitæ
 sunt, eo quo dicimus modo, *Le Regi-
 ment de Monseigneur le Dauphin; Celui
 de Champagne, &c.*
^k Munitionem.] Munio dicitur quic-
 quid ad hostium arcendos impetus com-
 paratum est, qualis est agger, vallum, &c.
 Munitionis verò instituendæ partes, ut
 in singulos dividebantur, ita postquam
 peracta erat, à centurionibus hic aut illic
 curantibus defendebatur.
^l Uterentur.] Prius victoriâ uti quàm
 frui decet; adeoque præposterè Jugur-
 thini milites, qui antè Romanorum ca-
 stra spoliabant, quàm eos profligaverint.

sum tenet, tamen se ^a memorem rerum humanarum, si secum foederet: incolumis omnis ^a sub jugum ^b missurum; præterea, uti dicebatur, decem Numidiâ decederet. Quæ gravia quamquam, & ^c flagitii præerant: tamen, quia mortis metu nutabant; sicuti regi lubuerat, convenit. Sed ubi ea Romæ comperta sunt; metus atque moeror civitatem invasere: pars dolere pro ^d gloriâ imperiî: pars ^e insolita rerum bellicarum timere libertati: Aulo omnes infesti, ac maxumè qui bello præclari fuerant, quod armatus ^f dedecore potius, quàm manu, vitam quæstiverit. Ob ea consul Albinus, ex delicto fratris invidiam, deinde periculum timens, senatum de ^g foedere consulebat: & tam interim exercitui ^h supplementum scribere; ab ⁱ sociis & ^k nomine Latino auxilia accersere; denique omnibus modis festinare: senatus ita, par fuerat, decernit, suo atque populi injussu nullum potuisse fieri. Consul impeditus à tribunis pl. ne, quas paraverat copias, seque portaret, paucis diebus in Africam proficiscitur. Nam omnis exercitus, ut ^l convenerat, Numidiâ deductus in provinciâ hiemabat. Postquam ed venit, quamquam persequi Jugurtham, & mederi ^m fraternæ indici animo ardebat; cognitis militibus, quos præter fugam, ⁿ soluto

INTERPRETATIO.

^a Tamen se memorem vicissitudinis rerum humanarum, missurum omnes incolumis sub jugum, si Aulus secum foederet.

NOTÆ.

^a Sub jugum.] Eo modo ignominie causâ, victos hostes multabant: Duæ videlicet hastæ in terram mittebantur, ad quarum extremas & extantes partes, tertia transversa colligabatur, sub quâ distincti & inermes transire victi cogebantur; qui adeo sese domitos & subactos confitebantur.

^b Missurum.] Infamie notam pro beneficio Jugurthæ proponit, quia clausos hostes habebat. Pessimè vero sibi consuluit: nam aut omnes ad unum occidere, aut prorsus intactos dimittere debuit.

^c Flagitii.] Flagitium, crimen est, quod dedecus & servilem turpitudinem conjunctam habet.

^d Gloriâ.] Quia, scilicet, eam omnibus nationibus merito proculcandam esse videbant.

^e Insolita.] Ità in magnis urbibus fieri solet; ad levissima quæque trepidant, qui otio assueti, militiæ rudes sunt.

^f Dedecore.] De jugo loquebantur,

quod Aulus subierat.

^g Foedere.] Quod cum Jugurthâ frater iniverat.

^h Supplementum.] Id est, milites, in occisorum locum substituerentur. Cum Des recrues.

ⁱ Sociis.] Italicis, scilicet, qui solutè socii nonnunquam appellantur. Latinis verò habitatione distinguuntur cum Latii jure fruerentur.

^k Nomine Latino.] Id est, his hominibus qui jure Latii seu Latinitatis fruebantur: De quo adi, si lubet, Jurisprætos; nam varias ejus mutationes persequi hic non est locus.

^l Convenerat.] Jugurtham inter & Aulum.

^m Fraternæ.] Id est, quæ in tuum grabat.

ⁿ Soluti.] Cum vident milites doctis suis, ipsorumque culpâ præsertim, omni malè cedere; solent illi imperium dare, & mandata contemnere.

erio, licentia, atque lascivia corruerat, ^a ex copiâ rerum statuit, ut nihil agitandum. Interea Romæ C. Mamilius Limetanus Tr. pleb. rogationem ad populum promulgat, uti quæreretur in eos, quorum consilio Jugurtha ^b senati decreta neglexisset; quique ab eo in legationibus, aut imperiis pecunias acceperant; qui elephantos, quique perfugas tradidissent; item, qui de pace, aut bello cum hostibus pactiones fecissent. Huic rogationi partim conscii sibi, alii ex partium in vidiâ pecunia metuentes, quoniam apertè resistere non poterant, quin illa, & ista talia placere sibi faterentur, occultè per amicos, ac maxumè per homines nominis Latini, & socios ^c Italicos impedimenta parabant. Sed nebes, incredibile memoratu est. quantum intenta fuerit, quantâque rogationem jussit, decreverit, voluerit, magis odio nobilitatis, cui mala illa parabantur, quàm curâ reip.; tanta ^d libido in partibus erat. Atque ceteris metu perculsis, M. Scaurus, quem legatum Bestiæ fuisset, suprà memoravimus, inter lætitiâ plebis, & ^e suorum fugam, trepidâ etiam tum civitate, cum ex Mamilianâ rogatione tres ^f quæstiones rogarentur, effecerat, ut ipse in eo numero crearetur. Sed, quæstione exercitâ asperè, violenterque ex rumore, & libidine plebis, uti sæpe nobilitatem, sic eâ tempestate plebem ex secundis rebus infamia ceperat. Cæterum mos partium popularium, & senatus factionum, ac deinde omnium malarum artium, paucis antè annis Romæ oratus est, otio atque abundantia earum rerum, quæ prima mortales ducebant. Nam ante Carthaginem deletam, populus, & senatus Rom. placidè modestèque inter se rempub. tractabant: neque gloriæ, neque dominationis certamen ^g inter civis erat: metus hostilis in bonis artibus civitatem retinebat. sed ubi formidò illa mentibus decessit, ilicet ea,

INTERPRETATIO.

^a Cum ita res haberent, statuit nihil agendum.
^b Limetanus Populum interrogat num placet, ut quæstio haberetur in eos, quorum consilio Jugurtha Senatus decreta neglexisset.

^c Sed quæstione habitâ asperè & violenter ex admurmurationibus & libidinosis populi votis, insolentia ceperat plebem eâ tempestate propter prosperitatem, uti ceperat sæpe nobilitatem.

NOTÆ.

^a Senati.] Pro Senatus; antiquè.
^b Italicos.] Eisdem supra Socios similiter vocavit.
^c Libido.] Hic nihil aliud est, quàm quædam vincendi desiderium, cum odio.
^d Suorum.] Nobilium, scilicet, & suorum.
^e Trepida.] Vidimus suprà, ex Auli causa, multos libertati timere. Itaque facilius fuit Scauro, cæteris lætitiâ aut metu

turbatis, cogitata perficere.
^f Quæstiones.] Qui in eos inquirerent.] qui Jugurthæ faverant.
^g Inter civis.] Qui Republicam administrant isthuc diligenter animo agitant, ut inquietam hominis naturam contra hostes magis quam contra cives convertant.

¹ quæ secundæ res amant, lascivia, atque superbia, incessere. ² quod in adversis rebus optaverant, otium, postquam adepti sunt. ³ asperius, acerbiusque fuit. Namque cœpere ³ nobilitas dignitatem populus libertatem in ^b libidinem vertere, sibi quisque ducere, trahere, rapere. Ità omnia in ^c duas partis abstracta sunt; resp. quæ ^d media sunt, dilacerata. Cæterum nobilitas factione magis pollebat: plebs ^e soluta, atque in multitudinem dispersa, minus poterat. paucorum ambitio belli domique agitabatur: penes eosdem ærarium, provincæ magistratus, gloriæ, triumphique erant: populus militiâ atque iniuriâ urgebatur; prædas bellicas imperatores cum paucis diripiebant, locum parentes, aut parvi liberi militum, uti quisque potentiori confinis sedibus pellebantur. Ità cum potentiâ avaritia sine modo, modestiâ invadere, polluere, & vastare omnia, ⁴ nihil pensi, neque sancti habere, quoad semetipsa ^f præcipitavit. ⁵ Nam ubi primum ex nobilitate

INTERPRETATIO.

¹ Verum, ubi ille timor ex animis ejectus est, scilicet ea, quæ prosperitas gignit, lascivia nimirum, atque superbia viguerunt.

² Eo modo, otium, quod optaverant in rebus adversis, fuit gravius & acerbius, postquam adepti sunt.

³ Etenim cœperunt inter se, nobilitas

vertere dignitatem in libidinem, Populus vero libertatem.

⁴ Ità avaritia inexplibilis & effrenata juncta potentia, invasit, polluit, vastavit omnia, nihil curavit, sanctum habuit, usque dum semetipsum præcipitavit.

NOTÆ.

^a *Asperius.*] Sententia satis aperta est, latitat tamen quodammodo sub hac locutione; non enim quod optamus otium, verum ejus privatio dura est.

^b *Libidinem.*] Frequentissimè utitur eâ voce Sallustius, adeoque vim ejus opus est perspicere. Voluntatem notat, prout aliquo desiderio aut affectu, veri boni pro tempore non æstimatâ ratione, abripitur.

^c *Duas.*] Hinc plebs, illinc stante nobilitate.

^d *Media.*] Verè & acutè eum expressit modum, quo Respublicæ intereunt: Civitas enim & bonum publicum, cum in consensu & civinum unionem sit positum, non aliter quam laceratione & divisione perire potest.

^e *Soluta.*] Quomodo frangatur vis quæ in multitudinem dispersa est, præsertim cum ex opinione hominum, quæ tam varia est, dependet, nullus est quam lateat; neque eâ causâ naturæ scrutatores

adire opus est, qui nos vim unitam majorem esse doceant. Verum hinc magis haurire possunt documentum in rebus moderatores; cum præsertim in die Regem videant, quem non magis aliâ causâ veneratur orbis, quam quod solus regnat.

^f *Præcipitavit.*] Aptissima metaphora, nam quomodo tandem propriâ moderamine ruunt quæ in altum nimis surrexerunt, ita planè non avaritia, aut potentia tantum, sed evertitur id omne quod nimium est. Sapienter itaque Horatius ad Licinium,

*Contrahes, vento nimium scissam
Turgida vela.*

⁵ *Nam.*] Quomodo isthuc? Virtus quæ fugienda est, cum turbas & discordat. Imò, qui eam amant profligant & perdendi, si iis credatur prædonibus, qui sub ejus larvâ, per fraudem & scelus Reipublicæ gubernacula surripuerunt.

reperi sunt, qui veram gloriam injustæ potentiae anteponerent, moveri civitas, & dissensio civilis, quasi^a permixtio terræ, oriri coepit. Nam postquam Tiberius, & C. Gracchus, quorum majores Punico, atque aliis bellis multum reipub. addiderant, vindicare plebem in libertatem, & paucorum scelera patefacere cœpere: nobilitas noxia, atque eò pericula, modò per socios, & nomen Latinum, interdum per equites Romanos, quos^b spes societatis à plebe dinoverat, Gracchorum actionibus obviam ierat: & primò Tiberium, dein^c paucos post annos eadem^d ingredientem Caium, Tribun. pl. alterum^e triumvirum^f coloniis deducendis, cum M. Fulvio Flacco ferro necaverat. Et sanè Gracchis, cupidine victoriæ, haud satis animus^g moderatus fuit. ^h Sed bono vinci sanius est, quam malo more injuriam vincere. Igitur eâ victoriâ nobi-

INTERPRETATIO.

^a Et nobilitas necaverat ferro primò Tiberium Gracchum, deinde post paucos annos eadem molientem Caium Gracchum, Tribunum plebis, unum ex Triumviris qui colonias deducere debebant, cum M. Fulvio Flacco.

NOTÆ.

verò per accidens, & eorum prædonum, non virtutis vitio, civitates commoven-
tur; neque vitandæ offensionis causâ, mi-
nus illi, quamquam cautè, ut qui calli-
dissimè hominibus imponunt, de sede de-
bent deturbari.

^a *Permixtio terræ.*] Intellige, cum reliquis elementis. Expressè profectò rem ipsam hâc comparatione signavit: Quemadmodum enim ex elementorum commixtione, non modò nulla pars ullius ab aliis discernitur, sed ampliùs inter se bellum intestinum gerunt; ita quando vaserimi latrones, boni & publicæ libertatis specie Rempublicam oppresserunt, cæcus Populus Assertores & legitimos suos Moderatores cum dignoscere nescit, plerumque eos per discordiam suis inlidiatoribus mactandos tradit.

^b *Spes.*] Senatum equites aliquando auctoritate suâ communicasse, vel ex epitome Flori cognoscitur.

^c *Paucos.*] Undecim aut duodecim, ad summum.

^d *Ingredientem.*] Populum defendere conatus, fratris agrarias leges asseruit; &c.

^e *Triumvirum.*] Mos erat tres, quinque, septem decem viros, &c. eligere, qui iis agros dividerent, qui in colonias

deducebantur.

^f *Coloniis.*] Colonia multitudo erat civium Romanorum, qui in alias fedes deducebantur, quibusque agri publicè assignabantur.

^g *Moderatus.*] Nota, quæso, Sallustii iudicium: Optimè de re maximâ, quid de re, quæ quotidie milles in usu venit, sententiam dixit. Et est enim cordis nostri fallacia, aut imbecillitas, ut etiam dum virtutem sectamur, nimio studio in vitium incurramus. Voluntas, quæ à primo ad bonum, boni specie ferebatur, ad malum sine sensu inclinat, dum paulatim ea boni species, pro variis circumstantiis, caligantibus oculis surripitur; deinde, quia in motu est, movetur, non quia bonum prosequitur. Istud indicat Sallustius, cum, cupidine victoriæ, nimios Gracchos fuisse dicit. Hæc cupido, hic animi motus rationem, quâ boni cives fuerant & dicebantur, ab eorum oculis avertit.

^h *Sed.*] Nunc de Senatu Sallustius iudicium suum profert, cui, ut ille ait, melius fuisset Gracchorum bono & æquitate vinci, quàm vincere injuriam. At verò generatim loquendo, non apertè sententiam suam dicere Autor voluit, ne, si Patres nominatim reprehendisset, audaciter fecisse videretur.

litas ex lubricine suâ¹ usa, mortalis multos ferro aut fugâ extinxit
 plûsque in reliquum sibi timoris, quàm² potentia, addidit: quæ
 plerumque magnas civitates pessum dedit, dum alteri alteros vincere
 quovis modo, & victos acerbius ulcisci volunt. Sed de studiis partium
 & omnibus civitatis moribus, si singillatim, aut pro magnitudinē
³ parem differere, tempus, quàm res, maturius deseret, quamobrem
 ad inceptum redeo. Post Auli foedus, exercitusque nostri fugam foedam
⁴ Metellus, & ⁵ Silanus consules designati, provincias inter se parti-
 verant: Metelloque Numidia evenerat, acri viro, & quamquam
 verso populi partibus, famâ tamen⁶ æquabili, & inviolatâ. Is ubi
 mûm magistratum⁷ ingressus est; ⁸ alia omnia sibi cum collegâ rati
 bellum, quodd gesturus erat, animum intendit. Igitur diffidens vero
 exercitui, milites scribere, præsidia undique accersere: arma, res
 equos, & cætera instrumenta militiæ parare, ad hoc commeatum affe-
 rim, denique omnia, quæ in bello⁹ vario, & rerum multarum egent
 ului esse solent. Cæteram ad ea patranda¹⁰ senatus auctoritate, soci-
 nomenque Latinum, & reges ultro auxilia mittendo, postremò omni
 civitas summo studio adnitebatur. Itaque, ¹¹ ex sententia omnibus rebus
 paratis, compositisque, in Numidiam proficiscitur, magnâ spe civi-
 cum propter artis bonas, tum maxumè quodd advorsum divitias invictum
 animum gerebat: & avaritiâ magistratuum ante id tempus in Numidia

I N T E R P R E T A T I O.

¹ Cum igitur nobilitas usa esset ea vi-
 floriâ secundum suam libidinem, perdi-
 dit multos homines ferro aut fugâ.

² Si cupiam differere particulatim,
 aut secundum rei magnitudinem, de studiis
 partium, & omnibus pravis moribus ci-
 vitatis, tempus me citius quàm res de-
 fiet.

³ Cæterum ad ea perficienda, Senatus
 adnitebatur auctoritate, Socii, nomen
 que Latinum, & reges, mittendo
 sponte auxilia: postremò omnis civitas
 summo studio ea promovebat.

⁴ Itaque omnibus rebus ad arbitrium
 paratis & compositis in Numidiam pro-
 ficiscitur.

N O T Æ.

¹ *Potentia.*] Totum hunc locum excute,
 quæso. Autor enim, quamquam malus
 fuit, reconditissimos tamen Politicorum
 aditus penetravit.

² *Metellus.*] Vir fuit virtutis eximiæ,
 huicque unus exilium maluit, quàm in
 Saturnini, Gracchanas leges asserentis,
 verba, cum Senatu jurare. Dictus est
 Numidicus, à rebus bene in Numidiâ
 gestis.

³ *Silanus.*] Non hic est de quo in Ca-
 tilinâ.

⁴ *Æquabili.*] Id est, quæ apud omnes
 eadem erat.

⁵ *Ingressus.*] Non enim statim à no-
 minatione & designatione, sed post con-
 firmationem in secundis comitiis, Ma-
 gistratum inibant.

⁶ *Alia.*] Hic est sensus; Dicit Metel-
 lum, cum collegam suum ad reliqua
 Consulatus munia secum pariter obligat-
 tum & intentum videret, ad id negotium
 bellum scilicet, præcipue animum adpe-
 cisse, quod soli curandum erat.

⁷ *Vario.*] Id est, Ubi variâ opus
 obire ministeria; quæ varia & plurimâ
 instrumenta requirunt.

nostra

nostræ opes contusæ, hostiumque auctæ erant. Sed, ubi in Africam venit, exercitus ei traditur à Sp. Albino præconsule, iners, imbellis, neque periculi, neque laboris patiens, linguâ, quàm manu, promptior, prædator ex fociis, & ipse præda hostium, ^a sine imperio, & modestiâ habitus. Ità imperatori novo plùs ex malis moribus sollicitudinis, quàm ex copiâ militum auxilii, aut bonæ spei, accedebat. Statuit tamen Metellus, quamquam & ¹ æstivorum tempus, comitiorum ^b mora imminebat; &, expectatione eventus, civium animos intentos putabat, non priùs bellum attingere, quàm majorum disciplinâ milites laborare coegisset. Nam Albinus, Auli fratris, exercitusque clade perculsus, postquam decreverat non egredi provinciâ, quantum temporis æstivorum ^c in imperio fuit, plerùmque milites in ^d stativis castris habebat: nisi cum ^e odos, aut pabuli egestas locum mutare subegerat. Sed neque more militari vigiliæ ducebantur. Utì cuique ludebat, ab signis aberat, ^f lixæ permisti cum militibus diu, noctuque vagabantur: & ^g palantes agros vastare, villas expugnare, præcoris, & mancipiorum prædas certantes agere: eaque mutare cum mercatoribus vino advectitio, & aliis talibus: præterea, frumentum publicè datum vendere, ^h panem in dies mercari: postremò, quæcumque dici, aut fingi quæunt ignaviæ luxuriæque probra. in illo exercitu cuncta fuere, & alia ampliùs. Sed in eâ difficultate Metellum non minùs, quàm in rebus hostilibus, magnum, & sapientem virum fuisse comperior; tantâ temperantiâ inter ⁱ ambitionem, sævitiamque moderatum. Namque edicto primo adjumenta ignaviæ ^j sustulisse, ne quisquam in castris panem, aut quem alium cibum coctum venderet; ne lixæ exercitum sequerentur; ne miles gregarius in castris, neve ^k in agmine servum, aut jumentum haberet: cæteris

INTERPRETATIO.

¹ Quamvis comitiorum retardatio temporis diminuerat, quo milites in castris æstivis agunt.

² Huc illuc divagantes agros vasta-

bant, villas expugnabant, agebant certatim prædas ex pecore & mancipiis.

³ Namque comperior Metellum sustulisse primo edicto adjumenta ignaviæ.

NOTÆ.

^a Sine imperio.] Id est, qui ductus fuerat ab Imperatoribus, qui auctoritatem suam tueri nesciverant, aut noluerant; quique militibus omnia condonaverant.

^b Mora.] Per Tribunorum contentio-nem, sicuti antea vidimus.

^c In imperio.] Albinus, donec Metellus advenisset, exercitui præfuit.

^d Stativis.] Id est, in quibus diu manebant, cum militiæ more, sæpiùs mutanda fuerint.

^e Odor.] Ex hominum & jumentorum fœdibus.

^f Lixæ.] Ità vocantur servi qui exercitum sequuntur, & militibus vilissimam operam præstant, purâ aquam portare, panem coquere, & id genus alia.

^g Panem.] Ipsi verò tenebantur panem suum coquere.

^h Ambitionem.] Hic per ambitionem, ratio & certus quidam agendi modus intelligitur, quo, ad consequendam gratiam, minùs milites vexantur, nec nùli à volentibus ministeria requiruntur.

ⁱ In agmine.] Id est, dum iter facit exercitus. Gall. *Lurant la marche.*

^a arte modum statuiffe: prætera, ^b transvorsis itineribus quotidie castra movere: juxta, ac si hostes adessent, vallo, atque solâ munire: ^c vigilias crebras ponere, & eas ipse cum legatis circuire: item in agmine in primis modò, modò in postremis, sæpe in medio adesse, ne quisquam ordine egrederetur: uti, ^d cum signis frequentes incederent, miles cibum, & arma portaret. Ità prohibendo à delictis magis, quàm vindicando, exercitum brevì ^e confirmavit. Interea Jugurtha ubi, quæ Metellus agebat, ex nunciis accepit: simul de innocentia ejus certior Romæ factus, diffidere suis rebus, ac tum demum veram deditiorem facere conatus est. Igitur legatos ad consulem cum suppliciis mittit, quæ tantummodo ipsi, liberisque vitam peterent, alia omnia dederent populo Rom. Sed Metello jam antea experimentis cognitum erat, genus Numidarum insidum, ingenio mobili, novarum rerum avidum esse. Itaque legatos alium ab alio diversos aggreditur: ac paullatim tentando postquam opportunos sibi cognovit, multa pollicendo persuadet, ut Jugurtham ² maxumè vivum, sinid parum procedat, necatum sibi traderent: cæterum palam, quæ ex voluntate forent, regi nunciari jubet. Dein ipse paucis diebus intento atque infesto exercitu in Numidiam proceedit: ubi, contra belli ³ faciem, tuguria plena hominum, pecora, cultoresque in agris erant: ex oppidis, & ^e mapalibus, præfecti regni obviam procedebant, parati fumentum dare, commeatum portare, postremo omnia, quæ imperarentur, facere. Neque Metellus iccirco minus, sed pariter ac si hostes adessent, munito agmine incedere, late explorare omnia, illa deditiõis signa ostentui credere, & insidiis locum tentare. Itaque ipse cum expeditis cohortibus, item funditorum & sagittariorum delectâ manu apud primos erat: in postremo C. & Marius

INTERPRETATIO.

¹ Brevis exercitum ad pristinam disciplinam revocavit.

² Persuadet ut præsertim traderent sibi Jugurtham vivum, si verò id minus

prosperè eveniret, necatum.

³ Contra id quod belli tempore consuevit, tuguria erant plena hominum.

NOTÆ.

^a Arte.] Eà opus est omnino, eaque maximâ in ejusmodi occasionibus. Quâ verò in re sita sit, vix ullus dixerit, ita sunt, aut certè videntur exigui momenti innumera quæ ad id concurrunt.

^b Transvorsis.] Id est, non par vias stratas, sed per agros, silvas, &c. ut iis omnibus, si usus veniret, assueti essent.

^c Vigilias.] Gall. Des sentinelles. Sed totius quàm sit hodie, plures enim milites uno in loco, collocabantur.

^d Cum signis.] Ne scilicet dispersis militibus hostis interveniret; vel ipsi præda, aut fugæ occasionem invenirent.

^e Mapalibus.] Hic visi aut pagi, per mapalia sunt intelligendi.

^f Tentare.] Omnino legendum agitator tentari, a Jugurthâ scilicet, prout censuit Gronovius.

^g Marius.] Qui fuerit, tametsi aliunde nesciremus, satis superque ex Sallustio postmodum cognosceremus.

atus cum equitibus curabat: in utrumque latus equites auxilarios tribus legionum, & praefectis cohortium dispersiverat: uti cum^a his permixti^a velites, quodcumque acciderent, equitatus Hostium propulsarent. Nam in Jugurthâ tantus dolus, tantaque peritia locorum, & militiae erat, ut, absens an praesens, pacem an bellum gerens perniciosior esset, incerto haberetur. Erat haud longè ab eo itinere, quo Metellus perrebat, oppidum Numidarum, nomine Vacca, forum rerum venalium totius regni maxumè celebratum; ubi & incolere, & mercari consueverant Italici generis multi mortales. Huc consul, simul^b tentandi gratiâ, &, si paterentur opportunitates loci,^c praesidium imposuit; praterea imperavit frumentum, & alia, quæ bello usui forent, comportare: ratus, id quod res monebat, frequentiam negotiatorum, & commeatum juvaturum exercitum, & jam paratis rebus munimentum fore. Inter hæc negotia Jugurtha impensius modò legatos supplices mittere, pacem orare, præter suam, liberorumque vitam, omnia Metello dedere. Quos item, uti priores, consul illectos ad prodicionem domum mittebat: regi pacem, quam postulabat, neque abnuere, neque polliceri, & inter eas moras^e promissa legatorum expectare. Jugurtha ubi Metelli dicta cum factis composuit, ac suis se^f artibus tentari animadvertit; quippe cui verbis pax nunciabatur, cæterum re bellum asperrimum erat, urbs maxuma alienata, ager hostibus cognitus, animi popularium tentati: coactus rerum necessitudine, statuit armis certare. Igitur, explorato hostium itinere, in spem victoriæ adductus ex opportunitate loci, quàm maxumas potest copias omnium generum parat, ac per tramites occultos exercitum Metelli antevenit. Erat in eâ parte Numidiæ, quam Atherbal in divisione possederat, flumen, oriens à meridie nomine Muthul; à quo aberat mons ferme millia passuum

INTERPRETATIO.

^a Ut Velites permixti cum equitibus propulsarent equitatus hostium quancumque in partem accederent.

^b Consul huc ivit, simul gratiâ tentan-

di, & praesidium imponendi, si op. opportunitates loci paterentur, deinde re cognitâ praesidium imposuit.

NOTÆ.

^a Velites.] Levis erant armaturæ milites, gladio, jaculatoriâ hastâ, parmâque instructi.

^b Tentandi.] Id est, Ut cognosceret quid in loco fieri posset, quidve Jugurtha conaretur, an re & verbis idem esset.

^c Praesidium.] Necessè fuit, ut sensus aperiretur, quod ellipticè à Sallustio dictum est, in Interpretatione supplere.

^d Commeatum.] Certè commeatu, sicuti Ursino, mihi quoque placeret.

^e Promissa.] Itaque polliciti erant legati, se Jugurtham prodituros.

^f Artibus.] Dolis scilicet, quibus Aulum, aliosque in laqueos induxerat.

^g Animi.] Scilicet, non modò legatos, sed quovis Metellus à Jugurthâ alienare quaesivit.

xx. ^a tractu pari, ^b vastus ab naturâ, & humano cultu: sed ex eo me
 quasi collis oriebatur, in immensum pertinens, vestitus oleastro,
 myrteris, aliisque generibus arborum, quæ humi ^c arido, atque areo
 gignuntur. ^d Media autem planities deserta, penuriâ aquæ, præter
 minis propinqua loca. ea confita arbuſtis, pecore atque cultoribus
 quentabantur. Igitur in eo colle, quem ^e transverso itinere porrectum
 docuimus, Jugurthâ ^f extenuatâ suorum acie confedit: elephantis
 parti copiarum pedestrium Bomilcarem præfecit; eumque edocet, quæ
 ageret: ipse propior ^g montem cum omni equitatu, & peditibus delectis
 suos collocat: dein singulas turmas, & manipulos circuiens monet,
 quæ obrestatur, uti memores pristinæ virtutis, & victoriæ, sese
 gnumque suum ab Romanorum avaritiâ defendant: cum his certamen
 fore, quos antea victos sub jugum miserint: ducem illis, non animam
 mutatum: quæ ab imperatore ^h decuerint, omnia suis provisa; locum
 superiorem; ⁱ uti prudentes cum imperitis; ne pauciores cum pluribus
 aut rudes cum bello melioribus manum conferrent. proinde parati,
 rentique essent, signo dato, Romanos invadere: illum diem aut omnes
 labores, & victorias confirmaturum, aut maxumarum ærumnarum
 tium fore. Ad hoc viritum, uti quemque ob militare facinus pecunia
 aut honore extrulerat, commonefacere beneficii sui, & eum ipsum
 ostentare: postremò, pro cuiusque ingenio pollicendo, minitendo,
 restando, alium alio modo excitare: cum interim Metellus, ignarus
 stium, monte degrediens cum exercitu ⁱ conspiciatur. Primò dubium

INTERPRETATIO.

^a Jugurtha monet milites se providisse suis ea omnia quæ decuerint provideri a
 imperatore.

NOTÆ.

^a Tractu pari.] Id est, tantum habens
 longitudinis, quantum à fluvio distabat.

^b Vastus.] Ubi nec arbores erant, nec
 frutices.

^c Arido.] Id est, ariditate, nam humi,
 quod postea in adverbium abiit, hic more
 antiquo pro Genitivo positum est.

^d Media.] Hoc est, spatium quod col-
 lem inter & flumen porrigebatur.

^e Transverso.] Intellige, iter colli sub-
 jectum fuisse, ita ut Jugurtha ejusque
 exercitus transeuntibus immineret.

^f Extenuatâ.] Intellige agmen in lon-
 gitudinem porrectum. Les escadrons, niles
 bataillons n'avoient pas de profondeur. Itâ
 verò aciem instructam oportuit, ut, in
 angustiis, hostium in longum productos
 ordines, pluribus ex locis invaderet.

^g Montem.] Quâ scilicet Metello tran-
 situs erat: atque hinc vides eo in loco in-
 sidias struxisse Jugurtham, ubi mons in
 collem definebat.

^h Uti.] Ne itâ accipias, quasi omnia
 quæ secuntur effecta sint ejus quod dicitur,
 locum superiorem suis provisum. Quo-
 cumque enumerat commoda, seorsum
 sumenda sunt, itâ ut, quod à Jugurthâ
 prospectum fuerit, uti prudentes locorum
 cum imperitis certarent secundum sit. Ut
 sensus apertior esset, inter punctuationem
 mutavi.

ⁱ Conspiciatur.] Passivè, quod rarum
 est. Itâ Varro apud Priscianum, Pauper-
 tas hæc non itâ nutrita, ut nunc con-
 spiciatur.

quid:

quidnam insolita facies ostenderet (nam inter virgulta equi Numidæque confederant, neque planè occultati humilitate arborum, & tamen ^a incerti quidnam esset, cum naturâ loci, tum ^b dolo ipsi, atque signa militaria ^c obscurati) dein, brevî cognitis insidiis, paulisper agmen ^d commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proximum hostis erat, triplicibus ^e subsidiis aciem instruxit; inter manipulos funditores, & sagittarios dispersit, equiratum omnem in ^f cornibus locat; & pauca pro tempore milites hortatus, aciem, sicut instruxerat, ^g transvorsâ principiis in planum deducit. Sed, ubi Numidas quictos, neque colle degredi animadvertit, veritus ex anni tempore, & inopiâ aquæ, ne siti conficeretur exercitus, Rutilium legatum cum expeditis cohortibus. & parte equitum præmiserat ad flumen, uti locum castris inire caperet. existumans hostes crebro impetu, & transvorsis præliis per suum remoratos, & quoniam armis diffiderent, ^h lassitudinem & inermium militum tentaturos. Dein ipse pro re, atque loco, ⁱ sicuti monte descenderat, paulatim procedere: Marium post ^k principia habere, se cum sinistra alæ equitibus esse, qui in agmine ^l principes facti erant. Jugurtha, ubi extremum agmen Metelli ^m primos suos prætergressum videret, præsidio quasi dūm millium peditum montem occupat, quâ Metellus descenderat: ne forte cedentibus adversariis receptui, ac post munimento foret: dein, repente signo dato, hostis invadit. Numidiæ postremos cedere: pars à sinistra, ac dextrâ ⁿ tentare: insensu ad-

INTERPRETATIO.

^a Deinde, intra breve tempus cognitis insidiis, paulisper exercitus iter suppressit.

NOTE.

^a Incerti.] Intellige, delitescentium Numidarum eam fuisse speciem, ut nesciatur hominesne essent, an trunci, aut quid simile.

^b Dolo.] Eâ causâ ponere arbores latitante, ut incautus & imparatus Metelli exercitus illac transiret.

^c Obscurati.] Græca constructio, pro obscuratis signis militaribus, aut obscurata signa habentes. Sic sæpius loquitur Horatius.

^d Commutatis.] Gall. *Ayant changé d'alignement de l'aile droite.*

^e Subsidiis.] Milites erant qui ponere alios videntes, illis periclitantibus opem ferunt. Gall. *Des corps de réserve.*

^f Cornibus.] Sur les ailes de l'Infanterie.

^g Transvorsis.] Diffidens per hæc trans-

vorsâ incedo: Interim ita me expeditio Metellus collem cum sequi nolle, ne Jugurthæ illic insidianti opportunus fieret, aciem in clypeum, seu ad sinistram ut loquimur nos, declinare jussit; adeoque in obliquum iter inflexit. *Il fit marcher son avant-garde de travers, s'étant détourné sur la gauche.*

^h Lassitudinem.] Id est, milites per lassitudinem & sitim.

ⁱ Sicuti.] Refertur ad Paulatim.

^k Principia.] Dans l'Arrière-garde. In ultimo agmine.

^l Principes.] Id est, primi, hoc in loco.

^m Primos.] Non remotissimos intelligo, sed proximos, hoc est eos qui primi trans-euntibus occurrebant.

ⁿ Tentare.] Illi enim missilibus lace-cessabant.

esse,

esse, atque instare; omnibus locis Romanorum ordines conturbatos, quorum etiam qui firmioribus animis obvii hostibus fuerant, ludibrio incerto proelio ipsi¹ modò eminus sauciabantur, neque contrà ferendi aut conferendi manum copia erat. Antè jam docti ab Jugurthâ cōtes, ubicumque Romanorum turma insequi cōperat, non conferre neque in unam sese recipiebant, sed alius aliò quàm maxumè divortio numero² priores, si à persequendo hostes detertere nequiverant, jectos ab tergo, aut lateribus circumveniebant: sin opportunior in collis, quàm campi fuerant: eò verò consueti Numidarum equi inter virgulta evadere; nostros asperitas, & insolentia loci retinebat. Cæterùm facies totius negotiî varia, incerta, fœda, atque miserabilis dispersi à suis, pars cedere, alii insequi: neque signa, neque ordines observare: ubi quemque periculum ceperat, ibi resistere, ac propulsare arma, tela, equi, viri, hostes, cives permixti: nihil consilio nec imperio agi: fors omnia regere. Itaque multum diei processerat, cum etiam tum eventus in incerto erat. Denique omnibus labore, & languidis, Metellus, ubi videt Numidas minùs instare, paulatim milites in unum conducit: ordines restituit, & cohortes³ legionarias tuor adversum pedites hostium collocat. eorum magna pars superioribus locis fessâ confederat. simul⁴ orare, hortari milites, ne dederent, neu paterentur hostes fugientis vincere: neque illis castra esse, neque munimentum ullum, quò cedentes tenderent: in armis omnia. Sed nec Jugurtha quidem interea quietus erat; circuire, hortari, revocare proelium, & ipse cum delectis tentare omnia: subvenire suis, instibus dubiis instare, quos firmos cognoverat, eminus pugnando, minere. Eo modo duo imperatores, & summi viri, inter se certabant: pares, cæterùm opibus disparibus. Nam Metello virtus militum et locus adversus: Jugurthæ alia omniâ, præter milites, opportuna. Denique Romani, ubi intelligunt neque sibi profugium esse, neque ab hostibus copiam pugnandi fieri; (& jam diei vesp̄r erat.)⁵ adverso colle, sin-

I N T E R P R E T A T I O.

¹ *Ipsi tantum eminus sauciabantur, & vulnerabantur.*

² *Ita, cum essent plures numero, si nequiverant detertere hostes à persequendo, circumveniebant eos disjectos à tergo aut lateribus.*

³ *Simul Metellus orare, hortari milites, ne deficerent, neve paterentur hostes qui fugiebant, vincere.*

⁴ *Romani in adversum collem sicuti proelium cepit, evadunt.*

N O T Æ.

^a *Incerto.]* Quia Numidæ non stabant, sed accedebant & recedebant. *Ils ne se batoient pas de pied ferme.*

^b *Legionarias.]* Ut distinguantur ab auxiliariis.

^c *Eorum.]* Numidarum.

^d *Retinere.]* Ne scilicet dubiis & dentibus opem ferrent.

^e *Summi.]* Omnino summi, & à quibus plurima quisque discere queat.

ceptum fuerat, evadunt. Amisso ^a loco Numidæ fusi, fugatique, ac interiere: plerosque velocitas, & regio ^b hostibus ignara, turata. Interea Bomilcar, quem elephantis, & partim copiarum pedestrium effectum ab Jugurthâ supra diximus, ubi enim Rutilius prætergressus paulatim suos ^c in æquum locum deducit: ac, dum legatus ad flu- quod præmissus erat, festinans pergit, ^d quietus, uti res postula- aciem exornat: neque remittit, quid ubique hostis ageret, explo- Postquam Rutilium consedisse jam, & animo vacuum accepit, si- que ex Jugurthæ prælio clamorem augeri, veritus ne legatus cognitâ laborantibus suis auxilio foret, aciem, quam diffidens virtuti mili- ^e antè statuerat, quod hostium ^f itineri officeret, latius porrigit; eo- modo ad Rutilii castra procedit. Romani ex improvviso pulveris vim gram animadvertunt. Nam prospectum ager arbutis confitus pro- Et primò rati humum aridam vento agitari: post, ubi æquabi- manere, & sicut acies movebatur, magis magisque appropin- re vident; cognitâ ^g re properantes arma capiunt, ac pro castris, imperabatur, consistunt. Dein, ubi propius ventum est, utrim- e magno clamore concurritur. Numidæ tantummodo ^h remorari dum elephantis auxilium putant, postquam eos impeditos ramis arborum, ne nâ disiectos circumveniri vident, fugam faciunt: ac plerique, testis armis, collis, aut noctis, quæ jam aderat, auxilio integri ab- Elephanti quatuor capti, reliqui omnes numero ⁱ quadraginta in- fecti. At Romani quamquam itinere, atque ^j opere castrorum, & ho fessi, lassique erant: tamen, quodd Metellus amplius opinione mbatur, instructi, ^k intentique obviam procedunt. Nam dolus Nu- darum nihil languidi, neque remissi patiebatur. Ac primò obscurâ te, postquam haud procul ^l inter se erant, strepitu, veluti hostes ad- tarent, alteri apud alteros formidinem simul. & tumultum facere: penè imprudentiâ ^m admissum facinus miserabile, ni utrimque præ-

INTERPRETATIO.

Et, dum Rutilius legatus properat ad
quod præmissus erat, Bomilcar per
aciem instruit, uti res postulabat.

² Porrigit latius aciem, quam instru-
xerat densis ordinibus, diffidens virtuti
militum.

NOTÆ.

Laco.] Colle, scilicet.
Hostibus.] Romanis.
Itineri.] Si nimirum Metello auxi-
in adferre voluissent.
Re.] Exercitum, scilicet, adventare.
Remorati.] Ils ne firent ferme que
Quadrageinta.] In quibusdam, tri-
tantum numerantur.

³ Opere.] Scilicet castra munierant.
^h Intentique.] Hinc videas quales fue-
rint Romani.
ⁱ Inter se.] De Romanis loquitur,
quorum alii cum Metello, alii cum Ruti-
lio erant.
^k Admissum.] Ut, scilicet, Romani in-
vicem pugnarent.

missi

missi equites rem exploravissent. Igitur pro metu repente gaudium
 tum, milites alius alium lazi appellant, acta edocent, atque audi-
 sua quisque fortia facta ad cælum fert. Quippe res humanæ ita se-
 bent: in victoriâ vel ignavis gloriari licet: adversæ res etiam
¹ detrectant. Metellus in eisdem castris quadriduo moratus, sanc-
 curâ reficit; meritos in proeliis more militiæ^a donat, universos in
 cione laudat, atque agit gratias: hortatur, ad cætera, quæ levia
 parem animum gerant: pro victoriâ satis jam pugnatum, reliquos
 bores pro prædâ fore. Tamen interim^b transfugas, & alios opportu-
^c Jugurtha ubi gentium, aut quid agitare, cum paucisne esset, an ex-
 citum haberet, ut sese victus gereret, exploratum misit. At ille se-
 loca saluosa, & naturâ munita receperat: ibique coge-
 numero hominum ampliorem, sed^c hebetem, infirmumque, agri-
 coris magis, quàm belli, cultorem. Id eâ gratiâ eveniebat, quod
 ter equites regios nemo omnium Numida ex sagâ regem sequitur.
 cujusque animus fert, eò discedunt. neque id flagitium militiæ ducit
^d ita se mores habent. Igitur Metellus, ubi videt etiam^e tum regis
 mum ferocem esse: bellum renovari, quod nisi ex illius lubricitate
 non posset: præterea^f iniquum certamen sibi cum hostibus: mino-
 trimento illos vinci, quàm suos vincere: statuit non proeliis, ac-
 acie, sed alio more bellum gerendum. Itaque in loca Numidiæ opor-
 tissima pergit: agros vastat: multa castella, & oppida, temerè
 aut sine præsidio, capit, incenditque: puberes interfici jubet, alia
 nia militum præda esse. Eâ formidine multi mortales Romanis
^h obfides: frumentum, & alia, quæ usui forent, affatim præbita:

INTERPRETATIO.

¹ Res adversæ etiam bonorum existima-
 tionem violant.

² Tamen interim Metellus misit trans-
 fugas & alios opportunos exploratum, ubi

gentium Jugurtha ageret, aut quid
 taret, cum paucisne esset, an exerci-
 haberet, quomodo se gereret postquam
 ctus esset.

NOTÆ.

^a Donat.] Coronis, Armillis, Hastis,
 & id genus aliis.

^b Transfugas.] Valdè illi sunt opportu-
 ni, quia maximè fideles esse coguntur:
 Interim videndum ne iis dolis capiamur,
 quos in hostes parare videntur.

^c Hebetem.] Hebes dicitur cujus ob-
 tusa est acies. Hic itaque exercitus intel-
 ligitur ad belli munia ineptus. Des gens
 mal-aguerris.

^d Ita.] Iis respondet qui pravam con-
 suetudinem mirabuntur. Ejus nimirum vis

est tanta, ut pro alterâ lege sumatur.

^e Tum.] Postquam profligatus fuit
^f Geri.] Ille enim sylvis & desertis
 pelli non poterat.

^g Iniquum.] Multis de causis tale
 Num Jugurthæ loca perspecta; ni-
 portuna essent, non pugnabat; victus,
 em insaurare poterat; &c. Hæc
 Metello adversa erant.

^h Obfides.] Ut, scilicet, de eorum
 certi essent.

namque res postulabat, præsidium impositum. Quæ negotia multò magis, quàm prælium malè pugnatum ab suis, regem terrebant. Quippe ipsius spes omnis in fugâ sita erat, sequi cogebatur, & qui sua loca defendere nequiverat, ¹ in alienis bellum gerere. Tamen ² ex inopiâ, quod optimum videbatur, consilium capit: exercitum plerumque in eisdem locis operiri jubet: ipse cum delectis equitibus Metellum sequitur nocturnis & aviis itineribus, ignoratus, Romanos palantis reperiendè aggreditur. ³ Eorum plerique inermes cadunt, multi capiuntur: nemo omnium intactus profugit: & Numidæ, priùs quàm ex castris eveneretur, sicuti jussi erant, in proximos collis discedunt. Interim omni gaudium ingens ortum, cognitis Metelli rebus: uti seque, & exercitum more majorum gereret; in adverso loco victor tamen virtute cesseret; hostium agro potiretur; Jugurtham, magnificum ex Auli sordidâ, spem salutis in solitudine, aut fugâ ⁴ coegisset habere. Itaque metu, ob ea feliciter acta, diis immortalibus supplicia decernere: citius trepida antea, & sollicita de belli eventu, læta ⁵ agere: de Metello præclara esse. Igitur eo intentior ad victoriam niti: omnibus motibus festinare: ⁶ cavere tamen necubi hosti, opportunus fieret: ⁷ meminisse prælii gloriam invidiam sequi. Ità, quò clarior, eò magis anxius erat: ne post insidias Jugurthæ effuso exercitu prædari; ubi frumento, aut solo opus erat, cohortes cum omni equitatu præsidium agitabant: Marius partem ipse, reliquos Marius ducebat. Sed igni magis, quàm ferro ager vastabatur. Duobus locis hand longè inter se castra faciebant. Ubi vi opus erat, cuncti aderant: cæterum, quò ⁸ fuga, atque timido latius cresceret, divorsi agebant. Eo tempore Jugurtha per consequi: tempus, aut ⁹ locum pugnæ quærere: quâ venturum hostem

INTERPRETATIO.

Quippe Jugurtha, cujus spes omnis in fugâ sita erat, cogebatur sequi hostem, qui sua loca defendere nequiverat, bellum gerere in alienis. Tamen, in afflictis rebus, capit optimum consilium, quod videbatur. Cognito etiam quomodo coegisset Ju-

gurtham gloriabundum ex Auli sordidâ, habere spem salutis in desertis & fugâ. ⁴ Civitas Romana antea trepida & sollicita de belli eventu, in lætitiâ degebat. ⁵ Cavebat tamen ne alicubi occasionem præberet hosti opportunè suos invadendi.

NOTÆ.

in alienis.] Iis, scilicet, quæ Metellus expugna verat. Cogebatur autem Jugurtha Metellum sequi, ne ille postquam eas urbes sub potestatem coegisset, in regno spoliatus inveniretur. ⁷ Memor.] Romanorum, huc illuc præliis & commeatuum causâ divagantium. ⁸ Cavere.] Securitas enim mater est

⁴ Meminisse.] Utinam Viris magnis hæc eadem quæ Metello semper obversarentur; multos enim sua virtus perdidit, in invidiæ foveas incidentes, illam dum sequuntur. ⁵ Fuga.] Maximi est momenti in bello, latè incolas terrere & fugare. ⁶ Locum.] Opportunum, intellige.

audierat,

audierat, pabulum & aquarum fontis, quorum penuria erat, ^a corrumpere modò se Metello, interdum Mario ostendere: postremos in agmine stare, ac statim in collis regredi: rursus aliis, post aliis minitari: praelium facere, neque otium pati, tantummodo hostem ab ^b retinere. Romanus imperator ubi se dolis fatigari videret; neque ^c ste copiam pugnandi fieri; urbem magnam, & in eâ parte, quæ erat, arcem regni, nomine ^c Zamam, statuit oppugnare; ratus id negotium poscebat, Jugurtham laborantibus suis auxilio venturum ibique praelium fore. At illè, quæ parabantur, à perfugis eductis ^d magnis itineribus Metellum antevenit: oppidanos hortatur, ut defendant, additis auxilio perfugis: quod genus ex copiis regis, fallere ^e nequibat, firmissimum erat. præterea pollicetur, in eam semet cum exercitu affore. Ità compositis rebus in loca quàm magis occulta discedit; ac paulò post cognoscit, Marium ^f ex itinere fratratum cum paucis cohortibus ^g Siccam missum: quod oppidum primum omnium post malum pugnam ab rege defecerat. Eò cum delectis tribus noctu pergit, & jam egredientibus Romanis ^h in portâ parat facit: simul magnâ voce Siccenses hortatur, uti cohortes ab tempore conveniant; fortunam illis præclari facinoris casum dare: si id fecerint, postea sese in regno, illos in libertate sine metu ætatem acturos. Marius signa ⁱ inferre, atque evadere oppido ⁱ properavisset, pauci cuncti, aut magna pars Siccensium, fidem mutavissent: Tantâ celeritate sese Numidæ gerunt. Sed milites Jugurthini paulisper ab instanti stentati, postquam majore vi hostes urgent, paucis amissis discedunt. Marius ad Zamam pervenit. id oppidum in campo magis ^k opere, quàm naturâ munitum erat, nullius idoneæ rei

INTERPRETATIO.

^a Et nisi Marius properavisset inferre signa in hostem, atque evadere oppido, profectò cuncti, aut magna pars eorum fidem mutavissent.

NOTÆ.

^a Corrumperè.] Veneno, scilicet.

^b Retinere.] Ut tempus lucrifaceret, morâque Metelli exercitum conficeret.

^c Zamam.] A Carthagine quinque dierum itinere, versus occidentem, distantiam eam fuisse volunt.

^d Magnis.] Gall. dicimus, *A grandes journées.*

^e Nequibat.] Non equidem, si verè transfugæ fuerint; quia ab iis certò puniuntur quos deseruerunt, si in manus venerint. interim cautè cum his versandum.

^f Ex itinere.] Gall. diceremus, *Qu'on*

avoit détaché Marius pendant la

s Siccam.] Vocatur & Sica Venæ aut Venerea, item Veneria simpliciter. Propior est Carthaginem quàm Zamam.

^h In portâ.] Siccæ urbis scilicet.

ⁱ Properavisset.] Nimirum Marius, si oportunitas fuisset, si in eam urbem mansisset, ubi vel mulieres de oppido properavissent, praelium facere potuissent: Venæ oppidani rebellandi occasione muniti haberent, in fide persisterunt.

^k Opere.] Gall. diceremus, *plus forte par les travaux qu'on y a faits, que par son assiette.*

BELLUM JUGURTHINUM. III

mis virisque opulentum. Igitur Metellus, pro tempore atque loco paratus: cuncta moenia exercitu circumvenit: legatis imperat, ubi quisque curaret. Dein, signo dato, undique simul clamor ingens oritur, & ea res Numidas terret: infensi intenrique sine tumultu manent: bellum incipitur. Romani pro ingenio quisque, pars eminus^a glande, lapidibus pugnare; ^b evadere alii, alii succedere, ac murum modò suffodere, modò scalis aggredi, cupere proelium^c manibus facere. Contra ea oppidani in proximos saxa volvere, sudes, pila, præterea & sulphure tædam^d mistam, ardentia mittere. Sed ne illos quidem, procul manserant, timor animi satis muniverat. Nam plerisque jactantia, tormentis aut manu emissa, vulnerabant: parique periculo, sed famâ impari, boni atque ignavi erant. Dum apud Zamam sic certant, Jugurtha ex improvîso castra hostium cum magnâ manu invadit: emissis, qui in præsidio erant, & omnia magis, quàm proelium, exspectantibus, ^e portam irrumpit. At nostri, repentino metu perculsi, quisque pro moribus consulunt: alii fugere, alii arma capere; magna pars vulnerati, aut occisi. Cæterum ex omni multitudine non amplius quadraginta memores^f nominis Romani, grege factò locum capere paulò, quàm alii, editiorem: neque inde maxumâ vi depelli quiverunt: sed tela eminus missa remittere, pauci^h in pluribus minùs fructui: sin Numidæ propius accessissent, ibi verò virtutem ostendere, eos maxumâ vi cedere, fundere, atque fugare. Interim Metellus, cum acerrumè rem gereret, clamorem & tumultum hostilem à tergo cepit: dein, converso equo, animadvortit fugam ad se vortum fieri. Res indicat popularis esse. Igitur equitatum omnem ad castra protulit, ac statim C. Marium cum cohortibus sociorum; eumque cumans, per amicitiam, perque rempublic. obsecrat, ne quam consuetudinem remanere in exercitu victore, neve hostes inultos abire sinat.

INTERPRETATIO.

Capiebant cominus pugnare, & manserant.

^a Mittebant præterea tadas pice & sulphure obductas.

NOTÆ.

^a Glande.] Plumbum erat in glandis, ut efficitur, quod fundis jaciebatur.

^b Evadere.] Scilicet, qui labore fessi, ab hostibus vulnerati sunt, secedunt; aliorum locum succedunt.

^c Suffodere.] Ut eum deicerent, & disrumpere.

^d Tormentis.] Machinæ erant, quibus magna vi, lapides, & id genus, in castra ruebant.

^e Famâ.] Videlicet, non ii laudantur, qui in latibulis, vel fugientes inhonesta vulnera accipiunt.

^f Portam.] Castrorum, scilicet, alteram; nam quatuor erant.

^g Nominis.] Id est, Gloriæ nominis Romani.

^h In pluribus.] Id est, cum pauci Romani in plures Numidas tela mitterent, singulis jactibus aliquem attingebant.

ille

ille brevè mandata efficit. At Jugurtha ^a munimento castrorum im-
 rus, cum alii super vallum præcipitarentur, alii in ^b angustiis ipsi
^c properantes officerent, multis amissis in loca munita sese recipit.
 tellus, infecto negotio, postquam nox aderat, in castra cum exercitu
 revortitur. Igitur postero die, priùs quàm ad oppugnandum egredie-
 tur, equitatum omnem in eà parte, quà regis adventus erat, ^d pro-
 stris agitare jubet: portas, & proxima loca tribunis dispertit: dein
 pergir ad oppidum, atque, uti superiore die, murum aggreditur.
 terim Jugurtha ex oculo repente nostros invadit. qui in primo loco
 fuerant, paulisper territi perturbantur: reliqui citò subveniunt. Ne
 diutiùs Numidæ resistere quivessent, ni pedites cum equitibus perma-
 magnam cladem in congressu facerent: quibus illi freti, non ut equi
 prælio soler, sequi, dein cedere, sed ^e adversis equis concurrere, im-
 plicare, ac perturbare aciem: ità, expeditis peditibus suis, hostis ^f
 victos dare. Eodem tempore apud Zamam magna vi certabatur. U-
 quisque legatus, aut tribunus curabat, eò acerrumè niti, neque
 in alio magis, quam in sese, spem habere: pariterque oppidani ag-
 pugnare, aut parare omnibus locis: avidius alteri alteros sauci-
 quàm semet tegere. clamor permixtus, hortatione, lætitia, gemitu
 item strepitus armorum ad cælum ferri: tela utrimque volare. Sed
 qui moenia defensabant, ubi hostes paululum modò pugnam rem-
 rant, intenti prælium equestre prospectabant. Eos, uti quæque
 gurgithæ res erant, lætos modò, modò pavidos animadverteres: ac-
 cuti audiri à suis, aut cerni possent, monere alii, alii hortari, aut
 significare, aut ^g niti corporibus: huc & illuc, quasi ^h vitabundi,
 jacentes tela, agitare. Quod ubi Mario cognitum est, (nam is in
 parte curabat) consilio leniùs agere, ac diffidentiam rei simulare:
 Numidas sine tumultu, regis prælium visere. Ità, illis studio facere

INTERPRETATIO.

^a Jubeat omnem equitatum manere ante
 castra, in eà parte, quâ rex adventare
 poterat.

² In hanc & illam partem mori
 corpus, quasi vitare, aut jacere tela
 buissent.

NOTÆ.

^a Munimento.] Vallo, fossâ, &c.

^b Angustiis.] Portarum, scilicet.

^c Properantes.] Ità evenit: Dum multi
 in locis angustiis sese invicem pulsant &
 premunt, vix unus & alter egreditur.

^d Adversis.] Non illi, ut solet, circum-
 actis, (en caracolant) sed rectâ in hostem
 concitatis equis, pugnabant, ut, scilicet,
 introrumperent & pervaderent.

^e Penè.] Certè difficile erat Romam
 simul Numidis peditibus & equitibus
 sistere, postquam sua acies turbata erat.

^f Niti.] Sic solemus, quando
 piam videmus laborantem, qui res
 stras tuetur; Eo ferrè modo mentis
 nervi nostri moventur, ac si res ipsas
 met exequeremur.

addit

BELLUM JUGURTHINUM. 113

adfricis, repente magnâ vi murum aggreditur; & jam scalis² egressi milites propè summa ceperant, cùm oppidani concurrunt; lapides, ignem, alia præterea tela ingerunt. Nostri primò resistere: dein, ubi una, atque alteræ scalæ comminutæ; qui superfiterant afflicti sunt; ceteri, quo quisque modo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus, abeunt. Deinde utrimque prælium nox diremit. Metellus postquam videt frustrâ inceptum, neque oppidum capi, neque Jugurtham, nisi ex insidiis, aut³ suo loco pugnam facere; & jam ætatem exactam esse; ab Zamâ discedit: & in iis urbibus, quæ ad sese defece- rant, satisque munite loco, aut mœnibus erant, præsidia imponit. Cæ- terum exercitum in provinciam, quæ proxima est Numidiæ, biemandi gratiâ collocat. Neque id tempus ex⁴ aliorum more quieti, aut luxuriæ concedit, sed, quoniam armis bellum parùm procedebat, insidias regi per amicos tendere, & eorum^b perfidiâ pro armis uti parat. Igitur Bomilcarem, qui Romæ cum Jugurthâ fuerat, & inde clam,^c vadibus da- tis, de Massive nece judicium fugerat, quòd⁴ ei per maximam amici- tiam maxuma copia fallendi erat, multis pollicitationibus aggreditur: primò efficit, ut ad se colloquendi gratiâ occultus veniat: dein fide- ratâ, si Jugurtham vivum, aut necatum sibi tradidisset, fore, ut illi cœnatus impunitatem, &^d sua omnia concederet. Facile Numidæ per- vadet, cùm ingenio infido, tum metuenti, ne, si pax, cum Romanis feret, ipse per^e conditiones ad supplicium traderetur. Is, ubi primùm opportunum fuit, Jugurtham anxium, ac miserantem fortunas suas ac-

INTERPRETATIO.

¹ Itâ dum illi anxie occupati erant, af- fricti quo tenebantur erga suos, repente magnâ vi Marici murum aggreditur.

² Et milites, qui cum scalis ad venerant, miserè ad murorum cacumen pervene- runt.

³ Postquam Metellus videt illud quod ceperat frustrâ inceptum fuisse, neque oppidum capi, neque Jugurtham pugnare

nisi ex insidiis, aut loco ipsi opportuno, & jam ætatem exactam esse, Zamâ dis- cedit; & in iis urbibus imponit præsidia, quæ in suam fidem venerant, & loco, aut mœnibus satis munitæ erant.

⁴ Quia Jugurtham fallere facillimè Bomilcar poterat, ex maximâ amicitia, eum Metellus multis pollicitationibus ag- greditur.

NOTÆ.

^a Aliorum.] Imperatorum scilicet, Auli- tate. ^b Perfidia.] Videant proditores num- quid nomen placeat: Eriam apud illos utuntur eorum ars perfidia vocatur: quod illis sunt detestabiles & execrandi; quandoquidem seipfos, & fidem, ante omnia vendunt.

^c Vadibus.] Ideò istud addidit, ne cui

mirum videatur, quod effugere ille po- tuerit.

^d Sua.] Id est, quæcumque bona Bo- milcar possidebat.

^e Conditiones.] Id est, Ne inter alias pacis conditiones hæc quoque esset, ut Bo- milcar ad supplicium à Jugurthâ trade- retur.

H

cedit

cedit: monet, atque lacrumans obtestatur, ut aliquando sibi liberisque, & genti Numidarum optumè merenti, provideat: omnibus præliis victos: agrum vastatum: multos mortalis captos, occisos: regni opes comminutas esse: satis sæpe jam & virtutem militum, & fortunam tentatam: ^a caveat, ne, illo cunctante, Numidæ sibi consulant. Hinc atque talibus aliis ad deditiorem regis animum impellit. Mittuntur imperatorem legati, qui Jugurtham imperata facturum dicerent, ac ^b sine ullâ pactiōne sese, regnumque suum in illius fidem tradere. Metellus properè cunctos senatorii ordinis ex hibernis accersiri jubet: eorum, atque aliorum, quos idoneos ducebat, consilium habet. Ità more majorum, ex consilii decreto, per legatos Jugurthæ imperat, argenti ^c pondoducenda millia, elephantos omnis, equorum, & armorum aliquantum. Quæ postquam sine morâ facta sunt, jubet perfugas omnis victos adduci. Eorum magna pars, uti jussum erat, adducti: pauci, cum primùm deditio cœpit, ad Regem Bocchum in Mauritaniam abierunt. Igitur Jugurtha, ubi armis, virisque, & pecuniâ spoliatus est, cum ipse ad ^d imperandum ^e Tifidium vocaretur, rursus cœpit ^f flectere animum suum, & ex malâ conscientia digna timere. Denique, multis diebus per dubitationem consumptis, cum modò tædio rerum adversarum omnia bello potiora duceret: interdum secum ipse reputaret, quàm gravis casus in servitium ex regno foret: multis, magnisque ^g præfidiis ne quicquam perditis, de integro bellum sumit. Et Romæ senatus, de provinciis consultus, Numidiam Metello decreverat. Per idem tempus ^h Uticæ fortè C. Mario, per hostias diis supplicanti, magna, atque mirabilia portendi haruspex dixerat: proinde, quæ animo agitabat, fructus diisageret: fortunam quàm sapissimè experiretur; cuncta prospiceretur. At illum jam antea consularis ingens cupido exagitabat: quem capiundum, ⁱ præter vetustatem familiæ, alia omnia abunde erant; industria, probitas, militiæ magna scientia, animus ⁱ belli ingens

INTERPRETATIO.

^a *Omnia erant abunde, si excipias vetustatem familiæ.*

NOTÆ.

^a *Carveat.*] Vides ab improbo proditore ne cavere quidem potuisse omnium perfidorum perfidiosissimum; illumque, alterum, de more, eam quàm avertere videbatur, sicam in pectus defixisse.

^b *Sine ullâ.*] Illud est quod dicimus, *A Discretion.*

^c *Pondo.*] Quod Gallicè dicimus *un marc d' argent*, octo tantum continet uncias, Pondo duodecim.

^d *Imperandum.*] Passivè, Id est, ut

imperaretur. Ità loquutos esse veteres probat Servius in Virgilium.

^e *Tifidium.*] Inter Carthaginem & Uticam sitam fuisse volunt.

^f *Flectere.*] Id est, *pedem referre.* ab institutâ deditiōne animum revocare.

^g *Præfidiis.*] Argento, videlicet, Phantis, Armis, Equis, &c.

^h *Uticæ.*] Jam satis nota, non longe à Carthagine, versus occidentem.

ⁱ *Belli.*] Adverbialiter, sicut domi-

domi modicus, Iubidinis & divitiarum victor, tantummodo gloriæ avidus. Sed is natus, & omnem pueritiam ^a Arpini altus, ubi primum ætas militiæ patiens fuit, stipendiis faciundis, non Græcâ facundiâ, neque urbanis ^b munditiis sese exercuit: ita inter artis bonas ^c integrum ingenium brevî adolevit. Ergo ubi primum tribunatum militum à populo petit, plerisque faciem ejus ignorantibus, facilè, ^d notus, per omnis tribus declaratur. Deinde ab eo magistratu, alium post alium sibi peperit: semperque in potestatibus eo modo agitabat, ut amplore, quàm gerebat, dignus haberetur. tamen is ^e ad id locorum talis vir (nam postea ambitione præceps datus est) consulatum appetere non audebat. Etiam tum alios magistratus plebes, consulatum nobilitas inter se ^f par manus tradebat. Novus nemo tam clarus, neque tam egregiis factis erat, quin is indignus illo honore, & quasi pollutus haberetur. Igitur, ubi Marius haruspici dicta eodem intendere vider, quò cupido animi hortabatur; ab Metello ^g petundi gratiâ missionem rogat: cui quamquam virtus, gloria, atque alia optanda bonis ^h superabant, tamen inerat contemptor animus, & superbia, ⁱ commune nobilitatis malum. Itaque primum commotus insolitâ re, mirari ejus consilium, & quasi per amicitiam monere, ne tam ^j prava inciperet, neu super fortunam animum gereret: non omnia omnibus cupienda esse: debere illi res suas satis placere:

INTERPRETATIO.

^a Ita ingenium incorruptum brevî adolevit inter artes bonas.

^b Ergo, ubi primum petit Tribunatum militum à populo, quamquam plerique ignorant faciem ejus, cognitus tamen virtute bellicâ, declaratur facilè Tribunus per omnes tribus.

^c Tamen vir ille, ad id usque tempus

adeò clarus, (nam postea ambitione plane corruptus est) non audebat appetere Consulatum.

^d Cui, (quamvis virtutem, gloriam, atque alia, quæ boni desiderare debent, assatim haberet,) tamen inerat animus contemptor, & superbia, quæ sunt vitium commune nobilitatis.

NOTÆ.

^a Arpini.] Arpinum urbs fuit Hirpinorum in Samnitibus, ad Lirim fluvium, patria etiam Ciceronis.

^b Munditiis.] Galanterie, Foliteffe.

^c Per manus.] Proverbialis loquutio. Gall. dicimus, *de main en main*. Patres quasi ex compacto successivè consulatum administrabant, mutuasque sibi ad eum obtruncandum operas invicem præbebant.

^d Petundi.] Consulatum, scilicet. Dixit Metello se ideo missionem rogare, ut ad petendum Consulatum Romam proficisceretur.

^e Commune.] Ei re preceps pleraque fuit nobilitas; vixque aliter inter homines

evenire potest. Itaque caveant qui verè nobiles, aut boni cives esse volent.

^f Prava.] Loquitur de petitione Consulatus. Quis verò, cui modò virile ingenium sit, tantam injuriam tolerare queat; ut non ii virtutis laudibus & præmiis fruuntur, qui virtute ornati sunt, sed qui ejus qualiacumque à majoribus insignia habuerunt? Necessario intereundum est illi Reipublicæ, in quâ virtuti sua merces detrahitur; atque illi nobiles soli & deserti tandem vivere coguntur, qui aditum, per quem patres sui, qui mortui sunt, eos ad gloriam evexere, aliis ocludunt.

postremò caveret id potere à populo Rom. quod illi jure negaretur. Postquam hæc, atque alia talia dixit, neque animus Marii flectitur; respondit, ubi primum potuisset per negotia publica, ^a facturum sese, quæ peteret. ac postea sapius eadem postulanti fertur dixisse, ne festinaret abire: satis maturè illum cum filio suo consulatum petiturum. Is eo tempore ^b contubernio patris ibidem militabat, annos natus circiter xx. quæ res marium cum ^c pro honore, quem affectabat, ^d tum contra Metellum vehementer accenderat. Ità cupidine, atque irâ, pessumis consultoribus, grassari: neque facto ullo, neque dicto abstinere, quod modo ^e ambitiosum foret: milites, quibus in hibernis præerat, ^f laxiore imperio, quàm antea habere: apud negotiatores, quorum magna multitudo Uticæ erat, ^g criminosè simul & ^h magnificè de bello loqui: dimidia pars exercitus sibi permetteretur: paucis diebus Jugurtham in catenis habiturum: ab imperatore consultò ⁱ trahi, quod homò ⁱ inanis, & superbiæ regiæ, imperio nimis gauderet. Quæ omnia illis eò ^k firmitiora videbantur, quòd diuturnitate belli res familiaris corruerant. & ^l animo cupienti nihil satis festinatur. Erat præterea in exercitu nostro Numida quidam, nomine Gauda Manastabalis filius, Masinissæ nepos, quem Micipsa testamento heredem ^m secundum scripserat; morbis confectus,

INTERPRETATIO.

^a Marius hæc dicebat, *Dimidia pars exercitus sibi permetteretur, paucis diebus se habiturum Jugurtham in catenis; bellum de industria ab Imperatore Metello*

prolongari, quia ille homo inanis, & plenus superbiæ regiæ, nimium imperio gauderet.

NOTÆ.

^a *Facturum.*] Loquitur de Marii missione.

^b *Contubernio.*] Contrubernium Gall. diceremus, *une tente*. Figuratè verò hoc in loco significat, Metelli filium admodum adolescentem tunc temporis sub patre militiam didicisse.

^c *Pro honore.*] Intellige, eò vehementius Marium honorem concupivisse, quòd obices objicerentur.

^d *Tum.*] Nota vim istius voculæ quæ post *cum* significationem auget: Quamquam enim hic propè idem est animi motus ac superior; nam fieri nequit, ut quis bonum aliquid summo cum studio persequatur; quin idem, si possit, omnia impedimenta removeat; atamen maximus est animi impetus contra id quod primò obstatè videtur. Arque hinc, qui volet, multa documenta petere poterit.

^e *Ambitiosum.*] Id est, quod ad favorem & benevolentiam captandam comparatum esset. Aliter alibi sumitur.

^f *Laxiore.*] Non omnia à militibus militari disciplinâ exigebat.

^g *Criminosè.*] Contra Metellum, scilicet; quod apertè postea dicitur.

^h *Magnificè.*] Pro se, prout explicat proximis verbis.

ⁱ *Inanis.*] Gall. dicimus, *un homme vain*. Is est qui speciem ostentat earum rerum, quarum corpus non habet.

^k *Firmitiora.*] Id est, *Veritati magis consentanea, & firmitus probata.*

^l *Animo.*] Dicit negotiatorum impatientiam & desiderium causam fuisse partem, ut ii crederent bellum revera à Metello protrahum fuisse.

^m *Secundum.*] Id est, *Qui hereditatem adiret, si absque omni herede filii morerentur.*

& ob eam causam mente paululum ^a imminutâ. Cui Metellus petenti. more regum, uti sellam ^b juxta poneret, item postea ^c custodiæ causâ turmam equitum Romanorum, utrumque negaverat: ² honorem, quod eorum modò foret, quos populus R. reges appellavisset: præsidium, quod contumeliosum in ^c eos foret, si equites Romani, satellites Numidæ traderentur. Hunc Marius anxium aggreditur, atque hortatur, uti contumeliarum in imperatorem ^d cum suo auxilio pœnas petat: hominem ob morbos animo parùm valido ³ secundâ oratione extollit: ⁴ illum regem virum ingentem, Masinissæ nepotem esse: si Jugurtha captus, aut occisus foret, imperium Numidiæ sine morâ habiturum: id adedò maturè posse evenire, si ipse consul ad id bellum missus foret. Iraque & illud, & equites Romanos, milites, & negotiatores, alios ^e ipse, plebsque paces spes impellit, uti Romam ad suos necessarios asperè in Metellum de bello scribant; Marium imperatorem poscant. Sic ^f illi à multis mortalibus ^g honestissimâ suffragatione consularatus petebatur. simul eâ tempestate plebes, nobilitate fusâ per legem ^h Mamiliam, novos extollebat. Ità Mario cuncta procedere. Interim Jugurtha, postquam, omisâ deditione, bellum incipit, cum magnâ curâ parare omnia, festinare, cogere exercitum: civitates, quæ ab se defecerant, formidine, aut ostentando præmia ⁱ affectare: communire suos locos: arma, rela, aliaque, quæ spe pacis amiserat, reficere, aut commercari: ^j servitia

INTERPRETATIO.

¹ Cui Gaudæ petenti, uti poneret sellam juxta Metellum, sicuti reges ponere consueverant, item petenti postea turmam equitum Romanorum, custodiæ causâ, Metellus utrumque negaverat.

² Metellus negaverat honorem, quod is honor esset tantum eorum, quos P. Romanus appellavisset reges; præsidium negaverat, quod id contumeliosum esset in equites Romanos, si ii traderentur, ut essent satellites, Numidæ.

³ Inflat orationis fervente hominem qui animo erat imbecilli ex morbis.

⁴ Marius Gaudet dicit, Illum esse regem, &c.

⁵ Sic Consularatus petebatur illi (Mario) à multis mortalibus honestissimâ suffragandi ratione.

⁶ Conabatur recipere formidinē, aut ostentando præmia, civitates quæ ab se defecerant.

⁷ Alliciebat servos Romanorum.

NOTÆ.

^a Imminuta.] Idem est quod dicit postea, fuisse eum animo parùm valido. Gall. dicimus, Un imbecille.

^b Custodiæ.] Pour sa garde.

^c Eos.] Romanos. Sed substantivo præpositum est pronomen, ut major sit indignitas, quò propius equites, Numidæ conjunguntur.

^d Cum suo auxilio.] Videtur Sallustius de industriâ incultum Marii stilum cepisse.

Hoc verò dicebat Gaudæ, Niteretur auxilio quod ipsi præstaret, dum injurias cum Metello expostularet.

^e Ipse.] Auctoritate & favore, quo apud ipsos valebat.

^f Honestissimâ.] Omnino; siq. idem non ipse petere, sed ipsi Magistratus ultro conferri videbatur.

^g Mamiliam.] De quâ supra.

Romanorum allicere, & eos ipsos, qui in præfidiis erant, pecuniâ tentare: prorsus nihil intactum; neque quietum pati: cuncta agitare. Igitur Vaccenses, quod Metellus initio, Jugurthâ^a pacificante, præsidium imposuerat, fatigati regis suppliciis, neque antea^a voluntate alienati, principes civitatis inter se conjurant: (nam vulgus, uti plerumque solet, & maxumê Numidarum, ingenio mobili, seditiosum, atque^b discordiosum, erat cupidum novarum rerum, quieti & otio adversum) dein, compositis inter se rebus, in diem tertium^c constituunt; quod is festus celebratusque per omnem Africam, ludum, & lasciviam magis, quam formidinem, ostentabat. Sed, ubi tempus fuit, centuriones, tribunosque militaris, & ipsum præfectum oppidi L. Turpilium Silanum, alius alium domos suas invitant; eos omnis, præter Turpilium, inter epulas obruncant; postea milites palantes, inermes, quippe in^d tali die, ac sine imperio, aggrediuntur. Idem plebes facit, pars edocta nobilitate, alii^e studio talium rerum incitati, quâs, acta, consiliumque ignorantibus tumultus ipse, & res novæ satis placebant. Romani milites, improvise metu, incerti ignarique quid potissimum facerent, ^a trepidare ad arcem oppidi, ubi signa, & scuta erant: præsidium hostium, portæ antè clausæ fugam prohibebant; ad hoc mulieres, puerique, ^b pro tectis ædificiorum saxa, & alia, quæ locus præbebat, certatim mittere. Ità neque caveri^f anceps malum, neque à fortissimis ^g infirmissimo generi resisti posse: juxta boni, malique, strenui, & embelles inulti obruncati. In eâ tantâ asperitate, sævissimis Numidis, & oppido undique clauso, Turpilius præfectus unus ex omnibus Italicis profugit intactus: id misericordiâne hospitis, an pactione, an casu ità evenisse, parum comperimus; ^h nisi, quia illi in tanto malo turpis vita integrâ

INTERPRETATIO.

^a Dum Jugurtha paci studeret.

² Romani festinanter & tumultuose accurrunt ad arcem oppidi.

³ Mulieres & pueri, stantes pro tectis ædificiorum mittebant certatim, & quasi

per emulationem, saxa & alia, quæ locus præbebat.

⁴ Sed videtur improbus & instabilis, quia in tanto malo, ille pluris fecit turpem vitam, quam famam inviolatam.

NOTÆ.

^a Voluntate.] Gall. d' Inclination. Inviti Metello parebant.

^b Discordiosum.] Vox Sallustio peculiaris, nisi forte ex veteribus desumpta est.

^c Constituunt.] Gall. Ils marquerent le jour de l'exécution. Diem assignant, quo prædarios milites jugularent.

^d Tali.] Quo se jucunditati dabant.

^e Studio.] Quia eadem & mutationes amabant. Cæterum ex hoc loco videant Rerum publicarum moderatores, quanti,

Sapientis illius sententia æstimanda. Qui principiis obstandum esse voluit. Principiis & Principibus occurrendum est, nam postquam latè grassata est seditio, frustra furenti multitudini ea fræna impicias, quibus paucos regere nesciveris.

^f Anceps.] Seu pugnare, seu fugamallent.

^g Infirmissimo.] Mulieribus, scilicet, pueris.

mâ potior fuit, improbus^a intestabilisque videtur. Metellus, postquam de rebus Vaccæ actis comperit, ^b paulisper, moestus è conspectu abit : dein, ubi ira, & ægritudo permixta sunt, cum maxumâ curâ ultum ire injurias festinat. Legionem, cum quâ hiemabat, & quàm plurimos potest Numidas equites pariter cum occasu solis expeditos educit : & ^c postera die circiter horam ^d tertiam pervenit in quamdam planitiem, locis paulo superioribus circumventam. Ibi milites fessos itineris magnitudine, & jam abnuentes omnia, docet oppidum Vaccam non amplius mille passuum abesse : decere illos reliquum laborem æquo animo pati ; dum pro civibus suis, viris fortissimis, atque miserrimis, pœnas caperent. Præterea ^e prædam benignè ostentat. Sic animis eorum arrectis, equites in ^f primo latere, pedites quàm artissimè ire, & signa occultare jubet. Vaccenses ubi animadvertère ad se vorsum exercitum pergere ; primò, ut res erat, Metellum esse rati, portas clausère ; dein, ubi neque agros vastari, & eos, qui primi aderant, Numidas equites vident, ^g rursus Jugurtham arbitrati cum magno gaudio obvii procedunt. Equites pediteque, repentè signo dato, alii vulgum ^h effusum oppido cædere : alii ad portas festinare ; pars turre capere ; ira, atque spes prædæ, amplius, quàm lassitudo, posse. Ità Vaccenses biduum modò ex perfidia lætati : civitas magna, & opulens ⁱ pœnæ cuncta, aut prædæ fuit. Turpilius, quem præfectum oppidi unum ex omnibus profugisse supra ostendimus, jussus à Metello causam dicere ; postquam sese parùm expurgat, condemnatus, verberatusque capite pœnas solvit. ^h Nam is civis ex Latio erat.

INTERPRETATIO.

^a Jubet equites esse in primâ & maxumâ conspicuâ parte agminis.

^g Ex adverso arbitrati Jugurtham esse, procidunt illi obviam cum magno gaudio.

NOTÆ.

^a Intestabilis.] Is est qui neque testimonium dicere, neque testamentum facere, neque, ut nonnulli putant, testamento quicquam consequi potest. Sed pro homine nefario sumitur & execrando.

^b Paulisper.] Id est, Postquam aliquantulum, audito nuncio, in eodem loco, quæstus permansisset, postea abiit.

^c Postera.] Vide nomen dies in foemini genere, etiam cum tempus certum denotat ; contrà quàm nonnulli tradunt.

^d Tertiam.] Nobis nona esset matutina : cum Romanis, ab ortu solis ad Occiduum duodecim semper horæ numerabantur, quæ ideo breviores, quandoque proximiores erant. Sed norandum est, quòd tempus, magis quam numerandi ratio

spectetur, hæc tertia hora, pro vario locorum situ, & tempestatibus, sexta, septima, nona, aut circiter esse poterit.

^e Prædam.] Promittit se urbem relicturum direptioni. *Qu'il mettroit la ville au pillage.*

^f Effusum.] Populus urbe egressus erat, ut obviam Jugurthæ procederet.

^g Pœnæ.] Interfecerunt aut corruerunt ea omnia quæ ad suum usum non fuerunt accommodata.

^h Nam.] Interpretes miror, qui propè omnes ideo gravius hunc Turpilius punitum esse volunt, quòd is tantum ex Latio civis esset, quia scilicet, ut illi arbitrantur, si Romanus fuisset, eum Lex Porcia & Valeria à securi liberaissent. Con-

Per idem tempus Bomilcar, cujus impulsu Jugurtha deditionem, quam ^a metu deseruit, inceperat, suspectusque regi, & ipse eum suspiciens, novas res cupere: ad perniciem ejus dolum quærere: diu noctuque fatigare animum: denique, omnia tentando, socium sibi adjungit Nabdalsam, hominem nobilem, magnis opibus clarum, accepiumque popularibus suis: qui plerumque ^b seorsum ab rege exercitum ducere, & omnis res exsequi solitus erat, quæ Jugurthæ fesso, aut majoribus adstricto superaverant; ex quo illi gloria, opesque inventæ. Igitur utriusque consilio dies infidiis statuitur: cætera, uti res posceret, ^c ex tempore parari placuit. Nabdalsa ad exercitum profectus, quem ^d inter hiberna Romanorum jussus habebat, ne ager inultis hostibus vastaretur. Is postquam, magnitudine facinoris perculsus, ad tempus non venit, ^e metuque rem impendebat, Bomilcar simul cupidinibus incepra patrandi, & ^f timore socii anxius, ne, omisso veteri consilio, ^g novum quæreret; litteras ad eum per homines fidelis mittit: in quibus molliriem, concordiamque viri accusare: ^h testari deos, per quos juravisset: monere.

INTERPRETATIO.

^a Nabdalsa profectus est ad exercitum, | prope ea loca in quibus Romani hybernæ quem habebat, ex mandato Jugurthæ, | tempus transigebant.

NOTÆ.

stat verò non modò non in castris, ut in urbe, Legem Porciam Romanos cives ab Imperatorum virgis & securibus vindicasse; sed insuper gravius in cives Romanos, quam Socios, animadversum fuisse, prout illud ex Livii libro 30 probatur. Ceterum Plutarchus in Mario tradit, compertum esse postea, hunc Turpilium injustè damnatum fuisse: Intactus enim ideo a Vaccensibus dimissus est, quodq; modeste humaniterque sese in eos gessisset.

^a Metu.] Videlicet timuit Jugurtham, ne, si absolute & sine ullâ pactione deditus esset. Romani ipsum quoque morte multarent.

^b Seorsum.] Intellige Jugurtham, Metelli exemplo, suas quoque copias in duas partes divisisse, quarum alteri Nabdalsam præfecerat.

^c Ex tempore.] Scilicet non omnia possunt provideri; plurima ex occasione pendent, quæ medius, quam hominum consilia, res ipsa expedit. Itaque satis fuit duobus perduellibus de re ipsâ convenire, cætera invicem ad socii prudentiam remittentibus.

^d Metusque.] Nimirum Nabdalsa ejusmodi criminibus non erat assuetus, proinde Bomilcar: Expavit itaque ad incepti facinoris maturiorem cogitationem.

^e Timore.] Ne ita intelligas, quasi Bomilcar Nabdalsæ timorem cognovisset; aut, quod idem est, eò quòd Nabdalsam timeret, ipse anxius esset: Verum credendum est Bomilcarem animo fuisse perturbato, quòd ne à Nabdalsâ Jugurthæ traderetur, maximè reformidaret.

^f Novum.] Ab inceptâ proditione differet, atque Jugurthæ Bomilcaris invidias detegeret.

^g Testari.] Rem miram! Deos quoque testari hominem improbum, in se improbâ! Imo, quamquam dictum habendum est, inter eos homines qui se maximè Christianos dici volunt, nonnulli conspiciuntur, qui ut maximè sunt improbi, ita anxie operam dant, ut non dæmonum turbam, sed verum Deum scelorum suorum, non testem modò, sed participem & vindicem habeant. Quæ genera sacrilega, cum propter frequen-

præmia Metelli in ^a pestem suam converteret; Jugurthæ ^b exitium dedisse: cæterum, ^c suâne, an Metelli virtute periret, id modò agitari: proinde reputaret cum animo suo, præmia an cruciatum mallet. Sed cum eæ litteræ allatæ, fortè Nabdalsa, exercito corpore fessus, in lecto quiescebat; ubi, cognitis Bomilcaris verbis, primò cura, dein, ut ægrum animum solet, somnus cepit. Erat ei Numida quidam negotiorum procurator fidus, acceptusque, & omnium consiliorum, nisi ^d novissumi, participes. Qui postquam allatas litteras audivit, ex consuetudine ratus operâ aut ingenio suo opus esse, in tabernaculum introit: dormiente filio, epistolam, super caput in pulvino temerè positam, sumit, ac perlegit, dein properè, cognitis insidiis, ad regem pergir, Nabdalsa, post paulò expectatus, ubi neque epistolam reperit, & rem omnem, ut acta erat, ex ^e perfugis cognovit; primò ^f indicem persequi conatus: postquam id frustrâ fuit, Jugurtham placandi gratiâ accedit: ^g quæ ipse paravisset, perfidiâ clientis sui, facere præventum: lacrumans obtestatur per amicitiam, perque sua antea fideliter acta, ne super tali scelere suspectum sese haberet. Ad ea rex aliter, atque animo gerebat, placidè respondit. Bomilcare, aliisque multis, quos socios insidiarum cognoverat, interfectis, ^h iram opprefferat, ne qua ex eo negotio seditio oriretur. Neque post id locorum Jugurthæ dies, aut nox ulla quæta fuit: neque loco, neque mortali cuiquam, aut ⁱ tempori satis credere: civis, hostisque juxtâ metuere: circumspectare omnia. & omni strepiu pervescere, alio, atque alio loco sæpe contra decus regum noctu requies-

INTERPRETATIO.

^a Dicit Jugurthæ, se preventum perfidiâ clientis sui facere quæ ipse paravisset.

NOTÆ.

quentiam, jam non liceat admirari, utinam Principibus aliquando atrocissimis poenis liceat & libeat profligare.
^a Pestem.] Scilicet Metellus irrisus à Nabdalsâ, si is minùs promissâ servasset, injuriam, datâ occasione ultus esset.
^b Exitium.] Excusatio est facinoris, quasi dicat, Quandoquidem necessario Jugurthæ pereundum est, satius est eum perire solum, nosque amicos saltem in ejus morte salutem nostram invenire. Quam verò vana & inutilis sit excusatio nihil attinet dicere.
^c Suâne.] Bomilcaris, nempe, & Nabdalsæ.
^d Novissumi.] Proditionis, scilicet, Jugurthæ.
^e Perfugis.] Eos fuisse arbitror quibus

corporis custodiam crediderat, quibusque utebatur, quia minùs fallere audent: Atque illi Numidam tabernaculo egredientem & festinantem viderant. Vel fortè nonnulli transfugæ tunc advenerunt, qui interrogati, num in quemdam itâ & itâ ornatum incidissent, rem omnem aperuerunt.
^f Indicem.] Clientem suum, quem eâ causâ discessisse credebat, ut Jugurthæ conspirationem suam manifestam faceret.
^g Iram.] Simulavit Jugurtha se Nabdalsæ fidem habere, ne, in eum talem si pariter sæviret, ut in Bomilcare, seditio aliqua fieret.
^h Tempori.] Id est, Dies, noctes, omni denique tempore metuebat.

cere:

cere : interdum somno excitus arreptis armis tumultum facere : ita midine, quasi vecordiâ, exagitari. Igitur Metellus, ubi de casu Boncaris, & indicio patefacto ex perfugis cognovit ; rursus tamquam integrum bellum cuncta parat, fastinatque. Marium fatigantem de perfectione, simul & invisum, & offensum, sibi parum idoneum in domum dimittit. Et Romæ plebes, litteris, quæ de Metello ac Marii missæ erant, cognitis, ^bvolentia de ambobus acceperant. Imperatoris auctoritas, quæ antea decori fuerat, ^cinvidiæ esse : at illi alteri ^dgeneris militas favorem addiderat : cæterum in utroque magis studia parum quàm bona, aut mala sua. ^emoderata. Præterea ^fseditioni magistrum vulgum exagitare, Metellum omnibus concionibus ^gcapitis arce Marii virtutem in majus celebrare. Denique plebes sic accensa, ut omnes, agrestesque omnes, quorum res, ^hfidesque in manibus sitæ, relictis operibus ⁱfrequentarent Marium, & sua necessaria post honorem ducerent. Ità perculsâ nobilitate, post multas tempestates, homo homini consulatus mandatur : & postea populus à Tr. pl. Marii

N O T Æ.

^a *Professione.*] De quâ supra; auebat enim Romam proficisci, Consulatum petiturus.

^b *Volentia.*] Quandoquidem hæc vox eadem, eodem sensu, ab ipso Sallustio, 4. historiarum, repetitur, dubium non est quin ita scripserit. Posita verò est pro *Grata* aut *Placenta*. Nimirum plebs lætabatur quòd, per litteras, quæ ex Marii mente scriptæ erant, occasio data esset aliquem ex suis promovendi, nobilitatem deprimenti.

^c *Invidia.*] Quia tunc plebes plus poterat, cui nobilitatis dominatio inuisa erat.

^d *Generis.*] Marius humili loco quia natus erat, ideo à plebe magis amabatur.

^e *Moderata.*] Id est, non tam ex opinione virtutis, aut socordie, seu Metelli, seu Marii, Plebs aut Nobilitas Metello, vel Mario, favebat, aut nocebat, quàm quia, suos promoveri, alios deprimeri, singulorum animo penitus insederat. Istud verò cuius sit momenti nemo non videt ; ut mirari subeat quomodo tam diu Respublica Romana cum hac peste stare potuerit. Causa morbi, superbia, tum Populorum, tum Magistratum. Sed, quando ita nati sumus omnes, ut nequidem ad summum bonum ullo modo cogi su-

stineamus, neque id unquam ipse cogitet ; hos decet in primis, qui res & moderatores sunt, sapientiâ suâ dam multitudinem prævertere, ut dicitur quod cæca amat, non cogi, quod ille detestatur, semper cognoscat. Optime Terent. in quodam Prologo de iis Amicis suis quos maxime commendare volebat.

Quorum, inquit, operâ in bello, in negotio,

Suo quisque tempore usu' est SINE SUPERBIA.

^f *Seditioni.*] Tribuni, scilicet, qui seditionem & discordiam tantum creasse videntur.

^g *Capitis.*] Id est, Earum rerum rationem facere, & ad Populum accusare, ex quibus libertas, dignitas, civitas, vita etiam quandoque amittatur.

^h *Fidesque.*] Hic posita est pro fructu quem quis, precipue ex agro suo decipit, qui fideliter cum fructuum productu cuique ille fidit. Eodem planè modo loquitur Horat. Oda 16. lib. 3. Gall. dicimus *Dont tout le bien & tout le revenu est sois dans le travail de leurs mains.*

ⁱ *Frequentarent.*] Non quòd cum eo essent : ad domum ejus obambulabant eum sequebantur, &c.

antino rogatus, quem vellet cum Jugurthâ bellum gerere, frequens
 arum iussit. Sed senatus paulò antè Metello Numidiam decreverat.
 res frustrâ fuit. Eodem tempore Jugurtha. amissis amicis, quorum
 osque ipse necaverat. cæteri formidine, pars ad Romanos, alii ad
 gem Bocchum profugerant; cum neque bellum geri sine ministris
 set, & novorum fidem in tantâ perfidiâ veterum experiri periculo-
 m duceret; varius incertusque agitabatur: neque illires, neque confi-
 um, aut quisquam hominum satis placebat: itinera, prefectosque in
 es mutare: modò advorsum hostes, interdum in solitudines pergere:
 e in fugâ, at post paulò in armis spem habere: dubitare virtuti
 olarium an fidei minùs crederet. Ità, quòcumque ^a intenderat, res
 vorzæ erant. Sed inter eas moras repenti se Metellus cum exercitu
 endit. Numidæ ab Jugurthâ pro tempore parati, instructique sunt:
 in prælium incipitur. Quâ in parte rex pugnz affuit, ibi aliquandiu
 ratum: cæteri omnes ejus milites primo congressu pulsi, fugatique:
 mani signorum, & armorum, & aliquanto numero hostium potiti.
 am fermè Numidas in omnibus præliis magis pedes, quàm arma tu-
 ta sunt. Eâ fugâ Jugurtha impensius modò rebus suis diffidens, cum per-
 gis, & parte equitatus, in solitudines, dein ^b Thalam pervenit, in
 oppidum magnum, & opulentum: ubi plerique thesauri, filiorumque
 multus pueritiæ ^c cultus erat. Quæ postquam Metello comperta sunt.
 quamquam inter Thalam flumenque proximum, in spatio millium quin-
 ginta, loca arida, atque vasta esse cognoverat, tamen spe patrandi
 eli, si ejus oppidi potitus foret, omnis asperitates supervadere, ac
 naturam etiam vincere aggreditur. Igitur omnia jumenta sarcinis le-
 ri jubet, nisi frumento dierum x. cæterum ^e utris modò, & alia aquæ
 onea portari. Præterea conquirat ex agris quàm plurimùm potest do-
 mii pecoris: eoque imponit vasa cujusque modi, sed pleraque lignea,
 collecta ex ruguriis Numidarum. Ad hoc finitumis imperat, qui se post
 gis fugam Metello dediderant, quàm plurimùm quisque aquæ porta-
 re: diem, locumque, ubi præstò forent, prædicat. Ipse ex flumine,
 am proximam aquam oppido esse suprâ diximus, jumenta onerat. Eo
 modo instructus ad Thalam proficiscitur. Dein ubi ad id loci ventum,

INTERPRETATIO.

^a Id quòcumque animum converterat. res adversæ erant.

NOTÆ.

- [^a Quod, nimirum, Senatus Me-
 Numidiam decreverat.
 [^b Thalam.] Satis constat Africæ pro-
 urbem fuisse: Situs præcisè non cog-
 scitur.
 [^c Cultus.] Id est, Quidquid ad educa-
 tionem & recreationem pertinet.
 [^d Naturam.] De ariditate loci præcipuè
 intelligitur.
 [^e Utris.] Uter pellis est quâ continen-
 tur liquores.

quò

quod Numidis præceperat ; & castra posita, munitaque sunt ; tam-
 pentè cælo missa vis aquæ dicitur, ut ea modò exercitui satis super-
 foret. Præterea commeatus spe amplior ; quia Numidæ, sicuti plerumque
 in nova deditioe, officia^a intenderant. Cæterum milites religionem
 viâ magis usi : eaqueres multum animis eorum addidit. Nam rari-
 diis immortalibus curæ esse ; dein postera die, contra opinionem Ju-
 thæ. ad Thalam perveniunt. Oppidani, qui se locorum asperitate
 nitos crediderant, magnâ atque insolitâ re perculsi, nihilo segniti-
 lum parare : Idem nostri facere. Sed rex, nihil jam Metello^b infestum
 credens, quippe qui omnia arma, tela, loca, tempora, denique
 ram ipsam, cæteris imperitantem, industriâ vicerat, cum libera
 magnâ parte pecuniæ ex oppido noctu profugit ; neque postea in ullo
 amplius unâ die, aut unâ nocte moratus, simulabat sese negotii
 properare ; cæterum prodicionem timebat, quam vitare posse celestem
 putabat. Nam talia consilia per otium & ex opportunitate^c capi.
 Metellus ubi oppidanos prælio intentos, simul oppidum & opera
 & loco munitum vider, vallo fossâque menia circumvenit. Deinde
 locis^d ex copiâ maxumè idoneis vineas^e agere :^f superque eas aggerem
 jacere, &^g super aggerem impositis turribus opus & administrari
 tari. Contra hæc oppidani festinare, parare ; prorsus ab utrisque
 reliquum fieri. Denique Romani, multo ante labore præliis que factis
 post dies quadraginta, quàm eò ventum erat, oppido modò præda
 omnis à perfugis corrupta. Hi postquam murum^h arietibus
 resque suas afflictas vident, aurum, argentumque, & alia, quæ præ-
 ducuntur, domum regiam comportant : ibi vino, & epulis onerati,
 que, & domum, & semet igni corrumpunt, & quas victi ab hostibus
 poenas meruerant, eas ipsi volentes pendere. Sed pariter cum
 Thalâ legati ex oppido Lepti ad Metellum venerant, orantes uti præ-

INTERPRETATIO.

^a Nam Jugurtha sciebat talia consilia capi per otium & ex opportunitate.

^b Deinde jubet vineas promoveri in locis maxime idoneis ex copiâ.

NOTÆ.

^a Intenderant.] Ils en avoient fait plus qu'on ne leur en avoit demandé. Supra modum, uti in novo imperio solet, officiosi fuerant.

^b Infestum.] Id est, Quod à Metello fieri non posset : Verum illud infestum cum formam induat Præteriti, maximam vim habet.

^c Ex copiâ.] Non dicit absolute, loca fuisse maxime idonea ; sed vineas actas in locis, pro ratione situs & regionis, ma-

xime idoneis.

^d Superque.] Pro ultrâ positum arietibus, ita ut pone vineas latentes adstruunt, terram & alia propius muros adstruunt, ad constituendum aggerem. Alii, quibus non assentior.

^e Super.] Jam super vulgato sensu situm est.

^f Arietibus.] Aries, machina subruendos muros.

præfectumque ed mitteret: Hamilcarem quendam, hominem
abilem, factiosum, novis rebus studere; adversum quem neque im-
peria magistratuum, neque leges valerent: ni id festinaret, in summo
periculo suam salutem, ^a illorum socios, fore. Nam Leptitani jam inde
principio belli Jugurthini ab Bestiam consulem, & postea Romam mi-
nistrant, amicitiam, societatemque rogant. Dein, ubi ea impetrata,
oper boni, fidelesque mansere: & cuncta à Bestiâ, Albino, Metel-
lo imperata navi fecerant. Itaque ab Imperatore facile, quæ pete-
rent, adepti. Emissæ ed cohortes Ligurum quatuor, & C. Annius præ-
tor. Id oppidum ab ^b Sidoniis conditum est, quos accepimus profu-
sum, ob discordias civilis, navibus in eos locos venisse; cæterum ^c situm
inter duas Syrtis, quibus nomen ex ^e re inditum. Nam duo sunt ^d sinus
oppidum in ^e extremâ Africâ, impares magnitudine, parinaturâ: quorum
proxima terræ ^a præalta sunt; cætera, uti fors tulit, alta; alia in tem-
perata vadosa. Nam ubi mare magnum esse, & sævire ventis coepit,
solum, arenamque, & saxa ingentia fluctus trahunt; ita facies locorum
cum ventis simul mutatur. Syrtis ab tractu nominatæ. Ejus civitatis
lingua modo ³ conversa connubio Numidarum. Legum, cultusque ple-
que Sidonicâ: quæ ed facilius retinebant, quod procul ab imperio
regis ætatem agebant. Inter illos, & ⁴ frequentem Numidiam inculti
istiusque loci erant.

Sed quoniam in has regiones per Leptitanorum negotia venimus, non
indignum viderur, egregium, atque memorabile facinus duorum
Carthaginiensum memorare. eam rem nos locus admonuit. Quâ
impetrate Carthaginienses pleræque Africæ imperitabant, Cyrenen-
sibus quoque magni atque opulenti fuere. Ager in medio arenosus,

INTERPRETATIO.

^a Cæterum oppidum positum est inter
duas Syrtes.
^b Quorum proxima loca terræ sunt ma-
gis profunda.

³ Ejus civitatis lingua tantum mutata
per connubia Numidarum.

⁴ Inter illos, & hominibus frequenta-
tam Numidiam loci inculti vastique erant

INTERPRETATIO.

^a Illorum.] Romanorum.
^b Sidoniis.] Sidon, urbs fuit Palæstinæ
quædam, plurimarum coloniarum
inter; quamquam Tyro nonnulli Lep-
tidam ascribunt. Sed notandum, quod de
urbibus, propter vicinitatem, & si-
militudinem, etiam ipsius Christi unum
idem fuit judicium.
^c Re.] Tractu scilicet, ut dicitur post-
quam ab ipso Sallustio. At Græca est
significatio; nam, ὅσῳ Græcorum est

Traho Latinorum.

^d Sinus.] Gall. Des golfes. Ità voca-
tur mare, cum alicubi littora curvat, &
terras intrat.

^e Extrema.] Versus orientem, & se-
cundum veterem Geographiam.

^f Regis.] Quicumque tandem iis impe-
ritaverit, sive Mahinissa, Micipsa, aut
quis alius fuerit.

^g Indignum.] Gall. Hors de propos.

^a unâ specie : neque flumen, neque mons erat, qui finis eorum diceret : ^b quæ res eos in magno diurnoque bello inter se habuit. Quam utrimque legiones, item classes sæpe fusæ, fugatæque, & alteros aliquantum attriverant ; veriti ne mox victos, victoresque fessos alius aggredieretur, per inducias ^c sponsonem faciunt, uti die legati domo proficiscerentur ; quo in loco inter se obvii fuissent communis utriusque populi finis haberetur. Igitur duo fratres Carthaginienses missi, quibus nomen Philænis erat, maturavere iter pergere : Cyrenenses tardius ^d iere. Id socordiæne, an casu acciderit, parum curavit. Cæterum solet in locis illis tempestas haud secus, atque in maritimis, tinere. Nam, ubi per loca æqualia, & ^e nuda gignentium, ventus ortus arenam humo excitavit, ea magnâ vi agitata, ora, oculos implere ; ita prospectu impedito, morari iter. Postquam Cyrenenses quando ^d posteriores se esse vident, & ob rem corruptam, domum metuunt, ^g criminari Carthaginienses ante tempus domo digressi conturbare rem ; denique omnia malle, quàm victi abire. Sed ^e Pœni aliam conditionem tantummodo æquam peterent, ^f Græcationem Carthaginiensium faciunt ; uti vel illi, ^h quos finis populi peterent, ibi vivi obruerentur ; vel eadem conditionem sese, quæ locum vellent, processuros. Philæni, conditione probatâ, sequuntur, tamque suam reip. condonavere : ita vivi obruti. Carthaginienses

INTERPRETATIO.

^a Cyrenenses lentiore gradu processerunt.

^b Cum ventus obortus excitavit humo arenam per loca plana & plantis omnibus destituta, ea arena agitata magnâ vi implet ora & oculos.

^g Postquam Cyrenenses vident se aliquantò posteriores, & timent ne puniantur ob rem perditam, cœpi criminari & accusare Carthaginienses quasi domo digressi essent ante tempus.

NOTÆ.

^a Unâ.] Locas erat, ubi neque mons, neque flumen, prout dicit Autor, conspiciatur ; ubi denique facies una & eadem. Gall. Une rase campagne.

^b Quæ res.] Quod, scilicet, fines nulli essent. Quæ verò, inquit, litibus materia? Multiplex nascitur vel ex solâ Jurisdictione, quia locus fuit viatoribus frequentatus : Libidini verò quid intantum esse potest?

^c Sponsonem faciunt.] Id est, conveniunt, & consenserunt. Gall. Ils convinrent.

^d Posteriores.] Intellige eos ad medium campum non pervenisse, Philænosque plus quàm dimidiam partem itineris emensos

fuisse, atque adeò magnam agri partem civibus diligentia suâ lucrificasse.

^e Pœni.] Carthaginienses, Pœni quasi Phœni, a Phœnicibus, unde nomen ducebant.

^f Græci.] Cyrenenses, quos antea cæci esse origine vidimus.

^g Optionem.] Ils leur donneront le choix. Ità loquitur Terent. alicubi in bularum prolongis, cum dicit, *Idcirco judicium fecit, pro, vobis judicium reliquit.*

^h Quos.] Hanc nota loquendi modum Sensus est apertissimus ; sed phrasis ordinem constructionis.

Philenis fratribus aras consecravere: aliique illis domi honores in-
anti. Nunc ad rem redeo.

Jugurtha postquam, amissâ Thalâ, nihil satîs firmum contra Metel-
um putat; per magnas ^a solitudines cum paucis profectus, pervenit ad
arulos, genus hominum ferum, incultumque, & eo tempore igna-
um nominis Romani. Eorum multitudinem in unum cogit: ac paul-
um consuefacit ^b ordines habere, signa sequi, imperium observare,
et alia militaria facere. Præterea regis Bocchi ⁱ proximos magnis
muneribus, & majoribus promissis ad studium sui perducit; quîs adju-
vibus regem aggressus, impellit, ut adversum Romanos bellum susci-
at. Id eâ gratiâ facilius, prouiusque fuit, quod Bocchus initio hujus-
belli legatos Romam miserat, foedus, & amicitiam petitum. Quam
rem opportunissimam incepto ^c belli ^d pauci impediverant, cæci avaritiâ,
quîs omnia honesta, atque inhonesta vendere mos erat. Etiam antea Ju-
gurtæ filia Bocchi nupserat. Verum ea necessitudo apud Numidas,
liberosque levis ducitur: quod singuli pro opibus, quisque quàm plu-
rimas uxores, denas alii, alii plures habeant; sed reges eo ampliùs. Ità
animos multitudine distrahitur; ^e nullam pro ^g sociâ obrinet: pariter
omnes viles sunt. Igitur in locum ambobus placitum exercitus conve-
nit. Ibi, fide datâ, & acceptâ, Jugurtha Bocchi animum oratione
accendit: Romanos injustos, profundâ avaritiâ, communes omnium
hostes esse: ^h eandem illos causam belli cum Boccho habere, quam se-
cum, & cum aliis gentibus, lubricinam imperitandi, quîs omnia regna
adversa sint: ⁱ tum sese, paulò antè Carthagenienses, item regem ⁱ Per-
sen, ^k post, uti quisque opulentissimus videatur, ità Romanis hostem
fore. His, atque aliis talibus dictis, ad certam oppidum iter consti-

INTERPRETATIO.

^a Adducit ad sui studium familiares
& amicos regis Bocchi magnis muneribus,
& majoribus promissis.

^b Dicit Boccho, Sese Jugurtham esse

tum hostem Romanis, Carthaginienses
fuisse hostes paulò ante. item regem Per-
sen, post ità quem vis iis hostem fore, uti
quisque videatur opulentissimus.

NOTÆ.

^a Solitudines.] Deserts.

^b Ordines habere.] Agarder leurs rangs.

^c Belli.] Contra Jugurtham, scilicet;
quia Bocchus vicinus erat.

^d Pauci.] Nobiles Romani.

^e Animus.] L' affection.

^f Nullam.] Mallem nulla.

^g Sociâ.] Matrônâ, & matrefamilias,
quod Romanos.

^h Eandem.] Cupit Jugurtha, Bocchum
intelligere, ipsi, perinde ac sibi, & aliis
regibus Romanos hostes esse, quantum-

vis bellum non indixissent; quandoqui-
dem unâ & eâdem libidine in omnes suc-
cessivè insurgerent.

ⁱ Persen.] Rex fuit Macedoniæ, quem
Paulus Æmilius debellavit, & in trium-
phum duxit.

^k Post.] In quibusdam codicibus vox
ista cum præcedente, nullâ interpositâ vir-
gulâ, colligatur; unde error in Chrono-
logiam inducitur; siquidem Perses antè,
non post Carthaginienses de Victus est.

runant:

tuunt : quod ibi Q. Metellus prædam, captivosque & impedimenta caverat. Ità Jugurtha ratus, aut, captâ urbe, ^a operæ prærium facere, aut, si Romanus auxilio suis venisset, prælio sese certaturos. Nam Metellus id modò festinabat, Bocchi^b pacem imminuere : ne, moras faciendo, aliud, quàm bellum, mallet. Imperator postquam de regum societate cognovit, non temerè, neque, uti sæpe, jam victo Jugurtha consueverat, omnibus locis pugnandi copiam facit : cæterùm, haud incul ab Cirtâ castris munitis, reges opperitur, meliùs esse ratus, quàm in Mauris, quoniam is novus hostis accesserat, ex commodo pugnam facere. Interim Româ per litteras fit certior, Mario provinciam Numidiam datam. Nam consulem factum antè acceperat. Quibus rebus praeter bonum atque honestum perculsus, neque lachrymas tenere, nec moderari linguam : vir egregius in aliis artibus, nimis molliter ægritudinem pati. Quam rem alii in ^c superbiam vortebant : alii bonum inanium contumeliâ accensum esse : multi, quòd jam parva victoria ex omnibus eriperetur : nobis satis cognitum, illum magis honore Marii quàm injuriâ suâ excruciatum, neque tam anxie laturum fuisse, si inempta provincia alii, quàm Mario traderetur. Igitur eo dolore indignatus, & quia stultitiæ videbatur ^d alienam rem periculo suo curare, legatos ad Bocchum mittit, postulatum, ne sine causâ hostis populo Romano fieret : habere eum magnam copiam societatis, amicitiaque conjungendæ, quæ potior bello esset : quamquam opibus suis confideret, tamen non debere incerta pro certis mutare : omne bellum sumi facile, ceterùm ægerrumè definire : non in ejusdem potestate initium ejus, & finem esse : incipere cuivis etiam ignavo licere : deponi, cum victores velint proinde sibi, regnoque suo consuleret : neu florentis res suas cum Jugurthæ perditis ^e misceret. Ad ea rex satis placidè verba facit : sese pacem cupere, sed Jugurthæ fortunarum misereri : si eadem illi ^f copia fieret, omnia conventura. Rursus imperator, contra postulata Bocchi, nuncios mittit. Ille probare partim, alia abnuere. Eo modo, sæpe ab utroque missis remissisque nunciis, tempus procedere, & ^g ex Metelli voluntate bellum intactum trahi. At Marius, uti supra diximus, cupientissimâ ple-

N O T Æ.

^a *Operæ pretium.*] Gall. *Que ce seroit un coup d'importance, & qui en vaudroit bien la peine.*

^b *Pacem.*] Id est, *In eum locum & statum Bocchum adducere, ut amplius non posset de pace cum Romanis ineundâ cogitare.*

^c *Superbiam.*] Eam fuisse ex futilibus, quos addit aliorum conjectoris, satis patet.

^d *Alienam.*] Gloriam, scilicet, & triumphum Marii.

^e *Misceret.*] Vide an non ab istis Romanis prudentiam nullo tuo periculo quære possis.

^f *Copia.*] Id est, *Si sædus cum Jugurthâ quoque sanciretur.* Paulò obliquisse expressit : Sed Autor noster quæ leviter sunt expedit, & ad evēntum festinat.

^g *Ex Metelli.*] Illud est quod supra dixit, Stultitiæ videri rem alienam periculo suo curare.

consul factus. postquam ei provinciam Numidiam populus ^a iussio-
ne jam infectus nobilitati, tum verò ^b multus, atque ferox instare :
singulos modò, modò universos lædere : dictitare, sese consulatum ex-
victis illis ^c spolia cepisse : alia præterea magnifica pro se, & illis dolen-
tia : interim, quæ bello opus erant, prima habere ; postulare legionibus
supplementum : auxilia à populis, & regibus, sociisque accersere : præ-
terea ex Latio fortissimum quemque, plerosque ^c militiâ. paucos ^d famâ
cognitos accire, & ^e ambiundo cogere homines ^f emeritis stipendiis se-
rum proficisci. Neque illi senatus, quamquam adversus erat, de ullo
negotio negare audebat : cæterum supplementum etiam lætus decreve-
rat : quia, neque plebi militia ^g volenti putabatur, & Marius aut ^h belli
sum, aut studia vulgi amissurus. sed ea res frustrâ sperata : Tanta lubido
in Mario eundi plerosque invaserat. ² sese quisque prædâ locupletem
fore, victorem domum rediturum, alia huiusmodi animis trahabant :
ex eos non paulum oratione sua Marius ³ arrexerat. Nam postquam,
omnibus, quæ postulaverat, decretis, milites scribere vult, hortandi
causâ, simul & nobilitatem, uti consueverat, exagitandi, concionem
populi advocavit, deinde hoc modo disseruit.

Scio ego, Quirites, plerosque non iisdem artibus imperium à vo-
bis petere, & postquam adepti sunt, gerere : primo industrios, suppli-
ces, ⁴ modicos esse : dein per ignaviam, & superbiam etatem agere.
Sed mihi contrâ videtur. Nam, quò universa resp. plura est quam

INTERPRETATIO.

^a Marius dictitabat sese cepisse Consu-
latum, tanquam spolia, ex illis victis.
² Quisque credebatur sese fore locupletem :
prædâ, & rediturum victorem domum,
alia huiusmodi animis volebant.

³ Et Marius non parum eos in spem
erexerat oratione sua.
⁴ Scio eos primo esse laboriosos, suppli-
ces, moderatos.

NOTÆ.

^a Iussit.] Populus jubet, Senatus decernit.
^b Multus.] Id est, acer, & in exagi-
tandâ nobilitate assiduus.
^c Militiâ.] Id est, rei militaris peritiâ.
all. Par ce qu'il avoit vu de leur expé-
rience au métier de la guerre.
^d Famâ.] Nota, Non dicit Marium famâ
credidisse, sed paucos accivisse, qui eâ tan-
tum clari essent. Bene sanè, nam ut ha-
bit Poeta, fama.
tum ficti præterque tenax, quàm nun-
tia veri.
^e Ambiundo.] Quia ad bellum, nisi in
multo, legibus non cogebantur.
^f Emeritis.] Qui militat stipendia me-

rentur ; Unde emeriti & veterani illi di-
cuntur qui stipendia impleverunt, atque
id omne tempus militiæ dederunt, quod
legibus constitutum est.

^g Volenti.] Phrasis est ex veteri Latini-
tate : Id est, Plerique credebant militi-
am populo minus placere.

^h Belli usum.] Nobiles arbitrabantur,
vel Marium infeliciter bellum sine supple-
mentis administraturum, vel, ea si invi-
to populo scriberet, ejus gratiam amif-
surum. Sed vide mihi, quæso, quantum
periculum ex superbiâ, deinde discordiâ,
Reipublicæ immincat.

consulatus, aut prætura, eò majore curâ illam administrari. quàm ha-
peti¹ debere. Neque me fallit, quântum cum maximo beneficio
negotii sustineam. Bellum parare, simul & arario parcere, cogere ad
litiam^a eos, quos nolis offendere; domi, forisque omnia curare; &
agere inter invidios, ^b occurrentes, factiosos, ^c opinione, Quirites, op-
rius est. Ad hoc, alii si deliquere, vetus nobilitas, majorum facta
tia, cognatorum & officinam opes, multa^d clientela, omnia hæc præ-
adsunt: mihi spes omnes in memet sitæ, quas necesse est & virtute
innocentiâ tutari: Nam ^e alia infirma sunt. ^f Et illud intelligo, Qui-
tes, ^g omnium ora in me^h conversa esse, æquos, bonosque favere: qui
benefacta mea resp. precedunt: nobilitatem² locum invadendi querunt.
Quò mihi acrius adnitendum est, uti neque vos³ capiamini, & illi fru-
strâ sunt. Ità ad hoc etatû à pueritiâ fui, ut omnis labores, pericula
consueveram habere. Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea
acceptâⁱ mercede, deferam, non est consilium, Quirites. Illis diffi-
cile est in potestatibus⁴ temperare, qui per ambitionem sese probos simularent
mihi, qui omnem etatem in optimis artibus egi, bene facere jam
consuetudine^k in naturam vertit. Bellum me gerere cum Fugurba
stis: quam rem nobilitas ægerrumè tulit. Quæso, reputate cum
vestris, num id mutari melius sit, si quem ex illo^l globo nobilitas
hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris prosapia,

INTERPRETATIO.

¹ Nam mihi videtur, quo universa Re-
publica plurius est quàm Prætura aut Con-
sulatus, illam debere administrari eò ma-
jore curâ, quàm hæc peti.

² Intelligo nobilitatem querere occasio-
nem sibi vendicandi dominationem.

³ Quapropter mihi vehementius ad-
nitendum est, uti neque vos infraudem
cidatis, & illi frustra sint.

⁴ Difficile est illis modeste sese gerere
potestatibus, qui se probos simularent
dum ambibant.

NOTÆ.

^a Eos.] De populo ipso loquitur, apud
quem orationem habebat, in quâ pluri-
ma sunt certè, quæ non sine causâ quivis
memoriæ mandet.

^b Occurrentis.] De nobilibus agit, qui
novorum hominum conatibus semper re-
sistebant.

^c Opinione.] Gall. C. èt une chose plus
fâcheuse qu'on ne pense.

^d Clientela.] Iam vocantur civitates seu
multitudines hominum, quæ alicui potenti
adhærent, ejusque patrocinio utuntur.

^e Alia.] Dicit se neque cognatos, ne-
que clientelas, neque id genus alia habere,
sed solâ virtute niti.

^f Et.] Gall. direremus, Je sai d'au-
part. Patricularum vim ante omnia,
agnoscere debet quisquis alicujus
accuratam notitiam habere cupit.

^g Omnium.] Vestrum, scilicet, qui
plebe estis.

^h Conversa.] Id est, qui omnia
à me expetiatis.

ⁱ Mercede.] Consulatu, videlicet
eum exercitum imperio, qui in N
est.

^k In naturam.] Istud maxime homi-
ad virtutis habitum inflammare debet.

^l Globo.] Istud est valde invidiosum

multarum ^a imaginum. ^b Nullius stipendii; scilicet. ut in tantâ re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo ¹ monitorem officii sui. Itâ plerumque evenit; uti, quem vos imperare iussistis, is sibi imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, ² qui, postquam consules facti sunt, acta majorum, & Gracorum militaria præcepta legere cœperint; homines ^c præposteri. ³ ^d Nam gerere, quàm fieri, tempore posterius, re, atque usu prius est. Comparete nunc, Quirites, cum illorum superbiâ me hominem novum. Quæ illi audire, & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet gessi, quæ illi litteris, ea ego militando didici. nunc vos existimate, facta, an dicta pluris sint. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam. Mihi fortuna, illis probra ob-
jectantur. Quamquam ego naturam unam, & communem omnium existimo, sed fortissimum quemque ^e generosissimum esse. Ac si jam ex patribus Albin, aut Bestiæ quæri posset, mense, an illos ex se gigni maverint: quid responderos creditis, nisi, sese liberos quàm optumes vultuisse? Quod si jure despiciunt me; ^f faciant idem majoribus suis; quibus, uti mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo & invideant labori, innocentia, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verùm homines corrupti superbiâ, itâ atatem agunt, quasi honores vestros contemnunt: itâ bos perant, quasi honestè vixerint. Ne illi falsi sunt, qui diversissimas res pariter expectant, ignavia voluptatem, & ^h præmia virtutis. Atque etiam cum apud vos; aut in senatu ver-

INTERPRETATIO.

¹ Sumat aliquem ex populo, qui de officio suo admoneat.

² At ego quosdam cognosco, Quirites, qui postquam consules facti sunt, cœperint

legere acta majorum, &c.

³ Nam Gerere Imperium est prius re & experientia quàm Fieri Imperator, quod est tempore posterius.

NOTÆ.

^a Imaginum.] Antea vidimus moris fuisse, Majorum imagines habere. Per imagines verò, veterem profapiam intellegit, quam deridet.

^b Nullius.] Id est, qui nunquam fuit in exercitu.

^c Præposteri.] Itâ vocantur qui, quod primum est, ultimum; quod ultimum, primum exequuntur.

^d Nam gerere.] Sensus est, ni fallor, viro opus esse antè bonas artes, quæ ad Imperium aliquod gerendum requiruntur, didicisse & exercuisse, quàm publico magistro illud administret, aut ad id promoveatur.

^e Generosissimum.] Perinde est ac si dicat, virtute veram nobilitatem compa-

^f Faciant.] Id est, Majores quoque suos despiciant.

^g Invideant.] Nobilitatis carpit ignaviam, quali dicat, Cur non pariter illi sese obiectant periculis? Cur non laborant? &c.

^h Præmia.] Attende, quæso, ad Marii scopum: Virtuti sicut & ignavia, delicias suas esse dicit; sed quæ illius sunt itâ ab his differre, ut nullus simul utriusque possit commoditatibus & oblectamentis gaudere. At enim voluptatis nomine, sicut infames & obrosas notavit socordia dulcedines; itâ verò præmii appellatione honestas & viriles virtutis illecebras insignit. Utinam omnibus hæc nota esset differentia! Qui volet eâ causâ Ceberis tabulam videbit.

ba faciunt, plerâque oratione majores suos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores sese putant: quod contrâ est. Nam, quanto illorum præclarius, tanto eorum socordia flagitiosior. Et profectio ita res habet, majorum gloria posteris lumen est, neque bona, neque mala eorum in occulto patitur. Hujusci rei ego inopiam patior, Quirites. Verum id, quod multo præclarius est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quàm iniqui sint. Quod ex alienâ virtute sibi arrogat id mihi ex meâ non confidunt: ^a scilicet quia imagines non habeo, quia mihi nova nobilitas est: ^b quam certè peperisse melius est, quam acceptam corrupisse. Equidem ego non ignoro, si jam mihi responderent, abundè illis facundam, & compositam orationem fore. Sed si maximo vestro beneficio, cum omnibus locis me, vosque maledicti laterent, non placuit reticere, ne quis ^c modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ^d ex animi sententiâ nulla oratio ledere potest. Quis ^e vera, necesse est bene prædicit: falsam vita, moresque mei ^e superant. Sed quoniam vestra consilia accusantur, ^f qui mihi summum bonorum & maximum negotium imposuistis: etiam atque etiam reputate, num ^g penitendum sit. Non possum, ^h fidei causâ, imagines, neque triumphos, aut consulatus majorum meorum ostentare: at, si res postulet, stas, vexillum, ⁱ phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrix ^k advorso corpore. Hæ sunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hereditaria relicta, ut illa illis, sed quæ ego plurimis meis laboribus, & periculis

INTERPRETATIO.

^a Nam si oratio vera est, necesse est bene de me prædicet; vita verò, & mores mei superant falsam orationem.

NOTÆ.

^a Scilicet.] Sæpius de imaginibus loquitur; quia nobiles quantam inde fovebant superbiam, tantam illis indidem conciliat invidiam.

^b Quam.] Vis quædam latet & aculeus sub istâ brevi, & festinante Marii responsione, quam omnes non sentiunt.

^c Modestiam.] Id est, ne quis, si omnino tacuissem, ideo me non respondere crederet, quod conscientia aliquid exprobraret.

^d Ex animi.] Id est, quo modo virtute mentem & animum composui.

^e Superant.] Beatus est certè, qui, conficius recti, infractus & intactus famæ mendacia, verè & ex animo ridere potest: Infelix qui aliquatenus saltem non potest. Famæ approbatio maximum est

bonum sed plerumque fortunæ donum quodque adeò, ut ejus omnia, neque minus quærere, neque nimis contemnere sed quale est ferre decet.

^f Qui.] Constructio est extraordinaria refertur enim relativum ad rem intellectam, non ad nomen.

^g Penitendum.] Id est, Mutandum. Metonymia est.

^h Fidei causâ.] Id est, ut vobis eam rem quæ de me prædico.

ⁱ Phaleras.] Phaleræ quamquam proprius pro ornamentis equorum veniunt tamen etiam virorum nobilitatis virtute bellicæ conspicuorum insignia.

^k Advorso.] Id est, quæ, dum ego hostes ferirem, vulneratum me indicant.

quasi. Non sunt ^a composita verba mea. Parum id facio. Ipsa se vir-
tus satis ostendit: illi artificio opus est: uti turpia facta oratione te-
nant. Neque litteras Græcas didici. parum placebat eas discere, quippe
que ad virtutem ^b doctoribus nihil profuerunt. At illa multo optima
res. doctus sum; hostes ferire, præsidia ^c agitare; nihil metuere, nisi
turpem famam; hiemem, & æstatem juxta pati; humi requiescere; eo-
rum tempore inopiam, & laborem tolerare. ^d Hæc ego præceptis milites
hortabor: neque illos ^e arte colam, me opulenter; neque gloriam meam
laborem illorum faciam. Hoc est utile, hoc ^f civile imperium. Nam-
que, cum tute per molliem agas, exercitum supplicio cogere, hoc,
est ^g dominum, non imperatorem esse. Hæc, atque talia majores vestri
faciundo, seque, remque publicam celebrare. ^h Quis nobilitas freta,
ipsa dissimilis moribus, nos illorum æmulos centemnit; & omnis honores,
non ex merito, sed quasi ⁱ debitos, à vobis repetit. Ceterum homines su-
perbissimi procul errant. Majores eorum omnia, quæ ^k licebat, illis re-
liquere, divitias, imagines, memoriam sui præclaram. Virtutem non
relinquere; neque poterant. Ea sola neque datur dono, neque accipitur.
Sordidum me, & incultis moribus aiunt; quia parum scite convivium
exorno, neque histrionem ullum, neque ^l pluris pretii coquum, quam
villicum, habeo. quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam & ex pa-
træ meo, & ex aliis ^m sanctis viris ita accepi, munditias ⁿ mulieri-
um, viris ^o laborem convenire, omnibusque bonis operere plus gloriæ,

INTERPRETATIO.

^a Neque mihi gloriam parabo ex labore
parabo.

^a Majores eorum reliquerunt illis om-
nia quæ potuerunt.

NOTÆ.

^a Composita.] Prout dicunt nobiles, sci-
et. Nam oratio tota est ad eos in-
ferendos.

^b Doctoribus.] Græci enim à Romanis
dicti sunt.

^c Agitare.] Sâvoir faire une bonne gar-
de, ou, commander à une Garnison.

^d His.] Sunt illi optimi Præceptores qui
bus & exemplis docent; non qui vanâ
futili suâ loquacitate, quicquid resu-
munt ipsi, aliis imperant.

^e Arte.] Id est, Militibus ea minis
obtinendo quæ ad vitam necessaria sunt;
aut factum ab aliis imperatoribus.

^f Civile.] Id est, honestum, quodque
hominibus deceat.

^g Dominum.] Refertur vox ista ad ser-
vum; quasi dicat alios Imperatores ty-
rannorum more, militibus, tanquam

servis imperitasse.

^h Quis.] Majoribus, scilicet.

ⁱ Debitos.] Supple, Quoquo modo illi
vixerint.

^k Pluris.] Scilicet illis Dominis, undi-
que coqui conquirendi sunt, quibus egre-
gie palatus sapiat. Non illud dicit Ma-
rius adversus nobiles, sed intelligitur.

^l Villicum.] Servus erat qui aliis in vil-
là præerat.

^m Sanctis.] Sanctus is dicitur, qui quod
sancitum est servat, qui secundum leges
vivit. Non idem est quem nos Saini di-
cimus.

ⁿ Mulieribus.] Id est, Effeminatis, si
Marium nobiles acrius vellicasse credas.

^o Laborem.] Si in ea tempora, aut eos
homines incidissemus, quanta suavitas in
vitâ esset.

quàm divitiarum esse; arma, non suppellectilem, decori esse. Quin et
quod juvat, quod carum aestumant, id semper faciant: ament, potenti
ubi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in convivio, deducunt
ventri, & turpissimæ parti corporis: sudorem, pulverem. & alia talia
relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora sunt. Verùm non ita est.
Nam, ubi se fugitiis dedecoravere turpissimi viri, bonorum præmiis
ereptum eunt. Ita^a injustissimè luxuria, & ignavia, pessimæ artes
illis, qui coluere eas, nihil^b efficiunt, reip. innoxie cladi sunt. Nam
quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant,
respondi: pauca de rep. loquar. Primum omnium de Numidia bonum
habete animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus fugientes
rutata sunt, omnia removisti, cavaritiam, imperitiam, super-
biam. Dein exercitus ibi est locorum sciens, sed mehercule magis
strenuus, quàm felix. Nam magna pars ejus avaritiâ, aut reman-
tate ducum attrita est. Quamobrem vos, quibus militaris etas
adnitimini mecum, & capeßite remp. neque quemquam ex calamita-
tibus, aut imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine
in prælio consultor idem, & socius periculi vobiscum adero; me-
rosque in omnibus rebus juxta geram. Et profecto, diis juvantibus,
omnia^c matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut præ-
essent, tamen omnis bonos reip. subvenire decet. Etenim nemo ignavia
immortalis factus: neque quisquam parens liberis, ut æterni forent, cre-
avit: magis, uti boni, honestique vitam exigent. Plura dicere
Quirites, si timidus virtutem verba adderent. Nam strenuus abunde
etiam puto.

Hujuscemodi oratione habitâ, Marius postquam plebis animos arreptos
videt, properè commeatu, stipendio, armis, elisque utilibus navis
onerat. cum his A. Manlium legatum proficisci jubet. Ipse interea mil-

INTERPRETATIO.

^a Eo modo, per maximam injustitiam,
luxuria & ignavia pessimæ artes nihil
nocent illis, qui eas coluerunt, sunt de-

trimento & ruinæ Reipublicæ innoxie.

^c Omnia sunt prona & facilia.

NOTÆ.

^a Injustissimè.] Idud diligenter obser-
vandum est; nam luxuria & ignavia,
quando in Republicâ coeunt, illi neces-
sario pestem important.

^b Quantum.] Ità verò quisque magis
quid se dignum sit, quàm quid in alios
ferri possit, consulere debet; eadēque
operâ sepiissime luctum, semper verò ma-
gnam curam, magnumque laborem sibi
decesserit.

^c Avaritiam.] Bestiam, Aulum, &

Metellum ordine carpit; deinde
quamquam indirectè, laudem maximam
tribuit.

^d Quibus.] Antea vidimus Populum
luntatem ad militiam non inclinasse
fuisse.

^e Calamitate.] Causam removere
militiam Populus detestabatur, dum
injicit, non, ipso imperante, futurum
ut quisquam inopiâ commeatum, aut
eis injuriâ pereat.

scribere, non more majorum, neque ex ^a classibus, sed uti cujusque libido erat, ^b capite sensos plerosque. Id factum alii inopia ^c bonorum, alii par ambitionem consulis memorabant, quod ab eo genere celebratus, auctusque erat; & homini potentiam quærenti egenissimus quisque opportunissimus, cui neque sua eura (quippe quæ nulla sunt) ^d omnia cum pretio honesta videntur. Igitur Marius cum aliquantò majore numero, quàm decretum erat, in Africam profectus, paucis diebus Uticam advehitur. Exercitus ei traditur à P. Rutilio legato. Nam Metellus conspectum Marii fugerat, ne videret ea, quæ ^e audita animus tolerare nequiverat. Sed consul, expletis ^f legionibus, cohortibusque auxiliariis; in agrum fertilem, & prædâ onustum proficiscitur. Omnia ibi capta militibus donat: dein castella, & oppida naturâ & viris parum munita aggreditur: prælia multa, cæterùm alia levia ^g aliis locis facere. Interim novi milites sine metu pugnae adesse: videre fugientis capi, aut occidi; fortissimum quemque tutissimum: armis libertatem, patriam parentesque, & alia omnia regi, gloriam, atque divitias quæri. In brevi spacio novi veteresque ^h coaluere, & virtus omnium æqualis facta. At reges ubi de adventu Marii cognoverunt, diversi in locos difficiles abeunt. Ità Jugurthæ placuerat, speranti, mox effusos hostis ingredi posse; Romanos, sicuti plerosque, remoto metu laxius, licentiusque futuros. Metellus interea Romam profectus, contra spem suam lætissimis animis excipitur, plebi, patribusque, postquam ⁱ invidia decesserat, juxtâ carus. Sed Marius impigrè, prudenterque suorum, & hominum res pariter attendere; cognoscere quid boni utrisque, aut contrà

INTERPRETATIO.

^a Ne videret ea, quæ animus nequiverat tolerare, cum ab ipso audita fuerant. ^b Fecit multa prælia, cæterùm alia levia, diversis locis.

NOTÆ.

^a Classibus.] Servius Tullius, qui primus censum instituit, pro ejus ratione universum populum in classes & centurias descripsit & divisit. Classes quinque erant; pro majoris aut minoris census estimatione, nullâ habitâ ferè ratione multitudinis quæ ab omnibus oneribus, militari operâ immunis erat, quam numero quinque reliquis classes præerat.

^b Capite censos.] Ità vocabantur quorum census nullus erat, seu multitudo de quâ modò, quæ sextam classem præerat; sed vix in numerum relatum, vel ex hoc Sallustii loco, cernere licet.

^c Bonorum.] Id est, eorum hominum

qui aliquo in numero fuissent.

^d Omnia cum pretio.] Id est, omnia quæ cum lucro conjuncta sunt.

^e Legionibus.] Romanorum, scilicet: Sed illud vox ipsa exprimit.

^f Coaluere.] Id est, unum, & ejusdem naturæ corpus, facti sunt.

^g Invidia.] Quia, scilicet, imperio spoliatus fuerat. Videant vero illi quorsum evadat superbia, qui sine virtute magnifice per omnium ora ambulant. Metellum summum virum, auctoritate Senatus ianixum, omnibus gratum, de gloriæ summo fastigio dejecit; usque adeo invidiosum & ruinosum est quod nimium est.

esset: explorare itinera regum; consilia, & insidias eorum anteverni. nihil apud se remissum, neque apud illos tutum pati. Itaque in Gathelos, & Jugurtham, ¹ ex sociis nostris prædas agentes, sæpe aggressi in itinere fuderat, ipsumque regem haud procul ab oppido Cirtâ amplexuerat. Quæ postquam gloriosa modò, neque belli ² patrandi cognoscitur, statuit urbis, quæ viris, aut loco pro hostibus, & adversum se oppugnissimæ erant, singulas circumvenire: Ità Jugurtham aut præseque nudarum, si ea pateretur, aut proelio certaturum. Nam Bocchus cunctos sæpe ad eum miserat, velle populi Rom. amicitiam, ne quid ab hostile timeret. Id simulaveritque, quod improvisus gravior accederet, an mobilitati ingenii ³ pacem atque bellum mutare solitus, parum exploratum est. Sed consul, uti statuerat, oppida, castellaque munita accipere: partim vi, alia metu, aut præmia ostentando, ⁴ averrere ab hostibus. Ac primò ⁵ mediocria gerebat, existimans Jugurtham obsequi tutandos in manus venturum. Sed ubi illum procul abesse, & aliam agendi gloriam intentum accepit; majora, & magis aspera aggredi tempus venit. Erat inter ingentis solitudines oppidum magnum, atque valde nomine Capsa: cujus conditor Hercules Libys memorabatur. Ejus circumque apud Jugurtham immunes, ⁶ levi imperio, & ob ea fidelissimi habebantur: muniti adversum hostes non mœnibus modò, & armis, sed etiam viris. verum etiam multò magis locorum asperitate. Nam præter oppidum propinqua, alia omnia vasta, inculta, egentia aquæ, infesta serpentibus: quarum vis, sicut omnium ferarum, inopiâ cibi acrior. hoc, natura serpentium ⁷ ipsa perniciofa, siti magis, quàm aliâ recenditur. Ejus potiundi Marius maxima cupido invaserat, cum propositum usum belli, tum quia res aspera videbatur: & Metellus oppidum Thalam magnâ gloriâ ceperat, haud dissimiliter situm, munitumque: quod apud Thalam non longè à mœnibus aliquot fontes erant. Capsa

INTERPRETATIO.

¹ Aggressus Gathelos & Jugurtham in itinere, qui prædas agebant de sociis nostris, sæpe eos fuderat.

² Quæ, postquam Marius videt esse tantum gloriosa, neque ad bellum finiendum spectare, statuit singulas urbes circumvenire, quæ viris, aut loco erant opportunissimæ hostibus, & sibi adversæ.

³ Periculum arum cognitum est, an id simulaveris, ut accederet gravior, cum de im-

provise accederet; an quia solitus erat ex mobilitate & levitate ingenii mutare pacem atque bellum, & modò hac, illam sequi.

⁴ Hostibus adimebat, & ab iis aliebat oppida & castella.

⁵ Præterea natura serpentium per se perniciofa, accenditur magis siti quàm aliâ.

NOTÆ.

^a Mediocria.] Non statim difficilia aggressus est, ne fortè difficultatibus circumventus à Jugurthâ opprimeretur.

^b Levi.] Quibus gravia non imbebantur.

modò, atque eâ intra oppidum ^a jugi aquâ, ^b cæterâ pluvîâ uteban-
tur. Id ibique, & in omni ¹ Africâ, quæ procul à mare incultius age-
bat, eò facilius tolerabatur, quia Numidæ plerumque lacte, & ferinâ
carne vescabantur, & neque salem, neque alia gulæ ^c irritamenta quæ-
rebant. Cibus illis advorsum famem, & sitim, non libidini neque
luxuriæ erat. Igitur consul, omnibus exploratis, credo diis fretus, (nam
contra tantas difficultates consilio satîs providere non poterat: quippe
etiam frumenti inopiâ tentabatur, quod Numidæ pabulo pecoris magis,
quàm ^d arvo student, & quodcumque natum fuerat, jussu regis in loca
monita contulerant: ager autem aridus, & fugum vacuus eâ tempesta-
te: nam æstatis extremum erat) tamen pro rei copiâ satîs providenter
exornat: pecus omne, quod superioribus diebus præda fuerat, equiti-
bus auxiliariis ^e agendum attribuit: A. Manlium legatum cum cohor-
tibus expeditis ad oppidum ^f Laris, ubi stipendium, & com meatum loca-
verat, ire jubet: dicitque se ² prædabundum post paucos dies eòdem
venturum. Sic incepto suo occultato. pergit ad flumen Tanam. Cæte-
rùm in itinere quotidie pecus exercitui per centurias, item turmas æqua-
liter distribuerat; &, ex coriis utres uti fierent, curabat: simul & ino-
piam frumenti ^g lenire, & ignaris omnibus, parare, quæ ^h mox usui
forent: denique sexto die, cum ad flumen ventum est, maxuma vis
utrium effecta. Ibi castris levi munimento positis, milites cibum capere,
atque, uti simul cum occasu solis egrederentur, paratos esse jubet: om-
nibus sarcinis abjectis, aquâ modo seque, & jumenta onerare. Dein,
postquam tempus visum, castris egreditur: noctemque totam ³ itinere
facto confedit. idem proxumâ facit. Dein tertiâ multò ante lucis adven-
tum pervenit in locum tumulosum, ab Capsâ non ampliùs duùm millium
intervallo: ibique, quàm occultissimè potest, cum omnibus copiis op-
peritur. Sed, ubi dies cœpit; & Numidæ, nihil hostile meruentes,

INTERPRETATIO.

¹ Aquæ inopia tolerabatur facilius, & ibi, & inter omnes Afros, qui procul à mari incultius vivebant, quia Numidæ plerumque lacte & carne ferinâ vescebantur.

² Et dicit, se inter prædandum eò ven-
turum post paucos dies.

³ Et castra posuit, postquam per totam noctem iter fecisset.

NOTÆ.

^a Jugi.] Quæ indefinenter scaturiebat & fluebat.

^b Cæterâ.] Adverbialiter positum: Quoad cætera.

^c Irritamenta.] Ità vocantur aromata, & quæcumque palatum vellicant.

^d Arvo.] Id est, agricultura.

^e Agendum.] Afin qu'ils les touchassent devant eux.

^f Laris.] In Genitivo, nam ità loquutos fuisse aliquando, compertum est. Cæterùm in quibusdam codicibus invenitur, Larim.

^g Lenire.] Pecora mactando simul inopiam frumenti leniebat, & coria quibus utres fierent, parabat.

^h Mox] Ad aquam continendam.

multi

multi oppido egressi; repente omnem equitatum, & cum his velocissimos pedites cursu tendere ad Capsam, & portas obsidere jubet; deinde ipse intentus properare sequi, neque milites praedari sinere. quae potius quam oppidani cognoscere; res ^a trepida, metus ingens, malum imminens, ad hoc pars civium extra moenia in hostium potestate, coegit, uti deditionem facerent. Ceterum oppidum incensum. Numidae puberes interfecti, alii omnes venundati, praeda militibus divisa. Id faciunt ^b contra jus belli non avaritia, neque scelere consulis admissum; ^c sed quia locus Jugurthae opportunus, nobis aditu difficilis, genus hominum mobile, infidum ante neque beneficio, neque metu coercitum. Potius quam tantam rem Marius sine ullo suorum incommodo patravit, magnus, & clarus antea, major, atque clarior haberi coepit. Omnia non bene consulta ^d in virtutem trahebantur. Milites ^e modesto imperio habiti, simul & locupletes, ad caelum ferre: Numidae magis, quam mortalem, timere: postremo socii, atque hostes credere, illi aut mentem divinam esse, aut deorum natu cuncta portendi. Sed consul, ubi ea bene evenit, ad alia oppida pergit. pauca, repugnantibus Numidis, capit. plura, ^f deserta propter Capsensium miseras, igni corruptit. ludae, atque caede omnia complentur. Denique multis locis potitus, ac plerumque exercitu incruento, aliam rem aggreditur, non eadem asperitatem, ^g quam capsensium, ceterum haud secus difficilem. Namque haud longe à flumine Mulucha, quod Jugurthae, Bocchique regnum disjungebat, erat inter caeteram planitiem mons saxeus, mediocri ^h castello, satis

INTERPRETATIO.

^a *Milites liberaliter tractati, simul & locupletes, Marium ad caelum ferebant.*

^b *Aggreditur aliam rem, non eadem as-*

peritatem septimam, quam fuerat res Capsensium, ceterum non minus difficilem.

NOTAE.

^a *Trepida.]* Quomodo, calamitatibus de repente ingruentibus, evenire solet: Per tumultum omnia dum simul aguntur, ea festinatione nihil promovetur.

^b *Contra jus.]* Jus hoc in loco, rigide non est exponendum, sed Autoris sensu, pro eo quod vulgo faciebant Romani, ut supplicibus & dedititiis parcerent: Alias, si per ipsos plane id omne intelligas contra quod nemo facere audeat, scelus profecto fuerit à Mario patratum, cum Capsa incensa est. Verum Capsenses, cum satis constet dedititios sine ulla pactione fuisse, Mario, pro illo summo & absoluto belli jure, licuit, de suis sedibus deturbare, vendere, &c.

^c *Sed.]* Hinc vides Sallustium jus belli

ex eo quod Victori bonum & commodum, hosti perniciosum & exitiosum esse constituere.

^d *In virtutem.]* Ita evenit inter homines; sapientes vulgo creduntur quibus fortuna favet, desipientes quibus restat. Nimirum pauci cum sapiant, omnes tamē loquantur, sed maxime plebs garula, eventus, stultorum magister, ubi omnia vendicat. Hinc quam cautione publica negotia suscipiat, videbit qui bene cupier.

^e *Deserta.]* Scilicet, calamitatis fama, quae Capsenses protriverat, late omnia suis domibus expulerat.

^f *Castello.]* Florus urbem fuisse dicit.

patens

arens, immensum editus, uno per angusto aditu relicto: nam¹ omnia natura. velut opere, atque consulto, præcepit. Quem locum Marius, quod ibi regis thesauri erant, summâ vi capere intendit: sed ea res fortè, quam consilio melius gesta, Nam castello virorum, atque armorum satis magna vis, & frumenti, & fons aquæ: aggeribus, turribusque, & aliis machinationibus locus importunus. Iter² castellanorum angustum admodum, utrimque præcisum. Vineæ cum ingenti periculo frustra agebantur. nam cum eæ paulò processerant, igni, aut lapidibus corrumpebantur. Milites neque³ pro opere consistere, propter iniquitatem loci: neque inter vineas⁴ sine periculo administrare: optumum quisque cadere, aut fauciari, cæteris metus augeri. At Marius, multis diebus, & laboribus consumptis, anxius⁵ trahere cum animo suo, omitteretne inceptum, quoniam frustra erat, an fortunam⁶ opperiretur, quâ sæpe prosperè usus fuerat. Quæ cum multos dies, noctesque æstuans agita- ret, fortè quidam⁷ Ligus, ex cohortibus auxiliariis miles gregarius, castris aquarum egressus, haud procul ab latere castelli, quod⁸ ad vor- sum præliantibus erat, animadvertit inter saxa repentem cochleas: quarum cum unam, atque alteram. dein plures peteret, studio legundi paulatim propè ad summum montis egressus est. Ubi postquam solitu- dinem intellexit, more humane cupidinis ignara visundi, animum vor- tit. Et fortè in eo loco grandis ilex coaluerat inter saxa, paululum modò⁹ prona, dein flexa, atque aucta in altitudinem, quo cuncta gignen- tium natura fert: cujus ramis modò, modò eminentibus saxis nixus Ligus, castelli planitiem¹⁰ perscribit; quod cuncti Numidæ intenti præ-

INTERPRETATIO.

¹ Nam ibi per omnia loca natura erat præceptum quasi opere, atque de industria.

² Iter eorum hominum qui castellum in- ciebant erat admodum angustum, & ex utroque latere abruptum.

³ Milites neque poterant consistere ad opus faciendum, propter iniquitatem loci.

⁴ At Marius, multis diebus & labori- bus consumptis, maximè sollicitus multo cum labore animo suoolvebat, desere- rene quod inceperat, quoniam non pro-

cedebat, an expectaret fortunam.

⁵ Quæ cum per multos dies & noctes Marius volveret, cum animi maximâ fluctuatione & agitatione, fortè quidam Ligus, miles gregarius ex cohortibus au- xiliariis, qui castris egressus erat ad pe- tendam aquam, animadvertit cochleas repentem inter saxa, non procul ab latere castelli, quod oppositum erat lateri, ubi prælium erat.

NOTÆ.

¹ Sine periculo.] Quia vineæ igne & la- pidibus subruébantur.

⁶ Opperiretur.] Non possunt istud non mirari qui fortunæ auram non senserunt.

⁷ Ligus.] Qui erat ex Liguria. Un Genois.

⁹ Prona.] Intellige arborem primò ex saxo nascentem non potuisse statim in al-

tum assurgere, sed paululum versus ima montis inflexam fuisse, prout illud in lo- cis declivibus conspicitur; deinde sese ere- xisse, usumque scalæ præbuisse, ut saxum scanderetur.

¹⁰ Perscribit.] Il recommet bien la Place. Il en prit le pan.

liantibus

liantibus aderant. Exploratis omnibus, quæ mox usui fore ducebantur, eodem regreditur, non temerè, ut ascenderat, sed tentans omnia, circumspiciens. Itaque Marium properè adit: acta edocer: hortatur, eâ parte, quâ ipse descenderat, castellum tentet: pollicetur sese in his periculis ducem. Marius cum Ligure promissâ ejus cognitum præsentibus misit: quorum, ^a uti cujusque ingenium erat, ita rem difficilem, aut facilem renunciavere. Consulis animus tamen paululùm effectus. Itaque ex copiâ tubicinum, & cornicinum, quinque numero velocissimos delegit, & cum his, ^b præsidio qui forent, quatuor centuriones: omnisque Liguri parere juber: & ^c ei negotio proximum ducem constituit. Sed ubi ex præcepto tempus visum; paratis, compositis omnibus, ad locum pergit. Cæterum illi, qui centuriis præerant, prædocti ab ^d duce, arma, ornatumque mutaverant, capite, atque pedibus nudis, uti ^e prospectus, nîsusque per saxa facilius foret: super tegula gladii, & scuta; verùm ea Numidica, ex coriis, ^f ponderis gratia: multa & ^g offensa quod lenius streperent. Igitur prægrediens Ligus, & si quæ verustate radices eminebant laqueis vinciebat, quibus alii milites facilius adscenderent: interdum timidus insolentiâ itineris levem manu: ubi paulo asperior adscensus erat, singulos præ se inermes mittere; dein ipse cum illorum armis sequi: quæ ^h dubia nîsui videbantur, potissimum tentare: ac sæpius eadem adscendens, ac descendens, statim ⁱ digrediens, cæteris audaciam addere. Igitur diu, multumque fatigati, tandem in castellum perveniunt, desertum ab eâ parte: quod omnes, sicut aliis diebus, adversum hostes aderant. Marius, ubi nunciis, quæ Ligus egerat, cognovit, quamquam toto die intentus

INTERPRETATIO.

^a Marius misit quosdam ex præsentibus cum Ligure, ad cognoscendum promissam ejus.

NOTÆ.

^a *Uti cujusque.*] Istud diligenter notandum, ut cuique, non secundum id quod ejus verba sonant, sed indolis & ingenii factâ æstimatione, fidem habeamus: Quod nisi sit, sæpius in fraudem, & errorem, non magis alienâ quàm nostrâ culpâ incidemus.

^b *Præsidio.*] Id est, qui rem ipsam exequerentur & tuerentur: quippe centurio suos quisque milites habuit.

^c *Ei negotio.*] Non dicit Autor quodnam illud sit; verùm de castelli expugnatione sermonem esse satis intelligitur.

^d *Duce.*] Ligure, scilicet.

^e *Prospectus.*] Enimvero illis, si ullo modo

caput obvelatum habuissent, viam in ascendendo videre, vel dispicere non potuissent; sed virgultis & radicibus implicati fuissent.

^f *Ponderis.*] Id est, ut leviora essent.

^g *Offensa.*] Ferrum enim, quod in utroque scutorum Romanorum erat, sonum reddidisset, si ea ad saxum allisa essent.

^h *Dubia nîsut.*] Id est, quod, in ascendendo inferre pedem, satis tutum non videbatur; cum saxum solutum erat, aut labans, &c.

ⁱ *Digrediens.*] Ille, ut ita dicam, levis & saltabundus per ea loca, quæ aliis animum adderet, incedebat.

proelio

zelio Numidas habuerat, tum verò cohortatus milites, & ipse extra
meas egressus, ^a testudine actâ succedere, & simul hostem ^b tormentis,
agitariisque, & funditoribus eminus terrere. At Numidæ, sæpe antea
meis Romanorum subversis, item incensis, non castelli mœnibus sese
stabantur; sed ^c pro muro dies, noctesque agitare; maledicere Roma-
nis; ac Mario vecordiam objectare; militibus nostris Jugurthæ servi-
um minari; secundis rebus feroces esse. Interim, Romanis omnibus,
ostibusque proelio intentis, magnâ vi utrimque, pro gloriâ atque im-
perio his, ^c illis pro salute certantibus, repente à tergo ^d signa canere:
primò mulieres, & pueri, qui visum processerant, fugere; deinde,
ei quisque muro proximus erat; postremò cuncti armati, inermesque.
Quod ubi accidit, eò acrius Romani instare, fundere, ac plerosque
tantummodò sauciare, dein super occisorum corpora vadere, avidi glo-
riæ ^e certantes murum petere; neque quemquam omnium præda morari.
sic fortè correctâ Marii ^f temeritas, gloriam ex culpâ invenit. Cæterum,
cum ea res geritur, L. Sulla quæstor cum magno equitatu in castra ve-
nit, ^g quòd, ut ex Latio, & à sociis cogeret, Romæ relictus erat. Sed
moniam nos tanti viri res admonuit; idoneum visum est, de naturâ, cul-
tisque ejus paucis dicere. Neque enim alio loco de Sullæ rebus dicturi
sumus: & L. ^h Sisenna optumè, & diligentissimè omnium, qui eas res
dixere, ⁱ persecutus, parum mihi ⁱ libero ore locutus videtur. Igitur
Sulla gentis patriciæ ^k nobilis fuit, familiâ propè jam extinctâ majorum
quaviâ, litteris Græcis, atque Latinis ^l juxtâ, atque doctissimè erudi-

INTERPRETATIO.

^a Sed permanebant dies & noctes ante
muros.

qui eas res dixere, videtur mihi locutus
parum libero ore.

^b Et L. Sisenna, qui persecutus est hi-
storiam optimè & diligentissimè omnium

³ Eruditus erat doctissimè & pariter
litteris Græcis atque Latinis.

NOTÆ.

^a Testudine.] Machina erat, quâ ad
repandos ictus, utebantur, quæque pro
multiplici usu diversè connectebatur.

tur, inexpugnabilem appetiisset.

^b Tormentis.] Machinæ fuerunt, quibus vi-
vum lapides, & alia Missilia jaciebant.
^c Illis.] Hinc videre licet, Pronomen
hæc, hoc, non semper ad proximum
refertur, sed quandoque poni pro alius,
aliud, &c.

^g Quòd.] Intellige Syllam tunc, non
maturius advenisse, quòd Romæ ad co-
gendum equitatum relictus fuisset, fortè
legendum quem.

^d Signa.] Antea vidimus ideo corni-
ces & tubicines missos: ut, scilicet, ter-
ritum augerent.

^h Sisenna.] Historicus fuit ex gente Cor-
neliâ, ut testatur Festus, qui bellum civile
Syllanum edidit: Ciceronis judicio melior
quàm qui ante ipsum Latine historiam
scripserant; atramen distans à perfecto.
Ejus restant aliquot fragmenta.

^e Certantes.] Illud est quod Gall. dici-
mus, A qui sera le premier.

ⁱ Libero.] Quia Syllæ vitia noluit, aut
non ausus est describere.

^f Temeritas.] Cum arcem, ut videba-

^k Nobilis.] Multi nobiles erant, qui
continuo patricii non erant.

tus,

rus, animo ingenti, cupidus voluptatum, sed gloriæ cupidior: otiosus
 rioso esse: tamen ab negotiis numquam voluptas remorata, nisi quæ
 * de uxore potuit honestius consuli: facundus, callidus, & ^b amicitia
 cilis: ^c ad simulanda negotia altitudo ingenii incredibilis: multarum
 rum, ac maxumè pecuniæ largitor: atque illi, felicissimo omnium
^d civilem victoriam, nunquam ⁱ super industriam fortuna fuit: multum
 dubitare, fortior, an felicior esset. Nam, postea quæ fecerit, inco-
 tum habeo, ^e pudeat magis, an pigeat differere. Igitur Sulla, uti
 dictum est, postquam in Africam, atque in castra Marii cum equis
 venit, rudis antea & ignarus belli, solertiissimus omnium in paucis tem-
 pestatibus factus est. Ad hoc milites benignè appellare: multis roga-
 tibus, ^f aliis per se ipse dare, beneficia invitus accipere; sed ea prope-
 rantius, quàm æs mutuum ^g reddere. ^h ipse ab nullo repetere: magis
 laborare, ut illi quàm plurimi deberent; joca atque seria cum huma-
 nis agere. In operibus, in agmine, atque ad vigilias multus adesse:
 que interim, quod ⁱ ambitio prava solet, consulis, aut cujusquam
 famam lædere: tantummodo neque consilio, neque manu priorem alium

INTERPRETATIO.

* Atque fortuna nunquam fuit illi major industriâ, quamquam omnium felicior
 fuerit ante victoriam civilem.

NOTÆ.

* De uxore.] Istud fortè ideo dixit, quod
 Valeriam in theatro lascivè nimis blan-
 dientem sibi uxorem duxit. Vide Plutarch.

^b Amicitia facilis.] Id est, qui sibi alio-
 rum benevolentiam facile conciliabat,
 eisque benignum sese parè lubentia præ-
 bebant. Gill. Il savoit gagner le cœur des
 gens, & se communiquoit facilement.

^c Ad simulanda negotia.] Viro Politico
 necesse est in primis, negotiis eam faciem
 effingere posse, quâ voluntatem aliorum
 inflectat, & ad scopum suum perducatur.
 Vim eam Syllæ innatam fuisse testatur
 Sallust. Gall. diceremus, Il savoit don-
 ner aux choses le tour qu'il vouloit, les
 représenter sous telle face qu'il lui plaisoit.
 Vel. si eam putes accersitam explicatio-
 nem, intellige, Syllam ingenio fuisse tam
 acri, tamque exproptam habuisse me-
 moriam, ut gestu & habitu, aut colloquio
 & congressu, quodcumque libuisset ho-
 minibus persuadere potnerit.

^d Civilem.] Istud addidit, quia post-
 quam Sylla, mortuo Mario, rerum poti-

tus est, Romam & Italiam omnium
 dis civium sanguine cruentavit.

^e Pudeat.] Id est, Respublica quam
 ad exitium perducta fuerit, non tam
 ejus major fuit clades, quàm Syllæ
 cordia.

^f Aliis.] Istud, quod supra dixit
 cat, Syllam amicitia facilem fuisse.

^g Reddere.] Quanto plurius est
 quàm pecunia, tanto accuratius gra-
 ra, gratia, aut amicitia, cum ampli-
 tione compensanda.

^h Ipse ab nullo.] Nisi istud ad
 ficiam non est, sed mercimonium. Qu-
 rumvis enim ingrati animi victum
 rabile fuerit, nihilominus tamē
 nefacit, quid manus dextra agat
 deber sinistra, ut sapientissime mo-
 se Christus Jesus, ne verus amicus
 imponamus, quàm beneficium, cum
 mus.

ⁱ Ambitio prava.] Nam bona est
 cum quis sine cujusquam detrimento
 nâ famæ studet.

pati: plerosque antevenire, Quibus rebus, & artibus brevi Mario, militibusque carissimus factus. At Jugurtha postquam oppidum Capsam, aliosque locos munitos, & sibi utilis, simul & magnam pecuniam amiserat; ad Bocchum nuncios mittit, quàm primum in Numidiam copias adduceret: prœlii faciendi tempus adesse. Quem ubi cunctari accipit, dubium belli atque pacis rationes ^a trahere: rursus, ut antea, proximo ejus donis corrumpit: ipsique ^a Mauro pollicetur Numidiæ tertiam partem, si aut Romani Africâ expulsi, aut, ^b integris suis finibus, bellum compositum foret. Eo præmio illectus Bocchus cum magnâ multitudine Jugurtham accedit. Ità. amborum exercitu conjuncto, Marium jam in hiberna proficiscentem, vix decimâ parte ^c die reliqua invadunt, rati noctem, quæ jam aderat, victis sibi munimento fore, &, si vicissent, nullo impedimento, quia locorum scientes erant: contrâ Romanis utrumque casum in tenebris difficiliorem fore. Igitur ^d simul confusus multis de hostium adventu cognovit: & ipsi hostes aderant: & prius quàm exercitus aut instrui, aut sarcinas colligere, denique, anxi quàm signum, aut imperium ullum accipere quivit, equites Mauri, atque Gætuli, non acie, neque ullo more prœlii, sed catervatim, uti quosque fors conglobaverat, in nostros incurrunt. Qui omnes trepidi improviso metu, attamen virtutis memores, aut arma capiebant, aut capientis alios ab hostibus defensabant: pars equos ascendere, obviam hostibus ire: pugna latrocinio magis, quàm prœlio similis fieri: sine signis, sine ordinibus. equites pedites permixti, cedere alios, alios obtruncare: multos ^e contra adversos acerrimè pugnantes ab tergo circumvenire: neque virtus, neque arma satis tegere; quod hostes numero plures, & undique circumfusi erant: denique Romani ^e veteres, novique, & ^f ob eâ, scientes belli, si quos locus aut casus conjunxerat,

INTERPRETATIO.

^a Quem, ubi accepit moras nectere, dum hostibus anxie perpendebat rationes quæ in bello aut faciebant.

^a Circumveniebant multos ab tergo, dum illi pugnarent acerrimè contra hostes adversos.

NOTÆ.

^a Mauro.] Boccho, scilicet.

^b Integris.] Hoc est, si nulla pars sibi à Romanis detraheretur.

^c Die.] Procul dubio casus est Genitivi, quandoquidem Plautus & Virgilius ita locuti sunt; atque hunc ipsum locum citat Sallustius, qui die in patrio casu à Sallustio non esse dicit, aliorumque argutiolas de re contemnit.

^d Simul.] Dicit, tunc tantum Marium hostium adventu cognovisse, cum ipsi

^e Veteres.] Non sunt veterani, prout quidam existimavit; verum ii, de quibus mentio facta est superius, qui sub Metello militaverant, quique cum novis quos Marius adduxit, in unum corpus coaluerant.

^f Ob eâ.] Id est, Romani veteres & novi, ideo scientes belli quod hi cum illis, usu, Numidarum more assuetis, permixti essent, & in unum corpus coaluissent, orbes faciebant, si quos locus aut casus conjunxerat.

^a orbes

^a orbes facere: atque ita ab omnibus partibus simul recti & instructi hostium vim sustentabant. Neque in eotamque aspero negotio Marius territus, aut magis, quam antea demisso animo fuit; sed cum turmâ suâ, quam ex fortissimis magis, quam familiarissimis paraverat, vagantissim: ac modò laborantibus suis succurrere; modò hostis, ubi confertissimi obstiterant, invadere: manu ^b consulere militibus, quoniam imperitare conturbatis omnibus non poterat. Jamque dies consumtus erat, cum tamen barbari nihil remittere; atque, uti reges præceperant, noctem pro se rati, acrius instare. Tum Marius ex copiâ rerum consilium trahit: atque, uti suis receptui locus esset, collis duos propinquos inter se occupat. Quorum in uno, ¹ castris parùm amplo, fons aque magnus erat: alter usui opportunus, quia magnâ parte editus, & præceps, pauca munimenta ^d egebat. Cæterum apud aquam Sullam cum equitibus noctem agitare jubet. Ipse milites dispersos paulatim, neque minùs hostibus conturbatis, in unum contrahit: dein cunctos ^e pleno gradu in collem subducit. Ità reges, loci difficultate coacti, prælio deterrantur; neque tamen suos longiùs abire sinunt, sed, utroque colle multitudinem circumdato effusi consedère. Dein, crebris ignibus factis, plerumque noctis barbari more suo lætari, exsultare, strepere vocibus: & ipsi duces feroces, quòd non fugère, ac ² pro victoribus agere. Sed ea cuncta Romanis ex tenebris, & editoribus locis facilia visu, magnæ ^f hortamento erant. Plurimum verò Marius imperitiâ hostium confirmatus, ^g quàm maximum silentium haberi jubet: ne signa quidem, uti per vigilias solebant, canere: dein, ubi lux adventabat, defessos hostibus, ac paulò antè somno captis, de improvviso ^h vectigalis, in-

INTERPRETATIO.

¹ Quorum in uno parùm amplo ad castra ponenda, erat fons magnus aque.

² Et ipsi duces gerebant sese ferociter quasi victores fuissent, quia non fugerant.

NOTÆ.

^a Orbes.] Quid intelligat per orbes, res ipsa satis superque indicat. Illi, scilicet, in circulum sese componebant, ut eos ex omni parte adversos hostes invenirent, neque a tergo circumvenirentur.

^b Consulere.] Intellige Marium huc illic cursando; & quòd ille cumque ivisset hostes profigando, aliquatenus suos juvisse, eorumque ordines restituisse.

^c Jamque dies consumtus erat.] Versus heroici hæc verba constituunt bonam partem, quod, procul dubio, Autori, per incogitantiam excidit.

^d Egebat.] Alii habent quarebat, nonnulli gerebat. Malim retinere egebat; nec me movet quòd accusativum post se ha-

beat; nam ejusmodi antiquatis phrasibus gaudet Sallustius.

^e Pleno.] Id est, tantum illi non ausurrunt; si modò Romanorum gloriam Sallustius assentatiunculâ non est occupata. Marius les fit retirer à grands pas.

^f Hortamento.] Quia hostes cum ferros & exultantes viderent, confidebant insuper eos defessos & sopitos fore, cum prælium instauraretur.

^g Quàm maximum.] Il commanda le moins de bruit que l'on pourroit.

^h Vectigalis.] Eorum conjicio fuisse nariarii qui superveniebant, & extranearii Romanis aderant.

cobortium

cohortium, turmarum, legionum tubicines simul omnes signa canere, milites clamorem tollere, atque ^a portis erumpere. ^b Mauri, atque ^c Gætuli ignoto atque horribili sonitu repente exciti neque fugere, neque arma capere, neque omnino facere, aut providere quidquam poterant. Ità cunctos itreptu, clamore, nullo subveniente, nostris instantibus, tumultu, terrore, formidine, ^d quasi vecordia ceperat: denique omnes fusi, fugatique: arma, & signa militaria pleraque capta: pluresque eo prælio, quàm omnibus superioribus, interemti. Nam somno, & meru insolito impedita fuga. Dein Marius, uti cœperat in hiberna proficiscitur, quæ propter commeatum in oppidis maritimis agere decreverat: neque tamen victoriâ socors, aut insolens factus; sed pariter, atque in conspectu hostium, ^e quadrato agmine incedere. Sulla cum equitatu ^f apud dextimos, in finistrâ parte A. Manlius cum funditoribus, & sagittariis, præterea cohortes Ligurum curabat: primos, & extremos cum expeditis manipulis tribunos locaverat. Perfugæ, regionum scientissimi, hostium iter explorabant. Simul consul, ^g quasi nullo imposito, omnia providere: apud omnis adesse, laudare, increpare meritis. Ipse armatus, intentusque item milites ^h cogebat: ⁱ neque secus, atque iter faceret, castra munire, excubium in portâ cohortis ex legionibus, pro castris equites auxilarios mittere: præterea alios super vallum in munimentis locare, vigilias ipse circuire, non tam diffidentiâ ^j futuri, quæ imperavisset, quàm uti militibus exæquatus cum imperatore labos volentibus esset. Et sanè Marius illoque aliisque temporibus Jugurthini belli, ^k pudore magis, quàm ^l malo, exercitum coercebat: quod multi per ambitionem fieri aiebant: pars quod à pueritiâ consuetam duritiam, & alia, quæ cæteri miseras vocant, voluptati habuisset.

INTERPRETATIO.

¹ Sylla erat cum equitatu in dextrâ parte.
² Simul consul providebat omnia, quasi
neminem suo loco surare jussisset.

³ Non tam diffidens futura esse ea quæ
imperavisset, quàm ut labor exæquatus
militibus cum imperatore, illis placeret.

NOTÆ.

^a Portis.] Castrorum, scilicet.

^b Mauri.] Quibus Bocchus imperita-

^c Gætuli.] Quos ordines servare Ju-

^d Quasi.] Vox ista cum vecordia jungi

debet, ut conjunctim eam vesaniam &
mentiam significant quâ iassii guntur,
quoniam metu correpti sunt. Idem pro-

^e Quadrato.] Ut quacumque hostis in-

quæret parati essent.

^f Cogebat.] Pudore, scilicet, cum Im-
peratorem suum intentum animadvertere-

^g Neque secus.] Dicit Marium, cum
in itinere semper paratissimus fuisset, eo-

^h Pudore.] Intellige Marium tantum
laborem cepisse, ut, illo ita intento, ne-

ⁱ Mulo.] Pœnâ aut supplicio.

^k Quod.] Quod, nimirum, sibi labo-

rem cum militibus communem faciebat.

K

¶ Nisi

^a Nisi tamen resp. pariter, ac sævissimum imperio, bene, atque docenter gestis. Igitur quarto denique die haud longè ab oppido Cirtâ simul undique ^b speculatores citi sese ostendunt: quâ re hostis adesse intelligitur. Sed quia divorsi redeunt, alius ab aliâ parte, atque homines idem significabant; consul incertus, quoniam modo aciem instrueret, nullo ordine commutato, adversum omnia paratus ibidem opperitur. Igitur Jugurtham spes frustrata, qui copias in quatuor partis distribuerat, rarus ex omnibus ^c æquè aliquos ab tergo hostibus venturos. Interim Sulla, quem primum hostes attigerant, cohortatus suos, turmatim, & quàm maxime confertis equis, ipseque alique Mauros invadunt: cæteri in loco manentes, ab jaculis eminus emissis corpora tegere, & ^d si qui in manus venerant, obtruncare. Dum eo modo equites præliantur, Bocchus cum peditibus, quos Volux filius ejus adduxerat, neque in priore pugna, ^e in itinere morati, adfuerant, postremam Romanorum aciem invadunt. Tum Marius apud primos agebat, quod ibi Jugurtha cum plurimis erat. Dein ^d Numida, cognito Bocchi adventu, clam cum paucis ^e ad pedites convortit: ibi Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, nostros frustra pugnare: paulò antè Marium suâ manu interfectum: simul gladium sanguine oblitum ostendere, quem in pugna, satis impigre occiso pedite nostro, cruentaverat. Quod ubi milites accepere, magis atrocitate rei, quàm fide nuncii, terrentur: simulque barbari animos tollere, & in perculos Romanos acrius incedere. Jamque paulum à fugâ aberat, cum Sulla, profligatis iis, quos adversum ierat, rediens ab latere Mauros incurrit. Bocchus statim avertitur. At Jugurtha, dum sustentare suos, & propè jam adeptam victoriam retinere cupit, circumventus ab equitibus dextrâ sinistrâ, omnibus occisis, solus inter tela hostium vitabundus erumpit. Atque interim Marius ^f fugatis equitibus, accurrit auxilio suis, quos pelli jam acceperat. De-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Et si qui Mauri in Romanorum manus venerant, eos obtruncabant.

² Neque in priore pugna adfuerant, quod in itinere morati essent.

N O T Æ.

^a Nisi.] Positum est pro sed; aut verum, ut sæpè alibi. Gall. diceremus. Avec tout cela, aut, Quoi qu'il en soit.

^b speculatores.] Perfugas fuisse supra dixit.

^c Equè.] Id est, Indiscriminatum ex quadruplici agmine alterum à tergo hostes invasurum, cum tamen nesciret Jugurtha cuinam ipsud obtingere. Gall. Que les uns, ou les autres indifféremment, pourroient prendre en queue l'armée des Romains.

^d Numida.] Jugurtha, procul dubio; ut mirum videatur hoc in loco hæsisse veros doctos.

^e Ad pedites.] Romanos scilicet, atque eos arbitror contra quos Bocchus pugnabat, qui in postremâ acie locati fuerant, quod patebit attendenti.

^f Fugatis.] Eos fuisse arbitror qui cum Jugurthâ fuerant, a quibus se ipse subduxerat, ut frangemate adversus Romanos pedites uteretur.

neque hostes jam undique fusi. Tum spectaculum horribile in campis patentibus: sequi, fugere; occidi, capi; equi, atque viri afflicti: ac multi, vulneribus acceptis, neque fugere posse, neque quietem pati; ^a niti modò, ac statim concidere; postremo omnia, quâ visus erat, contrata telis, armis, cadaveribus, & inter ea humus infecta sanguine. Postea loci consul, haud dubiè jam victor, pervenit in oppidum Cirtam, quò initio profectus ¹ intenderat. Eò post diem quintum, quàm ^b iterum barbari malè pugnaverant, legati à Boccho veniunt: qui regis verbis à Mario petivèrè duos quàm fidissimos ad eum mitteret; velle de suo, & de populi R. commodo cum iis differere. Ille statim L. Sullam, & A. Manlium ire juber qui ^c quamquam acciti ibant; tamen placuit verba apud regem facere; ingenium aut avorsum uti flecterent; aut cupidum pacis vehementius accenderent. Itaque Sulla, cujus ^d facundia, non ætati, à Manlio concessum, pauca verba hujuscemodi locutus.

Rex Bocche, magna letitia nobis est, cùm te talem virum dii monuerint, ut aliquando pacem, quàm bellum, mallet; neu te optimum cum pessimo omnium Jugurthâ miscendo commacularet; simul nobis demeres verbam necessitudinem, pariter te errantem, & illum sceleratissimum persequi. Ad hoc, populo R. jam ² à principio inopi, melius visum, amicos, quàm servos, quærere: tutiusque rati, volentibus, quàm coactis ^e imperitare. Tibi verò nulla opportunior amicitia nostrâ: primum quòd procul absumus; in quo ^f offensa minimum, gratia par, ac si propè adessemus: dein, quòd ³ parentes abundè habemus, amicorum neque nobis, neque cuiquam

INTERPRETATIO.

¹ Quò consilium fuerat pervenire initio cum discesserat.

² Præterea melius visum Populo Romano, jam à principio, cum admodum inops

erat & egenus, quærere amicos quàm servos.

³ Deinde quia habemus abundè homines qui nobis parent.

NOTÆ.

^a Niti.] Ils tâchoient de se relever.

^b Iterum.] De hac postremâ pugna loquitur; priorem superius vidimus, quando Romani in colles evaserunt, deinde hostes profligaverunt.

^c Quamquam.] Hoc dicit, quia non eorum fuit, qui acciti erant, ante loqui, quàm quid exponeret barbarus cognitum habuissent.

^d Facundia.] An ob rem, necne, potius cognosces.

^e Imperitare.] Hinc vides imperii notam, quamquam sæpius dominium notat, honestum quoque esse; graviusque

& stabilius arbitratos esse Romanos illud, quòd liberalitate & amicitia adjungitur, quàm vi quòd fit & superbia. Nostris vero hominibus, plerisque nequidem isthuc odorari licet; sed superbiæ suæ omnia proculcanda à diis ipsis tradita esse arbitrantur. Litteris Græcis & Latinis nihil opus est; Satis fuit, ut primi essent omnium rerum, superbia eos omnia contemnere docuerit. Itaque ergo amantur; A Gnathonibus scilicet, non elegantibus & cordatis viris.

^f Offensa.] Id est, tibi non possumus nocere.

K 2

omnium

omnium satis fuit. Atque^a hoc utinam à principio tibi placuisset: profecti ex P. R. ad hoc tempus multò plura bona accepisse,^b quàm mala perpeffus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit: cui scilicet placuit & vim, & gratiam nostram^c experiri: nunc, quando per illam licet, festina, atque, uti cepisti, perge. Multa, atque opportuna habes, quò facilius errata officiis superes. Postremo hoc in pedum tuum demitte, nunquam populum Rom. beneficiis victum esse. Nam, bello quid valeat, tute scis.

Ad ea Bocchus placidè, & benigne simul, pauca pro delicto suo verba facit; se non hostili animo, sed ob regnum tutandum arma cepisse. Nam Numidiæ partem, unde Jugurthum^d expulerit, jure belli suam factam: eam vastari à Mario, pati nequivisse: præterea, missis antea Romanam legatis^e repulsum ab amicitia. Cæterum vetera ommittere, ac tum, si per Mariam liceret, legatos ad senatum missurum. Dein,^f copia facta, animus barbari ab amicis^g flexus, quos Jugurthâ, cognita legatione Sullæ, & Manlii, metuens id quod parabatur, donis corruperat. Marius interea, exercitu in hibernaculis composito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiscitur in loca sola, obsessum turrim regiam, quo Jugurtha perfugas omnis^h præsidium imposuerat. Tum rursus Bocchus, seu reputando quæ sibi duobus præliis evenerant, seu admonitus ab aliis amicis, quos incorruptos Jugurtha reliquerat, ex omni copiaⁱ necessariorum quinque delegit, quorum & fides cognita, & ingenia validissima erant. Eos ad Marium, ac dein, si placeat, Romam legatos ire jubet: agendarum rerum, & quocumque modo belli componendi^k licentiam ipsis permittit. Illi maturè ad hiberna Romanorum

INTERPRETATIO.

^a Præterea dixit se repulsum ab amicitia, cum antea misisset legatos Romam.

^b Deinde, occasione data, animus barbari flexus est ab amicis, quos jugurtha corruperat donis metuens id quod pa-

rabatur, postquam cognovisset legationem Sylla & Manlii.

^c Delegit quinque ex omni numero amicorum.

NOTÆ.

^a Hoc.] Pacem cum Romanis habere.

^b Quam mala perpeffus es. Quamquam contra fidem eorum codicum quos videre contigit, confidentur tamen esse delevi, es reposui, ne ridiculè Sylla locutus esse videatur: Neque scio quomodo hunc locum intellexerint qui eum intactum præterierunt.

^c Experiri.] Id est, quæ voluit experientis vim & gratiam nostram cognoscere.

^d Expulerit.] Hinc patet, nisi fortè va-

fat Bocchum cum Jugurthâ bellum gessisse.

^e Flexus.] Tametsi Bocchus hominis maximè inanis, optimè tamen reges docebit quales amicos à se propellere debeant.

^f Præsidium.] Imposuerat perfugas præsidium, id est, præsidium ex perfugis constituerat. Hoc loquendi genus Grammatici appositionem vocant.

^g Licentiam.] Ils étoient Plénipotentiaires.

probi-

proficiscuntur. dein à Gætulis latronibus in itinere circumventi, spoliisque, pavidì, ^a sine decore ad Sullam profugunt; quem consul, in expeditionem proficiscens, pro prætore reliquerat. Eos ille non pro ^b vanis hostibus, uti meriti erant, sed accuratè & liberaliter habuit. Quà re barbari & famam Romanorum avaritiæ falsam, & Sullam ob munificentiam in sese amicum rati. Nam etiam tum ^c largitio multis ignota erat: munificus nemo putabatur, nisi pariter volens: dona omnia in benignitate habebantur. Igitur quæstori mandata Bocchi patefaciunt: simul ab eo petunt, uti fautor, consultorque sibi ad sit: copias fidem, magnitudinem regis sui, & alia, quæ aut utilia, aut ^d benevolentia esse credebant; oratione extollunt: dein, Sullâ omnia ^e pollicito, docti, quo modo apud Marium, item apud senatum verba facerent, circiter dies XL. ibidem opperiantur. Marius postquam infecto negotio, ² quo intenderat, Cirtam redit, de adventu legatorum certior factus, illosque, & Sullam venire jubet, itemque L. ^e Bellienum prætorem Uricâ, præterea omnis undique senatorii ordinis: quibuscum mandata Bocchi cognoscit, ^f in quibus, legatis potestas eundi Romam sit; ^g ab consule interea induciæ postulaban-

INTERPRETATIO.

¹ Deinde, postquam Sylla illis omnia promississet, docti quomodo apud Marium. item apud Senatum verba facerent, expectant ibidem circiter dies 40.

² Postquam Marius redit Cirtam, negotio infecto, ad quod perficiendum profectus erat.

NOTÆ.

^a Sine decore.] Id est, absque dignitate sua insignibus; Imò habitu deteriore quam solent homines vulgares, quia spoliati fuerant.

^b Vanis.] Id est, Mandacibus, Levibus & Inconstantibus.

^c Largitio.] Intellige paucis eorum hominum artem cognitam fuisse, qui turpissime ut gallinaceum emendicent, eorum magnificè largiuntur; aliorumque ex imperitiâ rem suam faciunt, eorum gratiam præsertim aucupando, eosque corrumpendo.

^d Benevolentia.] Id est, ut volunt, quæ benevolentiam & amicitiam studium declararent. Alii codices habent Benevolentia. Sed Neutrum placet: Verùm exponendam esse crediderim hanc vocem benevolentia eo modo quo antea Sallustium Volentia usurpasse vidimus; ut benevolentia sicut & utilia ad Romanos referatur; atque Bocchi legatos, ut Romanos

sibi demerentur, Syllæ omnia quæ aut illis utilia, aut jucunda, seu benevolentia essent, exposuisse intelligamus, Durior fortè aliis videbitur expositio; sed eo ducit sensus, & patebit attendenti.

^e Bellienum.] Catilinæ avunculum dicit Asconius.

^f In quibus.] Glareanus hæc verba delet, deinde aliquid mutat ex fide codicum; quamquam, ut ille ait, non ex omnibus omnia, sed ex singulis tamen aliquid ad plenam lectionem eruendam, decerpserit. Ego verò nihil mutem; sed ita intelligo. Inter alia Bocchi mandata, hoc unum fuisse, ut Legati sui Romam proficiscerentur, quod Sylla eis concessit: Sed elliptica est oratio, cujus pars prior ex posteriore facile intelligitur.

^g Ab Consule.] Ne ita intelligas, quasi Consul Marius inducias petiverit; sed potius Bocchus, ipsiusque legati. A Boccho postulabantur induciæ, quas Consul concederet.

tur. Ea Sullæ, & plerisque placuere: pauci ferocius decernunt, scilicet ignari humanarum rerum, quæ fluxæ, & mobiles semper in adversum mutant. Cæterum Mauri, impetratis omnibus, tres Romam profecti sunt cum Cn. Octavio Rufone, qui^b quæstor stipendium in Africam portaverat: duo ad regem redeunt. Ex his Bocchus cum cætera, tum maxumè benignitatem, & c^c studium Sullæ accepit. Romæque legati ejus, postquam errasse regem, & Jugurthæ scelere lapsus, ¹d deprecari sunt, amicitiam & fœdus petentibus hoc modo responderetur;

S. P. Q. R. beneficii & injuriæ memor esse solet. Cæterum Bocchus quoniam penitet, delicti gratiam facit. fœdus & amicitia dabuntur, cum meruerit.

Quibus rebus cognitis, Bocchus per litteras à Mario petivit, uti Sullam ad se mitteret; cuius arbitratu communibus negotiis consuleretur. Is missus cum præsidio equitum, atque peditum, funditorum^e Balearium: præterea iere sagittarii, & cohors^f Pæligna cum^g velitaribus armis, itineris properandi causâ: neque his² secus, atque aliis armis, adversus tela hostium, quod ea levia sunt, muniti. Sed in itinere, quocumque denique die, Volux, filius Bocchi, repente in campis parentibus cum mille non ampliùs equitibus sese ostendit: qui temerè & effusè euntes, Sullæ aliisque omnibus & numerum ampliorem³ vero & hostilem metum efficiebant. Igitur se quisque expedire; arma, atque tela tentare,^h intendere: timor aliquantus, sed spes amplior, quippe victoribus, &

INTERPRETATIO.

¹ Et responderetur hoc modo legatis ejus Bocchi, qui orabant fœdus & amicitiam, postquam dixissent regem suum errasse, ipsique veniam petiissent, quod scelere Jugurtha lapsus esset.

² Neque erat minus muniti his armis quàm aliis, adversus tela hostium, quod

ea levia sunt.

³ Qui equites euntes temerè, & aliis aliis dispersi, faciebant ut numerus amplior videretur Syllæ & aliis omnibus, quàm reverà esset, & ut eos reformidarent tanquam hostes.

NOTÆ.

^a Mutant.] Eleganter, si Gellio credimus, pro mutantur, quod est in aliis codicibus.

^b Quæstor.] Non Marii. nam Sylla is erat; sed hic in Africâ Quæstor fuit, vel fortè ex urbanis unus.

^c Studium.] Illud est de quo supra; dixit enim Sallustius egregiè legatos à Syllâ acceptos fuisse.

^d Deprecati.] Ità loquitur Cicero, orat. 2. contra Rullum, Si quid deliquero, inquit nullæ sunt imagines, quæ me à vobis deprecantur. Ità & alibi.

^e Balearium.] Alium funditorumque

Balearium. Baleares verò duæ sunt insulæ, hodiè Majorca & Minorca dictæ, in mari Mediterraneo. è regione Hispaniæ; & jus olim incolæ peritissimi fuerunt funditores.

^f Pæligna.] Pæligni populi fuerunt Italiae inter Apenninos montes, magis à mare superum, inter Campaniam & Hetruriam, ad Septentrionem.

^g Velitaribus.] Gladium, hastam, parmam fuisse testatur Polybius.

^h Intendere.] Id est, quilibet intendere & paratus erat.

adversum

advorsum eos, quos sæpe vicerant. Interim equites, exploratum præmissi, rem, ut erat, quietam nunciat. Volux adveniens quæstorem appellat: se à Patre Boccho^a obviam illis simul, & præsidio missum. Dein eum & proximum diem sine metu conjuncti eunt. Post, ubi castra locata, & diei vesper erat, repente^b Maurus, incerto vultu, parens, ad Sullam accurrit: dicitque sibi ex speculatoribus cognitum, Jugurtham haud procul abesse; simul, uti noctu clam secum profugeret, rogar, atque hortatur. Ille animo feroci negat se totiens fuscum Numidam pertimescere: virtuti suorum satis^c credere: etiam si certa^d pestis adesset, mansurum potius, quam proditis quos ducebat, turpi fugâ incertæ, ac forsitan post paulo morbo interituræ vitæ parceret. Cæterum ab eodem monitus, uti noctu proficiscerentur, consilium adprobat: ac statim milites coenatos esse in castris, ignisque quàm^e creberrimos fieri, dein^f primâ vigiliâ silentio egredi jubet. Jamque nocturno itinere fessis omnibus, Sulla pariter cum ortu solis castra metabatur, cum equites Mauri nunciant, Jugurtham, circiter duum millium intervallo, ante eos confedissee. Quod postquam auditum est, tum verò ingens metus nostros invadit, credere se proditos à Voluce & insidiis circumventos. Ac fuere qui dicerent^g manu vindicandum, neque apud illum tantum scelus inultum relinquendum. At Sulla, quamquam eadem existimabat, tamen ab injuriâ Maurum prohibet: suos hortatur, uti fortem animum gererent: sæpe antè paucis strenuis advorsus multitudinem bene pugnavit: quanto sibi in prælio minùs pepercissent, tantò tutiores fore, nec decere quemquam, qui manus armaverit, ab inermis pedibus auxilium petere, & in maximo omnium metu nudum &^h cæcum corpus ad hostis vortere. Dein Volucem, quoniamⁱ hostilia faceret, Jovem maximum obtestatus, uti sceleris atque perfidiæ Bocchi testis adesset, castris abire

INTERPRETATIO.

^a Volux adveniens appellat & ad colloquium vocat Syllam Quæstorem.

^b Dicit, se satis confidere virtuti suorum.

^c Dicit, quamquam certum exitium sibi adesset, se mansurum potius, quam,

proditis iis, quos ducebat, parceret, turpi & flagitiosâ fugâ, vitæ incertæ, ac forsitan post paulo morbo interituræ.

^d Postquam Jovem maximum maximo cum affectu precatus esset, ut testis adesset sceleris.

NOTÆ.

^a Obviam.] Honoris causâ.

^b Maurus.] Volux.

^c Creberrimos.] Ut exercitum numero ampliore, ibique pernoctaturum, Jugurtham crederet.

^d Primâ.] Nox in quatuor vigiliis, casque trium horarum singulas, Romanis divisa erat.

^e Manu.] Hoc est, Volucem esse interficiendum.

^f Cæcum.] Scilicet, Cæcum & inerme corpus hostibus obvertunt, qui fugiunt. Cæterum digna est tali viro Syllæ oratio.

^g Hostilia.] Credebant enim monitu ejus cuncta gerere Jugurtham; sed Jugurthæ monitore nihil opus fuit.

jubet. Ille lacrumans orare, ne ea crederet: nihil^a dolo factum, ac magis calliditate Jugurthæ: cui videlicet speculanti iter suum cognitum esset. Cæterum, quoniam neque ingentem multitudinem haberet; & spes opesque ejus ex patre suo penderent,¹ credere illum nihil palam anturum, cum ipse filius testis adesset. Quare optimum factum^b videri, media ejus castra palam transire; sese, vel, præmissis, vel ibidem relicto Mauris, solum cum Sullâ iturum. Ea res ut in tali negotio, probata: statim profecti, quia de improvviso accesserant,^c dubio atque hæsitantibus Jugurthâ, incolumnis transeunt. Dein paucis diebus, quod ire intendebant, perventum est. Ibi cum Boccho Numida quidam Aspar Numidulæ multum, & familiariter agebat, præmissus ab Jugurthâ, postquam Sullam accitum audierat,² orator, & subdolè specularum Bocchi consilia: ³ præterea Dabat, Massugradæ filius, ex gente Masinissæ: cæterum materno genere impar; (nam pater ejus ex concubinâ ortus erat) Mauro ob ingenii multa bona carus, acceptusque, quem Bocchus dum esse Romanis multis antea tempestatibus expertus, illico ad Sullam nuntiatum mittit, paratum sese facere, quæ populus Rom. velleret: colloquio diem, locum, tempus ipse deligeret: consulta sese omnia cum illo^f integra habere: ne Jugurthæ legatum pertimisceret; ^g quod res communis licentiùs gereretur: ^h nam ab insidiis ejus aliter caveri nequiverat.

INTERPRETATIO.

¹ Cæterum Volux dicebat quoniam neque Jugurtha ingentem multitudinem haberet, & spes opesque ejus ex patre suo penderent, se credere illum nihil ausurum aperte, cum ipse filius Bocci testis adesset.

² Ibi Numida quidam nomine Aspar

agebat multum & familiariter cum Boccho, præmissus ab Jugurthâ, ut legatum obiret, & subdolè specularum consilia Bocchi, postquam audierat ab Sullâ advocatum fuisse.

³ præterea Dabat cum Boccho erat

NOTÆ.

^a Dolo.] Sui, scilicet, aut patris.

^b Videri.] Verba sunt Volucis.

^c Dubio. Non enim datum est spatium cogitandi, utrum utilius foret, vel magnanimitatis stimulo concitatum Romanos virtute delinire, vel infestum eosdem persequi.

^d Præterea.] Non fuerat hic à Jugurthâ missus.

^e [Mauro.] Bocchus

^f Integra.] Id est, se quicquid invicem statuissent approbaturum. Gall. Qu'il tiendrait pour bien fait.

^g Quo.] Supple, Accitum fuisse Asparum. Hoc dicebat Bocchus, ne à se Sylla prodicionem mutueret, quod Jugurthæ

legatum videret, vel cum ipso ad colloquium vocaretur; eò videlicet accitum esse fuisse, ut faciliùs quæ vellent & tutius conquirentur.

^h Nam.] Dicit, Ab Jugurthæ insidiis non potuisse caveri, nisi ille spe pacis illatus, ab iis deterritus fuisset. Cæterum nisi quia faciundum fuit, haud citò animis cautè Romani cum ejusmodi periculis res suas communicaverint. Qui enim alium decipit, quamobrem nobis quoque dolos non paret, rationem habere debemus. Bene successit Romanis; at ceteris Orbis terrarum Magistris eventus non satis idoneus fuit Magister.

Sed ego comperior, Bocchum magis Punicâ^a fide, quàm^b ob ea, quæ prædicabar, simul Romanos, & Numidam spe pacis attinuisse: multumque cum animo suo volvere solitum, Jugurtham Romanis, an illi Sullam traderet: ^clubidinem advorsum nos, metum pro nobis suasisse. Igitur Sulla respondit, pauca se coram Aspare locuturum; cætera occultè, nullo, aut quàm paucissimis præsentibus: simul edocet que sibi^d responderentur: Postquam, sicuti voluerant, congressi dicit se missum à consule venisse quæsitum ab eo, pacem an bellum agiturus foret. Tum rex, uti^e præceptum fuerat, post diem decimum redire; jubet ac nihil etiam nunc decrevisse, sed^f illo die responsurum. Dein ambo in castra sua digressi. Sed ubi plerumque noctis processit, Sulla à Boccho occultè accersitur: ab utroque tantummodo fidi interpretes adhibentur. Præterea Dabar internuncius sanctus vir, ^gex sententiâ ambobus jurat: ac statim rex sic incipit:

Numquam ego ratus sum fore, uti rex maximus in hac terrâ, & omnium, quos novi, opulentissimus privato homini gratiam deberem. Ebercule Sulla ante te cognitum multis orantibus, aliis ultero egomet ipse tuli, nullius indigui. Id^h imminutum, quod ceteri dolere solent, ego letor. Fuerit mihiⁱ pretium, eguisse aliquando tue amicitie; quâ apud animum meum nihil carius habeo. ^kId ad eò experiri licet: arma, viros, pecuniam, postremò quidquid animo lubet, sume, utere: & quoad vires, numquam tibi redditam^l gratiam putaverim: semper apud me integra erit: denique nihil me sciente frustra voles. Nam, ut ego existumo, regem armis, quàm munificentia, vinci, minus^m flagitiosum. Ceterum de rep. vestra, cujus curator huc missus es, paucis accipe. ⁿBellum ego populo Rom. neque feci, neque factum umquam volui: finis meus advorsum armatos armis tutus sum. ^oid omitto: quando vobis ita

INTERPRETATIO.

^aId bellum desero.

NOTÆ.

^aFide.] Id est, fraude; utraque enim pro eadem in proverbium abiit. Bocchus ei gratiâ Romanorum simul & Jugurthæ legatos acciverat, ut ex commodo suo de utrisque consuleret.

^bOb ea.] Ut, scilicet, Jugurthæ doli præcaverentur.

^cLubidinem.] Olio enim habebat Romanos.

^dResponderentur.] A Boccho, scilicet, quando coram Aspare Jugurthæ legato colloquerentur.

^ePræceptum.] A Sylla per Dabarem.

^fIllo.] Qui, scilicet, post decimum illucescit.

^gEx sententiâ.] Se, scilicet, fide-

liter concredita servaturum.

^hImminutum.] Quia nunc ope alienâ indigeo.

ⁱPretium.] Gall. Il me sera avantageux. Mihi lucro vertetur.

^kId.] An. scilicet, amicitia tua mihi cara sit.

^lGratiam.] Sylla Bocchi legatos optimè acceperat, illisque quæcumque ad ejus commodum spectabant, providerat.

^mFlagitiosum.] Hinc videre licet flagitium magis peccatum norare quod infamiam adfert.

ⁿBellum.] In aliis codicibus ita legitur, Bellum pop. Romano nunquam paravi, neque factum volui.

placet,

placet, gerite, aut vultis, cum Jugurthâ bellum. Ego flumen Mæ-
ebam, quod inter me & Mæisipfam fuit, non egrediar; neque id inter
Jugurtham finam. Præterea, si quid meque vobisque dignum perire
haud repulsus abibis.

Adea Sulla pro se breviter, & modicè; de pace, & de communibus
rebus multis disseruit. Denique regi patefecit, quod polliceatur, &
natum & populum Rom. quoniam armis amplius valuissent, non in gra-
tiâ habituros: faciendum aliquid, quod illorum magis, quàm suâ, re-
tulisse videretur; id adeò in promptu esse, quoniam copiam Jugurthæ
haberet: quem si Romanis tradidisset, fore ut illi plurimum deberetur
amicitiam, foedus, Numidie partem, quam nunc peteret, tunc
adventuram. Rex primum negitare: cognationem, affinitatem, præ-
terea foedus intervenisse: ad hoc metuere, ne fluxâ fide usus popu-
lum animos averteret: quâ & Jugurtha carus, & Romani invisi essent.
Denique sæpius fatigatus, leniter, & ex voluntate Sullæ omnia se factu-
rum promittit. Cæterum ad simulandam pacem, cujus Numida, des-
sus bello, avidissimus, quæ utilia visa, constituunt. Itâ, compo-
dolo, digrediuatur. Et rex postero die Asparem, Jugurthæ legatum,
appellat: dicensque sibi per Dabarem ex Sullâ cognitum, posse condi-
nibus bellum componi: quamobrem regis sui sententiam exquireret. Il-
latus in castra Jugurthæ proficiscitur. Dein ab illo cuncta edoctus, pro-
perare itinere, post diem octavum redit ad Bocchum; & ei nunciat Ju-
gurtham cupere omnia, quæ imperarentur, facere; sed Mario partem
fidere: sæpe antea, cum imperatoribus Romanis pacem conveniam,
frustrâ fuisse. Cæterum Bocchus, si ambobus consultum, & eam
pacem vellet, daret operam ut unâ ab omnibus, quasi de pace, in-
quium veniretur, ibique sibi Sullam traderet: cum talem virum in par-

INTERPRETATIO.

¹ Denique patefecit regi, Senatû & Pop. Romanum non pro gratiâ accepturos illud quod polliceatur, quoniam armis amplius valuissent.

² Quoniam Jugurtham in potestate haberet.

³ Bocchus causabatur cognationem, affinitatem, præterea dicebat iudicium Jugurthæ intervenisse.

⁴ Cæterum constituunt quæ visa sunt utilia ad simulandam pacem, cujus Jugurthæ, desessus bello, erat avidissimus.

NOTÆ.

^a Si quid.] Absque hac exceptione, quæ minus urbana est, reliqua aptissime cohercebant.

^b Modicè.] Multo officio Syllam Bocchus prosequutus erat; ideoque Sallustius ad ea Syllam cum modestiâ respondisse dicit.

^c Peteret.] Non satis cognoscitur bello-

ne, an pacto, Numidiæ partem aliquam Bocchus obtinuerit; an verò totum illud sit de spe intelligendum, quam Jugurthæ si finibus integris foedus cum Romanis pangere, Boccho maximam fecerat.

^d Fluxâ.] Erga Jugurtham; quocumque foedus iniisset eum, neminem latebat.

^e Ambobus.] Boccho & Jugurthæ.

habuisset, tum fore, uti jussu S. P. Q. R. fœdus fieret; neque hominem nobilem non suâ ignaviâ, sed ob rempub. in hostium potestate re-
zum iri. Hæc Maurus secum ipse diu volvens, tandem promisit. Cæ-
rim ^a dolo, an ^b verè cunctatus, parùm comperimus. Sed plerumque
regiæ voluntates uti vehementes, sic mobiles, sæpe ipsæ sibi adversæ.
ita, tempore & loco constituto, in colloquium ^c uti de pace venire-
Bocchus Syllam modò, modò Jugurthæ legatum appellare: beni-
habere: idem ambobus polliceri. Illi pariter læti, ac spei bonæ pleni
Sed nocte eâ, quæ proxima fuit ante diem colloquio decretum,
Maurus adhibitis amicis, ac statim ^d immutatâ voluntate, remotis cæ-
cis dicitur secum ipse ^e multùm agitavisse, vultu, colore, ac motu
corporis pariter atque animo varius ^f quæ scilicet, tacente ipso, oc-
cultæ pectoris, oris immutatione patefecisse. Tamen postremò Syllam
occurrit jubet; & ex illius sententiâ Numidæ insidias tendit. Deinde ubi
ies advenit, & ei nunciarum est, Jugurtham haud procul abesse; cum
amicis, & ^g quæstore nostro, quasi obviis, honoris causâ, procedit
in locum ^h facilitatem visu insidiantibus. Eodem Numida cum pleris-
que necessariis suis inermis, uti dictum erat, accedit: ac statim signo
dato, undique simul ex insidiis invaditur. Cæteri obruncari: Jugurtha
vinctus traditur, & ab eo ad Marium ⁱ deductus. Per idem tem-
pus adversum ^k Gallos ab ducibus nostris Q. Scipione, & M. Manlio

INTERPRETATIO.

^a Postea loco & tempore constituto, Boc-
chus appellabat modò Syllam, modò lega-
tum Jugurthæ, ut veniretur in colloqui-
um de pace.
^b Ipse Bocchus vultu, colore, ac motu
corporis pariter atque animo varius, di-

citum multùm agitavisse eâ, quæ, scilicet,
occultæ, pectoris, dicitur, ipso tacente, pa-
tefecisse oris immutatione.

^g Procedit in locum editiorem, quem
facile insidiantes prospicere poterant.

NOTÆ.

^a Dolo.] Ut magis crederet Jugurtha,
optimâ fide Bocchum cum ipso agere,
rem ipsam diu ab illo antè agitatam
videret, quàm polliceretur.

^b Verè.] Id est, cum Numidæ tradere
Syllam Bocchus statuisset.

^c Regiæ.] Rem ipsam verissimè expressit
colleff. Videant itaque, & sibi caveant,
utibus omnia ex voto successerunt. Peri-
culum est maximum ne voluntas omnia
impetu pervadere assueta, sæpius
dolo, eadem relegere cogatur.

^d Immutatâ.] Id est, Dimissis omnib;.

^e Multum.] Alii habent multa.

^f Quæ.] Scilicet ex ejus incerto, & oris
immutatione, animi fluctuario & dubita-
tione cognita est: nesciebat enim an Jugur-

thæ Syllam, vel Syllæ Jugurtham tra-
dere melius esset.

^g Quæstore.] Sylla.

^h Deductus.] Florus ex Livio, in car-
cere necatum Jugurtham fuisse. Alii fame
contabuisse volunt.

ⁱ Per idem.] Istud ad Jugurthæ histo-
riam non facit; sed additum est, ut cog-
nosceretur quamobrem contra leges,
Mario absenti Consulatus mandatus fuisset.

^k Gallos.] Alii magis istud Germanis
adscribunt: Optimè verò & verissimè no-
ster Autor qui Gallis, propter Helvetios
scilicet, qui tum, cum Cimbris, belli ad-
versus Romanos concitatoribus, ter ipsos
prostraverunt.

malè

malè pugnatum. Quo metu Italia omnis contremuerat. ^a Illique & que ad nostram memoriam Romani sic habuere, alia omnia virtuti prona esse; cum Gallis pro salute, ^a non pro gloriâ certari. Sed postquam bellum in Numidiâ confectum, & Jugurtham Romam victum adduci nunciatum est; Marius consul ^b absens factus est; & ei decessit provincia Gallia: isque ^c Kalendis Januar. magnâ gloriâ consul triumphavit. Ex eâ tempestate spes, atque opes civitatis in illo fixæ erant.

INTERPRETATIO.

^a Et Romani qui illis temporibus vivebant, & usque ad nostram memoriam, sic animo reputaverunt, alia omnia sue vir-

tuti prona esse & facilia, at cum Gallis pro salute certari, non pro gloriâ.

NOTÆ.

^a Non pro gloriâ.] Quandoquidem de gloriâ cum Gallis non ausi sunt contendere, qui orbis terrarum Domini reliquorum populorum honorem proculcaverunt

illa, Deo adjuvante, nunquam peribit.

^b Absens.] Contra morem.

^c Kalendis.] Quo tempore Consilium Magistratum inibant.

INTERPRETATIO.

C. SAL

Cato
Aron.
Fann
Nos in
Neque

[Epid
ptos a
avile cu
tum est
Catulo.]
o ab urbe
vic
Campose
es hic F
it; & M
am peri
rem no
linarii,
scrip
uisse; f
ed Cati
Consu
ante e
adver
riam un

C. SALLUSTII

CRISPI

HISTORIARUM

FRAGMENTA.

LIBER. I.

R E S populi R. Mª Lepido, Q.^b Catulo Coss. ac deinde militiæ & domi gestas^c composui. *Donatus & pomp. Messalinus.*

Cato Romani generis disertissimus multa paucis absolvit *Serv. Acron.*

Fannius verè *Victorinus.*

Nos in tantâ^f doctissimorum hominum copiâ. *Servius.*

Neque me diversa pars in civilibus armis movit à vero. *Arusianus.*

NOTÆ.

[*Epidio.*] Hic est qui cùm Proscritos à Syllâ revocare studeret, bellicum cum movit, quod penè citius opus est quàm inciperet.

[*Catulo.*] Hinc incensum Capitolium, ab urbe conditâ 684. restitutum de-

[*Composui.*] Donatus sub initium *Æ-* hic Historiam Sallustium cœpisse; & Messalinus hanc vocat Sallustianum periodum. Unde conicere licet opem nostrum, qui se, ab initio bellum Catilinae, res gestas P. Romani car- scripturum esse dicit, in eo non esse; sed postquam de bello scrip- Catilina aliquot annis à Lepidi & Consulatu excitavit, atque eo quod ante eundem Consulatum. Pop. Ro- adversus Jugurtham gesserat, ad eam unâ serie, non interrupte po-

steris transmittendam, animum adiecisse. Videtur itaque de Sertorio & Pompeio, item de Mithridate, Tigrane & Lucullo præcipuè, & iis quæ ab his à Lepidi Consulatu ad bellum Catilinarium usque, acta sunt, mentionem fecisse. Quæ verò ex ejus fragmentis hinc inde dissipata collecta sunt, in tantâ caligine, vix quisquam in locum suum & ordinem possit restituere; neque certè tanti esse judicamus.

^d *Cato.*] Censorius est.

^e *Fannius.*] Duo fuerunt, quorum Cicerò meminit in Bruto.

^f *Doctissimorum.*] De Cælio, Rutilio pictore, Quadrigario, Antiate, Sisenna, Venonio, præcipuis ante Sallustium Historicis, intelligi volunt: Quibus adde Catonem historicum eximium, ex quo multa summisse Autorem nostrum, ei etiam exprobatum est.

Nobis

Nobis ^a primæ dissensiones vitio humani ingenii evenere : quod quies, atque ^b indomitum, semper in certamine libertatis, aut gloriæ aut dominationis agit. *Prisc.*

Nam à primordio urbis ad bellum ^c Persi Macedonicum. *Idem.*

Res Romana plurimum imperio valuit, Ser. Sulpitio & M. Marc. Coss. omni ^d Galliâ cis ^e Rhenum, atque inter mare ^f nostrum, atque cæcanum, nisi quæ à paludibus invia fuit, perdomita. ^g Optumis am moribus, & maximâ concordia egit populus Rom. inter secundum que postremum bellum Carthaginense. *Victorinus & Augustinus.*

At discordia, & avaritia, atque ambitio, & cætera secundis mori oriri ^h sueta mala, post Carthaginis excidium maxumè aucta sunt. N. injuriæ validiorum, & ob eas discessio plebis à patribus, aliæque dis siones domi fuere jam inde à principio : neque amplius, quàm ⁱ rege exactis, dum metus à ^j Tarquinio & bellum grave cum ^k Etruria potest est, æquo & modesto jure agitatum : dein, servili imperio patres bem exercere ; de virâ atque ^l tergo, regio more consulere ; agropolis &, cæteris expertibus, soli in imperio agere. Quibus sævitiis, & maxime fenoris onere oppressa plebes, cum assiduis bellis tributum simul militiam toleraret, armata montem ^m sacrum atque aventinum inde Tumque ⁿ Trib. pl. & alia sibi jura paravit. Discordiarum & certanis utrimque finis fuit secundum bellum Punicum. *Augustinus.*

INTERPRETATIO.

^a Neque amplius Romæ agitatum est æquo & modesto jure, quàm dum metus à Tarquinio, & bellum grave potest cum Etruria, postquam regis potestas

NOTÆ.

^a *Prima.*] De seditionibus videtur agere, quæ ob sceleratorum impotentiam præcipue, atque potentiorum superbiam, ortæ sunt. Cæterum locutus fuerit de primis omnino Romanorum divisionibus, an non, nostrâ parum interest : Illud est maximum quod nobis verum discordiarum nostrarum fontem ostendit ; quem obstruet qui volet & poterit.

^b *Indomitum.*] Id est, quod domari non potest.

^c *Persi.*] A nominativo Perseus : Alias Perses dicitur, quem regno Macedoniæ Romani spoliaverunt.

^d *Gallia.*] Hinc patet, quod & alii abundè probaverunt, Germaniam, veteribus sub Galliâ comprehensam fuisse.

^e *Rhenum.*] Rhenus notissimus hodie Germaniæ fluvius.

^f *Nostrum.*] Mediterraneum.

^g *Optumus.*] Hoc illud est quod dicitur Jugurthâ, Senatum & P. Romanum cide inter se, modesteque Rempublicam transisse.

^h *Sueta.*] Ab iis itaque sibi cavere esse intelligant qui favente utuntur fortunâ.

ⁱ *Tarquinio.*] Superbo, scilicet, rege Romanorum postremo, qui una cum patribus adversus Romanos bellum movit, manu in regnum reducente Etruria rege Porrenâ.

^k *Etruria.*] Italiæ regio ad Urbem vicinissima. Hodie Toscana.

^l *Tergo.*] Quia verberibus in domum sæviebant.

^m *Sacrum.*] Capitolium.

ⁿ *Tribun.*] Per quos à potentioribus injuria tuti agerent.

Postquam, remoto metu Punico, similitates exercere vacuum fuit, animæ turbæ, seditiones, & ad postremum bella civilia orta sunt: dum potenti potentes, quorum ^a in gratiâ plerique concesserant, ^b sub honesto aut plebis nomine dominationes affectabant, bonique & mali res appellati, non ob merita in rempublicam, omnibus pariter corrupti, sed uti quisque locupletissimus, & injuriâ validior, ^c quia præsentem defendebat, pro bono ducebatur. ^d Ex quo tempore majorum mores paulatim, ut antea, sed torrentis modo ^e præcipitati: adeo juvenum luxu atque avaritiâ corrupta est, uti meritò dicatur, genitos esse, neque ipsi habere possent res familiares, neque alios pati. *Agellius, Augustinus.*

Igitur venditis proscriptorum bonis, aut dilargitis. *Agellius.* Id bellum excitabat ^g metus Pompeii victoris ^h Hiempsalem in regnum stituentis. *Idem.*

Maximèque ferocia regis ⁱ Mithridatis in tempore bellaturi. *Donatus, Arusianus.*

Quia lenones & vinarii lanique, quorum præterea vulgus in dies habet, precio ^k compositi. *Carissus.*

Genus armis ferox, & servitii insolitum. *Arusianus.*

M. Emilii Lepidi Cos. ad P. R. oratio contra Sullam.

Clementia & probitas vestra, Quirites, quibus ^l per ceteras gentes maxime, & clari estis, plurimum timoris mihi faciunt. adversus ^l tyrannum L. Sullæ: ne aut ipsi, nefanda quæ æstumatis, ea parùm credendo

INTERPRETATIO.

Quibus maxime estis inter ceteras gentes.

NOTÆ.

^a *in gratiâ.]* Arusianus à Sallustio dinotat concedere *in gratiâ.* Augustinus fragmentum hoc totum conservavit,

^b *concesserunt.]* scriptum reliquit.

^c *sub honesto.]* Patres pro dignitate Senatores, Tribuni pro libertate plebis dum defendere videbantur, quisque pro gloria certabat.

^d *presentia.]* Hinc discere possunt civem publicæ student commoditatibus, cum molimine, quantâque pruden-
^e *prædonum manibus ea sit retrahere.]*

^f *quo tempore.]* Hæc cum præcipitati una serie non refert Augustinus.

^g *præcipitati.]* Hunc locum diligenter habere non poenitebit eos, qui ad Reipublicæ sedent gubernacula.

^h *De Syllâ hoc loco sermonem*

esse quando non probaret Augustinus, res ipsa satis declararet.

ⁱ *Metus.]* Gellius Pompeii metum explicat, non quod ille metueret, sed quod metueretur.

^j *Hiempsalem.]* Huic Numidiam cum Getulis Pompeius tradidit, cujus filium Jubam Cæsar profligavit.

^k *Mithridatis.]* Rex fuit Ponti Mithridates, Romanorum acerrimus hostis, usque adeo veneno assuetus, ut eo tandem male tentatum spiritum, ferro coactus sit expellere.

^l *Compositi.]* Nonius exponit *redempti.*

^m *Tyrannidem.]* Dictaturam ante Lepidi Consulatum deposuisse Syllam, non est dubium: Adeoque de ejus dominatione hic agitur, quatenus eam per Satellites, posito nomine tantum, exercebat.

de

de aliis, circumveniamini: præsertim cum illi spes omnis in scelere
que perfidiâ sit; ^a neque se aliter tutum putet, quàm si pejor atque in-
stabilior ^b metu vestro fuerit, ¹ quò captivis libertatis curam miseria
mat: aut si provideritis, in tutandis periculis magis, quàm in ulciscen-
² teneamini. Satellites quidem ejus, homines maximi nominis, ^c
minùs optimis majorum exemplis, nequeo satis mirari, dominatione
in vos, servitium suum ^d mercedem dant, & utrumque per injuriam
lunt, quàm optimo jure liberè agere: præclara ^e Brutorum atque
miliorum & ^f Lutatiorum proles, geniti ad ea, quæ majores virtute
perèrè, subvertunda. Nam quid à ^g Pyrrho, Hannibale, ^h Philippo
& ⁱ Antiocho defensum est aliud, quàm libertas, & suæ cuique sol-
ne cui, nisi legibus, pareremus? quæ cuncta sævus iste ^k Romulus
quasi ab externis rapta, tenet, non tot exercituum clade, neque ^l
sulis, & aliorum principum, quos fortuna belli consumserat, satius
sed tum crudelior, cum plerosque secundæ res in miserationem ex-
vertunt. Quin solus omnium, post memoriam hominum, supplicia
^m post futuros composuit: quís prius injuria quam vita certa esse:
vissumèque per sceleris immanitatem adhuc tutus fuit; dum vos, ⁿ
gravioris servitii, a repetundâ libertate terremini. Agendum atque
viam eundum est, Quirites; ne spolia vestra penes illum sint: non
latandum, neque votis paranda auxilia; nisi fortè speratis, per tamen
jam, aut pudorem tyrannidis, esse eum per scelus occupata ⁿ periculi

INTERPRETATIO.

¹ Ut miseria adimat vobis captivis cui-
ram libertatis.

² Aut, si provideritis, magis atten-
ditis ad vos à periculis liberandos, quàm
ad in vias ulciscendas.

NOTÆ.

^a Neque.] Igitur, vel Principiis ob-
standum; vel semel & marur, cui ea lu-
bet arripere, tradenda sunt Reipublicæ
gubernacula.

^b Metu.] Quem vobis incusserit Sylla,
scilicet: ne, si parùm tyrannus esset; aut
vos aliquid auderitis, ipsum acerbissimè
puniretis.

^c Non minùs.] Id est, qui, præter no-
men, exempla in super optima à suis Ma-
joribus habuerunt.

^d Mercedem dant.] Id est, illi, ut vobis
imperant, servi fiunt.

^e Brutorum.] Hujus præsertim memi-
nit, quia tyrannorum hostis fuit aceri-
mus, quique Tarquinium superbum ex-
pulsit, ejusque filium planè quasi ad inferos
usque persecutus est.

^f Lutatiorum.] A Lutatia Catulo,
Lepidus, bellum civile movens, re-
pulsus est.

^g Pyrrho.] Id est, adversus ipsum
autem Pyrrhus rex Æpiotarum.

^h Philippoque.] Rex fuit Macedonum.

ⁱ Antiocho.] Rex fuit Syriæ, quem
riâ suâ debellatum, nullo negotio
man superavit.

^k Romulus.] De Sylla invidiosè
tur.

^l Consul.] Videtur de Marii filio.

^m Post futuros.] Hoc dicit, quia
criptorum liberos Sylla à Republica
movit, eosque petendorum honorum
privavit.

ⁿ Periculosus.] Nullus itaque
dominetur, qui se pessimum fieri me-
dimissum

missurum. At ille eò processit, uti nihil gloriosum, nisi tutum, & om-
 retinendæ dominationis honesta existimet. Itaque illa quies, &
 cum libertate, quæ multi probi potius, quam laborem cum ho-
 moribus, capessabant, nulla sunt. Hâc tempestate serviundum, aut in-
 peritandum: habendus merus est, aut faciendus, Quirites. Nam quid
 quæve humana superant; aut divina impolluta sunt? Populus Ro-
 manus paulò antè gentium moderator, exsutus imperio, gloriâ, jure,
 ingrandi inops, despectusque, nè servilia quidem alimenta reliqua ha-
 bet. Sociorum, & Latii magna vis, civitate pro multis, & egregiis fa-
 ctis, à vobis datâ, per unum prohibentur: & plebî innoxie patrias se-
 occupavere pauci satellites, mercedem scelerum. Leges, judicia,
 provinciæ, reges, penes unum, denique necis civium, & vitæ
 licentia. Simul humanas hostias vidistis, & sepulchra infecta sanguine
 civili. Estne viris reliqui aliud, quàm solvere injuriam, aut mori per
 irrem? quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro septis
 canit: neque quisquam extremam necessitatem nihil ausus, nisi mulie-
 ingenio, expectat. Verùm ego seditiosus, uti Sulla ait, qui præmia
 barbarum queror; & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet,
 non aliter Salvi, satisque tuti in imperio eritis, nisi Verrus Picens,
 scriba Cornelius, aliena bene parata prodegerint: nisi approbaveritis
 omnis proscriptiones innoxiorum, ob divitias; cruciatus virorum illu-
 rium; vastam urbem fugâ & cædibus; bona civium miserorum, quasi
 Cimbricam prædam, venum, aut dono datam. At objectat mihi pos-

N O T Æ.

^a Retinendæ.] Id est, ad retinendum.
 intelligitur causâ.

^b Servilia.] Quinorum frumenti mo-
 dum fuisse ea, in singulos menses, ex Do-
 to, ad Terentii Phormionem discimus.
 hinc licet conicere, aliquid in fru-
 menti distributione à Sylla mutatum fuisse.

^c Vitæ licentia.] Nemo enim, illo in-
 nec bona, nec Patriam, nec vitam,
 eo modo poterat, ut testatur Cicero.

^d Extremam.] Mortem.

^e Queror.] Gronovius legendum esse
 queror: At pace tanti viri nihil mu-
 dum censeo; quin sensum meliorem,
 que ex Lepidi ingenio, queror vide-

^f Efficere. Intendit enim Syllæ crimina-
 res eo modo proponere, ut per se di-
 tur; quod quidem in posteriori per-
 um est, cum dicit, Et bellum cu-
 quia jura pacis repeto. Si in priori
 legas quia, nam sæpe eam vim
 res erit clarissima. Lege modò
 videbis. Perinde enim est ac si diceret

Intepte Sylla me seditiosum vocat, cum in
 eo sim, ut querar, quod præmia antehac
 in seditiosos collata fuerint.

^g Scriba.] Itâ vocari sunt qui in tabulas
 rationes publicas referrent. Quorum qui-
 dem ordo honestus erat, quod eorum ho-
 minum fidei tabulæ publicæ, periculaque
 Magistratuum committuntur, ut ait Ci-
 cero: At officium mercenarium, nec ma-
 gni testimonii aut præcii; si Alex. Neapo-
 litano, aliisque, undè & istud colligi po-
 test, fides est adhibenda. Hic vero Cor-
 nelius & Verrus ex eo numero fuerunt,
 qui malo publico creverant, satellites Syl-
 læ tyrannidis & crudelitaris, atque adeo
 maxime exoti, ut, vel ex hoc loco apparet.

^h Ob divitias.] Dicit divitias causam,
 fuisse, ut innoxii quoque proscriberentur.

ⁱ Cimbricam.] Cimbri populi fuerunt
 Germaniæ, supra Saxones, ad Septentrio-
 nem, in peninsulâ ab ipsis Cimbricâ dictâ,
 quos ab extremis Galliæ profugos, cum
 Theutonis & Tigurinibus, Marius novissime
 condegerat.

sessiones ex bonis proscriptorum: quod quidem scelerum illius vel maximum est, non me, neque quemquam omnium satis tuum fuisse, si recte^a faceremus. Atque illa quæ tum formidine mercatus sum, precio soluto,^b jure, dominis tamen restituo: neque pati consilium est, ullam civibus prædam esse. Satis illa fuerint, quæ, rabie contracta, toleravimus, manus conferentes inter se Romanos exercituus, & arma ab externis in nosmet versa. Scelerum & contumeliarum omnium finis. Quorum adeò Sullam non poenitet, ut & facta^c in gloriâ numeret; & si liceat, avidius feceret. Neque jam, quid existimetis, de illo, sed quantum vos audeatis, vereor: ne, alius alium principem expectantes, accipiamini, non opibus ejus, quæ fviles & corruptæ sunt, sed vestra concordia, quam captum ire licet; &^d quàm audeat tam videri felicem. Nam præter satellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata præter victoriam? ^e scilicet milites: quorum sanguine, Tarrulæ, Scyroque, pessumis servorum, divitiæ partæ sunt. an, quibus prælatus in magistratibus capiundis Fufidius, ^f ancilla turpis, bonorum omnium dehonestamentum? Itaque maximum mihi fiduciam perit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores, nihil præter ^g tyrannum quæsitum est. ^h Nisi fortè tribuniciam potestatem eversum profecti sunt per arma conditam à majoribus suis: ⁱ utique jura & judicia sibi extorquerent: egregiâ scilicet mercede, cum ^k relegati in plaudes & Sylvam, contumeliam atque invidiam ^l suam, præmia penes paucos intel-

I N T E R P R E T A T I O.

^a Cum intelligerent, postquam relegati atque invidiam tantum esse pro se, præsent in plaudes & Sylvam, contumeliam ^l sua verò penes paucos.

N O T Æ.

^a Faceremus.] Pro fecissimus: Ita & Terentius, sæpe.

^b Jure.] Suijant les formes de Justice.

^c In gloriâ.] Videtur ad id respicere quod Plutarchus, palam, in foro Syllam dixisse, testatur, cum publicum præsidium à se dimississet, Sese omnium à se gestarum rerum paratum esse rationem reddere.

^d Quàm audeat.] Hic aliquid deesse putant, deinde quod libet mutant & addunt. Difficile non est; neque ea res agitur. At sensus nullus est; Nullus sit; nam malim equidem ego scire me aliquid perdidisse, quàm pro eo aliud per imperitiam fumere, & gestare. At verò videamus, annon sensus aliquis ex istis verbis possit erui. Hac ipsâ periodo dixit Lepidus, Ve-

reor quantum vos audeatis. Potuerit dicere, Vereor quàm Sylla audeat, quàm audeat videri felicem; Atque illud egregiè quadrabit, cum omnes à felicitate sciant Syllam cognominatum fuisse.

^e Scilicet milites.] Ironia est.

^f Ancilla.] Per maximum contemptum irâ loquitur.

^g Tyrannum.] Syllam, scilicet.

^h Nisi.] Ironica dubitatio.

ⁱ Utique.] Respondet ironice dubitationi: Vel si mavis, ejus est continuum quod magis probo.

^k Relegati.] Itâ, per contemptum, loquitur de agris, quos suis militibus Sylla dividebat: Quamquam co-divites colunt multos effecerat.

gere
res i
ante
sceler
esse b
biffu
man
urba
pita
manu
per h
gnita
facere
proba
Con
Tu
maxi
C
Qu
apud
maxim
bluc.

Inc
am m
bulet, c
figeat
quis à p
neatim
Ob
fucunt
Qu
a p
tam, u
dubito
me cor
implec
pro spe
curam
uation
Nisi for
vident
e Pri
tate
maxim

gere

gerent. Quare igitur tanto agmine atque animis ^a incedit? quia secundæ res mirè sunt vitiis ^b obtentui; ^c quibus labefactatis, quam formidatus antea est, tam contemneretur: nisi fortè ^d specie concordie & pacis, quæ sceleri & parricidio suo nomina indidit. Neque aliter populo Romano esse belli finem ait, nisi maneat expulsa agris plebes, præda civilis acerbissima, jus, iudiciumque omnium rerum penes se, quod populi Romani fuit. Quæ, si vobis pax, & concordia ^e intelleguntur, maxima turbamenta reip. atque exitia ^f probate: annuit legibus impositis: accipite orium cum servitio: & tradite exemplum posteris ad populum Romanum suimet sanguinis ^g cæde circumveniundum. Mihi, quamquam per hoc summum imperium satis ^h quæsitum erat nomini majorum, dignitati, atque etiam præsidio; tamen non fuit consilium ⁱ privatas opes facere; potiorque visa est periculosa liberatas, quieto servitio. Quæ si probatis; addeste Quirites; & bene iuvantibus diis, M. Æmilium ^j Consulem ducem & autorem sequimini ad recipiendam liberatam.

Tunc verò & ^k posci. dum cæteri ejusdem causâ ducem senatus ratî maximo gaudio bellum irritare. *Nonius, irritare, provocare.*

^l Curionem ^m quæsit, ut adolescentior, & populi suffragiis ⁿ integer;

INTERPRETATIO.

^a *Quæ, si pro pace & concordia veniunt quod animum vestrum, probate igitur maxima turbamenta atque exitia Reipublicæ.*

^h *Quamvis satis consularam per hoc summum imperium, & Consulatum, nomini & gloria majorum meorum, dignitati, atque etiam præsidio.*

NOTÆ.

^a *Incedit.* Id est, *Qui fit igitur, ut tam magnificè per ora nostra Sylla ambulet, cum jam omnes ejus dominationis figeat?* Peropus verò fuit sibi istud Lepidus à parte Populi objeceret, ut ejus potentia timor dissolveretur.

^b *Obtentui.* Id est, *mirè vitia tegunt, faciumque ut quid splendidum videantur.*

^c *Quibus.* Rebus secundis, scilicet.

^d *Specie.* Hic corruptam esse scripturam, ut sentit clarissimus Douza, nullus dubito: Correctionem quam modestissime conjecturam dicit, non possum non amplecti, cum propemodum nihil mutet. *Pro specie reposuit spes est,* atque conjecturam, ex loco planè simili, in hac ipsa oratione, confirmat, ubi dixit Lepidus, *Nisi fortè speratis per sedium jam aut tyrannidis, &c.*

^e *Probate.* Efficacissima est ista agendi ratio, cum quis adversario, quod ipsum maxime urgeat, concedit.

^f *Cæde.* Mercede reponendum esse contendit Douza. *Cædes* equidem sanguinis, duriter sonat: sed nolim tamen ex durâ oratione eam extrudere.

^g *Privatas.* Id est, *mibi soli prospicere; vel, Me solum tutum & felicem agere.*

^h *Consulem.* Illum ipsum, scilicet.

ⁱ *Posci.* Videtur deesse nomen proprium ducis, quod ex his reliquiis, licet corruptis, concinnandum est, legendumque; *Tum V----- posci, cum cæteri ejusdem causâ ducem se natos rati, &c.* Verba sunt Ursini.

^k *Curionem.* Consul fuit, anno, à Lepidi Consulatu, altero.

^l *Quæsit.* A Verbo *Quæso*. Ex quo *Quæso* & *Quæsit* tantum manserunt.

^m *Integer.* Id est, *qui neque ad id tempus honores petiverat neque ambiverat; cuique Populus nondum suffragatus erat.* Atque hinc licet conicere hunc Lepidum sese præpositum studuisse.

ætati concederet ^a Mamerci. *Priscianus lib. x.*

Philippus, qui ætate & consilio cæteros antiebat. *Servius l. ix.*

Oratio L. Philippi contra Lepidum.

Maximè vellem, P.C. remp. quietam esse, aut in periculis à promississimo quoque defendi: denique prava incepta consulatoribus noxe esse. Sed contrà, seditionibus omnia turbata sunt, & ab iis, quos prohibere magis decebat. Postremò, que pessimi & stultissimi decrevère, à bonis & sapientibus faciunda sunt. Nam bellum, atque arma, quamquam vobis invisa, tamen, quia Lepido placent, sumenda sunt. Nisi fortè cui pacem ^a præstare, & bellum pati consilium est. Pro dii boni, ^b qui hanc urbem, omisâ curâ, adhuc regitis; M. Æmilius omnium flagitiosorum postremus, qui, pejor an ignavior sit, deliberari non potest, exercitum opprimundæ libertatis habet, & se è contempto metuentium effecit: vos mussantes, & ^c retractantes verbis, & vatum carminibus, pacem optatis magis quàm defenditis: neque intelligitis mollitiæ decretorum vobis dignitatem, illi metum detrahi. Atque id ^e jure: quoniam etiam ex rapinis consulatum, ob seditionem provinciam cum exercitu adeptus est. Quid ille ob benefacta cepisset, cujus sceleribus tanta præmia tribuistis? ^d At scilicet, ii, qui ad postremum usque, legatos, pacem, concordiam, & alia hujuscemodi decreverunt, gratiam ab eo perperere. Imo despecti & indigni rep. habiti, prædæ loco æstumantur: quippe ^e metu pacem repetentes, quo habitam amiserant. Equidem à principio, cum Etruriam conjurare, proscriptos accersiri, largitionibus rempubl. ^f lacerari videbam, maturandum putabam, & Catuli consilium cum paucis securus sum. Cæterum illi, qui gentis Æmiliæ benefacta

INTERPRETATIO.

^a Nisi fortè alicui mens est pacem dare, & bellum pati.

^b Vos dum tacetis, vel reluctamini vobis & carminibus vatum, optatis magis pacem, quàm eam defenditis.

NOTÆ.

^a Mamerci.] Lepidus intelligitur, illud enim fuit prænomen Æmiliorum. Sed notandum duos continentur & annis subsequentibus Consules factos fuisse.

^b Qui.] Istud qui, non ad Deos refertur, sed ad homines. Senatores scilicet, quos Philippus appellabat. Quasi diceret, non istud stupendum, Vos, qui hanc urbem regitis, non providisse, ne Lepidus, &c.

^c Jure.] Id est, id vobis pro merito accidit.

^d At scilicet.] Amara ironia, quæ adversarios seu repugnantes inducit, sibi, quod illos maximè urgeat, objectantes.

^e Metu.] Certe eorum mirè expressit & irrisit insaniam, qui per socordiam, Rempublicam administrant.

^f Lacerari.] Id est, in partes & factiones dividi.

extollebant, & ignoscendo populi Romani magnitudinem ^a auxisse, nusquam etiam tum Lepidum progressum videbant; cum ^b privata arma opprimundæ libertatis cepisset, sibi quisque opes aut patrocina ^c quaerendo, consilium publicum corruerunt. At tum erat Lepidus latro cum ^d calonibus, & paucis ^e ficariis; quorum nemo non diurnâ mercede vitam ^f mutaverit nunc est pro consul cum imperio, non ^g emto; sed dato à vobis, cum legatis adhuc ^h jure parentibus: & ad eum concurrere homines omnium ordinum corruptissimi; flagrant inopiâ & cupidinibus scelorum conscientia exagitati: quibus quies, in seditionibus; in pace, turbæ sunt: hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt, ⁱ Saturnini olim, post ^k Sulpicii, dein Marii, ^l Damasippique, nunc Lepidi satellites. Præterea Etruria, atque omnes ^m reliquæ belli arrectæ: Hispaniæ armis sollicitatæ: Mithridates in latere vectigalium nostrorum, quibus adhuc sustentamur, diem bello circumspicit: quin, præter idoneum ducem, nihil abest ad subvertendum imperium. ⁿ Quod ego vos oro, atque obsecro P. C. ut animadvertatis; neu patiamini licentiam scelorum, quasi rabiem, ad ² integros contactu procedere. Nam ubi malos præmia sequuntur, haud facile quisquam gratuito bonus est. An expectatis dum

INTERPRETATIO.

^a Caterum illi, qui gentis Æmilie beneficia extollebant; & dicebant magnitudinem P. Romani crevisse ignoscendo, nusquam adhuc videbant Lepidum progressum.

² Neve patiamini licentiam scelorum quasi rabiem procedere contactu ad eos qui non sunt corrupti.

NOTÆ.

^a Extollebant.] Ut, Scilicet, Senatui ad misericordiam erga Lepidum facilius adducerent.

^b Privata.] Id est, sine Senatus auctoritate.

^c Quaerendo.] Rem istam Catonis verbis ita proferas, Sibi quisque consilium capiendo, eo factus est impetus in vacuum rempublicam.

^d Calonibus.] Servi sunt militum. Des Guajats.

^e Ficariis.] Gall. dicunt, Des Assassins: Des Coupe-jarrets.

^f Mutaverit.] Hoc dicit per maximum rerum nebulonum contentum; ut vilitates fuisse intelligatur, qui vitam suam pro alimentorum pretio condonare non dubitarent.

^g Emto.] Prout antea, quandiu Lepidus pecuniâ suâ conductis ficariis stipatus vivebat.

^h Jure.] Scilicet Imperatori suo parere tenentur Legati.

ⁱ Saturnini.] Hic Gracchanas leges assurens, seditionem ante aliquod tempus moverat.

^k Sulpitii.] Hic Tribunus plebis, annitente Mario, legem tulit, ut exules revocarentur, & ut ipse Marius adversus Mithridatem Dux crearetur: Proscriptus deinde a Syllâ, à servo proditus, reatus & occisus est. Servum verò quod attinet, ob indicium manumissus, sed statim, ob scelus erga Dominum, de saxo Tarpeio dejectus, simul ejusdem facti præmium & poenam consecutus est.

^l Damasippique.] Hic Prætor fuit, nullâ virtute præditus, qui ex Marii voluntate, Syllani nominis defensores crudelissime mactavit.

^m Reliquæ.] De iis loquitur, qui à Marii parte steterant.

ⁿ Quod.] Propter quod.

exercitu^a rursus admoto, ferro, atque flammâ urbem invadat? quod multo propius est ab eo, quo agitât, statu, quàm^b ex pace & concordia ad arma civilia: quæ ille adversum divina & humana omnia cepit, non pro suâ, aut quorum simulat injuriâ, sed legum ac libertatis subvertendæ. Angitur enim, ac laceratur animi cupidine, &^c noxarum metu, expers consilii, inquires; ^d hæc atque illa tentans, ^emetuit otium, odit bellum, luxu atque licentiâ carendum videt, atque interim abutitur vestrâ socordia. Neque mihi satis consilii, metum, an ignâviam, an dementiam eam appellem: qui videmini^f intenta mala quasi fulmen optare se quisque ne attingat, sed prohibere ne conari quidem. Et quæ considerate quàm conversa rerum natura sit. Antea^g malum publicum, occultè; auxilia palam instruébantur, & eo boni malos faciliè anteibant, nunc pax, & concordia disturbantur palam; defunduntur occultè. Quibus^h illa placent, in armis sunt: vos in metu. Quid expectatis?

INTERPRETATIO.

^a Qui videmini optare quisque, ne objecta mala, quasi fulmen, attingat se, sed ne quidem conari prohibere.

NOTÆ.

^a Rursus.] Istud contra Historiæ fidem esse contendit Douza; atque ex eo præsertim, quod nullibi, Lepidum, ante postremam expeditionem, & pugnam cum Catulo commissam, ad Romam moenia exercituum admovisse; multo minùs, urbem ferro & flammâ invasisse, legatur. At certè, quod cum tanti viri bonâ veniâ dictum sit, non videtur probare Douza quod intendit: non enim licet quæ Rhetoricè à Philippo adversus Lepidum dicta sunt, statim ad historiæ rigorem exigere; quasi reverâ ille voluerit dicere, Leppidum ferro & flammâ Urbem invasisse; Vel, si id maxime, non ideo tamen locum, hunc corrigere opus fuerit, cum potuerit O. ator, quod à nefariis satelliti- bus antea patratum esset, ipsi Lepido, quamquam novo eorum duci, tribuere. Nihil ramen eâ dere historia. Quid inde? Fortè res atrox non fuit, vix fortè erupit; adeoque ab Historicis neglectam fuisse possumus suspicari. Verùm quid opus est rationes congerere, cum ex hac ipsâ oratione, cuius cum aliquâ attentione legenti, Lepidum antè aliquid turbasse, quàm cum Catulo pugnaret, satis superque probetur.

^b Expace.] Haud dubiè mendosam esse

scripturam hanc idem Douza arbitratur, quam juxta cum ignarissimis sese intelligere dicit; adeoque totum locum interpolandum censet: Cæteri tacent. Fortè sensus aliquis ex hac paraphrasi eruatur; inde enim mihi videtur, ac si dixisset Philippus, Non jam prolatare tempus est, ut factum antea, cum Lepidus ceniendus magis quàm profligandus videbatur, quandiu cum paucis sicariis nihil amplius quàm civitatem aliquo modo poterat commovere: Nunc ille in eo non versatur; cives ad arma compellere non sinit, cum per vos exercitum habeat; & citius eveniet, ut ille e rro & flammâ urbem invadat, quàm ut cives ad arma capiendâ sollicitet.

^c Noxarum.] Optimè; nam poenam commitem habet culpa.

^d Hæc atque illa.] Id est, Omnia, etiam diversissima.

^e Metuit.] Lepidum insanum miserumque facit, cum ita fluctuantem & incertum fingit.

^f Malum.] Id est, si quis contra legem & Senatus auctoritatem, aliquid auctor, clam illud parabat, &c.

^g Illa omnia perturbare.

nonne pudet, ut piget rectè facere. an Lepidi^a mandatur animos movent
 qui placere ait, sua cuique reddi, & aliena tenet: belli jura rescindi,
 cum ipse armis cogat: civitatem confirmari, qui^b adeptam negat: con-
 cordiæ gratiâ plebi tribuniciam potestatem restitui, ex quâ omnes dis-
 cordiæ accensæ. ^c Pessume omnium, atque impudentissime. tibine ege-
 ntas civium, & luctus curæ sunt, cui nihil est domi, nisi armis partum,
 aut per injuriam? alterum consulatum peris, ^d quasi primum redidderis:
 bello concordiam quæris, quo parata disturbatur: nostri proditor, ^e istis
 infidus, hostis omnium bonorum. ^f Ut te neque hominum, neque deo-
 rum pudet, quos perfidiâ aut perjurio violasti! Qui, quando talis es,
 maneat in sententiâ: & retineas arma, te hortor: neu prolatandis sedi-
 tionibus inquires ipse, nos in sollicitudine ritineas. Nequete provinciæ,
 neque leges, neque dii penates civem patiuntur. Perge, quia cœpisti;
 ut quàm maturrumè merita invenias. Vos autem, P. C. quosque cun-
 ctando remp. intutam patiementi, & verbis arma ^g tentabitis? Delectus
 adversum vos habiti: pecuniæ publicè, & privatim extortæ; præsidia de-
 ducta atque imposita; ex lubricine leges imperantur: cum interim vos
^h legatos & decreta paratis. Et quantò, mehercule, avidius pacem perie-
 ritis. tantò bellum acrius erit; cum intelliget se metu magis, quàm
 æquo & bono sustentatum. Nam qui turbas, & cædem civium odisse
 ait, & ob id, armato Lepido, vos inermes retinet, ⁱ quæ victis tole-

INTERPRETATIO.

^a Nam quicumque dicit se odisse turbas & cædem civium, & ideo retinet vos inermes, dum Lepidus est armatus, ille po-
 tius censet ut patiamini ea quæ sunt to-
 leranda victis, cum ea positis aliis in-
 stigere.

NOTÆ.

- ^a *Mandata.*] Invidiosè de incep-
 tis agit, ut eos qui ipsi auscultabant,
 quasi ejus servi obsequentes fuissent, acer-
 be vulneret.
- ^b *Adeptam.*] Confidentur, pro adem-
 ptam adeptam reposui. Itâ enim sensus po-
 tulat Miror; quomodo alii præterierint.
- ^c *Pessume.*] Lepidum tanquam præsen-
 tem, & quidem ad persuadendum modo
 maxime efficaci Philippus alloquitur.
- ^d *Quasi primum.*] Rhetorico artificio
 Lepido objicit, quod se adhuc pro Con-
 sule gereret; cum ex Consulatu, exerci-
 tui præesset.
- ^e *Istis.*] Iis, scilicet, qui Lepido fi-
 dem abebant.
- ^f *Ut te.*] Cum Syllæ acta, multum re-
 nitente plerâque nobilitate, Lepidus res-
 cinderet; Sacramento, ne patriæ bellum
 inferret, cum ipsi concreditus est exerci-
 tus. à Senatu adactus est. Jam illi istud
 objicitur.
- ^g *Tentabitis.*] Id est, conabimini verbis
 armorum vim repellere. Vix majus aliud
 malum in Republicâ, quàm cum ejus
 habent in manus infirmas inciderunt; eo
 enim fit, ut, qui bonum & honestum tur-
 pi lucro anteponunt, paucorum scelera-
 torum dolis & crudelitati objiciantur. Pef-
 simi sunt hæc in parte, quos nostri *bono-
 homines* vocant; quamquam illorum quis-
 que eam laudem salutationibus & præn-
 tationibus aucupetur.
- ^h *Legatos.*] Qui Lepidi ferociam mul-
 ceant, cum potius eâ re magis augeatur.
- ⁱ *Ait.*] Quidam, quem nominare pro-
 hibet viri de bonis litteris bene meriti,
 elegantia, lectionem receptam esse fate-

tanda sunt, ea, cum facere possitis, patiamini potius censer. Ità illi vobis pacem, vobis ab illo bellum^a suadet. Hæc si placent; si torpedio animos oppressit, ut oblici scelerum^b Cinnæ, cujus in urbem reditu, decus, atque ordines omnes interierunt, nihilo minus vos, atque conjuges, & liberos, Lepido permittari sitis; quid opus decretis quid auxilio Catuli; quin is & alii boni ramp, frustra curant. Agere lubet; parata vobis Cethegi, atque alia proditorum^c patrocinia, qui rapinas & incendia instigare cupiunt: & rursus ad vultum deos penitus manus armare. Sin libertas & bella magis placent: decernite digna nomine, & augere^d ingenium viris fortibus. Adest novus exercitus, & ad hoc, ^e colonie veterum militum, nobilitas omnis, duces optime fortuna meliores sequitur, Jam^f illa, quæ societas nostrâ collecta sunt, dilabentur. Quare ita censeo; quoniam Lepidus exercitum^g privato

INTERPRETATIO.

^a Ità ille suadendo inducit pacem Lepido à vobis, vobis verò bellum ab illo.

NOTÆ.

tur; sed secum & cum Sallustianâ elegantia pugnare contendit: Numeri rationem in verbis illis tribus, *ait, retinet censer*, perperam à sciolis inversam, & locum, vel suo periculo, castigandum esse, fidentur Pronuntiat: Deinde à nato nemine usque adhuc animadversum demiratur illud, sine quo sibi alii quomodo satisfecerint, nescit: Denique magnificè sese effert, quod primus, pro *ait, aiunt*, pro *retinet, retinent*, &c. legendum esse intellexerit. Fundamentum istius applausus est, quod ille putavit Pronomen *qui* non posse nisi ad Lepidum referri; quod, quia ridiculum visum est, ideo in aliorum hæret stupiditate, ipsemet stupidus, scilicet. Ipse ego omnium fortè stupidissimus; Ne id quidem mirabor, (quamquam res mihi usque ad eò apertur videtur, ut supervacuum habeam, quicquam addere interpretationi.) Ità enim evenit, ut, vel ea, quæ oculis & manibus attractamus & comprimimus, cum curâ investigemus, nec videamus. Hæc ideo annotavi, quia, cæteris plorare jussis, sibi tam bellè assentari; eosque, qui non vident tamen oculorum aciem maxime intendunt, vituperare, aut contemnere, injurium visum est.

^a *Suadet.*] De quovis loquitur, qui pro Lepido in Senatu verba faceret.

^b *Cinnæ.*] Hic ab Octavio Româ pulsus, postea, ei abrogato Consulatu, cum

exercitu ad Urbem venit, & Romanos commatu interclusit; deinde cum Romanam intrasset, Consule Octavio, plorantibusque aliis, ejus jussu intereritis, multa sævitie exempla exhibuit.

^c *Patrocinia.*] Id est, *Homines*, qui in Lepidi gratiam, quos vellent, possent, ducere.

^d *Ingenium.*] Ille idem, qui tam graviter superius hallucinatus est, optimè pro ingenium, imperium videtur reposuisse. Ità verò illud exponit, *Auge te imperium, id est Rempublicam vestram viris fortibus.* Non probo. Per Imperium supremam potestatem intelligo, quæ extra ordinem, muniti erant, quibus, more Romano, Ne quid Respublica detrimenti capere, dicebatur: Atque hanc nostram interpretationem in primis confirmat, quod solemnibus istis verbis orationem suam Philippus concludit:

^e *Colonie.*] Fortè de Syllanis militibus intelligit, quos per Hetruriam, pulsus incolis, qui adversus ipsum steterant, Sylla diviserat.

^f *Illæ.*] Loquitur de iis omnibus quæ Lepidus contra Rempublicam paraverat.

^g *Privato.*] Ille quidem cum imperio erat, atque eo à Senatu dato, ut supra dixit Philippus; sed privato consilio exercitum auxerat, & ad urbem ducebat.

confilio

consilio, paratum cum pessumis, & hostibus reip. contra hujus ordinis auctoritatem ab urbem ducit; ut appius Claudius^a interrex cum Q. Catulo proconsole, & cæteris quibus imperium est, urbi præsidio sint: operamque dent, ne quid resp. detrimenti capiat.

Uti Lepidus, & Catulus, decretis exercitibus maturum proficiscerentur. *Carissus l. 3.*

M. Lepido cum omnibus copiis Italiâ pulso, segnior neque minùs gravis, sed multiplex cura patres exercebat. *Servius. Marius Victorinus in Ciceronem.*

Obviam ire, & commori^b hostibus. *Arusianus Messus.*

Lepidus pœnitens consilii. *Cariss. l. III.*

Sic verò quasi formidine attonitus, neque animo, neque auribus aut linguâ competere. *Nonius: Competere, rei cujusque meminisse, aut constanter valere.*

Prudens omnium, quæ senatus censuerat. *Arusianus.*

Magnis operibus^c profectus, oppidum cepit, per L. Catilinam legatum. *Festus.*

Domitium pro consulem ex citeriori Hispaniâ cum omnibus copiis: quas paraverat, arcessivit. *Prisc. l. x. Arcessivit, inquit, & lacessivit.* Sanctus aliter, & ingenio validus. *Cariss. l. I. aliter pro alias.*

Gens rarò egressa finis suos *Serv. ad lib. XI. Æneid. Arusian. Messus.*

Nisi cum ira belli desenuisset *Prisc. l. x.*

Matura verunt exercitum^d Dyrrachium cogere. *Arusianus Messus.*

Illò profectus, vicos, castellaque incendere, & fugâ cultorum deferta, igni vastare: neque elato, aut securo esse animo, metu gentis ad furti belli peridoneæ. *Non. Serv. ad XI. Æneidos.*

Liberis ejus avunculus erat. *Donatus ad Phormionem Terentii.*

Nihil ob tantam mercedem sibi abnuituros, *Arusianus Messus.*

Insanum aliter suâ sententiâ, atque aliarum mulierum. *Cariss. l. I. aliter pro aliâs.*

Solis viis. *Donatus Phorm. act. v. scen. VIII.*

Jussu Metelli cornicines occanuerunt. *Priscianus lib. x. Servius, III: Georg. Virg. Diom. lib. I. cap. IV.*

Nexuit Catenæ modo. *Prisc. l. x.*

NOTÆ.

^a Interrex.] Ita vocabatur qui medius inter duos reges, imperium habebat, donec, priore mortuo, alius sufficeretur.

^b Commori fuit à morte Romuli; munus verò post exactos rege, præcipuè comitiorum causa. & ad quinque dies tantum, duravit, idemque quod Consulum.

^c Hostibus.] Id est, cum ipsis.

^c Profectus.] Alii *profectis*, alii *operibus confectis*, legunt. Locus corruptus, ni fallor.

^d Dyrrachium.] Urbs est Macedoniæ, ad mare Adriaticum, aliter Epidamnus dicta. Hodie *Durazzo*.

^e Furti.] *Les stratagemes.*

Doctus militiam. *Arufian. Messus.*

Neque se recipere, aut instruere proelio quivere. *Prisc. l. x.*

Equi sine rectore exterriti, aut saucii consternantur. *Idem l. xv.*

Occupatusque collis editissimus apud ^a Hilerdam, & cum multâ opem circumdata. *Priscianus l. v.*

At inde nullâ munitionis, aut requie morâ, processit ad oppidum. *Priscianus l. xviii. requie pro requiei.*

Agreste. *Carif. l. i.*

Ardebat omnis Hispania citerior. *M. Fabius Victor. de invencione Cic. l. i.*

^{a b} Et ponere validam urbem multos dies ^c restantem pugnando vix *Non.*

Itaque ^d Sertorius, levi præsidio relicto in Mauritaniâ, noctus obitram noctem, aestu secundo, furtivâque celeritate, vitare proelium transgressu conatus est. *Agellius l. 10. c. 26. Nonius Marcellus.*

Transgressos omnis, recipit mons Ballera, præceptus à Lusitanis. *Idem ibidem.*

Earum aliæ paululùm progressæ, nimio simul & incerto onere, cum pavor corpora agitaverat, deprimebantur. *Idem.*

Locum editiorem, quàm victoribus decebat, capit. *Serv. viii. Æneidos, Arufian. Messus.*

Et Mox ^e Fusidius adveniens cum legionibus, postquam tantas aruitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hosti quam suis opportuniora, videt *Nonius.*

Cum Sertorius neque erumperet, tam levi copiâ navibus fugam maturabat. *Serv. Fuldanus. Messus.*

Itineris eorum Mercellus per litteras gnarus. *Arufianus.*

Itaque Servilius ^f ægrotum ^g Tarenti collegam prior transgressus, introivit ad Corycum urbem inclutam: pastusque nemore, in quo cum gignitur. *Prisc. Non.*

N O T Æ.

^a *Hilerdam.*] Hilerda, seu Ilerda, ut alii scribere malunt, urbs est Tarraconensis Hispaniæ, hodie *Lerida* dicta.

^b *Et ponere.*] Pro hic vocibus in quibusdam Nonii manuscriptis. Digonem se reperisse testantur viri docti, unde Vizonem legendum esse conjecit Putschius. Probo, ut ille ait, duce, qui in voce ZO, se nullum nomen hâc syllabâ terminatum reperisse testatur, nisi unum barbaræ civitatis, lectum in Sallustio *Vizo, Vizonis.*

^c *Restantem.*] Id est, *resistentem.*

^d *Sertorius.*] Vir fuit summæ, sed cala-

mitosæ virtutis, cui, à Syllâ proscripto, cum Hispaniam armasset, Res Romanae uno Imperatore resistere non potuit, quæ non prius bello quàm suorum fecibus extinctus est.

^e *Fusidius.*] Liplius *Aufidius*, & de bello Sertoriano accipit, ex Plutarcho.

^f *Ægrotum.*] Potius est ut Sallustius scripserit credam, *ægrotum collegam*, de Liplianâ sententiâ, inquit Dou-

^g *Tarenti.*] Tarentus urbs est Calabria à Phalanto Lacone condita.

Ad ^a Olympum atque Phaselida. *Prisc.*

Apud ^b Corycum. *Idem.*

Apud ^c Læte oppidum cui nomen oblivionis condiderant. *Idem. Serv.*

Æneidos.

Repulsus à Læte oppido. *Idem Prisc.*

Apud ^d Mutinam. *Idem.*

Apud ^e Præneſte locatus. *Idem.*

Medio diei. *Messus.*

Quietam à bellis civitatem. *Idem.*

Militiæ peritus. *Idem.*

Sertorius portis turbam morantibus, & nullo, ut in terrore solet;

peris aut imperii discrimine, per calorum corpora, ^f ad medium quasi

super adstantiam manibus in murum attollitur. *Nonius. Serv.*

Neque detrusus aliquotiens terretur *Prisc. l. xv.*

Dubitavit acie pars. *Idem.*

Quos inter maxumè. *Caris.*

Amore primo. *Caris.*

Idem fecère Octavius & Q. Cæpio sine gravi cuiusquam expecta-

tione, neque sanè ambitu publici. *Serv. ad l. iv. Æneid. Ambire signi-*

ficari & rogare. Sallustius in Jugurtha: Quos ego audio ambire, sati-

us singulos. Dicebatur & ambio illum, pro rogo. Sallustius. in l.

Idem fecère, &c.

Cam aræ & alia diis sacrata, supplicum sanguine fæda rentur. *Idem.*

Postremò ipsos colonos per miseras & incerta humani generis orare.

Idem ad illud xi. Æneidos.

— per eversa genitor fumantia Troja.

Excidia obtestor.

Et paucis quibus peritia & verum ingenium est abeuntibus. *Idem.*

Perpenna tam paucis profectus, vera est æstimanda. *Idem ad xii.*

Æneidos.

NOTÆ.

[^a Olympum atque Phaselida.] Urbes
in Lyciæ maritimæ & validissimæ,
deturbatis latronibus qui illuc præ-
cipuas pyratikas comportabant, P. Ser-
vilius evertit.

[^b Corycum.] Plinio Mons est, & an-
te, & oppidum Ciliciæ. Mons seu pro-
montorium ab aliis, Strabone putâ, pro-
montorium optimum crocum celebratur; ab
aliis oppidum. Est item Corycus Cretæ
promontorium.

[^c Læte.] Urbs est Macedoniæ non lon-
ge à Thermaico sinu, ad Septentrionem.

[^d Mutinam.] Galliæ togatæ oppidum;

Hodie Italiæ adscribitur, vocaturque
Modene.

[^e Præneſte.] Urbs Latii, non longè à
Româ.

[^f Ad medium.] Quid hic sibi velit Au-
tor, difficile non est conjicere, Sertorium,
scilicet, calorum humeris sublatum, in
muros ab iis, qui super stabant, receptum
fuisse cum olim alti non amplius essen-
t, quàm ad arcendum impetum.

[^g Perpenna.] Non crediderim hoc loco
de illo sermonem esse qui Aristonicum vi-
cit; sed de eo de quo postea, qui Serto-
rium in convivio trucidavit.

FRAGMENTA

LIBRI II.

HISTORIARUM.

SARDINIA in Africo mari facie vestigii humani, in orientem quàm in occidentem latior prominet. *Agellius lib. xiii. cap. xv.*
Non. Faciem totius corporis formam, ὁμοιωτον, id est, os, fuit antiquitas prudens; ut ab aspectu species, & à fingendo figura, à factura corporis facies. Sallust. l. ii. Sardaniam, &c. Isidorus.

Inde ^b Ichnusa appellata. *Solinus.*

Dubium an Insula sit, quod ^c Eruiatque ^d Austri superjectis fluctibus circumlavit. *Nonius lavit, pro lavat.*

Nam Sullam consulera de reditu ejus legem ferentem ex compo-
 trib. pl. C. Herennius prohibuerat. *Notat. Agell. l. x. c. xx. Sallustius proprietatis in verbis retinentissimum consuetudini concessisse, & privilegium, quod de. Cn. Pompeii Magni patris reditu ferebatur, legem appellasse.*

Nam procul & diversis ex regionibus. *Carisius. Asper, procul requit, est è loco.*

Obviam fuere. *Carisius ibidem. Asper, ait, vetustè obviam fuere adverbio quàm nomine uti maluit.*

Urbe, patriâque extorres. *Messius.*

Genus militum suetum à pueritiâ latrociniiis. *Idem.*

Inter læva mœnium, & dextrum flumen ^e Turiam, quod ^f Valentiam parvo intervallo præterfluit. *Prisc. l. v. & vi. Turiam dixit, qui accusativus generis masculini est, non neutri.*

In fiduciâ, quam argumentis, purgatiores dimittuntur. *Donatus Phorm. act. i. sc. iii. & Hecyr. act. iv. sc. iv. Nonius. Fiducia est fiducia. Servius.*

NOTÆ.

^a *Sardinia.*] Mediterranei maris insula. Douza hoc fragmentum ex Isidoro augere conatur.

^b *Ichnusa.*] Id est, *Sardinia*; A vestigii similitudine Græca ætymologiâ sic nuncupata.

^c *Erui.*] Erus ventus est spirans ab ortu æquinoctiali. Subsolanus quoque dicitur.

^d *Austri.*] Ventus à meridie, qui &

Notus, nomine à Græcis mutuato, vocatur.

^e *Turiam.*] Turia rivus est Hispaniæ Tarraconensis, qui non est cum Douza flumine confundendus, cùm ille in Mediterraneum, hoc verò in Oceanum devolvatur.

^f *Valentiam.*] Urbs uest Hispaniæ Tarraconensis.

Antequam regressus Sertorius instrueret pugnae suos. *Arustianus.*

Ipsæ animi atrox. *Idem.*

Copiis integra *Idem.*

Idem anno in Macedoniâ C. Curio. principio veris cum exercitu profectus in ^a Dardaniam, quibus potuit modis dictas pecunias coegit, *dicere, est promittere.*

Post, ubi fiduciâ nimius. *Arustianus:*

Sed ipsi ferunt taurum ex grege, quem propelitora regebat ^b Corfa nomine Ligus mulier. *Prisc. lib. vi.*

Nam quædam Corfa nomine Ligus mulier, cum taurum ex grege, prope littora regebat, transnatare solitum, atque per intervalla ^d aucto remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula, taurum ceteris degredientem usque ad insulam navigio profecta est. Cum regressu insulæ fertilitatem cognoscentes Ligures, ratibus eò profecti, eamque nomine mulieris auctoris & ducis appellaverunt. *Isidorus l. c. 6.*

Ne illa tauro parata sint. *Donatus actu iv scena ii. Andrie.*

Dedalum ex Siciliâ profectum, cum ^f Minois fugeret iram, atque *Priscianus. l. vi. Servius.*

Quem ex Mauritaniâ rex Leptasta prodicionis infimulatum cum modibus miserat. *Priscianus lib. i.*

Quos adversum multi ex ^g Bithyniâ volentes occurrere, ^h falsum arguituri. *Priscianus l. x.*

Ut actione desisteret. *Messius:*

Vespera. *Carisus l. ii.*

Argentum mutuum arcessivit. *Prisc. l. x.*

eam deditioem senatus, per nuncios Orestis cognitam, approbat. *l. vi.*

Nisi quâ flumen Lurda ⁱ Tauro monte defluens. *Idem ibidem.*

NOTÆ.

Dardaniam.] Regio est supra Macedoniam, ad Septentrionem.

Corfa.] De Corficæ insulæ exordio

Idem.] Et istud Fragmentum ex eodem Diodoro studet augere Douza. Sed certi video.

Idem.] Quia, scilicet, luxuriante egregie pastus erat.

Dedalum.] Faber fuit Atheniensis infimus, idemque insignis Matheus, qui omnium primus vela & anavi aptasse dicitur; unde ejus alata est fabula. De Labyrintho vel Minori in Cretâ insulâ constru-

xit nihil opus est loqui, cum ejus irre-meabiles vias fama apud omnes vulgaverit.

^f *Minois.]* Minos rex fuit Cræte, quem ob insignem justitiam, judicem apud inferos Poëte fabulati sunt.

^g *Bithynia.]* Asiæ minoris regio, ad Septentrionem.

^h *Falsum.]* Optimè de Nusâ Nicomedis filio hic agi, suspicatus est Douza. Vide eâ de re epistolam Mithridatis ad Arsacem.

ⁱ *Tauro.]* Mons est Taurus omnium nobilissimus & maximus, qui universam Asiam in duas partes dividit, quarum altera

Frugum

Frugum, pabulique lætus ager. *Arusianus. Servius l. i. Aeneid.*
 Neque virgines nuptum à parentibus mittebantur, sed ipse
 promptissimos delegebant. *Messius.*

Modestus ad omnia alia, nisi ad dominationem. *Donatus Pl.*
ad. l. sc. ii.

Noctu, diuque stationes, & vigilias tentare. *Carisius l. ii.*

At^a Luculum regis curâ machinata fames brevî fatigabat. Multum
 commeatus interierant insidiis latronum. *Prisc. l. vii & Nonius.*

Namque primum^b Jasonem novo itinere maris^c Æete hospitii domum
 violasse. *Priscianus lib. viii.*

^d Tartessum Hispaniæ civitatem, quam nunc Tyrii mutato nomine

^e Gaddir habent *Prisc. l. v.*

Neque subsidii, ubi soluerat, compositis. *Priscian. l. x. Solus*
autem est solitus fuerat.

Neque inermes ex prælio viros quemquam agnoturum. *Idem*
ibidem.

Eâ continentia vir gravis, & nullâ arte cuiquam inferior. *Arusian.*
Non. in Gravis.

Omnes qui circum sunt, ^f præminent altitudine millium passuum du-
 rum. *Arusian.*

* Et Pœni ferunt adversus A.N.C.M. *Donatus.*

Quia corpore, & lingua percitum, & inquietem, nomine hinc
 vix sani, Barbuleium appellabant. *Prisc. l. vi.*

Audaciter. *Idem xv.*

Ibi Fimbrianâ seditione, qui regi per obsequelam orationis, & max-
 imè odium Sullæ, graves, carique erant. *Nonius: Obsequium neu-*
nere, obsequela fem.

Moenibus deturbat. *Non. Deturbare.*

E muris canes sportis demittebant. *Idem.*

Ad hoc rumoribus, adversa in privatam; secunda in casum; se-
 cutam in temeritatem declinando, corrumpebant. *Idem.*

Ad Metellus in ulteriorem Hispaniam post annum regressus, m-

NOTÆ.

quæ ad Septentrionem spectat, Asia in-
 tra Taurum; altera, quæ ad meridiem,
 Asia extra Taurum, dicitur.

^a *Lucullum.*] Consul fuit Lucullus, Vir
 clarissimus & ditissimus, qui bellum ad-
 versus Mithridatem feliciter gessit; deinde
 privatus factus, in ædificiis, convitiis
 & apparatus, profusæ adeo fuit luxuriæ,
 ut Xerxes togatus vocaretur.

^b *Jasonem.*] Dux fuit Argonautarum
 nulli Poetarum non decantatus.

^c *Æete.*] Æetes vel Æteas rex
 Colchorum, Medæ pater.

^d *Tartessum.*] Tartessus opulenta
 fuit civitas inter duo Bætis, vel,
 die dicitur, *Guadalquivir* ostia.

^e *Gaddir.*] Per errorem Tartessus
 Gadibus; & Gadium seu *Gaddir*
 tributum esse docet in Geographia
 Vir incomparabilis Bocchartus.

^f *Præminent.*] Lipsius legit præ-
 de monte. quoplâ reliquis edidit
 telligatur.

loriâ concurrentium undique, virile & muliebre ^a secus, per vias ac
 omnia visibatur : cum quæstor C. Urbicus, alique, cognita
 voluntate, eum ad coenam invitaverant ; ultra Romanorum, & morta-
 eriam morem curabant, exornatis ædibus per ^b aulica & insignia,
 quique ad ostentationem histriionum fabricatis ; ^c simul croco sparsa
 mus, & alia, in modum templi celeberrimi. Præterea cum sedenti
 transenna demissum Victoriæ simulacrum cum machinato strepitu to-
 rium coronam capiti imponebat : tum venienti, ture quasi Deo sup-
 cabatur. Toga ^e picta plerumque ^f amiculo erat ei accumbenti : epulæ
 ætiffimæ : neque per omnem modò provinciam, sed trans maria, ex
 auritaniâ volucrum, & ferarum incognita antea plura genera, quibus
 bus, aliquantam partem gloriæ demeserat, maxumè apud veteres &
 sanctos viros, superba illa, gravia, indigna R. imperio existimantes
Metrob. Satar. l. III. c. XIII. Nonius Sospiter l. I.

Rouitque pars magna suismet, aut proxumorum telis, cæteri vice
 eorum obruncabantur. *Nonius.*

Occurrere duci, & proelium accendere, adèd ut Metello in ^g sagum,
 imuleio in brachium tela venirent. *Idem.*

^h Avidisque ita, promissisque ducibus, uti Metellus ictu ⁱ tragulæ sau-
 reur. *Idem.*

Sed Metellus in vulnere. *Don. actu. v. sc. II. And.*

Primò incidit fortè per noctem in ^k renunculo piscantis. *Non.*

Ad hoc pauca piraticæ adjungit ^l actuariâ navigia. *Idem in Piratica
 mule.*

Omnia ^m sacrata corpora in ratem imposuisse. *Arusianus.*

NOTÆ.

^a Secus.] Id est, sexus : Atque ita ve-
 locutos esse multis & benè perfe-
 Carrio.

^b Aulica.] Gall. *Des tapisseries.*

^c Croco.] Eum in odoribus habebant,
 aquâ diluebant ; unde ab Apuleio
 Seneca odoratus imber dicitur :
 ex Ciliciâ mittebatur ; hinc
 talis.

^d Cilices nimis hic maduere suis.

^e Transenna.] Servius extensum funem,
 fenestram interpretatur.

^f Picta.] Intelligendum vel de palma-
 quum merebantur ii, qui de hostibus
 reportabant, quod victorias cum
 intextas haberet, ut placet Isidoro :
 de togâ ab Erruscis sumtâ, pur-
 coloris, auro distinctâ, à triumphan-
 geri solitâ.

^g Amiculo.] Id est, loco simplicis togæ ;
 quoque amiculi nomine intelligitur.

^h Sagum.] Vestimentum erat militare
 à Gallis mutuatum.

ⁱ Avidisque.] Douza hic de pagnâ agi
 credit, in Saguntinis campis à Sertorio
 commissâ, in quâ Metellus à Sertorio
 sauciatus est.

^j Tragula.] Genus est telis, similitudi-
 ne hastæ.

^k Renunculo.] Carrio hanc vocem pro
 navigio piscatorio Gellium accipere dicit ;
 sed, in Gellii codicibus, renunculus scribi-
 tur ; & pro eo Lenunculum reponi vo-
 lunt. Lenunculus certè navigii genus est ;
 At sine manuscriptorum auctoritate non
 ausim vocem aliquam extra Latinam
 linguam eliminare.

^l Actuariâ.] Naves erant veloces, ad
 impetus, & recursus, flexusque capien-
 dos aptæ.

^m Sacrata.] Morti & diis Manibus de-
 votæ.

Suos equites hortatus vado transmittit. *Idem.*

Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. *Donatus. Adelph. act. III. sc. II.*

Circumventi dextrâ unde ferrum erat, saxa aut quid tale capere affligebant. *Arusianus.*

Sed Metellus in ulteriore provinciâ. *Donatus ad Phorm. act. I. sc. IV.*

Immane quantum animi exarsere. *Non nomen positum pro Adverbio.*

* At illi quibus res incognita erat, ivere cuncti ad portas, incognitum tendere. *Serv. F. Ursini.*

Murum ab angulo dextri lateris ad paludem haud procul remotum duxit. *Serv. Fuldanus.*

FRAGMENTA

LIBRI III.

HISTORIARUM.

EXAUDITIQUE sonus^b Bacchanaliorum. *Macr. l. I. c. IV. Saturn. Non.*

Diversa, uti solet rebus perditis, capessunt, namque alii^c duciâ gnaritat^d locorum in occultam fugam sparsi; alii^e globis eruptionem tentavere. *Prisc. l. x. Non.*

Unus constitit in agro^d Lucano, gnarus loci, nomine Publii^e. *Idem l. VI. Probus Catholicis.*

Malè jam assuetum ad omnis^f vis controversiarum. *Prisc. l. VI.*

Conjuratone claudit. *Idem l. x.*

Quasi par in oppido festinatio, & ingens terror erat, ne ex laeva nova munimenta^g madore infirmarentur: nam moenia oppidi stagnabant, redundantibus cloacis adverso aestu maris. *Non. in Mador.*

N O T Æ.

* *At illi.]* In Servio Danielis, qui Fuldano præstantior est, hoc fragmentum ita legitur, *At illi quibus aderant, ruere cuncti ad portas, incondita tenere:* Ex quo corruptè in illo altero *ivere* pro *ruere* positum esse, mihi quidem, clarum videtur.

^b *Bacchanaliorum.]* Bacchi Festorum.

^c *Globis.]* Vide supra.

^d *Lucano.]* Lucani populi fuerunt Ita-

liæ ad mare Tyrrhenum, Picentini Brutiis contermini, in extremâ partem modum Italiâ, ab Ortu.

^e *Publior.]* Id est, Publii puer, *Servus.* Mirum nî hoc in loco, de quo ex Spartaci commilitationibus sermo

^f *Vis.]* Numero plurali; ita quoque tulisse vetres aut est Priscianus: ita loquutus est Lucretius.

^g *Madore.]* Id est, humiditate.

Equis & armis decoribus cultus. *Præfianus. lib. vi.*
 Dedecores, inultique ^a terga ab hostibus cædebantur. *Idem.*
 Contra ille ^b calvi ratus quærebat num somnio thesaurus possende-

retur. *Idem. l. viii. Non. in Caloitur.*
^c Parte consumpta, reliqua cadaverum ad diuturnitatem usus fallerent
Prisc. l. x.

Epistola C. Pompeii ad senatum.

^d Si adversus vos, patriamque & deos ^e penates, totiens labores & pericula suscepissem, quotiens à primâ adolescentiâ ductu meo scelestissimos hostes fusi, & vobis salus quæsitæ est, nihil amplius in absentem statuissetis, quàm adhuc agitis, P. C. quem ^f contra æratem projectum ab bellum sævissimum, cum exercitu optime merito, quantum est in vobis, fame, miserrimâ omnium mortē, consecistis. Hac in spe populus R. Liberos suos ad bellum misit? Hæc sunt præmia pro vulneribus, & totiens ob remp. fuso sanguine? fessus scribundo, mittundoque legatos, omnis opes & spes privatas meas consumsi: cum interim à vobis per triennium vix annuus sumtus datus est. Per deos immortalis utrum censetis, me ^g vicem ærari præstare, an exercitum sine frumento & stipendio habere posse? equidem fateor me ad hoc bellum majore studio, quàm consilio profectum: quippe qui nomine modò Imperii à vobis accepto, sexaginta exercitum paravi; hostisque ^h in cervicibus jam Itæ agentis ab Alpibus in Hispaniâ summovi. Per eas iter aliud atque Hannibal, nobis opportunius patefeci. Recepi Galliam, ⁱ Pyrenæum, ^k Laletaniam, ^l Ilgeretum: & primum imperium Sertorii victoris, novis eadem militibus, & multò paucioribus sustinui: hiememque in castris inter sævissimos hostis, non per oppida, neque ^m ex ambitione meâ,

NOTÆ.

^a Terga.] Græcissimus; id est, secundum
 terga, vel per terga.

^b Calvi.] Id est, Decipi.

^c Parte.] Douza de Calaguritanis à Pompeio obfessis intelligit, qui cibi, innoxores natosque ad usum nefariæ daverunt, & cadaverum reliquias faverunt, ut testatur Valer. Max. Unde idem Douza concludit malè hoc fragmentum Pompeii epistolam collocatum esse; quod quidem nullus credo non confitebitur.

^d St.] Scripta fuit hæc epistola pro habendo stipendio. Fiduciæ plena est; unde Pompeium juvenem magnifico & incorrupto animo fuisse, concludere licet.

^e Penates.] Dii sunt domestici, maxime Penates, & quasi penes nos nati.

^f Contra æratem.] Quia nequidem, eo tempore, 30. annos natus erat.

^g Vicem ærari.] Id est, Me debere bellis sumtus ex proprio censu tolerare: sed acrius expressit.

^h Incervicibus.] Id est, qui non longè ab Italia erant, eamque urgebant.

ⁱ Pyrenæum.] Pyrenæi vocantur montes qui Hispaniâ à Galliâ dividunt.

^k Laletaniam.] Regio est Hispaniæ, quæ postea Gotholania, hodie Catalunge dicitur.

^l Ilgeretum.] Alii legunt Indigetes. Suntque, cum iis, quos Livius Ilercaones vocat, Tarraconensis Hispaniæ populi.

^m Ex ambitione.] Id est, ad serviendum ambitioni & commoditatibus meis.

M

egi.

egi. Quid dein prœlia, aut expeditiones hibernas, oppida excois, recepta enumerem? quando res plus valent quàm verba. Castra hostium apud ^a Sucronem capta, & prœlium apud flumen ^b Durium, & dux hostium C. Herennius cum urbe Valentia, & exercitu deleti, satis vobis sunt, pro quib, o grati patres, egestatem, & famem reddituri. Inque meo & hostium exercitui par conditio est. Namque stipendium tri datur: victor uterque in Italiam venire potest. Quod ego vos moror quæloque ut animadvortatis; neu cogam necessitatibus privatim consulere. Hispaniam citeriorem, quæ non ab hostibus tenetur, non Sertorius ad internecionem vastavimus; præter maritimas civitates quæ ^c ultro nobis sumturi, onerique. Gallia superiore anno Metelli exercitum stipendio frumentoque aluit: & nunc ^d malis fructibus ipsa agitatur. Ego non rem familiarem modò, verùm etiam ^e fidem confuturo. Reliqui vos estis: qui nisi subvenitis, invito & prædicente me, exortus hinc, & cum eo omne bellum Hispaniæ in Italiam transgredietur.

Namque his, præter solita viciosis magistratibus, cum per omnes provinciam in fecunditate bienii proximi grave pretium fructibus est. *Non. Grave, multum.*

Hi saltibus occupatis ^f tum externorum agros invaserunt: frumentumque ex inopiâ gravi satias facta. *Idem, Satias profatietas.*

Næque jam sustineri poterat immensum aucto mari, & vento procelloso. *Idem, Gliscit est congelascit, colligitur, ignescit crescit.*

Ac tum maxumè, uti solet extremis in rebus, sibi quisque carissimum domi recordari, cunctique omnium ordinum extrema munia sequi. *Idem, Munia Officia.*

Et fortè in navigando cohors una, grandi ^g faselo vecta, à cæteris deerravit, marique placido à duobus prædonum ^h myoparonibus circumventa. *Idem in voce Faselus, & Myoparo.*

Eum, atque Metrophanem senatus magnâ industriâ perquirebat, cum per tot ⁱ scaphas, quas ad ostia cum paucis fidis per cunctatum miserant. *Idem, & Carisus lib. 1.*

NOTÆ.

^a *Sucronem*.] Suero Hispaniæ Tarracoenensis urbs est & fluvius.

^b *Durium*.] Darius fluvius est Hispaniæ, qui Lulitaniam terminat à Meridie.

^c *Ultero*.] Id est, quæ, dum in nostros usus servandas judicamus, nobis sunt oneri.

^d *Malis*.] Propter anni & tempestatis infecunditatem. Gall. dicimus, *La mauvaise année*; *La mauvaise saison*.

^e *Fidem*.] Indicat, se undique ab amicis, à quibus jam non amplius ausit

petere, mutuam pecuniam pro Republica sumsisse.

^f *Tum externorum*.] Lipsius ingeniose tum externorum, terrestrium rebus.

Sunt enim illi citerioris Hispaniæ prædones ^g *Faselo*.] navigii genus est, quod velis & remis agi potest.

^h *Myoparonibus*.] Myoparo navis pyratice, ex duabus dissimilibus formis.

ⁱ *Scaphas*.] Scaphæ sunt naviculae, ut per eas nautæ loca vadosa scelerat. *Utriusque*.

Duos quàm maximos utres levi tabulæ subiecit : quâ super omni
pore quietus, invicem tractu pedis quasi gubernator existere ; eâ
per molem, atque insulam mari, virabundus classẽ hostium, ad
pidum pervenit. *Idem.*

Nam qui ^a enare conati fuerant, icti sæpe ferramentis navium, aut
herati à suis, aut afflicti ^b alveis undarum vi, ^c multato foedẽ cor-
postremò tamen periẽre. *Idem, & Arusianus Messus.*

Nam tertia tunc erat, & sublima nebula cælum obscurabat. *Non.*
Illam nautis ^d forum. *Idem.*

Oratio. Macri Licinii tribuni plebis ad plebem.

Si, Quirites, parùm existumaretis, quid inter jus à majoribus reli-
vobis, & hoc à Sullâ paratum, ^f servitium interesset, multis mihi
lendum fuisset, docendumque, quas ob injurias, & quotiens à pa-
armata plebes secessisset ; utique vindices paravisset omnis juris
tribunos pleb. Nunc hortari modò reliquum est, & ^g ire primum
quâ capefundam arbitror libertatem. Neque me præterit quantas
nobilitatis solus, impotens, ^h innani specie magistratus, pellere do-
natione incipiam ; quandòque tutiùs factio noxiarum agat, quàm soli
nocentes. Sed præter spem bonam ⁱ ex vobis, quæ metum vicit, statui
aminis adversa, pro libertate potiora esse forti viro, quàm omnino
certavisse. Quamquam omnes alii creati pro jure vestro ^j vim cup-

INTERPRETATIO.

Qui tentaverant natando aquâ eva- | in animum meum induxi, ea quæ pos-
Sed præter spem bonam quam conce- | sunt esse adversa in certamine quod pro
vobis, quæ metum meum superavit, | libertate incipitur, esse potiora forti viro
quàm omnino non certasse.

NOTÆ.

[Opplidum.] Cyzicum scilicet. Videtur
de Luculli stratagemate hic agi, qui
suspensum nunrium ad Cyzi cenos
qui adventare se eos doceret : quâ
vide sis Florum lib. 3 cap. 5.

[Alveis.] Id est, Carinis, aut imis
partibus.

[Multato.] Fortè *mulcato*. Gall. *Froisse.*

[Forum.] Antiquè ; usitatus est enim
pluralis *fori* pro navium tabula-
per quæ nautæ feruntur, Gall. *Le*

[Macri Licinii.] Sequutus sum eorum
tionem, qui pro Lepido Licinium
runt ; eò præsertim inductus quòd
Emiliæ gentis cognomen fuerit,
Patricia, cuique aditus ad Tribuna-

tum non fuit Oratio difficilis est, utpote
incitata, concisa, exspectare denique ve-
ri & maxime politici Romani extorra.

[^f Servitium.] Hoc dicit quia Tribuna-
tus jura & potestatem imminuerat, &
tantam non penitus sustulerat Sylla.

[^g Ire primum.] Necessarium est om-
nino, ut qui allis viam ostendit, ipse
eam primus calcet. Neque aliud magis
ineptum videtur quàm aliis onus impo-
nere, quod tute digitulo attingere nolis.

[^h Inani.] Dixi antea Tribunis à Syllâ
inane nomen relictum esse.

[ⁱ Vim.] De Tribuniâ potestate loqui-
tur, quâ non ad populi subsidium, sed ad
potentiorum gratiam promerendam, ple-
rumque Tribuni abutebantur.

etiam, & imperia sua gratiâ, aut spe, aut præmiis in vos convertere meliusque habent, mercede delinquere, quàm gratis rectè facere. Itaque omnes concessere jam in paucorum dominationem, qui^a per militare nomen, ærarium, exercitus, regna, provincias occupavere, ^b arcem habent ex spoliis vestris: cum interim, more pecorum, ^c vos multitudo singulis ^d habendos, fruendosque præbetis, exluti omnibus, maiores relinquere: ^e nisi quia vosmet ipsi per suffragia, uti præfidi olim, nunc ^f dominos destinatis. Itaque concessere ^g illuc omnes: mox, si vestra receperitis, ad vos redibunt plerique. ^h Raris enim animus est ad ea que placent defendenda. Cæteri ⁱ validiorum sunt. ^j An dubium habetis, ne officere quid vobis uno animo pergentibus possit, quos magis guidos socordesque pertinuere? ^k nisi forte C. Cotta ex ^l factione mediæ consul, aliter quàm metu jura ^m quædam tribunis pleb. restituit: ⁿ

INTERPRETATIO.

^a Paucis enim ex vobis animus est ad ea defendenda, & tuenda quæ vobis placent: Cæteri stant à partibus validiorum.

^j An veremini ne aliquid possit vobis

nocere, quando uno animo idem optabitis & efficietis, vobis inquam quos languidius & socordes pauci nobiles maxime resurda verunt.

NOTÆ.

^a Per militare nomen.] Id est, quia dicuntur Imperatores; specie enim obeundi muneris quodlibet efficiunt.

^b Arcem habent.] Id est, tuti sunt quia vos spoliaverunt.

^c Vos multitudo.] Appositio est, quam vocant: Id est, vos multi estis.

^d Habendos.] Vim vocis, & quicquid in eâ invidiosum est tum demum intelliges, quando cogitabis quomodo brutis, quæ in nostrâ sunt potestate, utamur & abutamur. Nihil magis, ad commovendos animos, efficax esse potuit.

^e Nisi.] Excipit ironicè quod ipsos maxime mordeat & percellat.

^f Dominos.] Dominus respectum habet ad servum; adeoque quod gravissimum erat Romanis his Tribunus noster objecit; quod scilicet tibi ipsi catenas nectarent.

^g Illuc.] In paucorum partes.

^h Validiorum.] Paucorum nobilium.

ⁱ Nisi forte.] Ea ironicè internectit, quibus quod intendit maxime conficiatur.

^k Factione.] Postquam, scilicet, Respublica per Syllam ejusque satellites, tota in paucorum manus devenisset.

^l Quædam.] Legum ferendarum, conventionis habendæ juræ Tribunus Sylla pri-

vaverat; Prohibuerat ne ad eos provocaretur; sanxerat insuper ut ne Tribunus pateret ad aliam Magistratum. Pompeius istud, altero à Syllæ obitu anno, Aurelius Cotta Consul abrogavit: Reliqui Pompeius post aliquot annos, in primo Consulatu restituit; quod etiam Sallustius supra admonuit.

^m Et quamquam.] Locus maxime facilis, mihi quidem, nam alii præceperunt. In eo autem posita videtur difficultas, quod eo quo cœperat modo sententiam suam Macer non absolvit. Interrogatè initio proposuerat cum dixit, *dubium habetis, &c.* Jam simpliciter ipsam concludit. Semotis itaque omnibus figuris, & iis quibus vir acer vibrant orationem munivit, paucis sensum illius periodi, & scopum Autoris ita comprehendende, quasi Populum hoc modo aliquid quærentem, *Nemo poterit vobis nocere, quando omnes in unum conspirabitis, & vos paucos nobiles pertinuerint factores, & tyrannidis suæ invidiam resurda verint, vel eo ipso tempore quo unum hominem pro vobis loqui ausum, perderant, & prius quàm vos eorum injurias vestri servitii taduisset.* Ut vero

quamquam L. ^b Sicinius primus de potestate trib. loqui ausus, mustantibus vobis circumventus erat, tamen prius illi invidiam mittere, quam vos injuriæ petræ sum est. Quod ego nequeo satis mirari, Quirites. Nam spem frustra fuisse intellexistis. Sullâ mortuo, scelustum imposuerat servitium, finem mali credebatis. Ortus est magis saevior Catulus. ^d Tumultus intercessit Bruto, & Æmilio Mamercio dein C. ^e Curio ad exitium usque infantis tribuni dominatus est: Lucullus superiore anno quantis animis ierit in L. ^f Quinctium, vidistis: tantæ demique ^g nunc mihi turbæ concitantur! ^h quæ profectò incassum agerentur, ⁱ si, prius quam vos serviundi finem, illi dominationis sciri erant: presertim cum his civilibus armis ^k dicta alia, sed certam ^l utrimque de dominatione in vobis sit. Itaque cætera ^m ex licentiâ,

NOTÆ.

minis mentem proprius assequaris, & tales quibus ille Populum pertrinxit, sentias modo, sed videas; hæreas, si sciet, in iis quæ postea levitur attingam.

^a *Quamquam.* Argumentum est quod tantum a minore ad majus: Quasi dicat, si vos timuerunt, etiam cum ille vester defensor oppressus esset, qui, ut in maximâ servitute, loqui ausus est: Ergo maximè metuent quando vos vestra jura repetere videbunt.

^b *Sicinius.* Itâ legendum ex vet. codice, Alconio, &c. Fuit hic Tribunus ple-

^c *Mustantibus.* Non potuit alio verbo diffusi eorum hominum exprimi socorsentiam, qui cum Republicæ damna & sententiam & vident, alios tempeffati obijciunt, ipsi latitant; itaque suum commovent, vel in ipsâ peste quærent, Nebulosa profectò in solas terras deportandi; brandum tibi tantum, in commune nolint uti. Verum ad rem. Ideo addidit compari istam Autor noster, ut obviam iret modo auli tacitæ objectioni; diceret enim, si noster pressi sunt antehac qui nobis consule-rit, Unum Tribunalum nostrum nequius audire nobiles sustinuerunt: frustra quæ nos aliquid audebimus. Respondet *Mustantibus, tacentibus & latitantibus vobis oppressus est vester ille* inquit *magis saevior; quod in posterum ne fiat, in vestra est.*

^d *Tumultus.* De quo vidimus; cujus Lepidus,

^e *Curio.* Hic Consul fuit post Lepidum, anno altero.

^f *Quinctium.* Hic quoque Syllæ acta rescindere aggressus est.

^g *Nunc.* Hinc clarissimè tempus, quo habita est hæc concio, cognoscitur; Lucullo, scilicet, & Varo Consulibus: Quo anno Spartacus Gladiator pulsquam servile, sed grave bellum, adversus Romanos movit; decennio ante Catilinæ con-
juratorem.

^h *Quæ profectò.* De turbis loquitur, & omni molimine, quo pauci plebem opprimere festinabant.

ⁱ *Si prius.* Sensus est, si verba ex orationis texturâ abstrahas. Frustra speratis nobiles vobis quicquam de servitio vestro remissuros, nisi vosmet ipsi jugum excusseritis; quandoquidem illi in eo sunt toti, ut vobis majus onus imponant, quam moris illis usque & usque obsequentes fueritis.

^k *Dicta alia.* Id est, aliud prætexerunt.

^l *Utrunque.* Cave itâ intelligas quali hinc pauci nobiles; illinc steterint Tribuni, aut quicumque jura populi reposcebant: Sed intelligendum est, omnes qui Rempublicam agitaverunt, quicumque tandem illi fuerint, id unum quævisse, ut Populo servitium imponerent, & ipsi dominarentur.

^m *Ex licentiâ.* Deploratus est Republicæ status, quando cuivis, quia & aliis impunè faciunt, malè facere licet.

aut odio, aut avaritiâ ¹ in tempus ² arsere. ^b Permanfit una res modo, quæ utrimque ^c quæfita est, & erepta in posterum, vis tribunicia, ædum à majoribus ^d libertati paratum. quod ego vos moneo, quæfite ut animadvertatis; neu nomina rerum ^e ad ignaviam mutantes, omni pro servitio appelletis, ^f quo jam ipso frui, ^g si vera & honesta ^h flagitium superaverit, non est ⁱ conditio: ^k fuisset, si omnino quiesceret. Nunc animum advortite: &, nisi viceritis, quoniam omnis injuria gravitate tutior est, artius habebunt. Quid censes igitur? aliquis vestrum subiecerit. Primum omnium omittendum morem hunc quem agitis, ^m impigræ linguæ, animi ignavi, non ultra concionis locum memo-

INTERPRETATIO.

¹ Itaque cetera maximo cum affectu quæfita sunt, secundum licentiam, aut odium aut avaritiam, pro aliquo tempore.

NOTÆ.

^a *Arsere.*] Id est, quamquam durissima, tamen præterierunt.

^b *Permanfit.*] Id est, unum remansit semper, quod rixæ perpetuæ ansam dedit.

^c *Quæfita.*] Hoc dicit, Syllam, Catulum, Curionem, Lucullum, singulos denique, per ea tempora, pacis & boni publici specie, civiles discordias movisse; cum illud modo quæfivissent, quâ ratione, Plebi ademptâ Tribunitiâ potestate, & Tribunis defensoribus, eâ placidâ ad arbitrium uterentur. Jocus est itaque verborum, in se maximè seriâ cum dicit; remansisse & quæsitum esse id ipsum quod ereptum est.

^d *Libertati.*] Antea vidimus, quod à Patribus opprimeretur, secessisse plebem; eoque defensores sibi parasse tribunos.

^e *Ad ignaviam.*] Id est, ut socordia vestra honestis nominibus patrocinemini.

^f *Quo.*] Hic est sensus, si per maximum flagitium, eum quo nunc agitis statum, cum durum sit servitium, otium appellare libet, ne eo quidem jam frui licebit, cum vestros Dominos, paucos nobiles scilicet, eorum detractando imperium, per Tribunos jugum quod imposuerant excutere conati, in vos irritaveritis.

^g *Si vera.*] Id est, si per flagitium, omnino servitio vestra otii nomen imponere vultis.

^h *Flagitium.*] Flagitium dicit, nomina rerum commutare, & servitium otium ap-

pellare. Maximum est certè, quandoque per nominares quoque quod non mutantur. Unde Cato, in sua illa oratione, Catilinam admirabili oratione, *Quia, bona aliena largiri, liberaliter malorum rerum audacia, fortitudo vocatur; eo respublica in extremo sita.* Quam pestiferum, quamque perniciabile adolescentium præsertim animis, hoc scelere, vocabulorum dico permutacione, virus instilleretur, dici non potest.

ⁱ *Conditio.*] Terminus est juris: Hoc verò idem valet quod *status*, *locus*, aliquid simile. Non est conditio, id est, non licet.

^k *Fuisset.*] Conditio scilicet.

^l *Gravitate.*] Omnino: Nosque maximè, ut principis obstemus admo-net; neque cuiquam malum intentemus; neque à quoquam, quando licet, iniuriam admittamus. Rixæ enim rixam, bellus dolum trahit; neque finis ullus esse rest certaminum, donec dissidendum, tunc, aut sapienter, quod rarum est, nobis desistat; aut per vim ab altero sumatur & opprimatur.

^m *Impigræ.*] Populus sic est, Gens Iners, &c. Sed ab earum rerum detractamus, cognitione, omnis actio initium sumit atque in eâ momentum habet sapientia politica. dico ne quis, quod præhūm est, ingenio suo ceteros metiatur.

res libertatis. ^a Dein, ne, vos ad ^b virilia illa vocem, quod tribunus plebei mandando patricium magistratum, ^c libera ab auctoribus patriciis suffragia majores vestri paravere: ^d quamvis Quirites, in vobis sit, uti, quæ jussa nunc pro aliis toleratis pro vobis agere aut non agere certe possitis. ^e Jovem aut alium quem deum consultorem expectatis? magna illa consulum imperia & patrum decreta, ^f vos, exsequendo rata edicitis, Quirites: utroque licentiam in vos auctum atque adjutum properatis, ^h Neque ego vos ultum injurias hortor; magis uti requiem cupatis: neque discordias, ut ⁱ illi criminantur, sed earum finem vos jure gentium ^k res repeto: & si pertinaciter retinebunt: non arma, neque secessionem, ^l tantummodo ne amplius sanguinem vestrum præbeatis censeo. Gerant, habeantque suo modo imperia; quærant triumphos: Mithridatum, Sertorium & reliquias exulum persequantur cum ^m imaginibus suis. Absit periculum & labos, quibus nulla pars

INTERPRETATIO.

^a Dein. Postquam de ineptâ vestra ratione in mentem venit, vosque admonuit immutato more, triadi sitis ad loquendum, prompti ad agendum, ne nolite ut eum & impellam vos ad illa virilia,

quo quâ re majores vestri paraverunt sibi suffragia libera ab auctoribus patriciis mandando eo ipso tempore quod cretis suis commiserunt. Tribunus plebis Magistratum Patricium.

NOTE.

^a Dein.] Opus fuit, ut sensus apertus esset, paulo fufius interpretationem institueret.

^b Virilia.] Loquitur de populi à patri-
bus secessionem.

^c Libera.] Antea Vidimus frustra fuisse
leges, qui Metello Provinciam Numi-
dum decreverant, cum postea eandem
populus Mario jufferit.

^d Quamvis.] Id unum studet hic
Tribunus, ut plebem commoveat;
perplexâ suâ oratione, quod cupit ma-
gis divinandum relinquit, quam apertè
proponit Prohibet, ut quid sit agendum in-
dicet; fugam simulât, ut pugne locum
pariat.

^e Quæ jussa.] Bellum intellige, sangui-
nem suum profundere, &c. ad quæ popu-
lus adigebatur. Sensus vero totius perio-
di hic esse videtur, Nolo vos ad arma
belli, quæquam vobis liberum est
agere, an vos, qui pro aliorum tyranni-
cis laboribus toleratis, eosdem pro
vobis, & vestra libertate sumere velitis.

^f Jovem.] Satis superque plebem arro-
gat, adeoque nunc ipsam agitat: Nam

ideo istud paratum est; quasi dicat; Me
indignabundi, tanquam in re desperatâ
quid ego sentiam, interrogatis, atque Jo-
vis oraculo opus habere videmini? Ridi-
culi, annon res ipsa clarissima est, &
cuique nota.

^g Vos.] Populum dicit, per militare ob-
sequium, Imperatores suos magnos fa-
cere, sine quo inane nomen tantum ob-
tinerent.

^h Neque ego.] Imò id unum revera
studebat.

ⁱ Illi.] Pauci nobiles.

^k Res.] Potestatem Tribunitiam, &
jura; ut postea per suffragia sua, quem
vellet Populus rebus præficeret.

^l Tantummodo.] At illud tantummodo
omnia secum trahit, & potentioribus san-
guinem vimque omnem adimit.

^m Imaginibus.] Utinam verò hodie
Macer aliquis exoreretur, qui inerti &
impudenti nobilitati non istud modo in-
generet, sed eo, vanissimos homines, de
quibus tantum verba facio, ad Parentum
virtutes compelleret.

fructus est; * nisi fortè repentinâ istâ frumentariâ ^b lege munia vestra pensantur. Quâ tamen quinis modis ^c libertatem omnium æstimaverunt qui profectò ^d non amplius possunt alimentis carceris. Namque ut illi exiguitate mors ^e prohibetur; senescunt vires: sic neque absolvit curâ familiari ^f tam parva res: & ignavissimi quique tenuissimâ spe ^g frustantur: quæ tamen quamvis ampla, quoniam ^h servitii pretium offerebatur, cuius torpedinis erat decipi & vestrarum rerum ultro ⁱ injuri gratiam debere? ^j Namque alio modo, neque valent in universos, neque conabuntur. ^k Cavendus tamen dolus est. ^l Itaque simul comparantur

INTERPRETATIO.

* Quâ tamen lege æstimaverunt libertatem omnium quinis modis, qui profectò non amplius possunt prodesse quam alimenta carceris.

NOTÆ.

* *Nisi fortè.*] Jam sæpius ejusmodi, quibus isti gaudent, vidimus ironias, Populum verò, nisi libertatem suam vindicet, pro vilibus mancipiis habet, quibus, dum mensum suum si præbeatur, quivis, faciliè ad nutum uti possit.

^b *Lege.*] Hinc, latam fuisse aliquam, pro frumento in populum distribuendo, clarum est.

^c *Libertatem omnium.*] Nihil fingi poterat magis invidiosum; quinque enim modios, singulis mensibus pro demenso servis metiebantur. Neque verò res ipsa modo, sed voces ipsæ invidiam faciunt; dixit enim omnium libertatem carceris alimentis æstimatam.

^d *Prohibetur.*] Intellige tantum: Id est, non amplius possunt hac alimenta quam mortem prohibere.

^e *Tam parvâ res.*] Dicit quinque modios familiæ aliendæ non satis esse.

^f *Frustrantur.*] Decipiuntur. Istud verò maximo artificio intextum est: Non enim modò, Plebem, lege frumentariâ, à Patribus in fraudem illectam esse dicit; sed assentando etiam per vocem maxime contumeliosam, quando dicit *ignavissimos frustari*, quasi scilicet arbitrarentur paucissimi in eum dolum incidisse, Plebem eandem ex illo Patrum laqueo retrahit. Non est certè minimi momenti, ad impellendum homines ad virtutem, illis ingenuitatem esse simulare: Eo modo impune licet ea vitia, quæ illi defendebant, insectari.

^g *Servitii pretium.*] De quinque modis agit; atque indicat, libertatem quâ à nobilibus plebei intercludebantur, nullo posse pretio compensari.

^h *Injuria.*] Perinde est ac si diceret, *Frumentum quod vobis isti pollicentur vestrum est; illud in vos pro servitio vestro quasi mancipia essetis, distribuam. An usque adeò ignavi eritis, ut sponte contumeliam tantam pro gratiâ insipienter accipiatis.*

ⁱ *Namque.*] Rationem reddit, quare obrem, per maximam socordiam, frumentum, servitutis pretium, non optineat à Patribus accipere; Quia, scilicet illi, per id tantum Plebi jugum imponere conentur.

^k *Cavendus.*] Nobiles dixit aliter quàm per populi socordiam imperium retinere nequidem conari: De eo nunc quodammodo aliquid excipit; Populumque ut caveat dolos, admonet.

^l *Itaque.*] Sensus pendet; hic tamè ut neque alibi, nihil muto, prout fecerunt alii ad libitum per totam hanc Orationem; quia, scilicet, imò nescire malum dicere, quàm quidlibet somnariæ. Quia igitur sensus? Dicam quod videtur. Unum studuit hic Tribunus noster, ut Populum erigeret, atque eò impelleret, ut Tribunicia potestatis omnia jura revocaret. Durum verò videbatur quod Populum omnes metuerent, neque metu augere opus fuit. Ille igitur arte tractavit Populum, (quod postmodum magis

^m *delenimentum*

denimenta, & differunt vos in adventum Cn. Pompeii; quem ipsum perimuerunt, ^b sublatum in servitutes suas, mox demto metu lacerant. Neque eos pudet vindices, ^c uti se ferunt, libertatis, tot viros sine no, aut ^e remittere injuriam non audere, aut ^f jus non posse defendere. Mihi quidem satis spectatum est, Pompeium tantæ gloriæ adolentem malle principem ^g volentibus vobis esse, quàm illis dominationis socium, ^h auctoremque in primis fore tribuniciæ potestatis. Verum, virites, antea singuli cives in pluribus, non in uno cuncti ⁱ præsidia vobis: neque mortalium quisquam dare, aut eripere, talia unus potest. Itaque verborum satis dictum est. Neque enim ^j ignorantis res geritur. Verum occupavit vos nescio quæ torpedio, quia neque ^k gloriæ foremini, neque ^l flagitio: cunctaque præsentī ignaviā mutastis: abinde libertatem rati, quia ^m tergis abstinetur, & huc ire licet atque illuc, ⁿ munere ditium dominorum. ^o Atque hæc eadem non fiunt agrestis; sed ^p cæduntur inter potentium inimicitias, donoque dantur in-

INTERPRETATIO.

Neque enim res frustrat vos ignaros.

NOTÆ.

^a Delinimenta.] & obitur illud in quo hæere posset agitur: imò de isto Pompeii metu, quasi in Patrum dolus politus esset, agit. ^b Sublatum.] ex hominis ingenio, cujus est involvere & obscurare, vocem esse exponendam, ejusque vim, respectum ad scopum magis quàm ad rationem, esse intelligendam. Pura, si transiitionem esse, vel proxime ad sententiam referri, *Patres vobis* ^c *sub dolo*; Itaque &c. hæc enim propositio in illā alterā includitur, *Carendus* ^d *metu* dolus est.

^e Delinimenta.] Illud est quod proprie dicitur *des adoucissements*; sed magis potest, *des biais, des menagemens*.

^f Sublatum.] Ferunt, supple, aut aliter simile. Impetum verò augeat oratio, hæc elliptis: atque adeò metuentium, maxime dissimulantium applausus auctor videor.

^g Uti se ferunt.] Id est, prout volunt.

^h Uno.] Pompeio.

ⁱ Remittere injuriam.] Id est, Plebi jus, & Tribunitiæ potestati suam auctoritatem reddere.

^j Jus non posse defendere.] Id est, non Plebi cordatè resistere; vel, eadem, auctoritatem penes Senatum esse, non

posse aperte declarare.

^k Volentibus.] Quando, scilicet, liberis omnium suffragiis, vobis licebit, per Tribunos vestros, ipsum Pompeium rebus præficere.

^l Auctoremque.] Ipse Pompeius Tribunitiæ potestatem postea restituit; eundemque restitutiæ poenituit.

^m Præsidia.] Innuit regiam dignitatem aut tyrannidem induci.

ⁿ Gloriâ.] Vestrâ, scilicet.

^o Flagitio.] Inimicorum nobilium.

^p Tergis.] Id est, quia Domini vestri in vos, ut in domestica mancipia, verberibus non serviunt.

^q Munere.] Munus hoc maxime est invidiosum; supponit enim, penes eosdem esse Dominos istas ambulationes prohibere: atque etiam invidiam augeat vox *ditium*, quâ dominorum felicitatem ob oculos ponit.

^r Atque.] Arbitror istud sibi objecisse Tribunum nostrum, ex parte eorum, qui cum extra urbem agerent, jus tamen habebant suffragii.

^s Cæduntur.] Responso est, quæ maxime illos exasperare possit, ad quos dirigitur oratio, quasi cum stomacho diceret, *suntne illi multo feliciores qui caduntur?* &c.

provincia

provincias magistratibus. Ità pugnatur, & vincitur à paucis: plebs quodcumque accidit, pro victa est: & in dies magis erit: si quid maiore curâ dominationem illi retinuerint, quam vos repetiverint libertatem.

Postquam egressus angustias. *Messus.*

Ad Cyzicum perrexit firmatus animi. *Ex eodem.*

Ut sustinere corpora plerique nequeunt, ^a fessi, arma sua quiescentes incumbere. *Idem & Servius.*

Ac statim fugitivi, contra præceptum ducis, rapere ad stupras virgines, matronasque. *Nonius.*

Quibus à Sertorio triplices insidiæ per idoneos saltus positz erant ^b prima, quæ fonte venientes exciperet. *Servius.*

Ingens ipse virium atque animi. *Arusianus.*

Locum nullum nisi in quo armati institissent. *Idem.*

At Oppius postquam orans nihil proficiebat, timide veste rectorum pugionem expedire conatus, à Cottâ, Vulcioque impeditur. *Non. Papius est brevis gladius.*

Castrique collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. *Idem.*

Sed Pompeius à primâ adolescentiâ, sermone fautorum, similitudinem se credens Alexandro regi, facta, consultaque ejus quidem amulus erat. *Nonius.*

Dubius consilii. *Arusian.*

Post reditum eorum, quibus senatus belli Lepidani gratiam fecerat. *Idem.*

Quod ubi frustra tentatum est, socordiùs ire milites occipere, ^c aptis armis, ut in principio, & laxiore agmine. *Non.*

Atque eum Curio laudatum, accensumque præmiorum spe, quibus cum optavisset, ire jubet. *Idem.*

^d Eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo sanguine suorum defensum, postquam ex sarcinis ^d paludamenta adastri, & cæteræ cohortes intelligi cœpere. *Idem.*

Si nihil ante adventum suum inter plebem & patres convenisset, curam se daturum operam *Prisc. l. xiv*

Fine inguinum ingrediuntur mare. *Arusianus.*

NOTÆ.

^a Fessi.] Hanc vocem ex interpretatione additam fuisse Douza contendit; totumque fragmentum ex Frontone ita constituit, *Ut sustinere corpora nequeunt, arma sua quisque instans incumbet.*

^b Prima.] Nunc insidiæ usurpantur.

tantum numero plurali.

^c Aptis.] Id est, aptatis & ad expediendis.

^d Paludamenta.] Paludamentum est militaris & Imperatoria, plerumque coccinea: quamquam etiam militibus tribuitur.

M. Antonius perundæ pecuniæ genitus, vacuusque curis, nisi in-
tribus. *Idem.*

Muros successerant. *Idem.*

Saxæque ingentia, & b axe vincte trabes per pronum incitabantur,
tribusque eminebant in modum c ericii militaris d veruta binum pe-
m. *Non. Serv.*

Octavium mitem, & captum pedibus. *Arusianus.*

Igitur discubere Sertorius inferior in medio, super eum L. f Fa-
Hispanienſis ſenator ex proſcriptis; in ſummo Antonius, & infra,
Sertorii Verſius; & alter ſcriba Mæcenās in imo, medius inter
Tarquitiū, & dominum Perpennam. *Non. Serv.*

Quarum unam epiſtolam fortè cum ſervo naſti prædatores Valeri-
ſcorpione in caſtra miſere. *Nonius.*

FRAGMENTA

LIBRI IV.

HISTORIARUM.

AT Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomen-
tum Clodiano fuit, per incertum ſtolidior, an vanior, legem
de pecuniâ, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exi-
ta, promulgavit. *Agellius l. xviii. cap. iv.*

NOTÆ.

Antonius.] Hic Pater fuit. Triumviri,
te adverſus Cretenſes malè geſſa,
interiit. Homo fuit nullius virtu-
qui Cortæ Conſulis & Cethegi gratiâ,
maritimæ curationem naſtus, Sici-
& Provinciâ omnes depopulatus eſt.
Turnebus legit, Ave. vincti

Erii.] Erius machina eſt bellica,
ſeu majoribus clavis undique hor-

Veruta.] Verutum ſpiculi ſea jaculi
eſt; vel etiam quod vulgò enſis
vocat. *La lame d'une épée.*

legitur.] Ut fragmentum iſtud intelli-
ſciendum eſt, quod optimè enar-
doſiſſimus Salmalius, tres fuiſſe le-
quibus accumbant veteres, cum
ſemerent, ſummiſ, ſcilicet, me-
& imus. Dominus convivii in pri-

mo loco tertii ſeu imi lecti accubabat;
Locus honeſtiſſimus ultimus erat ſecundi,
ſive medii lecti, quod convivii Domi-
num contingeret, ut docet Plutarchus.
His bene intellectis, nulla ſupereſt in hoc
fragmento difficultas. Sertorius honoratiſ-
ſimum locum occupaverit; cui proximus
erat in eodem lecto medio ſcilicet. Fa-
bius Hispanienſis. In ſummo lecto erant
Antonius & Verſus, deo tantam, ſicut &
in medio lecto. In tertio verò & imo, ſu-
perior erat Dominus convivii Perpenna,
ſcriba Mæcenās deinde, & Tarquitiſ
Ultimus.

Fabius.] Hujus plurimam mentio-
nem eſſe in numiſmatibus, quamquam
nulla ſit in libris veteribus, teſtatur Carrio.

Scorpione.] Scorpio ſpecies erat balli-
ſtæ ſed minor, quam Vegetius *Manubal-
liſtam* dicit vocari.

Omnes;

Omnes, quibus ætas senectō corpore, animus militaris erat.

l. ix. §. x.

Dein lenitā jam irā, postero die liberalibus verbis permulsi.

Idem l. ix.

Implicitæ rates ministeria prohibebant. Idem ibidem.

Igitur legiones pridie in monte positas arcessivit. Idem. l. x.

Anxius animi, atque incertus. Arusian.

Magnam exorsus orationem. Idem.

Impotens, & nimius animi est. Idem.

^a Amisumque ^b affideri sine proelis audiebat. Prisc. l. viii. Ob-

§ affideo activa sunt; faciunt enim affideor & obfideor.

Qui quidem mos, uti tabes, in urbem conjectus. Festus.

Castella ^c custodias thesaurorum in deditionem acciperentur.

Carif. l. i.

Reliqua cadavera salita. Diomedes lib. i. cap. vi.

Epistola Regis Mithridatis scripta ad Regem Arsacem.

REX MITHRIDATES REGI^dARSACI. S. Omnes, qui cunctis rebus suis ad belli societatem orantur, considerare debent licetne tum pacem agere. Dein quod queritur, satne pium, tutum, gloriosum, an indicorum sit. Tibi, perpetuā pace frui liceret, nisi hoc ^e opportuni, & scelestissimum. Egregia fama, si Romanos oppressura futura est. Neque petere audeam societatem; & frustra mala mea tuis bonis misceri sperem. Arque ea, quæ te morari posse videntur, in Tigranem recentis belli, & meæ res parum prosperæ, si vera mare voles, maxumè hortabuntur. Ille enim obnoxius, qualem tu es, societatem accipiet: mihi fortuna, multis rebus ereptis, ulum dedit bene suadendi: &, quod florentibus optabile est, ego ^b non validissimus præbeo exemplum, quo rectius tua componas. Namque Roma

N O T Æ.

^a Amisumque.] Amisus Galatiæ oppidum.

^b Affideri.] Pro Obfideri.

^c Custodias.] Pro custodia; Genitivus antiquus.

^d Arsaci.] Arsaces rex fuit Persarum, aut Parthorum nam confunduntur apud Antiquos Autores.

^e Opportuni.] Hic aliquid deesse arbitratur Douza; neque orationem cohærere. Eo vero recurere ego non necesse habeo; quamquam enim non ita statim sensus videatur apertus, bonus est tamen: Nam Arsaci rationem reddit Mithridates, quamobrem ille bellum adversus Roma-

nos movere debeat; quia, scilicet, non habeat opportunos quosque cum se debeat proligare.

^f Neque.] Hic obscurier videtur tentia; neque tamen ideo quicquam vitare ausim: Nam voculam frustra in posteriore periodi membro huc retraham optime hæc omnia cohærebunt. Deinde inquit, frustra, & nullo tuo comper societatem quam à te peto, bellum tuum minuire.

^g Ira.] Hinc Arsacem cum Tigra- bellum gessisse conjicias.

^h Non validissimus.] Quò spectet oratio, primâ fronte non apparet, per-

cum nationibus, populis, regibus cunctis, una & ea vetus causa
 belli est, cupido profunda imperii & divitiarum; quâ primum cum
 Macedonum Philippo bellum sumere. Dum à Carthaginiensibus
 amicitiam simulantes, ei subvenientem Antiochum con-
 sione Asiæ per dolum avertere: ac mox^a Philippo, Antiochus om-
 nis Taurum agro, &^b decem milibus talentorum spoliatus est. Per-
 deinde Philippi filium, post multa & varia certamina, apud^c Sa-
 thracas deos acceptum in fidem, callidi, & repertoires perfidiæ, quia
 vitam dederant, d^d Insomniis occidere. ^e Eumenem, cujus amici-
 gloriosè ostentant, initio prodidit Antiocho, pacis mercedem;
^f Attalum custodem agri captivi sumtibus & contumeliis ex rege
 servorum effecere: simulatoque impio testamento,^g filium
 Aristonicum, quia petrium regnum petiverat, hostium more per
 amphum duxere: Asia ab ipsis obsessa est: postremo totam Bithiniam,
 Nicomede mortuo, diripere, cum filius Nusæ, quam reginam ap-
 laverant, genitus haud dubiè esset. Nam quid ego me appellem?
 disjunctum undique regnis, & iⁱ tetrarchiis ab imperio eorum,
 fama erat, divitem, neque servitutum esse, per Nicomedem bello
 sceleris eorum haud ignarum, & ea, quæ accidere, te-
 antea, ^k Cretenses solos omnium liberos eâ tempestate, & regem
 Ptolemæum. Atque ego ultus injurias, Nicomedem Bithiniâ expuli;
 & ^m spoliū regis Antiochi recepi, & Græciæ demum grave
 servitium. Incepta mea postremus servorum^o Archelaus, exercitu pro-

NOTÆ.

postea: Vult enim, per avaritiam &
 bellum potentissimis indicere
 ut eorum divitias expilent, &c.
 a Philippo.] Cave ita intelligas, quasi
 sentibus Romanis, Antiochum Phi-
 spolia verit; nam hæc oratio am-
 est: Verum id puta, quod historia
 tur, Antiochum post Philippum à
 debellatum, regni parte etiam
 fuisse.

Decem.] Livius & Appianus quindecim
 dicunt.

Samos thracas] Samos vel Samothrace
 est maris Ægæi, ad prospectum
 versus Orientem. Hunc verò lo-
 explicabit Florus, cujus verba refe-
 absens ergo (de Perse loquitur) visus
 in maria, insulamque Samothra-
 fretus celebri religione, quasi tem-
 are possent defendere, quem nec
 sui, nec arma potuissent.

Insomniis.] Probatur istud ex Diodo-
 qui cum somno, à custodibus, quos

offenderat, cum in carcere, Romæ deti-
 neretur, prohibitum fuisse refert.

^e Eumenem.] Rex fuit Pergami in Asiâ.

^f Attalum.] Hic Pergami rex fuit ultimus.

^g Filium.] Alii aliter: florus regii fan-
 guinis ferocem juvenem dicit. Justinus
 filium Eumenis.

^h Nicomede.] Populum Romanum fe-
 cerat hæredem.

ⁱ Tetrarchiis.] Tetrachia quarta est
 pars regni, aut cujuspiam Provinciæ.

^k Cretenses.] Creta, hodie Candie, Me-
 diterranæi insula notissima; unde Cre-
 tentes.

^l Ptolemæum.] Rex fuit Ægypti.

^m Spoliū.] Id est, eam Asiæ Partem
 quâ Antiochus à Romanis spoliatus fuerat.

ⁿ Servitium.] Quo premebatur à Ro-
 manis.

^o Archelaus.] Unus fuit ex Mithridatis
 ducibus, quem ingenti instructum exer-
 citu, parvâ manû Sylla apud Chæroneam
 cecidit.

dito,

dito impedivit: illique, quos ignavia aut ^a prava calliditas, uri laboribus tuti essent, armis ^b abstinuit, acerbissimas poenas Ptolemæus præcio diem belli ^c prolatat. Creteneses impugnati semel neque finem ^c nisi excidio habituri. Equidem cum mihi ob ^d interna mala dilata prælia magis quam pacem datam intellegerem, veniente Tigraue, qui mea dicta serò probat, te remoto procul, ^e aliis obnoxiiis, rursus tamen bellum cepi: Marcumque Cottam manum ducem apud ^f Chalcedona terrâ fudi: mari exsui classe pulcrâ. Apud ^g Cyzicum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo ^h circumadnitente: simul hiems mari prohibebat, ⁱ sine vi hostium regredi coactus, in patrium regnum, naufragiis ^j Param, & ^k Heracelam, militum optimos cum clasibus amisi: futuro deinde apud ^l Cabira exercitu, & variis inter me atque Lucullum præliis, inopia rursus ambos incessit. Illi suberat regnum ^m Ariobarzani bello intactum: ego vastatis circum omnibus locis, in ⁿ Armeniam accessi: secutique Romani, non me, sed morem suum omnia regna vertendi; quia multitudinem artis locis pugna prohibuere, impræ-

INTERPRETATIO.

^a Et illi quos ignavia aut prava calliditas avertit ad armis, aut tuti essent meis laboribus, solvunt penas acerbissimas.

^b Ptolemæus proferit diem belli argento.

^c Frumentum mihi defuit, cum circum me adjuvaret, dum ego tamen rer magno cum exercitu in obsidione Cyzicum.

NOTÆ.

^a Prava calliditas.] De iis loquitur qui ipsum, quandiu opes suas adversus Romanos contererit, quieti cernerent, aut eo etiam augerentur. Prava est profectò ea calliditas; nam ille qui potentior est, postquam hunc aut illum bello minorem oppressit, victoriâ utens, alios, majore etiam impetu, invadit.

^b Ut meis laboribus.] Aliis regibus a Romanis nihil fuisse metuendum innuit, ipsum si levissimis auxiliis adjuvissent.

^c Nisi.] Isthuc confirmat Florus; Romanos enim fatetur, solâ nobilem insulam vincendi cupiditate, bellum Creticum fecisse.

^d Ipsorum Romanorum: Nam bellum Mithridaticum illis temporibus gestum est, quibus Respublica civilibus armis, maxime per Marium, Syllam, Sertorium, aliosque confictabatur.

^e Aliis obnoxiiis.] Id est, sese Romano-rum imperio submittentibus.

^f Chalcedona.] Chalcedon, vel ut alii scribunt Chalcedon, urbs est Asiatica ad Bosphorum Thraciæ.

^g Cyzicum.] Cyzicus urbs est & insula, vel, ut aliis placet, peninsula ad Propontidem.

^h Sine vi.] Non istud dicunt Romani historici scriptores: Imò Plutarchus Lucullum testatur, non sine Mithridatis ingnâ clade, Cyzico eum depulisse.

ⁱ Param.] Locus maritimus circa Propontem aut Euxinum mare.

^k Heracleam.] Urbs est Bithynæ ad Pontum Euxinum.

^l Cabira.] Inferioris Asiæ oppidum Stephano, Plutarchus alicubi circa Tauriam collocat.

^m Ariobarzani.] Rex fuit Cappadociæ.

ⁿ Armeniam.] Armenia notissima Asiæ regio, inter Cappadociam & Caspium; cujus pars hodie dicitur Armenia.

Tigrânis pro victoriâ ostentant. Nunc quæso considera, nobis op-
 pectis utrum firmiorem te ad resistendum, an finem belli futurum putes?
 equidem tibi magnas opes, virorum, armorum, & auri esse: &
 te à nobis ad societatem, ab illis ad prædam peteris. Cæterùm consi-
 deres est Tigranis, ^a regno integro, meis militibus belli prudentibus,
 procul ab domo, parvo labore, per nostra corpora bellum conficere:
 quando neque vincere, neque vinci sine tuo periculo possumus. An igno-
 ras Romanos, postquam ad occidentem pergentibus finem ^b Oceanus
 armia huc convertisse; neque quicquam à ^c principio nisi raptum
 habere, domum, ^d conjuges, agros, imperium; convenas, olim sine
 parentibus, peste conditos orbis terrarum ^e quibus non hu-
 manæ ulla, neque divina obstant, quin socios, amicos, procul juxtâ-
 tos, inopes potentisque trahant, excidantque; omniaque ^f non
 & maxumè regna, hostilia ducant? ^g Namque pauci libertatem,
 magna justos dominos volunt: nos suspecti sumus æmuli, & in tem-
 pore vindices affuturi. Tu verò, cui ^h Seseucia maxuma urbium, re-
 liquæ Persidis inclitis divitiis est, quid ab illis, nisi dolum in præsens,
 postea bellum exspectas? Romani in omnis arma habent, acerrima
 eos quibus victis spolia maxuma sunt: audendo & fallendo, & bella
 in bellis serendo, magni facti. Per hunc morem extinguunt omnia,
ⁱ occidunt: ^j quod difficile non est, si tu ^k Mesopotamiâ, nos Ar-
 menia circumgredimur exercitum sine frumento, sine auxiliis: ^l fortuna
 nostris vitiis adhuc incolumis: Teque illa fama sequetur, auxilio
 profectum magnis regibus, latrones gentium oppressisse. Quod uti fa-
 ctum moneo, hortorque, neu malis perniciem nostrâ ^m unum imperium
 prolatare quàm societate victor fieri.

NOTÆ.

^a Regno.] Intelligo de regno Arsacis.

^b Oceanus.] De Atlantico intellige, quo terminatur Hispania.

^c Principio.] Romam primò latronum speculum magis quàm urbem fuisse nunc latet.

^d Conjuges.] Illi enim per dolum, fidei ludis equestribus, Sabinas rapue-

^e Non serva.] Id est, quæ ab ipsis ser-
 vati non essent oppressa.

^f Namque.] Aliter & magis ex nostro
 ita scribas. Cum enim pauci inter
 res statu populari gaudeant, sed re-
 dominacionem querant, nos suspecti
 æmuli, &c.

^g Seseucia.] Hæc est, procul dubio, quæ
 semel apud scriptores antiquos cum

Babylone confunditur, quod ejus opes
 exhausserit, in proximo sita, ad ripam
 Tigridis.

^h Occident.] Ipsi peribunt.

ⁱ Quod difficile.] De Romæ, excidio lo-
 quitur; quod semper quæsitivæ Mithridates.

^k Mesopotamia.] Hæc regio inter Ti-
 grim & Euphratem: Hodie Diarbeck.

^l Fortuna.] Istud parenthesi includen-
 dum, quod per dolorem effert Mithrida-
 tes, qui sæpius Romanorum ruinam ani-
 mo præsumserat.

^m Unum.] Alii legunt, tuum imperium:
 alii tua; vetus vero editio optime, ut vi-
 detur, ⁿ tuam (ruinam, scilicet, aut per-
 niciem) prolatare, id est differre. Si tamen
 unum imperium retineas, prolatare pro
 ampliare, positum erit.

Curio :

Curio * Vulcanaliorum die ibidem moratus. Nonius de mutua
clinatione. Caris. l. 1.

Scalas pares moenium altitudine. Arusianus.

Diffidere inter se cœpere, neque ^b in medium consultare. Idem.

Multisque suspicionibus volentia plebi facturus videbatur. Nonius
Volentia, quæ plebs vellet.

Suspectusque fuit, incertum verò an per negligentiam, sociorum
prædarum cum latronibus composuisse. Idem, Componere, componere.

Collegam minorem, & sui cultorem expectans. Arusianus.

Quam maxumis itineribus per regnum Ariobarzanis contendit
men ^c Euphratem; quâ in partē Cappadocia ab Armeniâ disjungitur
quamquam ad id naves ^b codicariæ occultò per hiemem fabricaverant.
Nonius, Codicariæ naves, quæ in flumine usui esse possunt.

^c Qui præter grediebantur equites cataphracti, ^e ferreâ omni specie
Idem.

Cum interim, lumine etiam tum incerto, duæ Galliæ mulierum
ventum vitantes ad ^f menstrua solvenda montem ascendunt. Idem.

^g Pluteosque rescindit, ac muntiones demolitur; locoque summo
situr: Idem Demoliri est diruere.

Exercitum dimisit ut primùm Alpes degressus est. Arusianus.

Tetrarchas, regesque territos animi firmavit. Idem.

Simul eos, & cunctos jam inclinatos laxitate loci, plures cohortes
atque omnes, ut in secundâ re, pariter acrè invadunt. Nonius.

Hi locorum perignari, solitinectere ex viminibus vasa ardentia
ibi tum, quòd inopia scutorum fuerat, ad eam artem se quisque
mam parmæ equestris armabat. Nonius, Parma est scutum brevis.

De pecore coria recens detracta, quasi glutinò adolesebant. Caris.
l. 1. Servius.

Avidior modò properandi factus. Arusianus.

Consilii æger. Idem.

Reversi postero die, multa, quæ properantes deseruerant in castris
nacti, cum se ibi cibo, vinoque læti invitarent. Nonius: Invitari
repleri.

Atque hiavit humus multa, vasta & profunda. Idem: Hiare, aperiri.

NOTÆ.

* Vulcanaliorum.] Vulcanalia, dies erant
Vulcano festi.

^b In medium.] Id est, in commune.

^c Euphratem.] Euphrates fluvius est Asiæ nobilissimus.

^d Codicariæ.] Id est, secundum Festum, ex tabulis crassioribus facta.

^e Ferreæ.] Equi enim & ipsi ferreis laminis muniti erant.

^f Menstrua.] Id est, Sacra quæ in mense peragerentur: Idque propriè Liplii sententiâ, & Plutarchi, auctore Douza confirmat.

^g Pluteosque.] Plutei machinæ bellicæ, corio intectæ, quorum usus prope quæ vinearum, ad muros defendendos.

Nonius
I
im
del
A
Me
C
N

A
Leg
consul

Tar
Eos
si, sed
ideo quò
scripsit
Ped
litate
oppid
quiden
videtur
donavit
altie
Mar
Met
bus fue
Lyc
appadoc

Rursus jumenta nacti ad oppidum ire contendunt. *Nonius.*

Ubi se laniata navigia fundo emergunt. *Arusianus.*

Tum verò Bithyni propinquant jam annem ^a Tartanium. *Idem.*

^b Eos qui hoc malum publicum clandestinis conciliis comparaverunt *Nonius.*

In quibz notissimus quisque, aut malo dependens verberabatur, aut immutato corpore improbo patibulo eminens affigebatur. *Idem, Patibulum est crux.*

Ad Siciliam vergens faucibus non amplius patet milibus v. & xxx. *Idem.*

Clausi lateribus ^c pedem. *Idem.*

Naphthas. *Probus Catholicis.*

FRAGMENTA

LIBRI V.

HISTORIARUM.

AT Lucullus, audito Q. ^d Marcium Regem pro consule per
^e Lycaoniam cum tribus legionibus in ^f Ciliciam tendere
Priscianus lib. xviii.

Legiones Valerianæ comperro, ^g lege Gabiniâ Bithyniam, & Pontum
consuli datam: ^h missos esse. *Idem ibidem.*

NOTÆ.

^a *Tartanium.*] In Bithyniâ.

^b *Eos.*] Fragmentum istud, non Sallustius, sed Sisennæ esse arbitratur Putschius; sed quòd in Nonii vetustioribus manuscriptis illi ascribitur.

^c *Pedem.*] Quandoquidem Sallustii auctoritate confirmare studeat Fronto, pro oppido ac Latine dici *Alnus pedes tot,* quidem hunc locum citans; optimè, videtur, vocem *altis* Sallustio Douza adnotavit; legitque *clausi lateribus pedes altis.*

^d *Marcium Regem.*] Hic, mortuo colometello, & eo qui in ejus locum successerat, solus Consulatum gessit.

^e *Lycaoniam.*] Minoris Asiæ regio, in Lycaoniâ.

^f *Ciliciam.*] Minoris Asiæ regio ad Mediterraneum.

^g *Lege Gabiniâ.*] Gabinius Tribunus fuit plebis quo tempore Lucullus adversus Mithridatem bellum gerebat.

^h *Missos.*] Quidam, in manuscriptis probe & planè exaratum esse, *Consuli datam esse, missos esse,* testatur; unde pro priori esse, sese rescribendum esse putat; deinde ut sensus absolvetur, *præcedentes* supplet, aut *causantes*; ut ita legendum sit, *Sese missos esse causantes.* Atque de Legionibus accipit quas Clodius per iram & invidiam sollicitavit, ut ne amplius Lucullum adversus Mithridatem sequerentur: Quibus ille persuasit ipsos missos, & à Sacramento liberos esse, cum

N

Regem

Regem averfabatur. *Arufianus.*

Cæteri negotia ^a sequebantur familiaria legatorum, aut tribunorum;
& pars sua ^b commeatibus mercatis. *Nonius.*

Et uxori ejus frater erat. *Arufianus.*

Sæpe celebritatem nominis intelligo timentem. *Prif. l. xviii.*

Video ingentia dona quæsitum ire properantem. *Idem ibidem.*

Nam si Pompeio ^c quid humani evenisset. *Arufianus.*

^d Quibus de cauffis Sullam in victoriâ dictatorem, equo descendere,
sibi uni affurgere de sellâ, caput aperire solitum. *Nonius Arufianus.*
Servius.

NOTE.

alium Imperatorem, Glabriorem Consullem, ad Mithridaticum bellum, Senatus mitteret. Cui opinioni non possum planè non assentiri; nisi quòd, non Glabrioni, sed Pompeio Mithridaticum bellum mandatum invenio.

^a *Sequebantur.*] Eidem Anonymo, ex quo priorem conjecturam decerpimus legendum videtur *Exsequebantur.*

^b *Commeatibus.*] Id est, *Abeundi licentiâ pretio emtâ.*

^c *Quid humani.*] Mortem intellige. De Pompeio autem videtur hic agi quem Catulus, cum præclarum quidem, sed ni-

mium liberæ Reipublicæ crederet, nolleret que omnia ut in eo uno reponerentur, hæc verba in concione legem dissuadem, adjecit, *Si quid huic acciderit, quem in ejus locum substituetis?* ut habet Patriculus.

^d *Quibus de cauffis.*] Hic iterum de Pompeio sermo est, cui uni Syllam affurgere solitum Appianus tradidit. Quatuor verò fuerunt, autorem Servio, quæ apud Romanos ad honorem pertinerunt, Equo defilire, Caput aperire, viâ decedere, Affurgere.

C. SALLUSTI

C. SALLUSTII

CRISPI

FRAGMENTA.

INCERTORUM LIBRORUM.

NE • inrumiendi po.....
 b sublicibus cavata.....

Int. Festus.

Cujus c duas insulas propinquas inter se, & d decem stadium procul à Gadibus sitas, constabat suoapte ingenio alimenta mortalibus gignere. Nonius.

e Serum bellum in angustiis futurum. Junius Philarg. ad Georg. Virgilii.

f Pontum multò celerius spe Mithridatis. Iulianus.

Ergo senati decreto serviundum ne sit. Donatus Aët. II. sc. II.

Pompeius oris g improbi, animoque invereundo, Suet. de clariss. Gram. c. XIV.

NOTÆ.

[Inrumiendi.] Id est, lætandi; quamquam omnes, quos quidem præcipere licuit, Excerptores, Irrumare tantam, non Irrumire. Vox verò execrandâ libidine, ad obscœna tractata est.

[Sublicibus.] Sublicæ trabes sunt longæ, quibus pons innititur Sed, pro iis, quibus habet sublices, nomine, secundum quos, à Volscis mutuato.

[Duas insulas.] Quæ sint istæ nescire videtur Ortelius, nisi ex Plutarchi Serapione, qui eas Atlantidum nomine describit, intelligit autem de duabus ex Asoris, Michaelis scilicet, & D. Mariæ.

[Decem Stadium.] Idem Ortelius de-

cem milibus stadiorum ex Plutarcho describit.

e Serum.] Grammatici crudele atque servum interpretantur; eodemque sensu apud Virgilium, & Valerium Flaccum, legitur.

f Pontum.] Pontum Asiæ minoris Provincia ad mare Euxinum.

g Improbi.] Multis contendit Douza improbi legendum esse; præsertim quòd illud alterum sit contra omnium librorum auctoritatem, & à Sallustii scribendi ratione alienum: Arbitratur enim fieri non posse ut aliquis ore sit improbo, qui non pariter animo invereundo fuerit; adeoque Sallustium bis idem dixisse, si improbi scripserit. Prima ratio valet.

Simulans^a sibi alvum purgari. *Isidorus l. xi. in voce Alvus. Servo. ad l. iiii. Aeneidos.*

Fecit ut nunciis confestim lugubribus. *Carisus lib. ii.*

Communem habitum transgressus. *Priscianus l. xiv.*

Inter arma civilia æqui boni famam petit. *Seneca l. xx. epist. cxv.*

Haud impigrè, neque inultus occiditur. *Donat. ad Andr. Ter. act. i. sc. 2.*

Festinantibus in summâ inopiâ patribus. *Idem ad Euneuch. act. 4. sc. 3.*

Hostes oppressi, aut delapsi forent. *Isidorus l. xviii.*

Exercitum argento fecit. *Seneca lib. xx. epist. cxv.*

^b Togam paludamento mutavit. *Isidorus. l. xix. Servo.*

Hiero rex Syracusanorum bellum fecit. *Seneca.*

Ibi triennio frustra trito. *Servius ad iv. Aeneidos.*

Oratio^c C. Cottæ Consulis ad Populum.

Quirites, multa mihi pericula domi, militæ multa adversa fuere: quorum alia toleravi, patrim repuli deorum auxiliis, & virtute meâ: in quâs omnibus, neque animus negotio defuit; neque decretis labos. Mâlæ, secundæque res,^d opes, non ingenium mihi mutabant. At contrâ in his miseriis cuncta me cum fortunâ deseruere. Præterea senectus, per se gravis, curam duplicat: cui miserio, senectâ jam ætate, ne mortem quidem^e honestam sperare licet. Nam, si parricida vestri sum, & ^f his genitus hic deos Penates meos, patriamque, & summum imperium^g villis habeo: quis mihi vivo cruciatus satis est, aut quæ poena mortuo? cum omnia^h memorata apud inferos supplicia scelere meoⁱ vici. A primâ adole-

INTERPRETATIO.

ⁱ Mâlæ secundæque res mutabant mihi opes, non mutabant ingenium.

NOTÆ.

^a Sibi.] Servius habet, *Simulans alvum purgare*; quod magis est ex adfritiâ Sallustii oratione.

^b Togam palud.] Id est, Pacem bello.

^c C. Cottæ.] In quibusdam libris scriptum inveni *Cn. Cotta*, quod fortè pro M. Cotta, scripturæ similitudine positum est. Uterque enim C. & M. ille quidem prior, hic anno sequenti Consul fuit: sed Marcum, non Caium, à Mithridate magnâ clade apud Chalcedonem cæsum fuisse constat; quod quidem huic orationi occasionem dedit.

^d Honestam.] Ille equidem post casum suum in civitatem receptus, etiam Consulatum suum peregit; attamen ne sibi

per inimicorum dolum fraudi esset, quod fortunæ iniquitate evenerat, vir prudens reformidabat.

^e His genitus.] Hoc ideo dicit, quia, victus, in civitatem receptus erat.

^f Villis habeo.] Id est, parum istis omnibus consulo.] Sed terminis usus est causæ suæ faventibus; minus enim sit verum, ut quis summum imperium, quo gaudet, contemnat, quàm, ut parum ex officio Reipublicæ invigilet.

^g Memorata.] De his plurima apud Poetas.

^h Vici.] Id est, majus est scelus quod ut atrocissimis inferorum panis satis poeniri.

centiâ in ore vestro privatus, & in magistratibus egî: qui ^a linguâ, qui consilio meo, qui pecuniâ voluere, usi sunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad malefaciendum exercui: ¹avidissimus privatæ gratiæ maximas inimicitias pro republicâ suscepi: qui victus cum illâ simul, cum egens alienæ opis, plura mala expectarem, vos, Quirites, rursus mihi Patriam deos Penates, cum ingenti dignitate dedistis. Pro quibus beneficiis vix satis gratus videar, si singulis animam, ²quam nequeo, concesserim. Nam vita & mors jura naturæ sunt; uti sine dedecore cum civibus, famâ & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Consules nos fecistis, Quirites, ^bdomi, bellicque impeditissimâ repub. Namque ^cImperatores Hispaniæ stipendium, milites, arma, frumentum pascunt: & id res cogit; quoniam post defectionem sociorum, & Sertorii per montis fugam, neque manu certare possunt, neque utilia parare. Exercitus in Asiâ Ciliciâque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hostium est: nec minùs Italiæ maritima, & provinciarum, cum interim vectigalia parva, & ^dbellis incerta, vix partem impotum sustinent: ³itâ classe, quâ commearus vehebatur, minore quam antea navigamus. ^eHæc si dolo aut socordiâ nostrâ contracta sunt, agite, & uti lubet, itâ supplicium sumite: sin communis fortuna asperior est, quare indigna vobis, nobisque, & rep. incipitis? Atque ego, cujus privati mors proprior est, non deprecor, si quid eâ vobis incommodi demitur neque mox ^fingenuo corpori honestiùs quâm pro vestrâ salute finem vitæ fecerit. Adsum en Cn. Corra consul, facio quod sæpe majores asperis bellis fecere; voveo, dedoque me pro rep. quam deinde cui mandetis circumspicite. ^gNam talem honorem bonus nemo volet, cum

INTERPRETATIO.

¹ Cum essem avidissimus privata gratiæ, | pro singulis nequeo dare.
² Sumi multas inimicitias pro Republicâ. | ³ Itâ navigamus classe minore quàm est,
⁴ Si dederim animam pro singulis, quam | quâ commearus vehebatur antea.

NOTÆ.

[Linguâ.] Arbitror hunc esse Cotram, quem Cicero disertissimum prædicat, contra quem etiam mulierem quandam defendit.
^b Domi.] Bellis civilibus, per Marium, Scyllam, aliosque exhaustæ fuerant vires perierunt.
^c Imperatores.] Vidimus eâ de re Pompeii epistolam; quocum Metellus adversus Sertorium, Imperator creatus fuerat.
^d Bellis.] Pyratæ enim, Mithridatici belli oblata occasione, maria bello, quasi præculserant; alii repellabant; Sertorius in Hispaniâ multa interciperet, &c.
^e Hæc.] Casus Reipublicæ varii.
^f Ingenuo.] In aliis est, ingenio corporis, quod non placet; quamquam illud quomodo explicem non satis video: Nisi forte Consul noster, qui jam suprà de inferis verba quædam injecit, philosophicè, sese voluerit virum ingenuum, sed corpus tantum morti tradere: Quod quidem ad persuadendum & commovendum aptum quoque fuerit.
^g Nam talem.] Tacite inuit, se adhuc utilem fore Reipublicæ, nec tam culpâ suâ exercitum à Mithridate cæsum fuisse.

fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti, ratio reddenda, aut turpiter moriendum sit. Tantummodo in animis habetore non me ob scelus, aut avaritiam cæsum, sed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dedisse. per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum, tolerate adversa, & consulite reip. Multa cura summo imperio inest; multi ingentes labores: quos ^a nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis: cum omnes provinciæ, regna, maria, terræque aspera aut fessa bellis sint.

Germani ^a intestum ^b renonibus corpus tegunt. *Isidorus.*

Unde pons in oppidum pertinens explicatur. *Arusianus.*

Et ei voce magnâ vehementer gratulabantur. *Donatus.*

Et Marius victus duplicaverat bellum. *Servius.*

Atque eos à tergo incurrerunt. *Rufinianus.*

In hunc modum differuit. *Priscianus.*

Inde ortus sermo percunctantibus utrimque, Satin salve, quàm grati ducibus suis, quantis familiaribus copiis augerentur *Donatus.*

Fugam nostris fecere. *Seneca.*

Quæ audita ^c Panormitanos dedere Romanis fecere. *Idem.*

Quò cupidius in ore ducis sese quisque bonum, & strenuum ostentantes. *Isidorus. Servius. x.*

Ventis per cava terræ citatis, rupti aliquot montes, tumulique sedere. *Isidorus. Servius.*

Ubi multa nefandè, casu super ausi, atque passi. *Priscianus.*

^d Saguntium. *Carisius.*

Tota autem insula modica, & cultoribus inanis est. *Martianus.*

Immodicus animi. *Arusianus.*

Pugnam illam pro omne belli futuram, *Servius.*

Tantum ^e antiquitatis, cureque majoribus pro Italicâ gente fuit. *Idem.*

Opprobrii gratiâ. *Agratius.*

Maxumis ducibus, fortibus strenuisque ministris. *Diomedes lib. 11.*

Non repugnantibus modò, sed ne deditis quidem. A. B. C. M. *Donatus.*

In silvâ ^f Silâ fuerunt. *Serv.*

INTERPRETATIO.

^a Quos frustra refugitis, dum pacis copiam quæritis.

NOTÆ.

^a *Intestum.*] Magnâ corporis parte nudos agitare solitos esse Germanos ex Tacito discimus, aliisque. Colerus mallet *Intest.*

^b *Renonibus.*] Alii scribunt *Rhenonibus.* Sunt autem Rhenones Gallorum & Germanorum regumenta pellicea, ab humeris ad umbilicum usque dependentia.

^c *Panormitanos.*] Panormus insignis Siciliæ civitas. Hodie *Palermo.*

^d *Saguntium.*] Pro Saguntinorum, ut placet Carisio.

^e *Antiquitatis.*] Gronovius cum Servio *antiquitatis* retinet: Douza *antiquitatis* reponit; cui ego quidem assentior.

^f *Silâ.*] Sita erat in Brutiis.

In nuda injecta corpora. *Diomedes.*

Appolinis filia & Cyrenes. *Probus.*

Ne simplici quidem morte moriebantur. *Servius.*

Cum prædixero possum insulæ. *Donatus.*

Cujus^a adversâ voluntate, colloquio militibus permisso^b corruptio facta paucorum, & exercitus Sullæ datus est. *Idem.*

A Graccho seditiones graves ortæ. *Augustinus.*

M. Atilius Palicanus humili loco, Picens, loquax magis quàm facundus. *Quintilianus lib. IV. cap. II.*

^c Insolens vera accipiundi. *Donatus.*

Quæ pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat. *Idem.*

^d Curubis. *Probus.*

^e Tharros. *Idem.*

^f Camisos. *Idem.*

^g Lucas. *Sergius.*

Primam modo^h Japydiam ingressus. *Sero.*

ⁱ Carbo turpi formidine Italiam, atque exercitum deseruit. *Idem.*

Quæ pacta in conventionione non præstitissent. *Donatus.*

Crebrierate fluctuum, ut Aquilo solet. *Servius.*

Mithridates corpore ingenti perinde armatus. *Quintil. l. VIII. c. III.*

Tyrannumque, & Cinnam appellantes. *Victorinus Servius.*

Nomenque^k Danubium habet. *Acron.*

Cui nisi pariter obviam iretur. *Donatus.*

Septimium, neque animo, neque linguâ satis compotem. *Idem.*

Vulgus amat fieri. *Quintilianus.*

Non^l poenitutum. *Quintilianus.*

Pompeius cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabat. Neque enim ille aliter potuisset par esse Sertorio, nisi se, &

N O T A.

^a Adversâ.] Cognitâ.

^b Corruptio.] De Syllâ intelligendum, qui, ut docet Plutarchus, viribus impar, Scipionem alterum Consulem, dolo ad fœdera invitavit; deinde inter congressum moras, & colloquiorum, pecuniâ & promissis, ejus exercitum, per milites corrumpit.

^c Insolens.] Fortè de Tigrane loquitur, qui fortunâ suâ ebrius, nil, nisi quod ad voluntatem fictum esse, audire poterat. Cujus stultitiam non poenitebit vidisse apud Appianum.

^d Curubis.] Ptolomæo urbs est Africæ propriæ.

^e Tharros.] Ortellius eam urbem ponit

in Africâ.

^f Camisos.] Urbs Camisanæ regionis,

in Parthiâ, ut eidem placet Ortelio.

^g Lucas.] Voluit esse à Lux, singulari.

^h Japydiam.] Japydia, quæ & Histria dicta, in extremâ est Italiâ, versus Dalmatiam.

ⁱ Carbo.] Prolixè de eo Appianus.

^k Danubium.] Observavit Acro, vel alijs alijs, ad Horatium, Danubium in genere neutro à Sallustio positum, ut Rhenum ab Horatio. Danubius verò dicitur usitatus maximus ille & notissimus Europæ fluvius, cui & nomen Ister datum est.

^l Penitutum.] Pro poenitentiam actutum.

milites frequentibus exercitiis præparavisset ad prælia. *Vegetius l. 1. c. 1x. Johan Saresb.*

Cicero caninam facundiam, ut Appius inquit, exercuit. *Lactantius.*

Primus Græcorum Achilles. *Servius.*

Cupientissimus legis. *Diomedes.*

Magnâ gloriâ^a tribunus militum in Hispaniâ T. ^b didio imperante, magno usu bello Marfico, paratu militum, & armorum fuit. Multaque tum ductu ejus curata, primò per ignobilitatem, deinde per invidiam scriptorum celebrata sunt. Cominus faciem suam ostentabat, aliquot advorsis cicatricibus, & effoso oculo. Quo ille dehonestamento corporis maxumè lætabatur: neque illis anxius, quia reliqua gloriosus retinebat. *Agellius.*

^c Curetes quia principes intelligendi divina fuerunt, vetustatem ut cætera in majus componentem altores Jovis celebravisse. *Lactantius & Isidorus.*

Italiam conjunctam ^d Siciliae constar fuisse: sed medium spatium aut per humilitatem obrutum est aquis, aut propter angustiam scissum inde Rhegium nominatum. *Isidorus.*

Pompeius de victis Hispanis tropæa in Pyrenæis jugis constituit. *Serv.*

Atque edita undique, tripus tamen cum muris, & magnis turribus, *Donatus.*

Et in præliis actu promptus. *Idem.*

Pactione amisso Publio legato. *Idem.*

Ipsam Mare Ponticum dulcius quàm cætera. *Servius. Priscianus. Macrobius.*

Equis paria operimenta erant: quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant. *Servius.*

Rebus supra vorum fluentibus. *Idem.*

^e Ænum, & ^f Maroneam, & viam militarem. *Idem.*

Impediebant iussa nautarum. *Idem.*

Nihil socordiâ clauderat. *Donatus.*

^g Ut tanta repente mutatio non sine deo videretur. *Idem.*

NOTÆ.

^a *Tribunus.*] De Sertorio agitur.

^b *Didio.*] Legatus fuit Pompeii in Hispaniâ, adversus Sertorium.

^c *Curetes.*] Totam hanc opinionem, quasi à Poëtis fictam Sallustius respuit, voluitque ingeniosè interpretari, cur Jovis cultores dicantur Curetes fuisse. *Lactantius.*

^d *Sicilia.*] In hac sententiâ fuerunt plurimi autores, contra quam facit Cluverius, qui, cum Hesiodo aggeribus, versus Pelorum promontorium, aucliam

fuisse insulam arbitratur: Nedum abscissa fuerit.

^e *Ænum.*] Ænus urbs Thraciæ maritima, ab Æneâ condita.

^f *Maroneam.*] Non longè ab Æno, ad occasum.

^g *Ut tanta.*] Videtur hoc de in expectatâ intelligendum conversione, quæ Romæ accidit, foro omnium rerum venalium copiâ superfluente, postquam Pyratas annonam interceptantes Pompeius prodigavit.

^h In

In ore gentibus agens, populo, civitari. *Idem.*
 Preſſi undique multitudine. *Idem.*
 Hanc igitur redarguit Tarquitiuſ. *Idem.*
 Dein campi ^b Themyſcirii : quos habuere ^c Amazones, à ^d Tanai flu-
 ue incertum quamobrem digreſſæ. *Serviuſ.*
 Ubi eum totâ concione ab exercitu cogit diſcedere, dicit ſe ejus operâ
 uſurum ; eumque ab armis dimittit. *Idem.*
 Ex Metello procul agente ^e longâ ſpes auxiliorum. *Idem.*
 More equeſtris prolii ſumptis tergis, atque reditis, & egreſſi ad faci-
 endum ictus loco cedebant. *Idem.*
 Caſtra ſine vulnere introitum. *Idem.*
 Multos tamen ab adoleſcentiâ bonos inſultavit. *Idem, & Donatuſ.*
 Coſa. *Serviuſ.*
 Equis, atque armis inſignibus. *Idem.*
 Feſſuſ in Pamphyliam ſe receperat. *Idem.*
 Proſectus quidam Liguſ ad requiſita naturæ. *Quintili.*
 Apud latera ^h certos collocaverat. *Serviuſ.*
 Apertæ portæ, repleta arva cultoribus. *Idem.*
 Hiſpaniam ſibi antiquam patriam eſſe. *Idem.*
 Lyciæ, ⁱ Piſidiæque agros deſpectantem. *Idem.*
 Sorte ductoſ fuſſi necat. *Idem.*
 Omnis Italia coacta in anguſtias ſcinditur in duo ^m Promontoria,
 Bruttium, & ⁿ Salentinum. *Idem.*
 Italia plana ac mollis. *Idem.*
 Quâ tempeſtate ex Ponto viſ piſcium erupit. *Idem, & Scholiaſtes,*
remaliſ.
 Introſuſ prima Aſiæ Bithynia eſt, multis antea nominibus appellata.

NOTÆ.

In ore. De Pompcio intelligat Douza.

^a Themyſcirii.] Sunt illi in Ponto.

^b Amazones.] Fuerunt mulieres, quæ
 cum, viris omnibus interfectis, obti-
 nuerunt, rem poſtea habentes cum pere-
 ritis. De hiſ mentio fit apud plurimos ;
 quæ fuerint, nec ne, quidam affirmant,
 non negant. Crediderim multa fabu-
 leſſe ; non tamen omnia.

^c Tanai.] Tanaiſ fluuius eſt qui Euro-
 pa ab Aſia dividit. Hodie *Don* dicitur.

^d Longa.] Id eſt, longe poſita, Autore
Idem.

^e Coſa.] Civitas Etruriæ.

^f Feſſuſ.] Id eſt, egens conſilii, Servio
 interpretæ : Nam corpore fatigatum dici-
 tur, animo feſſum.

^g Certoſ.] Certuſ aut velocem ſignificat,

aut fidelem, aliquando etiam firmum, ut
 ait Salluſtiuſ, *Apud latera certos collo-*
cat. *Serviuſ.*

^h Hiſpaniam.] Annotant Grammatici
 Provinciam pro Patriâ poſitam, cum ci-
 vitas propriè fit Patria.

ⁱ Lyciæ.] Minoris Aſiæ regio, ad Medi-
 terraneum.

^j Piſidiæ.] Ciliciæ regio, in minore
 Aſiâ.

^k Promontoria.] Sunt montes, qui in
 mare incurrent. Gall. *Cap.*

^l Bruttium.] Inferiuſ eſt, ad meridiem,
 juxta Siciliam.

^m Salentinum.] Superiuſ eſt ad Sep-
 tentrionem.

ⁿ Introſuſ.] Hæc Crispi cum citet Ser-
 viuſ, ut doceat Bithyniam dictam quo-

Ipla

Ipsa enim est Major Phrygia. *Servius.*

Sed Mithridates extremâ pueritiâ regnum ingressus : matre interfecit. *Idem.*

Exercitum ^a vertere. *Idem.*

Creta altior est quâ parte spectat Orientem. *Idem.*

Se regibus devovent & post eos vitam refutant : adeo illis ingens est sanctitas regii nominis. *Idem, & Philargyrius.*

Dum inferior omni viâ grassaretur. *Joannes Grammat.*

^b Narbone concilia Gallorum. *Pompeius in artem Donati.*

Post defectionem sociorum & Latii. *Donatus.*

^c Ad Jovis mandem nostra. *Idem.*

Morbi graves ob inedia insolita vescentibus. *Idem.*

Atque ea cogentes ; non coactos, scelestos magis quàm miseris stringi. *Idem.*

Graviori bello, qui prohibuturi venerant socii, frigere. *Idem.*

Nam quidem Pyrrho, Hannibali, æquor & terra. *Idem.*

Nam Sullæ dominationem audebat. *Idem.*

^d Neque est defensus dominationem Sullæ. *Idem.*

Neu quis miles neve pro milite. *Servius.*

Ex insolentiâ avidus malefaciendi. *Idem.*

Tergis vincebant. *Idem.*

^e Charybdis quæ fortè illata ^f naufragia sorbens gurgitibus centum millia sexaginta ^g Tauromenitana ad litora trahit. *Idem.*

Saguntini fide atque ærumnis inculti per mortalium studium major quàm opibus, quippe quis etiam tum semirutæ mœnia, domus intus parietesque templorum ambusti, manus Punicas ostentabant. *Horatius Habacuc.*

Apud ^h Corduennos ⁱ amomum & alii leves odores gignuntur. *Plinius larg. in. iv. Georg. Virgil.*

Quem trans stagnum omnis usque ad flumen. *Idem.*

N O T Æ.

que esse Bebriciam, nullaue ejus rei, in fragmento hoc, extet mentio, non dubitat Sallustium ex Itidoro augete Putichius, post Phrygia, hoc modo, prius Bebricia dicta, mox à Bithynio rege Bithynia.

^a Vertere.] Servius interpretatur, Considerare.

^b Narbone.] Narbo Gallie Narbonensis urbs est maritima.

^c Ad Jovis.] Douza corrigit, Id Jovi mandem nostro, id est, Jupiter ista viderit.

^d Neque est.] Alii habent dominationem. Colerus legit, Neque est defessus

dominationem Sylla.

^e Charybdis.] Poëtis decantatissimus gurgis, inter Siciliam & Italiam, circa Messanam.

^f Naufragia.] Hic naufragium, propriis rebus quassatis & fractis, positum, est ^g Tauromenitana.] Tauromenia, vel Tauromenium, urbs Siciliæ maritima ad fretum.

^h Corduennos.] Cordueni, Gens circa mare Hyrcanum.

ⁱ Amomum.] Aliud alii esse comminiscuntur : multumque de eo rixantur alii dici.

Repetit

- repentè incautos agros invasit. *Idem.*
 belli sanè sciens. *Acron.*
 Namque omnium ferocissimè ad hoc tempus * Achæi atque ^b Tauri
 quodd, quantum conjicio, locorum egestate rapto vivere coacti.
Juvenalis.
 atque ipse cultus rei. *Acron.*
 Triplici fluctu. *Servius Fuldanus.*
 Charybdi mare vorticosum. *Idem.*
 sed ubi tempore anni mare classibus patefactum est. *Idem.*
 sanè bonus eâ tempestate contra pericula & ambitionem. *Idem.*
 Simul immanis hominum vis ex locis invasere patentes, cùm & pacis
 effusas. *Idem.*
 Genua patrum advolvuntur. *Idem.*
 Perrexere in Hispaniam an Sardiniam. *Idem.*
 Quæ mapalia sunt circumjecta civitati, suburbana ædificia. *Idem.*
 In onere turrium incertis navibus. *Idem.*
 Traditur fugam in longinqua Oceani agitavisse. *Idem.*
 Ad mutandum modò in melius servitium. *Servius ad primum Æneid.*
 Magna vis hominum convenerat agris pulsa aut civitate ejecta. *Idem.*
 Cùm murum hostium successisset pœnas dederat. *Idem ad Eclogam.*
 Quippe vasta Italia rapinis, fugâ, cædibus. *Idem.*
 Hi sunt qui secundum pocula, & alias res aureas, diis sacrata instru-
 menta convivio mereantur. * *Idem ad VIII. Æneidos.*
 In secundâ festinas cohortes composuerat. *Idem ad. IX.*
 Jam repentè visus sævire Tagus. *Idem ad X.*
 Exant armis equisque. *Idem.*
 Solas festinare. *Idem.*
 Lufitanæ gravem civitatem. *Idem.*
 Ex parte cohortium præcipere instructa, & stationes locatæ pro ca-
 si. *Idem.*
 Bellum quibus posset conditionibus defineret. *Idem.*
 In quis longissimo ævo plura, de bonis falsa, in deterius composuit. *Id.*
 Cultu corporis ornata egregio. *Idem.*
 At Sertorius vacuus hieme augere copias. *Acro in Horatium.*
 Sin vis obsistat, ferro quàm fame æquius perituros. *Servius.*
 Consedit in valle virgultâ nemorosâque. *Idem.*

NOTÆ.

- [Achæi.] Sunt populi circa Pontum
 in Sarmatia Asiaticâ; nam de
 hoc in loco agitur, non de illis qui
 Italiam incoluerunt.
- ^b Tauri.] Fuerunt isti in Sarmatiâ Eu-
 ropæâ,
^c Triplici.] Id est, magno.

Paululum requietis militibus. *Idem.*

Qui nullo certo exilio vagabantur. *Idem.*

Nubes foedavere lumen. *Idem.*

Sanctus alia. *Idem.*

Geronis. *Idem.*

Quæ causa fuerat novandis rebus. *Idem.*

Radice[m] montis excessit. *Statii, interpres.*

Ut res magis quàm verba gererentur, liberos parentesque in locaverant. *Idem.*

Incerta est fortitudo dum pendet. *Idem.*

In quibus plaustra sedes sunt. *Acro ad Horatium.*

Luxo pede. *Probus.*

Maurique vanum genus, ut alia Africae, contendebant. *Anipol.*
ultra Æthiopiam cultu perlarum justos & egregios agere. *Priscianus.*

Et Perpennam fortè cognoscit mulio redemptoris. *Acro in Horatium.*

Omniū fluminum quæ in maria quâ imperium Romanum est, flum.
quam Græci *τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ* appellant, maxumum esse Nilum con-
titur proxumâ magnitudine esse Histrum scripsit Sallustius. *Agell.*
s. VII.

* Ex omnibus quæ tractavimus, Æbuti Liberalis, potest videri
tam necessarium, aut magis, ut ait Sallustius, cum curâ dicendum, quod
quod in manibus est. *Seneca.*

Turbinum motus vagus est, & disiectus, & uti Sallustii verbis
vorticosus; cometarum autem, compositus, & certum iter capere
Idem.

Sallustius, auctor certissimus, asserit Tigrim, & Euphratem
fonte manare in Armeniâ, qui per diversa euntes longius dividunt
spatio medio relicto multorum millium; quæ tamen terra, quæ ab
ambitur, Mesopotamia dicitur. *Idem.*

Pelorum promontorium Siciliæ respiciens aquilonem, Juxta Sallustium,
dictum à gubernatore Hannibalis illic sepulchro qui fuerat occisus
per ignorantiam regis, cum se ejus dolo crederet esse deceptum. *Servius*
& *Isidorus.*

* Aristæus uti Sallustius docet, post laniatum à canibus, Actæonem
filium, matris instinctu Thebas reliquit, & Ceam insulam tenuit,
mò adhuc hominibus vacuam: postea, eâ relicta, cum Dædalus in
diniam transivit, post delatus est. *Cumas.* *Servius.*

NOTÆ.

* *Ex omnibus.*] Nullus non ea facile inscius sine veste viderat, in cervum mutatus, à suis canibus laceratus est.

Aristæus.] Apollinis & Cyrenes filius, insula est maris Ægei, juxta Euboeam.

Actæonem.] Hic, irâ Dianæ, quam ritima.

Sallustius duces laudat, qui victoriam incruento exercitū deporta-
 Idem.
 Cares Insulani populi fuerunt, piraticam exercentes, famosi, victi
 Minoe, uti Sallustius, & Thucydides tradunt. Idem.
 Trojā^c Capys Campaniam, ^d Helenus Macedoniam, alii Sardi-
 secundum Sallustium, tenuerunt. Idem.
 Dardania à Dardano Jovis & Electre filio, aut secundum Sallusti-
 à Midā Dardanorum rege, qui Phrygiam tenuit. Idem.
 Sallustius^f Scyllam saxum esse dicit, simile formæ^g celebratæ procul
 in Siciliā est ^h Enceladus, ⁱ Othus in Cretā, secundum Sallustium.
 Sallustius ait, Hispanorum morem fuisse, ut in bella euntibus juve-
 parentum facta memorentur à matribus. Idem.
 Orion juxta Sallustium, oritur juxta solis æstivi pulsus. Idem.
 Flaminia est civitas quæ^m Cale dicitur, & in Galliā hoc nomine,
 Sallustius à Perpennā captam commemorat. Idem.
 Getæ suntⁿ Mysii, quos Sallustius à Lucullo dicit esse superatos.
 Trojanorum tempore invadendarum terrarum causa fuerat navigatio,
 Sallustius meminit. Idem.
 Caribus falcatis usos esse antiquos, Livius & Sallustius docent. Idem.

NOTÆ.

[Cares.] Cos insula est maris Ægæi
 longè à Cariā, quæ & ipsa hoc no-
 mediata est: autore Stephano. Probus
 aliā, Cares in Lemno confedis-
 sunt: Adeoque hi fuerunt Pyratæ er-
 habitationem suam mutantes.

[Minos.] Minos rex fuit Cretæ, Jovis
 Europa filius, apud inferos. ob ini-
 justitiam, judex à Poëtis constitu-

[Capys.] Unus fuit ex Ænæ comiti-
 qui in Italiam venit.

[Helenus.] Priami filius. Epiri verò
 tem habuisse Virgilius autor est.

[Dardania.] Pars est Illyriæ, supra
 ectioniam. Sed hic de Trojā agitur.

[Scyllam.] Scylla scopulus est in freto
 Siciliæ, non longè à Charybdi.

[Celebratæ.] A Poëtis scilicet, apud
 passum monstrum famineo vultu,
 canum latrantium, quibusdam lu-
 serpentis specie, descriptum in-

^h Enceladus.] Unus ex gigantibus,
 quem Jupiter, fulmine ictum, Ænæ
 monti supposuit.

ⁱ Othus.] Hic fuit Neptuni filius ex
 Iphimedia Alcei uxore, quem, cum E-
 phialte ipsius Othi fratre, Alceus auxilio
 misit Gigantibus adversus Deos.

^k Orion.] Ex trium Deorum, Jovis,
 scilicet, Neptuni, & Mercurii urinā, vel
 semine natus, & à Dianā interfectus, ut
 quibusdam placet, in sydus mutatus fuit;
 cujus ortu tempestates maximæ excitantur:
 si tamen verum est quodcumque vulgo
 hominum ore teritur.

^l Flaminia.] Regio Italiæ ad mare su-
 perum, ubi Ravenna.

^m Cale.] Calem Gallicam non longè ab
 urbe Parisiorum ponunt; haud procul à
 Matronā.

ⁿ Mysii.] Mysia in Asiā est: sed hic
 Mœsia est intelligenda, quæ olim Mysia
 dicta. Europæ regio est ad Danubium.

Vices significant pugnam, quia per vicissitudinem pugnabatur, inquit Sallustius. *Idem.*

Creta medio jacet insula ponto, id est, secundum Sallustium, à continenti. *Idem.*

Primo mense veris dicitur novum ver, secundo ver adustum, præceps: sicut etiam Sallustius dicit ubique, nova æstas, adulta, ceps, *Idem.*

Sallustius in Historiis tradit, Sertorium victum voluisse fugere ad insulas^a Fortunatas. *Acron.*

Insulas Fortunatas Sallustius inclutas esse ait Homeri carminibus *Servius.*

Proximum dicebant veteres, non solum adhærens, & adjunctum verum etiam longè remotum, si tamen inter duo discreta^b nihil medium existisset, *Virgil. Æn. l. v.*

Proximus huic, longo sed proximus intervallo.

Insequitur Salius.---

Ità & Sallustius in situ Ponti, de promontoriis^c Paphlagonum, quod^d *Κεῖς* *πίτωνος* appellavit, posuit. *Nonius.*

Interrogasti, si tenes, Maotici.

Situs quis esset æquorius. Sallustium.

Noram id dedisse, dicta^e ejus omnibus.

Præjudicata auctoritatis ducier.

Non abnuebam. Festus Avienus.

Portus ab Eoo fluctu curvatus in arcum. In arcus similitudinem de Ponto Sallustius, unde hic tulit colorem, nam speciem efficit Scythici arcus. *Servius ad III. Æneidos.*

--- Freta lata relucens.

Lata autem ideo, quia se angustiae Pontici oris illic dilataant, uti dicit Sallustius. *Servius.*

Teia autem dicta est à Teio Anacreontis Poetae Lyrici oppido, quod in Paphlagonia esse Sallustius indicat, cum de situ Pontico loquitur. *Comment in Horat.*

Porro Sallustius auctor certissimus asserit, tam Tygris, quam Euphratis in Armeniam fontes demonstrari. *Hieron. de locis Heb.*

Cum multi evaserint Trojanum^e periculum, uti Capys, qui Cap...

NOTÆ.

^a *Fortunatas.*] Sunt illæ in mari Atlantico. Hodie, *Les Canaries.*

^b *Nihil medium.*] Eiusdem naturæ, scilicet.

^c *Paphlagonum.*] Paphlagonia Asiae minoris regio, ad Pontum Euxinum.

^d *Κεῖς.*] Arietis hanc rupem simulatem vertice frontem.

Pro merito Graii *κεῖς* dicere pueri. Priscian.

^e *Periculum.*] Quando Troia à Graecis everta est.

tenuit; ut Helonius, qui, * ut alii, Sardiniam, secundum Sallustium. *Serv.*

Sallustianus Calpurnius. *Hieronymus adversus Ruf.*

Calpurniani discipuli. *Idem ibidem.*

Tamen vulgata jam res est gentilium proprietatum. Comici Phrygimidos illudunt. Sallustius vanos Mauros, & feroces Dalmatas pulsar. *Tertull. de animâ*

Carasmus Chlenasmo proximâ est, & similis figura, quâ adversario facta, cum exacerbatione admissi eorum laceessimus. Ut apud Sallustium de Sullæ crudelitate. Ut in M. Mario cum fracta prius per artus expiraret. *Ful. Rufinianus de schematis lexeos.*

Melopotameni homines effrenatæ lubricinis sunt, ut Sallustius meminit utroque sexu. *Glossæ in Juvenalem.*

Antonius ille trium Antoniorum corruptor, ille Sallustius, qui oræ quâ Romanum esset imperium contrarius piratis. Si omnes & maxumè Græcos Asiaticos ac Siculos fortunis omnibus spectant. *Eadem Glossæ.*

Σαλλυστίου ὁ θαυμάζω, τότε πρὸς τὸν ὄφθαλμὸν Ρωμαίοις, καμύλοις λέγοντες, μήτε τοὺς πρὸς τὸν ὄφθαλμὸν τῶν ματῶν Σικυωνίων νικήσαντας Ἀντίοχον ὥστε, μήτε τοὺς πρὸς τὸν ὄφθαλμὸν καὶ πρὸς Χαίρωναν Ἀρχελάου μεμαχημένους, ἐγνωκέναι. *Id est:* Sallustium demiror, qui autumat, tum primum visos Romanis Camelos, quod neque olim illos qui duce Scipione Antiochum vicerant, neque hos qui ad ^c Orchomenum & Chæroneam certaverant Archelao, nosse putaverit Camelum. *Plutarchus.*

Σαλλέστος μὲν οὐκ οὐκ φησὶ, χαλεπῶς διατεθῆναι τοῖς στρατιώταις πρὸς αὐτὸν ἐν ἡλικίᾳ τῆς πολέμου πρὸς Κυζίκου, καὶ πάλιν πρὸς Ἀμασσοῦ δύο χιμῶν ἐν χάρακι διαγαγεῖν ἀναστρέφοντας. *Id est:* At Sallustius quidem milites jam inde à principio malè, ait, in eum (Lucillum) animatus, quod ad Cyzicum, & iterum ad Amisum duas hiemes eos in eis continuisset. *Idem*

NOTÆ.

Uti alii.] Quo, hic deesse clarum est, superior qui de hac ipsâ re agit, cognoscet.

Tamen.] Id est, omnes sciunt quomodo vicem sibi quadam innata vitia proponunt.

Pulsar.] Arguit, Notat.

^a Antonius.] Pessimè depravatum est istud fragmentum.

^c Orchomenum.] Orchomenus & Chæroneæ duæ sunt Bœotiæ urbes ad amnem Cephissum; quamquam priorem Sophianus magis ad miridiem collocat.

LECTORI.

Benius Fragmenta florentissimi Rerum Romanarum scriptoris; quæ extare putamus. Cetera quæ sequuntur, in M. S. Servio legi auctor

auctor est V. Cl. Andreas Schottus : in optimâ tamen illâ
Editione à Petro Daniele IC. procuratâ non comparent.

* in or Trequii præter s r ciem necessarium haud multò secus
ferro noceri poterat. At Varinius, dum hæc aguntur à fugitivis
parte militum autumnî gravitate, neque ex postremâ fugâ, cùm
edicto juberentur ullis ad signa redeuntibus, & qui reliqui erant per
ma flagitia detrectantibus, militiam. Quæstorem suum C. Thoranum
quo præsentem vera facillimè noscerent. * * * commiserant, & tamen
terim quum volentibus numero quatuor.

* ingre, tante setui debacrltur, nefandum in modum perversu
nere & interdum lacerum corpus semianimum omittentes, alii in
jaciebant ignes, multique ex loco servi quos ingenium socios dabo
dita à dominis aut ipsos trahebant ex occulto neque sanctum
fandum quicquam fuit iræ barbarorum, & servili ingenio: quæ
tacus nequiens prohibere multis precibus cùm oraret, celeritate
nuntios.

Aliquot dies contra morem fiducia augeri nostris cœpit, & prom
gua. Qua Varinius contra spectatam rem incautè motus novos in
tolque & aliorum casibus perculsos milites, ducit tamen ad castra
tivorum. Presso gradu silentes jam, neque tam magnificè sumentes
lium quàm postulaverant. Atque illi certamini conscii inter se juxta
tionem erant. Crixo & gentis ejusdem Gallis atque Germanis con
ire & ultro offerre pugnam cnpientibus contra Spartacum.

NOTÆ.

* *Spartacus.* Hic est qui unâ cum Cri-
xo & Oenomao, effracto Lentuli ludo,
eum triginta aut amplius ejusdem fortunæ | viris Capuâ erupit; servisque ad villam
& ad auxilium vocatis, Romanis præ
idemque probrosum bellum intulit.

ORATIONE

ORATIONES DUÆ AD C. CÆSAREM.

ILLUSTIO ADSCRIPTÆ.

ORATIO I.

C. CÆSAREM DE REPUBLICA

ORDINANDA.

POPULUS R: antea obtinebit, regna atque imperia; fortunam dono dare, item alia, quæ per mortalis avidè cupiuntur: quia & apud indignos, sæpe erant, quasi libidinem data; neque cuiquam incorrupta permanserant. res doctus id verum esse, quod in carminibus Appius ait, esse suæ quemque fortunæ: atque in te maxumè, qui tantum prætergressus es, ut prius defessi sint homines laudando facta quam tu laude digna faciendo. Cæterum uti fabricata; sic virtuta, quàm magnâ industriâ haberi decet: ne incuriâ deformatur, corrumpant infirmata. Nemo enim alteri imperium volens concedit: quamvis bonus atque clemens sit, qui plus potest; tamen, quia

INTERPRETATIO.

non vult crederebatur fortunam dare.
regna atque imperia.

² Et quamvis qui potentior est sit bonus
atque clemens, tamen reformidatur, qui
dicit illi esse minus. bl

NOTÆ.

ORATIONES.] Multis probat
bona, esse epistolas; quod etiam
ex ipso Sallustio cognosceretur. Nam,
et eas idem ut & ipse, arbitror,
Sallustius Romanus.] Ab imperitis qui
obtinere prospecta non esset, ad-
has duas voces Pop. Romanus
omnis contendit; qui illustissimam

sententiam eâ additione tenebris involu-
tam dicit. Tanto viro non possum non
assentiri.
[id.] Refertur ad sequentem senten-
tiam. [id.] Hic est, ut videtur, quem
Sallustius sapientem vocat Poetam.
[id.] Prætergressus.] Omnes libri habent
prægressus. Carro

malo esset licet, formidatur. ^a Id evenit, quia plerique rerum per
 perversè consulunt: & eò se munitiones putant, quò illi, quibus
 ritant, ^b nequiores fuere. At contra id eniti decet; cùm ipse boni
 que strenuus sis, uti quàm optumis imperites. Nam pessumus qui
 asperrumè rectorum patitur. Sed tibi hoc gravius est, quàm ante te
 nibus, armis parata componere. Bellum aliorum pace ^c mollius ge
 ad hoc victores prædam petunt, victi cives sunt. Inter has difficu
^d evadendum est tibi; atque in posterum firmanda resp. non armis
 dō, neque adversum hostes, sed, quod multò majus, multòque ali
 est, bonis pacis ^e artibus. Ergo omnes magnā ^f mediocrique
 res huc vocat: quæ quisque optuma potest, uti dicat. Ac mihi
 detur: qualicumque modo tu victoriam composueris, ita alia omni
 tura. Sed jam quò melius faciliusque constituas, paucis, quæ me
 monet, accipe. Bellum tibi fuit: Imperator, cum ^g homine clari
 gnis opibus, avido potentie, majore fortunā, quàm sapientiā:
 secuti sunt pauci, per suam injuriam tibi inimici: item quos ali
 aut alia necessitudo. traxit. Nam particeps dominationis neque
 quisquam; neque ^h si pati potuisset, orbis terrarum bello concu
 ret. Cætera multitudo vulgi, more magis quàm judicio, per
 alium, quasi prudentiorem, secuti. Per idem tempus ⁱ multi
 iniquorum occupandæ reip. in spem adducti homines, quibus omni
 bro, ac luxuriā polluta erant, concurrere in castra tua: & aperte
 tis mortem rapinas, postremo omnia, quæ corruptus animus jubet
 minitari. Ex quīs magna pars, ubi neque ^j creditum condonare,

INTERPRETATIO.

^a Ex quibus magna pars, ubi videns te neque pecuniam creditam condonare
 novam tabulas proponere.

NOTÆ.

^a Id.] Quod, scilicet, qui plus potest
 formidatur.

^b Nequiores.] Id est, homines nihili,
 quia nullā sunt virtute; qui nihil nec
 possunt, nec audent.

^c Mollius.] Cæsari assentatur.

^d Evadendum.] Id est, Reipublicæ ita,
 ut tibi consulas, providendum.

^e Artibus.] Legum optimarum, quas
 tu sanxeris, observatione, & vindica
 tione.

^f Mediocrique.] Sibi ipsi viam sternit,
 ne impudenter fecisse videntur, qui Prin
 cipi consulere satagat. Atque optimo fun
 damento nititur: Non enim minimam
 præstant aliquando Reipublicæ operam

qui traditores sunt, & minias per
 quippe qui graviori passu progredi
 ea advertunt quæ fervidiores præ
 rant.

^g Homine clari.] Pompeio scilicet.

^h Si pati.] Testatur Florus, ne
 rem Pompeium; neque superiorum
 farem ferre potuisse.

ⁱ Maledictis.] Hoc dicit, multi
 Cæsaris partes adductos fuisse, qui
 levolis quibusdam, qui eum Roma
 cam occupaturum prædicabant,
 haberent; & per eius gratiam se
 eva suos sperarent.

^j Quietos.] Illis qui nullis partibus
 additi.

civibus, sicuti hostibus, uti vident, defluxere: pauci restitère, qui-
 majus otium in castris; quam Romæ, futurum erat: ^a tanta vis cre-
 orum impendebat. Sed ob easdem causas, immane dictum est, quanti
 quam multi mortales postea ad Pompeium discesserint: eoque, per
 merempus belli, quasi sacro, atque ^b in spoliato fano debitores usi. Igi-
 quoniam tibi victori de bello atque pace agitandum est; hoc uti
 civiliter deponas, illa ut quam justissima, & diuturna sit: de te ipso
 num, ^d quia compositurus es, quod optimum factum est, existuma.
 quidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna,
 horror, neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum ex
 his formido recidat: ^e eam vitam bellum æternum atque anceps ge-
^f quoniam neque adversus, neque ab tergo, aut lateribus tutus
 semper in periculo, aut metu agites. Contrà qui benignitate, &
 cenciâ, imperium temperavere, his læta & candida omnia visa;
 hostes æquiores, quam ^g aliis cives. An ^h qui me his dictis cor-
 rem victoriæ tuæ, nimisque in victos bona voluntate prædicent?
 Scilicet quodd ea, quæ externis nationibus, naturâ hostibus, nosque
 resque nostri sæpetribuere, ea civibus danda arbitror; neque bar-
 ritu cæde cædem, sanguine sanguinem expiandum. An illa, quæ
 ante hoc bellum in Cn. Pompeium victoriâque Syllanam incre-
 untur, oblivio abstulit? ⁱ Domitium, Carbonem, Brutum, alios

INTERPRETATIO.

*In aliqui prædicent me corruptorem
 victoriæ tuæ his dictis.*

^a An oblivio abstulit, Domitium
 &c.

NOTÆ.

*Tanta vis.] Id est, quia feneratorum
 entiam experti essent.*

*Inspoliato.] Id est, ex quo abstulisse
 quam, nefas fuerit. Vult plurimos
 Pompeium, tanquam ad asylum con-*

*Civiliter deponas.] Duabus hisce vo-
 quæ proponit propemodum con-
 vir summe politicus. Curandum est
 ut bello tu, non alius, finem im-
 idque reverâ & bonâ fide præstes:*

*quod ut id civiliter; hoc est, quam
 popularibus & civibus tuis par-
 Atque ex ejusmodi exemplis dis-
 debent blaterones quomodo loquen-
 imo & legendum sit.*

*Alia.] Alii, Qui p[er]a.
 Arbitratur sallustius, ejus
 qui se aliis metuendum præbet,
 æternum esse. Optime, ut sunt*

eius, propemodum, omnia.

^f *Quoniam.] Intelligit eum, de quo,
 loquitur, nihil sperare posse in futurum,
 omnia timere ex præterio, & in præsentī
 turbatum esse.*

^g *Aliis.] Illis nempe, qui per sævitiam
 imperium obtinent.*

^h *Scilicet.] Ironice sibi ex parte ad-
 versariorum illud affingit, quod ipsos ma-
 xime refellit.*

ⁱ *Domitium.] Hos tres Pompeius, pri-
 mum quidem in Africâ, alterum in Sici-
 liâ, tertium circa Lilybæum mori coëgit.
 Cæterum tantorum virorum ludibrio fari
 habita Autor Cæsaris ob oculos ponit, ut
 ipsum ad misericordiam, in quam pronus
 erat, magis inclinet: generosissimumque
 Imperatorem, quâ facile capiebatur, uti
 par est, teneret.*

item ^a non armatos, neque in prælio belli jure, sed post ea supplicia per summum scelus interfectos: plebem Romanam in ^b villâ publicâ coris modò conscissam. Heu quàm illa occulta civium funera, & pentinæ cædes in parentum, aut liberorum suum, fuga mulierum, puerorum, vastatio domorum, ante partam à te victoriam omnia, atque crudelia erant. Ad quæ te illi iidem hortantur: ^c & scilicet id certatum esse ^d utrius vestrum arbitrio, injuriæ uti fierent: ^e neque receptam, sed captam, à te remp. & eâ causâ exercitus stipendiis confectos optimos, & veterrimos omnium, adversum fratres, parentesque, liberos armis contendere; ut ex alienis malis deterrumi mortales venturæ atque profundæ lubidini sumtus quærerent; atque essent opprobria victoriæ, quorum flagitiis commacularetur bonorum laus. Neque te præterire parò, quali quisque eorum more, aut modestiâ, etiâ in dubiâ victoriâ, sese gesserit; quoque modo in belli administratione, ta, aut ^d convivia, exereuerint nonnulli; quorum ætas ne per quidem tales voluptates sine dedecore attigerint. De bello satis dictum. De pace firmandâ quoniam tuque, & omnes tui agitis: primum quæso, considera, quale id sit, de quo consultas: ita, bonis, malis, ^e dimotis, patenti viâ ad verum perges. Ego sic existumo; quæ orta omnia ^f intereunt, quâ tempestate urbi Romanæ sacrum exordium ventarit, cives cum civibus manus conserturos: ita desectos, & exiguos regi, aut nationi præde futuros. Aliter non orbis terrarum neque cunctæ gentes globatæ, movere, aut continere, queunt hoc imperium. Firmanda igitur sunt concordie bona, & discordie mala excludenda. Id ita eveniet, si sumtuum, & rapinarum licentiam demeritis non ad vetera ^g instituta revocans, quæ, jam pridem corruptis moribus

INTERPRETATIO.

^a Et scilicet illi volunt certatum esse, ut sciretur utrius vestrum arbitrio injuria fierent.

^b Neque volunt recep tam & liberatam, sed captam esse à te Rempublicam, & eâ

causâ exercitus optimos, & vetererrimos stipendiis confectis, armis adversum fratres & parentes, adversus liberos.

NOTÆ.

^a Non armatos.] Animadversum in eos qui se sponte dederant, inquit Florus.

^b Villa.] Ea fuit in Campo Martio, ubi quatuor, & secundum aliquos, octo & novem millia deditorum inermium civium Sylla interfici jussit.

^c Et scilicet.] Adversarii rationes adscribit ridiculas, ut eorum institutum ridiculum videatur.

^d Convivia.] De hoc omni castrorum Pompeii dedecore Plutarchus, & ipse Cæ-

sar loquitur.

^e Dimotis.] Id est, seorsum positis, accurate peniculatis. Ita verò, quæ decipi meruit, factò opus est.

^f Intereunt.] Quàm appositè, & genium Cæsaris accommodatè injecit.

^g Instituta.] De sumtuariis legatur, quas adversus grassantem prionem satis firmas non credit.

librio sunt: sed si suam cuique rem familiarem, finem sumtum^a statuerit: quoniam is incessit mos, ut homines^b adolescentuli, sua, atque bona consumere, nihil libidini, atque aliis rogantibus denegare, pulchrum purum; et eam virtutem, & magnitudinem animi; pudorem, atque modestiam pro socordia æstiment. Ergo animus ferox, pravâ viâ ingressus, ubi consueti non suppetunt, fertur accensus in socios modò, modò in cives, movet composita; & res novas^d veteribus acquirit, tollendus fenerator in posterum; uti suas quisque res curemus, vera, atque simplex via est, magistratum populo, non creditori, generare, & magnitudinem animi in addendo, non demendo reip. ostendere. que ego scio: quàm aspera hæc res in principio futura sit; præsertim qui se in victoriâ licentiùs liberiùsque, quàm artiùs: futuros creant: quorum si saluti potiùs: quàm libidini consules; illosque nos & socios in pace firmâ constitues. Si eadem studia: artesque juncti erunt: nã ista egregia tua fama simul cum urbe Româ brevî contemnent. Postremò sapientes pacis causâ bellum gerunt, labore^e spe otii contemnant. Nisi illam firmam efficis, vinci, an vicisse, quid retulit? capesse per deos remp. & omnia^f aspera, uti soles, pervade. Namque aut tu mederi potes; aut omittenda est cura omnibus. Neque aliquam te ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia, invocat, quibus

INTERPRETATIO.

Ob has causas animus ferox ingressus pravâ viâ, ubi consueti non suppetunt accensus, modò in socios, &c.

NOTÆ.

[Sentueris.] Discordiæ vires maximas maxerit, qui hoc Auctoris monito uti meret: Ut enim optimè Florus, *Maximus apparatus conviviæ, & summa largitio, nonne ab opulentiâ, pariter egistatem?* Hæc Catilinam Patrem impiegit.

[Adolescentuli.] Utinam aliquando apud principes ea rerum humanarum exoriantur, ut post futuris consulant, venientium institutioni prospicient.

[Eam.] Id est, in eo positam.

[Tollendus.] Hoc est, *Aliena consuetudo, nihil libidini denegando.* Ceterum vide mihi, quæso, quomodo sententiam expresserit. Perita res est rerum naturæ visceribus, ubi omnia iisdem servantur principiis quibus generata. Verum jocus est ex rerum veterum oppositio; quæ eò minus composita videntur, quòd ex veteribus nova non soleant emergere.

[Tollendus.] Istud certè maximæ est disquisitionis: Multa enim incommoda ex fœnore tangit Sallustius, in eo abusus plurimus; attamen, quomodo in totum tolli possit, non video.

[Non demendo.] Magis istud rhetoricè quam politicè dictum; nisi Sallustius nimie feneratorum licentiæ obviam ire conatus est. Quamvis enim aliquid videaris debitori per fenus detrahere, per idem illi sæpè multum addideris.

[Eadem.] De quibus supra, *Sua*, scilicet, & *aliena consumere*; &c.

[Laborem.] Militare præsertim intellige, *Aspera*.] Quæ videlicet in ordinandâ Republicâ occurrunt.

[Namque.] Cæsari assentatur.

[Quisquam.] Bonus scilicet. Verum ideo non addidit, quia rem ipsam terminis usque adeò invidiosis proposuit, ut, qui maximè cupiant, eam non audent defendere.

civitas vastatur magis,quàm corrigitur; sed uti pravæ artes, malæ Inbuidines, ab juventute prohibeas. Ea vero clementia erit, consilio nemerito cives patriâ^a expellerentur; retinuisse ab stultitiâ, & falsis luptatibus; pacem concordiamque stabilivisse: ^b non, si, flagitiis obcutus, delicta perpeffus præfens gaudium cum mox futuro malo cecideris. Ac^c mihi animus, quibus rebus alii timent, maximè^e est, negotii magnitudine: & quia tibi^d terræ, & maria simul componenda sunt, (quippe res parvas^e tantum ingenium attingere quît) magnæ curæ magna merces est. ^f Igitur provideas oportet plebes, largitionibus, & publico frumento^g corrupta, habeat clementia sua, quibus^h ab malo publico detineatur: ⁱ juvenus prohibita, industriæ, non sumptibus, neque divitiis, studeat. Id ità eveniet, si cuniar, quæ maxuma omnium pernicies est, ^k usum, atque ^l decus feris. Nam sæpe ego cum animo meo reputans, quibus quisque^m clarissimû viri magnitudinem invenissent; quæ res populos, namque magnisⁿ auctoribus auxissent; ac deinde quibus causis amplius regna & imperia, corruissent: eadem semper bona, atque mala reputabam, omnesque victores divitias contempsisse, & ^o victos cupivisse. Aliiter quisquam extollere sese, & divina mortalis attingere potest.

INTERPRETATIO.

^a Ac animus meus maximè nititur iis rebus quas alii timent, negotii, scilicet magnitudine.

NOTE.

^a Expellerentur.] Ciacconius mallet expellantur.

^b Non.] Supple, Clementia fuerit.

^c Fretus.] Bene de Cæsare se ideo sperare innuit, quod ille res soleat exequi difficillimas: Viris enim cordatis difficultas animum auget.

^d Terræ.] Potius est ut Sallustium, Terrâ & mari, scripsisse credamus. Douza.

^e Tantum.] Cæsari iterum assentatur. Cæterum maxima laus est, minima etiam cum maximis procurare.

^f Igitur.] Non poterunt ad suum usum satis hanc periodum excutere Politici.

^g Corrupta.] Supple, uti quidem nunc est: Neque vero intendit Sallustius, Populus ut in eo permaneat.

^h Ab malo.] Homines verò pravo otio perditæ, lues sunt & pestis Reipublicæ.

ⁱ Juvenus.] Optimè Auctor, qui rerum caput attingit. Atque equidem haud istud dico per impudentiam, quasi in viro summe politico aliquid ausim alibi reprehendere, verum quia quantum in juvene peccetur, pœnitet.

^k Usum.] Non in totum, sed illum quæ anè habuit.

^l Decus.] Cum, non homines sed omne quod est, esse porro, esse per naturam quærat, proinde id illi ante omnia suum faciant, per reliqua comparant. Ex quo perit esse, quàm pessimè & flagitiosè Reipublicæ consulant qui Virtutem, Honorem, denique argento subijciunt.

^m Clarissimû.] In omnibus libris legi Auctor est Carrio.

ⁿ Auctoribus.] In quibusdam scriptis auctoribus, pro quo Ciacconius notat auctoribus, phrasi Livio & Tacito.

^o Victos.] Scilicet in iis progressimus, quibus incumbimus: Neque potest ut, qui maximo cum labore mulandis divitiis studuit, sine eo victus fuerit,

pecuniar, & corporis gaudiis, animo indulgens, non assentando,
 concupita præbendo, * perversam gratiam gratificans; sed in la-
 parientiâ, bonisque præceptis, & factis fortibus exercitando.
 domum, aut villam extruere, eamque signis, aulæis, aliisque
 bus, exornare, & omnia potius, quàm semet visendum efficere;
 est, non divitias decori habere, sed ipsum illis flagitio esse. Porro
 bus bis die ventrem onerare, nullam noctem sine scorto quiescere
 est; ubi animum quem dominari decebat, servitio opprèssere,
 equam eo postea haberi, atque claudo pro exercitio uti volunt. Nam
 dentiâ pleraque, & se præcipitant. Verùm hæc, & omnia mala
 cum honore pecuniar definent, si neque magistratibus, neque
 ergo cupienda venalia erunt. Ad hoc providendum est, quoniam
 Italia, atque provinciæ tutiores sint: id quod factu haud obscu-
 ra. Nam iidem omnia vastant, suas deferendo domos, & per in-
 alienas occupando. Item ne, ut adhuc, militia injusta, aut in-
 sit: cùm alii triginta, pars nullum stipendium faciet: & frumen-
 quod antea præmium ignaviæ fuit, per municipia, & colonias
 re conveniet, cùm stipendiis emeritis domos everterint. Quæ
 licet necessaria tibi que gloriosa ratus sum, quàm paucissimis ab-
 Non pejùs videtur pauca nunc de facto meo differere. Plerique
 ad judicandum satis ingenii habent, aut simulant: verùm ta-
 d^a reprehenda aliena facta, aut dicta, ardet omnibus animus;
 apertum os, aut lingua prompta videtur, quæ meditata pectore
 quibus: me subjectum haud poenitet, magis^c reticuisse pige-
 Nam si hæc, seu meliore aliâ viâ perges; à me quidem pro virili
 dictum, & adutum fuerit. Reliquum est oprare, uti, quæ tibi
 erint, ea dii immortales approbent, beneque evenire fiant.

NOTÆ.

versam.] Id est Quæ plus do-
 mali afferat quàm voluptatis.
 Utinam istud aliquando illi ani-
 rent, qui se, per divitiarum abu-
 modo illustres fieri arbitrantur;
 etis insuper quibus gloriari velle
 titulis, & Christi nomine, ejus
 sanguinemque, pro libitu, pe-

dibus proculcant.

^c *Emeritis.*] Id est, postquam legibus
 destinatum tempus militiæ dedissent.

^d *Reprehendenda.*] Illos carpit qui suum
 studium & scripturam reprehendebant.

^e *Reticuisse.*] Id est, de iis non monuisse
 Casarem quæ optima esse credebant.

AD C. CÆSAREM DE REPUBLICA
ORDINANDA.

ORATIO. II.

SCI O ego, quàm difficile, atque asperum factu sit, consilium dare regi; aut imperatori; postremo cuiquam mortaliscujusque in excelsis sunt quippe cum & illis consultorum^b copiae adfuerint neque de futuro quisquam satis callidus, satisque prudens sit. Quin etiam sæpe parva magis, quàm bona consilia prosperè eveniunt:^c quia utraque res fortuna ex lubricine suâ agitatur. Sed mihi studium fuit admodum rempublicam capessere atque in eâ cognoscendâ multam, magnamque curam habui: non ita, uti magistratum modò caperem, quod multi malis artibus adepti erant: sed etiam uti rempublicam domi^d militiaeque, quantumque armis, viris, opulentia possideret, cognitum haberem. Itaque mihi multa cum animo agitante consilium fuit, famam^d modestiamque meam post tuam dignitatem habere, & cujus rei id periculum facere, dum quid tibi ex eo gloriæ accederet. Idque non timere, aut ex fortuna tuâ, decrevi; sed quia in te, præter cæteras, aetatem tuam egregie mirabilem comperi, semper tibi maiorem in adversis quam in secundis, rebus animum esse. Sed per cæteros mortales illa clarior est, quod & prius defessi sint homines laudando atque adjuvando munificentiam tuam, quàm tu faciendo quæ gloriâ digna esset. Equidem mihi decretum est, nihil tam ex alto reperiri posse; quod cogitanti tibi in promptu sit. Neque ego, quæ visa sunt, de rep. tibi scrip-

INTERPRETATIO.

^a Sed etiam uti haberem Rempublicam cognitam, & cognitum haberem quam Respublica posset domi & militiae, armis, viris, opulentia.

NOTÆ.

^a II.] Nemini, qui utramque orationem, seu epistolam legerit, dubium esse potest, quin hæc prior sit.

^b Copiæ.] Maximam facit consulendi difficultatem consultorum numerus, dum ignarissimi loquacitate, aut pravo studio, bonorum consulta depravatum eunt.

^c Quia.] Hinc fit ut imperiti perverfa sua consilia veris anteponant, bonos-

que agitent.

^d Modestiamque.] Iniqua plerumque hominum iudicia & perversam voluntatem experiantur qui aliis consulere solent: Adeoque viam sibi munit solentius, ne per imprudentiam aut mendaciam Cæsari consilium dedisse videantur.

^e Per cæteros mortales.] Alii habent Deos immortales.

mibi consilium, atque ingenium meum : ampliùs æquo probaretur : inter labores militiae, interque praelia, victorias, imperium, statui monendum te de negotiis urbanis. Namque tibi ^b si id modò in pectore consilii est, uti te ab inimicorum imperu vindices, quoque modo contra ^c adversum consulem beneficia populi retineas : indigna virtute cogites, sin in te ille animus est, qui jam à principio nobilitatis factionem disturbavit; plebem Rom. ex gravi servitute in libertatem restituit; in prætura inimicorum arma inermis disjecit; domi militiaeque nota, & tam praeclara facinora fecit, uti ne inimici quidem queri quidam audeant, nisi de magnitudine tuâ : quin accipe tu ea, que dicam de summa reipub. quæ profectò aut tu vera invenies, aut certè haud aliena à vero. Sed quoniam Cn. Pompeius aut animi pravitate, aut nihil eo maluit quàm quod tibi obesser, ita lapsus est, ut hostibus in manus jaceret : quibus ille rebus remp. conturbavit, eisdem tibi restituenda est. Primum omnium ^f summam potestatem moderandi, vectigalibus, sumtibus, judiciis, senatoribus paucis tradidit; plebem Romanam, cujus antea summa potestas erat, ^g nosque his quidem leviore, in servitute reliquit. Judicia, tamen, ^h sicut antea, tribus ordinibus tradita sunt; tamen iidem illi factioni regunt, dant, admittunt, quæ debet : innocentes circumveniunt : suos ad honorem extollunt. Non famulus, non probum, aut flagitium obstat, quò minùs magistratus rapiant : quod commodum est trahunt, rapiunt, postremò, tanquam urbe captâ. lubidine, ac licentiâ suâ, pro legibus utuntur. Ac me quidem mediocris dolor angeret, si virtute partam victoriam more suo ^k per servitium exercerent. Sed homines inertissimi, quorum omnis vis, virtutis in linguâ sita est, fortè, atque ^l alterius socordiâ dominationem

NOTÆ.

^a *Amplius æquo.*) Qui alteri consilium superiorem esse videtur : Illud excusat Sallustius.

^b *Si id.*) Tacite innuit injurias vindicandas, & supremam potestatem invadendam.

^c *Adversum Consulem.*) Marcellum intelligo, cum Æmelium, alterum Consulē pecuniā Cæsar suum fecisset : His enim, non, ut quidam existimavit, Marcello & Lentulo Consulibus, scriptam fuisse hanc epistolam crediderim.

^d *De summa.*) Omnes liberos de summa Republicâ, quomodo ferè præci loquuntur, scriptum habere, testatur Carrio.

^e *Restituenda.*) In omnibus libris restituendum legi testatur Carrio; phrasi antiquâ.

^f *Summam.*) Si vera loquitur Sallustius,

hinc, idè tantum Tribunitiam potestatem restituisse Pompeium intellegimus, quod eum antea fecisse vidimus, ut auram popularem captaret, volentibusque servitium imponeret.

^g *Nosque.*) Ordinem equestrem intellige.

^h *Sicut antea.*) Lege Plauriâ Plebi communicata judicia, ordini Senatorio à Syllâ translata fuerant. Lege verò Aureliâ, quam tulit L. Aurelius Cotta Prætor, inter Senatores, Equites, & Tribunos ætarios, judicia eadem, ex Pompeii voluntate divisa sunt.

ⁱ *Urbe captâ.*) Ab hostibus, scilicet, qui omnia pro libidine agunt.

^k *Per servitium.*) Id est, cum civibus, veluti cum servis agendo.

^l *Alterius.*) Id est, aliorum; Neque hic quemquam singulatim designat.

oblaram

oblatam insolentes agitant. Nam, quæ seditio, ac dissensio civilis, tamque illustres familias ab stirpe everit? aut quorum unquam victor animus tam præceps, tamquam immoderatus fuit? L. Sulla, cui omnia in victoriâ lege belli licuerunt, tametsi ^a à Sulpicio hostium partes multas intellegebat: ^b tamen, paucis interfectis, cæteros beneficio, quam tu retinere maluit. At hercule nunc ^c cum Catone, L. Domitio, cæterisque ejusdem factionis, quadraginta senatores, multi præterea conspice bonâ adolescentes, sicuti hostiæ, mactati sunt: cum interea innumeratissima genera hominum, tot miserorum civium sanguine satiationem quaerunt: non orbi liberi, non parentes exactâ ætate, non gemitus virorum, luctus mulierum, immanem eorum animum inflexit: quin, acrius in dies malefaciendo, ac dicundo, dignitate alios, alios civium eversum irent. Nam, quid ego de te dicam, ^d cujus conrumeliam homines ignavissimi vitâ suâ commutare volunt? scilicet neque illis in voluptati est ^e (tametsi insperantibus accidit) dominatio, quanto tibi rori tua dignitas: qui optatius habent, ex tua calamitate ^f periculum libertatis facere, quam per te populi Rom. imperium maximum ex igne fieri. Quod magis tibi etiam atque etiam animo prospiciendum, quonam modo rem stabilias, communiasque. Mihi quidem quæ res suppetit, eloqui non dubitabo. Cæterum tui erit ingenii probare, quæ vera, atque utilia factu putes. In duas partes ego civitatem divisam arbitror, sicut à majoribus accepi, in partes, & plebem. Antea in partibus summa auctoritas erat, vis multò maxuma in plebe. Itaque legem

INTERPRETATIO.

^a Qui magis optant libertatem suam in discrimen adducere, ex calamitate tuâ, quam Romanum Imperium, ex magno per te fieri maximum.

NOTÆ.

^a A Sulpicio.] Carrio veteribus libris, ut ille ait, manu ductus, pro Sulpitio, supplicio reposuit; idque auream correctionem vocat, quam quidem cuivis, qui sensum communem habeat, probatum iri non dubitat. Me verò minimè puduerit cum paucis, quibus sensus bonus fuerit, a communi recedere; eo præsertim inductus, quòd nisi, Sulpitii mentione, sententiam suam Sallustius, tanquam meritis quibusdam coarctaverit, falsissima ejus oratio fuerit. Cæterum, ad plenam hujus loci intelligentiam omnino videndus est Paterculus. Histor. lib. 2.

^b Tamen paucis interfectis.] Assumit Auctor quod commodum, & pro tempore verum fuit, antequam Sylla in Asiam

adversus Mithridatem proficisceretur. Illi verò in laudem vertit quod tunc temporis, coactus fecit: Alioqui post ultimam & firmam victoriam, non aliâs unquam in civibus Syllâ crudelior fuit.

^c Cum Catone.] Intellige Senatores à Catone, Domitio, aliisque ex factione Cæsari adversâ, interfectos fuisse; dummodo ne quid ex irâ & dolore, Senatûs motus Sallustius admisceat. Nota verò phrasim, quâ faciliè, nec aliter quam a re notissimâ utaris.

^d Cujus.] Id est, Qui neque vitam perdere dubitant, modo tibi aliquam faciem contumeliam.

^e Tametsi.] Major est autem ea voluntas quæ insperanti accidit.

itate^a secessio fuit semperque nobilitatis opes deminutæ sunt, & populi amplificaram. Sed plebes eo liberè agitabat, quia nullius potius super leges erat; neque divitiis, aut superbiâ, sed bonâ famâ, factisque fortibus nobilis ignobilem anteibat: humilissimus quisque in armis, aut militiâ, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satisque parerat. Sed, ubi eos paullatim expulsos agris, inertia, atque inopia suas domos habere subegit: cœpère alienas opes petere, libertatem cum republicâ venalem habere. Ità paullatim populus, qui domitabat, & cunctis gentibus imperitabat, dilapsus est: & pro communi iure, privatim sibi quisque servitutem peperit. Hæc igitur multitudo cum malis moribus imbuta, deinde in artes, vitasque varias^c dispersa, nullo modo inter se congruens, parùm mihi quidem idonea videbatur ad capeffendam rempub. Cæterùm, additis novis civibus, magna res tenet, fore, ut omnes expurgiscantur ad libertatem: quippe illis libertatis retinendæ, tum his servitutis amittendæ cura orietur. Ego censeo, permixtos cum veteribus novos incolonios constituas: hæc res militaris opulentior erit, & plebes bonis negotiis impedita magis publicum facere desinet. Sed non inscius, neque imprudens sum, hæc res agetur; quæ sævitia, quæve tempestatates hominum nobilium fieri solent, cum indignabuntur omnia funditus misceri, antiquis civibus hanc servitutem imponi, regnum denique ex liberâ civitate futurum, ubi unius munere multitudo ingens in civitatem pervenerit. Equi ergo sic apud animum meum statuo; malum facinus in se committitur, qui in commodo reip. gratiam sibi conciliet.^e Ubi bonum publicum cum privatim usi est: id verò dubitare aggredi, socordiz, atque ignaviz est. M. Livio^f Druso semper consilium fuit, in tribunatu summâ ope pro nobilitate: neque ullam rem in principio agere intendit, nisi illi favores fierent: sed homines^g factiosi: quibus dolus, atque malitia, cariora erant, ubi intellexerunt, per unum hominem^h maximum beneficium multis mortalibus dari; videlicet &ⁱ sibi quisque conscius,

INTERPRETATIO.

^a Et scilicet quisque conscius sibi se esse animo malo atque infido, existimaverunt.
^f Druso juncta ac de se.

NOTE.

^a Secessio.) De iis jam sæpius vidimus.
^b Armis.] Ingeniosè, ad vitandam, tau-
logiam, Sallustio indignam, Douza
in armis, unius litteræ levi mutatione
reposituit.

^c Dispalata.) Id est, dispersa, cum aliud
genus vitæ sequerentur.

^d Hanc servitutem.] Id est, hæc omnia
libertatem induci ut veteribus civibus
servitutem imponeretur.

^e Ubi bonum.] Directè dixisset, Ubi bo-
num privatam etiam publicè usi est; Ve-
rum honestius expresse, cum primò pu-
blii boni rationem habuit.

^f Druso.) Politicum virum de isto Vel-
leium adivisse nequaquam pigebit.

^g Factiosi.) De nobilibus loquitur, item-
que Senatu, qui Drusum Senatui ipsi fa-
vorem per invidiam oppresserunt.

^h Maximum.] Civitatem, scilicet.

malo

malo atque infido animo esse, de M. Livio Druso juxta, ac de se
 stumaverunt. Itaque metu, ne per tantam gratiam solus rerum po-
 tur, ^a contra eam nixi, ^b sua ipsius consilia disturbaverunt. Quo-
 imperator, majore curâ fideque amici, & multa præfidia paranda.
 Hostem adversum opprimere, strenuo homini haud difficile est: om-
 pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu est. Igitur,
 eos in civitatem adduxeris; quoniam quidem revocata plebes erit,
 re maxumè animum exercitato, uti colantur boni mores; concordia
 ter vetres, & novos coalescat. Sed multò maximum bonum pa-
 civibus, tibi, liberis postremò humanæ genti, pepereris, si stus
 pecuniæ aut sustuleris, aut, quod res feret, minueris. Aliter neque
 vata res, neque publica, neque domi, neque militiæ, regi potest. Na-
 ubi cupido divitiarum invasit; neque disciplina, neque artes bonæ,
 que ingenium ullum satis pollet: quin animus magis, aut minùs
 postremò tamen succumbit. Sæpe jam audi vi, qui reges, quæ civi-
 nationes, per opulentiam magna imperia amiserint, quæ per virtu-
 inopes ceperant: id aded haud mirandum est. Nam ubi bonus de-
 rem divitiis magis clarum, magisque acceptum videt; primò æstuat,
 taque in pectore volvit: sed ubi ^c gloria honorem magis in dies; ^d
 tem opulentia vincit, animus ad voluptatem à vero deficit. Quippe
 riâ industria alitur; ubi eam demiseris, ipsa per se virtus amara,
 aspera est. Postremò ^e ubi divitiæ claræ habentur, ibi omnia bona
 sunt, fides, probitas, pudor, pudicitia. Nam ad virtutem ^f una, &
 dua via est: ad pecuniam, quâ cuique lubet, nititur: & malis, & bo-
 nis rebus ea creatur. Ergo in primis auctoritatem pecuniæ demito:
 neque de capite, neque de honore ex copiis quisquam magis, aut
 nùs judicaverit; si neque prætor neque consul, ex opulentia, ve-

INTERPRETATIO.

^a Quisque nititur ad pecuniam viâ quâ cuique lubet.

NOTÆ.

^a Contra eam.] Adeoque Reipublicæ qui benefacit, illud quoque dissimulare debet, ne ipsius beneficii invidiâ, etiam ab iis quibus benefacit, opprimatur.

^b Sua ipsius.] Alii, *Sua & ipsius*; Gronovius mallet *Sua ipsorum*. Ceterum locus Politicorum, si alius uspiam, meditatione dignus.

^c Gloria.] Inanis illa, scilicet, cujus fundamentum non est virtus.

^d Gloria.] Hic verò gloriam veram, aut quamlibet intellige.

^e Ubi.] Jam diu usque aded istud com-

probatum est, ut omnium seculorum, totius orbis oraculum videatur: Inter- eo spreto, hodieque propemodum omni pereunt.

^f Una.] Et istud consideratione dignum simplex est, siquidem & simplicissima virtus, atque in angustum ita coarctata, neque in hanc, neque in illam partem deflectere queat.

^g Neque de capite.] Id est, nullas dignitatem vel estimationem auxerit, minuerit, quæ divitiis auctus vel diminutus fuerit.

ex dignitate, creetur. Sed de magistratu facile populi iudicium
 indices à paucis probari, regnum est; ex pecuniâ legi, in honestum. Qua-
 rime primæ classis iudicare placet, sed numero plures, quàm iudi-
 care. Neque Rhodios, neque alias civitates umquam suorum iudicio
 pœnituit: ubi promiscuè dives, & pauper, uti cuique fors tulit,
 iuxta rebus juxta, ac de minimis disceptat. Sed de magistrati-
 creandis haud mihi quidem absurdè placet lex, quam C. Gracchus
 promulgaverat; ut ex confusis quinque classibus sorte
 iuriae vocarentur. Ità coæquati dignitate, pecuniâ; virtute ante-
 alium properabit. nec ego magna remedia contra divitias statuo.
 perinde omnes res laudantur, atque appetuntur, ut earum rerum
 malitia præmis exercetur. Ubi ea demiseris, nemo omnium
 malus est. Cæterum avaritia, bellua fera immanis, intole-
 est: quo intendit, oppida, agros, fana, atque domos, vastat:
 cum humanis permiscet: neque exercitus neque moenia obstant,
 minus vi suâ penetret: famâ, pudiciâ, libris, patriâ, atque pa-
 cunctos mortales spoliât. Verum, si pecuniæ decus ademeris;
 illa vis avaritiæ faciliè bonis moribus vincetur. Atque hæc ita se-
 bere, tamen omnes æqui, atque iniqui memorent: tamen tibi
 flectione nobilitatis haud mediocriter certandum est: cujus si dolum
 alia omnia in proclivi erunt. Nam hi, si virtute satis vale-
 magis æmuli bonorum, quàm invidi, essent. Quia desidia, & in-
 & stupor eos, atque torpedo, invasit, strepunt, obtreçant, alie-
 famam suam dedecus existimant. Sed, quid ego plura, quasi de-

I N T E R P R E T A T I O .

Nemo omnium est malus pro nihilo.
 Alia omnia erunt facilia.

N O T Æ .

[Id est.] Id est, populus cognoscat
 ad judicandum idonei fuerint.
 [Classis.] Classis pars est civium, ex
 in ordinem relata. In quinque vero
 cum capite censorum centuriâ,
 ipsum populum Romanum Servius
 distribuit; quarum classium pri-
 ut opulentissima, ita & potentissima
 [Iudicare.] Id est, Dignos reputari
 judicandi munus conferatur.
 [Numero.] Id est, Plures ex primâ clas-
 constituendos, qui reipsâ Populo jus di-
 [Rhodios.] Rhodus nobilis est insula
 Mediterranei, inter Cyprium &
 [Uti cuique.] Cuique facilius tolera-

ret Gronovius, si sequeretur cecidit, non
 tulit: Itaque illi potius placet, utcumque
 fors tulit: Nihil tamen necesse habeo mu-
 rare.

[Centuria.] Non modo in classes Po-
 pulum Romanum Servius divisit, sed &
 classes in centurias. Ut verò divitibus ma-
 ximam faceret potestatem, primæ classi
 dedit prærogativam; ut prima suffragium
 ferret: Ex quo plerumque eveniebat,
 cum ea reliquis omnibus præpolleret, ut
 rare ab aliis classibus suffragium prætere-
 tur. Gracchus, ut plebi primum & anti-
 quum suum jus restitueret, volebat ut
 sorte centuriæ ad suffragia vocarentur.
 Verum de his omnibus omnino adire
 opus est eos, qui ea ex professo tractave-
 runt.

ignotis

ignotis memorem ? M. Bibuli^a fortitudo, atque animi vis, in totum erupit ? habes linguā, magis malus, quā callidus ingenio, ille audeat, cui consulatus maximum imperium maximo dedecore. An L.^b Domitii magna vis est, cujus nullum membrum à flagitiis facinore vacat ? lingua vana, manus cruentæ, pedes fugaces, quæ necesse nominari nequeant, in honestissima. Unius tamen M. Cato genium versutum, loquax, callidum haud contemno. Parantur disciplinā^c Græcorum. Sed virtus, vigilantia, labos, apud Græcos sunt. Quippe, cum domi libertatem suam per inertiam amiserint, sese eorum præceptis imperium haberi posse ? reliqui de factis inertissimi nobiles : in quibus, sicut in statuā, præter nomen, nihil additamenti. L. Posthumius, & M. Favonius, mihi videntur magnæ navis supervacua onera esse, ubi salvi pervenire^d visi sunt, quid adversi coortum est, de illis potissimum^e jactura sit, qui minimi sunt. Quoniam nunc, uti mihi videor, de plebe reor corrigendâque, disserui : de senatu, quæ tibi agenda videntur, Postquam mihi ætas ingeniumque adolevit, haud fermè armis, equis, corpus exercui, sed animum in litteris agitavi, quod nunc minus erat, id in laboribus habui. Atque ego in eâ vitâ multa legi, atque audiendò ita comperi, omnia regna, civitates, nationes, utque prosperum imperium habuisse, dum apud eos verâ consilia valent, ubicumque gratia timor, voluptas, ea corrumpere ; post paulò nutæ opes, deinde ademptum imperium, postremò servitus imponitur. Equidem ego sic apud animum meum statuo : cuicumque in suâ civitate amplior, illustriorque locus, quā aliis est, ei magnam curam esse rei. Nam cæteris, salvâ urbe, tantummodo libertas tuta est : qui per virtutem sibi divitias, decus, honorem, pepererunt ; ubi paulum inclinaret, resp. agitari cœpit, multipliciter animus curis, atque laboribus fatigatur, aut gloriam, aut libertatem, aut rem familiarem, defensat : omnibus locis adest, festinat : quantò in secundis rebus florentior, tantò in adversus asperius, magisque anxie agitatur. Igitur ubi plebs senatui, sicuti corpus animo, obedit, ejusque consilia consequuntur, patres consilio valere decet, populo supervacanea est calliditas. Itaque majores nostri, cum bellis asperrumis premerentur, ex viris, pecuniâ amissâ, nunquam defessi sunt armati de imperio tutare. Non inopia ærarii, non vis hostium, non adversa res, ingerebat.

INTERPRETATIO.

^a Fortitudo.] Ironia est.
^b Domitii.] Enobarri nomine, qui Consul ante aliquot annos fuerat.
^c Græcorum.] Certè non ita de Sallustio merita erat Græcia.
^d Usi sunt.] Vetus editio, ut testatur

Carrio, habet, *usi sunt*, pro quo Vaticano corrigit *usui sunt* : Lipsius geniosâ sanè conjecturâ reponit *visi sunt*. Fortè nihil mutandum.
^e Jactura fit.] Id est, in profectum abijciuntur.

animum subegit, quin, quæ virtute ceperant, simul cum animis
merent. Atque ea magis fortibus consiliis, quàm bonis proeliis, pa-
sunt. Quippe apud illos ^a una resp. erat, ei consulebant; factio
tra hostes parabatur: corpus atque ingenium, patriæ, non suæ quis-
potentiæ, exercitabat. At hoc tempore contrà, homines nobiles,
rum animos socordia, atque ignavia, invasit; ignari laboris, ho-
m, militiæ, domi factione instructi, per superbiam cunctis genti-
moderantur. Itaque patres, quorum consilio antea dubia resp. stabili-
atur, oppressi, ex alienâ libidine huc atque illuc fluctuantes agitan-
interdum alia, deinde alia, decernunt: ut eorum, qui dominantur,
ultas, ac arrogantia fert, ita bonum, malumque publicum existu-
at. Quod si aut libertas æqua omnium, aut sententia ^b obscurior ef-
majoribus opibus resp. & minis potens nobilitas esset. Sed quo-
coæquari gratiam omnium difficile est; quippe cum ^c illis majo-
virtus partem reliquerit gloriam dignitatem, clientelas; cætera multi-
pleraque inscia: sit sententia eorum à metu libera. Ita occultò sibi
que alterius potentiâ ^d carior erit. Libertas juxta bonis, & malis,
enis, & ignavis, optabilis est. Verùm eam plerique metu deserunt,
summi mortales; ^e quod in certamine dubium est, quorsum accidat,
per inertiam in se, quasi victi, recipiant. Igitur duabus rebus con-
are posse senatum puto: si numero auctus ^f per tabellam sententiam
et. Tabella ^g obtentui erit, quo magis animo libero facere audeat:
multitudine, & præsidii plus, & usus amplior est. Nam ferè, his
pestatibus, alii judiciis publicis, alii privatis suis, atque amicorum

NOTE.

^a Una. Id est, quæ in factiones non erat
versa. Salus est perfectio omnium mem-
brum societas & communicatio; pe-
dis cordia & abalienatio.

^b Obscurior.] Obscurior est ipse Sallu-
um, dum minus obscuram queritur
sententiam. Badius intelligit de-
goio, quo omnes ferè erga paucos
antur, quodque illis minus cogni-
fuisse Autor desiderasset. Ego verò
agi crediderim de suffragiis, quæ per
tabellas, de quibus etiam postea Sallu-
loquitur, ferebantur ne cuiusquam
sententia ab ullo cognosci posset.

^c Illis.] Nobilibus, scilicet.
^d Carior.] Id est, cum singulis per ta-
bellam, nemine conscio, sententiam suam
licuerit, omnes sibi & Reipublicæ
quàm paucorum superbiæ, suffra-
suo consulunt.

^e Quod.] Servitutem intelligit, quæ,

quam in partem cadat, quandiu pro li-
bertate certatur; nullus scire potest.

^f Per tabellam.] Non unus fuit sem-
per apud Romanos sententiam suam di-
cendi modus; ut neque apud alias gentes.
Voce primò, deinde, ut major libertas
esset, per tabellas, suffragium suum fe-
rebant. Quà de re, vide, in primis, De-
lectum Latinitatis Moneto Jesuitæ attri-
butum.

^g Obtentui.] Badius exponit ad obti-
nendum. Ego ita intelligo, ut tabella quasi
velum fuerit & operimentum, sub quo
latitantes libere suffragia sua dixerint.
Obtentui, id est, ad obtinendum & ob-
tegendum.

^h In multitudine.] Istud vero disquisitio-
ne multò opus habet, atque pro multipli-
ci rerum & personarum ratione est limi-
tandum.

negotiiis

negotiis implicati, haud sanè^a reip. consilijs adfuerunt: neque
 gis occupatio, quàm^b superba imperia distinguere. Homines
 cum paucis senatoriis, quos^c additamenta factionis habent, quæ
 que libuit probare, reprehendere, decernere, ea, uti libido tulit.
 Verùm ubi, numero senatorum aucto, pertabellam sententiæ dicerent,
 illi superbiam suam dimittent, ubi iis obediendum erit, quibus
 crudelissimè imperitabant. Forfitan, imperator, perfectis litteris
 deres, quem numerum senatorum fieri placeat; quoque modo in
 & varia officia distribuatur; &^d quoniam iudicia primæ classis
 putem, quæ^e descriptio, qui numerus in quoque genere futurus
 mihi omnia generatim describere haud difficile factu fuit: sed
 borandum visum est de summâ consilii, idque tibi probandum
 esse. Si hoc^f itinere uti decreveris, cætera in promptu erunt. Vnde
 consilium meum prudens, maxumèque usi esse. Nam ubicumque
 res prosperè cedit, ibi mihi bona fama eveniet. Sed me illa magis
 pido exercet, uti quocumque modo, & quamprimum resp. ad
 Libertatem gloriâ cariorem habeo, atque ego te oro, hortorque
^g clarissimus imperator, Gallicâ gente subactâ, populi Rom. summi
 atque invictum imperium tabescere vetustate, ac per summum
 diam dilabi, patiaris. Profecto, si id accideret, neque tibi nox,
 dies^h curam animi sedaverit; quin in somniisⁱ exercitus, furibundus
 que amens alienatâ mente feraris. Namque, mihi pro vero confusum
 nium mortalium vitam divino numine^j invisi: neque bonum,
 malum facinus cujusquam pro nihilo haberi: sed ex naturâ, diversâ
 mia bonos, malosque sequi. Interea fortè ea tardius procedunt: scis cui

I N T E R P R E T A T I O.

^a Ne cum sis clarissimus Imperator, &c.
^c ² Quo minus in somniis vexatus, furibundus atque amens, emotâ mentē feraris.

³ Namque pro certo comperi, omnia mortalium vitam divino numine

N O T Æ.

^a *Reipublica consiliis.* Quibus, de Reipublicæ bono disceptabatur.

^b *Superba.* Quod paucorum nollent sub servire superbiæ.

^c *Additamenta.* Ità loquitur de ministris & satellitibus superbiæ paucorum, hoc est de iis, qui cæco obsequio potentioribus, in omnibus suffragabantur.

^d *Quoniam.* Id est, quid de illis faciendum.

^e *Descriptio.* Gall. *Quel en sera le departement.*

^f *Itinere.* Id est si prout ego admo-
 mi, ità facere decreveris,

^g *Curam.* Conscientiæ angore tor-
 ligit. Ceteram summâ arte scopum
 Sallustius dissimulat. Eo spectat
 tio, ut summum Imperium Cre-
 cupet, sperans se, per eum, illos
 quaturum, à quibus Senatu motu-
 rat. Plurimas ad hanc rem causas
 xuit; at gloriâ potissimam, quæ
 solâ Julius movebatur. Neque id
 eum virtute gloriâ ità copulat,
 obtemperet magnanimus Imperator
 non modò Gloriæ, sed Virtuti, sed
 terga vertisse videatur.

animus ex conscientia spem præbet. Quod si recta patria atque patres possent loqui, scilicet hæc tibi dicerent: O Cæsar, nos te genuimus fortissimi viri, in optima urbe, decus, præsidiumque nobis, hostes terrorem. Quæ multis laboribus, & periculis ceperamus, ea tibi tradenti cum animâ simul tradidimus, patriam maximam in terris; domum, familiamque in patria clarissimam; præterea bonas artes, honestas divitias; postremo omnia honestamenta pacis; & præmia belli. Pro amplissimis beneficiis non flagitium à te, neque malum facinus, petimus; sed uti libertatem everfam restimas. Quâ re patrâ, profecto regentes omnes fama virtutis tuæ volitabit. Namque hac tempestate, in domi militiæque præclara facinora egisti; tamen gloria tua cum his viris fortibus æqualis est: si verò urbem amplissimo nomine, & immo imperio, prope jam ab occasu restitueris; quis te clarior, maior, in terris fuerit? Quippe si morbo jam, aut fato huic imperio accidat; cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, cedens, oriantur? quod si tibi bona libido fuerit, patriæ, parentum gratificandis; postero tempore, rep. restitutâ, super omnis mortalis gloria agnita, tuaque unius mors vitâ clarior erit. Nam vivos in æmulum fortuna, sæpe invidia, fatigat: ubi anima naturæ cessit, demeritationibus ipsa se virtus magis magisque extollit. Quæ mihi factu visa sunt; quæque tibi usui fore credidi, quàm paucissimis perscripsi. Cæterum deos immortalis obtestor, uti, quocumque modo ages, ea res tibi, reique publicæ prosperè eveniat.

INTERPRETATIO.

Nos fortissimi viri genuimus te in urbe optimâ, ut sis nobis decus, &c.

Si verò restitueris prope jam ab interitu, urbem, cui nomen est amplissimum, &c.

SALLUSTII CRISPI

M. TULLIUM. CICERONEM

DECLAMATIO.

GRAVITER, & inquo animo, maledicta tua paterer, M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quàm morbo animi, petulantia istâ uti. Sed, quoniam in te neque modum, neque mortem ullam animadverto, respondebo tibi: uti, si quam maledicendo speratam cepisti, eam malè audiendo amittas. Ubi querar? quos

NOTE.

Malè.] De te, scilicet.

P

implorem;

implorem. P. C. diripi remp. atque ^a audacissimo cuique esse ^b perfidiam an apud populum Rom. qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, & fortunas suas venales habeat? an apud vos, P. C. quorum auctoritas turpissimo cuique, & sceleratissimo, ludibrio est? ubi M. Tullius leges, judicia populi Rom. ^c defendit, atque in hoc ordine ita moderatus quasi unus reliquus ex familiâ viri clarissimi Scipionis Africani, ac moderatius, accitus, ac paullo antè insitus huic urbi civis. An verò M. Tulli, facta, ac dicta tua obscura sunt? an non ita a pueritiâ virtuti, uti nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri ^d collibuisse? Scilicet, istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non potest citæ jacturâ perdidicisti? Itaque minime mirandum est, si eam flagitiose venditas, quam turpissimè parasti. Verum, ut opinior, ^e splendor domesticus tibi animos attollit; uxor sacrilega, ac perjuriis delibuta; filia matris pellex, tibi jucundior, atque ^f obsequentior, quam parens par est. Domum ipsam tuam vi, & rapinis, funestam tibi ac tuis, contulisti: videlicet uti nos commonefacias, quàm conversa sit respublica in eâ domo habitas, homo flagitiosissime, quæ P. Craſſi, viri consularis, fuit. Atque hæc cum ita sint; tamen Cicero ^g se dicit in consilio deorum immortalium fuisse; inde missum huic urbi civibusque: quod dem, ^h absque carnificis, nomine qui civitatis ⁱ incommodum in gloriam suam ponit: quasi verò non illius conjurationis causa fuerit consilium tuus, & iccirco resp. disjecta eo tempore, quo te custodem habebat. Sed, ut opinor illa, te magis extollunt, quæ post consulatum Terentiâ uxore de rep. consuluisti, cum legis ^k Plautiæ judicia domi ciebas: ex conjuratis alios morte, alios pecuniâ condemnabas: cum alius ^l Tusculanum, alius ^m Pompeianam villam ædificabat, alius domum

N O T A E.

^a Audacissimo.] Totum istud in unum Ciceronem recidit.

^b Perfidia.] Badianus codex habet perfidia locum. Verum optime viderunt alii, hanc ex margine irreplisse in textum imperiti explicationem. Ceteram sensus satis patet.

^c Defendit.] Ut Ciceronem dedecoret, vult collapsam penitus videri Rempublicam, in qua ille dominetur.

^d Collibuisse.] Turpitudinem notat maculam.

^e Splendor.] Ironia.

^f Obsequentior.] Obscena & flagitiosa honeste (modo & verè) carpit.

^g Se dicit.] Perversè istud ex Ciceronis orationibus extortum.

^h Absque carnificis nomine.] Idco dicit, quod Cicerone invigilante, Lentulus alii-

que Catilinæ populares in carcere nec fuerint.

ⁱ Incommodum.] Verum est, ob impotentem Reipublicæ à Catilinæ calamitatem, Consulatum M. Tullio mandatum fuisse, cumque ex eo gloriam maximam nactum esse: At quàm subtiliter, tam perversè crimen parricidarum cum Ciceronis laude quisquis hic est declamans confundit.

^k Plautia.] Hæc à Plautio Tribuno bis, adjuvante Catulo lata est, ut deorum capite quereretur qui adversus Rempublicam conjuravissent, &c.

^l Tusculanum.] Tusculum oppidum Latii, non longè à Româ, ad ortum ubi Cicero villam illo nomine habuit.

^m Pompeianam.] Duodecimo plus minus, à Neapoli, milliario.

mobat : qui verò nihil poterat, is erat calumniæ proximus ; is aut do-
 minum tuam oppugnatum venerat, aut insidias senatui fecerat, denique
 de eo tibi ^a compertum erat. Quæ si tibi falsa objicio ; redde rationem,
 quantum patrimonii acciperis, quid tibi litibus accreverit, quâ ex pe-
 cuniâ domum paraveris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumtu
 edificaveris. Aut, si retices cui ; dubium potest esse, quin opulentiam
 tuam ex sanguine, & visceribus civium paraveris ? Verum, ut opinior,
 homo novus ^b Arpinas, ^c ex C. Marii familiâ, ejus virtutem imitatur ;
 contemnit similitudinem hominum nobilium populi R. curam habet ; ne-
 que terrore ; neque gratiâ commovetur. Illud verò amicitiae tantum, ac
 amicitia ^d est animi ? Immo vero homo levissimus, supplex inimicis, ami-
 contumeliosus, modò harum, modò illarum partium, fides nemini,
 nullus senator, mercenarius patronus, cujus nulla pars corporis à
 disciplina vacat : lingua vana, manus rapacissime, gula immensa, pe-
 fugaces ; quæ honestè nominari non possunt, ^e inhonestissima. At-
 quis, cum ejusmodi sit, tamen audeat dicere : ^f *O fortunatam natam*
consule Romam ! Te consule fortunatam, Cicero ? immo verò infe-
 ram & miseram, quæ crudelissimam ^g proscriptionem civium per-
 fecit ; cum tu, perturbatâ rep. metu per cullos omnes bonos parere
 in gloriâ delitati tuæ cogebas ; cum omnia judicia, omnes leges, in tuâ lubi-
 diâ erant, cum tu, sublatâ lege ^h Porciâ, ereptâ libertate, omnium
 vitam, necisque potestatem ad te unum ⁱ revocaris. Atque
 id est, quod impunè fecisti : verum etiam commemorando expro-
 batur ; neque licet ^k oblivisci servitutis suæ. ^l Egeris, oro te, Cicero,
 preceris quod libet ; satis est perpeffos esse etiamne aures nostras
 odio tuo onerabis ? etiamne molestissimis verbis insectaberis ? *Cedant*

NOTÆ.

^a *Compertum erat.* Id est, Certo scien-
 tum conjurasse ; deinde *et ipsum eum*
morti addicebas.

^b *Arpinas.* Irifio est.

^c *Ex C. Marii.* Id ideo dicit, quod
 Marius, cujus virtus maximè enitue-
 batur, Arpino oriundus esset.

^d *Est animi.* Id est, an eas tantum
 virtutes Cicero ?

^e *Inhonestissima.* Jam suprà eadem
 probavit.

^f *Fortunatam.* Versus scripsit Cicero
 Consulatui, quorum hic unus est,
 a Juvenalis, non obscurè tanquam
 eum reprehendit.

^g *Proscriptionem.* Dicit non justè mul-
 tuisse qui cum Catilinâ conjurave-
 runt. Non itâ arbitrati sunt boni cives :
 eam observatam tunc temporis Rem-

publicam, à Clodio & aliis seditiosis ad
 exilium Cicero compulsus est.

^h *Porcia.* De eâ vide suprà, p. 44.

ⁱ *Revocaveras.* Per Senatus decretum,
Viderent Consules ne quid Respublica de-
trimenti caperet : Nam ipse urbis præsi-
dio relictus fuit ; Antonius Collega con-
juratus persequutus est.

^k *Oblivisci.* Hoc ideo dicit, quod Ci-
 cero diligentiae suæ in liberanda Republi-
 cæ sæpius mentionem faceret.

^l *Egeris.* Quasi dicat, *Esto, quando*
itâ placitum superis, Rempublicam dis-
jeceris ; ne insuper calamitatem nobis so-
ties objicias.

^m *Odio.* Hic vim habet peculiarem ;
 significat enim odium, importunitatem ex
 re maximè odiosa.

arma toga, ^a *concedat laurea linguae.* Quasi vero rogatus, & non armatus, ea, quæ gloriaris, confeceris; atque inter te, Syllamque dictatorem, prætor nomen imperii, quidquam interfuerit. Sed quid ego plura de tuâ insolentiâ commemorem; quam ^b Minerva omnes artes edocuit, Jupiter optimus maximus in consilio deorum admisit, Italia exulem humeris suis deportavit. Oro te, ^c Romule Arpinas, qui egregiâ tuâ virtute omnes ^d Paullos, Fabios, Scipiones, superasti, quem tandem locum in hac civitate obtines? quæ tibi ^e partes reip. placeant? quem amicum, quem inimicum, habes? ^f cui in civitate fecisti infidiam ancillaris. Quo jure, cum de exilio tuo Dyrrachio redisti, eum sequeris? quos tyrannos appellabas, eorum nunc potentiae faves, qui tibi optimates videbantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos vocas. ^g Vnde nunc causam agis: ^h de Sextio male existimas: ⁱ Bibulum petulantissimum verbis lædis: laudas Cæsarem: quem maxumè odisti, ei maxumè obsequeris: ^k aliud stans, aliud sedens, de rep. sentis: his maledicis, ^l quos odisti, levissime transfuga: neque in hac, neque in illâ parte fidem habes.

INTERPRETATIO.

^a Corona ex lauro tradatur linguae & eloquentiæ.

NOTÆ.

^a *Minerva.*] Alio nomine Pallas dicta est, Dea Belli & Sipientiæ. Ciceronem vero irridet Antor, quasi se a Minervâ edoctum jactitasset.

^b *Romule.*] Per amaram irrisiionem.

^c *Paullos.*] Illustrissimos viros recenset, ut Ciceronem irrideat. Notiores verò sunt omnes, quàm ut quicquam de iis dicatur.

^d *Partes.*] Vult autor Ciceronem maximum videri tenebrionem, & ut postea dicit, levissimum transfugam, qui modò cum his, modò faciat cum illis; hodie cum uno, cras cum altero conjunctus sit.

^e *Quem amicum.*] Hunc locum non intelligere se, ingenuè fatetur Glareanus, vir aliqui doctissimus; quod quidem mirarer, nisi quotidie ad res apertissimas caligare oculos sentiremus. Sentus vero est, Ciceronem eo modo cum omnibus vixisse, ut quinam amici, quinam inimici es-

sent nullus posset cognoscere: Non enim placet Thylli expositio.

^f *Cui.*] Videtur aliquem ante alios indicare, cui Cicero ancillarum more servaverit; eumque, cum Cæsar tunc temporis Româ abesset, crediderim fuisse Pompeiân; neque enim ejus semper Ciceronis una & eadem fuit voluntas.

^g *Vatinii.*] Tribunus fuit plebis, Sentui maxime exosus, in quem Cicero orationem habuit.

^h *De Sextio.*] Pro isto eam quam modo diximus Cicero habuit orationem.

ⁱ *Bibulum.*] Hic cum Cæsare Conspicui fuit, eique frustra restitit; cum legem agrariam rogaret: Tum verò inter Ciceronem & Cæsarem non conveniebat.

^k *Aliud stans.*] Id est, aliud dictum, aliud sentis; stantes enim sententiam suam ceabant in Senatu.

^l *Illos odisti.*] Id est, eos quibus optaris, odisti.

IN SALLUSTIUM DECLAMATIO: QUÆ CICERONI FALSO TRIBUITUR.

EA demum magna voluptas est, Crispe Sallusti, æqualem, & parem verbis vitam agere, neque quidquam tam obscenum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet. Neque enim, qui ita uti tu, aliter, ac, tu, loqui potest: neque, qui tam illoto sermone utitur, vitâ honestior est. Quod me vertam, P. C. ? unde initium tuum ? majus enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uter nostrum. Quod si aut de meâ vitâ, atque actibus nostris, huic contrarii respondero, invidia gloriam consequetur: aut, si hujus facta, res, omnem ætatem nudavero; in idem vitium incidam procacitatis, quod huic objicio. Id vos, si fortè offendimini, justius huic, quàm mihi, succensere debetis, qui ^a initium introduxit. Ego dabo operam, & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minimè memisse videar. Scio me, P. C. in respondendo non habere magnam spectationem, quod nullum vos sciatis novum crimen in Sallustium venturos, sed omnia vetera recognituros, quibus & meæ, & vestræ jam, ipsius aures calent. Verum eò magis odisse debetis hominem qui ne sapiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum; sed ita innotuit, uti neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliquâ ^b præterire. Itaque nihil aliud studet, nisi, uti lutulentus sus cum ovibus velitari. Longè verò salitur opinione. Non enim procacitate vitæ sordes eluuntur: sed est quædam ^c calumnia, quam unusquisque nostrum testante animo suo fert, de eo, qui falsam crimen bonis spectat. Quod si vita istius ^d memoriam vicerit: aliam, P. C. non ex ratione ejus, sed ex moribus spectare debetis. Jam dabo operam, quàm minimè potero, uti breve id faciam. Neque hæc altercatio nostra vobis utilis erit, P. C. Plerumque enim resp. privatis crescit inimicitia; nemo civis, qualis sit vir, potest latere. Primum igitur, quoniam minimi majores Crispus Sallustius ^e ad unum exemplum, & regnum

NOTÆ.

^a Initium introduxit.] Queritur uter, & Sallustius & Cicero, quod, sibi ab altero injuriâ oblarâ, prior accessit fuerit: sed quidem, præter alia, me maxima pars ut credam, declamationes istas à Sallustio Declamatoribus scriptas tantum non recitatas fuisse. Sed eâ de re,

quibus tantum erit otii, docti judicabunt.

^b Præterire.] Malefaciendo, scilicet.

^c Calumnia.] Reproche.

^d Memoriam.] Id est, si obliti fueritis qualis fuerit vita istius, & quomodo antea vixerit.

^e Ad unum exemplum & regnum.] Divi

quærit velim mihi respondeat, numquid, quos protulit, Scriptiones & ^a Metelli ^b antè fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos gestæ suæ, & vita innocentissimè acta commendavit? quod si hoc illis initium nominis, & dignitatis; cur non æquè de nobis existimetur, cujus & res gestæ illustres sunt, & vita integerrimè acta. Quasi verò tu sis ab illis viris, Sallusti, ortus! quod si esses; nonnullos jam turpitudinis pigeret. Ego meis majoribus virtute meâ præluxi: ut, prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ suæ: tu vitâ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut etiam, si sint egregii cives, certè venerint in oblivionem. Quare noli mihi quos viros objectare. Satiùs est enim, me meis rebus gestis florere, quàm majorum opinione niti; & ità vivere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Neque me cum iis conferri deo P. C. qui jam decesserunt, omnique odio carent, & invidiâ; sed cum iis, qui mecum unâ in republicâ versati sunt. Sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus; (non hanc dico popularem ambitionem, cujus me principem confiteor, sed illam perniciosam contra leges, cujus primos ordines Sallustius duxit.) aut in gerendis magistratibus, aut in judicandis maleficiis tam leverus; aut in tuendâ republicâ tam vigilans; & quam tu proscriptionem vocas: credo quòd non omnes tui miles incolumes in hac urbe vixissent. At quanto meliore loco respública tuenda staret, si tu, par ac similis scelestorum civium, unâ cum illis adnumeratus esses? An ego tunc falsò scripsi, Cedant arma togæ; & togatus armatos, & pace bellum oppressi? An illud mentitus sum, Perfunctam me consule Romam; qui tantum intestinum bellum, & domesticum urbis incendium, exstinxit? Neque te tui piger, homo levissimè cum ea culpas, quæ in historiis mihi gloriæ ducis? An turpius est, P. C. scribentem mentiri, quàm illum palam hoc ordine dicentem? Nam quod meam ^d ætatem increpuisti, tantum me abesse puto ab impudiciâ, quantum tu abes à pudiciâ. Sed quid ego de te plura querar? Quod enim mentiri turpe duces, qui mihi ausus sis eloquentiam uti vitium ob-

NOTÆ.

certè hic hæsi, ut, quid sibi vellet Autor, divinarem. Tandem arbitratus sum, ad ista Sallustii verba, *Oro te Romule Arpinas, qui egregiâ tuâ virtute omnes Paullos, Fabios, Scipiones, superasti. &c.* Ciceronem respexisse; eumque significare voluisse, Præve & ineptè ab adversario factum, quòd sibi Cicéroni Romuli nomen imposuerit, quasi, ut clarus fieret necesse habuerit vel majores claros ostendere, vel Romulum esse.

^a Metelli.] Fortè istius, potius quàm

Paulli, aut Fabii mentionem facit, qui præcipuè per ipsius Sallustii historiam clarissimus evalit.

^b Antè fuerint.] Id est, antè, hominum existimationem, aut gloriam consequi fuerint.

^c Quam.] Pro quod. Quod; Tu, scilicet, Rempublicam, tu, Crispe Sallustius, vocas proscriptionem. Relativum quod cum proscriptionem construxit.

^d Ætatem.] Id est adolescentiam.

jicere

care! Cujus semper nocens egisti patrocinio. An ullum existimas posse fieri civem egregium, qui non his artibus & disciplinis sit eruditus? nulla alia putas esse rudimenta, & incunabula virtutis, quibus animi gloriæ cupiditatem aluntur? Sed minime mirum est, P. C. si homo, qui desidiae, ac luxuriæ, plenus sit, hæc uti nova, atque inusitata, miramur. Nam quod istâ inusitatâ rabie petulanter in uxorem, & in filiam inuasisti, quæ facilius mulieres se à viris abstinuerunt, quam tu à viris; satis doctè, ac paritè fecisti. Non enim me sperasti mutuam gratiam relaturum, & vicissim tuas compellaturum. Unus enim satis materiae habens: neque quidquam turpius est domi tuæ, quam tu. Num te verò opinio fallit, qui mihi putasti parare invidiam ex meâ familiari; quæ multò mihi minor est, quàm habere dignus sim. Atque nam ne tanta quidem esset, quanta est; uti potius amici mei viverent, quam ego testamentis eorum locupletior essem? Ego fugax, Crispe Sallustii? Furori tribuni p. c. cessi: utinam duxi, quamvis fortunam unus gerere, quàm universo populo R. civilis essem dissensionis causa: qui, mea quàm ille suum annum in rep. perbacchatus est; omniaque quæ amoverat, pace, & otio, resederunt: hoc ordine revocante, atque rep. manu retrahente me, reverti. Qui mihi dies, si cum omni quâ vitâ conferatur, animo quidem meo^d superet, cum universi vos, populusque R. frequens adventu meo gratulatus est. Tanti me fugacem mercenarium patronum hi æstimaverunt. Neque hercule mirum est; ego semper justas omnium amicitias æstimavi. Non enim uni privatim collatus sum; neque me addixi: sed, quantum quisque reip. studuit, tantum mihi fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus volui valere quam pacem: multi privatorum audacias nutriverunt. Ego nihil timui, nisi leges: multi arma sua timeri voluerunt. Ego nunquam volui quidquam posse, nisi pro vobis: multi ex vobis, potentiâ freti, in vos suis viribus abusi sunt. Itaque non est mirum, si nullius amicitia usum, non perpetuò reip. amicus fuit, neque me pœniter, si aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sextii insolentiam repressi, Bibuli patientiam culpavi, aut virtutibus Cæsari favi. Hæ laudes

NOTÆ.

Quæ.] Tum uxor, tum filia mea.

Quamvis.] Vel iniquissimam.

Ux.] Tribunus scilicet, Clodius.

Supplet.] Id est, Præstantior & iustior videatur. Sed vide, mihi, quæ quomodo, non tantum objecta dicitur, sed in gloriam vertat.

Mercenarium.] Istud objectaverat Clodius; seu quisquis fuit ejus loco demagogus.

Id est, Pro Quandoquidem.

Vatinio.] Respondet ad id quod Sallustius dixerat, Ciceronem Vatinii causam agere postquam orationem contra ipsam habuisset.

Bibuli pat.] Tanta fuit, referente Suetonio, ut nonnulli, quod ita Cæsari in consulatu cessisset, non Caio Julio Cæsare, & Bibulo Consulibus, sed Caio & Julio, per jocum scriberent.

Hæ laudes.] Virtuti, nimirum, & viris probis, quomodocumque favere; inde

enim egregii civis, & unicae sunt. Quae si tu mihi uti vitia obijci-
 rem si apud alios mihi esset dicendum, P. C. non apud vos, quos
 bui omnium actionum mearum monitores. Sed, ubi rerum testimoni-
 adfunt, quid opus est verbis? Nunc, ad te uti revertar, Sallusti,
 tremque tuum praeteream: qui si nunquam in vita sua peccavit, tam-
 majorem injuriam reip. facere non potuit, quam quod te talem filium
 genuit. Neque, tu si quia in pueritia peccasti, exsequar, ne parentum
 tum videar accusare, qui eo tempore summam tui potestatem habu-
 sed qualem adolescentiam egeris: Hac enim demonstrata, facile intel-
 getur, quam petulanti pueritia, tam impudicus, & procax, adolescen-
 Postea quam immensa gulae impudicissimi corporis questus sufficere
 potuit; & aetas tua jam ad ea^b patienda, quae alteri facere collibris-
 exoleverat; cupiditatibus infinitis efferebaris, uti, quae ipse com-
 turpia non duxisses, in aliis experueris. Ita non est facile reputare, si
 utrum in honestioribus corporis partibus rem quaesierit, an amiserit.
 mum paternam vivo patre turpissime venalem habuit vendidit. Ecce
 dubium potest esse, quin mori coegerit eum, quo, hic, nondum ma-
 tino^c pro haerede gesserit omnia? Neque pudet à me eum quaerere quod
 in P. Crassi domo habiter; cum ipse respondere non queat, quis in ipsa
 habitet paternam domo.^d At Hercule lapsus aetatis tirocinio, postea
 correxit? Non ita est: sed abiit in sodalium sacrilegi Nigidiani: bis po-
 dicis ab libellia attractus, extremam fortunam steter: & ita discessit,
 non hic innocens esse, sed iudices pejerasse existimarentur. Primum ho-
 norem in quaestura adeptus, hunc locum, & ordinem, despectum re-
 didit, cujus aditus sibi quoque, sordidissimo homini, paruisset. Inqui-
 timens, ne facinora ejus clam vos essent, cum omnibus matribus famu-
 lias opprobrio esset, confessus est, vobis audientibus, adulterium; ne-
 que erubuit ora vestra. Vixeris, uti libet, Sallusti; egeris, quae volo-
 eris: satis sit, unum te tuorum scelerum conscium esse; noli nobis lan-
 guorem, & soporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuendi
 pudicitiam uxorum nostrarum: sed ita experrecti non sumus, ut à te ca-
 vere possimus. Audacia tua vincit studia nostra. Ecquod hunc movere
 possit. P. C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palam, vobis
 audientibus, adulterium confiteri? Quod si nihil pro me tibi responderet

NOTAE.

tantum sibi amicos parare; illos, si prio-
 rem sanctitatem & vitae innocentiam fla-
 gitium maculaverint, relinquere. Uno verbo
 bene & quod laudandum sit, fecisse se
 profiteor Cicero, cum nulli se ita addixit,
 quin virtutis & Reipublicae causam ejusdem
 advertarum sequeretur.

^a Temeritas.] Cum id tu vituperes quod

laudi ducitur.

^b Patienda.] Obscenissima & flagiti-
 ossima reprehendit.

^c Pro herede gesserit omnia.] Id est,
 bus hereditariis omnibus, tanquam
 minus usus sit.

^d At Hercule.] Ironia est.

voluisse

idem; sed illud censorium ¹elogium ²Ap. Claudii, & L. Pisonis,
 eorum virorum quo usus est quique eorum, pro lege palam
 recitarem; nonne tibi viderer æternas incurrere maculas, quas
 qua vita tua eluere non possit? Neque post illum ³delectum senatus
 unquam vidimus. ⁴Nisi forte in ea te castra coniecisti, quod omnis
 reip. confluerat. At idem Sallustius, qui in pace ne senator
 manserat, postea quam resp. armis oppressa est, & ⁵idem vi-
 torum, qui exules, rediit in senatum post quaesturam ⁶reductus est;
 in honorem ita gessit, uti ⁷nihil non venale in eo habuerit, cujus
 quis emptor fuerit. Ità igitur egit, uti nihil non æquum, ac verum,
 fecit, quod ipsi facere collibuisse: ⁸neque aliter vexavit, ac debuit,
 quis prædæ loco accepisset magistratum. Peractâ quaesturâ; postea
 magna ⁹pignora eis dederat, cum quibus similitudine vitæ se
 junxerat, unus jam ex illo grege videbatur. Ejus enim partis jam
 exemplar erat Sallustius, ¹⁰quo tanquam in imam voraginem cœtus om-
 nium vitiorum excesserat: quidquid impudicorum, ¹¹cillonum, parrici-
 orum, sacrilegorum, debitorum fuit in urbe municipiis, coloniis,
 totâ, sicut in fretis, subsederant, nominis perdit, ac notissimi,
 in parte castris apti, nisi licentiâ vitiorum, & cupiditate rerum no-
 tum. ¹²At postea quàm prætor factus est, modestè se gessit, & ab-
 stinenter? Nonne ità provinciam vastavit, uti nihil neque passi sint, ne-
 bis jure expectarent gravius socii nostri in bello, quàm experti sunt in pace,
 uti, ut Africam interiorem obtinente? unde tantum hic exhaust. quantum
 aut ¹³fide nominum transjici, aut in naves contrudi. Tantum, in-
 nam, P. C. exhaust, quantum voluit: ne causam diceret, ¹⁴sestertio
 Itaque decies cum Cæsare paciscitur. Quod si quippiam eorum falsum est;
 sum palam refelle, unde tu, qui modò ne paternam quidem domum re-
 m; ¹⁵mere potueris, repente tamquam somnio beatus, ¹⁶hortos pretiosissi-

NOTÆ.

¹ Elogium.] Testificatio est Censorum
 operationis causâ, cum ab ipsis Senatu
 notus est Sallustius.
² App. Claudii, & L. Pisonis.] Hi duo,
 Emilio Paulo, & Claudio Marcello Con-
 sibus censuram gravem exercuerunt.
³ D. lectum.] Moris erat, ut Censores
 ratum legerent, eoque illos per igno-
 riam moverent, quorum depravatos
 res cognoscebant.
⁴ Nisi.] Pro Sed.
⁵ Idem.] Cæsarem intelligo.
⁶ Reductus.] Sallustium intellige.
⁷ Nihil non.] Fidem, putâ, suffragia.
⁸ Neque aliter.] Ideo tantum Sallu-
 tum dicit Quaesturam gessisse, ut ex eâ
 ad aliam aliquam consequeretur.

⁹ Pignora.] Des assurances. Id est fa-
 ctis ostenderat se pessimis similem esse.
¹⁰ Quò.] Id est, ad quem Sallustium.
¹¹ Cillonum.] Id est, cinædorum & tur-
 piter viventium, ut ait Cælius Rhodigi-
 nus; ab antiquo verbo cellere quod, est
 motitare: Unde etiam Plautus meretrices
 appellat recellicunas.
¹² At postea quàm.] Ironia.
¹³ Fide nominum.] Id est, permutatiõe
 Gall. Par lettre d' échange.
¹⁴ sestertio.] Alii habent Sestertium,
 Glareano teste; quanquam & illud licere
 multis elegantibus autorum exemplis o-
 stendit Budæus.
¹⁵ Hortos.] Qui Sallustiani dicti sunt.

mos, villam Triburti C. Caesaris, reliquas possessiones paraveris. Nolo piguit querere, cur ego P. Crassi domum emissam: cum tu veneris dominus sis, cujus paulo ante fuerat Caesar? ^a modo, inquam, patrimonium non comelo, sed devorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, & tam beatus? Nam quis te faceret heredem, quem ne cum quidem suam satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis, par tui? At hercule egregia facta majorum tuorum te extollunt: quorum si tu es similis, si illi tui, nihil ad omnium scelus, ac nequitiam, addi potest. Verum ut opinor, honores tui te faciunt insolentem? Tu, Crispe Sallusti, tantidem putas esse ^b bis senatorem, & quaestorem fieri, quanti bis consularem, & bis triumphalem? ^c Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere. ^d Is demum malediculus, qui non potest verum ab altero audire. Sed tu omnium mensurarum affecla, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem postea ad omnis ordinis turpitudinem, & civilis belli memoria. Quid enim gravius pati possumus, quam quod te incolumem in hoc ordine videamus? Desine bonos perulantissimam, conlectari linguam: desine morbo procacitatis isto uti: desine unumquemque moribus tuis æstimare: his moribus amicum tibi facere non potes, videris velle inimicum habere. Finem dicendi faciam P. C. Sæpe enim vidi gravius offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt, quam eos qui commiserunt. Mihi quidem ratio habenda est non quid Sallustius merito debeat audire sed ut ea dicam, si qua ego honestè effari possum.

C. SALLUSTIUS CRISPUS EXPLICIT.

NOTÆ.

^a Modò.) Id est, non à longo tempore.

^b Bis Senatorem.] Amara est irrisio; Sallustio acutè exprobrat quod Senatu motus fuerit; atque insuper eum arguit, quasi ideo inepte gloriaretur.

^c Carere.] Postquam satis adversarium agitavit, ipsum, quod maxime perfringit, de imperitiâ, & quodammodo de

officio admonet.

^d Is demum maled.] Id est, sine suo detrimento maledicere potest.

^e Pellex.) Jam supra, quod muliebria passus esset exprobravit.

^f Memoria.] Id est, qui omnia in memoriam revocat quæ per civiles discordias passi sumus.

INDEX

ERUM MAXIME MEMORABILIMUM

Origines. pag. 6.

Abſtinentia quid. 4. d.

203. a.

ſuſtatiui olim in is. 1. a.

204. c.

Verbal. 62. Victus Romam proficiſcitur. 67. Ejus oratio ad Sena-

rum. 68. Mores. 79. Jugurthæ obuius procedit. *Ib.* A quo vincitur.

10. Romam legatos mittit. 81. Ejus ad Senatū litteræ. *Ib.* A Ju-

gurthâ excruciatuſ interficitur. 83.

ſeſcentium animi mobiles. 12. Dolis facilè capiuntur. *Ib.* Eorum

mores. 213.

Armetum à Phœnicibus conditum. 77.

verſæ res etiam bonos detrectant. 108.

174. c.

ſiquitas quid. 3. c.

ſiopes. 78.

ſiæ deſcriptio. 75. 76.

ſinus. 92. Conſul in Africâ bellum renovat. 93.

ſobroges ab Umbreno ſollicitantur. 32. Deprehenduntur ſuper ponte

Mulvio. 35.

ſazones. 201. c.

ſobrio quid Romæ effecit. 9. Vitium propius virtutem quàm ava-

ritia. *Ibid.*

ſobitiuſ damnati Autroniuſ & Sylla. 15.

ſicitia quomodo firma. 17. c.

ſici officio & fide parantur. 65.

ſimâ quiſ fruitur. 3.

ſimus vitæ Imperator. 57. Æternuſ. 58. Ejus artes plurimæ, qui-

bus claritudo paratur. 59. Quomodo ſervitio opprimatur. 215.

ſinus Magiſtratū continuare nititur. 94.

ſiochuſ. 160.

ſtoniuſ Conſul. 29. Catilinam perſequitur. 51.

ſtoniuſ. 187. a.

ſpud Poëta. 209.

ſolia. 22. b.

Aquila

INDEX.

- Aquila quæ in exercitu Catilinæ. 54.
 Archelaus. 189. a.
 Argenteum ære solutum. 26.
 Ariobarzanes. 190. m.
 Aristæus. 204. b.
 Aristonicus in triumphum ductus. 189.
 Armenia 190. n.
 Artaces. 188. d.
 Asia à Romanis obsessa. 189.
 Aspar 152. A Boccho accersitur, qui Jugurtham acta edoceat 154.
 Ad Bocchum remittitur ut Syllam Jugurthæ tradere persuadeat.
 Athenienses per scriptores celebrati. 8.
 Attalus. 189. f.
 Avaritia quid Romæ effecit. 9. Ejus descriptio. 221. Quomodo
 cenda. *Ibid.*
 Aulus. 94. Hyeme milites in expeditionem evocat. *Ibid.* A Jugurthâ
 deinditur. *Ibid.* Sub Jugurthâ mittitur ejus exercitus 96.
 Anjelia Drestilla Catilinæ conjux. 12.
 Auster. 172. d.
 Annulus Ex Catilinæ conjuratis. 14.
 Bæbius à Jugurthâ pecuniâ capitur. 91 Ejus maxima impudentia.
 Baleares. 150. e.
 Bello ingenium plurimum posse quando cognitum. 2. Bellum ex
 trio sumitur, non ponitur. 128. Illud civiliter deponendum 211. Pa-
 cis causâ gerendum. 213.
 Beneficii quàm maleficii in Republicâ immemorem esse præstat. 90.
 Bestia Consul. 84. Adversus Jugurtham missus. *Ib.* Secretò cum illo
 transigit. 85. In eum gravis invidia. *Ibid.* Ab ipso in Numidâ quæ
 fuerunt relictæ omnia flagitia cum Jugurthâ faciunt. 91.
 Bibulus. 222. 228. i. 231. h.
 Bocchus. 79. Ejus proximi à Jugurthâ magnis muneribus ad sui
 dium perducuntur. 127. Cujus filia Jugurthæ nupserat. *Ibid.* Romæ
 norum amicitiam quæsierat. 127. Cum Jugurthâ belli adversus Ro-
 manos societatem init. *Ibid.* A Metello legatos accipit: ediemque
 mittit. 128. Romanos cum Jugurthâ aggreditur. 143. Romam leg-
 atos mittit. 148. Qui spoliati ad Syllam perveniunt. 149. A Mar-
 petit, ut Syllam ad se miuat, quamobrem. 159. Ejus perfidia.
 Eiusdem ad Syllam oratio. *Ibid.* Jugurtham Romanis tradere pos-
 ceatur. 154 Tradit. 155.
 Bomilcar. 92. Cum Rutilio certat. 107. Ad tradendum Jugurtham
 Metello allicitur 113. Quod ille quidem conatur. 114. Ideo Nab-
 dallam sibi adjungit. 120. Ad quem scribit. *Ibid.* Cujus litteræ
 Nabdalla

INDEX.

Nabdalsæ cliente ad Jugurtham deferuntur. 121. Morte afficitur. 122. gratisd. nemo vult esse, ubi malos præmia sequuntur. 163. Num publicum privato anteponendum: quamquam hoc cum illo potest conciliari. 219.

Num. 33. i.
Sithia. 173. g.

C

Cæsar Pontifex maximus. 38. Ei Camulus & Piso infens, quamobrem. *Ibid.* Eum Cicero inter Conjuratos non vult nominare. *Ib.* Ei nonnulli equites gladio minantur 39. Ejus oratio. 40. Cum Catone comparatur 49. Bellum aliorum pace mollius gessit. 210. Creditum non condonat. *Ibid.* In adversis majorem animum gerit. 116. Gallicam gentem subegit. 224.

Id. 205. m.
Id. 136. A Mario incensa. 137.

Id. 23. d.
Id. 208. c.
Id. 211.

Id. ad Jugurtham mittitur. 91.
Id. bathmos. 95. g.

Id. Catilina. 5. 11. Quinam illi favent. 14. Prima ejus conjuratio. 18. Reperundarum reus Consulatum petere prohibetur. *Ibid.* Ad conjuratos orationem habet. 16. Eos quomodo confirmat. 19. Arma per Italiam parat. 20. Mulieres sibi adscivit, quamobrem. 21. Cicero in insidias parat, quæ malè cadunt. 21. Incendia parat. 22. In Senatum venit. 25. In castra Malliana proficiscitur. *Ibid.* Scribit se in exilium Massiliam ire. 37. Ejus epistola. 28. Imperii insignia sumit. 29. Ei plebs favet. 30. Deinde ejus consilia execratur. 37. Quantus initio ejus exercitus. 50. Servitia repudiat. 51. In Galliam profugere tentat. *Ibid.* Orationem habet ad milites. *Ibidem.* Aciem instruit. 53. Pugnatur. 54. Vincitur. 55.

Id. 44. Ejus oratio. *Ibid.* Decretum sit Senatus sicut ille censuerat. 48. ab eo multi mactati. 218. Qualis. 222.
Id. Camulus cur Cæsari infensus. 38.

Id. insula. 204. d.
Id. Calcedon. 190. f.
Id. Carybdidis. 202. e.

Id. Cicero Consul cum Antonio. 20. Catilinæ insidias præcavet. 21, 22. Per Fulviam ejus consilia cognoscit. *Ibid.* De iis ad Senatum refert. 22. Conjuratos ad se vocat. 36. In Senatum ducit. 36. Civis reprimis. 226. Testamentis amicorum locuples factus. 231.

Id. Catilina. 193. f.
Id. Cimbri. 54. b. 161. h.

Cinna.

INDEX.

- Cinna.** 168. b. M. 111. Jugurtha obsidetur. 81. Ibi prædam Metellus collo-
 rat. 128. Cizicus. 190. g.
Classes quid. 221. b.
Clementia vera. 214.
Comitia quid. 20. d.
Concordiâ res parvæ crescunt. 65. k. l. Ejus bona firmanda. 212.
Conjurant cum Catilinâ qui. 14. Nullus ex multitudine castra relin-
 quit. 30. Eorum consilium. 34. In Senatum ducuntur. 36. Servand-
 traduntur. 37. Puniantur. 50.
Consilium dare regi difficile: Cur. 216.
Consuetudo in naturam vertitur. 130.
Consules regibus Romæ subrogantur. 7. Illis potestas maxima quæ
 verbis permittitur. 23.
Consultantes de rebus dubiis ab odio, amicitia, irâ, &c. vacuos esse
 decet. 40.
Consultores pessimi cupido & ira. 116.
Consulto, priusquam incipias; ubi consulueris maturè facto opus est.
Contentio inter plebem & nobilitatem quid effecerit. 61.
Continentia quid. 3. b.
Corduenni. 202. h.
C. Cornelius eques possidetur Ciceronem confodere. 22.
Cornelius Scriba. 161. f.
Corpus & ejus omnia brevi dilabuntur. 58.
Corycus. 171. b.
Cos insula. 205. a.
Cortæ Consulis oratio ad populum. 196.
Crassus cum Catilinâ conjurasse creditus. 15. Quod Vulturii indicio
 confirmatur. 37.
Creta. 189. k.
Cumæ. 204. e.
Curio. 181.
Curius cum Catilinâ conjurat. 20. Per eum conjuratio patefacta.
Cyrenenses magni atque opulenti. 125. Cum Carthaginensibus
 bellum gesserunt. 126.
Cyrus. 2.

D

- Dabar**. 152. Internuncius. 153.
Dædalus. 173. e.
Damaspippus. 43.
Danubius. 199. k.
Dardania. 205. e.
Deorum auxilia quibus parentur. 47.

Discordia

INDEX.

Concordiâ res maximæ dilabuntur. 65.
 Combendi modus apud Romanos. 187. c.
 Crino nomine omnium mortalium vita invisitur. 224.
 Divitiæ Romanis exitio. 8. 10. Eas, qui contemserunt, victores; qui concupiverunt, victi sunt 214. Divitiis quinam sunt flagitio. 215.
 Divitiarum studium Reipublicæ certa pestis. 220.
 Domitius. 211. 222.
 Darius. 178. b.
 Dyrachium. 169. d.

E

Ere bis in die vitio ducitur. 215.
 Elephanti 40. interfecti. 107.
 Eleadus. 205. b.
 Equites Romani cum telis circum ædem Concordiæ Cæsari gladio minitantur. 93.
 Eurua. 21. i.
 Eumenes. 189. e.
 Euphrates. 192. c.
 Eurus. 172. c.
 Exercitus P. R. quando primùm corrupti. 10.
 Exollere se ut oporteat. 214.

F

Fabius Sanga, Allobrogum Patronus. 33.
 Factiosorum mores. 217. 219.
 Falsæ. 22. e.
 Famam alienam suum esse dedecus putant inertes. 221.
 Fides quid. 15. p.
 Fidonius. 222.
 Fides nullum Senatus Populique Romani injussu fieri poterat. 96.
 Fortuna simul cum moribus immutatur. 3. In omni re dominatur. 7.
 Ejus lubido. 8. Eâ non eger animus. 57. 58. Fortunæ suæ unusquisque est faber. 209.
 Fulvia conjurationem Catilinæ patefacit. 20.
 Fulvius parentis jussu interficitur. 32.

G

Gabinus, & ejus lex. 193. g.
 Gaddir. 174. e.
 Gelli. 76. b. Ad militiam à Jugurthâ quærentur. 127. Ordines habere docentur. *Ibid.*
 Gloriantes Romanos gloriâ belli. 49. Eos vincunt. 155. Adversus illos Romani pro salute, non pro gloriâ certant. 166.
 Gnaeus. 116. 117.
 Germania veteribus sub Galliâ comprehensa. 158.

Gladiatoria

INDEX.

Gladiatoriae familiae in municipia distribuantur. 24.
 Gloriâ invidiam vincere difficilimum. 65. Gloriam invidia sequitur.
 109. Gloria Majorum posteris lumen; quae eorum nec bona, nec
 mala in occulto esse patitur. 132.
 Grachus. 74. 99. Ejus lex. 221.
 Graeci ante Romanos facundiâ. 49. Quales. 222.
 Gulussa Massinissae filius. 62.

H

Hæres secundus quis. 116. m.
 Hannibal res Romanas affixit. 61.
 Helenus. 205. d.
 Heraclea. 190. k.
 Hercules in Hispaniâ interiit. 76.
 Hiemsal. 62. Ferociter cum Jugurthâ agit. 66. Interficitur. 67.
 Hilerda. 170. a.
 Hippo à Phœnicibus condita. 77.
 Historiam scribere difficile, & quemobrem. 3. In eâ scribendâ, quo
 modo laus inveniendâ. 4. a. Ejus beneficio Athenienses maximè
 sunt. 8. Ejus usus 59. 60.
 Hortari qui vult, primus ire debet. 179.
 Humanum genus virtute potius quam sorte regitur. 57.

I

Iapydia. 199. h.
 Jason. 174. b.
 Igne sese corrumpunt perfugæ. 124.
 Ilergetum. 177. l.
 Imagines majorum. 60. m.
 Imperium iis artibus retinetur quibus partum est. 3. Imperia & Mag
 stratus, ut virtus est eorum qui ea sustinent, perinde habenda.
 Ea sæpe in eos à quibus accepta convertuntur. 180. Imperium
 nemo volens concedit. 209. Illud qui obtinet, quia malo esse
 formidatur 210. Imperia crudelia magis acerba quam diuturna.
 Infinitivi modi loquendi formulæ. 7. g.
 Ingenium præstat viribus. 2. Socordiâ torpescit. 58. 59.
 Injuriae oblatae nemini parve videntur. 41.
 Interrex. 169. a.
 Invidia ex opulentiâ oritur. 6. Invidiam gloriâ vincere difficilimum.
 Gloriam sequitur. 109.
 Ira & cupido pessimi consultores. 116.
 Jugurtha rex Numidarum. 61. 62. 63. 64. Micipsæ decreta rescindere
 proponit. 66. Hiemsali infensissimus. 67. Copias armat, omni
 Numidiæ imperare parat. *Ibid.* In Romanæ nobilitatis avaritiâ
 habet. 68. Cujus legati plerisque pecuniâ corrumpunt. *Ibid.* A
 bus Jugurtha defenditur. 73. Legatos Romanos corrumpit. 74. In

INDEX.

gnum Adherb. animum intendit. 79. Agros vastat. *Ib.* Ejus ad Legatos Romanos responsio. 80. Ad eum alii mittuntur. 82. Qui frustra discedunt. 83. Numidas puberes togatosque promiscue interficit. 83. Filiam Romam legatum mittit. 84. Secretò cum Calpurnio & Scauro transigit. 85. Romam venit. 91. Abit. 93. Albinum ludificat. 94. Aulicæ exercitum sub jugum mittit. 96. Vult facere deditionem. 102. Mettello insidias struit. 104. Pabula corrumpit. 110. Romanorum castra irrumpit. 111. Pugnandi modus. 112. Deditionem facit, cujus mox poenitet. 114. Bellum renovat. 117. Omnibus diffidit. 121. 123. Ejus dolus. 135. Ad Bocchum legatos mittit. 143. Romanos aggreditur. *Ibid.* Superat. 144. Deinde magnâ clade vincitur. 145. Iterum Romanos invadit. 146. Stratagemate utitur. *Ib.* Vix evadit. *Ib.* Syllæ à Boccho traditur. 155.ventus Romana qualis. 7.

L

Abor quo sensu usurpatum. 3. a. Viris convenit. 133.
Lacedæmonii in Græciâ bella gerere primi & Athenienses coeperunt. 2.
Lætania. 177. k.
Lares. 18. f.
Largitio. 4. f.
Legati Romani regnum Numidiæ divisum missi. 74. Legati adolescentes Adherbalem & Jugurtham arma deponere jubent. 80. Alii Jugurthæ pacem imperantes frustra discedunt. 83.
Leges pro vitâ civium. 42.
Lexulus cum Catilinâ conjurat. 14. Romæ quoscunque potest sollicitat. 32. In Senatum à Cicerone ducitur. 36. Ibi coarguitur. *Ib.* Eum eripere conantur liberti. 39. In carcere occiditur. 50.
Lepidus. 157. Ejus contra Syllam oratio. 159. Alia Philippi adversus Lepidum. 164.
Lepidiani ad Metellum legatos mittunt. 124. Amici & focii P. Romani. 125.
Libertatis restituendæ ratio. 219. Omnibus optabilis. 223.
Libyes. 76. c.
Licinii oratio. 179.
Locus medius apud Numidas honorificentissimus. 66.
Lupido. 3. d. 7. e. Quid facit. 100. Lubido bona. 225.
Lucani. 176. d.
Lucullus. 174. a.
Lucania. 193. e.

M

Magistratus minores vigiliis præsunt. 24. Magistratuum insignia à Tuscis sumta. 43.

Q

Mallius

INDEX.

- Mallius** primus ex conjuratis arma aperte movet. 20. Ad Marcium stola. 26.
- Malus** est nullus gratuitò. 221.
- Mamilius** & ejus rogatio contra Jugurthæ fautores. 97.
- Manlius Marti** legatus. 134.
- Marcus** solus Consulatum gerit. 23. 8.
- Marius**. 102. Cui magna portenduntur. 114. Quis. 115. Contra Metellum accensus. 116. A quo dimittitur. 122. Romæ celebratur. 123. Fit Consul, & Imperator. 123. Nobilitatem exagitat. 129. Ad pulum habet orationem. *Ibid.* Veteranos ambit. *Ibid.* Milites obicit quos. 135. In Africam proficiscitur. *Ibid.* Cui exercitus à Rhilio traditur. *Ibid.* Prudentia ejus militaris. 136. Utres parat. 137. A militibus ad cælum fertur. 138. Mullucham castellum aggreditur. *Ibid.* Per Ligurem capit. 141. Cum Boccho & Jugurthâ pugnat. 142. Ex hostium imperitiâ dolum machinatur, *Ibid.* In hiberna proficiscitur. 145. Ejus vigilantia. *Ibid.* Pudore exercitum coercet. *Ibid.* A Boccho & Jugurthâ invaditur. 146.
- Massilia**. 27. f.
- Massinissa**. 61.
- Massiva**. 92. Obruncatur. 93.
- Matrimonii** necessitudo apud Numidas levis. 127.
- Mauritania**. 21. e.
- Medius fidius**. 28. k.
- Memmius** contra Jugurtham nititur. 83. Ejus oratio. 86. Jugurthæ vandum fidem datam facit. 92.
- Metellus Creticus**. 23. Celer. *Ibid.* Metellus Numidicus. 100, 101. eum legatos mittit Jugurthæ, 102. Quos promissis aggreditur, ut Jugurtham tradant. 102. Cum Jugurthâ pugnat. 106. Omnia & igne vastat. 108. Exercitum dividit, ut terrorem angeat. 109. Zamam oppugnat. 112. Superbius. 115. In quem asperè Romanæ bunt negotiatores. 117. Vaccenses punit. 119. Marium dimittit. Capitis Romæ arcessitur. *Ibid.* Cum Jugurthâ pugnat. 123. Thab maximo cum labore aggreditur. *Ibid.* Vehementissimè dolet, quod Mario Numida data. 128. Legatos ad Bocchum mittit. *Ibid.* Metellum conspectum fugit. 135. Optimè Romæ excipitur. *Ibid.*
- Mesopotamia**. 191. k.
- Metuendum** multis qui se præbet, multos pariter metuit. 211.
- Micipsa**. 62. Quid agit cum Jugurthâ. 62. 63. 64. Ejusdem ad Jugurtham oratio 65. Moritur. 66. Ejus regnum inter Jugurtham & Adherbalem per legatos Romanos dividitur. 74.
- Militia** justa esse debet. 215.
- Minos**. 173. f. 205. b.
- Mirari** quid. 10. b.
- Miseris** parum fidei adhibetur. 81.

INDEX.

- Mithridates. 31. m. Ejus ad Arsacem epistola. 188. Facta. 189.
 Monitores qui optimi. 133.
 Muluchæ castelli descriptio. 139. A Ligure penetratur, & perscribitur
Ibid. Capitur. 141.
 Munditiæ mulieribus; viris labor convenit. 133.
 Mysii. 205. n.
- N
- Abdalsa. 120. A cliente proditur. 121. Ad Jugurtham accedit. 16.
 Natura falsè ab hominibus accusatur. 57. Una & communis om-
 nium. 131. Unum omnibus finem, vel ferro septris statuit. 161.
 Necessitatem extremam nullus, nisi muliebri ingenio, nihil ausus expe-
 ctat. 161.
 Necessitudo timidos fortes facit. 53.
 Nobilitas quæ Marii & vera. 132.
 Nobilitatis commune malum superbia. 115.
 Nobilium mores. 134. 224.
 Novus homo quis. 20. c. Indigni Consulatu videbantur. 115.
 Numantia. 63. a.
 Numidæ quales. 102. Regem in fugâ non sequuntur 108. Lactē &
 carne ferinâ vescuntur. 137. Marium magis quàm mortalem timent.
 138.
- O
- Olympus. 171. a.
 Opimius à Jugurthâ corrumpitur. 74.
 Orchomenus. 207. e.
 Orion. 205. k.
 Orhus. 205. i.
- P
- Deligni. 150. f.
 Para. 190. i.
 Parium & divisionem quæ causa. 97.
 Patres cur dicti Senatores. 6.
 Patiens Nomen & Participium. 5. e.
 Patriam vi regere importunum. 59. Patriæ ad Cæsarem oratio. 225.
 Pax justa & diuturna esse debet. 211.
 Pericula studium tollere bonum maximum. 220.
 Pericula occulta bonus facere, nec vitare potest. 220.
 Perenna. 171. g.
 Pericles. 40. c.
 Personæ secundæ locutiones. 2. b.
 Pessimus quisque asperrimè rectorem patitur. 210.
 Perseio exercitum permittit Antonius. 54.
 Phileni 126.
 Philippi adversus Lepidum oratio. 164.

INDEX.

- Phoenices. 77. l.
 Picentis ager. 22. a.
 Pietas Romanorum quæ. 10. g.
 Piso. 15. In citeriorem Hispaniam mittitur. 16. Interficitur. *Ib.*
 Plautia lex. 25. a. 217. h. 226.
 Plebis ingenium. 30. Urbana cur depravata. *Ib.* Catil. consilia execra-
 tur. 37. Negoria sua debet. 214.
 Pompeii potentia formidolosa. 160. Ad bellum Mithridat. missus. 21
 Ejus ad Senatum epistola. 177. Adolescens ad bellum sævissimum pro-
 jectus. *Ibid.* Facta. *Ibid.* Illum Romani metuunt. 185. Quis. 210
 Quamobrem multi ejus partes sequuntur. 211. Cæsari maxime fidi-
 adversus. 217. Quomodo rep. administraverit. *Ibid.*
 Promptinus Prætor 35.
 Pop. Romanos liberè agitatur cum nullius potentia super leges. 219. Quo-
 modo inducta servitus. *Ibid.* Illi supervacanea calliditas. 222. Ita la-
 gitionibus corruptus, ut sese venalem habeat. 226.
 Posthumus. 222.
 Præmia diversa bonos & malos sequuntur. 224.
 Primipilus. 95. h.
 Ptolemaeus. 189. l.
 Publior. 176. e.
 Punicum bellum. 61. Punica fides. 153.

Q

- Quæsit pro rogavit. 163.
 Quintius. 181. f.

R

- Reate. 29. g.
 Regna quomodo intereant. 222. A quibus præcipuè defendantur. 1
 Regionum imperium primum in terris. 2. Romæ mutatum. 7.
 Regum pace quàm bello minor virtus. 2. Ex eo quid oriatur. *Ibid.* Quo-
 nam illis formidolosi. 7. Regem armis quàm munificentia vi-
 minus flagitiosum. 153.
 Renunculus. 175. k.
 Reprehendere alios multi cupiunt, qui nihil ipsi possunt. 215.
 Res secundæ sapientes fatigant. 10.
 Respublica honestis nominibus agitata. 31. Pacis artibus firmanda. 2
 Audaciâ in bello; æquitate in pace firmanda. 8.
 Rhegium. 84.
 Rhenones. 198. b.
 Rhodus. 40. d.
 Romæ exordium; aliaque. 6. Adeptâ libertate brevi crescit. 7. Pa-
 corum virtute. 49. Romæ omnia venalia. 79. Quando illi pere-
 dum. 212.
 Romanorum mores. 8. Quando prorsus immutati. 9. Corruptio eor-

INDEX.

11. Jugurthæ bellum inferunt. 84. Avaritiâ cæci Bocchi amicitiam contemnunt. 127. Communes omnium hostes. *Ib.* Quando maximâ concordîâ vixerunt ; & floruerunt. 158. Simultates exercuerunt. 159. Eorum descriptio, 191. 222. 223.

S

Agum. 175. g.
Sallustius ad Rempubicam fertur ; ibique multa adversa patitur. 4.
Ad scribendam historiam animum adjicit. 5. Magistratum adeptus.
60. Ei libri Punici interpretantur. 75. Ejus Historiæ. 157. c. In cognoscendâ Republicâ magnam curam habuit. 216. 222.
Amothrace. 189. c.
Andinia. 172. a.
Cornelius. 165. i.
Coryria. 85. l.
Cæsurus. 74. Ad Jugurtham & Adherb. legatur. 82. Calpurnii legatus.
84. Jugurthæ faver. 85. Quæstor adversus Jugurthæ fautores. 97.
Scipio. 60. l. Ad Micipsam scribit. 64. Q. Scipio malè pugnat adversus Gallos. 155.
Sylla. 205. f.
Sextus, pro sexus. 175. a.
Sulla. 191. g.
Sulla in Catilinæ conjuratis quæ mulier. 21.
Sulla lex. 84. a.
Sulla ad Bocchi legatos. responsio. 150.
Sulla siti infestiores. 136.
Sulla pro eo quod servitio corporis exercetur. 5. b.
Sulla quid. 23. m.
Sulla. 208. a.
Sulla. 10. a.
Sulla. 178. a.
Sulla obscura esse debent. 22. Pertabellam quandoque lata. *Ib.* f.
Sulla. 165. k.
Sulla finis res familiaris. 213.
Sulla pro sacrificiis 8. d.
Sulla. 36. h.
Sulla. 5. g. 9. 141. Legatus ad Bocchum. 147. Ejus ad illum oratio.
Ibid. Bocchi legatos liberaliter. habet. 149. Animi ferocia. 151. Vocem castris ejicit. *Ibid.* A Boccho occultè accersitur. 153. Eum ad tradendum Jugurtham hortatur. 154. Romulus appellatur. 160. Supplicia in post futuros composuit. *Ibid.* Beneficio quàm metu multos parere maluit. 218.
Sylla. 61. k.
Sulla. 78. e. 125.

Tabulæ

INDEX.

TAbulæ novæ quid. 19. a.

Tanais. 201. d.

Tarentus. 170. g.

Tartessus. 174. d.

Tauromenia. 202. g.

Taurus. 173. i.

Tauri populi. 203. b.

Thala à Metello expugnata. 124.

Toreumata. 18. g.

Tribunitia potestas restituta. 31. A Syllâ disjecta. *ib. f.*

Turia. 172. e.

Turpilius. 118. Capite poenas solvit. 119.

VAcca. 83.

Vaccensium conjuratio. 118. Eorumdem poena. 19.

Valentia. 172. f.

Vesta. 12. h.

Vettius Picens. 161. f.

Villa publica. 212. b.

Vineæ quid. 80. d.

Virtuti omnia parent. 3. Virtutē parā magnā industriā haberi decet
deformetur. 209.

Vis numero plurali. 176. f.

Voluptates ignaviæ nullus cum virtutis præmiis habere potest. 131.

Volux Bocchi filius. 146. Syllæ metum efficit. 150. Præsidio eidem
missus à patre. 151. Qui Romanos prodere creditur. *Ibid.* Castris
ejicitur. *Ibid.* Ejus honesta oratio. 151.

Utica. 82.

Vulturii ad Catilinam epistola. 35. Cum Allobrogum legatis, in pontem
Mulvio deprehenditur. *Ibid.* Conjuratorem in Senatu aperit. 36.

Uxores multas ducunt Numidæ, & Gætuli. 127.

ZAma. 110. c.

FINIS.

I N D E X

V O C A B U L O R U M

QUÆ IN

SALLUSTIO LEGUNTUR.

*numerus paginam, alter verò, vel alii ad proximam
usque lineolam, pagina lineam vel lineas significant.*

bdere. 95. 8.	abnuituros. 169. 29.	accedat. 82. 20.
abdicato. 37. 5.	aborigines. 6. 10.	accedebat. 9. 21 63. 17
abdira. 67. 18 208. 12.	absens. 103. 5 156. 5.	101. 6.
am. 16. 20.	absente. 72. 3.	accedere. 35. 10 37. 23
as. 95. 2.	absentem. 177. 9.	accederent. 103. 3.
bit. 51. 13.	absit. 183. 14.	accederet. 136. 10 216.
bit. 6. 17.	absolvam. 5. 8 31. 12	13.
cat. 33. 9 51. 18	75. 6.	accedit. 79. 16 113. 23
cat. 21 101. 14 103.	absolvi. 215. 19.	121. 14 143. 10 155.
cat. 146. 23.	absolvit. 157. 4 184. 4.	19.
cat. 18. 21.	absque. 226. 20.	accendebant. 63. 22.
cat. 230. 30.	abstinenter. 233. 20.	accendebat. 54. 12 86. 14.
cat. 16. 9 119. 9 136.	abstinentia. 4. 7 50. 2.	accenderat. 116. 8.
cat. 151. 7 155. 16	abstinere. 116. 9.	accendere. 175. 17.
cat. 29.	abstinetur. 185. 13.	accederet. 74. 3.
cat. 165. 15.	abstinuerunt. 231. 7.	accendit. 41. 8.
cat. 107. 21 113. 6	abstinuit. 190. 2.	accendi. 60. 9.
cat. 19.	abstracta. 98. 5.	accendit. 20. 15 127. 21.
cat. 154. 4.	abstractus. 85. 4.	accenditur. 17. 8 136.
cat. 95. 16 107. 21	abstulit. 211. 21.	24.
cat. 17. 23.	absumptis. 62. 3.	accensa. 21. 8 62. 20 92.
cat. 21. 11 92. 17.	absumus. 147. 21.	10 122. 12.
cat. 114. 15.	absurdè. 221. 7.	accensa. 167. 5.
cat. 232. 22.	absurdum. 3. 13 21. 11.	accensi. 88. 18.
cat. 111. 28 116. 5	abundantia. 97. 22.	accensum. 128. 15.
cat. 16. 16 144. 17 151. 27	abundè. 18. 23 52. 15	accensumque. 186. 27.
cat. 119. 2.	57. 7 71. 15 114. 28	accensus. 79. 10 213. 6.
cat. 119. 2.	132. 11 134. 24 147.	acceperant. 122. 7.
cat. 119. 2.	23 185. 12.	acceberat. 36. 14 64. 14
cat. 119. 2.	abusi. 231. 29.	79. 9 95. 15 128. 11
cat. 119. 2.	abuti. 11. 7.	146. 28.
cat. 119. 2.	abutitur. 166. 7.	accepere. 18. 23 146. 21.
cat. 119. 2.	accedam. 70. 22 71. 10.	acceperis. 227. 4.
cat. 119. 2.		Q4 accipi.

I N D E X

- accepi. 6. 8 | 65. 2 | 133. 21 | 218. 22.
 accepimus. 68. 13 | 78. 10 | 125. 10.
 accepisse. 89. 19.
 accepissent. 97. 5.
 accepisses. 148. 2.
 accepisset. 233. 12.
 accepistis. 89. 3.
 accepit. 80. 12 | 82. 21 | 85. 6 | 102. 8 | 107. 8 | 111. 24 | 136. 16 | 143. 5 | 150. 6.
 accepta. 8. 21 | 35. 2 | 80. 17 | 127. 20 | 130. 15.
 acceptam. 132. 10.
 acceptio. 85. 10.
 acceptis. 147. 3.
 acceptio. 84. 5 | 177. 19.
 acceptum. 63. 1 | 189. 8 | 220. 18.
 acceptumque. 120. 5.
 acceptusque. 67. 11 | 121. 7 | 152. 15.
 accersere. 55. 2 | 96. 12 | 100. 13 | 129. 6.
 accersi. 155. 15.
 accersiri. 114. 9 | 164. 23.
 accersitur. 153. 11.
 accesserant. 152. 8.
 accesserat. 128. 9.
 accessere. 77. 3.
 accesserint. 75. 16.
 accessissent. 111. 21.
 accessorum. 26. 3.
 accidat. 45. 1 | 223. 19 | 224. 20 | 225. 15.
 accidere. 189. 19.
 acciderent. 41. 1.
 acciderit. 126. 9.
 accidet. 42. 19.
 accidisse. 89. 7.
 accidisset. 71. 7.
 accidit. 141. 12 | 186. 2 | 218. 15.
 accipe. 153. 22 | 210. 14 | 217. 10.
 accipere. 142. 12 | 143. 17.
 acciperemus. 71. 15.
 acciperentur. 188. 13.
 acciperetur. 85. 13.
 accipiant. 230. 8.
 accipiet. 188. 26.
 accipit. 4. 4 | 66. 1.
 accipre. 163. 8.
 accipitur. 85. 15 | 133 | 17. 197. 9.
 accipiundi. 199. 10.
 accipiundis. 6. 21.
 accire. 129. 8.
 acciti. 147. 11.
 accitum. 152. 12.
 accitus. 226. 7.
 accreverit. 227. 4.
 accumbenti. 175. 9.
 accurate. 149. 4.
 accurrit. 146. 28 | 151. 6.
 accusantur. 132. 16.
 accusare. 33. 1 | 120. 16 | 232. 9.
 accusatur. 58. 1.
 acer. 79. 11 | 83. 20.
 acerba. 211. 9 | 213. 20.
 acerbam. 147. 18.
 acerbissima. 163. 3.
 acerbissimas. 190. 2.
 acerbis. 100. 4 | 218. 11.
 acerbisque. 98. 3.
 acerbum. 42. 15.
 acerruma. 191. 18.
 acerrume. 74. 9 | 85. 2 | 111. 23 | 122. 16 | 143. 16.
 acerrumo. 90. 9.
 Achæi. 203. 3.
 Achilles. 200. 4.
 acie. 55. 1 | 104. 7 | 108. 21 | 143. 18 | 171. 15 | 186. 29.
 aciem. 53. 16 | 105. 6, 8 | 107. 7, 10 | 112. 14 | 146. 5, 14.
 acies. 107. 15.
 acquirit. 213. 7.
 acre. 192. 23.
 acri. 63. 7 | 84. 18 | 100. 9.
 acrior. 136. 23.
 acriter. 54. 17 | 84. 21.
 acrius. 81. 19 | 130. 12 | 141. 12 | 144. 9 | 146. 22 | 167. 19.
 acta. 108. 2 | 109. 15 | 118. 15 | 121. 13, 16 | 131. 5 | 140. 3 | 141. 2 | 230. 3, 5.
 actæ. 86. 4.
 Actæonem. 204. 34.
 acti. 71. 3 | 198. 1.
 actibus. 229. 8.
 actione. 93. 12 | 173. 24.
 actionibus. 34. 8 | 99. 7.
 actionum. 232. 4.
 actis. 35. 10 | 119. 2.
 actorem. 3. 16.
 actores. 58. 2.
 actu. 200. 22.
 actaria. 175. 23.
 acturos. 110. 20.
 adæquaverit. 60. 13.
 addendo. 213. 10.
 addere. 51. 25 | 140. 22.
 adderent. 134. 24.
 adderet. 25. 12 | 94. 19.
 addi. 234. 9.
 addiderant. 99. 4.
 addiderat. 49. 14 | 129. 9.
 addidère. 77. 11.
 addidisti. 42. 11.
 addidit. 100. 2 | 124. 5.
 additamenta. 224. 3.
 additamenti. 222. 12.
 additis. 39. 24 | 110. 11 | 219. 13.
 addixi. 231. 24.
 adduceret. 143. 5.
 adduci. 32. 17 | 114. 14 | 156. 5.
 adducti. 33. 5 | 114. 14 | 210. 21.
 adductus. 37. 16 | 85. 7 | 111 | 103. 23.
 adduxerat. 50. 17 | 143. 13.
 adduxeris. 220. 7.
 adduxit. 64. 3.
 adeant. 33. 20 | 80. 13.
 ademeris. 221. 17.
 ademtum. 222. 23.
 adeo. 30. 6 | 31. 5 | 39. 23 | 117. 10 | 153. 17 | 154. 159. 8 | 162. 8 | 175. 202. 6 | 220. 17.
 adempta. 128. 17.
 adepta. 7. 7.
 adeptam. 146. 25 | 147. 3.
 adepti. 10. 4 | 32. 6 | 2 | 125. 9 | 129. 20 | 217. 9.
 adeptum. 79. 8.
 adeptus. 20. 18 | 49. 55. 21 | 60. 3 | 164. 8 | 232. 25.
 aderant. 109. 24 | 119. 140. 1, 24 | 143. 192. 12.
 aderat. 92. 10 | 107. 21 | 4 | 143. 12.

VOCABULORUM.

134. 18.
 erunt. 46. 18.
 esse. 54. 4 | 64. 18 | 102.
 105. 22, &c.
 ellemus. 147. 22.
 essent. 102. 2, 23.
 esset. 70. 18 | 151. 10,
 27 | 152. 5.
 168. 10 | 222. 30.
 esse. 163. 14.
 36. 14 | 63. 14.
 esserant. 146. 14.
 esserant. 224. 1.
 essens. 206. 12.
 essentur. 153. 11.
 essibus. 155. 10.
 essuc. 76. 15 | 160. 18 |
 164. 11 | 165. 7, 14 |
 177. 10 | 191. 23 | 204.
 36 | 215. 15.
 esseret. 19. 16.
 essere. 11. 2.
 essimunt. 217. 19.
 esse. 71. 12 | 136. 12.
 140. 3.
 essu. 138. 9 | 139. 1.
 essus. 34. 13 | 232. 26.
 essumenta. 101. 23.
 essum. 206. 12.
 essungere. 21. 2 | 65. 11.
 67. 26 | 120. 4 |
 175. 23.
 essutoribus. 127. 9.
 essutum. 183. 7 | 215. 26.
 essuarent. 34. 20.
 essuatur. 224. 16.
 essuifer. 85. 1.
 79. 1 | 84.
 23.
 66. 14.
 139. 10.
 130. 1.
 212. 14.
 123. 5.
 124. 19.
 58. 14.
 216. 17.
 228. 5.
 207. 9.
 107. 29 | 138.
 8.
 139. 7.
 217. 3.
 19. 11.
 148. 20.
 6. 5 | 125. 24 |
 141. 18.
 admoto. 166. 1.
 adnexuerant. 200. 27.
 adnitebatur. 100. 18.
 adnitendum. 130. 12.
 adnitente. 16. 7.
 adnitimini. 134. 16.
 adnumeratus. 230. 23.
 adolefcebant. 192. 27.
 adolefscens. 12. 11 | 15. 11 |
 48. 2.
 adolefcentem. 62. 14 | 185.
 5.
 adolefcentes. 31. 7 | 80. 12 |
 218. 8.
 adolefcentia. 5. 13 | 25. 8 |
 80. 18 | 177. 8 | 186. 19 |
 196. 22 | 201. 12.
 adolefcentiae. 48. 6.
 adolefcentiam. 134. 3 | 232.
 10.
 adolefcentior. 163. 8.
 adolefcentium. 12. 3.
 adolefcentuli. 47. 8 | 213.
 2.
 adolefentulo. 38. 19 | 216.
 6.
 adolefcentulus. 4. 5.
 adoleveris. 232. 11.
 adolevit. 43. 26 | 62. 6 | 77.
 7 | 115. 5 | 222. 17.
 adoptatum. 80. 21.
 adoptavit. 64. 16.
 adoptione. 66. 18.
 adprobat. 151. 12.
 adpulli. 82. 19.
 Adrimetum. 77. 16.
 adscendens. 140. 21.
 adscenderent. 140. 18.
 adscensus. 140. 19.
 adscivisse. 20. 25.
 adsedit. 66. 11.
 adsequebatur. 50. 3.
 adiint. 216. 3.
 adstitit. 54. 1.
 adlit. 149. 9.
 adsum. 197. 23.
 adsumt. 130. 8 | 232. 5.
 adstantium. 171. 13.
 adstari. 186. 30.
 adstrictis. 113. 1.
 adstrictio. 120. 7.
 advectitio. 101. 17.
 advehitur. 135. 8.
 adveniens. 151. 2 | 170.
 22.
 advenit. 20. 18 | 155. 16.
 adventabant. 84. 9 | 94. 7.
 adventabat. 51. 2 | 144.
 24.
 adventarent. 107. 27.
 adventarit. 212. 20.
 adventu. 135. 18 | 143. 15 |
 146. 16 | 149. 14 | 231.
 21.
 adventum. 137. 25 | 185. 1 |
 186. 32.
 adventuram. 154. 12.
 adventus. 112. 6.
 adversa. 199. 5 | 222. 36.
 adversariis. 105. 20.
 adversariorum. 207. 8.
 adversas. 51. 21.
 adversi. 222. 14.
 adversis. 55. 15 | 216. 15 |
 222. 31.
 adverso. 100. 9 | 109. 12 |
 176. 23.
 adversos. 45. 10 | 143.
 16.
 adversum. 210. 9 | 217. 5 |
 220. 5.
 adversus. 174. 21 | 211.
 12.
 adulta. 206. 6.
 adulter. 11. 18 | 234. 14.
 adulterinas. 67. 13.
 adulterium. 232. 28, 35.
 adultum. 13. 1 | 206. 5.
 advocat. 36. 12.
 advocata. 51. 23 | 91. 21.
 advocavi. 52. 4.
 advocavit. 129. 18.
 advolvuntur. 203. 13.
 advorsa. 4. 6 | 40. 10 | 52.
 16 | 71. 6 | 127. 24 | 150.
 2 | 174. 30 | 179. 19 |
 196. 13 | 198. 4.
 advorsæ. 108. 4 | 123. 12 |
 155. 5.
 advorsaretur. 83. 13.
 advorsarum. 114. 19.
 advorsis. 98. 2 | 112. 13 |
 200. 10.
 advorsum. 106. 30 | 132.
 21.
 advorsum. 100. 20 | 106.
 19 | 118. 7 | 123. 9 | 125.
 2, &c.
 advorsus. 68. 1 | 92. 16 |
 106. 28 | 129. 9 | 150. 6 |
 151. 22 | 159. 22 | 177.
 7.
 advorsite. 182. 7.
 Aebut. 204. 20.
 adēm.

ædem. 36. 12 | 39. 6. 12 | æquum. 53. 10 | 73. 19 | ætatis. 62. 18 | 130. 11
 ædes. 67. 16. | 107. 5 | 233. 10. | æternas. 232. 21. | ætatur.
 ædibus. 175. 4. | ærarii. 46. 2 | 90. 7 | 177. æterna. 90. 1. | æt. 102.
 ædificabat. 226. 26 | ærario. 130. 3. | æternaque. 2. 5. | æt. 152.
 ædificant. 38. 5 | 18. 12 | ærarium. 87. 14 | 98. 8 | æternas. 233. 3. | æt. 22.
 ædificaveris. 227. 16 | ære. 26. 14 | 32. 16 | 33. 7 | æterni. 58. 6 | 134. 22. | æt. 19.
 ædificia. 76. 15 | 79. 15 | 161. 12 | 180. 4. | æternum. 211. 11. | æt. 47.
 203. 15. | ære. 26. 14 | 32. 16 | 33. 7 | æternus. 58. 12. | æt. 201.
 ædificiis. 75. 1. | æris. 26. 14. | æthyopas. 78. 11. | æt. 20.
 ædificiorum. 118. 20. | ærumnas. 72. 13 | 82. 6. | æthyopiam. 204. 14. | æt. 17.
 ædilis. 37. 7. | ærumnarum. 42. 9 | 104. | ævi. 57. 2. | æt. 75. 1.
 ædium. 16. 20. | ærumnis. 69. 19 | 202. 24. | ævo. 203. 34. | æt. 109.
 Æete. 174. 9. | æs. 11. 19 | 13. 14 | 18. 14. | affatim. 100. 14 | 100. | æt. 137.
 æger. 54. 3 | 84. 24 | 192. 3. | 20. 27 | 29. 1 | 33. 14 | 25. | æt. 54.
 ægerrum. 128. 24 | 130. 19. | 142. 13. | affectabant. 159. 4. | æt. 59.
 ægra. 208. 4. | æstas. 206. 6. | affectabat. 116. 7. | æt. 3.
 ægritudine. 128. 13. | æstatem. 113. 8 | 133. 6. | æt. 100.
 ægritudo. 119. 3. | æstatis. 137. 11. | æt. 235.
 ægrotum. 170. 28. | æstimabitis. 89. 10. | æt. 46.
 ægrum. 121. 5. | æstimanda. 171. 29. | æt. 21.
 Ægyptum. 78. 4. 7. | æstimare. 234. 18. | æt. 21.
 Æmilie. 164. 25. | æstimaverunt. 231. 22. | æt. 21.
 Æmilib. 18. 6. | æstimavi. 231. 23. | æt. 21.
 Æmiliorum. 160. 8. | æstivi. 205. 15. | æt. 21.
 Æmilium. 163. 14. | æstivorum. 101. 7. 11. | æt. 21.
 Æmilius. 73. 21 | 164. 11. | æstu. 106. 16 | 170. 14 | æt. 21.
 æmula. 8. 23. | 176. 23. | æt. 21.
 æmuli. 191. 15 | 221. 22. | æstuat. 20. 16. | æt. 21.
 æmulos. 133. 13. | æstuant. 139. 14. | æt. 21.
 æmulus. 186. 20. | æstuat. 220. 18. | æt. 21.
 Ænea. 6. 9. | æstument. 134. 2. | æt. 21.
 Ænum. 200. 29. | æstumentur. 164. 21. | æt. 21.
 æqua. 32. 4 | 223. 12. | æstumare. 9. 7 | 188. 24. | æt. 21.
 æquabilem. 107. 14. | æstumatis. 159. 23. | æt. 21.
 æquabili. 100. 10. | æstumavere. 184. 2. | æt. 21.
 æquabilis. 2. 17. | æstument. 213. 5. | æt. 21.
 æqualem. 129. 1. | æstumo. 3. 9 | 53. 2. | æt. 21.
 æqualia. 49. 11 | 126. 11. | ætas. 4. 9 | 18. 5 | 20. 26 | æt. 21.
 æqualibus. 62. 9. | 31. 8 | 49. 11 | 53. 3 | 115. | æt. 21.
 æqualis. 135. 17 | 225. 12. | 2 | 134. 15 | 188. 1 | 212. | æt. 21.
 æqualiter. 50. 20 | 137. 17. | 15 | 222. 17 | 229. 3 | 232. | æt. 21.
 æquam. 126. 17. | 13. | ætate. 6. 24 | 12. 4. 5 | 13. | æt. 21.
 æque. 9. 13 | 146. 8 | 230. | 1 | 38. 18 | 62. 14 | 64. | æt. 21.
 4. | 18 | 65. 18 | 164. 2 | 196. | æt. 21.
 æqui. 196. 5 | 221. 19. | 18 | 218. 10 | 229. 20 | æt. 21.
 æquiores. 211. 15. | 234. 14. | ætatem. 5. 1. 4 | 30. 16 | æt. 21.
 æquioribus. 51. 19. | 32. 1 | 41. 12 | 52. 21 | 58. | æt. 21.
 æquitate. 3. 3 | 8. 16. | 15 | 59. 16 | 110. 20 | 125. | æt. 21.
 æquius. 203. 37. | 20 | 129. 21 | 130. 17 | 131. | æt. 21.
 æquo. 4. 4 | 41. 9 | 88. 8 | æt. 21.
 89. 20 | 93. 8 | 119. 9 | æt. 21.
 158. 15 | 167. 20 | 217. | æt. 21.
 I. | ætati. 66. 13 | 147. 13 | 164. | æt. 21.
 æquor. 202. 16. | 1 | 197. 21. | æt. 21.
 æquos. 130. 10. | æt. 21. | æt. 21.

VOCABULORUM.

- aguntur. 139. 8.
 agunt. 102. 8 | 137. 2 | 146.
 152. II.
 agunt. 222. 16.
 aguntur. 148. 24.
 agunt. 19. 9.
 agunt. 47. 15.
 agunt. 137. 13 | 160. 19.
 agunt. 201. 1.
 agunt. 201. 8.
 agunt. 136. 3.
 agunt. 177. 21.
 agunt. 75. 11 | 103. 21 | 107.
 agunt. 109. 23 | 120. 11 | 125.
 agunt. 137. 10 | 174. 1.
 agunt. 54. 32. 1 | 33. 24 | 52.
 agunt. 59. 16 | 62. 11, &
 agunt. 30. 16.
 aguntur. 181. 10.
 agunt. 104. 9 | 107. 7 | 114.
 agunt. 225. 22.
 agunt. 46. 17.
 agunt. 219. 19.
 agunt. 94. 20 | 124. 18,
 agunt. 139. 5.
 aguntur. 34. 14 | 126.
 agunt. 111. 7 | 136. 16 |
 agunt. 25.
 aguntur. 84. 8.
 agunt. 52. 20.
 aguntur. 55. 7 | 80. 9 |
 agunt. 6 | 102. 14 | 109. 8 |
 agunt. 8 | 113. 1, 17 | 117.
 agunt. 123. 25 | 135. 13 |
 agunt. 20.
 aguntur. 118. 14.
 agunt. 16. 15.
 agunt. 64. 16 | 74. 13 |
 agunt. 10 | 136. 3.
 agunt. 21 | 106. 15.
 agunt. 228. 13.
 agunt. 18. 13 | 62. 19 | 108.
 agunt. 158. 3.
 agunt. 70. 7.
 agunt. 8. 21 | 77. 3 | 109.
 aguntur. 56. 5 | 85. 11.
 agunt. 37. 12 | 66. 6 | 114.
 agunt. 115. 8 | 219. 2.
 aguntur. 2. 11 | 5. 22 | 82.
 agunt. 86. 3 | 94. 9 | 98. 8 |
 agunt. 123. 7.
 agunt. 161. 8.
 agitando. 34. 1 | 128. 4.
 agitandum. 211. 6.
 agitant. 218. 1.
 agitanti. 22. 7 | 49. 2 | 216.
 agitantur. 223. 9.
 agitate. 20. 11, 21 | 51. 16 |
 78. 10 | 92. 23 | 112. 7,
 26 | 118. 2 | 133. 5 |
 141. 5 | 144. 14.
 agitare. 69. 2.
 agitare. 108. 10 | 139. 14.
 agitari. 83. 17 | 86. 5 | 107.
 14 | 121. 2 | 222. 28.
 agitat. 166. 2 | 178. 13 |
 216. 6 | 222. 31.
 agitata. 126. 12.
 agitatis. 212. 17.
 agitatum. 158. 15.
 agitaturus. 153. 8.
 agitaverat. 170. 19.
 agitavere. 31. 13.
 agitavi. 17. 7 | 222. 18.
 agitavisse. 155. 11 | 203. 17.
 agite. 168. 6 | 197. 19.
 agites. 211. 13.
 agitis. 177. 10 | 182. 9.
 agitur. 45. 6, 13.
 agmen. 105. 4, 18.
 agmine. 101. 26 | 102. 3,
 23 | 105. 17 | 110. 2 | 134.
 17 | 142. 15 | 145. 14 |
 163. 1 | 186. 26.
 agnita. 225. 18.
 agnoturum. 174. 15.
 agor. 25. 15.
 agreste. 6. 10 | 170. 8.
 agrestesque. 122. 13.
 agrestia. 192. 24.
 agrestibus. 185. 14.
 agrestium. 77. 1.
 agri. 108. 13 | 189. 11.
 agris. 6. 14 | 30. 18 | 76.
 11 | 102. 20 | 123. 27 | 163.
 5 | 203. 19 | 219. 6.
 agro. 39. 9 | 33. 22 | 51. 14 |
 74. 14 | 109. 13 | 158.
 16 | 176. 17 | 189. 6.
 agros. 9. 19 | 22. 21 | 61.
 21 | 76. 14 | 79. 26 | 101.
 16 | 108. 22 | 119. 14 |
 178. 19 | 191. 10 | 201.
 20 | 203. 1 | 221. 14.
 agrum. 5. 3 | 22. 1 | 23. 17 |
 34. 7 | 51. 12 | 114. 3 |
 135. 11.
 agunt. 41. 10, 12 | 58. 15 |
 131. 19.
 aguntur. 39. 9 | 208. 4.
 aigebant. 37. 17 | 38. 10 | 43.
 9 | 87. 8 | 145. 27.
 ait. 161. 17 | 163. 5 | 167.
 2, 21 | 204. 21 | 205. 13 |
 206. 10 | 207. 28 | 209.
 5.
 aiunt. 133. 18.
 alacribus. 199. 27.
 alacris. 19. 13.
 ala. 105. 17.
 Albini. 131. 14.
 Albino. 93. 7 | 101. 2 | 125.
 7.
 Albinum. 94. 4.
 Albinus. 92. 18 | 93. 18 |
 94. 7 | 96. 9 | 101. 10.
 alebat. 11. 22 | 30. 20.
 Alexandro. 186. 20.
 aloris. 5. 15.
 alia. 12. 12 | 13. 10 | 14. 14 |
 18. 12 | 19. 4 | 21. 6 | 22.
 10 | 25. 12 | 36. 16 | 37.
 13 | 41. 9 | 44. 2, 15, &
 alibi passim.
 alia. 42. 13 | 78. 2, 8.
 aliaque. 44. 2 | 158. 12.
 aliam. 126. 17 | 138. 20 |
 129. 24.
 aliaque. 26. 2 | 31. 19 | 48.
 16 | 59. 9 | 84. 4 | 93.
 19 | 94. 20 | 117. 21.
 aliarum. 31. 3 | 52. 10 | 169.
 30.
 alias. 62. 11 | 66. 15 | 67.
 26 | 94. 1 | 203. 24 |
 221. 4.
 aliasque. 57. 8 | 78. 1.
 alibi. 55. 6.
 alicujus. 43. 11.
 aliena. 7. 6 | 10. 11 | 30. 4 |
 33. 8 | 42. 4 | 43. 20 |
 45. 18 | 58. 3 | 132. 7 |
 161. 20 | 167. 2 | 213. 3 |
 215. 22 | 223. 9 | 234. 21.
 aliena. 18. 3 | 197. 5.
 alienam. 128. 19 | 221. 23.
 alienas. 52. 22 | 69. 20 |
 215. 15 | 219. 7.
 alienata. 103. 21 | 224. 22.
 alienati. 118. 4.
 alienatum. 29. 4.
 alieni. 5. 17 | 26. 14.
 alienis. 73. 2 | 109. 4 | 212.
 10.

alieno.

alieno. 32. 16 | 33. 7 | 73.
17.
alienos. 65. 11.
alienum. 11. 19 | 13. 15 | 18.
14 | 20. 27 | 29. 1 | 33. 14 |
51. 7 | 65. 14.
alii. 2. 10 | 3. 12 | 16. 14 |
19. 20 | 23. 10, 11 | 30.
12 | 31. 13 | 37. 26 | 38.
9 | 44. 12 | 48. 12, 20 |
49. 12 | 51. 1 | 56. 2, &
alibi.
alique. 37. 22 | 127. 1 | 146.
10 | 175. 2.
alii. 8. 9, 26 | 12. 5, 6, 9,
& alibi.
alūque. 68. 7 | 104. 3 | 121.
18 | 134. 27 | 145. 25 | 150.
20 | 215. 4.
alimenta. 161. 8 | 195. 5.
alimentis. 184. 3.
alio. 2. 18 | 6. 12 | 22. 12 | 31.
3 | 43. 16 | 67. 9 | 78. 3 |
102. 14 | 104. 22 | 106.
6 | 108. 21 | 112. 17 | 121.
23 | 141. 19 | 143. 3 | 184.
8 | 229. 19.
aliorum. 3. 14 | 8. 10 | 60.
6 | 113. 12 | 114. 10 | 134.
17 | 160. 14 | 208. 19 |
210. 6.
alios. 14. 3 | 22. 4, 10 | 30.
15, 16, 20 | 32. 12, &
alibi.
aliquandiu. 123. 14.
aliquando. 45. 6 | 71. 13 | 72.
6 | 114. 1 | 147. 16 | 153.
16.
aliquantam. 175. 12.
aliquanto. 8. 3 | 123. 16 | 126.
13 | 135. 6.
aliquantum. 114. 12 | 126.
4.
aliquantus. 150. 22.
aliquem. 131. 2.
aliquid. 43. 17 | 85. 5 |
154. 8.
aliquis. 89. 5 | 182. 8 | 233.
10.
aliquo. 3. 10.
aliquos. 146. 8.
aliquot. 20. 25 | 84. 23 |
136. 28 | 198. 20 | 200.
9 | 208. 17.
aliquotiens. 171. 14.
aliter. 23. 6 | 34. 25 | 44.
10 | 63. 6 | 65. 18 | 66. 6 |

121. 17 | 152. 20, &
alibi.
alitur. 220. 21.
alium. 6. 18 | 19. 11 | 22. 1 |
34. 15 | 38. 15 | 47. 12,
& alibi.
aliud. 2. 18 | 3. 12 | 9. 5,
& alibi.
alius. 6. 12, 18 | 9. 19 | 19.
20 | 34. 15 | 44. 12,
&c.
allata. 121. 4.
allatas. 23. 8 | 121. 8.
allevati. 140. 17.
allicere. 118. 1.
Allobroges. 33. 4, 13 | 34.
22 | 35. 1 | 38. 14.
Allobrogibus. 39. 4.
Allobrogum. 32. 14 | 35. 13 |
39. 9 | 48. 15.
Alpes. 192. 20.
Alpibus. 177. 21.
alta. 5. 19 | 125. 14.
alter. 52. 9 | 70. 21 | 144.
12 | 187. 10.
altera. 33. 14, 15 | 54. 3.
altere. 113. 4.
alteram. 66. 13 | 74. 15 |
139. 18.
altercatio. 229. 26.
alteri. 100. 8 | 107. 28 | 112.
18 | 122. 8 | 126. 3 | 209.
10 | 226. 9 | 232. 13.
alteris. 77. 10.
alterius. 2. 9 | 45. 11 | 217.
26 | 223. 17.
altero. 49. 16 | 234. 13.
alteros. 100. 3 | 107. 28 |
112. 18 | 126. 4.
alterum. 1. 5 | 2. 1, 8 | 63.
13 | 67. 24 | 99. 9 | 167.
7 | 234. 12.
altior. 202. 5.
altitudine. 174. 19 | 192.
3.
altitudinem. 139. 22.
altitudo. 142. 4.
alius. 67. 1.
altiusque. 61. 6.
alto. 216. 19.
altiores. 209. 14.
altus. 115. 2.
alveis. 179. 6.
alveos. 56. 10.
alut. 178. 12.
alutur. 30. 9 | 197. 24 |
251. 4.

alvum. 196. 1.
amant. 98. 1.
amara. 220. 21.
amare. 10. 2.
amat. 92. 12 | 199. 25.
Amazones. 201. 4.
ambire. 72. 2.
ambiti. 171. 19.
ambitio. 5. 4 | 9. 4, 11
47. 1 | 142. 16 | 158. 10
ambitione. 4. 9 | 115. 10
177. 25.
ambitionem. 74. 8 | 102.
22 | 130. 16 | 135. 3 | 145.
27 | 203. 10 | 230. 16.
ambitosum. 116. 10.
ambitosus. 230. 16.
ambitur. 204. 29.
ambitus. 15. 8.
ambiundo. 68. 10 | 129. 8
ambo. 153. 10.
ambobus. 122. 7 | 127. 19
153. 12 | 154. 25 | 155. 8
amborum. 143. 10.
ambos. 80. 13 | 190. 14.
ambusti. 202. 26.
amens. 224. 22.
ament. 134. 2.
amentiam. 94. 22.
amici. 65. 12 | 70. 6 | 220.
4 | 231. 13.
amicior. 65. 14.
amicis. 6. 16, 20 | 13. 14
63. 15 | 64. 19 | 65. 6
74. 10 | 79. 9 | 92. 23
93. 12 | 123. 3 | 148. 15
21 | 155. 10, 17 | 227. 11.
amicissimos. 65. 6.
amicitia. 17. 7 | 40. 2 | 61.
22 | 63. 18 | 64. 12 | 69. 1
& alibi.
amicitiæ. 82. 9 | 153. 16
227. 10.
amicitiæque. 128. 21.
amicitiam. 12. 1 | 61. 17 |
64. 4, &c.
amicitias. 6. 21 | 96. 23 |
23.
amicorum. 20. 22 | 21. 21
49. 18 | 147. 23 | 223.
24.
amicos. 8. 15 | 68. 4 | 77.
2 | 97. 9 | 113. 14 | 147.
19 | 191. 12.
amiculo. 175. 9.
amicam. 56. 2 | 69. 5 | 149.
6 | 228. 9 | 234. 5, 19.
amicus.

VOCABULORUM.

- amicus. 52. 16 | 81. 17 | 231.
 25. 30.
 miserant. 164. 22.
 miserat. 22. 21 | 117. 21 |
 143. 3.
 miserint. 220. 16 | 222. 9.
 miserit. 232. 16.
 misit. 71. 5 | 190. 12.
 misimus. 45. 18.
 misisti. 72. 14.
 missa. 55. 13 | 127. 3 | 222.
 15.
 missis. 30. 13 | 52. 21 | 110.
 24 | 112. 3 | 123. 3.
 misso. 26. 11 | 65. 1 | 76.
 7 | 107. 1 | 200. 23.
 missurus. 129. 12.
 missum. 207. 29.
 missumque. 188. 10.
 missus. 225. 28.
 missus. 53. 6.
 mittenda. 219. 15.
 mittere. 18. 4 | 89. 5.
 mittit. 27. 5.
 mitem. 193. 3.
 mpla. 184. 6.
 mpla. 8. 2.
 mplecti. 63. 16.
 mplexamini. 45. 5.
 mplexatum. 219. 2.
 mplor. 33. 12 | 53. 11 | 124.
 3 | 150. 22 | 222. 25 | 223.
 13.
 mpliore. 115. 8.
 mplorem. 108. 13 | 150.
 20.
 mpls. 82. 16.
 mplissima. 214. 16.
 mplissimis. 225. 8.
 mplissumo. 225. 12.
 mplus. 18. 10 | 36. 19 | 38.
 6 | 50. 21 | 54. 9 | 58. 16.
 6.
 mplo. 144. 11.
 mprecentis. 206. 30.
 mps. 95. 10 | 118. 21 | 211.
 11.
 mulla. 162. 16.
 mulla. 67. 20.
 mullaris. 228. 10.
 mullatus. 231. 24.
 mupiti. 22. 24.
 muret. 217. 24.
 mgitur. 166. 5.
 mulo. 176. 10.
 mstia. 53. 5 | 206. 28.
 mstiam. 200. 17.
 angustias. 201. 22.
 angustis. 112. 2 | 195. 7.
 angustum. 139. 6.
 anima. 3. 8, 10 | 27. 5 |
 45. 7 | 55. 13 | 58. 7, 10 |
 71. 4 | 72. 14 | 223. 1 |
 225. 5, 19.
 animadvertatis. 182. 4.
 animadvertabant. 43. 25.
 animadvertere. 119. 13.
 animadverteres. 112. 23.
 animadvertetur. 42. 12.
 animadvertit. 103. 20 | 105.
 10 | 139. 17.
 animadverto. 225. 27.
 animadvertunt. 107. 13.
 animadvortatis. 165. 16 |
 176. 8.
 animadvortit. 93. 10 | 111.
 24.
 animalia. 75. 15.
 animalibus. 1. 1.
 animam. 18. 16 | 42. 13 | 53.
 6 | 89. 17 | 197. 7 | 198.
 3.
 animatos. 207. 28.
 animi. 1. 5 | 2. 6, 16 | 5.
 12 | 12. 4 | 39. 7 | 40. 8,
 & alibi.
 animis. 29. 20 | 106. 2 | 119.
 11 | 124. 5 | 129. 14 | 130.
 19 | 135. 22 | 163. 1 | 181.
 8 | 198. 2.
 animo. 1. 4 | 4. 4 | 31. 3 |
 36. 6, &c.
 animoque. 195. 12.
 animos. 9. 11 | 10. 1, 5 | 19.
 13 | 30. 4, &c.
 animum. 7. 3 | 49. 17 | 56.
 14 | 60. 9, &c.
 animumque. 9. 16
 animus. 4. 8, 12 | 5. 7, 16,
 18. 22 | 11. 13, 23, &c.
 animusque. 31. 8.
 anni. 94. 11 | 105. 10 | 203.
 9.
 Annio. 39. 22.
 annis. 6. 23 | 18. 6 | 66. 16,
 18 | 86. 21 | 87. 13 | 97.
 21.
 Annus. 14. 9 | 94. 9 | 125.
 9.
 anno. 92. 18 | 173. 4 | 178.
 11 | 181. 8.
 annos. 31. 5 | 59. 9 | 64.
 17 | 99. 8 | 116. 6.
 annua. 7. 2.
 annuite. 163. 8.
 annum. 21. 14 | 37. 3 | 174.
 32.
 annuus. 177. 6.
 anquirant. 68. 5.
 ante. 11. 11 | 16. 18 | 21. 19 |
 23. 10 | 25. 19, &c.
 antea. 15. 6 | 16. 16 | 17. 7 |
 20. 16 | 23. 1 | 29. 10 |
 37. 1, & alibi plur.
 antecapere. 80. 10.
 anteferebat. 74. 5.
 anteferet. 74. 12.
 antehac. 21. 9.
 anteibant. 166. 12.
 anteibat. 164. 2 | 219. 4.
 anteire. 221. 9.
 anteiret. 62. 9.
 anteponerent. 99. 1.
 antequam. 173. 1.
 antevenire. 61. 2 | 136. 1 |
 143. 1.
 antevenit. 103. 25 | 110.
 10.
 Antiochi. 189. 22.
 Antiocho. 160. 11 | 189.
 10.
 Antiochum. 189. 4 | 207.
 22.
 Antiochus. 189. 5.
 antipodas. 204. 13.
 antiquam. 201. 19.
 antiquis. 219. 10.
 antiquitatis. 198. 27.
 antiquos. 205. 22 | 230. 10.
 Antonio. 21. 15 | 51. 22.
 Antoniorum. 207. 14.
 Antonium. 19. 7 | 21. 20.
 Antonius. 20. 20 | 29. 15 |
 51. 1, 18 | 54. 3 | 187. 1,
 9 | 207. 14.
 anxie. 12. 17 | 222. 31.
 anxium. 113. 23 | 117. 6.
 anxius. 36. 4 | 62. 21 | 67.
 2 | 109. 19 | 120. 14 | 139.
 12 | 188. 7 | 200. 11.
 Ap. 233. 1.
 aperiat. 92. 5.
 aperire. 194. 9.
 aperirem. 49. 10 | 52. 5.
 aperiret. 91. 22.
 aperit. 33. 10 | 35. 13 | 36. 18.
 aperiendum. 52. 11.
 aperiunt. 33. 18.
 aperta. 201. 18.
 aperte. 79. 27 | 97. 8 | 210.
 22 | 234. 21.
 aperto.

aquatum. 139. 16.
aquilam. 54. 1.
aquilo. 199. 19.
aquilonem. 204. 30.
aquis. 94. 18 | 200. 17.
aræ. 78. 7 | 171. 23.
arant. 3. 5.
aras. 127. 1.
arbitrati. 119. 16.
arbitratu. 150. 13.
arbitrio. 98. 7 | 212. 7.
arbitris. 16. 21.
arbitror. 179. 15 | 211. 10,
18 | 218. 21.
arbori. 75. 12.
arborum. 104. 3 | 105. 2 |
107. 19.
arbuffis. 104. 5 | 107. 13.
arcem. 110. 7 | 118. 18 |
180. 5.
arcessiebant. 91. 5.
arcessere. 122. 11.
arcessit. 33. 9.
arcessivit. 169. 19 | 173.
26 | 188. 6.
arcessunt. 47. 5.
Archelao. 207. 24.
Archetaus. 189. 23.
arcum. 206. 24.
arcus. 206. 24, 26.
ardebat. 96. 18 | 170. 9.
ardens. 5. 17.
ardentia. 111. 9.
ardet. 115. 22.
ardoribus. 77. 4 | 78. 11.
ardua. 220. 23.
arduum. 3. 16.
arduus. 7. 12.
arenam. 126. 12.
arenamque. 125. 16.
arenoso. 104. 3.
arenosus. 125. 26.
argenti. 86. 1 | 114. 11.
argento. 196. 9.
argentoque. 68. 3.
argentum. 26. 14 | 173. 26.
argentumque. 124. 24.
arguituri. 173. 23.
argumentis. 172. 23.
arida. 123. 23.
aridam. 107. 14.
arido. 104. 3.
aridus. 137. 10.
arietibus. 125. 23.
Ariobarzanis. 190. 14 | 192.
10.
aris. 44. 17 | 54. 8.

Aristæus. 204. 34.
Aristonicum. 189. 13.
arma. 20. 21 | 22. 10.
 9. 11 | 26. 6, &
 passim.
armabat. 192. 26.
armare. 168. 9.
armat. 67. 25.
armata. 27. 2 | 158.
 169. 13.
armati. 16. 5 | 87. 6 |
 3 | 141. 11 | 186. 14 | 2
 35.
armatis. 22. 4, 15 | 83.
armato. 167. 21.
armatos. 47. 9 | 153. 1
 212. 1 | 230. 24.
armatum. 53. 16.
armatus. 7. 12 | 96. 3 |
 20 | 199. 20 | 228. 1.
armaverat. 50. 23.
armaverit. 151. 24.
Armenia. 191. 21 | 192.
 204. 27 | 206. 34.
Armeniam. 190. 15.
Armenii. 76. 9.
Armenii. 77. 2.
armis. 6. 19 | 7. 10 | 9.
 19. 2 | 27. 10, &
 plur.
armarum. 33. 24 | 46.
 112. 20 | 114. 12 | 1
 16 | 139. 4 | 191.
 200. 7.
Arpinas. 227. 8 | 228. 6.
Arpini. 115. 2.
arrectæ. 165. 12.
arrectis. 119. 11.
arrectos. 134. 26.
arrectus. 140. 7.
arreptis. 122. 1.
arrexerat. 129. 15.
arrexit. 32. 3.
arrogant. 132. 7.
arrogantia. 223. 11.
Arfaci. 188. 17.
arsère. 182. 1.
arte. 102. 1 | 107. 11 |
 8 | 174. 17.
artem. 192. 25 | 2
 14.
artes. 9. 3, 14 | 59. 1
 16 | 134. 7 | 214. 1
 11 | 220. 13 | 221.
 228. 4.
artefque. 213. 14.

VOCABULORUM.

- afflicta. 234. 14.
 affedit. 25. 6 | 48. 19.
 assentando. 215. 1.
 assentiebantur. 44. 13.
 assequeretur. 5. 21.
 assequi. 60. 3.
 assentit. 204. 26 | 206. 33.
 affideri. 188. 10.
 affiduis. 158. 18.
 affuetum. 176. 19.
 assumitur. 85. 1.
 assurgere. 194. 9.
 astutia. 21. 17.
 Athenienses. 2. 13.
 Atheniensibus. 42. 23.
 Atheniensium. 8. 2, 5.
 Atherbal. 66. 2 | 67. 23 |
 75. 1 | 79. 27 | 80. 5 | 81.
 6 | 103. 26.
 Atherbale. 64. 19 | 80. 11 |
 92. 17.
 Atherbalem. 62. 3 | 66. 11 |
 67. 22, 24 | 68. 13 | 73.
 11 | 74. 6 | 79. 17 | 80.
 23 | 83. 14.
 Atherbali. 73. 19 | 82. 12
 83. 10.
 Atherbalis. 73. 16 | 79. 11 |
 80. 26 | 81. 12 | 83. 3.
 Atilius. 199. 8.
 atroci. 23. 2.
 atrocitate. 20. 2 | 146. 21.
 atrocitatem. 83. 19.
 atrociter. 94. 8.
 atrox. 41. 7 | 61. 9 | 173. 2.
 Attalum. 189. 11.
 attamen. 143. 10.
 attendere. 48. 24 | 135.
 24.
 attentius. 46. 16.
 attrigerant. 146. 9.
 attigerit. 212. 16.
 attingat. 166. 10.
 attingere. 75. 3 | 101. 9 | 214.
 8, 19.
 attingit. 74. 14.
 attinuisse. 153. 2.
 attollic. 226. 13.
 attollitur. 171. 13.
 attonitus. 169. 12.
 attractus. 237. 23.
 attribuit. 138. 13.
 attrita. 134. 15.
 attriverant. 126. 4.
 attriverat. 13. 10 | 61. 17.
 attulerit. 52. 6.
 avaritia. 4. 8 | 6. 3 | 8. 11 |
 9. 2, 11, 14 | 10. 10.
 avaritia. 91. 9 | 149. 5 |
 221. 18.
 avaritiam. 46. 25 | 134.
 12 | 198. 3.
 aucta. 6. 14 | 58. 12 | 139.
 22 | 158. 11.
 aucta. 78. 2 | 101. 10.
 aucto. 173. 12 | 178. 21 |
 224. 5.
 auctor. 86. 8 | 204. 26 |
 206. 33.
 auctore. 20. 13.
 auctoremque. 185. 7.
 auctores. 76. 2 | 119. 28.
 auctoribus. 183. 2 | 214.
 16.
 auctoris. 173. 15.
 auctoritas. 31. 14 | 33. 10 |
 68. 8 | 90. 9 | 218. 23 |
 226. 3.
 auctoritate. 17. 13 | 80. 18 |
 84. 14 | 100. 16.
 auctoritatem. 82. 21 | 169.
 2 | 220. 25.
 auctum. 183. 7.
 auctus. 223. 21.
 auctusque. 135. 4.
 audacia. 4. 7 | 8. 15 | 20.
 6 | 45. 19 | 46. 11 | 52.
 1, 24 | 53. 1 | 55. 11 | 63.
 14 | 70. 9 | 232. 33.
 audacia. 14. 6 | 15. 12 | 21.
 3 | 43. 19.
 audaciam. 25. 21 | 39. 15 |
 140. 22.
 audacias. 231. 26.
 audacissimo. 226. 1.
 audacissimos. 89. 1.
 audaciter. 174. 24.
 audacius. 52. 20.
 audax. 5. 16.
 audeam. 188. 22.
 audeant. 217. 10.
 audeat. 162. 12 | 122. 3 |
 223. 22.
 audeatis. 162. 10.
 audebat. 89. 18 | 115. 10 |
 129. 10 | 202. 17.
 audendo. 191. 19.
 audere. 185. 4.
 audet. 227. 16.
 audiebat. 188. 10.
 audiebatur. 80. 16.
 audiendo. 222. 20 | 225.
 28.
 audienti.

audienti. 48. 23.
 audientibus. 232. 28. 35.
 audierat. 20. 6. 14 | 110.
 1 | 152. 12.
 audio. 72. 2.
 audire. 36. 20 | 131. 8 | 234.
 13. 22.
 audiri. 112. 24.
 audisse. 39. 5.
 audistis. 17. 8.
 audita. 83. 8 | 135. 9 | 198.
 17.
 audito. 193. 13.
 auditorum. 234. 20.
 auditum. 151. 17.
 audituros. 229. 16.
 audiveram. 70. 15.
 audiverat. 80. 11 | 82. 22.
 audivi. 38. 12 | 60. 7 | 220.
 15.
 audiuit. 121. 8.
 audiunt. 108. 2.
 Aventinum. 89. 3 | 158. 19.
 aversabatur. 194. 1.
 avertere. 52. 26 | 136. 13.
 avertère. 189. 5.
 averteret. 154. 14.
 avertitur. 146. 24.
 augenda. 7. 1.
 augere. 25. 18 | 79. 27 | 94.
 22 | 203. 36.
 augerentur. 198. 15.
 augeri. 44. 7 | 107. 9 | 139.
 11 | 208. 17.
 augete. 168. 10.
 avi. 82. 10.
 avida. 62. 17.
 avide. 209. 3.
 avidi. 7. 16 | 141. 13.
 avidior. 192. 29.
 avidis. 77. 16.
 avidisque. 175. 19.
 avidissimus. 154. 17 | 197.
 3.
 avidius. 112. 18 | 162. 9 |
 167. 18.
 avido. 82. 25 | 210. 15.
 avidum. 102. 13.
 avidus. 74. 1 | 92. 21 | 115.
 1 | 202. 20.
 avii. 109. 7.
 aula. 175. 4.
 aulaeis. 215. 4.
 Auli. 95. 7 | 100. 7 | 101. 10 |
 109. 13.
 Aulo. 94. 7 | 95. 18 | 96. 7.

Aulum. 95. 1.
 Aulus. 94. 11.
 avo. 64. 13.
 avorsum. 147. 12.
 aurcas. 203. 24.
 Aurelia. 12. 13 | 29. 2.
 aures. 227. 25 | 229. 17.
 auri. 191. 3.
 auribus. 52. 3 | 169. 12.
 auro. 65. 13 | 68. 3 | 91. 7.
 aurum. 124. 24.
 ausi. 8. 20 | 198. 22.
 austri. 172. 7.
 aufurum. 152. 4.
 ausus. 17. 4 | 161. 16 | 181.
 1 | 230. 31.
 autorem. 163. 15.
 Autronio. 38. 8.
 Autronium. 36. 20.
 Autronius. 14. 7 | 15. 7.
 14.
 autumnat. 207. 21.
 autumnii. 208. 5.
 avunculus. 169. 28.
 avus. 69. 23.
 auxerat. 6. 1.
 auxilio. 6. 20 | 47. 14 | 63.
 4. &c.
 auxiliantur. 81. 19.
 auxiliariis. 135. 11 | 137. 13 |
 139. 15.
 auxiliarios. 103. 1 | 145.
 22.
 auxilii. 33. 2 | 73. 1 | 81. 7 |
 90. 17 | 101. 6.
 auxiliis. 191. 22 | 196. 14.
 auxilio. 2. 9 | 6. 16 | 7. 10 |
 107. 10, 21, &c.
 auxiliorum. 201. 8.
 auxilium. 27. 12 | 35. 7 | 69.
 7. 17 | 107. 19 | 151.
 24.
 auxisse. 165. 1.
 auxissent. 214. 16.
 axe. 187. 4.
 axibusque. 187. 5.

B.

Bacchanaliorum. 176. 12.
 Bæbium. 91. 19.
 Bæbius. 92. 8.
 Balearium. 150. 14.
 Ballera. 170. 16.
 barbara. 77. 6.

barbari. 144. 8, 19 |
 22 | 146. 7 | 148. 1
 149. 5.
 barbarico. 211. 18.
 barbarorum. 208. 14.
 barbaros. 16. 13.
 Barbuleium. 174. 23.
 beatus. 233. 28 | 234. 5.
 bella. 5. 13 | 27. 3 | 48. 1
 89. 14, &c.
 bellandi. 189. 2.
 bellaturi. 159. 15.
 belli. 2. 14 | 7. 9 | 18. 15
 19. 2, & alibi frequen-
 ter.
 bellicarum. 96. 6.
 bellicae. 98. 10.
 bellicosa. 32. 17.
 bellicosi. 77. 12.
 bellicosus. 79. 11.
 Bellienum. 149. 15.
 bellique. 34. 8 | 84. 1
 197. 10.
 bellis. 40. 13 | 70. 18 |
 4 | 158. 18, &c.
 bello. 2. 15, 17 | 3. 14 |
 16 | 8. 15, 17, 22 | 25. 1
 &c.
 bellua. 221. 13.
 belluis. 2. 1.
 bellum. 13. 16, 18 | 14.
 19. 4, &c.
 bene. 3. 13 | 33. 20 | 4.
 46. 4, &c.
 benefacta. 130. 11 | 164.
 25.
 beneficcia. 25. 10 | 63. 1
 7, 8 | 70. 1 | 81. 18 |
 14 | 142. 12 | 217. 5.
 beneficii. 104. 20 | 150.
 beneficiis. 6. 21 | 8. 20 |
 12, &c.
 beneficio. 65. 10 | 133.
 beneficium. 219. 30.
 beneque. 215. 27.
 benevolentia. 149. 10.
 beneficia. 29. 24 | 89. 1
 beneficii. 90. 15.
 beneficium. 130. 2 | 138.
 218. 5.
 benigne. 66. 6 | 119. 1 |
 11 | 148. 9 | 155. 7.
 benignitate. 149. 7 |
 13.
 benignitatem. 150. 6.
 Bestia. 14. 9 | 34. 7 |
 9 | 85. 13 | 91. 6 | 123.
 Be

VOCABULORUM.

112. 86. 8. 17 | 97. 14 |
 131. 14.
 112. 92. 13.
 112. 92. 18 | 125. 5.
 112. 71. 3 | 75. 14.
 112. 222. 1 | 231. 32.
 112. 228. 13.
 112. 119. 19.
 112. 178. 17.
 112. 18. 10.
 112. 7. 2.
 112. 187. 5.
 112. 89. 2 | 196. 19 | 215. 7 |
 112. 22 | 234. 10, 11.
 112. 193. 3.
 112. 173. 22 | 189. 21 |
 112. 27.
 112. 189. 14 | 193.
 112. 16.
 112. 147. 15.
 112. 127. 8, 15, 20 | 128.
 112. 29, &c.
 112. 138. 22.
 112. 127. 22 | 147. 8 |
 112. 9 | 151. 3 | 152. 10 |
 112. 10.
 112. 114. 15 | 123. 5 |
 112. 20 | 143. 4 | 153. 1 |
 112. 22.
 112. 79. 3 | 127. 11 |
 112. 8, &c.
 112. 93. 2, 8 | 107. 3 |
 112. 1, 13.
 112. 121. 18.
 112. 93. 13 | 104.
 112. 113. 14.
 112. 92. 25.
 112. 121. 5 | 122. 2.
 112. 11. 18 | 17. 5 | 18. 24 |
 112. 9 | 31. 2, &c.
 112. 22. 21.
 112. 3. 11 | 9. 14 | 101. 6 |
 112. 8 | 220. 13.
 112. 86. 16.
 112. 7. 15 | 179. 18.
 112. 58. 2.
 112. 9. 3 | 57. 9 | 100.
 112. 115. 4 | 225. 6.
 112. 7. 5 | 8. 11 | 16. 10 |
 112. 12, &c.
 112. 159. 4.
 112. 9. 18 | 26. 14 | 30. 7 |
 112. 21, &c.
 112. 215. 3.
 112. 3. 5 | 63. 20 | 80. 24 |
 112. 3 | 99. 11 | 159. 7 |
 112. 167. 20.

bonoque. 86. 9 | 93. 8.
 bonorum. 4. 3 | 37. 20 | 58.
 11 | 134. 6, &c.
 bonos. 19. 10 | 42. 22 | 43.
 4 | 46. 3, 26, &c.
 bonosque. 130. 10.
 bonum. 5. 2 | 9. 7 | 31. 14.
 34. 22, &c.
 bonumque. 8. 12.
 bonus. 9. 13 | 12. 14 | 27.
 4 | 50. 2, &c.
 brachium. 175. 18.
 breve. 229. 26.
 brevi. 7. 7 | 34. 26 | 50. 20 |
 58. 9 | 63. 10 | 67. 15,
 22, &c.
 brevis. 2. 3 | 57. 2 | 154. 5.
 Bruti. 33. 7.
 Bruto. 181. 6.
 Brutorum. 160. 8.
 Bruttio. 33. 22.
 Bruttium. 201. 23.
 Brutum. 211. 21.
 Brutus. 33. 9.

C.

Cabira. 190. 13.
 cadavera. 55. 16 | 56.
 2 | 188. 15.
 cadaveribus. 41. 4 | 147.
 5.
 cadaverum. 177. 5.
 cadere. 139. 11.
 cadunt. 55. 8 | 109. 8.
 cæci. 127. 13.
 cæcum. 151. 25.
 cæcus. 82. 24 | 94. 19.
 cæde. 34. 16 | 37. 20 | 67.
 28 | 138. 19 | 163. 10 | 211.
 19.
 cædebantur. 177. 2.
 cædem. 26. 2 | 41. 4 | 48.
 16 | 59. 8, &c.
 cædere. 105. 22 | 111. 22 |
 119. 17 | 143. 15.
 cædes. 5. 14 | 202. 4 | 225.
 16.
 cædis. 16. 2 | 21. 10.
 cædibus. 161. 22 | 203. 23.
 cæduntur. 185. 15.
 cælara. 10. 2.
 cælo. 75. 12.
 cælum. 24. 9 | 37. 11 | 48.
 29 | 95. 9 | 138. 14 | 179. 8.

cæpio. 171. 18.
 Cæsar. 38. 15 | 39. 25 | 44.
 12 | 46. 4, &c.
 Cæfare. 14. 3 | 38. 19 | 233.
 26.
 Cæsarem. 228. 14.
 Cæsari. 37. 8 | 39. 8 | 231.
 32.
 Cæsaris. 39. 23 | 234. 1.
 cæsum. 198. 3.
 cætera. 18. 7 | 24. 1 | 34.
 9 | 35. 14, & alibi.
 cæteræ. 29. 13.
 cæteram. 138. 23.
 cæteras. 159. 21 | 216. 14.
 cæterasque. 9. 3.
 cæteri. 6. 17 | 17. 12 | 34.
 26 | 36. 9; &c.
 cæterique. 11. 7.
 cæteris. 1. 1 | 12. 3 | 22. 13 |
 34. 5 | 50. 7, &c.
 cæterisque. 25. 21 | 46. 15 |
 51. 9 | 218. 6.
 cæterorum. 37. 23 | 40.
 17.
 cæteros. 33. 20 | 34. 23 |
 35. 19, &c.
 cæterofque. 32. 1 | 34. 13.
 cæterum. 14. 14 | 17. 8 |
 42. 19 | 54. 6, &c.
 Cæum. 99. 9.
 calamitas. 32. 5.
 calamitate. 35. 6 | 134. 16 |
 218. 16.
 calamitosum. 37. 14.
 Cale. 205. 16.
 calent. 229. 17.
 callidam. 197. 2.
 callide. 74. 1.
 callidi. 189. 8.
 calliditas. 190. 1 | 222. 33.
 calliditate. 152. 2.
 callidos. 95. 3.
 callidum. 222. 7.
 callidus. 128. 3 | 142. 3 | 216.
 4 | 222. 2.
 calonibus. 165. 5.
 calonum. 171. 12.
 calorem. 75. 4.
 Calpurniani. 207. 4.
 Calpurnio. 84. 3.
 Calpurnius. 84. 3, 13, 20 |
 85. 10 | 86. 2 | 207. 3.
 calvi. 177. 3.
 calumnia. 23. 15 | 229. 22.
 calumniæ. 227. 1.
 camelos. 207. 22.

R camelum!

INDEX

camelum. 207. 24.
 camera. 50. 10.
 Camertem. 21. 26.
 Camisios. 199. 14.
 Campaniam. 205. 5 | 206.
 35.
 campi. 106. 9 | 201. 4.
 campis. 147. 1 | 150. 18.
 campo. 110. 25.
 candida. 211. 14.
 canere. 141. 9 | 144. 24 |
 145. 1.
 canes. 12. 6 | 174. 29.
 canibus. 204. 34.
 caninam. 200. 3.
 capere. 11. 11 | 25. 19 | 50.
 5 | 70. 12, &c.
 caperem. 216. 8.
 caperent. 33. 13 | 119. 10.
 caperet. 23. 3 | 105. 13.
 caperetur. 67. 4.
 capesse. 213. 18.
 capessabant. 161. 4.
 capessendam. 219. 13.
 capessere. 216. 7.
 capessite. 45. 6 | 134. 16.
 capessundam. 179. 15.
 capessunt. 176. 14.
 capi. 94. 16 | 113. 7 | 124.
 15 | 147. 2.
 capiamini. 130. 12 | 162.
 11.
 capiamus. 44. 4.
 capiant. 217. 22.
 capiat. 169. 4.
 capiatis. 183. 9.
 capiebant. 143. 12.
 capiebantur. 12. 4.
 capientis. 143. 13.
 capit. 74. 13 | 79. 15 | 108.
 23 | 109. 5 | 138. 18 | 170.
 20.
 capitulum. 29. 14 | 48. 18 |
 50. 12.
 capite. 119. 23 | 135. 2 | 140.
 13 | 220. 26.
 capiti. 175. 8 | 176. 4.
 capitis. 47. 2 | 122. 11.
 Capito. 14. 11.
 capitolio. 15. 15 | 37. 2.
 capiunda. 22. 9.
 capiunda. 5. 20 | 94. 13.
 capiundis. 162. 16.
 capiundum. 114. 28.
 capiunt. 107. 16.
 capiuntur. 109. 8.
 Cappadocia. 192. 11.

Capſa. 136. 18 | 137. 26.
Capſam. 138. 2 | 143. 2.
Capſienſes. 136. 28.
Capſenſium. 138. 18, 21.
capra. 45. 2 | 124. 27 | 128.
2 | 135. 12 | 145. 7 | 178.
3 | 217. 33.
captræ. 91. 4.
captam. 205. 17 | 212. 8.
captarem. 17. 3.
capti. 53. 6 | 71. 3 | 107.
22.
captis. 144. 25.
captivi. 189. 11.
captivis. 160. 3.
captivofque. 128. 1.
capto. 61. 20.
captos. 114. 3.
captum. 162. 12 | 187. 7.
captus. 13. 13 | 55. 19 | 57.
9 | 117. 9.
Capuæ. 23. 12.
Capuam. 23. 16 | 24. 1.
caput. 47. 6 | 67. 21 | 121.
10 | 194. 9.
Capys. 205. 5 | 206. 35.
Carbo. 199. 17.
Carbonem. 211. 21.
carcere. 50. 8 | 87. 10.
carcerem. 50. 7.
carceris. 184. 3.
carebat. 11. 13.
carendum. 166. 7.
carent. 230. 14.
carere. 234. 11.
Cares. 205. 3.
carinæ. 77. 2.
carior. 74. 13 | 223. 17.
cariora. 21. 7 | 219. 29.
cariorem. 224. 17.
carique. 174. 26.
cariffume. 72. 10.
cariffimum. 178. 23.
cariffimus. 143. 2.
carius. 73. 19 | 80. 18 | 153.
17.
carminibus. 164. 14 | 206.
10 | 209. 5.
carne. 137. 4.
carnificis. 226. 20.
caro. 76. 3.
caros. 65. 10.
carpens. 204. 24.
Carthago. 8. 23.
Carthagine. 78. 3 | 126. 7.
Carthaginem. 78. 9 | 97.
23.

Carthaginiense. 158. 9.
 Carthaginienses. 40. 13 | 6
 24 | 70. 5 | 78. 7 | 8
 25 | 126. 15, 21 | 127. 1
 Carthaginiensi. 69. 15.
 Carthaginiensibus. 61. 19
 189. 3.
 Carthaginiensium. 61. 19
 78. 12 | 125. 24 | 126. 1
 Carthaginis. 158. 11.
 carum. 65. 3 | 134. 2.
 carus. 62. 10 | 63. 11 | 6
 11 | 67. 11 | 135. 23 | 152
 15 | 154. 14.
 casibus. 208. 19.
 Cassio. 34. 24 | 39. 21
 91. 15.
 Cassius. 14. 7 | 34. 26 | 9
 2, 10.
 castella. 108. 22 | 135. 12
 188. 13.
 castellanorum. 139. 6.
 castellaque. 136. 12 | 169
 25.
 castelli. 139. 16, 24 | 141
 4.
 castello. 138. 23 | 139. 4.
 castellum. 140. 4, 23.
 caltra. 25. 20 | 29. 11 | 50
 20 | 51. 3, 8, 16 | 80. 4
 85. 12 | 95. 7, &c.
 castris. 7. 9 | 30. 2 | 56. 1
 94. 7, 12 | 101. 12, 24
 26 | 105. 12, &c.
 castrisque. 186. 18.
 castrorum. 95. 17 | 107. 23
 112. 1.
 casu. 29. 5 | 67. 11 | 118
 25 | 122. 2 | 126. 9 | 19
 22.
 casum. 32. 21 | 40. 22 | 72
 12 | 81. 10 | 83. 1 | 110. 19
 143. 14 | 174. 30.
 casura. 89. 21.
 casurum. 64. 8.
 casus. 50. 23 | 58. 5 | 114
 21 | 143. 19.
 Catabathmon. 75. 10 | 78
 4.
 cataphracti. 192. 14.
 catenæ. 169. 35.
 catenis. 116. 13.
 catervas. 11. 17.
 catervatim. 143. 18.
 Catilina. 5. 12 | 11. 15 | 12
 11 | 13. 14 | 15. 6, 9, 13 |
 16. 3, 18, &c.

VOCABULORUM.

- celebravêre. 133. 12.
 celebravisse. 200. 14.
 celebritatem. 194. 5.
 Celer. 23. 17 | 34. 3 | 51.
 14.
 celeritate. 34. 22 | 124. 14 |
 170. 14 | 208. 15.
 celerius. 195. 5.
 censebant. 73. 20.
 cenfeo. 40. 21 | 44. 8 | 47.
 8 | 48. 14 | 168. 13 | 183.
 12 | 219. 16.
 censere. 80. 13.
 censèrent. 82. 11.
 censet. 89. 6 | 182. 8.
 cenceſe. 222. 9.
 cenſet. 168. 1.
 cenſeris. 177. 16.
 cenſores. 20. 5.
 cenſorium. 233. 1.
 cenſos. 135. 2.
 cenſuerant. 83. 13.
 cenſuerat. 39. 25 | 48. 22 |
 169. 15.
 cenſuit. 46. 7.
 centuriæ. 221. 9.
 centurias. 137. 17.
 centuriis. 140. 12.
 centurio. 95. 13.
 centuriones. 53. 15 | 95. 4 |
 118. 10 | 140. 9.
 Cepario. 36. 18 | 48. 7 | 50.
 16.
 Ceparium. 36. 7.
 Ceparius. 36. 9 | 37. 8.
 ceperamus. 225. 4.
 ceperant. 113. 2 | 220. 17 |
 223. 1.
 ceperat. 55. 13 | 61. 21 | 97.
 20 | 106. 13 | 136. 27 |
 145. 6.
 ceperint. 47. 10.
 ceperit. 7. 19 | 134. 17.
 cepi. 131. 19 | 190. 7.
 cepiſſe. 23. 9 | 26. 7 | 129.
 4 | 148. 10.
 cepiſſet. 164. 18 | 165. 3.
 cepiſti. 225. 28.
 cepit. 13. 17 | 84. 22 | 121.
 6 | 166. 3 | 169. 16.
 ceram. 60. 10.
 cernere. 54. 9.
 cerneret. 31. 1 | 55. 11.
 cerni. 112. 24.
 certa. 33. 16 | 151. 9 | 169.
 17.
 certabant. 8. 14 | 31. 15 |
 106. 17.
 certabat. 50. 2 | 199. 28.
 certabatur. 112. 15.
 certandum. 221. 20.
 certantes. 101. 16 | 141. 14.
 certantibus. 141. 9.
 certamen. 2. 5 | 7. 13 | 32.
 3 | 67. 29 | 97. 25, &c.
 certamina. 27. 3 | 189. 7.
 certamine. 66. 1 | 158. 2 |
 223. 19.
 certamini. 208. 21.
 certaminis. 158. 20 | 179. 19.
 certamus. 52. 19.
 certare. 62. 9 | 103. 23 | 197.
 13 | 222. 35.
 certari. 156. 3.
 certatim. 118. 20.
 certatum. 123. 15 | 181. 11 |
 212. 6.
 certatur. 54. 18 | 111. 12.
 certaturos. 128. 3.
 certaturum. 136. 8.
 certaverunt. 207. 23.
 certaviſſe. 179. 20.
 certe. 41. 19 | 59. 17 | 64.
 10 | 87. 3 | 132. 9 | 183. 5 |
 217. 11 | 230. 10.
 certior. 102. 8 | 128. 10 |
 149. 14.
 certis. 14. 16 | 17. 2 | 128.
 23.
 certiffimus. 204. 26 | 206.
 33.
 certo. 13. 1 | 46. 15 | 126. 5 |
 204. 2.
 certos. 201. 17.
 certum. 79. 8 | 204. 24.
 cervices. 185. 2.
 cervicibus. 177. 20.
 ceſſerat. 79. 22.
 ceſſere. 21. 23.
 ceſſerimus. 52. 15.
 ceſſi. 231. 15.
 ceſſit. 225. 19.
 ceteros. 4. 11.
 Cethegi. 48. 6 | 168. 7.
 Cethego. 25. 20 | 34. 24 |
 50. 15 | 51. 9.
 Cethegum. 36. 7.
 Cethegus. 14. 8 | 34. 14,
 18 | 37. 7, 22 | 39. 13.
 Chæroncam. 207. 23.
 Chalcedona. 190. 8.
 Charybdi. 203. 8.
 Charybdis. 202. 22.
 Chlevasmo. 207. 8.
 R 2 cibi.

I N D E X

- cibi. 137. 23.
 cibo. 192. 32.
 cibum. 101. 24 | 102. 6 | 137. 21.
 cibus. 76. 3 | 137. 5.
 cicatrices. 132. 20.
 cicatricibus. 200. 10.
 Cicero. 29. 16 | 33. 18 | 35. 11 | 200. 3 | 226. 18 | 227. 17. 24.
 Cicerone. 38. 4, 10, 12.
 Ciceronem. 22. 11, 15 | 37. 11 | 38. 14.
 Ciceroni. 20. 16 | 21. 16 | 22. 17, 24.
 Ciceronis. 20. 1 | 34. 8, 14, 23.
 Ciliciam. 193. 14.
 Ciliciaque. 197. 14.
 Cillonum. 233. 16.
 Cimbricam. 161. 23.
 Cimbrico. 54. 2.
 Cinna. 168. 3.
 Cinnam. 37. 1 | 199. 21.
 circiter. 14. 2 | 15. 14 | 50. 9, 22 | 116. 6 | 119. 6 | 149. 12 | 151. 16.
 circuiens. 104. 10.
 circuire. 102. 3 | 106. 23 | 145. 23.
 circum. 11. 16 | 21. 21 | 39. 6 | 94. 17 | 174. 19 | 190. 1.
 circumque. 23. 13.
 circumadnitente. 190. 10.
 circumdat. 81. 3.
 circumdata. 170. 5.
 circumdato. 82. 26 | 144. 18.
 circumeundo. 39. 3.
 circumfuli. 143. 18.
 circumgredimur. 191. 22.
 circumjecta. 203. 15.
 circumiens. 54. 6.
 circumlavit. 172. 8.
 circumfedit. 80. 8.
 circumspectare. 121. 22.
 circumspiciens. 140. 3.
 circumspicit. 165. 14.
 circumspicite. 197. 25.
 circumtulisse. 19. 17.
 circumveniamini. 160. 1.
 circumveniant. 110. 18.
 circumveniebant. 116. 8.
 circumvenire. 13. 12 | 53. 5 | 136. 7 | 143. 16.
 circumvenivi. 44. 1 | 107. 20.
 circumvenit. 95. 7 | 111. 2 | 124. 17.
 circumveniundum. 163. 10.
 circumveniunt. 217. 20.
 circumventa. 178. 27.
 circumventam. 119. 7.
 circumventi. 48. 11 | 149. 1 | 176. 4.
 circumventos. 151. 18.
 circumventum. 19. 9 | 27. 14.
 circumventus. 25. 14 | 62. 21 | 146. 26 | 181. 2.
 Circa. 92. 17 | 128. 8 | 136. 4 | 146. 2.
 Circa. 80. 16 | 83. 7.
 Cirtam. 80. 1, 6 | 81. 2, 9 | 82. 26 | 127. 26 | 147. 6 | 149. 13.
 cis. 158. 6 | 189. 6.
 citatis. 198. 20.
 citerior. 170. 9.
 citeriore. 19. 5 | 33. 22 | 34. 4.
 citeriorem. 16. 6 | 178. 9.
 citeriori. 169. 18.
 citi. 146. 3.
 cito. 35. 17 | 112. 10.
 citus. 13. 6.
 civem. 167. 13 | 231. 2.
 cives. 8. 13 | 23. 5 | 29. 20 | 32. 12, &c.
 civibus. 6. 14 | 8. 13 | 27. 6 | 36. 4, &c.
 civibusque. 226. 19.
 civile. 13. 16 | 133. 9.
 civilem. 142. 6.
 civili. 11. 22 | 37. 4 | 161. 14.
 civilia. 159. 2 | 166. 3 | 196. 5.
 civilibus. 61. 12 | 157. 8 | 181. 11.
 civilis. 5. 14. | 99. 2 | 125. 11 | 163. 5 | 218. 1 | 231. 16 | 234. 15.
 civiliter. 211. 7.
 civis. 9. 20 | 25. 12 | 34. 25 | 43. 25, &c.
 civitas. 7. 7 | 9. 9 | 24. 4 | 33. 17, &c.
 civitate. 11. 15 | 30. 7 | 43. 15 | 97. 16, &c.
 civitatem. 31. 5 | 33. 7 | 36. 3 | 96. 5, &c.
 civitates. 100. 3 | 117. 10 | 178. 10 | 220. 15 | 221. 22. 20.
 civitati. 201. 1 | 203. 15.
 civitatis. 6. 2, 4 | 32. 20 | 60. 8, &c.
 civitatum. 32. 18.
 civium. 30. 4 | 44. 1 | 45. 9 | 46. 21, &c.
 clade. 101. 10 | 160. 13.
 cladem. 52. 6 | 112. 12.
 clades. 32. 5 | 71. 2.
 cladi. 134. 8.
 cladis. 43. 9 | 87. 11.
 clemens. 80. 17 | 209. 11.
 clementia. 92. 6 | 159. 21 | 211. 14 | 214. 2.
 clientela. 130. 7.
 clientelas. 223. 15.
 clientes. 16. 15.
 clientibus. 39. 11.
 clientis. 121. 15.
 clientium. 21. 21.
 clam. 93. 13 | 113. 15 | 146. 16 | 151. 7 | 232. 27.
 clamor. 35. 17 | 111. 3 | 112. 19.
 clamore. 54. 16 | 92. 11 | 107. 18 | 145. 5.
 clamorem. 107. 9 | 111. 23 | 145. 2.
 clandestinis. 193. 4.
 clara. 2. 5 | 61. 4 | 86. 15 | 178. 4.
 clara. 220. 22.
 clari. 31. 10 | 63. 21 | 159. 22.
 clarior. 109. 19 | 138. 13 | 216. 17 | 225. 13, 18.
 clariores. 132. 2.
 clarissima. 50. 14.
 clarissimam. 225. 6.
 clarissumi. 42. 7 | 214. 15 | 226. 6.
 clarissimus. 224. 18.
 claritudinem. 63. 10.
 claritudo. 59. 2.
 clarius. 39. 8.
 claro. 210. 14.
 claros. 82. 21.
 clarum. 3. 14 | 120. 5 | 230. 18.
 clarus. 48. 21 | 49. 13 | 57. 7 | 74. 8 | 115. 12 | 138. 12.
 classe. 190. 8 | 197. 17.
 classem. 179. 3.
 classes. 126. 3.
 classibus. 13. 20. 9 | 221. 22. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

classibus.

VOCABULORUM.

- abbas. 135. 1 | 190. 12 |
 abbas. 9 | 221. 8.
 abbas. 221. 3 | 224. 9.
 abbat. 200. 31.
 abbat. 233. 1.
 abbat. 176. 20 | 185. 11.
 abbas. 169. 2.
 abbas. 215. 9.
 abbas. 67. 13.
 abbas. 67. 18.
 abbas. 118. 19.
 abbas. 119. 14.
 abbas. 71. 4 | 193. 11.
 abbas. 118. 24.
 abbas. 9. 5 | 51. 20 | 82.
 abbas. 195. 19.
 abbas. 176. 23.
 abbas. 187. 15.
 abbas. 15. 2 | 16. 8, 11, 14 |
 abbas. 6, 17, &c.
 abbas. 13. 18.
 abbas. 201. 22.
 abbas. 144. 16 | 203. 4.
 abbas. 147. 20.
 abbas. 202. 13.
 abbas. 103. 22 | 190. 11.
 abbas. 18. 9.
 abbas. 223. 14.
 abbas. 220. 9.
 abbas. 139. 21.
 abbas. 135. 17.
 abbas. 6. 13.
 abbas. 221. 9.
 abbas. 36. 22.
 abbas. 139. 17.
 abbas. 101. 24.
 abbas. 192. 12.
 abbas. 76. 5.
 abbas. 77. 11 | 138. 5.
 abbas. 232. 18.
 abbas. 101. 10 | 109. 14.
 abbas. 88. 16 | 173. 5.
 abbas. 124. 2.
 abbas. 108. 3 | 112. 20.
 abbas. 175. 3.
 abbas. 151. 13.
 abbas. 106. 5 | 145. 9.
 abbas. 2. 13 | 7. 4 | 31. 8 |
 abbas. 1, &c.
 abbas. 131. 6.
 abbas. 10. 7.
 abbas. 148. 5 | 167. 13.
 abbas. 8. 25 | 10. 9 | 32. 21 |
 abbas. 25, &c.
 abbas. 83. 17.
 abbas. 80. 7.
 abbas. 145. 26.
- coercere. 23. 5.
 coereitum. 138. 10.
 coetus. 233. 15.
 cogat. 167. 3.
 cogatis. 178. 8.
 cogebas. 227. 20.
 cogebat. 108. 12 | 145. 20.
 cogebatur. 109. 3.
 cogendi. 83. 13.
 cogentes. 202. 13.
 cogere. 65. 13 | 117. 19 |
 129. 8 | 130. 3 | 133. 10 |
 169. 24.
 cogeret. 141. 17.
 cogit. 127. 6 | 197. 12 |
 201. 6.
 cogitanti. 216. 20.
 cogites. 35. 5 | 217. 6.
 cognationem. 154. 12.
 cognatis. 64. 19.
 cognatorum. 68. 17 | 130. 7.
 cognatum. 56. 2.
 cognita. 16. 1 | 20. 12 | 28. 1 | 34. 3, &c.
 cognitam. 173. 21.
 cognitit. 96. 18 | 105. 4 |
 109. 11 | 121. 5, 11 | 122. 7 | 128. 8 | 150. 12.
 cognito. 33. 19 | 35. 17 | 36. 9 | 146. 16.
 cognitos. 129. 8.
 cognitum. 83. 17 | 102. 12 |
 112. 26, &c.
 cognitus. 73. 13 | 79. 5 | 103. 21.
 cognomen. 61. 18.
 cognomentum. 187. 14.
 cognoscenda. 216. 7.
 cognoscendum. 61. 14.
 cognoscentes. 173. 14.
 cognoscere. 135. 24.
 cognoscerent. 56. 3.
 cognosces. 35. 5.
 cognoscit. 110. 14 | 149. 16 | 204. 15.
 cognoveram. 48. 26.
 cognoverant. 33. 18.
 cognoverat. 16. 8 | 25. 21 |
 106. 25 | 121. 18 | 123. 23.
 cognovère. 138. 4.
 cognoveris. 10. 13.
 cognoverunt. 135. 18.
 cognovi. 17. 3 | 42. 2 | 126. 9.
 cognovissent. 37. 5.
 cognovit. 39. 16 | 51. 16 |
63. 9, &c.
 cogor. 69. 12.
 cohors. 55. 14 | 95. 12 | 150. 15 | 178. 26.
 cohortari. 16. 20.
 cohortatus. 19. 13 | 35. 18 |
 141. 1 | 146. 9.
 cohortem. 55. 5.
 cohortes. 50. 18 | 53. 14 |
 54. 5, 13, &c.
 cohortibus. 102. 25 | 105. 12 | 110. 15 | 111. 26 | 137. 13 | 139. 15 | 148. 17.
 cohortibusque. 135. 10.
 cohortis. 145. 21.
 cohortium. 103. 2 | 145. 1 |
 203. 31.
 colam. 133. 8.
 colantur. 220. 8.
 colebantur. 8. 11.
 colendo. 5. 3.
 coleremus. 71. 14.
 colerent. 70. 16.
 coleret. 64. 5.
 colite. 66. 3.
 collatis. 186. 18.
 colle. 104. 6 | 105. 10 | 106. 30 | 144. 17.
 collecta. 123. 29 | 168. 12.
 collega. 100. 11 | 187. 14.
 collegam. 19. 7 | 21. 20 |
 170. 28 | 192. 9.
 collegis. 94. 10.
 collem. 95. 16 | 144. 16.
 collibuisse. 41. 3.
 collibuisse. 226. 9 | 232. 13 |
 233. 11.
 colligere. 143. 16.
 collis. 104. 2 | 106. 9 |
 107. 21, &c.
 collocat. 53. 15 | 104. 10 |
 106. 19 | 113. 12.
 collocatis. 35. 15.
 collocaverat. 201. 17.
 colloquendi. 113. 18.
 colloquio. 95. 19 | 152. 17 |
 155. 9 | 199. 5.
 colloquium. 154. 20 | 155. 6.
 colonia. 78. 5.
 coloniae. 52. 15 | 168. 11.
 colonias. 215. 17.
 coloniis. 14. 11 | 99. 9 |
 219. 16 | 233. 17.
 colonis. 22. 23 | 54. 1.
 colonos. 171. 24.
 color. 13. 5.

colore.

I N D E X

colore. 155. 11.
 colorem. 206. 25.
 coluere. 134. 8.
 comes. 93. 8.
 comeso. 234. 4.
 cometarum. 204. 24.
 comici. 207. 5.
 cominus. 54. 17 | 200. 9.
 comitatus. 35. 13.
 comitia. 93. 21 | 94. 11.
 comitiis. 20. 19.
 comitiorum. 21. 22 | 94. 6 |
 101. 7.
 commaculares. 147. 17.
 commaculetur. 212. 12.
 commoculatos. 162. 13.
 commeatibus. 84. 21 | 194. 3.
 commeatu. 138. 27.
 commeatum. 93. 19 | 100.
 14 | 102. 21 | 103. 13 | 137.
 14 | 145. 10.
 commeatus. 52. 15 | 124. 3 |
 174. 8 | 197. 17.
 commemorando. 54. 12 |
 227. 23.
 commemorat. 205. 17.
 commemorem. 228. 4.
 commendationi. 28. 2.
 commendavit. 230. 3.
 commendo. 29. 7.
 commercari. 117. 21.
 commercia. 76. 13.
 comminutæ. 113. 4.
 comminutas. 114. 4.
 commiserant. 208. 8.
 commiserat. 21. 3.
 commiserunt. 234. 21.
 committere. 219. 23.
 committi. 54. 15.
 commodare. 13. 9.
 commodo. 9. 7 | 128. 9 |
 147. 10.
 commodum. 60. 6 | 74. 12 |
 217. 22.
 commonefacere. 104. 20.
 commonefacias. 226. 16.
 commoratus. 29. 9 | 53. 9.
 commori. 169. 10.
 commotus. 25. 4 | 82. 23 |
 115. 18.
 commoverat. 231. 18.
 commovetur. 227. 10.
 commune. 2. 1 | 115. 17.
 communem. 131. 12 | 196.
 4.
 communes. 127. 21.
 communi. 219. 9.

communiasque. 218. 19.
 communibus. 150. 13 | 154.
 5.
 communicasse. 51. 8.
 communicato. 15. 14.
 communire. 117. 20.
 communis. 126. 17 | 152. 19 |
 197. 19.
 commutare. 218. 14.
 commutatio. 68. 8.
 commutatis. 105. 5.
 commutato. 146. 6.
 comparant. 184. 9.
 compararent. 23. 18.
 comparasti. 226. 15.
 comparata. 40. 21.
 comparate. 131. 7.
 comparatis. 21. 14.
 comparato. 29. 25.
 comparaverunt. 193. 4.
 compellaturum. 231. 9.
 comperi. 216. 15 | 222. 20.
 comperimus. 118. 26 | 155. 4.
 comperior. 101. 22 | 153. 1.
 comperisset. 80. 23.
 comperit. 119. 2.
 comperta. 20. 3 | 29. 12. |
 96. 5 | 123. 21.
 comperto. 193. 16.
 compertum. 2. 15 | 12. 10 |
 22. 26 | 51. 25 | 75. 5 | 227.
 3.
 competere. 169. 13.
 complentur. 138. 19.
 compleri. 41. 5.
 complet. 50. 19.
 complexu. 41. 2.
 complures. 14. 12 | 16. 10 |
 19. 12 | 32. 8 | 34. 2 | 6. 3.
 19.
 compluribus. 11. 5 | 20. 14.
 componas. 188. 28.
 componenda. 214. 8.
 componendi. 148. 24.
 componentem. 200. 14.
 componere. 210. 6.
 componi. 154. 20.
 comportant. 124. 25.
 comportare. 103. 11.
 composita. 133. 1 | 213. 7.
 compositam. 132. 11.
 compositæ. 40. 22 | 45. 4.
 compositi. 159. 18.
 compositis. 110. 13 | 118. 8.
 174. 13.
 compositisque. 100. 19 | 140.
 11.

composito. 148. 17 | 11
 17 | 172. 9.
 compositum. 58. 6 | 11
 9.
 compositurus. 211. 8.
 compositus. 76. 7 | 20
 24.
 composuerat. 203. 26.
 composueris. 210. 12.
 composui. 157. 2.
 composuisse. 192. 8.
 composuit. 100. 17 | 103. 1
 203. 34.
 compotem. 199. 24.
 comprobato. 39. 10.
 conabuntur. 184. 9.
 conari. 166. 10.
 conati. 199. 5.
 conatus. 102. 10 | 121. 1
 170. 15 | 186. 16.
 concedat. 228. 1.
 concederet. 66. 13 | 113. 4
 164. 1.
 concedit. 113. 13 | 209. 1
 concedunt. 132. 8.
 concesserant. 159. 3.
 concessere. 67. 9 | 77. 1
 180. 3. 8.
 concesserim. 197. 8.
 concesseris. 214. 5.
 concessi. 190. 15.
 concessione. 189. 4.
 concessissem. 73. 4.
 concessit. 17. 11 | 70. 25
 concessum. 147. 14.
 conclamant. 38. 3.
 concordia. 8. 11 | 65. 1
 158. 8 | 163. 7 | 166.
 13 | 220. 8.
 concordia. 36. 12 | 39.
 90. 3 | 163. 3 | 167.
 212. 24.
 concordiam. 164. 20 | 1
 8.
 concordiamque. 214. 4.
 conciderant. 55. 15.
 concidere. 147. 4.
 concidet. 213. 15.
 conciliet. 219. 24.
 concione. 34. 7 | 51. 23
 3. 6.
 concionem. 129. 17.
 concionibus. 86. 11 |
 11.
 concionis. 182. 10.
 concitanda. 36. 8.
 concitantur. 181. 9.
 concita

VOCABULORUM.

- incitatus. 28. 5.
 incubina. 62. 5 | 152. 14.
 incupita. 215. 2.
 incupiverat. 43. 11.
 incupivit. 9. 15.
 incurrebant. 51. 6.
 incurrentium. 175. 1.
 incurrere. 112. 13.
 incurrere. 165. 7 | 210. 22.
 incurritur. 107. 18.
 incurruunt. 54. 6 | 113.
 incusserat. 20. 20.
 incussum. 210. 18.
 indemnabatur. 226. 25.
 indemnatus. 29. 14 | 42.
 13 | 43. 26.
 indemnatus. 119. 22.
 indiderant. 171. 3.
 indidere. 6. 8 | 78. 1.
 inditam. 16. 4 | 162. 20.
 inditio. 17. 9 | 19. 2 | 178.
 113. 6.
 inditione. 126. 19, 20.
 inditionem. 126. 17.
 inditiones. 113. 22.
 inditionibus. 154. 19 | 203.
 77. 13.
 inditor. 136. 18.
 inditos. 191. 11.
 inditum. 225. 10.
 indonabam. 45. 12.
 indonare. 210. 24.
 indonaretur. 83. 21.
 70. 25.
 indonavere. 126. 21.
 14.
 inducit. 106. 18.
 3.
 inducta. 46. 9.
 64. 1.
 indecerat. 92. 26.
 166.
 indeceris. 228. 2.
 indecissis. 177. 12.
 2 | 39.
 indecti. 113. 5.
 167.
 indectis. 36. 1 | 212. 8.
 indecto. 40. 11 | 55. 11.
 20 | 1.
 indectum. 66. 16 | 156.
 214. 4.
 indectus. 64. 18 | 116. 19.
 15.
 indetur. 231. 20.
 4.
 indetri. 230. 13.
 5.
 indetrim. 106. 5.
 4.
 indetris. 146. 10.
 51. 23.
 indetrum. 144. 5.
 detrum. 55. 10.
 17.
 indetrique. 48. 16.
 11 | 1.
 indetris. 48. 17.
 detris. 232. 28.
 10.
 detrim. 196. 3.
 8.
 detre. 191. 6.
 1. 9.
 concitatus. 28. 5.
 conficeret. 93. 22.
 conficeretur. 105. 11.
 conficit. 67. 15.
 conficiundi. 94. 12.
 confideret. 128. 22.
 confidunt. 68. 12.
 confinis. 98. 11.
 confirmare. 91. 24 | 95.
 9.
 confirmarent. 35. 3.
 confirmari. 167. 13 | 223. 20.
 confirmat. 81. 10.
 confirmato. 36. 6.
 confirmaturum. 104. 18.
 confirmatus. 91. 17 | 144.
 22.
 confirmavit. 102. 7.
 confirment. 26. 1.
 confisi. 47. 13 | 83. 9.
 confisum. 15. 4.
 confisus. 13. 14.
 confiteor. 230. 17.
 confiteri. 133. 20 | 232. 35.
 conflexerant. 20. 27 | 39. 5.
 conflexerat. 11. 19.
 confligere. 51. 23.
 confluerant. 30. 14.
 confluerat. 233. 6.
 confodere. 22. 16.
 confoditur. 55. 10.
 confugi. 69. 11.
 confutis. 221. 8.
 conglobata. 212. 23.
 conglobaverat. 143. 19.
 congressi. 153. 7.
 congressu. 112. 12 | 123. 15.
 congruens. 219. 12.
 conjecerat. 34. 3.
 coniecisti. 233. 5.
 conjectus. 188. 12.
 conjicio. 203. 4.
 conjuges. 168. 5 | 191. 10.
 conjunctam. 200. 16.
 conjuncti. 151. 4.
 conjuncto. 143. 10.
 conjunctos. 65. 11.
 conjunctum. 70. 20.
 conjungenda. 128. 21.
 conjunxerat. 63. 18 | 143.
 19 | 233. 14.
 conjurant. 118. 5.
 conjurare. 164. 23.
 conjuratio. 15. 4.
 conjuratione. 5. 7 | 16. 17 |
 20. 3, 13 | 23. 19 | 36. 3,
 17, 21 | 37. 10, 18, 22 |
 176. 20.
 conjurationem. 30. 2 | 32. 8 |
 33. 10 | 51. 8.
 conjurationi. 41. 6.
 conjurationis. 14. 4 | 20.
 20, &c.
 conjuratis. 46. 16 | 226. 25.
 conjuravere. 15. 6 | 47. 4.
 connubia. 76. 13.
 connubio. 125. 18.
 conquirat. 123. 27.
 conscia. 21. 10.
 conscientia. 6. 1 | 13. 5 | 28.
 4 | 83. 23, &c.
 conscientiam. 132. 13.
 conscii. 19. 20 | 30. 5 | 97.
 7 | 208. 21.
 conscissam. 212. 3.
 conscium. 232. 30.
 conscius. 11. 23 | 27. 16 |
 219. 30.
 conscripserat. 54. 5.
 consecravere. 127. 1.
 consecrari. 234. 17.
 confederant. 105. 2.
 confederat. 106. 20.
 confedere. 144. 18.
 confedis. 107. 8 | 151. 17.
 confedit. 51. 17 | 80. 1 | 104.
 7 | 137. 25 | 203. 38.
 consentitur. 204. 17.
 consenuerunt. 18. 6.
 consequetur. 229. 9.
 consequitur. 222. 32.
 conferendi. 106. 4.
 conferentes. 162. 6.
 conferent. 104. 16.
 conferturos. 212. 21.
 conservanda. 6. 25 | 29. 5.
 considera. 191. 1 | 212. 18.
 considerare. 188. 18.
 considerate. 42. 20 | 166.
 11.
 consideres. 35. 6.
 considero. 17. 9 | 44. 15 |
 53. 2.
 consilia. 21. 19 | 33. 15 | 37.
 11 | 48. 8, & alibi.
 consilii. 14. 12 | 15. 2 | 19.
 6 | 33. 8. 13, &c.
 consiliis. 22. 12 | 33. 24 |
 67. 31 | 193. 4 | 223. 2 |
 224. 1.
 consilio. 15. 14 | 22. 25,
 26 | 28. 3, &c.
 consiliorum. 85. 1 | 121. 7.
 consilium. 5. 2 | 13. 17 | 16.
 2. 6 | 19. 19, &c.
 consilium-

I N D E X

consiliumque. 118. 15.
 consistere. 139. 9.
 consistunt. 107. 17.
 consira. 104. 5.
 consitus. 107. 13.
 consonet. 229. 4.
 conspectum. 135. 9.
 conspectu. 119. 2 | 145. 12.
 conspexit. 32. 20.
 conspicator. 104. 23.
 conspici. 7. 14.
 constabat. 49. 2 | 86. 7 | 195. 5.
 constantia. 49. 17.
 constantius. 2. 17.
 constat. 200. 16 | 224. 22.
 consternantur. 170. 3.
 constitit. 176. 17.
 constituas. 210. 13 | 219. 16.
 constituenda. 89. 2.
 constituerat. 34. 6 | 85. 12.
 constituere. 22. 14.
 constitues. 213. 14.
 constitui. 67. 7.
 constituit. 21. 24 | 53. 14 | 105. 4 | 140. 11 | 200. 19.
 constituta. 35. 10.
 constituto. 68. 12 | 155. 6.
 constituunt. 118. 8 | 127. 26 | 154. 17.
 constituta. 11. 5 | 147. 4.
 consuefacit. 127. 7.
 consueta. 74. 4 | 130. 14 | 213. 6.
 consueram. 145. 27.
 consueti. 106. 9.
 consuetudine. 28. 7 | 90. 8 | 121. 8 | 130. 18.
 consuetudo. 20. 9.
 consueverant. 103. 8.
 consueverat. 128. 7 | 129. 17.
 consuevit. 19. 18.
 consul. 18. 21 | 25. 4 | 36. 10 | 39. 16, 20, &c.
 consulam. 73. 2.
 consulant. 114. 5.
 consulare. 50. 14.
 consularem. 234. 11.
 consulares. 48. 19.
 consularibus. 27. 13.
 consularis. 40. 19 | 82. 17 | 226. 17.

consularis. 27. 5.
 consulatum. 13. 18 | 15. 10 | 19. 7, &c.
 consulatus. 21. 18 | 61. 3 | 88. 5, &c.
 consule. 37. 19 | 39. 26 | 43. 16 | 84. 16, &c.
 consulebant. 223. 3.
 consulebat. 96. 10.
 consulem. 19. 9 | 34. 13 | 39. 3, &c.
 consulendo. 46. 23 | 47. 15.
 consulens. 91. 24 | 93. 13.
 consulente. 38. 4.
 consulere. 144. 6 | 158. 16 | 178. 9.
 consuleret. 128. 26.
 consuleretur. 68. 11 | 82. 13 | 150. 13.
 consules. 15. 8, 15 | 20. 19 | 23. 3, &c.
 consuli. 21. 23 | 22. 3, 17 | 23. 7, &c.
 consulis. 14. 3 | 15. 7 | 16. 2 | 31. 6 | 84. 1.
 consulis. 42. 7 | 86. 5, 7 | 135. 3 | 138. 8 | 140. 7 | 142. 16 | 160. 13.
 consulite. 82. 8 | 198. 5.
 consulitur. 73. 15.
 consulta. 66. 15 | 138. 13 | 152. 18.
 consultaque. 186. 20.
 consultabant. 6. 24.
 consultant. 40. 1.
 consultare. 44. 19 | 192. 4.
 consultas. 212. 18.
 consultationibus. 83. 22.
 consulto. 2. 7 | 34. 19 | 112. 27 | 116. 14 | 139. 2.
 consultor. 134. 18.
 consultorque. 149. 9.
 consultorem. 183. 5.
 consultoribus. 116. 9 | 164. 5.
 consultorum. 216. 3.
 consultum. 40. 11 | 154. 25.
 consultus. 84. 9 | 114. 23.
 consuluerint. 40. 7.
 consulueris. 2. 7.
 consuluisse. 31. 1 | 214. 2.
 consulisti. 226. 24.
 consulum. 183. 6.
 consulunt. 111. 16 | 210. 2.

consumere. 10. 10 | 219. 16.
 consumiserat. 160. 14.
 consumsi. 177. 15 | 178. 13.
 consumta. 83. 7 | 177. 5.
 consumtis. 114. 19 | 12. 12.
 consumtus. 144. 7.
 contactu. 165. 17.
 contagio. 9. 9.
 contemnans. 131. 20.
 contemnere. 73. 16.
 contemnetur. 163. 3.
 contemnit. 89. 9 | 133. 13 | 227. 9.
 contemnitis. 48. 10.
 contemno. 222. 7.
 contemnunt. 131. 10.
 contemisse. 214. 18.
 contemto. 69. 4 | 164. 13.
 contemtor. 115. 16.
 contemtus. 73. 3.
 contendat. 60. 14.
 contendebant. 204. 11.
 contendere. 67. 29 | 10. 10.
 contendisse. 48. 26.
 contendit. 9. 14 | 29. 11 | 67. 30 | 192. 10.
 contendunt. 193. 1.
 contentio. 61. 11.
 contentione. 27. 17.
 contentionis. 31. 16.
 contere. 5. 2.
 continenti. 206. 4.
 continentia. 3. 2 | 17. 17.
 continuare. 18. 10 | 10. 10.
 continuisset. 207. 30.
 continuuit. 74. 4.
 contracta. 162. 5 | 197. 5.
 contrahit. 144. 15.
 contrarius. 207. 15.
 contremuerat. 156. 1.
 controversiarum. 176. 1.
 contrudi. 233. 24.
 contubernio. 116. 6.
 contulerant. 137. 10.
 contumelia. 128. 15.
 contumeliam. 38. 12 | 27 | 162. 22 | 218. 13.
 contumeliarum. 117. 7.
 contumeliis. 189. 11.
 contumeliisque. 28. 5.
 contumeliosa. 79. 31.
 contumeliosus.

VOCABULORUM.

- cameliolum. 217. 5.
 cameliolus. 227. 12.
 canodere. 212. 23.
 canubare. 106. 1 | 126.
 canubaret. 38. 11.
 canubari. 31. 4.
 canubatis. 144. 7, 15.
 canubavit. 217. 14.
 canula. 101. 1.
 canenas. 191. 10.
 canerant. 16. 5.
 canerant. 96. 16 | 203.
 canere. 6. 11 | 14. 6.
 canerunt. 66. 8.
 caneriet. 215. 18.
 canere. 133. 22.
 canerit. 83. 3.
 canerisset. 16. 18.
 canerisset. 186. 32.
 canerit. 42. 16 | 96. 5.
 canerunt. 34. 23 | 127.
 canentione. 199. 18.
 canentam. 154. 24.
 canentu. 67. 5.
 canentum. 19. 14 | 192.
 canentura. 128. 29.
 canentus. 23. 11 | 86. 5.
 canerfa. 125. 18 | 130. 10 |
 166. 11 | 226. 16.
 canerio. 111. 24.
 canerius. 84. 24.
 canerit. 121. 1.
 canerisse. 191. 9.
 canerit. 7. 2 | 19. 16.
 caneritori. 229. 8.
 canerit. 11. 20 | 48. 16.
 caneritos. 42. 15.
 caneria. 212. 15.
 canerit. 7. 11 | 60. 1 | 134.
 canerio. 203. 25.
 canerium. 133. 18.
 canerit. 14. 5 | 22. 8.
 canerito. 39. 17.
 canerit. 180. 1.
 canerit. 146. 17.
 canerit. 70. 14.
 canerit. 20. 5.
 canerit. 222. 14.
 canerit. 126. 11.
 canerit. 3. 12 | 8. 7 | 9. 17 |
 14. 16, &c.
 canerit. 27. 15 | 51. 6 | 216.
 3.
 copiam. 106. 30 | 110. 6 |
 128. 7, 21 | 154. 9.
 copiarum. 104. 8 | 107. 3.
 copias. 7. 18 | 51. 4 | 55.
 8 | 67. 25, &c.
 copis. 29. 3 | 34. 6 | 48.
 26 | 51. 29, &c.
 coquum. 133. 19.
 coram. 64. 19 | 153. 5 | 186.
 32.
 Corduennos. 202. 28.
 coria. 192. 27.
 coris. 137. 28 | 140. 15.
 Corneliis. 37. 1.
 Corneliolum. 50. 14.
 Cornelius. 14. 11 | 22. 13 |
 161. 20.
 cornibus. 105. 7.
 cornicines. 169. 33.
 cornicinum. 140. 8.
 Cornificio. 37. 7.
 coronam. 175. 8.
 corpora. 26. 7 | 141. 13 |
 146. 11, &c.
 corpore. 1. 4 | 8. 8 | 55. 13 |
 58. 6, &c.
 corpori. 197. 22 | 226. 9 |
 232. 14.
 corporibus. 112. 25.
 corporis. 1. 5 | 2. 6 | 5. 13 |
 19. 16, &c.
 corpus. 2. 10 | 3. 8 | 5. 15 |
 6. 23, &c.
 correcta. 141. 15.
 correptis. 15. 16.
 correxit. 232. 22.
 corrigas. 59. 7.
 corrigendaque. 222. 16.
 corrigi. 48. 10.
 corrigitur. 214. 1.
 corruiant. 209. 10.
 corruissent. 214. 17.
 corrumpebant. 174. 31.
 corrumpebantur. 139. 8.
 corrumpebantur. 62. 8.
 corrumperet. 34. 19 | 95. 5 |
 110. 1.
 corrumperit. 143. 7.
 corrumperit. 124. 26.
 corruperant. 116. 16.
 corruperat. 97. 1 | 148. 16.
 corruperet. 77. 6 | 222. 22.
 corruperunt. 165. 4.
 corruperit. 132. 10.
 corrupebat. 138. 18.
 corrupebat. 4. 10 | 11. 25 | 49.

- 4 | 124. 23 | 159. 9 | 214.
 10.
 corrupta. 162. 11.
 corruptam. 120. 14.
 corrupti. 6. 2 | 91. 7 | 131.
 19.
 corruptio. 199. 5.
 corruptis. 10. 6 | 85. 2 | 159.
 5 | 212. 26.
 corruptissimum. 165. 8.
 corruptor. 207. 14.
 corruptorem. 211. 15.
 corruptos. 95. 12.
 corruptum. 92. 9.
 corrupturum. 92. 7.
 corruptus. 86. 23 | 210. 23 |
 226. 2.
 Corfa. 173. 8, 10.
 Corycum. 170. 29 | 171. 2.
 Cosa. 201. 13.
 Coll. 157. 1 | 158. 6 | 181.
 7.
 Cotta. 180. 12 | 186. 16 |
 197. 23.
 Cottam. 15. 15 | 190. 7.
 Craffi. 226. 17 | 232. 20 |
 234. 2.
 Craffo. 16. 7 | 31. 6 | 37. 8,
 21 | 38. 2, 8.
 Craffum. 15. 1 | 37. 25 | 38.
 11.
 Craffus. 38. 10.
 creandis. 221. 7.
 crearetur. 97. 17.
 creati. 179. 20.
 creatur. 220. 25.
 creberrimos. 151. 13.
 crebras. 102. 3.
 crebris. 144. 18.
 crebritate. 199. 19.
 crebro. 105. 13.
 credebant. 20. 2 | 149. 10 |
 212. 12.
 credebat. 20. 17 | 21. 1 |
 22. 2 | 32. 12.
 credebatis. 181. 5.
 credendo. 159. 23.
 credens. 16. 19 | 25. 18 | 124.
 10 | 186. 20.
 credere. 24. 6 | 102. 24 |
 121. 21 | 138. 15 | 151. 9,
 18 | 152. 4.
 crederent. 15. 1 | 25. 8 | 94.
 6.
 crederet. 123. 11 | 152. 1 |
 204. 32.
 credi. 43. 17.
 S
 credibile.

credibile. 5. 16.
credibilia. 11. 4.
crediderant. 124. 8.
credidi. 225. 21.
creditis. 131. 15.
creditori. 213. 9.
creditorum. 211. 2.
creditum. 21. 10 | 210. 24.
creditur. 13. 1.
credo. 46. 5 | 59. 16 | 137.
6 | 230. 20.
creetur. 221. 1.
creffere. 9. 8 | 15. 4 | 60.
11 | 62. 15 | 69. 21.
cresceret. 109. 25.
crescit. 229. 27.
crescunt. 65. 16.
Creta. 202. 15 | 205. 11 |
206. 3.
Cretenses. 189. 20 | 190.
3.
Creticus. 23. 13.
creverant. 43. 7.
creverat. 40. 10.
creverit. 7. 8.
crevit. 8. 22 | 9. 1 | 31. 18 |
43. 4.
crimen. 229. 15, 23.
criminando. 31. 9.
criminantur. 183. 9.
criminari. 126. 15.
criminibus. 27. 14.
criminoſe. 116. 12.
Crispe. 229. 1 | 231. 14 | 234.
10.
Crispus. 229. 29.
Crixo. 208. 22.
croco. 175. 5.
crocum. 170. 29.
Crotonienſem. 35. 1.
crucem. 71. 3.
cruciatum. 42. 9 | 121. 3.
cruciatus. 41. 16 | 82. 7 |
161. 21 | 196. 21.
crudelē. 9. 10 | 37. 14 | 42.
3.
crudeles. 213. 20.
crudelia. 16. 13 | 48. 16 |
86. 12 | 211. 9 | 212. 6.
crudelliaque. 9. 20.
crudelior. 160. 15.
crudelis. 13. 13 | 24. 11 |
42. 3.
crudeliſſimam. 227. 18.
crudeliſſime. 224. 7.
crudeliſſimus. 48. 3.
crudelitas. 41. 15.

crudelitate. 26. 8 | 207.
10.
crudelitatem. 9. 3.
crudelitari. 227. 20.
crudeliter. 31. 16.
cruenta. 222. 5.
cruentam. 53. 7.
cruentaverat. 146. 20.
cruentis. 88. 9.
cruentum. 37. 4.
cruore. 41. 5.
crura. 207. 10.
cubiculorum. 234. 14.
cui. 18. 7 | 20. 9 | 29. 17 |
37. 1, 15, &c.
cuicumque. 222. 24.
cuidam. 32. 14.
coiquam. 5. 16 | 12. 10 | 24.
6 | 26. 10, &c.
cuique. 2. 11 | 27. 13 | 101.
14 | 160. 11, &c.
cuius. 128. 25.
cujus. 5. 10 | 12. 13 | 25. 10 |
33. 17, &c.
cuiuscumque. 32. 13 | 45.
4. 15.
cujuſdam. 38. 17.
cujuſlibet. 5. 16.
cujuſquam. 69. 21 | 76. 4 |
142. 16 | 171. 18 | 224. 24.
cujuſque. 12. 5 | 20. 24 | 22.
22 | 24. 2, &c.
cujuſvis. 15. 3.
culpa. 12. 1 | 28. 4 | 81. 1 |
141. 15.
culpam. 58. 1.
culpas. 230. 27.
culpabuntur. 232. 2.
culpavi. 231. 32.
cultorem. 108. 14 | 192. 9.
cultores. 75. 19.
cultoresque. 102. 19.
cultoribus. 104. 5 | 198.
24 | 201. 18.
cultorum. 169. 25.
cultu. 30. 16 | 37. 15 | 62.
5 | 91. 16, &c.
cultuque. 141. 18.
cultus. 11. 8 | 123. 21 | 177.
1 | 203. 6.
cultuſque. 125. 18.
Camas. 204. 37.
cumque. 6. 10.
euncta. 8. 24 | 30. 5 | 33.
24 | 35. 11 | 42. 9.
&c.
cunctaque. 185. 12.

cunſta. 58. 7 | 212. 11.
cunſlam. 179. 20.
cunſtamin. 47. 6, 12.
4.
cunſtando. 167. 14.
cunſtante. 114. 5.
cunſtari. 143. 5.
cunſtas. 8. 1.
cunſtatus. 155. 4.
cunſtentur. 68. 6.
cunſtentur. 35. 9.
cunſti. 41. 12 | 55. 10 |
15 | 109. 24, &c.
cunſtique. 178. 24.
cum ſis. 66. 9 | 189. 1 |
9 | 223. 7.
cunctos. 114. 9 | 144.
145. 5 | 192. 22 | 221.
cupere. 9. 19 | 10. 11 |
11 | 88. 15, &c.
cupida. 37. 10.
cupidam. 22. 20.
cupidine. 77. 15 | 82.
&c.
cupidinem. 62. 17.
cupidinibus. 57. 10 |
13 | 165. 8.
cupidinis. 139. 20.
cupidor. 142. 1.
cupidiſſime. 33. 6.
cupiditate. 2. 11 | 233.
cupiditatem. 231. 4.
cupiditatus. 5. 18 |
14.
cupiditatis. 19. 11.
cupidius. 198. 18.
cupido. 4. 11 | 7. 8 |
11. 10, &c.
cupidum. 118. 7 | 147.
147. 12.
cupiebat. 5. 19.
cupiendi. 115. 20 | 215.
cupiens. 161. 18 |
12.
cupienti. 116. 17.
cupientibus. 208. 23.
cupientiſſima. 128. 33.
cupientiſſimus. 200. 5.
cupit. 146. 26.
cupiſſe. 214. 18.
cupiunda. 59. 4.
cupiunt. 168. 8.
cupiuntur. 209. 3.
cur. 230. 4 | 234. 2.
cura. 30. 9 | 36. 2 | 58.
59. 3 | 63. 9, &c.
curabant. 8. 16 | 175. 4.
curat.

VOCABULORUM.

dat. 103. 1 | 112. 16, 27 |
 17. 18 | 145. 16.
 6. 24 | 19. 14 | 42.
 71. 8, &c.
 que. 198. 27.
 88. 17 | 160. 3 | 196.
 &c.
 168. 6.
 54. 1 | 71. 18 | 128.
 130. 4.
 111. 3.
 200. 8.
 sume. 74. 10.
 121. 7 | 153. 22.
 213. 8.
 200. 13.
 16. 4 | 25. 15 | 73.
 34. 21.
 201. 12.
 173. 4 | 181. 7 | 186.
 192. 1.
 nem. 163. 18.
 187. 1 | 222. 28.
 14. 19 | 20. 4 | 21.
 22. 16.
 205. 22.
 62. 9 | 138. 2 | 199.
 206. 24.
 199. 12.
 189. 11 | 226. 19.
 117. 2.
 39. 18.
 188. 13.
 36. 11 | 173.
 37. 5 | 39. 20 |
 8.
 78. 5.
 125. 25 | 126. 8,
 199. 2.
 2. 12.
 186. 6 | 190. 9 |
 29.
D.
 33. 7 | 39. 19 | 41.
 18.
 150. 10.
 154. 19.
 152. 13 | 153. 12.
 dabat. 43. 11 | 208. 12.
 dabo. 229. 12, 25.
 Dædalo. 204. 36.
 Dædalum. 173. 18.
 Dalmatas. 207. 6.
 Damassippi. 43. 12.
 Damassippique. 165. 11.
 Damassippum. 43. 6.
 damna. 89. 12.
 damnatis. 44. 3.
 damno. 30. 10.
 danda. 211. 18.
 dandis. 6. 21.
 dando. 49. 14 | 74. 11.
 dant. 34. 26 | 160. 7 | 217.
 19.
 dantur. 185. 15.
 Danubium. 199. 22.
 Dardania. 205. 7.
 Dardaniam. 173. 5.
 Dardano. 205. 7.
 Dardanorum. 205. 8.
 dare. 16. 4 | 51. 4 | 57. 9 |
 102. 21, &c.
 darent. 23. 2.
 daret. 154. 26.
 dari. 219. 30.
 dat. 32. 14 | 35. 4, 8 | 54.
 13.
 data. 35. 2 | 37. 18 | 113. 19 |
 127. 20 | 161. 10 | 209.
 4.
 datam. 128. 11 | 161. 23 | 190.
 5 | 193. 17.
 datis. 113. 15.
 dato. 80. 4 | 95. 5 | 104.
 17, &c.
 datum. 101. 18.
 datur. 59. 5 | 68. 12 | 133. 17 |
 178. 7 | 197. 9.
 daturum. 186. 33.
 datus. 57. 10 | 115. 16 | 177.
 16 | 199. 6.
 deque. 38. 3.
 debeat. 234. 22.
 debebat. 39. 2.
 debent. 188. 18.
 debere. 115. 20 | 128. 23 |
 130. 2 | 184. 8.
 deberem. 153. 15.
 deberent. 142. 14.
 deberetur. 154. 10.
 deberi. 69. 8.
 debet. 234. 12.
 deberis. 229. 12, 17, 25.
 debitis. 69. 9.
 debitores. 211. 5.
 debitorum. 233. 17.
 debitos. 133. 14.
 debuit. 233. 11.
 decebat. 164. 7 | 170. 20 |
 215. 8.
 decedere. 93. 16.
 decederent. 84. 11.
 decederet. 96. 2.
 decem. 74. 5 | 84. 11 | 96.
 3, &c.
 decembr. 15. 14.
 deceptum. 204. 32.
 decere. 86. 15 | 119. 9 | 151.
 24.
 decernere. 42. 6 | 46. 16 |
 109. 15 | 224. 4.
 decernit. 29. 15 | 37. 5 | 38.
 4 | 96. 13.
 decernite. 168. 9.
 decernitur. 67. 8.
 decernunt. 150. 1 | 233. 10.
 decernuntur. 39. 10 | 84.
 5.
 decesserat. 135. 22.
 decessere. 79. 7.
 decesserunt. 230. 14.
 decessisse. 81. 1.
 decessit. 94. 8 | 97. 26.
 decet. 1. 2 | 40. 2 | 41. 14 |
 65. 18, &c.
 decima. 143. 11.
 decimum. 153. 9.
 decipi. 184. 7.
 declarant. 82. 2.
 declarantur. 20. 19 | 36. 2.
 declarati. 84. 2.
 declaratur. 115. 7.
 declinando. 174. 31.
 declivem. 75. 10.
 decora. 62. 6.
 decorabant. 10. 15.
 decore. 146. 1.
 decore. 149. 2.
 decori. 78. 2 | 122. 8 | 134.
 1 | 215. 6.
 decoribus. 177. 1.
 decoris. 7. 10 | 49. 21.
 de:reta. 34. 17 | 66. 16 | 81.
 19, &c.
 decretæ. 84. 2.
 decretis. 26. 12 | 30. 1 | 129.
 16, &c.
 decreto. 23. 12 | 84. 12 | 114.
 11 | 195. 11.
 decretorum. 164. 16.
 decretum. 42. 18 | 43. 18 |
 48. 22, &c.
 S r decre-

I N D E X

- decreverat. 39.22 | 101. 11 |
 114. 23, &c.
 decrevere. 24. 1 | 84. 10 |
 164. 7.
 decreveris. 224. 13.
 decreverit. 97. 12.
 decreverunt. 164. 20.
 decrevi. 5. 1 | 28. 4 | 59.
 16 | 216. 14.
 decrevisse. 153. 10.
 decrevistis. 52. 23.
 decrevit. 23. 2 | 64. 2 | 79.
 21.
 decuerint. 104. 14.
 decuit. 71. 1 | 72. 11.
 decus. 18.17 | 21.7 | 52. 13 |
 59. 11, &c.
 dedecora. 30. 12 | 89. 12.
 dedecoravere. 134. 6.
 dedecore. 73. 5 | 96.8 | 197.
 8 | 212. 16.
 dedecores. 177. 2.
 dedecori. 222. 3.
 dedecus. 18. 4 | 89.4 | 221.
 24.
 dederant. 15.9 | 202. | 189.
 9.
 dederat. 16.8 | 93. 12 | 203.
 2 | 233. 13.
 dederent. 1. 2. 11.
 dedere. 103. 16.
 dedere. 198. 17.
 dediderant. 123. 30.
 dedidisset. 91. 13.
 dedisse. 198. 4.
 dedistis. 197. 6.
 dedit. 36. 1 | 43. 5 | 48. 3 |
 61. 22, &c.
 dedira. 92. 16.
 dediti. 3. 6 | 58. 14 | 108.
 24 | 134. 3.
 deditio. 89. 10 | 114. 15.
 deditio. 83.9 | 93.21 | 117.
 18 | 124. 4.
 deditio-nem. 83.14 | 85.13,
 15, &c.
 deditio-nis. 85.11 | 102. 24.
 deditis. 198. 30.
 dedititius. 89. 8.
 deditum. 84. 11.
 dectus. 11. 14.
 deducere. 197. 24.
 deducendis. 99. 9.
 deducit. 50.7 | 53.10 | 105.
 9 | 107. 5.
 deducia. 167. 16.
 deductus. 96. 16 | 155. 21.
- deerant. 21. 17.
 deeravit. 178. 26.
 deesse. 18. 10 | 57. 5.
 defecerant. 11. 12 | 113. 9 |
 117. 19.
 defecerat. 110. 16.
 defectionem. 197.12 | 202.
 10.
 defendant. 104. 12 | 110.
 11.
 defendas. 29. 8.
 defendebat. 159. 7.
 defendenda. 180. 10.
 defendendum. 46. 11.
 defendere. 109. 4 | 185. 4.
 defenderent. 31. 13.
 defenderet. 95. 14.
 defendi. 164. 5.
 defendit. 35. 19 | 226. 5.
 defenditis. 164. 15.
 defenduntur. 166. 13.
 defendabant. 112. 21 | 143.
 13.
 defendabantur. 83. 8.
 defenlat. 222. 29.
 defensionem. 28. 3.
 defensores. 86. 22.
 defensoribus. 81. 4.
 defensum. 166. 11.
 defensus. 186. 30 | 202. 18.
 defessi. 209. 7 | 216. 17 |
 222. 35.
 defessus. 32. 6 | 144. 24.
 defessus. 126. 4 | 212. 21.
 defessus. 73. 4 | 154. 16.
 deficerent. 106. 20.
 deficit. 220. 20.
 defluens. 173. 29.
 defluxere. 58. 1 | 211. 1.
 deformatus. 69. 19.
 deformatur. 209. 9.
 defuit. 190. 10 | 196. 15.
 degredi. 105. 10.
 degrediens. 104. 23.
 degredientem. 173. 13.
 degressus. 192. 20.
 degustavissent. 19. 18.
 delinc. 67. 30.
 dehonestamento. 200. 10.
 dehonestamentum. 162.17.
 dehortantur. 86. 18.
 dehortatur. 81. 20.
 dein. 4. 2 | 9. 1 | 25. 15,
 & alibi passim.
 deinceps. 78. 6.
 deinde. 55. 7 | 73. 14 | 76.
 14, & alibi plus.
- deinsuper. 171. 13.
 delapsi. 196. 8.
 delatus. 204. 37.
 delecta. 102. 26.
 delectae. 186. 30.
 delecti. 6. 22.
 delectis. 104. 9 | 106. 2.
 109. 6 | 110. 16.
 delectum. 29. 15 | 233.
 delectus. 167. 15.
 delegabant. 174. 3.
 delegit. 81. 9 | 140. 9 |
 22.
 delenimenta. 185. 1.
 delera. 64. 1.
 deleram. 97. 23.
 delecti. 178. 4.
 deliberari. 164. 12.
 delibuta. 226. 13.
 deliciis. 24. 10.
 delicta. 4. 2 | 59.7 | 91.
 95. 3 | 214. 5.
 delicti. 45. 11 | 85.23 |
 10.
 delictis. 102. 6.
 delicto. 46. 24 | 96.
 148. 9.
 deligeret. 152. 18.
 delinquere. 180. 2.
 deliquere. 41. 10 | 47.
 130. 6.
 deliquisset. 84. 14.
 delubra. 10. 3, 15.
 demendo. 213. 10.
 dementes. 228. 12.
 dementia. 52. 26.
 dementiæ. 59. 10.
 demeniam. 33. 24 | 11.
 9.
 demeres. 147. 17.
 deminuta. 219. 1.
 demiror. 207. 21.
 demissi. 41. 10.
 demisso. 25. 7 | 144. 3.
 demissum. 175. 7.
 demissus. 50. 12.
 demito. 220. 25.
 demitte. 148. 7.
 demittebant. 174. 29.
 demitur. 197. 21.
 demolitur. 192. 18.
 demonstrari. 206. 34.
 demonstrata. 232. 10.
 demiserat. 175. 12.
 demiseris. 212.25 | 214.
 220. 21 | 221. 12.
 demisi. 189. 22.

VOCABULORUM.

- entis. 225. 19.
 empro. 185. 2.
 emum. 2. 15 | 3. 10 | 11.
 3. *Or.*
 entas. 127. 17.
 enegare. 49. 18 | 213. 3.
 enique. 18. 15 | 73. 17 | 77.
 13. *Or.*
 ent. 169. 4.
 enque. 33. 20.
 eno. 175. 8 | 200. 32.
 enorum. 8. 14 | 10. 14. 15 |
 47. 14. *Or.*
 enos. 9. 4 | 26. 6 | 41. 5 |
 42. 11. *Or. alibi.*
 enelli. 111. 19.
 enpendens. 193. 6.
 enponas. 211. 7.
 enoni. 128. 35.
 enportarunt. 205. 1.
 enportavit. 218. 6.
 enravata. 73. 16.
 enrecari. 150. 7.
 enrecor. 82. 7 | 197. 21.
 enrehendant. 35. 13.
 enrehensi. 37. 22 | 39. 22.
 enrehensis. 36. 4 | 47. 7.
 enrehensus. 93. 6.
 enressus. 50. 9.
 enrimabantur. 170. 19.
 enrendens. 140. 21.
 ensenderat. 105. 16, 20 |
 140. 4.
 enscendere. 194. 8.
 enscendit. 67. 2.
 enscensus. 51. 17.
 enscribere. 224. 11.
 enscriptio. 224. 10.
 enscuisset. 169. 23.
 enram. 130. 15.
 enrendo. 215. 14.
 enrerent. 86. 12 | 95. 5.
 enrer. 100. 6.
 enreta. 104. 4 | 138. 18 |
 169. 25.
 enrtum. 140. 23.
 enrtus. 35. 19.
 enruerant. 192. 31.
 enruere. 196. 17.
 enruit. 120. 2 | 199. 17.
 enrut. 223. 18.
 enranda. 69. 9.
 enreres. 224. 7.
 enrilia. 3. 2 | 5. 2 | 49. 4 |
 111. 22.
 enrilia. 231. 5.
 enrignati. 15. 8 | 100. 8.
 designatum. 42. 5.
 designatus. 21. 15 | 39. 20 |
 83. 20.
 desine. 234. 17, 18.
 desinent. 215. 11.
 desinere. 128. 24.
 desineret. 203. 33.
 desinet. 219. 18.
 desisteret. 83. 6 | 173. 24.
 despectantem. 201. 20.
 despecti. 70. 1 | 164. 21.
 despectum. 232. 25.
 despectusque. 161. 8.
 despiciens. 66. 11.
 despiciunt. 131. 16.
 destinatis. 180. 8.
 desunt. 9. 14.
 deteriore. 220. 17.
 deterius. 203. 34.
 deterrentur. 144. 16.
 deterrere. 106. 7.
 deterrumi. 212. 10.
 detineatur. 214. 11.
 detinuerat. 5. 5.
 detracta. 192. 27.
 detrabi. 164. 16.
 detrectant. 108. 5.
 detrectantibus. 208. 7.
 detrimenti. 23. 3 | 169. 4.
 detrimento. 37. 13 | 108.
 19.
 detrusus. 171. 14.
 deturbat. 174. 28.
 devicerunt. 207. 23.
 devictis. 42. 23.
 devictum. 82. 15.
 devorato. 234. 4.
 devovent. 202. 6.
 Deum. 18. 4.
 Deum. 183. 5.
 dextera. 53. 13 | 66. 11.
 dextimos. 145. 15.
 dextra. 53. 17 | 105. 22 |
 146. 26 | 176. 4.
 dextram. 65. 9.
 dextri. 176. 10.
 dextris. 52. 14.
 dextro. 105. 5.
 dextrum. 172. 20.
 dicam. 15. 7 | 76. 1 | 86.
 16. *Or.*
 dicant. 16. 13.
 dicat. 210. 11.
 dicatur. 159. 9.
 dicebant. 206. 13.
 dicebantur. 34. 11 | 75. 19.
 dicebat. 13. 8 | 27. 18.
 dicebatur. 54. 2.
 dicendi. 44. 12 | 92. 8 | 229.
 7 | 234. 19.
 dicendum. 204. 21 | 232.
 3.
 dicentem. 230. 28.
 dicentur. 224. 5.
 dicere. 3. 13 | 8. 9 | 20. 7 |
 36. 17. *Or.*
 dicerem. 134. 23 | 232. 2.
 dicerent. 19. 15 | 39. 5 | 114.
 7 | 151. 19 | 225. 2.
 diceret. 37. 18 | 40. 12 | 233.
 25.
 dicer. 89. 5.
 dici. 101. 19.
 dicit. 153. 7 | 201. 6 | 205.
 9. 18. *Or.*
 dicitque. 137. 15 | 151. 6 |
 154. 19.
 dicitur. 20. 25 | 41. 14 |
 64. 19. *Or.*
 dico. 230. 16.
 dicta. 4. 3 | 73. 16 | 79.
 21. *Or.*
 dictas. 173. 5.
 dictatorem. 194. 8 | 228.
 2.
 dictis. 4. 1 | 127. 26 | 211.
 15.
 dictitare. 19. 19 | 129. 3.
 dictio. 116. 9.
 dictu. 211. 3.
 dictum. 16. 17 | 79. 6 | 134.
 25. *Or.*
 dicturi. 141. 19.
 dicundo. 91. 1 | 218. 12.
 didicerat. 146. 17.
 didici. 131. 10 | 133. 3.
 Didio. 200. 6.
 diducta. 83. 1.
 die. 16. 4 | 68. 12 | 80. 7 |
 85. 14. *Or.*
 diebus. 36. 18 | 66. 7 | 68.
 3 | 81. 12. *Or.*
 diei. 80. 2 | 106. 15, 30 | 151.
 5 | 171. 8.
 diem. 23. 10 | 29. 13 | 37.
 16. *Or.*
 dienum. 123. 26.
 dies. 5. 22 | 15. 11 | 17. 8 |
 20. 22. *Or. alibi.*
 differunt. 185. 1.
 difficile. 33. 6 | 130. 15 |
 191. 21. *Or.*
 difficilem. 138. 21 | 140. 6.
 difficiles. 135. 18.
 difficiliorum.

I N D E X

- difficiliorum. 143. 14.
 difficilis. 138. 9.
 difficillimum. 63. 12.
 difficilimum. 65. 7.
 difficultate. 51. 15 | 101. 21 |
 144. 16.
 difficultates. 137. 7 | 210. 7.
 difficultatibus. 62. 21.
 difficultus. 12. 4.
 diffidens. 35. 21 | 100. 12 |
 107. 10 | 123. 18.
 diffidenti. 91. 12.
 diffidentia. 145. 23.
 diffidentiam. 112. 27.
 diffidere. 24. 11 | 102. 9.
 diffident. 94. 2 | 105.
 14.
 digna. 5. 6 | 40. 19 | 114.
 18 | 168. 9 | 209. 8 | 216.
 18.
 dignis. 42. 22.
 dignitas. 40. 18 | 218. 16.
 dignitate. 197. 6 | 218. 12 |
 221. 1, 9.
 dignitatem. 49. 14 | 98. 3 |
 164. 16 | 216. 12 | 223.
 15.
 dignitati. 48. 5 | 91. 23 |
 163. 11.
 dignitatis. 28. 6 | 29. 5 | 55.
 10 | 230. 4.
 dignos. 29. 3.
 dignum. 40. 15 | 49. 19 |
 50. 14 | 64. 13 | 80. 14 |
 154. 3.
 dignus. 115. 9 | 231. 12.
 digrediens. 140. 22.
 digrediuntur. 80. 26 | 154.
 18.
 digressa. 201. 5.
 digressa. 77. 8 | 153. 10.
 digressos. 126. 15.
 Dig. 147. 15 | 164. 10 | 167.
 13 | 215. 27.
 Diis. 13. 4 | 47. 12 | 48.
 5 | 71. 17, &c.
 dilabentur. 168. 13.
 dilabi. 224. 20.
 dilabitur. 76. 8.
 dilabuntur. 51. 11 | 58. 9 |
 65. 17.
 dilacerata. 98. 6.
 dilapsa. 83. 22.
 dilapso. 94. 6.
 dilapsus. 219. 9.
 dilargitis. 159. 12.
 dilata. 190. 5.
 dilant. 206. 28.
 diligenter. 70. 16.
 diligentes. 232. 31.
 diligentia. 42. 7.
 diligentissime. 141. 20.
 dimidia. 116. 12.
 dimiserat. 33. 23.
 dimisere. 40. 13.
 dimisit. 19. 14 | 22. 1 | 64.
 9 | 192. 20.
 dimissurum. 161. 1.
 dimittaris. 47. 9 | 90. 7.
 dimittent. 224. 6.
 dimittere. 64. 1.
 dimitti. 44. 7.
 dimittit. 33. 12 | 93. 14 |
 122. 6 | 201. 7.
 dimittuntur. 172. 23.
 dimotis. 212. 19.
 dimoverat. 99. 7.
 diremit. 16. 6 | 113. 6.
 diripi. 226. 1.
 diripiebant. 98. 10.
 diripuerat. 189. 15.
 diruunt. 18. 12.
 Dis. 2. 1.
 discebat. 7. 9.
 discedant. 27. 10.
 discedere. 29. 14 | 80. 14 |
 201. 6.
 discedit. 92. 13 | 110. 14 |
 113. 9.
 discedunt. 67. 24 | 84. 13 |
 108. 16 | 109. 10 | 110.
 25.
 disceptarent. 66. 9.
 disceptat. 221. 6.
 discere. 133. 3.
 discerneres. 21. 8.
 discerneret. 126. 1.
 discesserat. 30. 3 | 38. 19 |
 55. 22.
 discessere. 83. 7.
 discesserint. 211. 4.
 discessio. 158. 12.
 discessisset. 32. 4.
 discessit. 50. 4 | 232. 23.
 disciplina. 101. 9 | 220. 13 |
 222. 7.
 disciplinis. 231. 2.
 discipuli. 207. 4.
 discordia. 5. 14 | 65. 16 |
 158. 10.
 discordia. 167. 4 | 212 |
 24.
 discordiam. 224. 19.
 discordiarum. 158. 20.
 discordias. 8. 13 | 125. 11
 183. 9.
 discordiosum. 118. 6.
 discreta. 206. 13.
 discrimen. 46. 26.
 discrimine. 171. 12.
 discubere. 187. 8.
 disjecerat. 55. 14.
 disjecit. 217. 8.
 disiecta. 226. 22.
 disiectos. 106. 7 | 107. 20.
 disiectus. 204. 23.
 disjunctum. 189. 17.
 disjungebat. 138. 22.
 disjungitur. 192. 11.
 dispalata. 219. 11.
 dispari. 6. 12.
 disparibus. 106. 27.
 dispersa. 98. 7.
 dispersi. 106. 12.
 dispersos. 144. 14.
 dispersit. 105. 7 | 112. 7.
 dispersiverat. 103. 2.
 dispositis. 39. 16 | 50. 7.
 dissensio. 94. 10 | 99. 2 |
 218. 1.
 dissensione. 92. 16.
 dissensionem. 67. 6.
 dissensiones. 158. 1, 12.
 dissensionis. 231. 16.
 dissentirem. 4. 10.
 dissendum. 179. 12.
 dissere. 6. 7 | 42. 6 | 100.
 6 | 142. 8 | 147. 10 | 215.
 20.
 disserebant. 66. 14.
 disertissimus. 157. 4.
 disserui. 222. 16.
 disseruisse. 44. 16.
 disseruit. 46. 5 | 86. 17 |
 129. 18 | 154. 6 | 197.
 13.
 disserunt. 41. 18.
 dissidere. 192. 4.
 dissimili. 6. 12.
 dissimilis. 133. 13.
 dissimiliter. 136. 27.
 dissimulanda. 25. 6.
 dissimulandi. 25. 2.
 dissimulantem. 36. 22.
 dissimulare. 36. 16.
 dissimulato. 5. 17.
 dissolvere. 42. 10.
 dissolvit. 75. 14.
 distaque. 224. 2.
 distrahitur. 127. 18.
 distribuatur. 224. 9.
 distribuere.

VOCABULORUM.

- tribuendam. 67. 8.
 tribuerat. 59. 20 | 137. 18 |
 146. 7.
 tribuerentur. 24. 2.
 tringi. 202. 13.
 turbantur. 166. 13.
 turbatur. 167. 8.
 turbaverunt. 220. 3.
 turbavit. 217. 7.
 tionem. 17. 11.
 tum. 185. 14.
 2. 5 | 33. 13 | 95. 3 |
 101. 15, &c.
 que. 174. 6.
 velli. 41. 2.
 versa. 6. 3 | 157. 8 | 176.
 14, &c.
 veritas. 27. 17.
 versi. 2. 10 | 17. 8 | 67.
 17 | 135. 18.
 veris. 39. 11 | 49. 8 |
 172. 14.
 verissimas. 131. 21.
 verius. 55. 15.
 verso. 46. 6.
 veros. 102. 14.
 verum. 75. 18.
 ves. 221. 5.
 videntur. 204. 27.
 viderent. 74. 7.
 vidi. 67. 6.
 vidit. 78. 5.
 vna. 10. 11 | 61. 11 | 88.
 1, &c.
 vnam. 138. 16.
 vno. 224. 23.
 vna. 34. 11 | 138. 7.
 vnam. 218. 21.
 vi. 77. 5.
 vitione. 74. 14 | 75. 7 |
 103. 26.
 vno. 79. 7.
 vte. 49. 21.
 vtem. 189. 18.
 vtes. 30. 16.
 vix. 8. 26 | 10. 7 | 11. 6,
 7.
 vitarum. 2. 4 | 40. 12 |
 1, &c.
 vmas. 7. 15, 17 | 18. 8,
 12, & alibi.
 vms. 10. 9 | 18. 6 | 37.
 1, &c.
 vni. 106. 6 | 109. 25 |
 141. 4.
 vris. 90. 5.
 vris. 82. 23.
 diurna. 165. 5.
 diutius. 32. 6 | 52. 9 | 112. 11.
 diuturna. 24. 5 | 211. 7. 9.
 diuturnitate. 116. 16.
 diuturnitatem. 177. 5.
 diuturnoque. 126. 2.
 divulgatur. 67. 22.
 divulgavit. 86. 4.
 dixerat. 39. 24 | 114. 25.
 dixere. 59. 14 | 141. 21.
 dixerit. 41. 19.
 dixerunt. 40. 22 | 234.
 21.
 dixi. 50. 4.
 diximus. 13. 7 | 51. 15 | 86.
 10 | 92. 9, &c.
 dixisse. 42. 1 | 93. 17 | 116.
 4.
 dixit. 33. 4 | 53. 9 | 116. 2.
 docendumque. 179. 12.
 docent. 205. 22.
 docere. 14. 4.
 docerent. 67. 28.
 docent. 22. 9 | 119. 8 | 204.
 34.
 docta. 21. 5.
 doctæ. 231. 8.
 docti. 106. 4 | 149. 11.
 doctissime. 141. 23.
 doctissimorum. 157. 7.
 doctoribus. 133. 4.
 doctus. 67. 16 | 133. 5 | 170.
 1.
 docuimus. 104. 7.
 docuit. 209. 5.
 documenta. 8. 17.
 dolendum. 72. 12.
 dolens. 32. 20.
 dolentia. 129. 4.
 dolere. 153. 15.
 dolis. 9. 14 | 12. 4 | 62. 20,
 &c.
 dolo. 94. 6 | 105. 3 | 152. 1,
 &c.
 dolor. 217. 24.
 dolore. 22. 20 | 79. 17 | 96.
 6 | 128. 18.
 dolum. 22. 18 | 67. 3 | 120.
 3 | 189. 5 | 191. 17 | 221.
 20.
 dolus. 21. 17 | 103. 4 | 107.
 25 | 184. 9 | 219. 28.
 domesticum. 230. 25.
 domesticus. 226. 13.
 domi. 6. 5, 18 | 4. 10, 14 |
 14. 12, &c.
 domique. 98. 8.
 dominandi. 2. 13 | 37. 1.
 dominantur. 223. 19.
 dominari. 90. 3 | 215. 8.
 dominatio. 218. 15.
 dominatione. 21. 21 | 179.
 16 | 181. 12.
 dominationem. 5. 19 | 88.
 17, &c.
 dominationemque. 2. 1.
 dominationes. 159. 4.
 dominationis. 14. 13 | 17. 1 |
 89. 13, &c.
 dominatur. 7. 20 | 40. 5.
 dominatus. 181. 7.
 dominis. 162. 4 | 208. 13.
 dominorum. 88. 7 | 185. 14.
 dominos. 180. 8 | 191. 15.
 dominum. 133. 11 | 187. 11.
 dominus. 219. 8 | 234. 1.
 domita. 29. 18.
 domiti. 8. 22 | 123. 27.
 Domitii. 222. 4.
 Domitio. 218. 6.
 domitium. 169. 18 | 211. 21.
 domo. 30. 13 | 36. 21 | 67.
 10, &c.
 domorum. 212. 5.
 domos. 10. 13, 15 | 18. 10 |
 41. 4, &c.
 domuerat. 7. 13.
 domum. 9. 19 | 12. 8 | 13.
 2, &c.
 domus. 202. 25.
 dona. 132. 20 | 149. 7 |
 194. 6.
 donat. 108. 6 | 135. 12.
 donatum. 64. 2.
 dono. 49. 19 | 61. 22 | 133.
 17 | 161. 23 | 197. 9 | 198.
 3 | 209. 2.
 donoque. 185. 15.
 donis. 143. 7 | 148. 16.
 dormiente. 121. 9.
 dormientis. 67. 17.
 dormire. 11. 10.
 Druso. 219. 26 | 220. 1.
 duabus. 95. 12 | 223. 20.
 duæ. 78. 6 | 192. 16.
 duas. 16. 150 | 18. 67. 23 |
 98. 5, &c.
 dubia. 134. 20 | 140. 20 |
 212. 14 | 223. 8.
 dubias. 8. 25.
 dubie. 147. 6 | 189. 16.
 dubiis. 32. 2 | 40. 1 | 69.
 13 | 106. 25.
 dubio. 45. 8 | 152. 8.
 dubitabat.

I N D E X

dubitabat. 13. 1.
 dubitabo. 218. 20.
 dubitando. 34. 18.
 dubitantibus. 22. 12.
 dubitare. 193. 10 | 219. 25.
 dubitationem. 86. 10 | 114. 19.
 dubitatis. 47. 7.
 dubitavere. 142. 7.
 dubitavit. 171. 15.
 dubium. 143. 6 | 172. 7.
Or.
 dubius. 104. 23 | 186. 22.
 ducant. 191. 14.
 duce. 6. 9 | 76. 7 | 140. 13 | 207. 22.
 ducebantur. 101. 14.
 ducebat. 91. 15 | 109. 22 | 114. 10 | 140. 1 | 151. 10.
 ducebatur. 159. 7.
 ducem. 104. 13 | 140. 5.
Or.
 ducenta. 114. 12.
 ducere. 98. 4.
 ducere. 69. 1.
 ducerent. 122. 15.
 duceret. 91. 3 | 114. 20 | 123. 7 | 132. 13.
 duces. 39. 13 | 144. 20 | 168. 11 | 205. 1 | 230. 37.
 ducesque. 95. 4.
 duci. 10. 9 | 91. 22. | 175. 17.
 ducibus. 155. 23 | 175. 19 | 198. 15. 29.
 ducis. 173. 15 | 186. 9 | 198. 18 | 230. 27.
 ducit. 4. 5 | 169. 2 | 208. 19 | 234. 6.
 ducitur. 66. 12 | 108. 16 | 127. 16.
 duco. 219. 25.
 ductabat. 15. 3 | 16. 12.
 ductare. 95. 1 | 120. 6.
 ductaverat. 9. 22.
 ductos. 201. 21.
 ductu. 177. 8 | 200. 8.
 ducum. 134. 15.
 ducunt. 97. 22.
 ducuntur. 124. 25.
 dulcius. 200. 24.
 duo. 49. 8 | 52. 9 | 106. 26 | 125. 12. *Or.*
 duobus. 30. 1 | 50. 21 | 109. 23 | 148. 20 | 178. 27.

duodecies. 233. 26.
 duodecim. 34. 12.
 duorum. 125. 23 | 174. 19.
 duos. 70. 19 | 80. 7 | 81. 9.
Or.
 duplicat. 196. 18.
 duplicaverat. 198. 11.
 duplici. 186. 29.
 duritiam. 145. 28.
 Durium. 178. 3.
 duum. 105. 19 | 137. 26 | 151. 16.
 dux. 47. 6 | 57. 6 | 61. 15 | 178. 3.
 duxere. 189. 14.
 duxerit. 233. 11.
 duxi. 231. 15.
 duxisses. 232. 15.
 duxit. 176. 11 | 230. 18.
 Dyrrachio. 228. 10.
 Dyrrachium. 169. 24.

E.

EAque. 95. 15 | 108. 17 | 124. 5.
 eadem. 4. 11 | 17. 5 | 24. 11 | 36. 21. *Or.*
 ex. 121. 4 | 139. 8.
 exque. 78. 1.
 eam. 7. 15 | 16. 17 | 21. 26 | 22. 9. *Or.*
 eamque. 42. 2 | 79. 18 | 173. 15 | 215. 4.
 eandem. 127. 22.
 eant. 46. 4 | 87. 8.
 earum. 21. 2 | 23. 7 | 27. 19 | 64. 9. *Or.*
 eas. 7. 15 | 10. 7 | 21. 1 | 41. 9. *Or.*
 easdem. 80. 20 | 211. 3.
 easque. 81. 3.
 eat. 67. 13.
 eatis. 87. 6 | 90. 15.
 ecce. 70. 9.
 ecquod. 232. 33.
 edicere. 37. 19.
 edicto. 101. 23 | 208. 6.
 edidit. 25. 6.
 edita. 200. 20.
 editiorem. 111. 19 | 170. 20.
 editoribus. 144. 21.
 editissimus. 170. 4.
 editum. 186. 29.
 editus. 139. 1 | 144. 12.
 edocebat. 13. 8.
 edocent. 108. 2.
 edocet. 37. 21 | 104. 8 | 114. 3 | 153. 6.
 edocti. 118. 14.
 edoctus. 35. 11 | 110. 9 | 154. 21.
 edocuisse. 83. 20.
 edocuit. 9. 4 | 228. 5.
 educit. 119. 5.
 educerit. 43. 18.
 eduxi. 234. 23.
 effecerant. 34. 2.
 effecerat. 21. 18 | 97. 17.
 effecere. 189. 12.
 effecit. 164. 14.
 effecta. 137. 21.
 effecturum. 85. 6.
 efferebaris. 232. 14.
 effereus. 70. 10.
 effeta. 49. 6.
 efficere. 2. 4 | 83. 3 | 115. 5.
 efficiebant. 150. 21.
 efficiebatur. 12. 3.
 efficiis. 215. 17.
 efficit. 79. 14 | 112. 1 | 118. 18 | 206. 25.
 efficitis. 183. 7.
 efficiunt. 81. 12.
 effeminat. 9. 16.
 effosso. 200. 10.
 effrenata. 207. 12.
 effringere. 67. 18.
 effugi. 70. 22.
 effugiat. 33. 4.
 effusas. 203. 12.
 effuse. 150. 19.
 effusi. 144. 18.
 effuso. 109. 20.
 effusos. 135. 19.
 effusum. 119. 17.
 egeas. 90. 18.
 egebat. 144. 13.
 egens. 15. 12 | 71. 9 | 73. 110. 26 | 197. 5 | 219. 2.
 egentres. 26. 8.
 gentia. 136. 22.
 genti. 100. 15.
 gentis. 30. 21.
 gentissimus. 135. 4.
 egerat. 16. 19 | 140. 35.
 egerem. 69. 9.
 egeris. 227. 24 | 231. 29.
 egerit. 92. 4.

VOCABULORUM.

11. 23 | 18. 18 | 30. 10 |
 10 | 108. 13 | 167. 5.
 22. 20 | 203. 4.
 18. 1 | 46. 25 |
 13 | 178. 5.
 19. 11.
 2. 9 | 57. 8.
 30. 17 | 178. 1 | 197. 1.
 225. 11 | 230. 9.
 158. 8 | 233. 10.
 3. 9 | 4. 5 | 5. 9 | 6.
 8. 2, 16, &c.
 131. 9 | 134. 17 |
 13. 14.
 102. 5 | 112. 5.
 101. 11 | 151. 14.
 54. 2.
 39. 8.
 110. 17.
 137. 24.
 73. 14.
 28. 1 | 39. 1 | 58.
 65. 4, &c.
 49. 2.
 216. 15.
 230. 10 | 232. 1.
 60. 11 | 115. 12 |
 9.
 203. 35.
 204. 14.
 125. 23 | 231. 2.
 20. 17 | 48. 2 | 128.
 169. 21.
 113. 1 | 138. 1 | 201.
 36. 9 | 93. 16 | 139.
 19 | 141. 2 | 186. 5.
 93. 3.
 43. 20.
 153. 16.
 231. 1.
 70. 1.
 5 | 20. 8 | 21. 7 | 34.
 &c.
 91. 11.
 70. 7 | 203. 19.
 69. 22.
 7 | 233. 13.
 217. 14.
 24. 3.
 104. 17.
 12. 2 | 15. 2 | 16. 13,
 &c.
 222. 32.
 128. 24 | 163. 16 |
 22 | 228. 7.

ejusmodi. 227. 16.
 elato. 169. 26.
 Electra. 205. 7.
 elegantius. 21. 5.
 elephanti. 86. 1 | 107. 22.
 elephantis. 104. 7 | 107. 3,
 19.
 elephantos. 91. 8 | 97. 5 |
 114. 12.
 elogium. 233. 1.
 eloquentia. 49. 12.
 eloquentiae. 5. 18.
 eloquentiam. 226. 10 | 230.
 31.
 eloqui. 218. 20.
 eluere. 233. 4.
 eluuntur. 229. 22.
 emebat. 227. 1.
 ementendo. 39. 4.
 emergunt. 193. 2.
 emeritis. 129. 8 | 215. 18.
 eni. 64. 5.
 eminebant. 140. 17 | 187.
 5.
 eminens. 193. 7.
 eminentibus. 139. 23.
 eminus. 106. 3, 25 | 111. 5,
 20 | 141. 3 | 146. 11.
 emissa. 111. 11.
 emissae. 125. 9.
 emissem. 234. 2.
 emissis. 146. 11.
 emori. 18. 2 | 73. 3.
 empto. 165. 6.
 emptorem. 93. 18.
 emptor. 233. 10.
 emtoribus. 187. 16.
 emundi. 76. 12.
 emunt. 18. 12.
 en. 18. 16 | 64. 12 | 197.
 23.
 enare. 179. 5.
 Enceladus. 205. 11.
 enim. 42. 3, 17 | 72. 12 |
 141. 10, & alibi.
 enimvero. 3. 10 | 18. 4.
 enisum. 80. 19 | 82. 14.
 eniterer. 68. 16.
 enitescere. 49. 20.
 eniti. 210. 3.
 enitimini. 66. 4.
 enumeravere. 41. 2.
 enumerem. 178. 2.
 enuntiat. 22. 18.
 eo. 5. 6 | 7. 3 | 11. 14 | 14.
 6 | 16. 4, 10, &c.
 eodem. 5. 5 | 15. 11 | 36. 14,

&c.
 Eoo. 206. 24.
 coque. 37. 23 | 49. 3,
 &c.
 eorum. 3. 8 | 6. 13 | 8. 5 | 12.
 4, &c.
 eos. 8. 12, 18 | 16. 18 | 30.
 20, &c.
 eodem. 83. 13 | 88. 1 | 98.
 8 | 228. 12.
 eosque. 32. 15 | 55. 6.
 epistolam. 121. 10, 12 | 187.
 12.
 epulae. 175. 9.
 epulas. 118. 13.
 epulis. 124. 25 | 134. 5.
 eques. 22. 13.
 equestre. 112. 22.
 equestri. 14. 10 | 112. 12.
 equestris. 192. 36 | 201. 9.
 equi. 86. 1 | 105. 1 | 106. 9,
 14 | 147. 2 | 170. 3.
 equidem. 41. 15 | 42. 8 |
 45. 17, &c.
 equis. 7. 10 | 53. 11 | 112. 13,
 &c.
 equique. 203. 28.
 equitare. 62. 8.
 equitatu. 79. 16 | 104. 9,
 &c.
 equitatum. 105. 7 | 111. 25 |
 112. 6 | 138. 1.
 equitatus. 103. 3 | 123. 19 |
 148. 18.
 equites. 16. 14 | 39. 6 | 99.
 6, &c.
 equitibus. 16. 11 | 80. 5 |
 83. 5, &c.
 equitum. 63. 4 | 105. 12 |
 117. 3 | 150. 14.
 equo. 54. 6 | 111. 24 | 194.
 8.
 equorum. 46. 21 | 114. 12.
 equos. 12. 6 | 100. 14 | 143.
 13.
 eram. 69. 6.
 erant. 7. 16 | 8. 15, 20 | 12.
 1, &c.
 erat. 5. 7 | 6. 23 | 7. 9, 12,
 14, & alibi frequen-
 ter.
 erepta. 31. 2 | 37. 12 | 69.
 24 | 72. 11 | 182. 2 | 227.
 21.
 ereptae. 90. 7.
 ereptam. 36. 3.
 ereptis. 188. 26.
 T ereptum.

creptum. 134. 7.
 ergo. 70. 4 | 115. 5 | 131.
 17. *Or.*
 Ericii. 187. 5.
 erigere. 81. 6.
 eripere. 57. 9 | 185. 9.
 eriperentur. 37. 24.
 eriperetur. 128. 16.
 eripi. 42. 13.
 eripiantur. 46. 10.
 eripiebant. 10. 16.
 eripendum. 39. 12.
 eripite. 82. 8.
 eripitur. 89. 22.
 eripuit. 27. 6 | 71. 1.
 erit. 42. 18 | 46. 17 | 70.
 4. *Or.*
 eritis. 65. 18 | 161. 19.
 errant. 133. 15.
 errantem. 147. 18.
 errasse. 150. 7.
 errata. 148. 6.
 erubuit. 232. 29.
 eruditus. 141. 23 | 231. 2.
 erumpere. 145. 2.
 erumperent. 34. 17.
 erumperet. 170. 25.
 erumpit. 146. 27.
 erunt. 52. 14 | 90. 11 | 213.
 15. *Or.*
 erupit. 201. 25 | 222. 2.
 eruptionem. 176. 15.
 es. 65. 18 | 148. 3 | 153. 22.
Or.
 esse. 6. 17 | 11. 5 | 10. 7 |
 17. 6, 11. *Or.*
 effem. 70. 15 | 82. 6 | 231.
 14. 16.
 effemus. 17. 14.
 essent. 22. 5 | 25. 11 | 33. 6 |
 104. 17. *Or.*
 esies. 230. 6, 23.
 esset. 11. 3, 10 | 20. 9 | 27.
 16. *Or.*
 estne. 161. 14.
 estis. 18. 21 | 70. 1 | 71. 17 |
 159. 22 | 178. 14.
 etenim. 18. 7 | 134. 21.
 etiam. 2. 11 | 3. 13 | 12. 1 |
 18. 10. *Or.*
 etiamne. 227. 25, 26.
 Etruria. 22. 19 | 158. 14 |
 165. 12.
 Etruria. 21. 26.
 Etruriam. 164. 23.
 evadendum. 210. 8.
 evadere. 106. 10 | 110. 21 |

111. 6.
 evadunt. 107. 1.
 evasere. 70. 2.
 evaserint. 206. 35.
 evenerant. 21. 25 | 148.
 20.
 evenerat. 8. 15 | 92. 22 | 100. 9.
 evenere. 158. 1.
 evenerit. 42. 19 | 118. 25.
 eveniat. 65. 18 | 225. 23.
 eveniebat. 108. 14.
 eveniet. 212. 25 | 214. 12 |
 224. 15.
 evenire. 117. 11 | 215. 27.
 evenisset. 194. 7.
 evenit. 45. 1 | 63. 7 | 131. 3 |
 138. 17 | 210. 1.
 eveniunt. 216. 5.
 eventum. 109. 16.
 eventum. 31. 3.
 eventura. 114. 27.
 eventus. 9. 18 | 101. 8 | 106.
 16.
 everfam. 225. 9.
 eversum. 162. 19 | 218. 13.
 everterint. 215. 18.
 evertit. 218. 2.
 eumque. 34. 14 | 38. 5 |
 91. 3 | 104. 8 | 111. 26 |
 201. 7.
 Eumenem. 189. 9.
 eunde. 129. 13 | 149. 17.
 eundo. 63. 10.
 eundum. 160. 20.
 eunt. 134. 7 | 151. 4.
 euntis. 150. 19 | 204. 27.
 euntibus. 205. 13.
 evocat. 94. 14.
 evocatos. 53. 15.
 evoluat. 215. 24.
 Euphratem. 192. 11 | 204.
 26.
 Euphratis. 206. 33.
 Euri. 172. 7.
 Europa. 75. 8.
 Europam. 75. 8.
 exacerbatione. 207. 9.
 exacta. 62. 14 | 218. 10.
 exactam. 113. 9.
 exactis. 158. 14.
 exædificatas. 10. 13.
 exæquanda. 4. 1.
 exæquato. 53. 11.
 exæquatus. 145. 24.
 exagitabat. 11. 23 | 92. 14 |
 114. 27.
 exagitanda. 38. 2.

exagitandi. 129. 17.
 exagitare. 31. 9 | 132.
 exagitari. 122. 2.
 exagitata. 23. 1.
 exagitati. 165. 9.
 exagitaverant. 43. 8.
 exarsere. 176. 7.
 exauditique. 176. 12.
 excelso. 41. 12 | 216. 3.
 excefferant. 8. 19.
 excefferat. 233. 16.
 excessit. 204. 7.
 excidantque. 191. 13.
 excidii. 212. 20.
 excidio. 190. 4.
 excidium. 158. 11.
 exciperet. 186. 12.
 excipitur. 135. 22.
 excisa. 178. 1.
 excita. 30. 19.
 excitabat. 159. 13.
 excitam. 13. 5.
 excitant. 52. 3.
 excitare. 104. 22.
 excitavit. 126. 12.
 exciti. 145. 3.
 excitus. 122. 1.
 exclamat. 146. 18.
 excruciatum. 83. 14 | 12.
 17.
 excruciatum. 72. 8.
 excubitum. 145. 21.
 exempla. 42. 20.
 exemplar. 233. 15.
 exemplis. 160. 6.
 exemplo. 43. 17.
 exemplum. 27. 19 | 35.
 42. 22 | 163. 9 | 188. 1.
 229. 29 | 230. 13.
 exequeretur. 34. 10.
 exercebant. 2. 10 | 8. 13 |
 16 | 38. 16.
 exercebat. 8. 8 | 9. 11 | 16.
 8.
 exercentes. 205. 3.
 exercentur. 59. 13.
 exercere. 42. 2 | 158. 16.
 159. 1.
 exercerent. 217. 25.
 exercet. 224. 16.
 exercetur. 221. 12.
 exercita. 97. 18.
 exercitabat. 223. 5.
 exercitando. 215. 3.
 exercitato. 220. 8.
 exercitatos. 39. 14.
 exercitibus. 169. 5.
 exercitibus. 169. 5.

VOCABULORUM.

200. 1.
 215. 9.
 121. 4.
 15. 16 | 16. 12 | 19.
 26. 3, & *alibi* *fre-*
 98. 6 | 96. 11 |
 124. 2 | 137. 17 |
 9. 21 | 15. 3 | 22.
 23. 4, 18, & *alibi*.
 10. 1 | 13. 17 |
 26, &c.
 100. 7 | 101.
 160. 13.
 74. 9.
 212. 15.
 197. 3 | 222. 18.
 5. 15 | 115. 4 |
 233. 23, 25.
 134. 23.
 184. 4.
 187. 16.
 71. 5.
 204. 2.
 27. 15 | 72. 13.
 160. 3.
 179. 2.
 25. 9.
 232. 24.
 211. 8.
 70. 15.
 20. 1 | 37.
 79. 19 | 151.
 60. 4.
 32. 15 | 46. 5 |
 15, &c.
 221. 24 | 223.
 175. 13.
 44. 11 | 46.
 68. 15.
 12. 18 | 38. 7 |
 179. 10.
 228. 13 | 231.
 131. 10.
 220. 1.
 86. 15.
 5. 9 | 8. 2 | 41.
 189. 18 | 131. 12 | 153.
- 20 | 212. 19.
 existimet. 59. 15 | 81. 23 |
 151. 2.
 existumeris. 162. 9.
 existumetur. 230. 4.
 exitia. 163. 81.
 exitium. 121. 1 | 181. 7.
 exitum. 32. 21 | 50. 15.
 exitus. 73. 3.
 exornare. 215. 5.
 exornat. 29. 10 | 107. 7 |
 137. 12.
 exornata. 75. 1.
 exornatis. 175. 4.
 exorno. 133. 19.
 exoleverat. 232. 14.
 exoptabant. 13. 17.
 exoptabat. 49. 20.
 exoptant. 9. 13 | 30. 8.
 exoritur. 188. 8.
 exortum. 108. 1.
 exortus. 35. 17.
 expectant. 131. 21.
 expectare. 33. 2 | 103. 18.
 expectarem. 197. 5.
 expectatione. 101. 8 | 171.
 18.
 expectatis. 166. 14.
 expedit. 18. 7.
 expedio. 61. 13.
 expedire. 150. 21 | 186.
 16.
 expeditionem. 94. 14 | 149.
 2.
 expeditiones. 178. 1.
 expeditis. 55. 1 | 102. 25 |
 105. 11, &c.
 expeditos. 51. 19 | 119.
 5.
 expellenda. 212. 24.
 expellerentur. 214. 3.
 expergiscantur. 219. 14.
 expergiscimini. 18. 16 | 45.
 6.
 experiar. 87. 14.
 experimentis. 102. 12.
 experireris. 232. 15.
 experiretur. 114. 26.
 experiri. 21. 24 | 91. 13 | 123.
 6 | 148. 4 | 153. 17 | 231.
 15.
 experrecti. 232. 32.
 experrectus. 121. 12.
 experts. 166. 6.
 expertes. 26. 9.
 experti. 233. 22.
 expertibus. 158. 17.
- expertus. 81. 21 | 152. 16.
 expiandum. 211. 19.
 expilari. 87. 14.
 expiraret. 207. 11.
 explananda. 5. 10.
 expleant. 68. 5.
 explendam. 62. 17.
 expletis. 135. 10.
 expleverat. 79. 11 | 50. 21.
 explevit. 43. 14.
 explicatur. 198. 9.
 explorabant. 145. 18.
 explorare. 102. 24 | 107. 7 |
 136. 1.
 explorat. 93. 4.
 explorata. 14. 5.
 exploratis. 54. 13 | 137. 6 |
 140. 1.
 explorator. 103. 23.
 exploratum. 108. 11 | 136.
 11 | 151. 1.
 exploravissent. 108. 1.
 expoliari. 41. 4.
 exponere. 75. 2.
 exprobrare. 232. 31.
 exprobras. 227. 23.
 expugnare. 80. 9 | 81. 2 |
 101. 16.
 expulerat. 30. 14.
 expulere. 69. 23.
 expulerit. 148. 11.
 expuli. 189. 21.
 expulit. 69. 5 | 81. 25.
 expulsa. 163. 5.
 expulsi. 143. 8.
 expulso. 219. 6.
 expurgandi. 25. 3.
 expurgat. 119. 22.
 exquirebant. 39. 12.
 exquirere. 11. 9.
 exquireret. 154. 20.
 exquisitis. 85. 15.
 exsanguis. 212. 21.
 exsanguibus. 32. 6.
 ensanguis. 13. 5.
 exsecrari. 37. 11.
 exsecrationem. 19. 17.
 exsequar. 232. 8.
 exsequebantur. 43. 24.
 exsequebatur. 55. 4.
 exsequendo. 183. 6.
 exsequi. 120. 7.
 exsequitur. 93. 2.
 exilio. 52. 21 | 228. 10.
 exilium. 42. 13 | 44. 3.
 expectabant. 38. 3.
 expectans. 191. 9.

expectantem. 70. 12.
 expectantes. 47. 12 | 162.
 10.
 expectantibus. 111. 14.
 expectare. 52. 22.
 expectarint. 233. 22.
 expectas. 191. 18.
 expectat. 161. 17.
 expectationem. 229. 15.
 expectatis. 165. 18 | 183. 5.
 expecto. 69. 20.
 exstincta. 70. 23.
 exstinctor. 70. 3.
 extinguam. 25. 15.
 extinguendi. 81. 15.
 extinguunt. 191. 20.
 exstinxit. 230. 26.
 exstinxit. 100. 1.
 extitisset. 206. 14.
 extruendo. 18. 9.
 extruit. 81. 3.
 exsui. 190. 8.
 exsules. 233. 8.
 exsultare. 144. 19.
 exsulum. 183. 13.
 exsuperat. 40. 20.
 exsurgitis. 87. 1.
 exsuri. 180. 6.
 exsurus. 161. 7.
 extenuata. 104. 7.
 extrinis. 160. 13 | 162. 6 |
 211. 17.
 externorum. 178. 19.
 exterriti. 170. 3.
 extincta. 141. 22.
 extollebant. 165. 1.
 extollebat. 112. 16.
 extollere. 7. 4 | 8. 6 | 59.
 15 | 73. 12 | 214. 19.
 extollit. 117. 8 | 235. 20.
 extollunt. 30. 8 | 132. 1 |
 149. 11 | 217. 20 | 226.
 23 | 234. 7.
 extorquerent. 162. 21.
 extorqueret. 32. 7.
 extorrem. 70. 13.
 extorres. 172. 18.
 extorta. 167. 16.
 extra. 22. 8 | 138. 5 | 141.
 1.
 externa. 23. 24 | 38. 18 |
 125. 13 | 178. 24 | 202. 2 |
 232. 23.
 extrema. 59. 10.
 extremam. 161. 16.
 extremis. 13. 18 | 178. 23.
 extremo. 45. 19 | 81. 7 |

94. 17.
 extremos. 145. 16.
 extremum. 80. 2 | 105. 18 |
 137. 11.
 extruere. 215. 4.
 extulerat. 104. 20.
 exuant. 203. 28.
 exuerat. 136. 5.
 exul. 71. 9.
 exulem. 228. 6.
 exusta. 78. 11.

F.

Fabio. 33. 17.
 Fabios. 228. 7.
 Fabius. 187. 8.
 fabricata. 209. 8.
 fabricatae. 192. 12.
 fabricatis. 175. 5.
 fabrum. 209. 6.
 fac. 35. 5.
 facere. 3. 13 | 8. 9 | 9. 21 |
 11. 3. *Or alibi.*
 faceremus. 26. 7 | 162. 3.
 facerent. 22. 11 | 61. 13 | 112.
 12 | 118. 17 | 138. 6 | 149.
 12.
 faceret. 7. 15 | 9. 22 | 12. 7.
Or.
 faciet. 21. 13.
 faciam. 5. 11. | 87. 5 | 133.
 9 | 229. 26 | 234. 20.
 faciant. 131. 16 | 134. 2.
 facias. 191. 24.
 faciatris. 47. 7.
 facie. 13. 6 | 62. 7 | 172. 1.
 faciebam. 130. 14.
 faciebant. 109. 23.
 faciebas. 226. 24.
 faciem. 102. 19 | 115. 6 |
 206. 9.
 faciendo. 216. 18.
 faciens. 16. 12.
 facies. 24. 4 | 50. 11 | 58. 8 |
 105. 1 | 106. 11 | 125. 16.
 faciet. 215. 16.
 facile. 3. 1 | 6. 13 | 8. 26 |
 9. 23. *Or alibi.*
 facilem. 140. 7 | 170. 23.
 facilia. 4. 4 | 144. 21.
 faciliior. 34. 13.
 faciliores. 201. 9.
 facillis. 142. 3.
 facilitas. 49. 16.

facillus. 37. 24 | 38. 8 |
 18. *Or.*
 faciliusque. 210. 13.
 facillime. 208. 8.
 facillimum. 11. 15.
 facillumum. 155. 18.
 facinora. 9. 21 | 11. 12 |
 8. *Or.*
 facinore. 72. 5 | 235. 3.
 facinoribus. 20. 4.
 facinoris. 3. 11 | 13. 3 |
 20. *Or.*
 facinorosorum. 12. 16.
 facinus. 5. 8 | 7. 15 | 11.
 16. 5, 16, *Or.*
 facio. 133. 1 | 197. 23.
 facit. 53. 4 | 54. 14 | 6.
 8 | 92. 2, *Or.*
 faciunda. 164. 8.
 faciundam. 38. 6.
 faciundi. 20. 24 | 89. 22.
 143. 5.
 faciundis. 115. 3.
 faciundo. 133. 12 | 209.
 faciundum. 154. 8.
 faciundus. 161. 5.
 faciunt. 107. 20 | 126. 5.
 18 | 132. 1 | 159. 24 | 214.
 9.
 facta. 3. 14 | 4. 1 | 6. 7 |
 5, 9, *Or.*
 factaque. 54. 11.
 factam. 148. 11.
 facti. 83. 19 | 85. 13 | 93. 13.
 105. 17 | 131. 5 | 191. 13.
 factio. 88. 16 | 179. 17 | 223. 3.
 factione. 50. 1 | 85. 2 | 9.
 6, *Or.*
 factionem. 217. 6.
 factiones. 44. 1.
 factioni. 27. 14.
 factionis. 26. 1 | 86. 19.
 87. 3 | 218. 7 | 224. 3.
 factionum. 97. 20.
 factiosi. 63. 20 | 217. 19 | 219.
 28.
 factioso. 50. 1.
 factiosos. 43. 8 | 83. 21 | 84.
 14 | 130. 5.
 factiosum. 125. 2.
 factiosus. 15. 12 | 73. 24.
 factis. 11. 21 | 40. 19 | 101.
 19, *Or.*
 factisque. 50. 15 | 219. 3.
 facto. 2. 8 | 34. 19 | 35. 14.
Or.
 factu. 4. 4 | 11. 15 | 25. 18.

VOCABULORUM.

hum. 9. 10 20. 20. 43.	familiam. 39. 14.	125. 8.
Cr.	familiarumque. 225. 6.	fecerat. 12. 11 20. 27 21.
huri. 33. 6 181. 11.	familias. 218. 2 232. 27.	23. Cr.
hum. 19. 9 34. 21 44.	familiarum. 18. 9. 11 19.	fecere. 3. 14 7. 3 8. 5
11 80. 24 114. 7 116.	8 178. 13 213. 1 222.	10. 5. 14. Cr.
1154. 35.	29.	fecerint. 110. 19.
hum. 192. 5.	familiares. 11. 12 159. 10.	fecerit. 44. 10 82. 1 142.
hum. 49. 14 90. 7 103.	familiaresque. 12. 1.	7 162. 9 197. 23.
Cr.	familiari. 63. 18 184. 5	fecit. 45. 8 153. 23.
mandam. 132. 11.	231. 12.	fecisse. 13. 2 16. 16 19.
condia. 49. 1 86. 14	familiaria. 194. 2.	19. Cr.
115. 3.	familiaribus. 198. 15.	fecissem. 45. 11 69. 1.
condia. 147. 13.	familiaris. 6. 1 84. 7 116.	fecissent. 40. 14 97. 7.
condiam. 200. 3.	16.	fecisset. 80. 22.
condus. 142. 3 199. 8.	familiarissimis. 144. 4.	fecisti. 65. 6 70. 3 227.
arentur. 174. 23.	familiaritates. 12. 3.	23 228. 9 231. 8.
solanum. 34. 7 53. 17.	familiariter. 152. 11.	fecistis. 45. 4 197. 10.
solanus. 55. 7.	familiarum. 34. 15 41. 3.	fecit. 44. 12 48. 7, 24.
solus. 20. 23 21. 25 23.	famofam. 74. 2.	Cr.
13.	famofu. 205. 3.	felicem. 162. 12.
solis. 23. 8.	fana. 41. 3 225. 14.	felicior. 142. 7.
statis. 205. 22.	Fannius. 157. 6.	felicissimo. 142. 5.
laci. 91. 14.	fano. 212. 5.	feliciter. 109. 15.
lendi. 113. 17.	fascibus. 15. 16 29. 10.	felix. 134. 14.
lendo. 191. 19.	Faselo. 178. 26.	fenerator. 213. 8.
lere. 110. 12.	fasque. 12. 13.	feneratorum. 26. 11.
lerent. 177. 5.	fastidio. 229. 13.	fenoris. 158. 18.
lit. 18. 22 130. 2 231.	fatentur. 36. 21.	fera. 221. 13.
11.	fatetur. 177. 18.	feraz. 8. 23.
licor. 229. 21.	fatentur. 97. 9.	feratis. 224. 22.
la. 29. 4 46. 5 203.	fatigabat. 174. 7.	ferarum. 136. 23 175. 13.
14 227. 3.	fatigando. 59. 9.	feras. 62. 11.
lam. 132. 15 149. 5.	fatigant. 10. 6.	ferat. 52. 10.
lis. 131. 21.	fatigantem. 122. 4.	fere. 33. 21 37. 19 55. 12
lis. 4. 5 27. 14 214.	fatigare. 72. 2 120. 3.	63. 15 223. 23.
10. 38. 15 57. 1 230.	fatigari. 22. 6 110. 5.	ferrebat. 86. 8.
13.	fatigat. 225. 19.	ferentariis. 54. 15.
los. 9. 5 13. 9.	fatigati. 118. 4 124. 21	ferentem. 172. 9.
lum. 38. 3. 5 43. 17.	140. 22.	feret. 220. 11 223. 22.
Cr.	fatigatur. 222. 28.	ferina. 76. 3 137. 3.
me. 21. 8 40. 18 48. 5	fatigatus. 66. 13 154. 15.	ferire. 7. 14 55. 3 62. 14
74. 11.	fato. 225. 14.	133. 5.
nam. 3. 11 7. 15 13. 10.	fatum. 37. 2 212. 10.	feriri. 124. 23.
Cr.	faucibus. 48. 11 193. 9.	feriundi. 106. 3.
me. 81. 19 95. 19 177.	favebat. 14. 15 37. 11.	ferme. 103. 27 123. 17
12 203. 37.	favere. 130. 10.	222. 17.
mem. 11. 10 137. 5 178.	faves. 228. 11.	ferocem. 108. 18.
1.	favi. 231. 32.	feroces. 46. 18 141. 7.
mes. 174. 7.	favonius. 222. 12.	144. 20 207. 6.
millia. 25. 8 69. 14 70.	favorem. 68. 9 122. 9.	feroci. 151. 8.
4. 17 141. 22 226. 6	fautor. 149. 9.	ferocia. 159. 15.
27. 8.	fautores. 73. 15.	ferociamque. 55. 17.
millia. 24. 1 65. 6 71.	fautoribus. 82. 14.	ferocis. 10. 1.
11 73. 8 114. 28.	fautorum. 186. 19.	ferocissimi. 203. 3.
	februar. 16. 1.	ferocius. 20. 11 150. 1.
	fecerant. 22. 24 66. 8	ferox. 5. 22 31. 8 34. 24.
		Cr.
		feramen-

INDEX

- ferramentis.* 179. 5.
ferrē. 138. 14.
ferrea. 192. 14.
ferreis. 200. 26.
ferri. 2. 18 | 112. 20.
ferro. 20. 11 | 52. 11 | 70.
ferroque. 95. 19.
ferrum. 176. 4.
fert. 19. 5 | 108. 3. 16 | 139.
23 | 223. 11 | 229. 23.
fertilem. 135. 11.
fertilis. 75. 11.
fertilitatem. 173. 14.
fertur. 93. 17 | 116. 4 | 113.
6.
ferum. 127. 5.
ferunt. 48. 20 | 173. 8 | 174.
21 | 185. 3.
feruntur. 8. 3.
fessa. 106. 20 | 198. 7.
fessi. 107. 24 | 186. 7.
fessis. 151. 14.
fesso. 120. 7.
fessos. 119. 7.
fessus. 121. 4 | 177. 14 |
201. 15.
festina. 148. 5.
festinabat. 128. 4.
festinando. 34. 1.
festinans. 80. 10 | 107. 6.
festinantibus. 196. 7.
festinare. 6. 18 | 22. 5 | 24.
6. 20.
festinaret. 116. 5 | 125. 3.
festinas. 203. 26.
festinat. 119. 4 | 222. 30.
festinatque. 122. 4.
festinatio. 176. 21.
festinatur. 116. 17.
festinet. 141. 2.
festus. 118. 8.
fiat. 47. 3.
ficta. 4. 5 | 19. 20 | 66. 5.
fide. 20. 23 | 35. 3 | 36. 17 |
65. 13. *¶ alibi.*
fideque. 220. 4.
fidei. 29. 7 | 81. 21 | 85. 8.
¶
fideles. 8. 15.
fidelesque. 125. 7.
fidelis. 120. 15.
fidelissimi. 136. 19.
fideliter. 121. 16.
fidem. 9. 2 | 13. 9 | 18. 5.
¶
fidere. 154. 24.
fides. 28. 1 | 37. 18 | 69. 15.
¶
fidesque. 16. 22 | 122. 13.
fidi. 19. 19 | 153. 11.
fidis. 178. 30.
fidissimos. 147. 9.
fidius. 28. 5.
fido. 92. 25.
fidoseque. 12. 7 | 16. 14 |
17. 4.
fiducia. 172. 23 | 173. 7 | 176.
14 | 208. 17.
fiduciam. 28. 2 | 162. 17.
fidum. 9. 22 | 65. 14 | 152.
15.
fidus. 121. 7 | 227. 12.
fient. 52. 16.
fieri. 3. 14 | 9. 5 | 19. 8 | 23.
11. *¶*
fierent. 58. 6 | 137. 18 | 212.
7 | 219. 28.
fieret. 34. 14 | 82. 14 | 109.
18 | 113. 22 | 128. 21, 28 |
155. 1.
Figulo. 14. 3.
figura. 207. 8.
figuram. 60. 10.
hila. 127. 15 | 199. 2 | 226.
13.
filiaque. 29. 3.
filiam. 231. 6.
filii. 14. 8 | 54. 15.
filis. 64. 17, 19.
filio. 13. 2 | 116. 5 | 205.
7.
filiorumque. 123. 20.
filium. 48. 1 | 62. 4 | 84.
6. *¶*
filius. 32. 9 | 62. 2 | 92. 15.
¶
Fimbriana. 174. 25.
fine. 186. 34.
finem. 43. 18 | 44. 12 | 61.
13. *¶ alibi.*
ingere. 36. 16 | 72. 3.
ingi. 101. 19.
finibus. 69. 22 | 143. 8.
finis. 43. 13 | 58. 11 | 62.
1. *¶*
finisque. 67. 7.
finitimi. 6. 16.
finitimos. 77. 10.
finitumis. 123. 29.
finxit. 1. 4.
firma. 17. 7 | 45. 13 | 213.
14.
firmam. 213. 17.
firmanda. 210. 8 | 212. 11.
24.
firmit. 81. 3.
firmitas. 186. 6.
firmitate. 192. 21.
firmitate. 116. 15.
firmiorem. 191. 2.
firmioribus. 106. 2.
firmissimum. 110. 11.
firmissimum. 84. 18.
firmitas. 222. 18.
firmitas. 106. 25.
firmitas. 65. 15 | 127. 3.
fit. 45. 2 | 47. 3 | 48. 12.
¶
fuit. 185. 14.
Flacco. 35. 11 | 99. 10.
Flaccum. 36. 13.
flagitia. 134. 9 | 208. 7 |
234. 21.
flagitii. 96. 3.
flagitiis. 20. 4 | 134. 6 | 212.
12 | 214. 4.
flagitio. 73. 18 | 185. 12 | 185.
6 | 222. 4.
flagitiose. 226. 11.
flagitiosior. 132. 3.
flagitiosissima. 6. 7.
flagitiosissima. 91. 7.
flagitiosissime. 226. 17.
flagitiosissimum. 89. 18.
flagitiosorum. 11. 16 | 164.
11.
flagitiosum. 153. 21 | 226.
9.
flagitium. 11. 19, 23 | 30.
13. *¶*
flagrabit. 12. 5.
flagrantes. 165. 8.
Flaminia. 205. 16.
Flaminium. 29. 9.
flamma. 166. 1.
flammam. 60. 11.
flectere. 11. 17.
flecterent. 147. 12.
flectitur. 116. 2.
flexa. 139. 22.
flexit. 64. 15.
flexus. 148. 15.
florentes. 31. 19.
florentibus. 188. 27.
florentior. 222. 30.
florentis. 128. 26.
florere. 230. 11.
fluctibus. 172. 7.
fluctu. 203. 7 | 206. 24.
fluctantes. 223. 9.

VOCABULORUM.

- ctus. 125. 16.
 ctuum. 199. 19.
 ctibus. 200. 28.
 ct. 79. 2 | 103. 26 | 105.
 12, &c.
 ct. 123. 22.
 ctine. 123. 31 | 138. 22 |
 176. 2 | 201. 4.
 ctinis. 104. 4.
 ctinum. 204. 16.
 ct. 204. 16.
 ct. 2. 4 | 154. 13.
 ct. 150. 2.
 ct. 12. 4.
 ct. 44. 18 | 54. 9.
 ct. 9. 20 | 46. 6 | 48.
 16, &c.
 ct. 21. 25.
 ct. 100. 7.
 ct. 204. 3.
 ct. 86. 22 | 179. 6.
 ct. 71. 15.
 ct. 96. 10.
 ct. 13. 6.
 ct. 16. 9.
 ct. 96. 1, 13 | 100. 7,
 &c.
 ct. 26. 9.
 ct. 139. 5 | 144. 11.
 ct. 186. 12 | 204. 27.
 ct. 136. 28 | 206. 34.
 ct. 110. 1.
 ct. 15. 5 | 16. 19 | 19. 8,
 &c.
 ct. 19. 19 | 25. 19 | 26.
 8, &c.
 ct. 12. 10 | 16. 5, 22 | 19.
 2 | 20. 11, 18, &c.
 ct. 18. 14 | 46. 23.
 ct. 130. 4.
 ct. 21. 4.
 ct. 2. 4 | 205. 9.
 ct. 12. 14 | 192. 25.
 ct. 210. 1.
 ct. 163. 2.
 ct. 108. 24 | 117.
 19, &c.
 ct. 81. 5 | 94. 19 |
 107. 28 | 118. 10.
 ct. 17. 14.
 ct. 97. 26 | 109. 25 |
 111. 11.
 ct. 7. 6 | 16. 11 |
 46. 7.
 ct. 7. 12.
 ct. 50. 10.
 ct. 32. 19 | 33. 8.
 fors. 106. 15 | 125. 14 |
 143. 19 | 221. 5.
 forsitan. 151. 11 | 224. 7.
 forte. 18. 21 | 48. 24 | 59.
 10, &c.
 fortem. 41. 19 | 51. 26 |
 151. 21.
 fortes. 17. 3.
 forti. 52. 12 | 179. 19.
 fortia. 54. 11 | 108. 3 | 130.
 6 | 132. 1.
 fortibus. 168. 10 | 198. 29.
 &c.
 fortior. 142. 7.
 fortis. 53. 4.
 fortissimi. 11. 2.
 fortissimis. 144. 4.
 fortissumi. 18. 2 | 225. 3.
 fortissumis. 118. 21 | 119.
 10.
 fortissimum. 129. 7 | 131.
 13 | 135. 15.
 fortitudinis. 48. 2.
 fortitudo. 45. 19 | 204. 10 |
 222. 1.
 fortuna. 3. 3 | 7. 20 | 8. 24 |
 18. 18, &c.
 fortunæ. 27. 15 | 48. 27,
 &c.
 fortunam. 51. 22 | 63. 3 |
 69. 18, &c.
 fortunarum. 128. 28.
 fortunas. 13. 19 | 81. 7 |
 113. 23 | 226. 3.
 fortunata. 21. 4.
 fortunatam. 227. 16, 17 |
 230. 24.
 fortunatas. 206. 9, 10.
 fortuna. 26. 9 | 46. 2,
 &c.
 fortunisque. 69. 5.
 forum. 103. 7 | 179. 9.
 fossa. 81. 2 | 102. 2.
 fossaque. 124. 17.
 fracta. 207. 10.
 fragilis. 2. 4.
 frater. 65. 14 | 72. 10 | 194.
 4.
 fraternæ. 96. 17.
 fratres. 66. 13 | 70. 10 | 94.
 7.
 fratrem. 81. 24.
 fratres. 65. 10 | 70. 19 | 126.
 7 | 212. 9.
 fratresque. 92. 3.
 fratres. 65. 14 | 71. 1.
 fratribus. 62. 2 | 127. 1.
 fratris. 62. 4 | 67. 28 | 71.
 9 | 96. 9 | 101. 10.
 fraude. 29. 13.
 fraudem. 59. 5.
 fregere. 50. 13.
 frequens. 38. 4 | 39. 18 |
 123. 1 | 231. 21.
 frequentabantur. 104. 5.
 frequentabat. 12. 9.
 frequentarent. 122. 14.
 frequentata. 75. 5.
 frequentem. 125. 20.
 frequentes. 16. 5 | 102. 5.
 frequentia. 36. 12.
 frequentiam. 103. 12.
 frequentibus. 200. 1.
 freta. 133. 12.
 freti. 73. 10 | 77. 10 | 112.
 12 | 231. 28.
 fretis. 233. 18.
 freto. 77. 5.
 fretum. 75. 9.
 fretus. 51. 6 | 67. 28 | 79.
 20 | 114. 25 | 137. 6 | 214.
 6.
 frigere. 202. 15.
 frigus. 11. 11.
 fronte. 53. 14 | 54. 5.
 fructibus. 178. 12, 17.
 fructu. 28. 6.
 fructus. 184. 1.
 fruendosque. 180. 6.
 frugum. 75. 11 | 137. 10 |
 174. 1.
 frui. 3. 10 | 182. 5 | 188. 20.
 fruimur. 2. 3.
 frumentaria. 184. 1.
 frumentatum. 110. 14.
 frumenti. 52. 10 | 85. 10 |
 137. 8, 19 | 139. 5.
 frumentique. 178. 19.
 frumento. 109. 20 | 123. 26 |
 177. 17 | 191. 22 | 214.
 10.
 frumentoque. 178. 12.
 frumentum. 101. 18 | 102.
 21, &c.
 frustra. 17. 1 | 22. 19 | 27.
 12, &c.
 frustrantur. 184. 5.
 frustrata. 146. 7.
 frustrati. 111. 20.
 fuderat. 136. 4.
 fuderit. 7. 18.
 fudi. 190. 8.
 fuerant. 30. 5 | 67. 23,
 &c.
 fuerat.

fuerat. 7. 1 | 19. 13 | 21. 10.
Œc.
 fuere. 4. 7 | 5. 14 | 8. 3 | 9.
 1, 2, *Œc. alibi.*
 fuerim. 230. 15.
 fuerint. 81. 25 | 162. 5 | 230.
 2, 8, 9.
 fueris. 18. 4 | 65. 15.
 fuerit. 41. 18 | 87. 12 | 97.
 11, *Œc.*
 fueritis. 86. 21.
 fuerunt. 198. 31 | 200. 13 |
 205. 3.
 Fufidius. 162. 16.
 fuga. 37. 9 | 52. 25 | 55. 18,
Œc.
 fugacem. 231. 21.
 fugaces. 222. 5 | 227. 15.
 fugæ. 51. 21 | 106. 8.
 fugam. 51. 19 | 59. 8 | 72.
 4, 12, *Œc.*
 fugant. 80. 5.
 fugare. 111. 22.
 fugateque. 126. 3.
 fugatique. 107. 1 | 123. 15 |
 145. 7.
 fugatis. 146. 28.
 fugax. 231. 14.
 fugerat. 113. 16 | 135. 9.
 fugere. 95. 10 | 111. 16 | 141.
 10, *Œc.*
 fugère. 144. 20.
 fugeret. 173. 18.
 fugientis. 107. 21 | 135.
 14.
 fugitivi. 186. 9.
 fugitivis. 51. 7 | 208. 4.
 fugitivorum. 208. 19.
 fui. 130. 13.
 fuimus. 17. 13.
 fuiffe. 11. 6 | 12. 8 | 13. 3,
Œc.
 fuissent. 126. 6.
 fuisset. 17. 2 | 48. 8 | 55.
 12, *Œc.*
 fuit. 2. 6, 10 | 3. 8 | 5. 2, 22 |
 8. 7, *Œc.*
 fulmen. 166. 9.
 Fulviam. 21. 18 | 22. 17.
 Fulvius. 14. 10 | 32. 9.
 fundere. 111. 22 | 141. 12.
 funditores. 105. 6.
 funditoribus. 141. 3 | 145.
 13.
 funditorum. 102. 25 | 150.
 14.
 funditus. 219. 20.

fundo. 193. 2.
 funduntque. 80. 5.
 funera. 212. 13.
 funestum. 226. 15.
 furibundus. 25. 13.
 furibus. 46. 2.
 furit. 160. 18.
 furor. 20. 21.
 furori. 231. 15.
 furta. 169. 27.
 furtivaque. 17. 14.
 fusa. 117. 16.
 fusæ. 126. 3.
 fusas. 55. 8.
 fusi. 107. 1 | 145. 7 | 147.
 1 | 177. 10.
 Fufidius. 170. 22.
 fuso. 177. 14.
 fusti. 201. 21.
 fustum. 151. 8.
 fustiles. 162. 11.
 futura. 17. 9 | 45. 16 | 188.
 22 | 210. 12 | 213. 11.
 future. 219. 20.
 futuram. 198. 26.
 futuri. 145. 24.
 futuris. 84. 1.
 futuro. 214. 5 | 216. 4.
 futuros. 135. 21 | 160. 17 |
 212. 22 | 213. 12.
 futurum. 191. 2 | 195. 7 |
 211. 2 | 219. 21.
 futururus. 224. 10.

G.

Gabinia. 193. 16.
 Gabinio. 36. 18, 20 |
 48. 7 | 50. 16.
 Gabinium. 33. 9 | 34. 23 |
 36. 7.
 Gabinus. 14. 10 | 34. 11 |
 37. 8.
 Gaddir. 174. 12.
 Gadibus. 195. 5.
 Gætuli. 76. 2 | 77. 3, 12 |
 143. 18 | 145. 3.
 Gætulis. 149. 1.
 Gætulorum. 79. 1.
 Gætulos. 76. 13 | 78. 9 |
 127. 5 | 136. 2.
 Galli. 35. 17 | 36. 21.
 Gallia. 32. 18 | 33. 21 | 34.
 4, *Œc.*

Gallia. 192. 16.
 Galliam. 51. 3, 13, 18 |
 7 | 177. 22.
 Gallica. 32. 17 | 224. 12.
 Gallico. 48. 1.
 Gallis. 156. 3 | 208. 12.
 Gallorum. 47. 5 | 202.
 Gallos. 49. 1 | 155. 22.
 ganeæ. 11. 7.
 ganeo. 11. 18.
 Gauda. 116. 18.
 gauderet. 116. 15.
 gaudia. 56. 4.
 gaudiis. 58. 15 | 215. 1.
 gaudio. 42. 10 | 74. 11 |
 119. 16 | 163. 17.
 gaudium. 37. 12 | 108. 1 |
 199. 11 | 214. 5.
 gemitu. 112. 19.
 gemitus. 218. 10,
 genera. 60. 4 | 175. 11 | 111.
 9.
 generatim. 224. 11.
 genere. 5. 12 | 6. 12 | 21.
Œc.
 generi. 118. 21.
 generibus. 104. 3.
 generis. 20. 24 | 22. 21 | 33.
 11, *Œc.*
 generosissimum. 131. 12.
 generum. 80. 9 | 103. 2.
 geniti. 160. 9.
 genitos. 159. 9.
 genitus. 187. 1 | 189. 16 |
 196. 20.
 gens. 32. 16 | 169. 21.
 gente. 50. 13 | 152. 13 | 19.
 27 | 224. 18.
 gentem. 47. 5 | 77. 14.
 gentes. 212. 23 | 225. 10.
 genti. 114. 2 | 220. 10.
 gentibus. 42. 19 | 76. 1.
Œc.
 gentilium. 207. 5.
 gentis. 62. 8 | 75. 5 | 14.
 22, *Œc.*
 gentium. 80. 25 | 89. 16 |
 8, *Œc.*
 genua. 203. 13.
 genuinus. 225. 2.
 genuisse. 66. 4.
 genuissem. 65. 3.
 genuit. 62. 3 | 232. 8.
 genus. 6. 10 | 32. 13 | 4.
 5, *Œc.*
 geram. 134. 19.
 gerant. 108. 8 | 183. 12.

VOCABULORUM.

bat. 13. 18 | 92. 19 |
 21. *Or.*
 andis. 230. 18.
 andum. 108. 21.
 ans. 103. 5.
 are. 23. 5 | 24. 7 | 79.
 35. *Or.*
 arent. 151. 22.
 arentur. 204. 8.
 aret. 108. 11 | 109. 12 |
 111. 23 | 115. 19.
 aretur. 152. 20.
 i. 108. 18 | 123. 5.
 ate. 154. 1.
 atur. 54. 16 | 141. 16.
 emani. 198. 8.
 emanus. 208. 22.
 onis. 204. 5.
 andi. 92. 21.
 unt. 110. 23 | 213. 16.
 untur. 26. 3 | 50. 17 |
 1. 5.
 erat. 91. 18.
 erit. 212. 14 | 232. 19.
 131. 9.
 imus. 40. 9.
 11. 210. 6.
 it. 61. 9 | 233. 9, 20.
 ita. 36. 18 | 48. 26 | 139.
 146. 2.
 ite. 8. 2 | 230. 3, 5.
 arum. 59. 13 | 60. 11.
 itas. 4. 1 | 5. 5 | 86. 4 |
 157. 2.
 itis. 230. 11.
 iturus. 100. 12.
 ite. 205. 18.
 itentium. 126. 11 | 139.
 12.
 itere. 195. 6.
 it. 131. 14.
 itatur. 170. 30.
 untur. 104. 4 | 202. 28.
 itatoriae. 24. 1.
 it. 140. 15.
 itis. 54. 15.
 itio. 35. 19 | 39. 8.
 itium. 43. 18 | 146. 19.
 ite. 111. 5.
 itenti. 178. 21.
 itia. 176. 15.
 ito. 130. 20.
 itia. 2. 4 | 3. 15 | 4. 3 |
 10. 7, 15 | 18. 17, *Or.*
 itia. 7. 5, 13 | 62. 13 |
 13. 2 | 97. 24, *Or.*
 itiam. 2. 2, 14 | 7. 17 |

49. 15, *Or.*
 gloriamque. 77. 11.
 glorians. 20. 10.
 gloriari. 108. 4.
 gloriaris. 228. 2.
 gloriosa. 136. 5 | 215. 19.
 gloriose. 189. 10.
 gloriosus. 206. 11.
 gloriosum. 161. 1 | 188. 19.
 glurino. 192. 27.
 gnaritatis. 176. 15.
 gnarus. 170. 27 | 176. 17.
 Gracchi. 89. 9.
 Gracchis. 99. 10.
 Graccho. 74. 8 | 87. 8 | 199.
 7.
 Gracchorum. 99. 7.
 Gracchus. 99. 3 | 221. 7.
 gradu. 144. 16 | 208. 20.
 graeca. 115. 3.
 gracas. 133. 3.
 Graeci. 126. 17 | 204. 17.
 Graecia. 2. 12.
 Graeciae. 43. 35 | 189. 22.
 Graecis. 21. 5 | 141. 23.
 Gracorum. 131. 5 | 200. 4 |
 222. 8.
 Graecos. 49. 1 | 207. 16 |
 222. 8.
 grande. 11. 19 | 20. 27.
 grandem. 39. 2.
 grandi. 178. 26.
 grandis. 139. 21.
 grassaretur. 202. 8.
 grassari. 116. 9.
 grassatur. 57. 7.
 grata. 5. 14 | 28. 1.
 grati. 178. 5 | 198. 14.
 gratia. 17. 13, 15 | 20. 5 |
 35. 14, *Or.*
 gratiae. 47. 3 | 83. 23 | 197.
 3.
 gratiam. 42. 1 | 45. 11 | 60.
 1, *Or.*
 gratias. 108. 7.
 gratificandi. 225. 17.
 gratificans. 215. 2.
 gratificari. 59. 12.
 gratis. 180. 2.
 gratuito. 13. 13 | 130. 14 |
 165. 18 | 221. 13.
 gratularus. 231. 21.
 gratulabantur. 198. 10.
 gratulor. 64. 12.
 gratus. 20. 9 | 197. 7.
 grave. 42. 13 | 158. 14 | 178.
 17 | 189. 22,

gravem. 203. 30.
 graves. 83. 6 | 87. 9 | 174.
 26 | 199. 7 | 202. 12.
 gravi. 171. 18 | 178. 20 | 217.
 7.
 gravia. 90. 8 | 96. 3 | 175.
 13.
 gravior. 136. 10.
 graviorem. 71. 5.
 graviori. 202. 15.
 gravioris. 160. 19.
 gravis. 38. 16 | 43. 5 | 72.
 9, *Or.*
 gravissumi. 34. 8.
 gravitate. 182. 8 | 208. 5.
 graviter. 55. 22 | 225. 24.
 gravius. 41. 9 | 42. 14 | 68.
 II, *Or.*
 gregarius. 30. 15 | 53. 16 |
 95. 13.
 gregarius. 101. 25 | 139.
 15.
 grege. 39. 15 | 111. 18 | 173.
 8, 10 | 233. 14.
 gubernator. 179. 2.
 gubernatore. 204. 31.
 gula. 227. 14.
 gulae. 137. 4 | 232. 12.
 gulam. 50. 13.
 Gullusa. 62. 2.
 Gullus. 92. 15.
 gurgitibus. 202. 22.

H.

H. S. C. 23. 20.
 H. S. CC. 23. 20.
 habeam. 130. 14.
 habeant. 29. 15 | 33. 21 | 88.
 7 | 127. 17.
 habeantque. 183. 12.
 habeantur. 97. 6 | 61. 5.
 habeas. 65. 10.
 habeat. 81. 16 | 214. 10 |
 226. 3.
 habebant. 6. 22 | 76. 5.
 habebantur. 136. 19 | 149.
 8.
 habebat. 5. 22 | 7. 11 | 11.
 17, *Or.*
 habebatis. 89. 17 | 185. 9.
 habebatur. 49. 12.
 habebunt. 182. 8.
 habemus. 18. 15 | 46. 24 |
 147. 23.
 V. habenda.

I N D E X

- habenda. 234. 22.
 habendam. 5. 1.
 habendos. 44. 9 | 46. 8 |
 180. 6.
 habendus. 161. 5.
 habens. 231. 10.
 habent. 46. 1 | 88. 13 | 89.
 21, &c.
 habentur. 6. 15 | 90. 9 | 220.
 22.
 habeo. 8. 17 | 45. 10 | 51.
 25, &c.
 habere. 2. 14 | 7. 5 | 9. 4,
 6, 7, 20, &c.
 haberem. 69. 18 | 216. 10.
 haberemus. 46. 20.
 haberent. 2. 18, 19 | 3. 14.
 haberentur. 24. 3.
 haberet. 25. 9 | 101. 26,
 &c.
 haberetis. 88. 17.
 haberetur. 103. 6 | 115. 9,
 13 | 126. 7.
 haberi. 10. 8 | 138. 12,
 &c.
 habes. 64. 12 | 148. 6 | 228.
 9, 16.
 habet. 9. 15 | 42. 8 | 58. 13,
 &c.
 habere. 134. 11.
 habetis. 180. 11.
 habetore. 46. 15 | 198. 2.
 habetur. 2. 5 | 8. 6 | 30. 10,
 &c.
 habira. 19. 15 | 34. 8 | 134. 26.
 habira. 87. 9.
 habitam. 164. 22.
 habitas. 226. 17.
 habitat. 232. 20, 21.
 habiti. 138. 13 | 164. 21 |
 167. 16.
 habitis. 20. 19.
 habitu. 84. 15.
 habitum. 196. 4.
 habituri. 190. 4.
 habituros. 154. 8.
 habiturum. 51. 4 | 69. 2 |
 116. 14 | 117. 10.
 habitus. 92. 13 | 101. 5.
 habuerant. 79. 1.
 habuerat. 9. 23 | 50. 14, 18,
 &c.
 habueret. 6. 8 | 33. 13 | 41. 9,
 &c.
 habuerint. 6. 6 | 75. 16,
 habuerit. 233. 9.
 habui. 216. 8 | 222. 19 | 232. 3,
 &c.
 habuisse. 12. 9 | 54. 2 | 64.
 20 | 222. 21.
 habuissent. 48. 9.
 habuisset. 36. 16 | 50. 22 |
 145. 28 | 155. 1.
 habuit. 9. 18 | 16. 21 | 20. 16,
 &c.
 hac. 59. 4 | 153. 12 | 161. 4,
 &c.
 hæ. 132. 21 | 231. 32.
 hærede. 232. 19.
 hæredem. 234. 5.
 hæreditate. 132. 21.
 hæserat. 84. 6.
 hæsitante. 152. 8.
 hamilcarem. 125. 1.
 hanc. 44. 3 | 47. 13 | 65. 9 |
 164. 11 | 219. 21 | 230. 16.
 Hannibal. 61. 16 | 177. 22.
 Hannibale. 160. 10.
 Hannibali. 202. 16.
 Hannibalis. 204. 31.
 harum. 227. 12.
 haruspices. 37. 3.
 haruspici. 115. 14.
 haruspex. 114. 25.
 has. 72. 5, 13 | 125. 22 |
 210. 7.
 hastas. 132. 19.
 haudquaquam. 3. 15.
 haveto. 29. 8.
 hebes. 222. 2.
 hebescere. 10. 8.
 hebetem. 108. 13.
 hebeti. 215. 9.
 Helenus. 205. 5 | 207. 1.
 Heracleam. 190. 12.
 Hercule. 153. 14 | 218. 6 |
 231. 22 | 232. 21 | 234. 7.
 Hercules. 76. 6 | 136. 18.
 heredem. 64. 17 | 116. 19.
 Herennius. 172. 10 | 178.
 4.
 heu. 212. 3.
 hique. 48. 15 | 76. 10 | 77. 4.
 hiavit. 192. 34.
 hiberna. 120. 11 | 143. 11 |
 145. 9 | 148. 25.
 hibernaculis. 148. 17.
 hibernas. 178. 1.
 hibernis. 94. 14 | 114. 9 |
 116. 10.
 hic. 45. 16 | 47. 2 | 196. 20 |
 206. 25 | 232. 18, 24 | 233.
 23, 27.
 hiemabat. 96. 16 | 119. 4.
 hiemalibus. 94. 18.
 hiemandi. 113. 11.
 hieme. 94. 14 | 203. 36.
 hiemem. 192. 12.
 hiememque. 177. 24.
 hiemes. 207. 29.
 Hiempsal. 66. 3, 9, 17 | 6.
 3, 10, 19.
 Hiempsale. 64. 19 | 84. 7.
 Hiempsalem. 62. 3 | 67. 1.
 73. 10 | 81. 24 | 159. 1.
 Hiempsalis. 73. 20 | 75. 1.
 hiems. 190. 10.
 Hiero. 196. 11.
 Hilerdam. 170. 4.
 hinc. 178. 15.
 Hipponem. 77. 16.
 Hirtuleio. 175. 18.
 hisque. 23. 17.
 Hispania. 19. 5 | 65. 6 | 76.
 6, &c.
 Hispaniæ. 165. 12 | 174. 11,
 115. 178. 15 | 197. 11.
 Hispaniam. 16. 6 | 63. 6,
 &c.
 Hispanias. 16. 1.
 Hispaniense. 199. 11.
 Hispaniensis. 187. 9.
 Hispanis. 16. 12 | 76. 12,
 200. 19.
 Hispanorum. 205. 13.
 Hispanos. 16. 15.
 historiis. 206. 8 | 230. 27.
 histriionem. 133. 19.
 histriionis. 174. 22.
 histriionum. 175. 5.
 Histum. 204. 18.
 Homeri. 206. 10.
 homine. 210. 14.
 hominem. 16. 9 | 19. 8 | 57.
 25, &c.
 homines. 1. 1 | 3. 5 | 11. 1,
 18. 23, &c.
 hominesque. 26. 6.
 homini. 20. 5 | 24. 6 | 35.
 10, &c.
 hominibus. 22. 4, 15 | 17,
 &c.
 hominibusque. 13. 4.
 hominis. 5. 10 | 38. 1.
 hominum. 2. 11 | 6. 10 | 9.
 11, &c.
 homo. 20. 17 | 54. 9 | 69.
 &c.
 honesta. 23. 15 | 61. 22 | 81.
 11, &c.
 honestæ. 219. 5.
 honestam. 196. 19.
 honesti.

VOCABULORUM.

testamenta. 225. 7.
 nestarum. 71. 9.
 nestas. 7. 17 | 29. 5 |
 225. 6.
 nestatos. 29. 4.
 nestre. 11. 6 | 12. 9 | 131.
 20, &c.
 nesti. 59. 6 | 63. 21.
 nestique. 134. 23.
 nestior. 229. 6.
 nestis. 31. 13.
 nestiluma. 117. 15.
 nestius. 142. 3 | 197. 22.
 nesto. 159. 3.
 nestoque. 63. 20 | 85. 3.
 nestum. 128. 12 | 234. 5.
 nestus. 73. 3.
 nestavisti. 65. 5.
 nestre. 29. 3 | 104. 20 |
 115. 13, &c.
 nestrem. 9. 12 | 117. 3 |
 122. 15, &c.
 nestres. 61. 3 | 127. 1 | 131.
 10 | 133. 13 | 234. 9.
 nestri. 10. 7 | 66. 12 | 88.
 6 | 131. 17.
 nestribus. 38. 19 | 82. 16 |
 161. 3 | 230. 15.
 nestris. 4. 11 | 74. 1 | 86.
 10 | 155. 17.
 nestrum. 162. 6.
 nestros. 17. 15 | 59. 5.
 nestrum. 119. 6.
 nestribile. 147. 1.
 nestribili. 145. 3.
 nestramento. 144. 22.
 nestabatur. 14. 13 | 115. 14.
 nestabor. 133. 8.
 nestabuntur. 188. 25.
 nestandi. 129. 16.
 nestando. 81. 5.
 nestantibus. 93. 7.
 nestantur. 53. 3 | 212. 6.
 nestari. 6. 4, 18 | 14. 3,
 &c.
 nestatione. 112. 19.
 nestatur. 54. 7 | 108. 7,
 &c.
 nestatus. 105. 8 | 176. 1.
 nestentur. 18. 19.
 nestere. 52. 3.
 nestor. 87. 5 | 90. 13 | 167.
 11 | 183. 8.
 nestorque. 90. 6 | 191. 25 |
 124. 17.
 nestros. 233. 28.
 nestrum. 132. 3.

hos. 65. 9, 17 | 131. 20 | 207.
 23 | 219. 16.
 hospitem. 56. 2.
 hospitibus. 68. 7.
 hospitris. 118. 25 | 174. 9.
 hoste. 91. 23 | 106. 29 | 110.
 5.
 hostem. 7. 14 | 8. 18 | 25. 13,
 &c.
 hostes. 29. 12 | 48. 12,
 & alibi.
 hosti. 89. 6 | 90. 9 | 109. 18 |
 170. 23.
 hostiæ. 218. 8.
 hostias. 114. 24 | 161. 13.
 hostibus. 6. 18 | 8. 13 | 11.
 2, &c.
 hostibusque. 141. 8.
 hostile. 136. 10 | 137. 28.
 hostilem. 111. 23 | 150. 20.
 hostili. 248. 10.
 hostilia. 56. 2 | 59. 9 | 71. 12 |
 151. 26 | 191. 14.
 hostilis. 97. 25.
 hostiliter. 79. 15.
 hostis. 7. 12 | 35. 8 | 43. 23,
 &c.
 hostisque. 121. 22 | 177. 20.
 hostium. 7. 18 | 37. 20 | 45.
 16, &c.
 hostiumque. 55. 19 | 101. 1.
 huc. 9. 21 | 63. 17 | 103. 9,
 &c.
 huccine. 70. 1.
 huic. 5. 13 | 9. 14 | 20. 5,
 &c.
 hujus. 49. 16 | 169. 1 | 229.
 9.
 hujusce. 14. 13 | 127. 11 |
 132. 5.
 hujuscemodi. 12. 12 | 16. 21 |
 39. 26 | 44. 2. 13, &c.
 hujusmodi. 26. 5 | 43. 6.
 humana. 10. 11 | 61. 11,
 &c.
 humanæ. 2. 18 | 108. 3 | 139.
 20 | 220. 10.
 humanarum. 72. 7, 15 | 96.
 1 | 148. 3 | 150. 2.
 humanas. 161. 13.
 humani. 19. 16 | 58. 13,
 &c.
 humanis. 221. 15.
 humano. 104. 1.
 humanum. 7. 4 | 57. 1.
 humeris. 228. 6.
 hami. 50. 9 | 76. 3 | 104. 3 |

133. 6.
 humili. 99. 8.
 humilimus. 219. 4.
 humilitas. 122. 8.
 humilitate. 105. 2.
 humilitatem. 200. 17.
 humilumis. 142. 14.
 humo. 126. 12.
 humum. 107. 14.
 humus. 147. 5 | 175. 6 |
 192. 34.
 hunc. 5. 19 | 66. 3 | 117.
 6, &c.
 hyemem. 133. 6.

I.

JAcere. 94. 20 | 124. 19.
 jaceret. 217. 14.
 jacet. 206. 3.
 jaciebant. 208. 12.
 jacentes. 112. 26.
 jact. 66. 15.
 jactura. 222. 14 | 226. 11.
 jacula. 111. 10.
 jaculari. 62. 9.
 jaculis. 146. 11.
 jamprimum. 7. 8 | 12. 11.
 janua. 22. 18.
 januam. 34. 14.
 Januar. 15. 15.
 Januarii. 156. 6.
 Januario. 94. 13.
 Japydiam. 199. 16.
 Jalonem. 174. 9.
 ibant. 147. 11.
 iccirco. 102. 22.
 ichnusa. 172. 6.
 icti. 179. 5.
 ictu. 175. 19 | 176. 2.
 ictus. 201. 10.
 idcirco. 226. 22.
 ideo. 206. 28.
 idonea. 123. 27 | 219. 12.
 idoneæ. 116. 26.
 idoneis. 42. 22 | 124. 18.
 idoneos. 32. 11 | 42. 23 |
 114. 10 | 186. 11.
 idoneum. 43. 23 | 122. 5 | 141.
 18 | 165. 14.
 ierat. 30. 11 | 99. 8 | 146.
 24.
 ière. 125. 9 | 150. 15.
 ierit. 181. 1.
 ignara. 76. 13 | 107. 2 | 139. 20.
 V 2 ignari.

I N D E X

- ignari. 150. 2 | 223. 6.
 ignarique. 118. 17.
 ignaris. 137. 19.
 ignaros. 42. 21.
 ignarum. 15. 2 | 94. 4 |
 127. 5 | 189. 19
 ignarus. 67. 20 | 79. 4 |
 84. 18, *etc.*
 ignavi. 111. 12 | 182. 10.
 ignavia. 22. 8 | 34. 18,
etc.
 ignaviae. 47. 16 | 101. 19,
 23, *etc.*
 ignaviam. 17. 2 | 58. 15,
etc.
 ignavior. 164. 12.
 ignavis. 108. 4 | 223. 18.
 ignavissimi. 11. 1.
 ignavissimi. 184. 5 | 218.
 14.
 ignavo. 51. 26 | 128. 25.
 ignavus. 9. 13.
 ignem. 113. 3.
 ignes. 208. 12.
 igni. 109. 22 | 124. 26 | 138.
 18 | 139. 8 | 169. 26.
 ignibus. 144. 18.
 ignisque. 151. 13.
 ignobilem. 219. 4.
 ignobiles. 17. 13.
 ignobiliterat. 66. 10 | 200.
 8.
 ignominiae. 19. 12.
 ignorantiam. 204. 32.
 ignorantibus. 115. 6 | 118.
 16.
 ignorantis. 185. 10.
 ignoras. 191. 7.
 ignoratus. 109. 7.
 ignoro. 132. 10.
 ignoscendo. 49. 15 | 90. 14 |
 165. 1.
 ignoscere. 8. 21 | 89. 19.
 ignoscite. 48. 6.
 ignota. 149. 6.
 ignotis. 222. 1.
 ignoto. 145. 3.
 ii. 164. 19 | 215. 7.
 iique. 84. 10.
 iidem. 83. 17 | 212. 6 | 215.
 14 | 217. 19.
 iidemque. 88. 10.
 ilergetum. 177. 23.
 illex. 139. 21.
 illicet. 97. 26.
 ilaque. 124. 25.
 illam. 38. 12 | 60. 10, *etc.*
 illarum. 227. 12.
 illata. 202. 22.
 illecebris. 12. 2.
 illectus. 103. 16 | 143. 9.
 illexerat. 13. 8 | 51. 11.
 illic. 204. 31 | 206. 28.
 illico. 152. 16.
 illique. 156. 1 | 190. 1.
 illisque. 80. 14.
 illius. 15. 3 | 38. 9 | 49. 16,
etc.
 illoto. 229. 5.
 illuc. 112. 25 | 180. 8 | 185.
 13 | 223. 9.
 illud. 38. 8 | 42. 22 | 72. 1,
etc.
 illudunt. 207. 6.
 illustres. 218. 2 | 230. 5.
 illustria. 61. 14.
 illustriorque. 222. 25.
 illustrium. 161. 21.
 imagines. 60. 8 | 132. 8, 18,
 21 | 133. 16.
 imaginibus. 183. 14.
 imaginum. 131. 1.
 imam. 233. 15.
 imbecilla. 4. 9.
 imbecille. 57. 2.
 imbecillum. 65. 16.
 imbelles. 118. 22.
 imbellis. 79. 12 | 101. 2.
 imbuta. 9. 16 | 219. 11.
 imbutus. 11. 13.
 imitavini. 66. 3.
 imitarentur. 43. 21.
 imitari. 43. 24.
 imitati. 43. 25.
 imitatur. 227. 8.
 immane. 176. 7 | 211. 3.
 immanem. 218. 11.
 immani. 88. 10.
 immanis. 203. 11 | 221. 13.
 immanitatem. 160. 18.
 immaturo. 72. 11.
 immemorem. 90. 16.
 immensa. 227. 14.
 immensa. 232. 12.
 immensum. 104. 2 | 139. 1 |
 178. 21.
 imminuerat. 101. 7.
 imminuere. 128. 4.
 imminuta. 117. 1.
 imminuta. 31. 18 | 222. 2.
 imminutum. 21. 2 | 153.
 15.
 immisum. 38. 10.
 immo. 47. 11 | 227. 11,
 immoderata. 5. 18.
 immoderatæ. 48. 2.
 immoderatam. 226. 10.
 immoderatum. 37. 14.
 immoderatus. 218. 3.
 immodicus. 198. 25.
 immortales. 134. 22 | 21.
 27.
 immortalia. 58. 10.
 immortalibus. 109. 15 | 12.
 6.
 immortalis. 41. 5 | 42. 11,
etc.
 immortalium. 226. 19.
 immunes. 136. 19.
 immutata. 6. 7 | 9. 9 | 24.
 4 | 155. 10.
 immutatione. 155. 14.
 immutato. 7. 2.
 immutatur. 3. 4.
 immutilato. 193. 7.
 imo. 164. 21 | 187. 10.
 impar. 66. 11. 152. 14.
 imparatam. 14. 4.
 imparatum. 22. 16.
 impares. 125. 13.
 impari. 111. 12.
 impediabant. 200. 30.
 impediabat. 86. 9 | 92. 21,
 94. 11 | 110. 13.
 impedimenta. 97. 10 | 128.
 1.
 impedimento. 143. 13.
 impedita. 145. 9 | 219. 1.
 impediti. 23. 14.
 impeditissima. 197. 10.
 impedito. 126. 13.
 impeditos. 107. 19.
 impeditor. 186. 16.
 impeditus. 96. 14 | 112. 1.
 128. 18.
 impediverant. 127. 13.
 impedivit. 190. 1.
 impellat. 32. 15.
 impellere. 38. 14 | 39. 1.
 impelli. 34. 26.
 impellit. 114. 6 | 117. 13 |
 127. 10.
 impellitque. 67. 12.
 impendear. 22. 17.
 impendebat. 211. 3.
 impendet. 52. 18.
 impensius. 103. 14 | 11.
 18.
 imperabat. 13. 11.
 imperabatur. 107. 17.
 imperandum.

VOCABULORUM.

- erandum. 114. 17.
 erante. 200. 6.
 erantium. 77. 14.
 erantur. 167. 17.
 erare. 18. 22 | 67. 27 |
 11. 3.
 erarentur. 102. 22 | 154.
 121. 3.
 erat. 35. 12 | 92. 25 | 111.
 114. 11 | 123. 29.
 erata. 114. 7 | 125. 8.
 erator. 26. 6 | 57. 6 | 63.
 14. &c.
 eratore. 18. 20 | 104.
 4. &c.
 eratorem. 81. 26 | 114.
 9. 2. &c.
 eratores. 7. 12 | 23. 14.
 14. &c.
 eratori. 101. 5 | 122. 7 |
 16. 2.
 eratoribus. 154. 24.
 eratoris. 52. 8 | 55. 3 | 64.
 14. 91. 6.
 eratorum. 2. 16 | 49. 5 |
 14. 17.
 eratum. 85. 15.
 eraverat. 85. 10.
 eravisset. 145. 24.
 eravit. 103. 11.
 eria. 7. 2 | 16. 13,
 6 | 12. &c.
 erii. 2. 9 | 6. 22 | 8. 23,
 13. &c.
 eris. 97. 5.
 erio. 1. 5 | 2. 14 | 6. 11,
 10. &c.
 eritabant. 125. 25 | 224.
 eritabat. 79. 3 | 219. 9.
 eritandi. 127. 23.
 eritandum. 161. 4.
 eritanz. 210. 2.
 eritantem. 124. 11.
 eritare. 144. 7 | 147.
 39. 1. 10.
 erites. 210. 4.
 7. 13. eritia. 94. 22 | 144.
 2.
 eritiam. 134. 12.
 eritis. 104. 15.
 erium. 3. 1, 4 | 6. 31,
 15. &c.
 1. 11. etrandum. 69. 17.
 etrata. 125. 6.
 etratis. 150. 3.
 etu. 92. 11 | 105. 13 |
 17. andu.
210. 4.
 imperum. 34. 21 | 177. 23.
 impetus. 47. 3.
 impias. 70. 21.
 impietatis. 72. 6.
 impiger. 73. 21.
 impigra. 182. 10.
 impigre. 135. 23 | 146. 20 |
 196. 6.
 impigro. 63. 7.
 impigros. 81. 9.
 impiis. 41. 17 | 82. 8.
 impio. 72. 5 | 189. 12.
 implere. 126. 13.
 implicare. 112. 13.
 implicati. 224. 1.
 implicitæ. 188. 5.
 implorarem. 71. 7.
 implorem. 226. 1.
 implores. 45. 2 | 47. 16.
 impolluta. 161. 6.
 imponent. 59. 17.
 imponatis. 27. 7.
 imponebat. 175. 8.
 imponeret. 34. 9.
 imponi. 219. 21.
 imponit. 113. 10 | 123. 28.
 imponitur. 229. 7.
 importunissima. 218. 8.
 importunitatis. 89. 21.
 importunum. 59. 7.
 importunus. 139. 6.
 importuosum. 75. 11.
 imposita. 167. 17 | 222. 23.
 impositam. 38. 12.
 impositis. 124. 19 | 163. 8.
 imposito. 145. 18.
 impositum. 109. 1.
 imposuerat. 118. 3 | 148. 19 |
 181. 5.
 imposuere. 43. 1.
 imposuisse. 175. 25.
 imposuistis. 132. 17.
 imposuit. 103. 10.
 impotens. 179. 16 | 188. 9.
 improbi. 195. 12.
 improbius. 90. 17.
 improbo. 193. 7.
 improbus. 119. 1.
 improviso. 22. 16 | 70. 9,
 &c.
 improvisum. 138. 4.
 improvisus. 136. 10.
 imprudens. 219. 8.
 imprudentemque. 74. 2.
 imprudentia. 107. 29 | 215.
 10.
- imprudentiam. 190. 17.
 imprudentia. 91. 20 | 92. 12.
 imprudentissime. 167. 5.
 impudicissimi. 232. 12.
 impudicitia. 230. 29.
 impudicorum. 233. 16.
 impudicus. 11. 17 | 232. 11.
 impugnati. 190. 3.
 impugnaverat. 85. 3.
 impulsu. 39. 7 | 40. 6.
 impulsu. 120. 1.
 impunè. 88. 2 | 89. 19, 22 |
 90. 12 | 227. 23.
 impunitas. 89. 11.
 impunitatem. 23. 20 | 36. 5 |
 113. 20.
 impunitos. 40. 12.
 impunitum. 90. 6.
 impurus. 13. 3.
 inæqualis. 215. 15.
 inani. 179. 16.
 inanis. 116. 14 | 198. 24.
 incasium. 181. 9.
 incaute. 208. 18.
 incautos. 203. 1.
 incedere. 54. 14 | 102. 23 |
 145. 14 | 146. 22.
 incederent. 102. 5.
 incedit. 163. 1.
 incedunt. 88. 5.
 incendebant. 11. 12.
 incendere. 212. 3 | 110. 47. 4 |
 169. 25.
 incenderent. 34. 12.
 incenderet. 83. 5.
 incendia. 22. 3 | 26. 2 | 41. 4 |
 48. 16 | 168. 8.
 incendiis. 37. 20.
 incendio. 25. 17 | 34. 16.
 incendit. 79. 15.
 incenditque. 108. 23.
 incendium. 25. 15 | 37. 14 |
 230. 26.
 incensis. 141. 4.
 incensa. 37. 2.
 incensum. 138. 6.
 incensus. 38. 18.
 inceperat. 120. 2.
 incepra. 30. 6 | 51. 5 | 120. 13 |
 164. 5 | 189. 23.
 inceptis. 14. 15.
 incepto. 5. 4 | 7. 20 | 18. 7,
 &c.
 inceptum. 40. 12 | 61. 7,
 &c.
 incerta. 14. 16 | 17. 2 | 33.
 15, &c.

interz.

I N D E X

incertae. 151. 10.
 incertas. 219. 7.
 incerti. 105. 2 | 118. 17.
 incertis. 6. 9 | 203. 16.
 incerto. 95. 11 | 103. 6 | 106.
 3. 16, &c.
 incertum. 33. 13 | 142. 7.
 &c.
 incertus. 72. 15 | 81. 19 | 146.
 5 | 188. 7.
 incertusque. 123. 7.
 incesserat. 78. | 11. 8 | 24. 9.
 incessere. 98. 1.
 incessit. 68. 8 | 190. 14 |
 213. 2.
 incessus. 13. 6.
 incidam. 229. 10.
 inciderat. 12. 2.
 incidit. 175. 22.
 incipere. 17. 5 | 128. 25.
 inciperet. 115. 19.
 incipiam. 179. 17.
 incipias. 2. 7.
 incipiens. 229. 18.
 incipit. 117. 18 | 153. 11.
 incipitis. 197. 20.
 incipitur. 111. 5 | 123. 14.
 incitabant. 6. 2.
 incitabantur. 187. 4.
 incitati. 118. 15.
 inclinata. 222. 27.
 inclinatos. 192. 22.
 inclitis. 191. 17.
 inclutam. 170. 29.
 inclutas. 206. 10.
 incluti. 202. 24.
 incognita. 72. 3 | 173. 12 | 175.
 11 | 176. 8.
 incognitosque. 208. 18.
 incolae. 75. 10.
 incolere. 103. 8.
 incolis. 79. 5.
 incolumem. 234. 16.
 incolumes. 70. 5 | 230. 21.
 incolumbia. 71. 16.
 incolumis. 96. 2 | 152. 9 |
 191. 23.
 incommodi. 197. 21.
 incommodo. 138. 11 | 219.
 24.
 incommodam. 226. 20.
 inconsulte. 33. 23.
 inconsultus. 93. 5.
 incorrupta. 209. 4.
 incorruptos. 148. 21.
 incorruptus. 58. 12.
 incredibile. 6. 12 | 7. 7 | 97.

II.
 incredibilem. 37. 26.
 incredibilia. 5. 19.
 incredibilis. 142. 4.
 increpabantur. 211. 20.
 increpabat. 19. 10.
 increpantes. 48. 21.
 increpare. 145. 19.
 increpuiſti. 230. 29.
 incruentam. 55. 21.
 incruento. 138. 20 | 205. 1.
 indulta. 46. 6 | 136. 22.
 inculti. 125. 20.
 incultique. 3. 7 | 76. 3.
 incultis. 133. 18.
 incultius. 78. 10 | 137. 2.
 incultu. 50. 11 | 59. 1.
 incultumque. 127. 5.
 incumberent. 186. 8.
 incubacula. 231. 3.
 incuria. 209. 9.
 incurrerunt. 198. 12.
 incurrit. 55. 10 | 146. 24.
 incurrit. 143. 19.
 incurvis. 77. 1.
 inde. 19. 17 | 84. 20 | 111.
 19, &c.
 indecorum. 188. 20.
 indemnatum. 43. 2.
 indicaret. 38. 6.
 indicasset. 23. 18.
 indicat. 111. 25 | 206. 31.
 indicaturum. 37. 18.
 indicem. 38. 3, 15 | 121. 13.
 indicio. 36. 10 | 39. 10 | 48.
 15 | 89. 8 | 91. 4 | 122. 3.
 indicium. 38. 5, 7 | 93. 7.
 indidit. 163. 4.
 indigens. 2. 8.
 indigna. 175. 13 | 197. 20 |
 217. 5.
 indignabamini. 87. 13.
 indignabuntur. 219. 20.
 indigni. 164. 21.
 indignos. 42. 22 | 209. 3.
 indignum. 89. 7 | 125. 23.
 indignus. 115. 13.
 indigni. 153. 18.
 inditum. 125. 12.
 indocti. 3. 7.
 indomitum. 158. 2.
 induciae. 85. 11 | 149. 17.
 inducias. 40. 14 | 126. 5.
 inducit. 55. 5.
 inducti. 68. 10.
 inductus. 30. 2.
 indulgens. 215. 1.

industria. 46. 23 | 60. 1.
 &c.
 industriae. 214. 12.
 industriaeque. 28. 6.
 industriam. 57. 5, 8 | 143.
 industrios. 129. 20.
 induxerat. 49. 17.
 inediae. 5. 15.
 inediam. 202. 12.
 inerat. 13. 7 | 14. 6 | 20. 6.
 21. 13 | 115. 16.
 inermes. 54. 8 | 109. 8 | 118.
 13, &c.
 inermesque. 141. 11.
 inermis. 151. 24 | 155. 19.
 217. 8.
 iners. 101. 2.
 inertia. 47. 11 | 219. 6.
 221. 22.
 inertiae. 59. 17 | 62. 8.
 inertiam. 46. 26 | 57. 10.
 222. 9 | 223. 20.
 inertissumi. 217. 25 | 221. 11.
 ineffet. 33. 10.
 ineſt. 52. 2 | 198. 5.
 infecta. 147. 5 | 161. 12.
 infectis. 84. 12.
 infecto. 112. 4 | 149. 13.
 infectum. 124. 9.
 infecunditate. 178. 17.
 infecundus. 75. 12.
 infelicem. 227. 17.
 infelix. 70. 22 | 72. 14.
 infenſi. 105. 22 | 111. 4.
 inferentem. 73. 11.
 inferior. 77. 13 | 174. 17 |
 187. 8 | 202. 8.
 inferis. 46. 5.
 inferos. 196. 22.
 inferre. 110. 21.
 infesta. 91. 21 | 136. 22.
 infesti. 71. 11 | 96. 7.
 infestique. 47. 17.
 infestis. 54. 16.
 infestissumam. 47. 5.
 infesto. 102. 18.
 infestos. 41. 6.
 infestum. 16. 7 | 81. 7.
 infestus. 13. 4 | 83. 20 |
 129. 2.
 infida. 40. 10.
 infido. 113. 21 | 220. 1.
 infidum. 102. 13 | 138. 10.
 infidus. 167. 9.
 infinita. 9. 16.
 infinitis. 232. 14.
 infinito. 227. 5.

infirma.

VOCABULORUM.

- ima. 130. 9.
 parentur. 176. 22.
 uata. 209. 10.
 mior. 46. 17.
 miffumo. 118. 21.
 nitas. 58. 1.
 num. 6. 23.
 numque. 108. 13.
 exit. 218. 11.
 27. 19 | 35. 4 | 187.
 mis. 35. 7.
 enia. 8. 4. 7 | 17. 2 | 40.
 43. 16 | 148. 22.
 epii. 2. 2 | 58. 10 | 63.
 17. &c.
 mo. 5. 13 | 49. 10 | 59.
 1. &c.
 mita. 202. 6.
 enium. 2. 10. 16 | 6. 23.
 &c.
 miumque. 7. 5 | 222. 17.
 ens. 13. 15 | 36. 2 | 109.
 11. &c.
 tem. 7. 17 | 117. 9 |
 12. 3 | 222. 36.
 entes. 8. 23 | 198. 5.
 enti. 49. 7 | 139. 7 | 142.
 197. 6 | 199. 20.
 entia. 125. 16 | 187. 4 |
 194. 6.
 entis. 20. 25 | 136. 17.
 enuo. 197. 22.
 enuus. 55. 19.
 erunt. 113. 3.
 arato. 30. 19.
 ederentur. 137. 22.
 edientem. 99. 9.
 edijuntur. 186. 34.
 efferus. 84. 21 | 100. 11.
 &c.
 inum. 186. 34.
 onesta. 23. 15 | 59. 11 |
 11. 11 | 127. 14.
 onestam. 18. 3.
 onestioribus. 232. 16.
 onestiffuma. 222. 6 | 227.
 15.
 onestum. 227. 2.
 cis. 72. 12.
 cta. 199. 1.
 mici. 73. 14 | 82. 6 | 210.
 16 | 217. 9.
 mici. 25. 14 | 87. 1 |
 27. 11.
 micitias. 38. 16 | 42. 1 |
 15. 15 | 197. 4.
 inimicitiasque. 9. 6.
 inimicitias. 229. 27.
 inimicorum. 27. 14 | 217.
 4. 8.
 inimicos. 56. 1.
 inimicum. 228. 9 | 234. 19.
 inimicus. 231. 25.
 iniqui. 132. 7 | 221. 19.
 iniquitas. 27. 6.
 iniquitatem. 139. 9.
 iniquo. 225. 24.
 iniquorum. 210. 21.
 iniquum. 108. 19.
 initiis. 9. 18 | 42. 21.
 inirio. 2. 9 | 3. 2 | 4. 5 | 6.
 8, 25, &c.
 initium. 5. 10 | 199 | 22. 10,
 &c.
 injuria. 8. 21 | 26. 8 | 29. 7,
 &c.
 injuria. 10. 16 | 22. 20 | 40.
 12, &c.
 injuriam. 11. 3 | 66. 1 | 69.
 21, &c.
 injurias. 71. 8, 18 | 73. 1,
 &c.
 injuriis. 28. 5 | 45. 7 | 79.
 20.
 injustu. 96. 13.
 injusta. 16. 13 | 88. 7 | 215.
 15.
 injustæ. 99. 1.
 injustas. 88. 12.
 injustissime. 134. 7.
 injustos. 127. 21.
 injustum. 38. 17.
 innocens. 232. 24.
 innocente. 50. 2.
 innocentes. 44. 1 | 179. 18 |
 217. 20.
 innocentia. 10. 8 | 102. 8 |
 130. 9.
 innocentia. 86. 20 | 131. 18.
 innocentiffime. 230. 3.
 innoxia. 134. 8 | 161. 10.
 innoxii. 31. 19.
 innoxiorum. 161. 21.
 innoxios. 33. 11.
 inopem. 70. 13.
 inopes. 191. 13 | 220. 16.
 inopi. 147. 19.
 inopia. 5. 22 | 9. 17 | 14.
 14, &c.
 inopia. 26. 13.
 inopiam. 30. 18 | 132. 5 | 133.
 7 | 137. 18.
 inops. 69. 20 | 161. 8.
 inquam. 233. 14 | 234. 3 |
 inquires. 158. 1 | 166. 6 | 167.
 12.
 inquietem. 174. 22.
 inquilinus. 25. 12.
 inquit. 25. 14 | 43. 1 | 102.
 3 | 206. 2.
 inrumiendi. 195. 1.
 insarum. 169. 30.
 insatiabilis. 9. 17.
 inscia. 223. 16.
 inscius. 219. 18.
 insectaberis. 227. 26.
 insedit. 158. 19.
 insequentes. 80. 7.
 insequeretur. 95. 2.
 insequi. 106. 5, 12.
 insidia. 21. 23 | 25. 16 | 34.
 13 | 186. 11.
 insidiantibus. 155. 18.
 insidiarum. 121. 18.
 insidias. 21. 16 | 22. 3 | 26.
 1, &c.
 insidiatores. 92. 26.
 insidiarum. 80. 23.
 insidiis. 22. 25 | 62. 22 | 102.
 24, &c.
 insignia. 43. 22 | 175. 4.
 insignibus. 29. 11 | 201. 14.
 insinulatum. 173. 20.
 insitus. 226. 7.
 insolens. 4. 8 | 145. 11 | 199.
 10.
 insolentem. 234. 9.
 insolentes. 218. 1.
 insolentia. 97. 19 | 106. 10,
 &c.
 insolentia. 20. 12.
 insolentiam. 59. 14 | 231.
 31.
 inolescere. 7. 3.
 insolita. 96. 6 | 105. 1,
 &c.
 insolito. 95. 8 | 145. 9.
 insolitum. 159. 19.
 insolitus. 7. 11 | 24. 8.
 infomniis. 22. 6 | 189. 9 |
 224. 21.
 infontes. 13. 12.
 infontis. 181. 7.
 insperantibus. 218. 15.
 inspoliato. 211. 15.
 instabat. 50. 5.
 instanti. 94. 2.
 instantibus. 145. 5 | 187. 1.
 instare. 54. 17 | 94. 3 | 106.
 1, 17, 25, &c.
 instau-

I N D E X

instaurare. 168. 8.
 instinctu. 204. 35.
 institissent. 186. 14.
 instituerant. 77. 5.
 instituisse. 25. 9.
 instituit. 50. 18 | 64. 17 |
 69. 15 | 71. 14.
 instituta. 6. 5 | 43. 20 | 212.
 26.
 instituti. 127. 1.
 instructa. 50. 23 | 203. 31.
 instructi. 107. 25 | 144. 1 |
 223. 7.
 instructique. 123. 13.
 instructos. 53. 10.
 instructus. 123. 33.
 instruebantur. 166. 12.
 instruere. 170. 2.
 instrueret. 146. 5 | 173. 1.
 instrui. 143. 16.
 instruit. 53. 12.
 instrumenta. 21. 6 | 100. 14 |
 203. 24.
 instruxerat. 105. 8.
 instruxit. 95. 6 | 105. 6.
 infuoceret. 64. 5.
 insuevit. 10. 1.
 insula. 172. 7 | 198. 24 |
 206. 3.
 insulae. 173. 14 | 199. 4.
 insulam. 173. 13 | 179. 3 |
 204. 35.
 insulani. 205. 3.
 insulas. 195. 4 | 206. 8,
 10.
 insultavit. 201. 12.
 insuper. 50. 10.
 intactum. 118. 2 | 128. 32 |
 199. 15.
 intactus. 109. 9 | 118. 24.
 infecta. 202. 25.
 infectum. 198. 8.
 integer. 163. 18 | 197. 9.
 integerrime. 230. 5.
 integerrimorum. 233. 2.
 integra. 118. 26 | 152. 19 |
 153. 20 | 173. 3.
 integri. 107. 21 | 113. 5.
 integris. 143. 8.
 integritare. 49. 13.
 integro. 114. 22 | 191. 5.
 integros. 55. 1 | 165. 17.
 integrum. 115. 4 | 122. 4.
 intellegat. 92. 4.
 intellegebat. 218. 5.
 intellegere. 190. 5.
 intellegent. 162. 22.

intellegeris. 90. 1.
 intellegitis. 164. 15.
 intellego. 194. 5.
 intelleguntur. 163. 7.
 intellexerunt. 219. 29.
 intellexi. 17. 6.
 intellexistis. 181. 4.
 intellexit. 139. 20.
 intelligebat. 25. 17 | 66. 5.
 intelligendi. 200. 13.
 intelligens. 36. 3.
 intelligeret. 64. 18.
 intelliget. 167. 19.
 intelligetur. 232. 10.
 intelligi. 185. 31.
 intelligit. 22. 16 | 62. 15 |
 79. 28 | 81. 6.
 intelligitis. 52. 8.
 intelligitur. 146. 3.
 intelligo. 81. 21 | 130. 9.
 intelligunt. 106. 29.
 intempesta. 22. 7 | 25. 19 |
 95. 6.
 intenderant. 124. 4 | 152.
 9.
 intenderat. 83. 2 | 123. 11 |
 147. 7 | 149. 13.
 intendere. 115. 14 | 150.
 22.
 intenderis. 40. 4.
 intendit. 79. 11 | 100. 12 |
 139. 3 | 212. 27 | 221. 14.
 intenta. 97. 11 | 166. 9.
 intenti. 6. 18 | 22. 5 | 112.
 22 | 139. 24.
 intente. 104. 16 | 111. 4 |
 107. 25.
 intetior. 109. 17.
 intetis. 141. 8.
 intento. 102. 18.
 intentos. 101. 8 | 124. 16 |
 140. 25.
 intentum. 5. 3 | 136. 16.
 intentus. 3. 11 | 14. 1,
 6.
 intetiusque. 145. 20.
 interque. 78. 6 | 217. 2.
 intercessit. 181. 6.
 interdum. 9. 8 | 20. 11 | 83.
 18, 6.
 interea. 21. 16 | 22. 2, 19,
 6.
 interempti. 145. 8.
 interesset. 179. 11.
 intereunt. 212. 20.
 interfecisset. 62. 20.
 interfecit. 83. 16.

interfecta. 202. 2.
 interfecti. 107. 23 | 138.
 interfectis. 74. 9 | 121.
 218. 5.
 interfecto. 70. 10 | 84. 9
 92. 17.
 interfectos. 212. 2.
 interfectum. 73. 11 | 14.
 19.
 interficere. 15. 15 | 21. 34
 4 | 67. 18.
 interficerent. 34. 16.
 interfici. 108. 23.
 interficiat. 93. 1.
 interficit. 55. 6.
 interfuerit. 228. 3.
 interiere. 75. 14 | 107. 2.
 interierant. 174. 8.
 interierunt. 168. 4.
 interiit. 8. 24 | 76. 6.
 interiorem. 233. 23.
 interitur. 151. 11.
 interim. 67. 19 | 80. 1 |
 12, 6.
 interna. 190. 4.
 internecionem. 178. 10.
 internuncius. 153. 12.
 interpellando. 83. 18.
 interponit. 91. 14.
 interpolita. 91. 3.
 interpretarum. 75. 19.
 interpretes. 153. 11.
 interrex. 169. 2.
 interrogati. 15. 8.
 interrogatus. 25. 1 | 36. 19
 intervalla. 173. 11.
 interallo. 137. 27 | 151. 16
 172. 21.
 intervenisse. 154. 13.
 intestabilior. 160. 2.
 intestabilesque. 119. 1.
 intestina. 5. 13.
 intestinum. 230. 25.
 intoleranda. 52. 22 | 70. 9
 221. 13.
 intolerandumque. 9. 10.
 intra. 15. 10 | 47. 7 |
 12 | 76. 19 | 137. 1.
 intrare. 154. 2.
 introducit. 36. 13 | 67.
 introduxit. 229. 12.
 introiundi. 95. 15.
 introire. 22. 15.
 introit. 121. 9.
 introitum. 201. 11.
 introitus. 201. 27.
 inquerebantur. 60. 9.

V O C A B U L O R U M.

- tam. 167. 15.
 dat. 166. 1.
 dendarum. 205. 20.
 dendi. 130. 11.
 dere. 98. 13 | 104. 17 |
 144. 6.
 deret. 93. 14.
 di. 135. 19.
 dit. 67. 23 | 79. 14.
Gr.
 ditor. 155. 20.
 dunt. 80. 4 | 143. 11.
Gr.
 ferat. 5. 20 | 30. 4.
Gr.
 sere. 3. 3 | 10. 10.
Gr.
 fiffi. 231. 7.
 fit. 9. 9 | 24. 5 | 18. 15.
Gr.
 nerit. 93. 18.
 enias. 57. 4 | 167. 14.
 enies. 65. 14 | 217. 11.
 eniffent. 214. 15.
 enit. 50. 15 | 141. 15.
 entæ. 120. 8.
 enturum. 83. 2.
 eretundo. 195. 12.
 erfos. 76. 11.
 ia. 158. 7.
 icem. 179. 2.
 icli. 89. 16.
 icum. 100. 20 | 224. 19.
 ideant. 131. 18.
 ident. 30. 7 | 131. 17.
 idere. 43. 24.
 iderit. 53. 6.
 ides. 130. 5.
 idi. 22. 1. 22.
 idia. 4. 3, 12 | 6. 15.
Gr.
 idia. 56. 17 | 122. 8.
 idiam. 20. 1 | 34. 9.
Gr.
 iolata. 100. 10.
 iolaram. 92. 1.
 iolatos. 83. 9.
 ifa. 164. 9.
 ifi. 154. 14 | 224. 23.
 ifum. 43. 2 | 122. 5.
 ifus. 15. 2.
 itant. 118. 12.
 itarent. 192. 32.
 itaverant. 175. 3.
 iro. 178. 14.
 iurus. 16. 8 | 142. 12.
 iuli. 53. 6 | 86. 22 |
118. 22.
 inultique. 177. 2.
 inultis. 120. 11.
 inultos. 111. 28.
 inultum. 151. 20.
 inultus. 196. 6.
 invocat. 213. 20.
 inurere. 233. 3.
 inusitata. 231. 5, 6.
 inutilis. 229. 27.
 joca. 142. 14.
 jocum. 21. 12.
 Jovem. 151. 26 | 183. 5.
 Jovis. 200. 14 | 202. 11 |
 205. 7.
 ipfis. 51. 17 | 148. 25.
Gr.
 ipfius. 25. 10 | 89. 8.
Gr.
 ipfo. 91. 17 | 155. 13.
Gr.
 ipforum. 190. 4.
 ipfos. 7. 13 | 17. 9 | 44. 8.
Gr.
 ipsum. 38. 11 | 64. 8 | 66.
 18, *Gr.*
 ipsumque. 84. 11 | 136. 4.
 ira. 25. 4 | 40. 2, 6 | 67. 2.
Gr.
 iracundia. 41. 10, 14.
 iræ. 40. 18 | 91. 23 | 208.
 14.
 iram. 68. 2 | 82. 23 | 121. 19 |
 173. 18.
 irafci. 41. 14.
 irati. 47. 17.
 ire. 6. 19 | 52. 11 | 87. 3.
Gr.
 irent. 30. 1 | 218. 13.
 iretur. 199. 23.
 iri. 155. 3.
 irritamenta. 137. 4.
 irritare. 163. 17.
 irrumperere. 82. 26.
 irrumperent. 39. 15.
 irrumpir. 111. 15.
 irrupere. 67. 17 | 95. 15.
 ifdem. 82. 13.
 ifque. 39. 22 | 156. 6.
 iffe. 80. 24.
 ifta. 33. 4 | 45. 4 | 47. 9.
Gr.
 iftam. 226. 10 | 227. 7.
 ifte. 160. 12.
 iftis. 167. 8.
 iftius. 229. 24.
 ifto. 184. 1 | 234. 18.
- Italia. 13. 17 | 84. 2, 3, 11,
Gr.
 Italiz. 61. 12, 16 | 177. 29 |
 197. 15.
 Italianam. 20. 22 | 46. 11,
Gr.
 Italica. 198. 27.
 Italici. 83. 8, 14 | 103. 9.
 Italicis. 118. 24.
 Italicos. 97. 10.
 ite. 73. 6.
 iter. 3. 12 | 16. 12 | 51. 2, 16,
Gr.
 itinera. 93. 3 | 123. 8 | 136.
 1.
 itinere. 27. 12 | 32. 9 | 36.
 15, *Gr. alibi.*
 itineri. 107. 11.
 itineribus. 39. 11 | 51. 12,
Gr.
 itineris. 119. 7 | 140. 4, 18,
Gr.
 itum. 61. 10.
 iturum. 39. 24 | 152. 7.
 iubebat. 91. 22 | 210. 23.
 iubent. 42. 14.
 iubere. 22. 4.
 iuberentur. 208. 6.
 iubet. 36. 6, 12, 15 | 50. 6,
Gr. alibi plur.
 jucundior. 226. 14.
 jucundiora. 134. 5.
 judicandis. 230. 19.
 judicandum. 215. 21.
 judicant. 221. 3.
 judicare. 221. 3.
 judicat. 29. 13.
 judicatus. 35. 8.
 judicaverat. 39. 18.
 judicaverit. 220. 27.
 judices. 221. 2 | 232. 24.
 judicia. 18. 1 | 45. 2 | 89. 14,
Gr.
 judiciis. 11. 20 | 32. 1 | 217.
 16 | 223. 24.
 iudicio. 38. 16 | 210. 19 |
 225. 25.
 iudiciorum. 221. 4.
 iudicis. 232. 22.
 iudicium. 11. 21 | 23. 6,
Gr.
 iudiciumque. 163. 6.
 juvère. 176. 8.
 jugi. 137. 1.
 jugis. 200. 19.
 jugulandi. 43. 13.
 jugulare. 13. 12.

jugulari. 43. 7.
 jugum. 96. 2 | 104. 13.
 Jugurtha. 61. 8 | 63. 1, 7.
Et alibi frequent.
 Jugurthæ. 62. 13 | 63. 21,
Et c.
 Jugurtham. 62. 20 | 63. 15,
Et c.
 Jugurthamque. 62. 4.
 Jugurthini. 80. 3 | 140. 23 |
 125. 5 | 145. 26.
 Jugurthino. 78. 11.
 Julium. 22. 1.
 jumenta. 123. 25, 32 | 137.
 23 | 193. 1.
 jumentum. 101. 26.
 jun. 14. 2.
 Junius. 39. 19.
 Jupiter. 228. 5.
 jura. 31. 13 | 89. 14 | 158. 20,
Et c.
 jurat. 153. 12.
 juravisset. 160. 16.
 jure. 40. 16 | 70. 5 | 80. 25,
Et c.
 jurgia. 8. 12.
 jurgiis. 83. 18.
 jurgio. 25. 3.
 juris. 89. 2 | 179. 13.
 jus. 8. 11 | 12. 13 | 17. 10,
Et c.
 jusjurandum. 19. 15 | 34.
 24.
 iussa. 81. 12 | 183. 4 | 200.
 30.
 iusserit. 35. 9 | 97. 12.
 iussi. 67. 21 | 109. 10.
 iussis. 89. 9.
 iussissetis. 70. 8.
 iussistis. 130. 18 | 131. 3.
 iussit. 32. 10 | 43. 7 | 48. 2 |
 123. 2 | 129. 1.
 iussu. 23. 7 | 137. 9 | 155. 1 |
 169. 33.
 iussum. 114. 14.
 iussus. 36. 17 | 37. 19 | 92. 8,
Et c.
 iusta. 66. 7.
 iustas. 231. 23.
 iustissimo. 9. 10.
 iustissima. 211. 7.
 iustitia. 8. 22.
 iustus. 229. 11.
 iustos. 191. 15 | 204. 14.
 iustum. 46. 23.
 juvantibus. 92. 3 | 134. 19 |
 163. 14.

juvat. 134. 2.
 juvaturum. 103. 13.
 juvenibus. 205. 13.
 juvenus. 7. 8 | 14. 14 | 30.
 18 | 159. 8 | 214. 11.
 juventute. 214. 2.
 juventutem. 5. 14 | 10. 9 |
 11. 12 | 12. 8 | 13. 7.
 juventuti. 213. 14.
 juxta. 3. 9 | 31. 1 | 43. 4,
Et c.
 juxtaque. 191. 12.

K.

KAL. 14. 2 | 23. 10.
 Kalendis. 15. 15 |
 156. 6.
 Keis. 206. 18.

L.

LAbefactatis. 163. 2.
 laborandum. 224. 11.
 laborantibus. 55. 1 | 107. 10 |
 110. 8 | 144. 5.
 laborare. 49. 17 | 101. 9 |
 142. 14.
 labore. 3. 2 | 8. 22 | 22. 6,
Et c.
 laborem. 7. 9 | 70. 17 | 119.
 9, *Et c.*
 labores. 8. 25 | 104. 18,
Et c.
 labori. 30. 19 | 59. 17 | 131.
 18.
 laboribus. 132. 22 | 139. 12,
Et c.
 laboris. 28. 6 | 103. 3 | 223.
 6.
 laborum. 75. 13 | 84. 18.
 labos. 7. 11 | 145. 25 | 183.
 14 | 196. 15 | 222. 8.
 Lacedæmonii. 2. 12 | 42. 23,
 lacerant. 185. 2.
 lacerari. 164. 24.
 laceratur. 166. 5.
 laceraverat. 11. 18.
 lacerent. 132. 12.
 lacerum. 208. 11.
 laceffimus. 207. 9.
 laceffitus. 25. 3.

laceffiverunt. 189. 19.
 lachrymas. 128. 12.
 lacrumans. 111. 27 | 114.
 121. 15 | 152. 1.
 lactæ. 137. 3.
 Lacta. 14. 9.
 Læcam. 22. 8.
 lædere. 129. 3 | 132. 14 | 14.
 17.
 lædis. 228. 14.
 læta. 109. 16 | 211. 14.
 lætabarur. 36. 2 | 200. 1.
 lætam. 55. 20.
 lætandum. 72. 11.
 læta-i. 43. 3 | 144. 19.
 lætati. 119. 19.
 læte. 171. 3, 5.
 læti. 70. 7 | 108. 2 | 155. 1.
 192. 32.
 lætissimis. 135. 21.
 lætitia. 24. 4 | 36. 2 | 56.
 112. 19 | 147. 15.
 lætitiae. 43. 5, 12.
 læticiam. 37. 12 | 97. 15.
 lætor. 153. 16.
 lætos. 112. 23.
 lætus. 62. 13 | 129. 10 | 154.
 21 | 174. 1.
 leva. 172. 20.
 levam. 50. 9.
 Laletaniam. 177. 23.
 laminis. 200. 26.
 lanceas. 50. 23.
 languentibus. 34. 20.
 languere. 46. 17.
 languidi. 107. 26.
 languidis. 106. 17.
 languidos. 180. 11.
 languorem. 232. 30.
 laniata. 193. 2.
 laniatum. 204. 34.
 laniique. 159. 17.
 lapideis. 50. 10.
 lapides. 113. 2.
 lapidibus. 111. 6 | 139. 8.
 lapsum. 150. 7.
 lapsus. 217. 13 | 232. 21.
 laqueis. 140. 17.
 laqueo. 50. 13.
 larem. 18. 11.
 largiantur. 46. 3.
 largiri. 20. 10 | 45. 18 | 64.
 5.
 largitio. 4. 8 | 149. 6.
 largitione. 73. 9.
 largitionem. 74. 2.

largitionib

VOCABULORUM.

- agitionibus. 30. 19 | 164.
 13 | 214. 10 | 226. 2.
 agitor. 142. 5.
 agiundo. 31. 9 | 49. 15 |
 68. 5.
 agius. 13. 16.
 agis. 137. 14.
 agivia. 24. 5 | 97. 1 | 98.
 1.
 agiviam. 118. 9.
 ague. 107. 24.
 agitudinem. 11. 11 | 105. 14.
 agudo. 119. 19.
 2. 206. 28.
 2. 61. 20 | 102. 23.
 ara. 201. 17.
 are. 70. 6 | 105. 5 | 119.
 12. &c.
 aribus. 55. 7 | 77. 2 | 106.
 1 | 193. 11 | 211. 12.
 aris. 176. 10.
 aril. 161. 9 | 202. 10.
 arne. 146. 17.
 arini. 97. 10.
 arinis. 21. 5 | 141. 23.
 arino. 96. 11.
 arinum. 99. 6 | 100. 17.
 ario. 119. 23 | 129. 7 | 141.
 17.
 aror. 172. 2.
 arudinem. 75. 10.
 arus. 107. 11 | 109. 25.
 1. 157. 4.
 ar. 165. 4.
 arcinia. 61. 2.
 arciniis. 172. 19.
 arcinio. 143. 14.
 arones. 22. 21 | 54. 8 | 191.
 1.
 aronibus. 149. 1 | 192. 8.
 aronom. 174. 8.
 arum. 128. 17.
 1. 4. 6 | 103. 1.
 arabat. 43. 8.
 arabatur. 49. 17.
 arampus. 46. 25.
 arando. 59. 15 | 209. 7 |
 16. 17.
 arant. 48. 20.
 arantur. 3. 15 | 221. 11.
 are. 19. 11 | 145. 19.
 arari. 8. 10.
 aras. 228. 14.
 arat. 108. 7 | 205. 1.
 aratum. 64. 2 | 186. 27.
 aravit. 12. 14.
 ar. 209. 8.
 laudes. 231. 32.
 laudibus. 73. 17.
 laudis. 7. 16.
 laurea. 228. 1.
 laus. 134. 20 | 212. 12.
 laxiore. 116. 10 | 186. 26.
 laxitate. 191. 22.
 laxius. 135. 20.
 lecto. 121. 4.
 lectos. 39. 14 | 53. 15.
 legantur. 80. 12 | 82. 15.
 legat. 84. 13.
 legati. 35. 16 | 68. 6, 11,
 &c.
 legatione. 148. 15.
 legationibus. 97. 4.
 legationis. 74. 7.
 legatis. 33. 11, 19 | 35. 19,
 &c.
 legato. 54. 4 | 135. 8 | 200.
 23.
 legatorum. 48. 15 | 73. 15,
 &c.
 legatos. 26. 4 | 32. 14, 19,
 &c.
 legatum. 97. 14 | 105. 11,
 &c.
 legatus. 34. 4 | 54. 10,
 &c.
 lege. 25. 1 | 26. 10 | 76. 4,
 &c.
 legem. 42. 16 | 117. 16 |
 172. 9 | 187. 15.
 legendo. 222. 19.
 legenti. 48. 22.
 legere. 131. 5, 8.
 leges. 42. 13 | 44. 2 | 88. 3,
 &c.
 legi. 221. 2.
 legibus. 6. 10 | 8. 12 | 15. 8,
 &c.
 legionarias. 106. 18.
 legionem. 119. 4.
 legiones. 25. 18 | 50. 18, 20,
 &c.
 legionibus. 48. 26 | 51. 14,
 &c.
 legionis. 95. 14.
 legionum. 103. 2 | 145. 1.
 legis. 27. 6 | 200. 5 | 226.
 24.
 legitimos. 15. 10.
 legitimum. 6. 22.
 legum. 125. 18 | 166. 4.
 legundi. 139. 18.
 leniebant. 83. 19.
 lenire. 137. 19.
 leniri. 20. 2.
 lenita. 188. 3.
 leniter. 154. 15.
 lenitur. 67. 4.
 leniunda. 38. 1.
 lenius. 112. 27 | 140. 16.
 lenones. 159. 17.
 Lentuli. 39. 11 | 40. 17 | 48.
 5 | 52. 5.
 Lentulo. 25. 20 | 34. 23 |
 37. 7 | 46. 14 | 51. 9.
 Lentulum. 36. 7, 10, 22 |
 50. 7.
 Lentulus. 14. 7 | 32. 10 | 34.
 5, 27, &c.
 leonem. 62. 11.
 Lepidani. 186. 23.
 Lepidi. 165. 11 | 167. 1.
 Lepido. 15. 7 | 157. 1 | 164. 9 |
 167. 21 | 168. 5 | 169. 7.
 Lepidum. 165. 2.
 Lepidus. 165. 4 | 168. 13 |
 169. 5, 11.
 lepos. 21. 13.
 Leptasta. 173. 20.
 Lepti. 124. 28.
 Leptim. 78. 1.
 Leptis. 78. 6.
 Leptitani. 125. 4.
 Leptitanorum. 125. 22.
 liber. 5. 7 | 46. 23.
 libera. 183. 2 | 219. 21 | 223.
 16.
 liberales. 7. 16 | 46. 1.
 liberalibus. 188. 3.
 Liberalis. 204. 20.
 liberalitas. 29. 2 | 45. 18.
 liberalitate. 39. 1.
 liberaliter. 9. 23 | 149. 4.
 liberaret. 33. 7.
 libere. 160. 8 | 219. 2.
 liberi. 90. 3 | 98. 11 | 218.
 10.
 libers. 21. 4 | 37. 6 | 54. 8,
 &c.
 liberisque. 102. 11 | 114. 1.
 liberius. 61. 6.
 liberiusque. 213. 12.
 libero. 23. 20 | 141. 20 | 223.
 22.
 liberorum. 80. 21 | 212. 4.
 liberorumque. 62. 18 | 103.
 15.
 liberos. 24. 10 | 29. 8 | 41.
 2, &c.
 libertas. 18. 17 | 45. 7 | 160.
 11, &c.
 X 2 libertate.

I N D E X

- libertate. 7. 7 | 52. 18 | 86.
 Œc.
 libertatem. 6. 19 | 17. 10.
 Œc.
 libertati. 96. 7 | 182. 3.
 libertatis. 6. 25 | 31. 2.
 Œc.
 liberti. 39. 10.
 libertis. 54. 1.
 libertos. 39. 14.
 liberum. 6. 11 | 26. 11.
 libet. 82. 8 | 227. 25 | 232.
 29.
 libidine. 223. 9.
 libido. 224. 4.
 libris. 36. 23 | 75. 18.
 libuit. 224. 4.
 Libyes. 76. 2 | 77. 3, 6, 12.
 Libys. 136. 18.
 liceat. 162. 9.
 liceatne. 188. 18.
 licebat. 11. 6 | 133. 15.
 licentia. 41. 9, 13 | 43. 3.
 Œc.
 licentiam. 7. 3 | 10. 16.
 Œc.
 licentius. 152. 20 | 213. 12.
 licentiusque. 135. 20.
 licere. 128. 25.
 liceret. 29. 13 | 148. 14 |
 188. 20.
 licet. 3. 14 | 28. 5 | 71. 12.
 Œc.
 Licinium. 15. 1.
 licitor. 67. 11.
 licuerit. 72. 4.
 licuerunt. 218. 4.
 licuisset. 32. 6.
 licuit. 26. 10 | 52. 20.
 lignea. 123. 28.
 Ligure. 140. 5.
 Ligure. 173. 14.
 Liguri. 140. 10.
 Ligurum. 95. 12 | 125. 9 |
 145. 16.
 Ligus. 139. 15, 24 | 140.
 16, 25 | 173. 9, 10 | 201. 16.
 Limetanus. 97. 2.
 limosa. 94. 18.
 limum. 125. 16.
 lingua. 6. 12 | 9. 6 | 11. 22.
 Œc.
 linguæ. 182. 10 | 228. 1 | 229.
 22.
 linguam. 128. 13.
 lintea. 200. 26.
 literæ. 81. 12 | 121. 4.
- literas. 23. 8 | 27. 13, 17.
 Œc.
 literis. 21. 5 | 36. 14, 15.
 Œc.
 litibus. 227. 4.
 litora. 173. 8, 11 | 202. 23.
 Livio. 219. 26 | 220. 1.
 Livius. 205. 22.
 lixæ. 101. 15, 25.
 loca. 9. 23 | 22. 3, 10.
 Œc.
 locare. 145. 23.
 locar. 54. 6 | 105. 7.
 locata. 151. 5.
 locatæ. 203. 31.
 locati. 112. 9.
 locatus. 171. 7.
 locaverant. 204. 9.
 locaverat. 128. 1 | 137. 14 |
 145. 17.
 loci. 35. 16 | 53. 5 | 67. 20.
 Œc.
 locis. 7. 18 | 20. 22 | 51. 19.
 Œc.
 loco. 8. 19 | 20. 4 | 24. 6.
 Œc.
 locoque. 192. 18.
 locorum. 103. 4 | 115. 9.
 Œc.
 locos. 76. 10 | 86. 5.
 Œc.
 locum. 42. 10 | 50. 12 | 53. 10.
 Œc.
 locumque. 123. 31.
 locupletem. 129. 13.
 locupletes. 138. 14.
 locupletior. 231. 14.
 locupletissimis. 159. 6.
 locupletium. 19. 4.
 locus. 7. 12 | 48. 9 | 50. 8.
 Œc.
 locutum. 66. 5 | 68. 13.
 locuturum. 153. 5.
 locutus. 39. 26 | 64. 8.
 Œc.
 longa. 201. 8.
 longam. 2. 3.
 longe. 27. 17 | 44. 15.
 Œc.
 longinqua. 203. 17.
 Longinus. 14. 8.
 longissimo. 203. 34.
 longius. 7. 19 | 22. 25 | 144.
 17 | 204. 27.
 loquar. 48. 8 | 134. 10.
 loquax. 199. 8 | 222. 7.
 loquendi. 73. 9.
- loqui. 62. 12 | 116.
 Œc.
 loquitur. 206. 31.
 lubebat. 101. 14.
 lubet. 73. 4 | 133. 1.
 Œc.
 lubidine. 8. 1 | 18. 1.
 Œc.
 lubidinem. 2. 13 | 7. 1.
 Œc.
 lubidines. 214. 2.
 lubidinl. 40. 3 | 45. 1.
 Œc.
 lubidinibus. 11. 13.
 lubidinis. 115. 1 | 207. 1.
 lubidinosæ. 43. 4.
 lubido. 3. 3 | 5. 20 | 11.
 Œc.
 lubuerat. 96. 4.
 lubuit. 48. 24.
 Lucano. 176. 17.
 lucet. 199. 15.
 lucis. 137. 25.
 luctu. 41. 5 | 42. 8 | 71. 1.
 138. 18.
 luctuosam. 53. 8.
 luctus. 56. 4 | 167. 6 | 21.
 11.
 luculentam. 25. 5.
 Lucullo. 205. 18.
 Lucullum. 174. 7 | 190. 1.
 207. 28.
 Lucullus. 94. 9 | 181. 8.
 193. 13.
 ludibrio. 11. 5 | 18. 1.
 Œc.
 ludificare. 94. 3.
 ludificati. 106. 2.
 ludum. 118. 9.
 lugubribus. 196. 3.
 lumen. 132. 4 | 204. 1.
 lumine. 80. 3 | 192. 16.
 Lurda. 173. 29.
 Lusitanæ. 203. 30.
 Lusitanis. 170. 16.
 Lutatiorum. 160. 9.
 Lutulentulus. 229. 20.
 Lux. 144. 24.
 luxo. 204. 12.
 luxu. 11. 11 | 49. 4 | 62. 1.
 Œc.
 luxum. 58. 15.
 luxuria. 6. 3 | 10. 9 | 21. 1.
 Œc.
 luxuriæ. 20. 27 | 21. 1.
 Œc.
 luxuriæque. 101. 19.
 luxu.

VOCABULORUM.

M.

miam. 46. 24.
 miose. 9. 22.
 mioso. 142. 1.
 mioniam. 193. 14.
 mize. 201. 20.
 mici. 206. 30.

 M.
 Macedonia. 92. 22 | 173.
 4 | 197. 15.
 macedoniam. 205. 5.
 macedonico. 40. 8.
 macedonicum. 158. 4.
 macedonum. 189. 3.
 machinabantur. 16. 3.
 machinato. 174. 7.
 machinationibus. 139. 6.
 machinato. 175. 7.
 machinatum. 38. 8.
 machinis. 80. 9.
 machinati. 218. 8.
 maculas. 233. 3.
 madore. 176. 22.
 macenas. 187. 10.
 magis. 1. 5 | 2. 6 | 5. 6, 22,
 & alibi plur.
 magisque. 5. 22 | 6. 21 | 7.
 4, 9, &c.
 magistratibus. 162. 16,
 &c.
 magistratu. 32. 2 | 37. 5 | 115.
 7 | 221. 1.
 magistratui. 23. 4.
 magistratum. 60. 2 | 94.
 10, &c.
 magistratus. 19. 4 | 24. 3,
 &c.
 magistratuum. 27. 2 | 33. 1,
 &c.
 magna. 3. 12 | 4. 3 | 5. 12 |
 8. 4 | 14. 1, 4, & alibi
 frequenter.
 magnaque. 36. 12.
 magnæ. 43. 9 | 51. 6 | 58. 8,
 &c.
 magnam. 39. 5 | 44. 4,
 &c.
 magnamque. 7. 15 | 216. 7.
 magnas. 34. 19 | 51. 4 | 100.
 3, &c.
 magni. 8. 22 | 71. 17 | 125.
 26 | 191. 20.
 magnifica. 18. 19 | 40. 9 |
 61. 4 | 129. 4.

magnificæque. 8. 2.
 magnificè. 14. 15 | 40. 22,
 &c.
 magnifici. 8. 14.
 magnificum. 45. 15 | 109.
 13.
 magnis. 17. 3 | 22. 23,
 &c.
 magnisque. 94. 14 | 114.
 21.
 magnitudine. 20. 3 | 24. 8,
 &c.
 magnitudinem. 26. 13 | 61.
 16, &c.
 magnitudinis. 58. 1.
 magnitudo. 40. 20 | 49.
 11.
 magno. 26. 3 | 41. 11 | 51.
 19, &c.
 magnoque. 144. 21.
 magnos. 46. 22.
 magnum. 2. 5 | 15. 3 | 49.
 19, &c.
 magnus. 48. 21 | 49. 7, 12,
 &c.
 majestas. 88. 3.
 majestatem. 73. 6 | 82. 8.
 majestatis. 69. 20 | 89.
 2.
 major. 33. 9 | 44. 5 | 46.
 21, &c.
 majora. 13. 10 | 136. 16.
 majore. 42. 17 | 110. 24,
 &c.
 majorem. 216. 15 | 232. 7.
 majores. 10. 14 | 26. 12 | 33.
 15, & alibi.
 majoresque. 211. 18.
 majoribus. 60. 14 | 69. 22,
 & alibi.
 majorum. 6. 5 | 9. 22 | 25.
 10 | 26. 10 | 48. 18,
 & alibi.
 majus. 57. 3 | 80. 18 | 89.
 4.
 majusque. 60. 5.
 mala. 5. 4 | 6. 3 | 13. 8,
 & alibi.
 malaque. 17. 6.
 malæ. 196. 15.
 malam. 110. 16.
 malarum. 4. 9 | 45. 19 | 97.
 21.
 malasque. 214. 1.
 male. 40. 6 | 45. 11,
 &c.
 malebant. 8. 21 | 15. 1 | 31.

5 | 43. 24.
 malebat. 8. 10 | 59. 2 | 92.
 22.
 maledicendo. 225. 27.
 maledicere. 141. 5.
 maledictis. 228. 15.
 maledicta. 234. 12.
 maledicta. 25. 12 | 225. 24.
 maledictis. 19. 10 | 132. 12 |
 210. 20.
 malefaciendi. 202. 20.
 malefaciendo. 218. 12.
 malefaciendum. 197. 3.
 malefici. 75. 15.
 maleficia. 44. 19.
 maleficiis. 230. 19.
 mali. 7. 6 | 15. 13 | 46. 10,
 &c.
 maleficii. 90. 16.
 malique. 118. 22.
 malis. 4. 10 | 9. 16 | 18. 13,
 & alibi.
 malisque. 212. 18.
 malit. 81. 17 | 91. 14.
 malitia. 80. 20 | 219. 28 |
 221. 12.
 malitis. 90. 13.
 malivolentia. 4. 2 | 10. 9.
 malle. 126. 16 | 185. 6.
 malles. 147. 16.
 mallet. 121. 3 | 128. 5.
 Malliana. 25. 20.
 Mallii. 22. 26.
 Mallium. 20. 23 | 21. 25 |
 22. 9 | 23. 9 | 29. 11, 12 |
 53. 17.
 Mallius. 22. 19 | 26. 4 | 50.
 18 | 55. 7.
 malo. 5. 13 | 22. 24,
 &c.
 malorum. 9. 2 | 38. 10.
 malos. 91. 18 | 30. 8 | 43.
 4, &c.
 malosque. 224. 25.
 maluerint. 131. 14.
 maluit. 217. 13 | 218. 6.
 malum. 30. 20 | 31. 5 | 115.
 17, &c.
 malumque. 223. 11.
 malunt. 160. 7.
 malus. 13. 13 | 90. 17 | 221.
 13 | 222. 2.
 Mamerci. 164. 1.
 Mamercio. 181. 6.
 Mamiliam. 117. 16.
 Mamiliana. 97. 16.
 Mamilius. 97. 2.

manare.

VOCABULORUM.

ammet. 132. 6.
 amcum. 28. 5 | 44. 16,
Gr.
 amderi. 96. 17 | 213. 19.
 amedi. 76. 8.
 amedia. 98. 5 | 104. 4 | 152.
 6 | 180. 12.
 amedio. 16. 17 | 102. 4,
Gr.
 amediocrem. 63. 21.
 amediocres. 62. 18.
 amediocri. 138. 23.
 amediocrique. 210. 10.
 amediocria. 236. 14.
 amediocris. 217. 24.
 amediocriter. 221. 20.
 amedios. 55. 5, 14.
 amedis. 77. 2, 7.
 amedirata. 215. 23.
 amedium. 171. 12 | 192. 4,
Gr.
 amedius. 28. 4 | 66. 11 | 187.
 10.
 ameherecle. 48. 9.
 amehercule. 134. 13 | 167.
 18.
 ameliore. 215. 25 | 230. 21.
 ameliores. 66. 4 | 67. 25 |
 168. 12.
 amelioribus. 104. 16.
 amelius. 58. 16 | 78. 3 | 128.
 8, *Gr.*
 ameliusque. 180. 2.
 amembrum. 222. 4.
 amemer. 59. 15 | 130. 8.
 ameminere. 41. 17.
 ameminerint. 54. 7.
 amemineris. 35. 6.
 amemineritis. 52. 13.
 ameminisse. 109. 18.
 ameminit. 205. 21 | 207. 12.
 amemii. 86. 14.
 amemio. 91. 11.
 amemius. 83. 19 | 86. 9 |
 91. 1, 21 | 98. 7.
 amemor. 55. 9 | 150. 9.
 amemorabant. 135. 3.
 amemorabatur. 136. 18.
 amemorabile. 5. 9 | 125. 23.
 amemorandi. 40. 5.
 amemorando. 132. 2.
 amemorantur. 46. 5.
 amemorare. 7. 17 | 125. 24.
 amemorat. 92. 3.
 amemorata. 196. 22.
 amemoratu. 6. 13 | 7. 7 | 97.
 11.
 amet.

memoravi. 6. 2 | 16. 18,
Gr.
 memoravimus. 82. 17 | 84.
 16 | 91. 19 | 97. 15.
 memorem. 11. 3 | 96. 1 | 222.
 1.
 memorent. 221. 19.
 memorentur. 205. 14.
 memores. 4. 3 | 13. 16,
Gr.
 memoria. 5. 6 | 26. 13,
Gr.
 memoriae. 230. 8.
 memoriam. 2. 3 | 133. 16,
Gr.
 mene. 131. 14.
 mens. 30. 4 | 44. 15 | 218.
 19.
 mensarum. 234. 13.
 mensae. 94. 13 | 195. 9 |
 206. 5.
 menssem. 81. 17.
 menstrua. 192. 17.
 mente. 17. 7 | 37. 11 | 117. 1 |
 224. 22.
 mentem. 13. 5 | 138. 15.
 mentibus. 90. 5 | 97. 26.
 mentiri. 230. 28, 31.
 mentitus. 38. 7 | 229. 13 |
 230. 24.
 ineorum. 69. 7 | 71. 12 | 132.
 19.
 meos. 153. 24 | 196. 20.
 mercari. 12. 6 | 101. 19 |
 103. 8.
 mercatoribus. 101. 17.
 mercatus. 162. 3.
 mercede. 30. 18 | 91. 19,
Gr.
 mercedem. 160. 7 | 161. 11,
Gr.
 mercenarium. 231. 22.
 mercenarius. 227. 13.
 merces. 19. 1 | 33. 14 | 214.
 9.
 mereantur. 203. 25.
 mereatis. 194. 3.
 merenti. 114. 2.
 merentis. 145. 19.
 meridie. 103. 27.
 merita. 64. 11 | 159. 5 | 167.
 14.
 meriti. 149. 4.
 merito. 42. 19 | 43. 3, 9,
Gr.
 meritos. 108. 6.
 meruerit. 250. 11.

Mesopotameni. 207. 12.
 Mesopotamia. 191. 21 | 204.
 29.
 merabatur. 151. 15.
 Metelli. 103. 19, 25 | 105.
 18 | 109. 11 | 121. 1, 2 |
 128. 31 | 169. 33 | 178. 11 |
 230. 2.
 Metello. 102. 12 | 103. 15 |
 106. 27 | 109. 15 | 110. 2 |
 114. 23 | 115. 15 | 119. 22 |
 122. 6 | 123. 2, 21, 30 |
 124. 9 | 175. 17 | 199. 11 |
 201. 8.
 Metelloque. 100. 9 | 125.
 7.
 Metellum. 101. 21 | 109. 6 |
 110. 10 | 116. 8 | 117. 13 |
 119. 14 | 122. 11 | 124. 28 |
 127. 3.
 Metellus. 23. 13, 17 | 34. 3 |
 51. 14 | 100. 8 | 101. 6 |
 102. 8, 22 | 103. 6 | 104.
 22 | 105. 20 | 106. 17 | 107.
 24 | 108. 5, 17 | 111. 1,
 22 | 112. 3 | 113. 6 | 114.
 8 | 117. 1 | 118. 3 | 119. 1 |
 122. 2 | 123. 12 | 124. 16 |
 128. 1 | 135. 9, 21 | 136.
 26 | 170. 27 | 174. 32 | 175.
 19, 21 | 176. 6.
 metiri. 24. 8.
 μέτρον. 206. 18.
 Metrophanem. 178. 29.
 metu. 5. 7 | 6. 17 | 8. 20,
Gr.
 metuebat. 83. 4.
 metuendum. 164. 13 | 211.
 10.
 metuendus. 79. 13.
 metuens. 79. 13 | 148. 16.
 metuentes. 97. 8 | 137. 28.
 metuenti. 113. 21.
 metuerant. 124. 27.
 metuere. 88. 16 | 121. 22,
Gr.
 metuit. 46. 13 | 166. 6.
 metum. 88. 14 | 94. 2,
Gr.
 metus. 42. 4 | 67. 23,
Gr.
 metusque. 120. 13.
 metuunt. 126. 15.
 meum. 25. 15 | 59. 15,
Gr.
 meus. 68. 14 | 69. 23.
 Mecipia. 62. 2, 12 | 63. 3,
 22,

I N D E X

22, *Occ.*
Meciplaz. 64. 9 | 67. 23 |
 81. 18.
Micipsam. 66. 16 | 154. 2.
Mida. 205. 8.
Miles. 101. 25 | 102. 6 | 139.
 15 | 202. 19.
militabat. 116. 6.
militando. 131. 9.
militare. 104. 19 | 180. 3.
militatem. 200. 29.
militares. 35. 15.
militari. 101. 14.
militaria. 43. 21 | 105. 3.
Occ.
militaribus. 7. 10 | 50. 22.
militaris. 2. 6 | 54. 9 | 61.
 19, *Occ.*
milite. 18. 20 | 202. 19.
milites. 10. 4 | 13. 15 | 51.
 25, *Occ.*
militia. 98. 9 | 129. 7, 11,
Occ.
militia. 100. 14 | 103. 4.
Occ.
militiaque. 6. 5, 18 | 8. 10,
Occ.
militiam. 7. 9 | 130. 3.
Occ.
militibus. 30. 15 | 53. 11, 16,
Occ.
militibusque. 143. 2.
militis. 55. 3.
militum. 10. 1 | 50. 19,
Occ. alibi.
mille. 119. 8 | 150. 19.
millia. 103. 27 | 114. 12 |
 202. 23.
millibus. 50. 21 | 189. 6 |
 193. 9.
millium. 105. 19 | 123. 22,
Occ.
min. 83. 6.
minari. 20. 10 | 141. 7.
Minerva. 228. 4.
minime. 7. 3 | 229. 13 | 231.
 4.
minimis. 229. 18.
minimo. 229. 13.
ministeria. 188. 5.
ministri. 83. 17.
ministris. 92. 4 | 198. 29.
ministerium. 67. 12.
minitando. 104. 21.
minitarentur. 39. 9.
minitari. 110. 3 | 210. 24.
Minoc. 205. 4.

Minols. 173. 18.
minor. 11. 8 | 20. 6 | 231.
 12.
minore. 42. 16 | 108. 19 |
 197. 17.
minorem. 192. 9.
minores. 8. 3 | 24. 3 | 41. 16 |
 46. 12.
minoris. 91. 14.
Minucio. 92. 18, 22.
minuebatur. 20. 21 | 79.
 23.
minuendae. 77. 15.
minueris. 220. 11.
minuitur. 9. 17.
minuma. 8. 11 | 41. 13.
minume. 41. 14 | 44. 8,
Occ.
minumi. 222. 15.
minumis. 221. 6.
minumum. 62. 12 | 147.
 22.
minumus. 66. 9.
minus. 3. 5 | 13. 11 | 20. 9,
Occ.
mirabilem. 216. 15.
mirabilia. 114. 25.
mirandum. 30. 21 | 222. 17 |
 226. 11.
mirari. 10. 3 | 115. 18 | 160.
 8 | 181. 3.
miratur. 231. 5.
mirre. 163. 2.
mirum. 47. 1 | 231. 4, 22,
 29.
miscendo. 147. 17.
miscere. 8. 25 | 67. 19.
misceret. 128. 27.
misceri. 3. 1 | 188. 23 | 219.
 20.
miscuere. 76. 14.
miserabile. 29. 17 | 107.
 29.
miserabili. 91. 16.
miserabilis. 106. 11.
miseram. 18. 3, 15 | 227.
 18.
miserandam. 69. 18.
miserando. 81. 10.
miserant. 125. 5 | 178. 30.
miserantem. 113. 23.
miserari. 24. 10.
miserat. 67. 27 | 84. 8 | 127.
 12 | 136. 9 | 173. 21.
miserati. 41. 1.
miserationem. 160. 15.
misere. 68. 8 | 187. 13.

miseramini. 47. 7.
miserentur. 33. 5.
misereri. 71. 13 | 128. 1.
miseri. 26. 8.
miserea. 82. 4 | 160. 3.
miseriaque. 9. 1.
miseriam. 47. 10.
miseriarum. 69. 6 | 72. 9.
miserias. 72. 5 | 138. 18 | 144.
 28 | 171. 24.
misericordes. 46. 2.
misericordia. 27. 10 | 40.
 47. 9 | 49. 13 | 107.
 20.
misericordiam. 45. 17 | 91.
 13.
misericordiane. 118. 25.
miseriis. 4. 12 | 33. 2.
Occ.
miserint. 104. 13.
miseris. 27. 5 | 49. 16 | 107.
 21.
miseriti. 26. 12.
misero. 73. 6 | 196. 18.
miserorum. 28. 7 | 161. 12.
 218. 9.
miseros. 202. 13.
miserruma. 177. 12.
miserrumis. 119. 10.
miserrumum. 69. 12 | 189.
 12.
miserum. 70. 1.
missi. 35. 5.
missi. 79. 20 | 108. 11,
Occ.
missa. 111. 20 | 124. 2.
missa. 122. 7.
missi. 23. 14 | 126. 8.
missionem. 115. 15.
missis. 128. 31 | 148. 12.
missitare. 94. 22.
missos. 80. 11 | 82. 21 | 197.
 17.
missum. 37. 21 | 110. 1.
Occ.
missurum. 80. 26 | 96. 1.
 148. 14.
missus. 16. 7 | 31. 18 | 107.
 11 | 150. 14 | 153. 22.
missam. 111. 9.
मितem. 187. 7.
Mithridatem. 183. 13.
Mithridates. 165. 13 | 173.
 17 | 199. 20 | 202. 2.
Michridaticum. 30. 17.
Mithridatis. 159. 15 | 197.
 197. 14.

mittat

VOCABULORUM.

130. 21.	modo. 7. 3 13. 6 16. 2.	moram. 85. 4.
antur. 35. 14 174.	<i>& alibi frequenter.</i>	morando. 83. 4.
at. 63. 6 103. 17.	<i>Œc.</i>	moranti. 190. 9.
da. 224. 9.	modus. 31. 16.	morantibus. 171. 11.
do. 100. 17.	moenia. 6. 11 47. 7 48.	morari. 126. 13 141. 14
domum. 82. 11.	12. <i>Œc.</i>	188. 23.
te. 16. 1 103. 15.	moenibus. 80. 7 84. 10.	moras. 86. 11 103. 18 123.
et. 63. 4 125. 1 147.	<i>Œc.</i>	12 128. 4.
150. 13.	moenium. 81. 4 172. 20	morati. 146. 14.
etur. 91. 3.	192. 3.	moratus. 108. 5 124. 13
26. 4 27. 13 35. 1.	moeror. 56. 4 96. 5.	192. 1.
ur. 85. 8.	moerore. 71. 4.	morbi. 30. 3 202. 12.
87. 14.	moerori. 218. 15.	morbis. 116. 19.
doque. 177. 14.	moestus. 119. 2.	morbo. 62. 3 64. 18.
nt. 82. 20.	molem. 179. 3.	<i>Œc.</i>
atur. 114. 6.	molestissimis. 227. 26.	merbos. 117. 8.
138. 10.	moliri. 22. 3 67. 2.	morbus. 75. 14.
es. 150. 2 155. 5.	molles. 12. 4.	more. 6. 12 7. 2 23. 4.
102. 13 118. 6.	molli. 21. 12.	<i>& alibi plures.</i>
itate. 39. 7 110. 22	mollire. 91. 24.	morem. 9. 22 43. 25.
6. 11.	mollis. 201. 24.	<i>Œc.</i>
abitur. 43. 19.	molliter. 14. 16 128. 13.	mores. 6. 2 8. 11 15. 13.
randi. 217. 15.	mollitia. 47. 12 164. 15.	<i>Œc.</i>
rantur. 223. 8.	mollitiem. 120. 15 133. 10.	moreſque. 132. 15.
rari. 128. 13.	molliverant. 10. 1.	mori. 73. 5 161. 14 232.
rara. 122. 10.	mollius. 210. 6.	18.
rati. 10. 12.	monabar. 39. 17 103. 12.	moribus. 3. 4 4. 10 5.
rator. 161. 7.	monéo, 52. 12 65. 9.	10. <i>& alibi plur.</i>
ratum. 101. 23.	<i>Œc.</i>	moriebantur. 199. 3.
atur. 42. 19 226.	monere. 86. 11 112. 24.	morendum. 198. 2.
ratum. 99. 11.	<i>Œc.</i>	moriens. 68. 14.
sté. 233. 20.	monerem. 52. 4.	moritur. 66. 7.
stique. 97. 24.	monet. 44. 18 78. 4.	mors. 43. 12 184. 4 197.
stia! 31. 15 101. 4	<i>Œc.</i>	8. 21 225. 18.
13.	monitorem. 131. 2.	mortalem. 138. 14.
stiaque. 98. 12.	monitores. 232. 4.	mortales. 3. 6 10. 14 29.
stia. 12. 7 49. 20.	monitus. 151. 12.	19. <i>Œc.</i>
stiam. 9. 20 42. 2.	mons. 103. 27 126. 1 138.	mortali. 121. 21 216. 2.
stiamque. 216. 12.	23 170. 16.	mortalibus. 58. 5 117. 15
stissimæ. 63. 9.	monte. 104. 23 105. 15	195. 5 219. 30.
sto. 21. 12 50. 1 138.	173. 29 188. 6.	mortalis. 2. 5 9. 5 27. 4.
158. 15.	montem. 104. 9 105. 19	<i>Œc.</i>
stus. 174. 4.	158. 19 192. 17.	mortalium. 6. 15 18. 7.
13. 13 45. 4. 15	montes. 11. 5 198. 20.	<i>Œc.</i>
3. 28.	montibus. 18. 9 51. 20.	morte. 46. 5 48. 3 71. 5.
ica. 198. 24.	montis. 51. 2, 12 53. 13.	<i>Œc.</i>
ice. 154. 5.	<i>Œc.</i>	mortem. 33. 2 42. 9 73.
icos. 129. 28.	montisque. 20. 10.	20. <i>Œc.</i>
icus. 115. 1.	montium. 51. 17.	mortemque. 3. 9.
ilis. 184. 2.	monuere. 147. 15.	mortis. 96. 4.
is. 5. 21 11. 14 13.	monuit. 64. 4.	mortuo. 181. 4 189.
<i>Œc.</i>	monumenta. 71. 12.	15 196. 11 232.
	mora. 32. 19 35. 18 36. 9.	18.
	<i>Œc.</i>	morum. 61. 6.
	morabatur. 107. 25.	mos. 23. 16 62. 8 97. 20.
	moræ. 94. 1.	<i>Œc.</i>
		motu. 155. 11.
		<i>Y.</i>
		motus.

I N D E X

- motus. 33. 23 | 91. 24 | 204.
 23 | 208. 18.
 movebat. 25. 1.
 movebatur. 107. 15.
 movemini. 185. 12.
 movent. 167. 1.
 moverant. 20. 5.
 movere. 18. 24 | 21. 12,
 Ec.
 moveri. 23. 12 | 82. 2 | 92.
 21 | 99. 1.
 movet. 213. 7.
 movit. 51. 17 | 157. 8.
 mox. 126. 4 | 135. 19,
 Ec.
 muliebre. 175. 1.
 muliebri. 161. 16.
 muliebria. 11. 8.
 muliebribus. 47. 14.
 mulier. 21. 4 | 173. 9, 10.
 muliere. 20. 8 | 173. 15.
 mulieres. 11. 8 | 20. 25,
 Ec.
 mulieribus. 133. 21.
 mulieris. 67. 20.
 mulierum. 169. 30 | 212. 4 |
 218. 11.
 mulio. 204. 15.
 multa. 4. 6 | 12. 11 | 16. 16,
 19, *Ec.*
 multaue. 63. 9 | 200. 7 |
 220. 18.
 multæ. 21. 13 | 59. 1 | 84.
 16 | 130. 7.
 multam. 216. 7.
 multarum. 100. 15 | 131. 1 |
 142. 4.
 multas. 122. 15.
 multato. 179. 6.
 multi. 3. 6, 15 | 14. 11,
 Ec.
 multiplex. 169. 8.
 multipliciter. 222. 28.
 multique. 142. 6 | 174. 7 |
 208. 12.
 multis. 4. 12 | 13. 8 | 17. 3,
 Ec.
 multisque. 192. 5.
 multitudine. 23. 9 | 30. 1,
 Ec.
 multitudinem. 22. 9 | 49.
 3, *Ec.*
 multitudini. 29. 13.
 multitudinis. 77. 15.
 multitudinum. 39. 13.
 multitudo. 34. 10 | 53. 4,
 Ec.
 multo. 18. 15 | 29. 17 | 46.
 20, *Ec.*
 multoque. 210. 9.
 multorum. 64. 6 | 204. 28.
 multos. 9. 5 | 19. 12 | 31. 5,
 Ec.
 multosque. 45. 9 | 84. 21.
 multum. 22. 12 | 55. 2 | 58.
 3, *Ec.*
 multumque. 140. 22 | 153.
 2.
 multus. 123. 21 | 129. 2 | 142.
 15.
 multusque. 21. 13.
 Muluca. 138. 22.
 Mulucam. 79. 2 | 154. 1.
 Mulvio. 35. 12.
 munditias. 133. 21.
 munditiis. 115. 4.
 munera. 68. 8.
 munere. 185. 14 | 219. 22.
 muneribus. 39. 2 | 68. 4 |
 79. 10 | 127. 9.
 munia. 178. 24 | 184. 1.
 municipia. 24. 1 | 44. 9 |
 46. 8 | 52. 15 | 215. 17.
 municipiis. 14. 11 | 233. 17.
 munificentia. 49. 12 | 63.
 17 | 153. 21.
 munificentiam. 149. 5 | 216.
 18.
 munificus. 149. 7.
 munimenta. 69. 2 | 144. 13 |
 176. 22.
 munimentis. 145. 23.
 munimento. 88. 13 | 105.
 21, *Ec.*
 munimentum. 103. 13 | 106.
 22.
 munire. 102. 2 | 145. 21.
 muniri. 218. 4.
 munita. 84. 15 | 108. 12,
 22, *Ec.*
 munitaque. 124. 1.
 munitæ. 113. 10.
 munitam. 25. 17.
 munitas. 7. 19.
 muniti. 136. 20 | 150. 17.
 munitionem. 95. 14.
 munitiones. 81. 10 | 192. 18.
 munitionis. 170. 6.
 munitiores. 210. 2.
 munitis. 128. 8.
 munito. 102. 23.
 munitos. 124. 7 | 143. 3.
 munitura. 110. 26 | 124.
 17.
 munitumque. 136. 17.
 munitus. 91. 20.
 muniverat. 111. 10.
 muniunt. 50. 9.
 Murena. 34. 4.
 muris. 174. 29 | 200. 20
 204. 8.
 muro. 53. 1 | 141. 5, 11.
 muros. 187. 3.
 murum. 7. 14 | 94. 17 | 111.
 6, *Ec.*
 mussantes. 164. 14.
 mussantibus. 181. 2.
 mutabant. 196. 16.
 mutandi. 76. 12.
 mutandum. 20. 18.
 mutant. 150. 3.
 mutant. 182. 4.
 mutare. 77. 5 | 101. 13, 17
 123. 9 | 128. 23 | 136. 11
 mutari. 2. 18 | 30. 8 | 130.
 20.
 mutastis. 185. 12.
 mutata. 37. 11 | 162. 14.
 mutatio. 200. 32.
 mutationes. 59. 8.
 mutato. 174. 11.
 mutatum. 104. 14.
 mutatur. 125. 17.
 mutaverant. 140. 13.
 mutaverit. 165. 6.
 mutavisse. 60. 5.
 mutavissent. 110. 22.
 mutavit. 52. 24 | 196. 10.
 Muthul. 103. 27.
 Mutinam. 171. 6.
 metuam. 20. 23 | 231. 8.
 metuum. 143. 13 | 173. 26.
 myoparonibus. 178. 27.
 myrtetis. 104. 3.
 Mylii. 205. 18.

N.

- NAbdalfa. 120. 10 | 121.
 4, 11.
 Nabdalfam. 120. 4.
 nacti. 31. 8 | 187. 12 | 192.
 32 | 193. 1.
 nactus. 173. 13.
 næ. 47. 9 | 131. 20 | 213.
 15.
 Napthas. 193. 12.
 Narbone. 202. 9.
 narrandi. 5. 10.

narrare.

VOCABULORUM.

- rare. 8. 10.
 traverim. 75. 5.
 travit. 20. 14.
 traxi. 225. 5.
 traxit. 84. 2.
 traxit. 220. 16.
 traxit. 88. 8.
 traxit. 2. 13 | 8. 23,
 &c.
 traxit. 71. 10.
 traxit. 214. 15.
 traxit. 212. 22.
 traxit. 189. 1 | 211.
 traxit. 82. 16.
 traxit. 137. 9.
 traxit. 1. 3 | 3. 12 | 7. 19 |
 8. 12 | 32. 16 | 34. 21,
 & alibi plur.
 traxit. 5. 12 | 20. 4 | 82. 5 |
 115. 2 | 116. 6.
 traxit. 192. 12 | 233. 24.
 traxit. 202. 22.
 traxit. 190. 11.
 traxit. 125. 8.
 traxit. 76. 9 | 125. 11 | 170.
 traxit. 203. 16.
 traxit. 197. 18.
 traxit. 178. 26.
 traxit. 3. 5.
 traxit. 205. 20.
 traxit. 175. 23 | 193. 2.
 traxit. 173. 13.
 traxit. 82. 19.
 traxit. 134. 27 | 222. 13.
 traxit. 76. 11 | 77. 2 |
 179. 5.
 traxit. 200. 30.
 traxit. 179. 9.
 traxit. 179. 8.
 traxit. 106. 23 | 151. 23 | 197.
 traxit. 221. 10.
 traxit. 176. 2.
 traxit. 43. 2.
 traxit. 32. 10 | 42. 14 | 48.
 traxit. 83. 15 | 201. 21.
 traxit. 87. 10.
 traxit. 13. 1.
 traxit. 43. 19.
 traxit. 102. 16 | 113.
 traxit. 19.
 traxit. 70. 21.
 traxit. 99. 10 | 123.
 traxit. 109. 18.
 traxit. 113. 16.
 necessaria. 18. 10 | 122. 14 |
 215. 19.
 necessariam. 208. 3.
 necessariis. 71. 6 | 155. 19.
 necessario. 79. 29.
 necessariorum. 148. 22.
 necessarios. 117. 13.
 necessarium. 81. 8 | 204.
 21.
 necesse. 21. 6 | 70. 23,
 &c.
 necessitatem. 161. 16.
 necessitatibus. 178. 8.
 necessitudine. 103. 22.
 necessitudinem. 27. 7 | 79.
 5 | 147. 18.
 necessitudinibus. 19. 8.
 necessitudo. 14. 6, 14 | 52.
 18, &c.
 necis. 72. 9 | 161. 12.
 necisque. 73. 2 | 227. 22.
 nectere. 192. 24.
 nefanda. 12. 11 | 40. 14 |
 159. 23.
 nefande. 198. 22.
 nefandum. 208. 10, 13.
 nefario. 48. 14.
 negare. 129. 10.
 negaretur. 116. 1.
 negat. 151. 8 | 167. 3.
 negaverat. 117. 3.
 negitare. 154. 12.
 neglegas. 90. 16.
 neglegentiam. 192. 7.
 neglegere. 49. 18.
 neglexeris. 42. 17.
 neglexisset. 97. 4.
 negligentiam. 45. 13.
 negligere. 9. 4.
 negotia. 48. 25 | 58. 2 | 103.
 14, &c.
 negotiatores. 83. 15 | 116. 11 |
 117. 12.
 negotiatorum. 103. 12.
 negotiatus. 32. 18.
 negotii. 85. 6 | 93. 2 | 106.
 11, &c.
 negotiis. 2. 15 | 33. 2 | 49.
 18, &c.
 negotio. 3. 11 | 23. 2 | 42.
 16, &c.
 negotiorum. 121. 6.
 negotiosus. 8. 8.
 negotium. 37. 14 | 34. 10,
 25, &c.
 nemini. 1. 4 | 81. 23 | 227.
 12.
 nemo. 8. 8 | 9. 15 | 27. 4,
 12, &c.
 nemore. 170. 29.
 nemorosaque. 203. 38.
 nepos. 92. 15 | 116. 18.
 nepotem. 69. 4, 17 | 117.
 9.
 nequeant. 222. 6.
 nequeo. 160. 6 | 181. 3 | 197.
 7,
 nequeunt. 18. 14 | 39. 3.
 nequeuntres. 186. 7.
 nequibat. 54. 4 | 110. 12.
 nequicquam. 16. 22 | 47. 16,
 &c.
 nequiens. 208. 15.
 nequiores. 210. 3.
 nequis. 132. 13.
 nequisset. 73. 12.
 nequit. 70. 12 | 214. 8.
 nequitiam. 234. 8.
 nequitur. 87. 13.
 nequiverant. 106. 7.
 nequiverat. 109. 4 | 135.
 10.
 nequiverim. 52. 7.
 nequiverint. 60. 3.
 nequiverit. 15. 11 | 27. 15.
 nequiverunt. 218. 9.
 nequivisse. 16. 13 | 148. 12 |
 152. 20.
 Neronis. 39. 24.
 nescio. 185. 11.
 neve. 27. 7, 16 | 44. 10,
 &c.
 neutri. 178. 6.
 nexuit. 169. 35.
 Nicomede. 189. 15.
 Nicomedem. 189. 18, 21.
 Nigidiani. 232. 22.
 nihilo. 90. 8 | 124. 8,
 &c.
 nihilominus. 4. 11 | 13. 11 |
 21. 14.
 nilum. 204. 17.
 nimias. 197. 14.
 nimio. 170. 18.
 nimis. 5. 19 | 37. 10 | 42. 15,
 &c.
 nimisque. 9. 23 | 211. 16.
 nimium. 232. 31.
 nimius. 173. 7 | 188. 9.
 nisi. 11. 4 | 17. 9 | 18. 21,
 & alibi plur.
 nifui. 140. 20.
 nifus. 139. 23.
 nifusque. 140. 14.
 Y 2 niteban-

I N D E X

- nitebantur. 68. 11 | 73. 18 |
 94. 10.
 nitebatur. 31. 10.
 nitimini. 89. 4.
 nitentur. 64. 12.
 niti. 1. 2 | 59. 9 | 72. 2 | 93.
 10. *etc.*
 nititur. 9. 13 | 82. 26 | 222.
 24.
 nituntur. 61. 3.
 nixi. 220. 3.
 nobilem. 37. 25 | 120. 5 | 125.
 2 | 155. 2.
 nobiles. 14. 12 | 17. 12 | 63.
 19. *etc.*
 nobili. 5. 12 | 12. 12 | 20.
 8.
 nobilibus. 87. 14.
 Nobilior. 14. 10.
 nobilis. 15. 11 | 73. 21,
etc.
 nobilissumi. 47. 4.
 nobilitas. 20. 16 | 31. 11,
etc.
 nobilitate. 34. 15 | 91. 11,
etc.
 nobilitatem. 7. 16 | 61. 1,
etc.
 nobilitati. 129. 2.
 nobilitatis. 61. 10 | 68. 2,
 9. *etc.*
 nobilium. 14. 15 | 219. 19 |
 227. 9.
 nobis. 1. 5 | 18. 1, 5, 9, 11,
 14. *etc.*
 nobiscum. 45. 16.
 nobisque. 52. 6 | 197. 20.
 nocens. 231. 1.
 nocentissimii. 88. 10.
 noceri. 208. 4.
 nocte. 22. 7, 14 | 25. 19,
etc.
 noctem. 50. 5 | 143. 12 | 144.
 9. *etc.*
 noctemque. 137. 24.
 noctesque. 22. 5 | 81. 4 |
 139. 14 | 141. 5.
 noctis. 80. 3 | 144. 19 | 153.
 10 | 107. 21.
 noctu. 67. 16 | 81. 11 | 110.
 17. *etc.*
 noctuque. 95. 3 | 101. 15 |
 120. 3.
 nocturnis. 33. 24 | 109. 7.
 nocturno. 151. 14.
 noli. 230. 10 | 232. 30.
 solis. 130. 4.
 nolite. 46. 18 | 69. 16 | 73.
 7.
 nolle. 17. 6.
 nomen. 2. 9 | 6. 22 | 59. 17,
etc.
 nomenque. 77. 14 | 100. 17 |
 199. 22.
 nomina. 163. 4 | 182. 4.
 nominans. 19. 11 | 54. 7.
 nominaretur. 38. 15.
 nominari. 222. 6 | 227. 15.
 nominat. 33. 10 | 45. 17.
 nominata. 125. 17.
 nominatum. 200. 18.
 nominavit. 37. 25.
 nomine. 27. 18 | 29. 5 | 77.
 8. *etc.*
 nomini. 47. 5 | 163. 11.
 nominibus. 29. 1, 2 | 31. 13 |
 201. 27.
 nominis. 61. 16 | 97. 10 | 111.
 18. *etc.*
 nomen. 223. 24.
 Nonas. 15. 14 | 16. 1.
 nondum. 16. 5 | 89. 12 | 232.
 18.
 nonne. 18. 2 | 89. 4 | 233.
 3, 21.
 nonnulli. 19. 20 | 39. 6 | 52.
 21 | 212. 15.
 nonnullorum. 44. 16.
 nonnullos. 12. 8 | 22. 22 |
 230. 6.
 nos. 7. 20 | 16. 16 | 26. 6,
etc.
 nosmet. 17. 9 | 162. 7.
 nosque. 211. 17 | 213. 13 |
 217. 17.
 noscerent. 208. 8.
 nosse. 207. 24.
 nostra. 1. 4 | 26. 8 | 42. 4,
etc.
 nostra. 52. 8 | 60. 8 | 71. 11,
etc.
 nostram. 148. 4 | 156. 2.
 nostrarum. 232. 32.
 nostras. 227. 25.
 nostri. 2. 3 | 10. 14 | 40. 7,
 11. *etc.*
 nostris. 63. 11 | 136. 3 | 141.
 6. *etc.*
 nostro. 63. 19 | 76. 9 | 84.
 16. *etc.*
 nostrorum. 45. 9 | 165. 13.
 nostros. 46. 19 | 47. 17,
etc.
 nostrum. 26. 10 | 27. 8 | 46.
 3. *etc.*
 noti. 230. 8.
 notior. 229. 7.
 notissimi. 233. 18.
 notissimus. 193. 6.
 notus. 32. 18 | 35. 20 | 11.
 6.
 Nov. 23. 10.
 nova. 18. 12 | 30. 8 | 71. 1,
etc.
 novæ. 118. 16.
 novandis. 32. 2 | 204. 6.
 novaretur. 50. 5.
 novarum. 22. 20 | 30. 5 |
 10. *etc.*
 novas. 19. 3 | 120. 3 | 3.
 7.
 noverat. 32. 19 | 54. 12.
 novère. 41. 12.
 novi. 61. 1 | 63. 1,
etc.
 novique. 143. 18.
 novis. 32. 11 | 125.
etc.
 novissime. 26. 13.
 novissimum. 65. 4 | 79. 1.
 novissumi. 121. 7.
 novitate. 5. 9.
 novitatem. 131. 11.
 novo. 28. 3 | 101. 1,
etc.
 novorum. 123. 6.
 novos. 68. 5 | 117. 1,
etc.
 novum. 40. 19 | 42. 5,
etc.
 novus. 20. 17 | 115. 1,
etc.
 nox. 76. 5 | 95. 17 | 102.
etc.
 noxarum. 166. 5.
 noxæ. 164. 5.
 noxia. 99. 5.
 noxiorum. 179. 17.
 noxios. 90. 11.
 nubere. 12. 14.
 nubes. 204. 3.
 nubibus. 95. 10.
 Nucerinum. 19. 6.
 nuda. 126. 11 | 199. 1.
 nudatum. 136. 8.
 nudavero. 229. 10.
 nudis. 140. 14.
 nudum. 151. 25.
 nulla. 28. 4 | 46. 22 | 11,
 14. *etc.*
 nullæ. 30. 17.

V O C A B U L O R U M.

nullam. 81. 7 | 127. 18 | 215.
 7.
 nullius. 23. 7 | 45. 10 | 110.
 26, &c.
 nullo. 142. 13 | 143. 13,
 &c.
 nullum. 46. 26 | 86. 19,
 &c.
 nullus. 13. 17 | 70. 8.
 num. 130. 20 | 132. 17 | 177.
 3.
 Numantia. 64. 1 | 65. 4.
 Numantia. 73. 13.
 Numantiam. 79. 9 | 146.
 17.
 Numantinis. 63. 11.
 Numantino. 63. 3 | 64.
 10.
 numeret. 162. 8.
 numero. 26. 4 | 34. 3 | 43.
 12, &c.
 numerum. 150. 20 | 224. 8.
 125.
 numerus. 224. 10.
 Numida. 67. 15 | 92. 15,
 &c.
 Numidæ. 67. 20, 24 | 77.
 8, &c.
 Numidæque. 105. 1.
 Numidam. 93. 1 | 151. 8 |
 101.
 153. 2.
 Numidarum. 61. 8, 17 | 62.
 19, & alibi plur.
 117.
 Numidas. 66. 12 | 76. 15,
 & alibi plur.
 2. 5.
 Numidia. 67. 31 | 77. 9 | 84.
 1, 3, & alibi.
 115.
 Numidiæ. 63. 23 | 67. 26,
 & alibi plur.
 112.
 Numidiæque. 92. 2.
 Numidiam. 78. 9 | 84. 21,
 &c.
 Numidica. 140. 15.
 Numidis. 63. 6 | 73. 11 | 77.
 13, &c.
 numine. 224. 23.
 numquam. 8. 7 | 16. 15,
 &c.
 numquid. 230. 1.
 nuntiabant. 23. 11.
 99. 1.
 nuntiabantur. 83. 6.
 nuntiabat. 103. 20.
 nuntiabant. 151. 2, 16.
 nuntiarentur. 22. 24.
 nuntiaret. 37. 21.
 2 | 1.
 nunciari. 84. 12 | 102. 17.
 nunciat. 154. 22.
 nunciatum. 29. 6 | 152. 17 |

155. 16 | 156. 5.
 nuncient. 80. 13.
 nuncii. 146. 21.
 nunciis. 102. 8 | 128. 31 |
 140. 25 | 196. 3.
 nuncio. 84. 5.
 nuncios. 36. 1 | 39. 14,
 &c.
 nuncius. 51. 8.
 nunquam. 142. 6 | 222. 35 |
 231. 27 | 232. 6.
 nupierat. 127. 15.
 nuptiis. 13. 2.
 nuptum. 174. 2.
 Nulæ. 189. 15.
 nusquam. 18. 11 | 165. 2.
 nutabat. 96. 4.
 nutritur. 231. 26.
 nutu. 138. 16.

O.

Obediendum. 224. 6.
 obediens. 89. 9.
 obedientes. 90. 12.
 obedientia. 1. 3 | 71. 18.
 obedit. 222. 32.
 obesset. 217. 13.
 objectantur. 131. 11.
 objectare. 63. 2 | 141. 6 |
 230. 11.
 objectat. 161. 23 | 229. 24.
 objecti. 71. 3.
 objicere. 230. 31.
 objicio. 227. 3 | 229. 11.
 objicis. 232. 1.
 oblata. 32. 3.
 oblatam. 218. 1.
 oblatum. 67. 12.
 obliter. 41. 18 | 168. 3.
 oblitum. 146. 19.
 oblitio. 211. 21.
 oblivionem. 230. 10.
 oblivionis. 171. 3.
 oblivisci. 227. 4.
 oblanga. 77. 1.
 obnoxia. 20. 11.
 obnoxii. 17. 14 | 38. 2.
 obnoxiiis. 87. 1 | 190. 7.
 obnoxios. 12. 7.
 obnoxius. 46. 24 | 188.
 25.
 obruerentur. 126. 19.
 obruti. 126. 21.
 obrutum. 200. 17.

obscœnum. 229. 2.
 obscura. 107. 26 | 226. 8.
 obscurabat. 179. 8.
 obscuram. 170. 13.
 obscurati. 105. 4.
 obscuratque. 8. 1.
 obscuratum. 95. 10.
 obscurior. 223. 12.
 obscuro. 20. 4 | 41. 10 | 80.
 3.
 obscurum. 215. 13.
 obsecrat. 111. 27.
 obsecrati. 82. 19.
 obsecro. 165. 16.
 obsecutus. 214. 4.
 obsequelam. 174. 25.
 obsequentior. 226. 14.
 obsequeris. 228. 14.
 observare. 42. 16 | 106. 13 |
 127. 7.
 observe. 66. 3.
 obfessa. 189. 14.
 obfessum. 148. 18.
 obfessus. 81. 18.
 obfidet. 35. 16.
 obfidere. 22. 4 | 138. 2.
 obfideret. 34. 14.
 obfideri. 94. 16.
 obfides. 108. 25.
 obfider. 82. 1.
 obfidione. 190. 9.
 obfistat. 203. 37.
 obfistat. 43. 20.
 obstant. 52. 9 | 191. 12 | 221.
 15.
 obstat. 48. 4 | 217. 21.
 obstinatio. 29. 20.
 obstitant. 144. 6.
 obstreper. 25. 13.
 obtentui. 163. 2 | 223. 22.
 obtestamur. 27. 5.
 obtestando. 104. 21.
 obtestatur. 104. 11 | 114. 1 |
 121. 15.
 obtestatus. 35. 20 | 151. 27.
 obtestor. 225. 22.
 obtestorque. 65. 9.
 obtinebam. 28. 7.
 obtinendas. 15. 16.
 obtinente. 233. 23.
 obtines. 228. 8.
 obtinet. 75. 17 | 127. 18.
 obtinuit. 62. 2.
 obtinuerat. 74. 6.
 obtrectant. 221. 23.
 obtrectationibus. 225. 20.
 obtuncabantur. 175. 16.
 obtruncant,

I N D E X

- obtruncant. 118. 13.
obtruncare. 143. 15 | 146.
12.
obtruncat. 93. 6.
obtruncati. 118. 22 | 155.
20.
obtulerat. 49. 9.
obvenit. 84. 3.
obviam. 6. 19 | 61. 10 | 63.
10, & *alibi plur.*
obvii. 106. 2 | 119. 16 | 126.
6.
obvius. 79. 29 | 83. 16 | 155.
17.
occanuerunt. 169. 33.
occasionem. 40. 15 | 51. 3.
occasus. 119. 5 | 137. 22 | 225.
13.
occafum. 29. 18.
occafurum. 63. 5.
occepere. 186. 25.
occidendum. 71. 16.
occident. 191. 21.
occidente. 75. 9.
occidentem. 172. 2 | 191.
8.
occiderat. 55. 22.
occidere. 189. 9.
occidi. 135. 15 | 147. 2.
occidisse. 88. 12.
occidisset. 63. 22.
occidit. 81. 24.
occiditur. 196. 6.
occidunt. 58. 12.
occisi. 111. 17.
occisis. 146. 26.
occiso. 87. 8 | 146. 20.
occisorum. 141. 13.
occisos. 114. 3.
occisus. 16. 12 | 117. 10 |
204. 31.
occulra. 110. 14 | 155. 13 |
212. 3 | 220. 5.
occultam. 176. 15.
occultans. 67. 19 | 74. 1.
occultare. 20. 7 | 119. 12.
occultati. 105. 2.
occultato. 137. 16.
occulre. 21. 22, 25 | 35. 16,
& *alibi.*
occultiora. 95. 3.
occultis. 202. 22.
occultissime. 137. 27.
occultius. 14. 12.
occulro. 112. 9 | 132. 5,
& *c.*
ocultos. 103. 25.
occultum. 20. 13 | 81. 23.
occultus. 113. 18.
occupandæ. 210. 21.
occupando. 215. 15.
occupat. 105. 19 | 144.
11.
occupata. 160. 22.
occupatio. 224. 2.
occupatis. 178. 19.
occupatusque. 170. 4.
occupavere. 36. 2 | 76. 10,
& *c.*
occupavit. 185. 11.
occurrere. 173. 22 | 175.
17.
occurrentis. 67. 17 | 130.
5.
oceani. 75. 9 | 203. 17.
oceanum. 76. 10 | 158. 6.
oceanus. 191. 8.
ociffume. 82. 20.
ocium. 45. 5.
Octavio. 150. 4.
Octavium. 187. 7.
Octavius. 171. 18.
octavum. 154. 22.
octo. 53. 13.
oculi. 13. 6.
oculis. 18. 17.
oculo. 200. 10.
oculosque. 126. 12.
odere. 30. 8.
odio. 30. 8 | 38. 18 | 40. 1,
& *c.*
odisse. 41. 14 | 88. 15 | 167.
20 | 229. 17.
odisti. 228. 14, 16.
odit. 166. 7.
odium. 59. 10 | 174. 26.
odore. 50. 11.
odores. 202. 28.
odos. 101. 13.
offendere. 130. 4 | 234.
20.
offendimini. 229. 11.
offensa. 140. 16.
offensæ. 147. 22.
offensum. 122. 5.
offerre. 208. 23.
officere. 22. 12 | 180. 11.
officerent. 112. 3.
officeret. 107. 11.
officia. 55. 3 | 124. 4 | 224.
9.
officii. 131. 3.
officiis. 5. 3 | 148. 6.
officio. 65. 13.
officit. 52. 3.
officiunt. 40. 3 | 134. 8.
offudisti. 230. 9.
oleastro. 104. 2.
olim. 165. 11 | 180. 8 | 191.
10 | 207. 22.
olympum. 171. 1.
omine. 198. 26.
omisit. 93. 10.
omissa. 117. 18 | 164. 11.
omissis. 24. 11 | 215. 1.
omisso. 120. 14.
omitam. 65. 4.
omittenda. 213. 19.
omittendum. 182. 9.
omittentes. 208. 11.
omittere. 148. 13.
omittererne. 139. 12.
omitto. 47. 4 | 153. 24.
omitunt. 54. 16.
omne. 128. 23 | 137. 12 | 178.
15 | 211. 5.
omnem. 33. 18 | 35. 13 | 56.
4, & *c.*
omnes. 9. 19 | 11. 20, 22,
& *alibi plur.*
omnesque. 214. 18.
omni. 7. 20 | 50. 17, 22 | 55.
18, & *c.*
omnique. 230. 14.
omnia. 3. 1, 6 | 7. 13 | 8. 25 |
9. 4 | 10. 4 | 11. 1, 9, 11,
& *c.*
omniaque. 58. 11 | 191. 13 |
231. 17.
omnibus. 11. 14 | 16. 21 | 18.
12 | 19. 8 | 21. 16 | 23. 5,
& *c.*
omnibusque. 133. 22.
omnino. 30. 5 | 89. 5 | 145.
4, & *c.*
omnis. 1. 1, 4 | 13. 15 | 14.
5 | 17. 15 | 19. 10 | 24. 5,
& *c.*
omnisque. 67. 22 | 149.
10.
omnium. 9. 2 | 11. 16 | 19.
13 | 30. 3, 11 | 40. 3, 20,
& *alibi.*
onera. 222. 13.
onerabis. 227. 26.
onerare. 137. 23 | 215. 7.
onerat. 67. 12 | 123. 32 | 134.
28.
onerati. 124. 25.
onere. 158. 18 | 170. 18 |
203. 16.

VOCABULORUM.

- meri. 3.8 | 9. 1 | 36. 5 | 69.
 12.
 merique. 178. 11.
 nus. 229. 7.
 miffum. 135. 11.
 pe. 1. 2 | 31. 10 | 64. 12,
 Oc.
 pem. 153. 15.
 pera. 121. 9 | 170. 4 | 201.
 6.
 peræ. 10. 12 | 128. 2.
 peram. 22. 13 | 23. 3,
 Oc.
 peramque. 169. 4.
 pere. 107. 23 | 110. 26 |
 139. 2, 9.
 peribus. 122. 14 | 124. 16,
 Oc.
 perimenta. 200. 26.
 periri. 11. 11 | 109. 6.
 peritur. 137. 27.
 pes. 11. 12 | 14. 4 | 15. 3,
 Oc.
 pesque. 120. 8 | 152. 4.
 22. pibus. 2. 2 | 24. 2 | 40.
 10, Oc.
 pifices. 39. 11 | 122. 12.
 55. pimus. 74. 7.
 pinio. 231. 11.
 pinione. 107. 24 | 130. 5 |
 251. 229. 21 | 230. 12.
 11. pinionem. 124. 6.
 13. pinionis. 230. 2.
 pinor. 226. 12, 23 | 227. 7 |
 18. 234. 9.
 3. 5. pis. 19. 2 | 197. 5.
 piculati. 26. 13.
 portere. 66. 15 | 133. 22.
 145. portet. 214. 9.
 portuna. 14. 2.
 | 14. portuniffumam. 127. 13.
 4. 5. portunitate. 103. 24.
 149. perior. 52. 7.
 periretur. 128. 8 | 139.
 13.
 peritur. 146. 6.
 | 19. periantur. 149. 12.
 , 29. pida. 77. 4 | 78. 12 | 108.
 22, Oc.
 pidani. 111. 8 | 112. 17,
 Oc.
 pidanos. 110. 10 | 124.
 16.
 | 134. pidi. 94. 20 | 118. 11,
 18. 18, Oc.
 pidis. 102. 20 | 145. 10.
 pido. 67. 10 | 110. 21,

Oc.

oppidum. 80. 1, 8 | 83. 10,

Oc.

Oppius. 186. 15.

opportuna. 17. 1 | 22. 3,
 10, Oc.

opportuni. 188. 21.

opportunior. 106. 8. | 147.
 21.

opportuniore. 170. 23.

opportunis. 20. 22.

opportuniſſumæ. 136. 6.

opportuniſſumus. 135. 5.

opportunitas. 62. 18.

opportunitate. 94. 16 | 124.
 15.

opportunitates. 34. 19 | 103.
 10.

opportunus. 177. 22.

opportunos. 102. 15 | 108.
 9.

opportunum. 22. 2 | 113.
 23.

opportunus. 79. 12 | 109.
 18 | 138. 9 | 144. 12.

oppreſſa. 43. 5 | 158. 18 |
 233. 7.

oppreſſerat. 121. 19.

oppreſſere. 215. 8.

oppreſſeris. 188. 21.

oppreſſi. 196. 8 | 223. 9 |
 230. 24.

oppreſſis. 191. 1.

oppreſſiſſe. 191. 24.

oppreſſiſſet. 22. 12 | 32. 5.

oppreſſit. 71. 2 | 168. 3.

oppreſſos. 32. 16.

opprimere. 220. 5.

opprimi. 62. 22.

opprimundæ. 13. 17 | 164.
 13 | 265. 3.

opprobria. 112. 11.

opprobrii. 198. 28.

opprobrio. 232. 28.

oppugnandum. 112. 5.

oppugnare. 110. 7.

oppugnatione. 80. 16 | 83.
 6.

oppugnatum. 227. 2.

oppugnatus. 38. 16.

optabile. 188. 27.

optabilis. 223. 18.

optanda. 115. 16.

optandæ. 8. 26.

optare. 166. 9 | 215. 26.

optatiſ. 18. 17.

optatis. 164. 15.

optatius. 218. 16.

optaverant. 98. 2.

optaviſſet. 186. 28.

optavit. 134. 22.

optimates. 228. 12.

optimis. 130. 17.

optimo. 80. 19.

optimum. 147. 16 | 152. 5.

optionem. 126. 17.

optuma. 133. 4 | 210. 11 |
 225. 3.

optume. 53. 16 | 114. 2 | 141.
 20.

optumi. 168. 11 | 177. 11.

optumis. 158. 7 | 160. 6 |
 210. 4.

optumo. 9. 10 | 27. 13 | 34.
 9 | 160. 8.

optumos. 89. 1 | 131. 15 |
 190. 12 | 212. 9.

optumum. 34. 25. 17 | 50.
 4, Oc.

optumus. 8. 9 | 139. 10 |
 228. 5.

opulens. 119. 20.

opulenter. 133. 8.

opulenti. 71. 17 | 125. 26.

opulentia. 6. 15 | 45. 13,
 Oc.

opulentiam. 46. 25 | 198. 6,
 Oc.

opulentior. 66. 1 | 74. 15 |
 219. 17.

opulentis. 48. 27.

opulentiffuma. 198. 21.

opulentiffumus. 127. 25 |
 153. 13.

opulentum. 111. 1 | 123.
 20.

opus. 2. 8 | 18. 7 | 25. 11,
 Oc.

ora. 78. 1 | 88. 5 | 126. 12,
 Oc.

orabat. 39. 15.

oræ. 207. 14.

orans. 186. 15.

orantes. 124. 28.

orantibus. 153. 14.

orantur. 188. 18.

orare. 33. 5 | 103. 15,
 Oc.

oraret. 208. 15.

oratio. 18. 19 | 41. 6, 7 |
 132. 14 | 229. 4.

oratione. 19. 15 | 39. 23 | 51.
 26, Oc.

orationem.

I N D E X

orationem. 16. 21 | 25. 4.
Œc.
 orationis. 174. 25.
 orator. 152. 12.
 oratum. 81. 14.
 orbem. 8. 4 | 225. 15.
 orbes. 144. 1.
 orbi. 218. 10.
 orbis. 75. 7 | 191. 11 | 210.
 18 | 212. 22.
 Orchomenum. 207. 23.
 ordine. 14. 10 | 40. 8 | 45.
 8, *Œc.*
 ordinem. 232. 25.
 ordines. 53. 10 | 106. 1, 12,
 18, *Œc.*
 ordinibus. 105. 5 | 143. 15 |
 217. 18.
 ordinis. 14. 7 | 36. 13 | 87.
 10, *Œc.*
 ordinum. 165. 8 | 178. 24.
 ore. 141. 21 | 197. 1 | 198.
 18 | 201. 1.
 Orestillæ. 12. 13 | 29. 2.
 Orestillam. 29. 7.
 Orestis. 173. 27.
 oriantur. 225. 16.
 oriarur. 72. 7.
 oriebatur. 104. 2.
 oriens. 103. 26.
 orientem. 172. 1 | 202. 5.
 orietur. 219. 15.
 originibus. 78. 2.
 Orion. 205. 15.
 oriretur. 27. 17 | 62. 21 | 121.
 16.
 oriri. 99. 2 | 158. 11.
 oris. 155. 14 | 195. 12 | 206.
 28.
 oritur. 111. 3 | 205. 15.
 ornata. 203. 35.
 arnatumque. 140. 13.
 oro. 165. 15 | 224. 17 | 227.
 24 | 228. 6.
 orta. 6. 15 | 20. 1 | 42. 21,
Œc.
 ortæ. 199. 7.
 ortu. 29. 18 | 75. 10 | 151.
 15.
 ortum. 25. 8 | 109. 11.
 ortus. 62. 4 | 97. 21,
Œc.
 os. 215. 23.
 offendam. 33. 3.
 offendere. 84. 24 | 86. 13,
Œc.
 offenderet. 105. 1.

offendimus. 119. 21.
 offendit. 3. 12 | 92. 3,
Œc.
 ostendunt. 146. 3.
 ostentabant. 202. 26.
 ostentabat. 118. 10 | 200.
 9.
 ostentando. 63. 4 | 117. 20 |
 136. 13.
 ostentantes. 88. 6 | 198. 18.
 ostentant. 189. 10 | 191. 1.
 ostentare. 81. 5 | 104. 21 |
 132. 19.
 ostentaretur. 184. 6.
 ostentat. 119. 11.
 ostentationem. 175. 5.
 ostentui. 82. 6 | 102. 24.
 ostia. 178. 30.
 Orthus. 205. 11.
 otii. 213. 16.
 otio. 10. 1 | 14. 15 | 60. 6,
Œc.
 otium. 5. 2 | 8. 26 | 13. 12,
Œc.

P.

PAbula. 173. 12.
 pabuli. 101. 13.
 pabulique. 174. 1.
 pabulo. 109. 21 | 137. 8.
 pabulum. 76. 3 | 110. 1.
 pacatis. 91. 9.
 pace. 2. 17 | 313 | 8. 20,
Œc.
 pacem. 14. 16 | 24. 7,
Œc.
 paces. 89. 15.
 pacificante. 118. 3.
 pacis. 85. 7 | 94. 3 | 117. 13,
 21, *Œc.*
 paciscatur. 83. 11.
 paciscitur. 233. 26.
 pacta. 199. 18.
 pactione. 21. 20 | 114. 8 |
 118. 25 | 200. 23.
 pactiones. 97. 6.
 pactionibus. 85. 8.
 pactionis. 95. 1.
 pacto. 189. 9.
 paeligna. 150. 15.
 palam. 85. 10 | 102. 17,
Œc.
 palantes. 76. 5 | 101. 15 |
 118. 13.

palantis. 109. 7.
 palare. 124. 20.
 Palicanus. 199. 8.
 paludamenta. 186. 30.
 paludamenta. 196. 10.
 paludem. 94. 18 | 176. 10.
 paludes. 162. 21.
 paludibus. 158. 7.
 pamphyliam. 201. 15.
 panem. 101. 18, 24.
 Panormitanos. 198. 17.
 Paphlagonia. 206. 31.
 Paphlagonum. 206. 17.
 par. 3. 15 | 12. 2 | 49. 11,
Œc.
 parabant. 6. 21 | 15. 14 | 97.
 10.
 parabantur. 25. 1 | 34. 13 |
 97. 13 | 110. 9.
 parabat. 21. 16 | 36. 8 | 67.
 29.
 parabatur. 22. 18 | 148. 16 |
 223. 4.
 param. 190. 12.
 paranda. 160. 21 | 220. 4.
 parandi. 89. 2.
 parant. 80. 15.
 parantur. 47. 14 | 222. 7.
 parare. 6. 18 | 20. 22 | 22.
 3, *Œc.*
 pararet. 5. 21.
 parari. 29. 7 | 39. 16 | 48.
 12 | 120. 10.
 parasti. 226. 12.
 parat. 67. 27 | 79. 29,
Œc.
 parata. 34. 17 | 35. 9,
Œc.
 parata. 44. 2.
 parati. 18. 22 | 88. 7 93. 5,
Œc.
 paratique. 22. 5.
 paratio. 87. 12.
 paratis. 34. 6 | 37. 20,
Œc.
 parato. 52. 12 | 84. 13.
 paratos. 137. 22.
 paratu. 200. 7.
 paratum. 152. 17 | 169. 1
 179. 11 | 182. 3.
 paratur. 59. 2.
 paratur. 25. 6 | 146. 6 | 234.
 12.
 paraverat. 22. 10 | 96. 14,
Œc.
 paravere. 44. 18 | 189.
 3.

paraverat

VOCABULORUM.

averis. 227. 5, 7 | 234.
viri. 177. 20.
vissile. 48. 17 | 89. 5.
vissiler. 121. 15 | 179. 13.
10. vavit. 158. 20.
vire. 12. 7 | 130. 3.
viret. 21. 8 | 151. 11.
viri. 8. 14.
vire. 48. 5.
virent. 46. 3.
vire. 70. 2 | 79. 18 | 100.
107. 108. 8 | 229. 2.
11. vindi. 93. 14.
vindo. 63. 10.
97. vens. 32. 10 | 134. 22.
vent. 3. 6 | 26. 2.
131. vente. 49. 6 | 87. 4 | 133.
20.
ventem. 72. 9 | 232. 8.
ventes. 31. 1 | 34. 16.
161. vire.
ventesque. 6. 19 | 135. 16 |
104. 8 | 212. 9.
4. vanti. 226. 14.
ventibus. 44. 17 | 77. 8.
vire.
7. ventum. 41. 2 | 205. 14.
22. vire. 4.
vire. 140. 10 | 227. 19.
veremus. 160. 12.
148. vrent. 29. 18.
vrs. 41. 11 | 106. 27 | 192.
vire.
29. vret. 67. 13 | 92. 26.
vri. 104. 1 | 125. 13.
5. 9. vri. 200. 20.
vires. 50. 10.
viresque. 202. 26.
93. 5. vique. 111. 11.
viri. 162. 17.
viter. 64. 17 | 102. 23.
vire.
7. 10. viterque. 112. 17.
vintur. 65. 13.
13. vnan. 192. 26.
vnicida. 196. 19.
vnicida. 14. 20.
69. 1. vnicidam. 25. 13.
vnicidatum. 233. 16.
vnicidas. 42. 18.
5 | 234. vnicidio. 163. 4.
vnicidis. 48. 3.
6. 144. v. 2. 10 | 31. 14 | 34.
16. vire.
189. v. 44. 6 | 89. 5 | 128.
15. vire.

parte. 162. 15.
 partam. 212. 5 | 217. 24 |
 223. 15.
 parte. 33. 14 | 54. 1, 3,
 &c.
 partem. 16. 20 | 21. 26,
 &c.
 partes. 218. 4, 21 | 228. 8.
 parti. 104. 8 | 107. 3 | 134.
 4.
 partibus. 5. 7 | 97. 13 | 100.
 10 | 144. 1 | 232. 16.
 participes. 121. 8 | 210. 17.
 participem. 70. 3 | 85. 6.
 participes. 14. 13 | 19. 7.
 partim. 39. 12 | 67. 26,
 &c.
 partis. 67. 23 | 98. 5 | 146.
 7 | 233. 14.
 partiverant. 100. 8.
 partium. 31. 4 | 97. 7, 20,
 &c.
 partum. 3. 2 | 167. 6.
 parva. 7. 18 | 46. 19 | 48.
 25 | 184. 5 | 197. 16.
 parvæ. 41. 8 | 65. 16.
 parvas. 214. 8.
 parvi. 10. 11 | 45. 12 | 98.
 11.
 parvis. 44. 5 | 48. 26 | 62.
 15.
 parviffet. 82. 13, 24.
 paruit. 40. 4.
 parum. 5. 18 | 12. 9 | 20. 3,
 &c.
 parvo. 172. 21 | 191. 6.
 parvos. 24. 10.
 parvum. 65. 1.
 paffi. 198. 22 | 233. 21.
 paffim. 76. 7 | 144. 5.
 paffuum. 103. 27 | 119. 9 |
 174. 19.
 paffufque. 170. 29.
 patebant. 8. 24.
 patebunt. 52. 15.
 patefacere. 99. 5.
 patefaciunt. 149. 8.
 patefacta. 36. 3 | 37. 10.
 patefactum. 51. 9.
 patefacto. 22. 3.
 patefecerat. 30. 2.
 patefoci. 177. 22.
 patefeciffe. 155. 14.
 patefecit. 154. 6.
 patefierent. 91. 5.
 patens. 139. 1.
 patentes. 203. 11.

patienti. 212. 19.
 patientibus. 147. 1 | 150.
 18.
 pater. 68. 14 | 69. 23 | 70.
 1, 19, 23 | 152. 14.
 paterē. 52. 2.
 paterentur. 103. 10 | 106.
 21.
 paterē. 48. 10 | 89. 20 |
 225. 24.
 pateris. 19. 17.
 pateretur. 136. 8.
 paterna. 232. 21.
 paternam. 232. 17 | 233. 27.
 patet. 193. 9.
 pati. 11. 8 | 16. 14 | 41. 3,
 &c.
 patiamini. 165. 16 | 168. 1.
 patiari. 224. 20.
 patibulo. 193. 7.
 patiebamur. 70. 6.
 patiebarur. 107. 26.
 patiemini. 18. 2 | 167. 15.
 patiēda. 232. 13.
 patiēda. 5. 15 | 7. 9 | 75. 13,
 &c.
 patientia. 86. 19 | 215. 3.
 patientiam. 231. 32.
 patior. 132. 5.
 patitur. 132. 5 | 210. 5.
 patiuntur. 167. 13.
 patranda. 100. 16.
 patrandi. 120. 13 | 123. 23 |
 136. 5.
 patrata. 223. 2 | 225. 9.
 patratīs. 67. 31.
 patrarum. 16. 5 | 80. 8.
 patravisse. 49. 3.
 patrivissent. 51. 5.
 patravit. 138. 11.
 patre. 65. 1 | 151. 3 | 152. 4 |
 232. 17.
 patrem. 70. 16 | 92. 3.
 patremque. 232. 5.
 patres. 6. 24 | 86. 6 | 158.
 15, &c.
 patria. 11. 18 | 26. 9 | 52.
 18, &c.
 patriaque. 172. 18.
 patriæ. 44. 17 | 48. 7 | 219.
 5, &c.
 patriæque. 24. 11.
 patriam. 6. 19 | 26. 7,
 &c.
 patriamque. 48. 17 | 177. 7 |
 196. 20.
 patrias. 161. 10.

Z patribus.

I N D E X

- patribus. 25. 7 | 27. 2,
Œc.
 patribusque. 135. 22.
 patriciæ. 141. 22 | 187. 14.
 patriciis. 183. 2.
 patricio. 25. 9.
 patricium. 183. 2.
 patricius. 50. 13.
 patrimonii. 30. 12 | 227.
 4.
 patrimonio. 26. 11 | 234.
 3.
 patrio. 72. 15 | 81. 24.
 patris. 69. 2 | 81. 18 | 116.
 6.
 patrium. 189. 13 | 190. 11.
 patrociniæ. 165. 3 | 168. 7.
 patrociniis. 33. 17 | 38. 11 |
 231. 1.
 patrocinium. 231. 31.
 patronum. 231. 22.
 patronus. 227. 13.
 patrum. 159. 4 | 183. 6 |
 203. 13.
 patuisset. 232. 26.
 pauca. 5. 10 | 32. 20 | 52. 4,
Œc.
 pauci. 6. 16 | 15. 6 | 34. 20,
Œc.
 pauciores. 104. 15.
 paucioribus. 177. 24.
 paucis. 5. 8 | 6. 5 | 25. 20,
Œc. alibi plur.
 paucifere. 108. 10.
 paucissimis. 75. 6 | 76. 1,
Œc.
 paucitas. 49. 3.
 paucis. 86. 1.
 paucorum. 17. 10 | 23. 15,
Œc.
 paucos. 23. 7 | 29. 9,
Œc.
 pavens. 151. 5.
 pavere. 24. 10.
 pavescere. 121. 22.
 pavidus. 149. 2.
 pavidus. 112. 23.
 pavidus. 67. 20.
 paulatim. 105. 16.
 paulatim. 6. 6 | 9. 8 | 43.
 3, *Œc.*
 paulisper. 57. 11 | 105. 4,
Œc.
 paullo. 15. 9 | 22. 14,
Œc.
 Paullos. 228. 7.
 paululum. 46. 17 | 53. 9,
Œc.
 paullum. 129. 15 | 146. 23 |
 222. 27.
 Paulo. 25. 2.
 paulo. 14. 12 | 16. 18,
Œc.
 paululum. 50. 8 | 170. 18 |
 204. 1.
 pavor. 170. 19.
 pauper. 221. 5.
 paupertas. 10. 8 | 49. 3.
 pax. 8. 15 | 86. 3 | 89. 10,
Œc.
 peccandi. 13. 11 | 229. 18.
 peccasti. 232. 8.
 peccato. 48. 9.
 peccavit. 232. 6.
 peccora. 1. 3 | 53. 7 | 102.
 19.
 pecore. 79. 14 | 104. 5 |
 192. 27.
 pecori. 75. 11.
 pecoribus. 76. 3.
 pecoris. 101. 16 | 108. 13,
Œc.
 pecorum. 175. 16 | 180. 5.
 peculatus. 90. 7.
 pecus. 86. 1 | 137. 12, 17.
 pectore. 9. 5 | 60. 11 | 215.
 23 | 217. 3 | 220. 19.
 pectoris. 155. 14.
 pectus. 67. 1 | 148. 6.
 pecunia. 64. 8 | 68. 2 | 74.
 13, *Œc.*
 pecuniæ. 7. 16 | 9. 1, 15,
Œc.
 pecuniam. 18. 13 | 20. 22,
Œc.
 pecuniarum. 15. 9.
 pecunias. 44. 8 | 46. 7 |
 97. 5 | 173. 5.
 pede. 204. 12.
 pedem. 193. 11.
 pedes. 50. 9 | 53. 12 | 123.
 17 | 222. 5 | 227. 14.
 pedestrium. 104. 8 | 107.
 3.
 pedibus. 39. 23 | 54. 3 |
 140. 13 | 151. 24 | 187.
 7.
 pedis. 179. 2.
 pedite. 146. 20.
 pedites. 106. 19 | 112. 11,
Œc.
 peditesque. 119. 16.
 pedibus. 104. 9 | 112. 14 |
 146. 13.

- peditum. 63. 4 | 103. 1,
 150. 14.
 pedum. 187. 5.
 pejerasse. 232. 24.
 peior. 160. 2 | 164. 12.
 pejus. 215. 20.
 pellebantur. 98. 12.
 pellere. 158. 16 | 179. 10.
 pellex. 226. 14 | 232.
 14.
 pelli. 146. 28.
 Pelorum. 204. 30.
 penates. 167. 13 | 168.
Œc.
 pendebatis. 45. 12.
 pendere. 10. 11 | 17. 12,
 1.
 penderent. 152. 4.
 pendet. 73. 2 | 204. 10.
 pene. 11. 18 | 107. 29 | 114.
 14.
 penes. 68. 16 | 76. 1 | 83. 1,
Œc.
 penetret. 221. 16.
 pensantur. 184. 2.
 pensis. 5. 22 | 10. 12 | 20.
 48. 8 | 98. 13.
 penuria. 75. 12 | 80. 21 | 81.
 8 | 104. 4 | 110. 1.
 pependere. 124. 27.
 pepercerant. 55. 20.
 peperissent. 151. 23.
 pepercit. 48. 6.
 pepererat. 24. 5.
 peperere. 160. 9 | 164. 2.
 pepereris. 220. 10.
 pepererunt. 222. 27.
 peperisse. 132. 9.
 peperit. 115. 7 | 219. 10.
 perque. 111. 27 | 121. 16.
 peracta. 233. 12.
 perangustæ. 139. 1.
 perbaechatus. 231. 17.
 percitum. 174. 22.
 perculsa. 91. 11 | 99. 5 | 123.
 15.
 perculsi. 6. 17 | 95. 7 | 111.
 15 | 124. 8.
 perculsis. 34. 16 | 97. 14.
 porculfos. 146. 22 | 208. 13.
 227. 19.
 perculsus. 101 | 10 | 120. 1.
 128. 12.
 percunctantibus. 158. 14.
 percunctatum. 178. 30.
 percunctatus. 32. 20.
 perdidicisti. 226. 11.

VOCABULORUM.

101, 1

alia. 25. 11.
 alii. 233. 18.
 alius. 114. 22 | 128. 27 |
 4. 12.
 176. 14.
 alium. 29. 20 | 46. 3 |
 12.
 al. 15.
 almita. 158. 17.
 aluxit. 33. 7 | 36. 11 | 127.
 almdæ. 36. 5 | 187. 1.
 almus. 27. 8.
 alnantes. 3. 7.
 alneris. 227. 25.
 alerit. 74. 11.
 alerant. 34. 25.
 alerunt. 88. 7.
 alera. 67. 5.
 alia. 113. 14 | 119. 19,
 4. 10.
 29 | 11.
 alia. 151. 27 | 189. 8 |
 1183.
 al. 1.
 alge. 145. 17.
 algas. 91. 8 | 97. 5 | 114.
 2 | 20.
 1148. 19.
 algis. 51. 16 | 100. 9, 11,
 0. 21 | 8.
 al. 1.
 algium. 49. 16.
 al. 148. 5 | 167. 13.
 albat. 79. 26 | 103. 6.
 algentibus. 180. 11 | 191.
 23.
 algre. 119. 13 | 123. 9 |
 164. 2.
 al. 8.
 algent. 35. 2 | 81. 11.
 alcret. 64. 7.
 alges. 112. 19 | 215. 25.
 algit. 107. 6 | 108. 22,
 19. 10.
 121. 16.
 al. 1.
 alcula. 6. 20 | 8. 25 | 13. 9,
 1.
 al. 1.
 alculi. 5. 9 | 19. 12 | 34.
 17.
 al. 1.
 alculique. 140. 5.
 alculis. 2. 15 | 4. 12 | 6.
 9. 5 | 12.
 al. 17.
 alculo. 23. 18 | 34. 20,
 7 | 11.
 al. 1.
 alculosa. 58. 4 | 163.
 97. 14.
 208. 1.
 al. 13.
 alculose. 64. 5.
 alculosius. 160. 22.
 alculosum. 123. 6.
 alculum. 20. 12, 18 | 22.
 8. 30.
 al. 17.
 al. 1.
 alidona. 169. 27.
 aliere. 179. 7.
 alierint. 86. 22.

perignari. 192. 24.
 perinde. 61. 5 | 88. 6 | 199.
 20 | 221. 11.
 periret. 121. 2.
 perite. 231. 8.
 peritia. 103. 4 | 107. 28.
 perituram. 93. 18.
 perituros. 203. 37.
 peritus. 171. 10.
 perjuriis. 226. 13.
 perjurio. 11. 22 | 167. 10.
 perlata. 91. 10.
 perlectis. 37. 4 | 224. 7.
 perlegit. 121. 10.
 permanferant. 209. 4.
 permanfit. 62. 1 | 182. 1.
 permanere. 64. 6.
 permifcer. 221. 15.
 permifcuit. 61. 11.
 permiffo. 199. 5.
 permiflum. 23. 17 | 44.
 3.
 permiffuri. 168. 5.
 permiffi. 101. 15.
 permitteretur. 116. 13.
 permitti. 42. 14.
 permittit. 54. 4 | 148.
 25.
 permittitur. 23. 4.
 permixta. 119. 3.
 permixti. 75. 17 | 103. 2 |
 106. 14 | 112. 11 | 143.
 15.
 permixtio. 99. 2.
 permixtos. 219. 16.
 permixtum. 19. 16.
 permixtus. 112. 19.
 permota. 24. 3 | 27. 1.
 permotum. 79. 17.
 permotus. 22. 24 | 39. 23 |
 62. 16 | 64. 15.
 permovit. 41. 7.
 permulcti. 188. 3.
 perniciæ. 191. 25.
 perniciem. 16. 3 | 89. 20 |
 120. 3.
 perniciis. 49. 16 | 214.
 13.
 perniciofa. 57. 11 | 59. 11 |
 136. 24.
 perniciofam. 230. 17.
 perniciofior. 103. 5.
 Perpenna. 171. 29 | 205.
 17.
 Perpennam. 187. 11 | 204.
 15.
 perperam. 90. 14.

perpeffa. 227. 18.
 perpeffos. 16. 16 | 227.
 25.
 perpeffus. 148. 2 | 214.
 5.
 perpetua. 188. 20.
 perpetuo. 231. 30.
 perpulerat. 21. 20.
 perpulit. 95. 1.
 perquirebat. 178. 29.
 perrexere. 203. 14.
 perrexit. 186. 6.
 Perfa. 76. 8, 10.
 Perfarum. 77. 7 | 204.
 14.
 perferibere. 5. 6 | 86. 16.
 perferibit. 139. 24.
 perferipfi. 225. 22.
 Perfe. 40. 9.
 perfecutus. 141. 21.
 Perfen. 127. 24 | 189.
 6.
 perfequat. 73. 1.
 perfequantur. 183. 13.
 perfequare. 44. 19.
 perfequendo. 106. 7.
 perfequi. 8. 21 | 29. 16,
 6.
 Perfi. 158. 4.
 Perfidis. 191. 17.
 perfolveret. 29. 3.
 perfuadet. 91. 2, 12 | 92. 19 |
 102. 15 | 113. 20.
 pertæfum. 181. 3.
 perterritis. 22. 12.
 pertimefcere. 151. 9.
 pertimefceret. 152. 19.
 pertimuere. 180. 12 | 182.
 2.
 pertinaciter. 183. 10.
 pertinens. 104. 2 | 198.
 9.
 pertinuit. 41. 6.
 perturbandam. 15. 12.
 perturbantur. 112. 10.
 perturbare. 112. 14.
 perturbata. 227. 19.
 perturbatos. 55. 6.
 pervade. 213. 18.
 pervenerat. 63. 11.
 pervenere. 195. 9.
 pervenerint. 60. 4 | 89.
 12.
 pervenerit. 219. 22.
 pervenire. 222. 13.
 perveniffe. 67. 1.
 pervenit. 42. 22 | 51. 8, 6.
 Z 2 perveni-

INDEX

- Perveniant. 124. 7 | 140.
 23.
 perventum. 152. 10.
 perversam. 215. 2.
 perversè. 210. 2.
 perverso. 208. 10.
 pessimus. 232. 33.
 pessum. 57. 10 | 100. 3.
 pessuma. 6. 3. 7.
 pessumæ. 134. 7.
 pessume. 88. 14 | 167. 5.
 pessumi. 164. 7.
 pessumis. 116. 8 | 162. 15 |
 169. 1.
 pessumo. 147. 17.
 pessumum. 16. 5 | 43. 2.
 pessumus. 210. 4.
 peste. 191. 11.
 pestem. 121. 1.
 pestilentia. 9. 9.
 pestis. 70. 7 | 151. 9.
 petas. 35. 7.
 petat. 92. 21 | 117. 7.
 petebant. 125. 8.
 petebat. 21. 14 | 50. 3 | 79.
 12.
 petebatur. 117. 15.
 petenda. 69. 16.
 petendis. 230. 16.
 petenti. 117. 1 | 231. 30.
 petentibus. 76. 8 | 150. 8.
 petere. 15. 10 | 19. 7 | 27. 9.
 &c.
 peterent. 19. 2 | 102. 11 |
 126. 17, 19.
 peteret. 21. 9 | 116. 4.
 &c.
 peteretur. 21. 9.
 peteris. 191. 4.
 peti. 130. 2.
 petieritis. 167. 18.
 petimus. 27. 3 | 225. 8.
 petis. 167. 7.
 peti. 115. 5 | 196. 5.
 petiti. 21. 23.
 petitione. 38. 18.
 petitionem. 19. 14.
 petitum. 127. 12.
 petiturum. 116. 5.
 petiverant. 76. 15.
 petiverat. 189. 13.
 petivère. 147. 9.
 petiveris. 154. 3.
 petiverit. 27. 12.
 petivit. 150. 12.
 Petreio. 54. 4.
 Petreius. 54. 13 | 55. 4.
 petulanter. 231. 6.
 petulanti. 232. 11.
 petulantia. 30. 12 | 125.
 25.
 petulantissima. 234. 17.
 petulantissimis. 228. 13.
 petundi. 14. 1 | 115. 15.
 petunt. 58. 4 | 131. 20 | 149.
 9 | 210. 7.
 phaleras. 132. 20.
 phaselida. 171. 1.
 Philæni. 126. 20.
 Philænis. 126. 8 | 127. 1.
 Philenon. 78. 6.
 Philippi. 189. 7.
 Philippo. 189. 3, 5.
 Philippoque. 160. 10.
 Philippus. 164. 2.
 Phoenixes. 77. 15.
 Phrygas. 207. 5.
 Phrygia. 202. 1.
 Phrygiam. 205. 8.
 pice. 111. 8.
 piceno. 33. 22 | 51. 14.
 picens. 161. 19 | 199. 8.
 picenum. 22. 1 | 23. 17.
 picta. 175. 9.
 pictas. 10. 2.
 pieras. 88. 11.
 pietate. 10. 15.
 pigeat. 142. 8.
 pigeret. 215. 24 | 230. 7.
 piget. 61. 6 | 86. 20 | 167.
 1 | 230. 26.
 pignora. 233. 13.
 piguit. 234. 2.
 pila. 54. 16 | 111. 8.
 piraticæ. 175. 23.
 piraticam. 205. 3.
 piratis. 207. 15.
 piscantis. 175. 22.
 piscium. 201. 25.
 Pisidique. 201. 22.
 Piso. 15. 11 | 16. 6, 11 | 38.
 13, 16.
 Pisonim. 15. 16 | 16. 15 | 19.
 6 | 226. 10.
 Pisonis. 233. 1.
 Pistoriensis. 51. 12.
 pium. 188. 19.
 placandi. 121. 14.
 placeat. 39. 17 | 148. 23 |
 224. 8.
 placebant. 2. 12 | 118. 16.
 placebat. 123. 8 | 133. 3.
 placent. 89. 14 | 164. 9.
 &c.
 placere. 66. 27 | 99. 9 | 116.
 20 | 167. 2.
 placeretne. 84. 9.
 placet. 44. 7 | 52. 11 | 15.
 1 | 221. 3, 7.
 placide. 97. 23 | 121. 17 | 12.
 27 | 148. 9.
 placidius. 32. 2.
 placido. 178. 27.
 placidus. 79. 12.
 placitum. 127. 19.
 placuerat. 67. 6 | 135. 19.
 placuère. 150. 1.
 placuerint. 215. 27.
 placuisse. 80. 20.
 placuisset. 148. 1.
 placuit. 120. 10 | 132. 13.
 147. 11 | 148. 4.
 plana. 201. 24.
 plane. 105. 2.
 planitiem. 119. 6 | 138. 23.
 139. 24.
 planities. 53. 13 | 94. 17.
 104. 4.
 planum. 105. 9.
 plaustra. 204. 11.
 Plautia. 25. 1.
 Plautiæ. 226. 24.
 plebe. 77. 16 | 99. 7 | 138.
 32 | 218. 23 | 222. 15.
 plebei. 183. 1.
 plebem. 22. 19 | 25. 10.
 &c.
 plebes. 27. 1 | 30. 5, 10.
 &c.
 plebi. 87. 12 | 129. 11.
 &c.
 plebis. 26. 12 | 31. 18.
 &c.
 plena. 96. 3 | 102. 19 | 197.
 15.
 pleni. 155. 8.
 pleno. 144. 15.
 plenus. 231. 5.
 pleraque. 6. 15 | 14. 14.
 &c.
 pleraque. 125. 25.
 plerasque. 216. 5.
 plerique. 4. 2, 6 | 13. 15.
 & alibi.
 plerisque. 16. 2 | 27. 13.
 &c.
 plerosque. 30. 3 | 54. 11.
 &c.
 plerumque. 63. 14 | 80. 3.
 &c.
 plumæ. 200. 27.

VOCABULORUM.

- plura. 20. 21 | 29. 6 | 80.
 22, *Œ.*
 plures. 87. 24 | 127. 17.
 15 *Œ.*
 pluresque. 145. 7.
 pluribus. 104. 15 | 111. 20 |
 185. 8.
 plurima. 25. 10 | 71. 12 | 75.
 15 | 91. 7.
 plurimæ. 159. 2.
 plurimas. 127. 16.
 plurimi. 142. 14.
 plurimis. 132. 22 | 196. 15.
 plurimos. 20. 24 | 119. 4.
 plurimum. 2. 16 | 14. 6.
 15 *Œ.*
 pluris. 45. 4 | 129. 22 | 131.
 10 | 133. 19.
 plus. 32. 7 | 34. 2 | 40. 17.
 18 *Œ.*
 plusque. 100. 2.
 pluresque. 192. 18.
 pluvia. 124. 4 | 137. 1.
 penula. 203. 24.
 penna. 40. 19 | 41. 18 | 44.
 17 | 196. 21.
 penna. 42. 5 | 119. 20.
 pennam. 36. 5.
 118 pennas 15. 9 | 20. 2 | 42. 8.
 15 *Œ.*
 peni. 126. 17 | 174. 21.
 5. 10 penitendum. 132. 18.
 5. 10 penitens. 169. 11.
 penitet. 88. 4 | 150. 10.
 19 *Œ.*
 penituit. 221. 5.
 1. 18 penitutum. 199. 26.
 0 | 197 petæ. 206. 30.
 petebat. 68. 8 | 98. 6.
 petens. 6. 14 | 57. 7.
 petensque. 86. 16.
 petere. 82. 22.
 petet. 220. 14.
 peteantur. 33. 20.
 4. 14 peteatur. 154. 6.
 petendo. 21. 18 | 74. 11.
 13. 15 *Œ.*
 peticeri. 19. 3 | 20. 10.
 27. 13 *Œ.*
 peticetur. 34. 27 | 110. 12 |
 54. 11 140. 4 | 143. 7.
 80. 30 peticando. 31. 9 | 63. 22.
 petitationibus. 79. 10 |
 113. 17.
 petito. 149. 11.
 petitos. 33. 12.
 petitus. 22. 13 | 231. 31.
 plura.
- polluere. 10. 4 | 98. 13.
 pollui. 20. 17.
 polluta. 74. 3 | 210. 22.
 pollutus. 115. 13.
 Pompeianam. 226. 5.
 Pompeianum. 227. 5.
 Pompeii. 16. 11, 14 | 159. 13 |
 185. 1.
 Pompeio. 16. 8 | 31. 6 | 194.
 7.
 Pompeium. 185. 5 | 211. 4.
 20.
 Pompeius. 13. 18 | 15. 2 | 23.
 16 | 31. 17 | 186. 19 | 195.
 12 | 199. 27 | 206. 19 |
 217. 12.
 Pomptino. 35. 12.
 Pomptinum. 35. 20.
 pondere. 86. 2.
 ponderis. 140. 15.
 pondus. 114. 11.
 ponere. 102. 3 | 170. 11.
 poneret. 73. 14 | 117. 2.
 ponit. 226. 21.
 pons. 198. 9.
 ponte. 35. 12.
 pontem. 35. 16.
 ponti. 206. 17.
 pontici. 206. 28.
 pontico. 206. 31.
 ponticum. 206. 24.
 pontificatus. 38. 18.
 ponto. 201. 25 | 206. 3.
 25.
 pontum. 193. 16 | 195. 9.
 popularem. 230. 16.
 populares. 19. 16 | 20. 20.
 popularibus. 46. 9 | 63. 1 |
 120. 5.
 popularis. 93. 14 | 111. 25.
 popularium. 97. 20 | 103.
 22 | 123. 11 | 154. 13.
 populi. 5. 5 | 8. 23 | 16. 2.
Œ alibi.
 populi. 6. 16.
 Populi. 155. 1.
 populi. 129. 6 | 189. 1.
 populo. 8. 7 | 44. 10 | 63.
 4. *Œ.*
 populoque. 64. 11.
 populos. 87. 14 | 214. 15.
 populum. 68. 1 | 71. 14.
 15 *Œ.*
 populumque. 27. 11.
 Populumque. 80. 13.
 populus. 7. 18 | 43. 7 | 48.
 23, *Œ.*
- Populusque. 150. 9.
 populusque. 231. 31.
 Porcia. 42. 12 | 44. 2 | 227.
 21.
 Porcium. 22. 8.
 Porcius. 14. 9 | 44. 13.
 porrectum. 104. 6.
 potrigit. 107. 11.
 porro. 36. 4 | 82. 24 | 84.
 20 | 206. 33 | 215. 7.
 porta. 110. 17 | 145. 21.
 portabant. 6. 20 | 51. 1.
 portæ. 118. 19 | 201. 18.
 portam. 111. 15.
 portare. 20. 23 | 52. 14 |
 93. 20 | 102. 21.
 portaret. 96. 15 | 102. 6 |
 123. 30.
 portaretur. 84. 4.
 portari. 23. 11 | 123. 27.
 portarum. 67. 13.
 portas. 112. 7 | 119. 14, 18 |
 138. 2 | 176. 8.
 portationibus. 34. 1.
 portaverat. 150. 5.
 portendant. 59. 9.
 portenderetur. 177. 3.
 portendi. 37. 1 | 114. 25 |
 138. 16.
 portenta. 23. 11.
 portis. 145. 2 | 171. 11.
 portuosior. 75. 1.
 portus. 206. 24.
 poscant. 117. 14.
 poscebant. 134. 9.
 poscebat. 110. 8.
 posceret. 120. 9.
 posci. 163. 16.
 poseunt. 197. 12.
 posita. 124. 1.
 posita. 186. 11.
 positam. 121. 10.
 positas. 188. 6.
 positis. 137. 21.
 positum. 158. 14 | 199. 4.
 posse. 2. 16 | 7. 3 | 11. 1, 11,
Œ alibi.
 possederat. 103. 26.
 possedere. 77. 8.
 possedit. 75. 2.
 possem. 7. 17 | 29. 2 | 49. 10.
 possent. 26. 1 | 112. 24 | 159.
 10 | 225. 2.
 possessa. 77. 13.
 possessiones. 161. 23 | 234. 1.
 possessionibus. 29. 1.
 posset. 32. 7 | 40. 16, *Œ.*
 possidet.

I N D E X

- possidet. 40. 4 | 47. 1.
 possint. 68. 5.
 possis. 59. 7.
 possit. 32. 15 | 46. 11 | 82. 3,
Œc.
 possitis. 168. 1 | 183. 5.
 possum. 42. 8 | 132. 18 | 234.
 23.
 possumus. 191. 7.
 possunt. 197. 13 | 118. 3 |
 227. 15.
 postea. 2. 12 | 16. 6 | 20.
 1, 23, *Œc.*
 posteaquam. 133. 7, 12,
 20.
 postera. 119. 5 | 124. 6.
 posteriores. 126. 14.
 posteris. 132. 4 | 163. 9 |
 230. 12.
 posterius. 131. 7.
 postero. 85. 14 | 95. 18,
Œc.
 posterum. 182. 2 | 210. 8 |
 213. 8.
 Posthumus. 222. 12.
 postquam. 6. 11, 13 | 9. 17,
Œc. alibi plur.
 postrema. 41. 17 | 208.
 5.
 postremam. 146. 14.
 postremis. 102. 4.
 postremo. 11. 22 | 12. 6, 13,
Œc. alibi plur.
 postremos. 105. 22 | 110.
 2.
 postremum. 158. 9 | 159. 2 |
 164. 19.
 postremus. 164. 12 | 189. 23.
 postulabant. 34. 24.
 postulabantur. 149. 17.
 postulabar. 50. 6 | 93. 4,
Œc.
 postulant. 38. 3 | 116. 4.
 postulare. 19. 1 | 25. 7 | 75.
 2 | 129. 5.
 postulet. 67. 14.
 postulata. 128. 29.
 postulatum. 128. 20.
 postulaverant. 208. 21.
 postulaverat. 129. 16.
 postulent. 35. 7.
 postuler. 132. 19.
 posuere. 75. 7.
 posuistis. 81. 26.
 posuit. 18. 18 | 206. 18 | 229.
 18.
 potare. 10. 2.
 potens. 69. 19 | 74. 8 | 223.
 13.
 potensque. 57. 7.
 potent. 134. 2.
 potentes. 63. 20 | 159. 3 |
 210. 1.
 potentesque. 31. 10.
 potentia. 10. 7 | 16. 10 | 17.
 15, *Œc.*
 potentia. 59. 11 | 74. 1 | 83.
 20, *Œc.*
 potentiam. 15. 3 | 135. 4.
 potentiori. 98. 11.
 potentis. 89. 11.
 potentium. 17. 10 | 185. 15.
 poterant. 97. 8 | 133. 17 |
 145. 4.
 poterat. 13. 5 | 20. 10 | 22.
 25, *Œc.*
 potero. 5. 8 | 15. 7 | 229.
 26.
 potes. 213. 19 | 234. 19.
 potest. 18. 8 | 42. 4 | 43.
 16, *Œc.*
 potestine. 90. 5.
 potestas. 23. 3 | 31. 7,
Œc.
 potestate. 128. 24 | 138. 5,
Œc.
 potestatem. 31. 7 | 38. 6,
Œc.
 potestatibus. 115. 8 | 130.
 16.
 potestatis. 185. 7.
 potiebatur. 67. 31.
 potior. 119. 1 | 128. 22.
 potiora. 83. 12 | 114. 20 |
 179. 19.
 potiozem. 75. 1.
 potiores. 63. 20.
 potiorque. 163. 13.
 potiretur. 63. 23 | 83. 4 |
 109. 13 | 220. 2.
 potiri. 37. 2.
 potissimum. 140. 21.
 potissimum. 70. 3, 22,
Œc.
 potiti. 123. 16 | 124. 22.
 potitur. 192. 18.
 potitus. 123. 24 | 138. 19.
 potiundi. 94. 20 | 136. 25.
 potius. 13. 13 | 53. 6 | 57. 2,
Œc.
 potuere. 8. 6 | 113. 5.
 potueris. 233. 28.
 potui. 225. 22.
 potuimus. 234. 16.
 potuisse. 96. 13.
 potuisset. 116. 3 | 199. 28 |
 210. 18.
 potuistis. 51. 21.
 potuit. 142. 3 | 173. 5 | 232.
 7, 13 | 233. 24.
 præ. 140. 19.
 præacutus. 51. 1.
 præalta. 125. 14.
 præbeatis. 183. 12.
 præbebat. 118. 20.
 præbendo. 215. 2.
 præbeo. 72. 15 | 188. 28.
 præbere. 12. 6 | 45. 5.
 præbet. 225. 1.
 præbetis. 180. 6.
 præbita. 108. 25.
 præceperant. 144. 8.
 præcepera. 32. 11 | 124. 1.
 præcepit. 68. 14.
 præceps. 21. 11 | 25. 14,
Œc.
 præcepta. 69. 2 | 131. 5.
 præceptis. 133. 7 | 215. 3 | 222.
 10.
 præcepto. 34. 23 | 68. 7 |
 140. 11.
 præceptum. 35. 15 | 50. 13,
Œc.
 præceptus. 170. 16.
 præcipere. 203. 31.
 præcipit. 33. 19 | 68. 4 | 84.
 8.
 præcipitant. 215. 10.
 præcipitarentur. 112. 2.
 præcipitati. 159. 8.
 præcipitatus. 72. 14.
 præcipitavit. 98. 14.
 præcipitem. 64. 8.
 præcipites. 87. 7.
 præcisum. 139. 7.
 præclara. 8. 6 | 48. 24,
Œc.
 præclaram. 133. 16.
 præclari. 3. 11 | 96. 8 | 110.
 10.
 præclarior. 132. 3.
 præclarius. 132. 6.
 præclaros. 60. 8.
 præclarus. 72. 8.
 præda. 79. 15 | 95. 17,
Œc.
 prædabundum. 137. 15.
 prædæ. 19. 13 | 37. 13,
Œc.
 prædam. 70. 11 | 119. 11,
Œc.
 prædari.

VOCABULORUM.

- prædari. 109. 20 | 138. 3.
 prædarum. 192. 8.
 prædas. 79. 27 | 91. 9.
Œc.
 prædator. 101. 4.
 prædatores. 187. 12.
 prædatoria. 79. 24.
 prædicabat. 153. 2.
 prædicantem. 38. 11 | 70. 15.
 prædicent. 211. 16.
 prædicente. 178. 14.
 prædictet. 132. 15.
 prædicet. 123. 31.
 præditi. 41. 12.
 prædixero. 199. 4.
 prædocti. 140. 12.
 prædonum. 178. 27.
 præerant. 91. 6 | 140. 12.
 præerat. 34. 3 | 116. 10.
 præessent. 24. 3.
 præfecit. 63. 5 | 104. 8.
 præfecti. 102. 20.
 præfectis. 103. 2.
 præfectosque. 123. 8.
 præfectum. 107. 4 | 118. 11 | 119. 21.
 præfectumque. 125. 1.
 præfectus. 54. 10 | 118. 24 | 125. 9.
 prægrediens. 140. 16.
 prælatus. 162. 16.
 prælia. 200. 1.
 præliantibus. 139. 17, 24.
 præliis. 123. 17 | 200. 22.
 prælio. 8. 19 | 32. 4 | 52. 26, *Œc.*
 prælium. 113. 6 | 123. 14.
 præluxi. 230. 7.
 præmia. 14. 4 | 18. 18 | 19. 2, *Œc.*
 præmiis. 180. 1 | 221. 12.
 præminēt. 174. 19.
 præmio. 30. 2 | 68. 10 | 143. 9.
 præmiorum. 186. 27.
 præmiserat. 105. 12.
 præmisisse. 22. 9.
 præmissi. 107. 29 | 151. 1.
 præmissis. 152. 6.
 præmissus. 107. 6 | 152. 11.
 præmium. 23. 19 | 215. 17.
 præneſte. 171. 7.
 præparaviſſet. 200. 1.
 præpediebat. 84. 17.
 præpoſteri. 131. 6.
 prærupti. 94. 17.
 præſens. 13. 11 | 85. 8 | 103. 5 | 191. 17 | 214. 5.
 præſente. 33. 10 | 208. 8.
 præſenti. 42. 6 | 85. 12 | 185. 12.
 præſentia. 159. 6.
 præſentiam. 25. 4.
 præſentibus. 140. 6 | 153. 6.
 præſertim. 59. 1, 8 | 160. 1 | 181. 11 | 213. 11.
 præſidebat. 51. 14.
 præſides. 180. 7.
 præſidia. 21. 21 | 25. 1 | 42. 7, *Œc.*
 præſidii. 39. 6 | 51. 21 | 92. 24 | 223. 23.
 præſidiis. 35. 15 | 39. 16, 24, *Œc.*
 præſidio. 29. 16 | 78. 2, *Œc.*
 præſidium. 27. 6 | 16. 10, *Œc.*
 præſidiumque. 225. 3.
 præſtabant. 30. 12.
 præſtabilius. 57. 4.
 præſtare. 1. 1 | 164. 10 | 177. 17.
 præſtat. 18. 3 | 90. 15.
 præſtitiffent. 199. 18.
 præſtitit. 70. 18.
 præſto. 123. 31.
 præter. 10. 16 | 12. 14, *Œc.*
 præterea. 6. 2 | 11. 20, *Œc.*
 præteream. 232. 6.
 prætereundum. 59. 14.
 præterſiuit. 172. 21.
 prætergrediebantur. 192. 14.
 prætergreſſum. 105. 18.
 prætergreſſus. 107. 4 | 209. 7.
 præterite. 49. 9 | 212. 13 | 229. 2.
 præterit. 179. 15.
 prætor. 34. 3 | 36. 10 | 54. 10, *Œc.*
 prætore. 16. 7 | 149. 3.
 prætorem. 36. 13 | 149. 15.
 prætores. 23. 16 | 50. 7.
 prætoria. 55. 14.
 prætoriam. 55. 5.
 prætoribus. 35. 12, 18, 21.
 prætoris. 26. 12 | 27. 6.
 prætorium. 64. 3.
 prætuleraſt. 30. 20.
 prætura. 61. 3 | 130. 1 | 217. 8.
 præventum. 121. 15.
 præva. 115. 19 | 142. 16, *Œc.*
 prævas. 214. 1.
 prævis. 57. 9.
 præviſſumque. 160. 17.
 prævitas. 58. 14.
 prævitate. 217. 12.
 prævitatem. 174. 30.
 prævoque. 5. 13.
 prævum. 82. 25 | 85. 4.
 præcibus. 38. 14 | 208. 15.
 præmebantur. 189. 4.
 præmerentur. 222. 34.
 præmunt. 72. 13.
 præſſi. 201. 2.
 præſſo. 208. 20.
 præti. 133. 19 | 222. 14.
 prætio. 38. 14 | 39. 13, *Œc.*
 prætiſſimos. 233. 28.
 prætium. 10. 12 | 74. 5, *Œc.*
 præidem. 45. 17 | 212. 26.
 prædie. 188. 6.
 præima. 29. 19 | 55. 1 | 78. 5, *Œc.*
 præimæ. 158. 1 | 221. 3 | 224. 9.
 præimam. 53. 16 | 199. 16.
 præimi. 119. 15.
 præimpili. 95. 14.
 præimis. 3. 16 | 5. 9 | 13. 3, *Œc.*
 præimo. 9. 1, 8, 10 | 14. 3, *Œc.*
 præimordio. 158. 4.
 præimos. 102. 26 | 105. 18, *Œc.*
 præimum. 2. 10 | 4. 1 | 10. 1, *Œc.*
 præimus. 39. 19 | 62. 11 | 181. 1 | 200. 4.
 præinceps. 20. 24 | 74. 7 | 82. 18.
 præincipem. 15. 5 | 162. 10 | 185. 6 | 230. 17.
 præincipes. 22. 7 | 34. 5 | 105. 17 | 118. 4 | 200. 13.
 præincipia. 105. 16.
 præincipibus. 32. 18.
 præincipis. 105. 9.
 præincipio. 21. 18 | 85. 2, *Œc.*
 præincipuum. 160. 14.
 præior. 65. 18 | 170. 28.
 præiore. 93. 12 | 146. 13.
 præiorem.

I N D E X

priorem. 142. 17.
 priores. 103. 16 | 106. 7.
 pristinae. 52. 20 | 54. 17 | 55.
 9 | 104. 11.
 privata. 72. 1 | 82. 15 | 165.
 2 | 220. 11.
 privatae. 197. 3.
 privatas. 163. 12 | 177. 15.
 privatum. 10. 3 | 39. 1.
¶
 privatimque. 32. 16.
 privatis. 11. 4 | 30. 18.
¶
 privato. 22. 25 | 153. 13 |
 168. 13.
 privatorum. 231. 26.
 privatum. 62. 5.
 privatus. 28. 6 | 197. 1.
 privignum. 13. 1.
 prius. 2. 7 | 5. 10 | 11. 10.
¶
 proba. 43. 21.
 probabat. 30. 6.
 probae. 21. 6.
 probandum. 224. 12.
 probare. 128. 30 | 218. 20 |
 224. 4.
 probarentne. 86. 6.
 probaretur. 80. 19 | 217. 1.
 probari. 221. 2.
 probat. 190. 6.
 probata. 126. 20 | 152. 7.
 probate. 163. 8.
 probatis. 163. 14.
 probi. 161. 3.
 probitas. 69. 10 | 114. 29 |
 159. 21 | 220. 23.
 probitate. 60. 14.
 probitatem. 9. 3 | 57. 8.
 probitati. 214. 11.
 probos. 130. 16.
 probra. 101. 20 | 131. 11.
 probri. 20. 5.
 probro. 10. 8 | 30. 11 | 210. 21.
 probrum. 217. 21.
 procaci. 21. 13.
 procacitate. 229. 21.
 procacitatis. 229. 10 | 234. 17.
 procax. 232. 11.
 procedat. 93. 1 | 102. 16.
 procedebant. 25. 17 | 102. 21.
 procedebat. 113. 13.
 procedere. 105. 16 | 117. 17 |
 128. 31 | 165. 17.
 procederet. 58. 5.
 procederet. 2. 6.
 procedit. 22. 7 | 79. 29, *¶*

procedunt. 67. 4 | 107. 25,
¶
 processerant. 56. 1 | 77. 12 |
 139. 8 | 141. 10.
 processerat. 106. 15.
 processit. 61. 6.
 processit. 61. 12 | 80. 3, *¶*
 processum. 79. 28.
 processuros. 126. 20.
 proclivi. 221. 21.
 proconsul. 165. 6.
 proconsule. 101. 2 | 169. 3.
 proconsulem. 169. 18.
 procul. 5. 1 | 16. 9, 21,
¶
 procuracionem. 68. 15.
 prodegerint. 161. 20.
 proderet. 21. 19.
 prodiderat. 21. 10.
 prodidit. 89. 6 | 189. 10.
 prodigia. 23. 11.
 prodigiis. 37. 3.
 prodita. 90. 9.
 proditorem. 103. 16 | 124.
 14.
 proditorem. 173. 20.
 proditis. 151. 10.
 prodito. 189. 23.
 proditor. 167. 8.
 proditorum. 168. 7.
 proditos. 151. 18.
 proditum. 90. 9.
 producto. 92. 2.
 proelia. 135. 13 | 178. 1 | 190.
 5 | 217. 2.
 proeliantur. 146. 12.
 proelii. 143. 5, 18 | 201. 9.
 proeliis. 105. 13 | 108. 6, 20,
¶
 proeliisque. 124. 21.
 proelio. 54. 3 | 55. 22 | 63.
 12, *¶*
 proelium. 52. 12 | 54. 15,
¶
 profanaque. 10. 3.
 profecti. 32. 8 | 150. 3, *¶*
 profectio. 122. 4.
 profecto. 3. 7 | 7. 20 32. 4,
¶
 profectum. 173. 18 | 177. 19 |
 191. 24.
 profectus. 25. 20 | 93. 15,
 20, *¶*
 proficiebat. 186. 15.
 proficiscantur. 27. 10.
 proficiscens. 149. 3.
 proficiscentem. 37. 17 | 143.

11.
 proficiscerentur. 35. 11 | 126.
 6 | 151. 12 | 169. 5.
 proficisci. 22. 11 | 27. 15,
¶
 proficiscitur. 34. 27 | 86. 3,
¶
 proficiscuntur. 149. 1.
 profiteri. 15. 11.
 profitetur. 93. 7.
 profligatis. 146. 23.
 profuerunt. 133. 4.
 profugerant. 81. 9 | 183. 6.
 profugerat. 36. 10 | 167. 28.
 profugeret. 51. 13 | 151. 7.
 profugi. 6. 9 | 119. 24.
 profugisse. 119. 21.
 profugit. 67. 30 | 89. 6, *¶*
 profugium. 106. 29.
 profugiunt. 149. 2.
 profugus. 92. 17.
 profugos. 125. 19.
 profuda. 127. 21 | 189. 2 | 192.
 34.
 profunda. 212. 11.
 profundant. 18. 8.
 profundus. 11. 14.
 profusus. 5. 17.
 profutura. 58. 3.
 progeniem. 69. 16.
 progressa. 170. 18.
 progressum. 165. 2.
 prohibeas. 214. 2.
 prohibebant. 76. 13 | 118.
 19 | 188. 5.
 prohibebat. 107. 13 | 199. 10.
 prohibebatur. 186. 18.
 prohibendo. 102. 6.
 prohibere. 69. 21 | 90. 4,
¶
 prohibent. 53. 5.
 prohibentur. 161. 19.
 prohibet. 52. 10 | 151. 21.
 prohibetur. 184. 4.
 prohibiri. 22. 18.
 prohibitori. 202. 15.
 prohibitus. 15. 10.
 prohibuerat. 172. 10.
 prohibuere. 190. 17.
 prohibuerit. 80. 25.
 prohibuit. 80. 7.
 projectum. 177. 10.
 projectus. 72. 5.
 proinde. 11. 2 | 61. 3 | 104.
 16, *¶*
 prolatandis. 83. 22 | 167. 11.
 prolatando. 34. 19.
 prolatandum.

VOCABULORUM.

colatandum. 160. 20.
colat. 191. 26.
colat. 190. 3.
col. 160. 9.
col. 208. 17.
col. 10. 12.
col. 83. 15 | 221. 5.
col. 172. 2.
col. 155. 3.
col. 103. 18 | 140. 5.
col. 67. 12 | 127. 9.
col. 154. 16.
col. 201. 22.
col. 206. 17.
col. 204. 30.
col. 215. 23.
col. 25. 21.
col. 101. 3.
col. 175. 19.
col. 164. 4.
col. 174. 3.
col. 7. 5 | 154. 9 | 216.
col. 220. 6 | 224. 13.
col. 9. 6.
col. 34. 22 | 63. 1 |
col. 22.
col. 97. 3.
col. 221. 8.
col. 187. 17.
col. 1. 3 | 139. 22 | 156. 3.
col. 127. 11.
col. 187. 4.
col. 11. 9.
col. 49. 11 | 80. 1 | 113. 2.
col. 26. 2 | 51. 4.
col. 11. 7.
col. 7. 15.
col. 221. 10.
col. 150. 16 | 192. 29.
col. 48. 13.
col. 194. 6.
col. 107. 16 | 112.
col. 192. 31.
col. 51. 18.
col. 94. 5.
col. 64. 7 | 142. 12.
col. 78. 3 | 94. 21 |
col. 14.
col. 37. 23.
col. 183. 8.
col. 154. 21.
col. 110. 21.
col. 22. 17 | 36. 1,
col. 167. 11.
col. 136. 22.
col. 136. 22.

propinquant. 193. 3.
propinquas. 195. 4.
propinqui. 65. 10.
propinquo. 70. 10.
propinquo. 71. 2 | 144. 10.
propinquus. 71. 1.
propior. 104. 9 | 197. 21.
propius. 9. 12 | 35. 10,
Cic.
proponere. 28. 4.
proponeret. 19. 1.
propratore. 94. 7.
propratorem. 94. 11.
propriatum. 207. 5.
propter. 26. 13 | 33. 8,
Cic.
propulerant. 6. 20.
propulsare. 106. 13.
propulsarent. 103. 3.
proripuit. 25. 16.
prorsus. 13. 6 | 14. 2,
Cic.
prosapia. 130. 21.
proscripti. 31. 2.
proscriptionem. 19. 3 | 227.
18 | 230. 20.
proscriptione. 161. 21.
proscriptis. 187. 9.
proscriptorum. 43. 11 | 159.
12 | 162. 11.
proscriptos. 164. 23.
prosecuta. 173. 13.
prospectabant. 112. 22.
prospectu. 126. 13.
prospexit. 107. 13.
prospexit. 140. 14.
prospera. 6. 14.
prosperæ. 188. 24.
prosperæ. 21. 23 | 47. 15,
Cic.
prosperum. 222. 21.
prospiciendum. 218. 18.
protulit. 230. 1.
provenere. 8. 4.
provideas. 214. 9.
provideat. 114. 2.
providendum. 40. 17 | 215.
12.
providens. 84. 18.
providenter. 137. 11.
providentia. 63. 13.
providere. 55. 2 | 65. 18 |
137. 7 | 145. 4, 19.
provideris. 45. 1.
providetis. 160. 4.
providet. 40. 3.
provincia. 92. 22 | 96. 16,

Cic.
provincia. 21. 20 | 34. 4.
Cic.
provinciam. 16. 8, 11 | 67.
30, Cic.
provinciarum. 197. 15.
provincias. 31. 19 | 100. 8 |
180. 4 | 186. 1.
provinciis. 114. 22.
provisa. 104. 14.
proxima. 34. 9 | 77. 9,
Cic.
proximam. 123. 32.
proxime. 78. 9.
proximi. 11. 23 | 178. 17.
proximis. 66. 18 | 84. 11.
proximo. 92. 18, 25.
proximorum. 175. 15.
proximos. 76. 9 | 109. 10,
Cic.
proximum. 21. 14 | 81. 11,
Cic.
proximus. 67. 10 | 141.
11 | 227. 1.
prudens. 169. 15 | 216. 4 |
224. 14.
prudenterque. 135. 23.
prudens. 104. 15.
prudentibus. 191. 5.
prudentiorem. 210. 20.
prudentissimus. 8. 7.
psallere. 21. 5.
Ptolemæum. 189. 21.
Ptolemæus. 190. 3.
puberes. 83. 15 | 108. 23 |
138. 6.
publica. 36. 17 | 37. 18,
Cic.
publica. 225. 23.
publicam. 8. 16 | 28. 7,
Cic.
publicandas. 44. 8 | 46. 7.
publicarum. 59. 3.
publice. 10. 3 | 32. 16,
Cic.
publici. 171. 19.
publicis. 30. 19 | 223. 24.
publico. 214. 10, 11.
publicum. 30. 20 | 31. 14,
Cic.
Publico. 200. 23.
publior. 176. 17.
pudeat. 142. 8.
pudet. 88. 4 | 167. 1, 10 |
185. 3 | 232. 19.
pudicitia. 21. 7 | 220. 23,
Cic.

I N D E X

pudicitia. 48. 5 | 226. 10.
 pudicitiam. 10. 11 | 11. 8 |
 12. 9.
 pudor. 220. 23.
 pudore. 4. 7 | 50. 1 | 145.
 26.
 pudorem. 10. 11 | 13. 10 |
 160. 22 | 213. 4.
 puduit. 232. 34.
 pueri. 141. 10.
 puerique. 118. 19.
 puertia. 130. 13 | 145. 27.
Œc.
 puertia. 123. 21 | 229. 3.
 puertiam. 115. 2.
 puertorum. 212. 5.
 pueros. 41. 2.
 pugionem. 186. 15.
 pugna. 143. 14 | 146. 13,
 19 | 186. 18 | 190. 17.
 pugnabatur. 200. 1.
 pugna. 109. 26 | 123. 14 |
 135. 14 | 173. 1.
 pugnam. 110. 16, 17 | 112.
 21, *Œc.*
 pugnandi. 51. 3 | 106. 30 |
 110. 6 | 128. 7.
 pugnando. 7. 19 | 55. 13 |
 84. 22 | 106. 25 | 170.
 11.
 pugnans. 55. 10.
 pugnantes. 53. 7 | 55. 8 |
 143. 16.
 pugnantibus. 170. 23.
 pugnare. 52. 19 | 55. 2 |
 111. 6 | 112. 18 | 146.
 18.
 pugnatum. 108. 8 | 109. 2 |
 151. 22 | 156. 1.
 pugnatur. 186. 1.
 pugnaverant. 8. 18 | 147.
 8.
 pugnaverat. 48. 1.
 pulcerruma. 190. 8.
 pulcerrimum. 213. 3.
 pulcherrimum. 17. 4.
 pulcherruma. 6. 7.
 pulcherrumam. 46. 20.
 pulchrum. 3. 12.
 pulsa. 203. 19.
 pulsat. 207. 7.
 pulsi. 8. 19 | 123. 15.
 pulso. 169. 7.
 pulsum. 205. 15.
 pulsus. 72. 14.
 pulverem. 134. 4.
 pulveris. 107. 12.

pulvino. 121. 10.
 punica. 153. 1.
 punica. 78. 8.
 punicas. 202. 26.
 punis. 40. 13 | 75. 18 |
 78. 12.
 punico. 6x. 15 | 99. 3 | 159.
 1.
 punicum. 158. 21.
 purgari. 196. 1.
 purgatiores. 172. 23.
 putabam. 164. 24.
 putabant. 7. 3, 6 | 16.
 10.
 putabat. 34. 22 | 37. 15 |
 101. 8 | 124. 15.
 putabatur. 129. 11 | 149.
 7.
 putant. 4. 3 | 29. 19 | 76.
 1, 6 | 107. 19 | 132. 2 |
 210. 2.
 putare. 2. 15.
 putares. 226. 9.
 putaret. 73. 13.
 putas. 231. 3 | 234. 10.
 putasti. 231. 11.
 putat. 127. 4.
 putaveris. 153. 19.
 putaverit. 207. 24.
 putem. 224. 9.
 putent. 213. 3.
 putes. 191. 2 | 218. 21.
 puter. 4. 4 | 160. 2.
 puto. 44. 4 | 59. 14 | 72.
 12 | 78. 3 | 134. 25 |
 212. 13 | 223. 21 | 230.
 29.
 Pyrenæi. 200. 19.
 Pyrenæum. 177. 22.
 Pyrrho. 160. 10 | 202.
 16.

Q.

Quadraginta. 107. 22.
 111. 18, *Œc.*
 quadrato. 145. 12.
 quæcumque. 101. 19 | 224.
 3.
 quædam. 173. 10 | 180. 19.
 229. 22.
 quælibet. 90. 12.
 quæque. 5. 6 | 112. 22 | 225.
 21.
 quæramus. 27. 7.
 quærant. 183. 12.
 quærat. 131. 4.
 quærebant. 40. 16 | 137.
 4.
 quærebat. 177. 3.
 quærendo. 165. 3.
 quærenti. 135. 4.
 quæreret. 2. 2 | 59. 10.
Œc.
 quærerent. 212. 11.
 quæreret. 120. 14.
 quæreretur. 97. 3.
 quæri. 131. 14 | 135. 16.
 quæris. 167. 8.
 quærit. 3. 11 | 230. 1.
 quæritis. 198. 6.
 quæritur. 188. 19.
 quæserit. 232. 16.
 quæsit. 90. 10 | 177. 9.
 182. 2.
 quæsitissimæ. 175. 10.
 quæsitores. 97. 16.
 quæsitum. 153. 8 | 162. 19.
 163. 11 | 194. 6.
 quæsiuerit. 96. 9.
 quæsiui. 133. 1.
 quæsiuit. 163. 18.
 quæso. 130. 19 | 166. 10.
 191. 1 | 212. 18.
 quæloque. 178. 8 | 182. 3.
 quæstio. 92. 14.
 quæstione. 97. 18.
 quæstiones. 87. 9 | 88. 11.
 quæstionibus. 89. 8.
 quæstor. 16. 7 | 85. 9 | 150.
 4 | 141. 16 | 175. 2.
 quæstore. 155. 17.
 quæstorem. 151. 2 | 208.
 234. 11.

quæstor

VOCABULORUM.

- uestori. 86. 2 | 149. 8.
 uestui. 11. 14, 20, 27 |
 88. 11.
 uestum. 79. 20.
 uestura. 232. 25 | 233.
 12.
 7. 22. uesturam. 233. 8.
 uestus. 232. 12.
 ueste. 161. 6 | 219. 19.
 9 | 22. uestale. 212. 18.
 80. 13. uestalem. 188. 25 | 232. 10.
 uestales. 60. 3.
 uestali. 212. 13.
 uestal. 210. 12.
 2 | 22. uestalis. 69. 11 | 89. 10 |
 229. 28.
 uestamobrem. 119. 6.
 uestamobrem. 28. 3 | 42. 11,
 uest.
 uestamprimum. 224. 16.
 uestamquam. 59. 7 | 72. 10 |
 75. 17, uest.
 uestamque. 86. 22.
 uestamvis. 20. 17 | 183. 3,
 9. 10. uest.
 uestando. 148. 4 | 153. 24,
 uest.
 uestanta. 35. 5 | 52. 1 | 55. 11 |
 231. 13.
 uestantæ. 181. 9.
 uestantam. 52. 6.
 uestantamque. 6. 6.
 uestantaque. 55. 12 | 97. 11.
 uestantas. 179. 15.
 uestanti. 82. 1 | 211. 3 | 234.
 77. 9. 11.
 uestantis. 181. 8 | 198. 15.
 uestanto. 46. 16 | 58. 3,
 uest.
 uestantoque. 179. 17.
 uestantum. 7. 7 | 8. 6 | 22.
 17, uest.
 uestantumque. 216. 10.
 uestantus. 22. 26.
 uestaproppter. 52. 11.
 uestare. 46. 12, 14 | 48. 13,
 82. 3. uest.
 uestarta. 50. 22.
 uestarto. 146. 2.
 uestas. 61. 21.
 uesta. 9. 2, 9, 15 | 11. 3,
 9 | 150. uest.
 uest alibi frequenter.
 uestatriduo. 108. 5.
 uestatuor. 106. 18 | 107. 22,
 uest.
 uestas. 65. 13.
 uestat. 53. 5 | 232. 20.
 quemcumque. 68. 5.
 quemdam. 20. 23 | 21. 26,
 uest.
 quemquam. 75. 15 | 134. 16,
 uest.
 quemque. 3. 4 | 43. 2,
 uest.
 querar. 225. 28 | 230. 30.
 querebatur. 34. 18.
 quereretur. 34. 8.
 queri. 33. 1 | 73. 12 | 217.
 9.
 queritur. 57. 1.
 queror. 161. 18.
 questus. 22. 8 | 45. 9 | 82.
 4.
 queunt. 101. 19 | 212.
 23.
 quibuscum. 149. 16 | 186.
 27.
 quibusque. 92. 4.
 quicumque. 11. 17 | 31. 3,
 12.
 quidam. 37. 16 | 92. 15,
 uest.
 quidam. 3. 15 | 13. 2 | 25.
 14, uest.
 quidnam. 33. 13 | 105. 1,
 3.
 quidquam. 5. 21 | 10. 16,
 uest.
 quidquid. 42. 19 | 87. 12 |
 153. 218 | 33. 16.
 quies. 24. 5 | 161. 2 | 165.
 9.
 quiescebat. 121. 5.
 quiescere. 215. 7.
 quiessetis. 182. 6.
 quieta. 18. 24 | 27. 16 | 70.
 4 | 121. 20.
 quietam. 151. 2 | 164. 4 |
 171. 9.
 quietem. 147. 3.
 quieti. 113. 12 | 118. 7.
 quietibus. 13. 4.
 quietis. 210. 22.
 quieto. 163. 13.
 quietos. 105. 9.
 quietum. 118. 2.
 quierus. 21. 16 | 79. 12 |
 106. 23 | 107. 6 | 179.
 2.
 quin. 18. 16 | 29. 1 | 32. 6,
 uest.
 Quinctium. 181. 8.
 quinis. 184. 2.
 quinquaginta. 93. 12 | 123.

R.

A a 2

Rabic.

R.

R Abie. 162. 5 | 231. 6.
 rabiem. 165. 17.
 radicem. 204. 7.
 radices. 140. 17.
 radicibus. 51. 17.
 ramis. 107. 19 | 139. 23.
 rapacissimæ. 227. 14.
 rapere. 9. 19 | 10. 3, 10 | 98.
 5 | 186. 9.
 rapi. 41. 2.
 rapiebat. 82. 25.
 rapinæ. 5. 14.
 rapinarum. 13. 16 | 51. 10 |
 212. 25.
 rapinas. 19. 4 | 168. 7 | 210.
 23.
 rapinis. 22. 23 | 164. 17 |
 203. 23 | 226. 15.
 rapiunt. 217. 22.
 rapta. 160. 13.
 raptio. 203. 4.
 raptum. 191. 9.
 raris. 180. 9.
 raro. 169. 21.
 rata. 183. 6.
 ratam. 154. 25.
 ratem. 175. 25.
 rates. 188. 5.
 rati. 37. 26 | 107. 14 | 119.
 14, &c.
 ratibus. 173. 14.
 ratio. 198. 1 | 234. 22.
 rationem. 33. 3 | 227. 3.
 rationes. 35. 7 | 143. 6.
 rationibus. 51. 7 | 234.
 14.
 ratus. 50. 4 | 51. 22 | 55.
 4, &c.
 re. 7. 20 | 9. 6 | 16. 1,
 &c.
 Reatino. 29. 10.
 rebatur. 83. 12.
 rebus. 12. 10 | 21. 13 |
 24. 3, &c.
 recens. 192. 27.
 recentis. 188. 24.
 receperat. 108. 12 | 201.
 15.
 receperitis. 180. 9.
 recepi. 177. 22 | 189. 22.

recepit. 74. 11.
 recepta. 9. 18 | 178. 2.
 receptam. 212. 7.
 recepti. 69. 13.
 receptui. 105. 20 | 144.
 10.
 receptus. 61. 17.
 recidat. 211. 11.
 recidere. 170. 2.
 recipi. 84. 10.
 recipiebant. 106. 6.
 recipit. 112. 3 | 170. 16.
 recipiundam. 193. 15.
 recipiunt. 223. 20.
 recitarem. 233. 3.
 recitata. 81. 12.
 recitatis. 82. 11.
 recitavit. 23. 8 | 27. 18.
 recognituros. 229. 16.
 recognoscas. 24. 5.
 recordari. 178. 24.
 recte. 40. 8 | 80. 24 | 90.
 14, &c.
 rectus. 2. 1 | 188. 28.
 rector. 58. 13.
 rectore. 170. 3.
 rectorem. 210. 5.
 recuperandæ. 85. 7.
 recusare. 89. 18.
 redarguit. 201. 3.
 reddat. 72. 10.
 redde. 227. 3.
 reddenda. 198. 1.
 reddere. 142. 13.
 redderet. 64. 9.
 reddi. 167. 2.
 reddideris. 167. 7.
 reddidit. 232. 25.
 redditam. 153. 19.
 redditas. 27. 18.
 redditis. 178. 5 | 201. 9.
 redemptoris. 204. 15.
 redeo. 61. 7 | 100. 7 | 127.
 2.
 redeunt. 150. 5.
 redeunt. 146. 4.
 redeuntibus. 208. 6.
 redibunt. 180. 9.
 rediens. 65. 4 | 146. 24.
 redimebat. 85. 5.
 redimere. 233. 27.
 redimeret. 11. 19.
 redire. 153. 9.
 redisti. 228. 10.
 redit. 149. 13 | 154. 22.
 reditu. 168. 4 | 172. 9.
 reditum. 86. 17 | 186. 23.

rediturum. 129. 14.
 redundantibus. 176. 23.
 reductus. 233. 8.
 reduxit. 233. 8.
 refelle. 233. 27.
 referat. 44. 10.
 referatur. 38. 4.
 referebantur. 67. 14.
 refert. 23. 1 | 39. 17 | 46.
 14.
 referendum. 39. 24.
 referunt. 67. 21.
 reficere. 117. 21.
 reficeret. 37. 24.
 reficit. 108. 6.
 refutant. 202. 6.
 regatur. 57. 3.
 rege. 40. 9 | 61. 8 | 94.
 13, &c.
 regerat. 173. 8, 11.
 regerantur. 76. 4.
 regem. 26. 4 | 66. 5 | 67.
 17, &c.
 regere. 59. 6 | 106. 15.
 regerent. 58. 4.
 regerentur. 58. 4.
 reges. 2. 9 | 6. 16 | 8. 22,
 &c.
 regesque. 192. 21.
 regi. 61. 22 | 91. 21 | 94. 19,
 &c.
 regia. 116. 15 | 155. 5.
 regiam. 124. 25 | 143.
 18.
 regibus. 7. 5 | 48. 27 | 129.
 6, &c.
 regii. 202. 7.
 reginam. 189. 15.
 regio. 30. 16 | 66. 7 | 107.
 2 | 158. 16.
 regione. 22. 22.
 regiones. 95. 2 | 125. 22.
 regionibus. 172. 14.
 regionum. 145. 17.
 regios. 108. 15.
 regis. 68. 7 | 74. 2, 12,
 &c.
 regit. 148. 3.
 regitis. 164. 11.
 regium. 6. 22, 25 | 91. 16 |
 121. 23.
 regna. 89. 14 | 127. 23,
 &c.
 regni. 65. 9, 12 | 68. 14,
 &c.
 regnique. 70. 2.
 regnis. 189. 17.

regno.

VOCABULORUM.

- regno. 62. 13 | 69. 5 | 70.
 25. &c.
 regnoque. 128. 26.
 regnum. 5. 21 | 36. 23.
 &c.
 regnumque. 65. 5 | 104. 11 |
 114. 8 | 191. 16.
 regredi. 110. 3 | 190. 11.
 regreditur. 140. 2.
 regressu. 173. 14.
 regressus. 5. 5 | 173. 1 | 174.
 32.
 reguli. 66. 8 | 67. 9.
 regulis. 67. 6.
 regum. 2. 16 | 92. 16 | 117.
 2 | 128. 15 | 136. 1.
 regunt. 217. 19.
 5. 17 | 6. 1 | 23. 20.
 &c.
 republicæ. 3. 13 | 5. 7, 20.
 & alibi plur.
 reque. 225. 23.
 reatorum. 231. 9.
 rector. 71. 4 | 132. 22 | 204.
 36.
 rectori. 91. 6.
 rectoris. 122. 14 | 152. 6.
 rectorio. 94. 7 | 95. 1 | 139. 1,
 &c.
 rectorum. 55. 9 | 94. 12.
 &c.
 rectorus. 141. 17.
 rectorione. 124. 4.
 rectorissimè. 10. 14.
 rectoris. 134. 5.
 rectoris. 53. 8.
 rectorum. 79. 28 | 151.
 20.
 rectoris. 8. 19 | 52. 23.
 rectoris. 16. 17.
 rectoris. 53. 14 | 85. 13.
 &c.
 rectoris. 29. 5.
 rectoris. 5. 1.
 rectoris. 234. 1.
 rectoris. 62. 5 | 148. 21 |
 149. 3.
 rectoris. 133. 15, 17 | 180.
 7.
 rectoris. 6. 6.
 rectoris. 223. 15.
 rectoris. 11. 2 | 18. 1.
 rectoris. 10. 5 | 18. 15 | 22.
 13. &c.
 rectoris. 165. 12.
 rectoris. 183. 13.
 rectoris. 4. 10.
 rectoris. 70. 20 | 204. 35 |
 217. 18.
 reliquorum. 91. 4.
 reliquos. 36. 11 | 38. 9.
 &c.
 reliquum. 82. 2 | 90. 11,
 &c.
 reliquus. 226. 6.
 rem. 16. 17, 19 | 18. 9 | 23.
 1, & alibi plur.
 remque. 8. 10 | 29. 20 | 133.
 12.
 remanebit. 90. 1.
 remanere. 111. 28.
 remanet. 82. 9.
 remeare. 173. 12.
 remedia. 221. 10.
 remedium. 33. 2.
 remiserant. 112. 21.
 remiserat. 187. 16.
 remissi. 107. 26.
 remissis. 111. 14.
 remissisque. 128. 31.
 remissus. 136. 2.
 remittere. 111. 20 | 144. 8 |
 185. 4.
 remittit. 107. 1.
 remorata. 95. 18 | 142. 2.
 remorati. 107. 18.
 remoratos. 105. 14.
 remoram. 176. 10.
 remoris. 53. 10 | 155. 10.
 remoto. 135. 20 | 159. 1 |
 190. 6.
 remorum. 206. 13.
 removit. 134. 12.
 rempublicam. 4. 6 | 6. 6,
 & alibi plur.
 renonibus. 198. 8.
 renovanda. 222. 15.
 renovare. 106. 23.
 renovari. 108. 18.
 renovato. 93. 18.
 renovatum. 65. 7.
 renuntiavere. 140. 7.
 repunculo. 175. 22.
 reo. 231. 31.
 repente. 20. 10 | 24. 5 | 105.
 21, &c.
 repentes. 139. 17.
 repentina. 184. 1.
 repentinæ. 212. 3.
 repentino. 111. 15.
 reperiebam. 214. 17.
 reperiebant. 56. 3.
 reperiri. 216. 19.
 reperit. 121. 12.
 reperitur. 40. 19 | 67. 19.
 reperti. 99. 1.
 repertores. 189. 8.
 repertus. 55. 16.
 repetam. 61. 14.
 repentes. 164. 22.
 repeterere. 6. 5 | 142. 13.
 repetit. 133. 14.
 repetiveritis. 186. 3.
 repeto. 161. 18 | 183. 10.
 repetunda. 160. 19.
 repetundarum. 15. 9 | 38.
 16.
 repleta. 201. 18.
 reprehendat. 42. 17.
 reprehendenda. 215. 22.
 reprehendere. 224. 4.
 reprehenderis. 4. 2.
 reprehendetur. 232. 2.
 repressi. 231. 31.
 reptitius. 225. 7.
 republica. 5. 1 | 9. 18 | 16.
 9, &c.
 repudiabat. 51. 5.
 repudiet. 35. 9.
 repugnantibus. 138. 17 | 198.
 39.
 repuli. 196. 14.
 repulfas. 18. 1.
 repulsum. 148. 13.
 repulsus. 154. 4 | 171. 5.
 reputando. 57. 3 | 148.
 20.
 reputans. 68. 1 | 214. 14.
 reputare. 232. 15.
 reputaret. 114. 20 | 121.
 3.
 reputate. 130. 19 | 132.
 17.
 reputaverint. 60. 2.
 reputo. 44. 16.
 requie. 170. 6.
 requiem. 42. 9 | 183. 8.
 requiescere. 121. 23 | 133.
 6.
 requietis. 204. 1.
 requievit. 5. 1.
 requirat. 32. 15.
 requirere. 32. 21.
 requilita. 201. 16.
 rerum. 3. 12, 16 | 8. 16,
 &c.
 res. 2. 6, 18 | 4. 13 | 5. 5,
 &c.
 resque. 124. 23.
 rescindi. 66. 16 | 167. 2.
 rescindit. 192. 18.
 resederunt.

I N D E X

refederunt. 231. 8.
 resistendum. 191. 2.
 resistentes. 55. 6.
 resistentibus. 94. 9.
 resistere. 27. 14 | 106. 13 |
 112. 11 | 113. 3.
 resisti. 118. 22.
 resistunt. 54. 18.
 respiciens. 93. 17 | 204.
 30.
 respondeant. 229. 13.
 respondeat. 229. 4 | 230.
 1.
 respondebo. 225. 27.
 respondendo. 229. 14.
 respondent. 73. 10.
 respondere. 92. 8 | 132. 10 |
 232. 20, 35.
 responderentur. 153. 6.
 respondero. 229. 9.
 respondetur. 150. 8.
 respondi. 134. 10.
 respondissent. 37. 3.
 respondit. 27. 9 | 66. 6, 17,
 &c.
 responsuros. 131. 15.
 responsum. 153. 10.
 respublica. 8. 23 | 17. 10,
 &c.
 restantem. 170. 11.
 resistere. 211. 1.
 restitnas. 225. 9.
 restitutus. 27. 6.
 restituenda. 217. 15.
 restituentis. 159. 14.
 restituere. 87. 12.
 restitueris. 225. 13.
 restitui. 167. 3.
 restituit. 106. 28 | 180. 13 |
 217. 7.
 restituo. 162. 4.
 restituta. 31. 7 | 225. 17.
 restituto. 190. 12.
 reticeat. 92. 6.
 reticere. 20. 6 | 132. 13.
 retices. 227. 6.
 reticuisse. 215. 24.
 retineas. 167. 11, 12 | 217.
 5.
 retinebant. 125. 19.
 retinebat. 97. 26 | 106. 10 |
 200. 11.
 retinebunt. 183. 10.
 retinemus. 44. 7.
 retinendæ. 161. 2 | 219.
 15.
 retinendam. 90. 2.

retinendum. 38. 5 | 79.
 29.
 retinens. 55. 18.
 retinere. 45. 5 | 65. 11 | 89.
 17, *&c.*
 retinerent. 223. 2.
 retinet. 167. 21.
 retinetur. 3. 1.
 retinuerint. 186. 3.
 retinuisse. 214. 3.
 retractantes. 164. 14.
 retractum. 32. 9 | 37. 17.
 retractus. 37. 9.
 retrahente. 231. 19.
 retulerant. 79. 21.
 retulisse. 154. 8.
 retulit. 213. 17.
 reversi. 192. 31.
 revertar. 232. 5.
 reverterat. 31. 6.
 reverti. 231. 19.
 revocans. 212. 26.
 revocante. 231. 18.
 revocata. 220. 7.
 revocati. 8. 19.
 revocaveras. 227. 22.
 revorti. 64. 2.
 revortitur. 112. 5.
 reus. 15. 10 | 93. 7.
 Rex. 23. 13.
 rex. 61. 17 | 63. 22 | 64. 13,
 &c.
 Rhegium. 84. 19 | 200.
 18.
 Rhenum. 158. 6.
 Rhodiis. 40. 11.
 Rhodiorum. 40. 9.
 Rhodios. 221. 4.
 ritu. 211. 19.
 rogandos. 86. 3.
 rogantibus. 142. 11 | 213.
 3.
 rogarentur. 97. 17.
 rogat. 54. 7 | 115. 15 | 151.
 8.
 rogatione. 91. 10 | 97.
 16.
 rogationem. 97. 3, 12.
 rogationi. 97. 7.
 rogatum. 125. 6.
 rogatus. 29. 8 | 39. 20, 25 |
 44. 13 | 123. 1.
 rogitare. 24. 10.
 Roma. 33. 9 | 93. 16 | 128.
 10 | 213. 15.
 Romæ. 22. 2 | 24. 2 | 25.
 12, *& alibi plur.*

Romæque. 150. 6.
 Romam. 6. 8 | 16. 4 | 27.
 10, *& alibi.*
 Romana. 158. 5.
 Romanæ. 26. 12 | 212.
 20.
 Romanam. 25. 11 | 87. 9 |
 212. 2 | 217. 7, 17.
 Romani. 5. 5 | 6. 6, 17,
 & alibi frequenter.
 Romanis. 63. 8, 18 | 108.
 24, *&c.*
 Romano. 8. 7 | 23. 4 | 47.
 5, *&c.*
 Romanorum. 104. 12 | 106.
 1, 5, *&c.*
 Romanos. 49. 1 | 65. 6,
 &c.
 Romanum. 27. 11 | 68. 1,
 &c.
 Romanus. 7. 18 | 22. 13,
 & alibi.
 Romule. 228. 6.
 Romulus. 160. 12.
 rudes. 104. 16.
 rudimenta. 231. 3.
 rudimentum. 229. 18.
 rudis. 142. 10.
 ruebant. 176. 2.
 Ruso. 92. 18.
 Rufone. 150. 4.
 Rufus. 23. 16.
 ruina. 25. 15.
 rumor. 80. 16.
 rumore. 97. 18 | 171. 17.
 rumoribus. 23. 1 | 174.
 30.
 rupes. 53. 13.
 rupti. 198. 20.
 rursus. 168. 8.
 rursus. 16. 1 | 227. 7 | 49.
 5, *&c.*
 Rutilii. 107. 12.
 Rutilio. 135. 8.
 Rutilium. 105. 11 | 107.
 8.
 Rutilius. 107. 4.
 tuantque. 175. 15.

VOCABULORUM.

S.

S. 28. 1 | 34. 3 | 188.
 17.
 sacerdote. 12. 12.
 sacerdotia. 19. 4 | 88. 5.
 sacra. 10. 3.
 sacrata. 171. 23 | 175. 27 |
 203. 24.
 sacrilega. 226. 13.
 sacrilegi. 11. 20 | 232.
 22.
 sacrilegorum. 233. 17.
 sacris. 19. 18.
 sacro. 211. 5.
 sacrum. 158. 19.
 sepe. 16. 19 | 18. 16 | 21. 3,
 9, & *alibi frequenter.*
 sepenumero. 45. 8 | 48.
 25.
 sepius. 114. 26.
 sepius. 8. 17 | 21. 9 | 116. 4,
 &c.
 seva. 16. 16 | 70. 6 | 212.
 5.
 sevir. 181. 6.
 sevir. 8. 25 | 125. 15 | 203.
 27.
 sevisumis. 118. 23.
 sevisumo. 246. 1.
 sevisumos. 177. 25.
 sevisumum. 177. 11.
 sevitia. 26. 11 | 41. 1 | 63.
 5 | 94. 16 | 219. 19.
 sevitiam. 73. 10.
 sevitiamque. 101. 23.
 sevitia. 158. 17.
 sevirum. 75. 11.
 sevirus. 160. 12.
 segitarii. 150. 15.
 segitarius. 145. 16.
 segitariisque. 141. 3.
 segitariorum. 102. 25.
 segitarios. 105. 7.
 segitum. 175. 17.
 segotini. 202. 24.
 segotium. 198. 23.
 sem. 137. 4.
 seminum. 201. 23.
 semina. 188. 15.
 semina. 229. 1 | 230. 6 | 231.
 14 | 232. 5, 29 | 234.

10.
 Sallustianus. 207. 3.
 Sallustii. 204. 23.
 Sallustium. 204. 30 | 205.
 6, 7, 11, 15 | 206. 3 |
 207. 1, 9, 21 | 229.
 15.
 Sallustius. 204. 18, 21, 26,
 34 | 205. 1, 4, 9, 13, 17,
 18, 21, 22 | 206. 2, 6, 8,
 10, 17, 25, 29, 31, 33 |
 207. 6, 12, 14, 27 | 229.
 29 | 230. 18 | 233. 6, 15 |
 234. 22.
 saltare. 21. 5.
 saltibus. 178. 19.
 saltu. 199. 27.
 saltuosa. 94. 23 | 108. 12.
 saltus. 186. 11.
 salva. 222. 26.
 salva. 198. 14.
 salubri. 75. 13.
 salvi. 161. 19 | 222. 13.
 salus. 177. 9.
 salutare. 60. 1.
 salutatam. 22. 15.
 salute. 35. 20 | 141. 9 | 156.
 3 | 197. 22.
 salutem. 44. 11 | 52. 25 | 96.
 8 | 125. 4.
 saluti. 92. 7 | 213. 13.
 salutis. 109. 14.
 Samnitibus. 43. 21.
 Samothracas. 189. 7.
 sancti. 98. 13.
 sanctis. 133. 21.
 sanctitas. 202. 7.
 sanctos. 175. 13.
 sanctum. 208. 13.
 sanctus. 153. 12 | 169. 20 |
 204. 4.
 sanè. 14. 1 | 31. 3 | 46. 1,
 &c.
 Sangæ. 33. 17.
 sangam. 33. 18.
 sanguine. 11. 22 | 65. 11 | 70.
 4, &c.
 sanguinem. 19. 16 | 27. 8,
 &c.
 sanguinis. 163. 10.
 sani. 174. 23.
 sapiens. 9. 15.
 sapientem. 101. 22.
 sapientes. 213. 16.
 sapientia. 6. 23 | 44. 5 | 65.
 18 | 210. 10, 15.
 sapientia. 5. 18.

sapientibus. 164. 8.
 sapientium. 10. 5.
 sarcasimus. 207. 8.
 sarcinas. 143. 16.
 sarcinis. 123. 25 | 137. 23 |
 186. 30.
 Sardinia. 172. 1.
 Sardiniam. 203. 14 | 204.
 36 | 205. 5 | 207. 1.
 satellites. 117. 5 | 160. 5,
 &c.
 satiari. 218. 9.
 sarias. 178. 20.
 satiarus. 160. 14.
 satietas. 89. 13.
 satini. 198. 14.
 satis. 2. 11 | 5. 18 | 6. 14,
 & *alibi plures.*
 satisfactionem. 28. 4.
 satisne. 188. 19.
 satisque. 6. 14 | 113. 10,
 &c.
 satius. 99. 12 | 230. 11.
 Saturnam. 85. 14.
 Saturni. 165. 10.
 fauciabantur. 106. 3.
 fauciare. 112. 18 | 141.
 13.
 fauciaretur. 175. 19.
 fauciari. 139. 11.
 faucii. 170. 3.
 faucis. 55. 2.
 faucios. 108. 5.
 faxa. 111. 8 | 118. 20 | 125.
 16, &c.
 faxaque. 187. 4.
 faxeus. 138. 23.
 faxis. 139. 23.
 faxum. 205. 9.
 scalæ. 113. 4.
 scalas. 192. 3.
 scalis. 111. 7 | 113. 1.
 scaphas. 178. 30.
 Scauri. 86. 8 | 91. 4.
 Scauro. 85. 14.
 Scaurum. 83. 4 | 85. 6.
 Scaurus. 73. 21 | 82. 17 | 84.
 15 | 85. 1 | 97. 14.
 scelera. 20. 7 | 92. 3, 20 |
 99. 5.
 sceleratis. 46. 3.
 sceleratissimum. 147. 18.
 sceleratissimus. 69. 3.
 sceleratissimi. 88. 9.
 sceleratissimis. 89. 19.
 sceleratissimo. 226. 4.
 sceleratorum. 48. 14.
 scelere.

scelere. 36. 4 | 70. 9 | 73.
18, &c.
sceleri. 48. 4 | 80. 24 | 163.
4.
sceleribus. 72. 7 | 164.
18.
sceleris. 5. 9 | 19. 16 | 20.
2, &c.
scelerum. 6. 1 | 82. 5 | 89.
11, &c.
scelesti. 46. 10.
scelestis. 13. 2.
scelestissimi. 177. 8 | 188.
21.
scelestorum. 230. 22.
scelestos. 43. 8 | 202. 13.
scelestum. 181. 5.
scelus. 11. 1 | 40. 18 | 69.
21, &c.
scenisque. 175. 5.
sciatis. 229. 15.
sciebam. 48. 25.
sciens. 134. 13 | 203. 2.
sciente. 153. 20.
scientes. 143. 13, 19.
scientia. 114. 29.
scientissimi. 145. 18.
scilicet. 13. 12 | 41. 7 | 47.
10, &c.
scinditur. 201. 22.
scio. 12. 8 | 41. 19 | 64. 10,
&c.
Scipio. 64. 1 | 84. 2.
Scipione. 61. 18 | 155. 22 |
207. 22.
Scipionem. 60. 7.
Scipiones. 228. 7 | 230. 1.
Scipioni. 80. 20 | 84. 3.
Scipionis. 63. 8 | 226. 6.
scire. 36. 19 | 173. 12.
scirem. 225. 25.
sciret. 37. 19.
scis. 148. 8.
scissum. 200. 17.
scitè. 133. 18.
scitis. 52. 5.
sciunt. 41. 11.
scorpione. 187. 13.
scorta. 12. 5 | 212. 15.
scortis. 7. 10.
scorto. 215. 7.
scriba. 161. 20 | 187. 10.
scribant. 117. 14.
scribentem. 230. 28.
scribere. 4. 1 | 29. 6 | 81.
20, &c.
scriberentur. 25. 18.

scribitur. 84. 4.
scribo. 82. 3.
scribundo. 177. 14.
scrinium. 36. 14.
scripserat. 116. 19.
scripsere. 3. 14.
scripsi. 216. 20 | 230. 23.
scripsit. 204. 18.
scriptam. 25. 5.
scriptorem. 3. 16.
scriptorum. 8. 4 | 200.
9.
scriptum. 23. 9 | 27. 19 | 35.
4.
scripturus. 61. 8.
scrutari. 67. 18.
scuta. 118. 18 | 140. 15.
scutorum. 192. 25.
scyllam. 205. 9.
Scyroque. 162. 15.
Scythici. 206. 25.
secessio. 219. 1.
secessione. 87. 7.
secessionem. 89. 2 | 183.
11.
secessisset. 179. 13.
secessit. 16. 20 | 27. 2.
secreta. 85. 14.
secreto. 64. 3.
secum. 25. 16 | 76. 14 | 96.
1, &c.
secunda. 71. 17 | 117. 8 |
174. 30 | 192. 23 | 203.
26.
secundæ. 10. 5 | 98. 1 | 160.
15 | 163. 1.
secundæque. 196. 16.
secundis. 97. 19 | 141. 7.
&c.
secundo. 67. 15 | 78. 5 | 170.
14 | 206. 5.
secundum. 69. 9 | 116. 19,
&c.
seculo. 169. 26.
secus. 79. 25 | 83. 2 | 126.
10, &c.
secuti. 91. 6 | 210. 16,
29.
secutique. 190. 16.
secutus. 29. 6 | 164. 25.
sedare. 91. 24.
sedari. 13. 4 | 60. 12.
sedaverit. 224. 21.
sedens. 228. 15.
sedenti. 175. 6.
sedere. 198. 20.
sedes. 76. 5 | 160. 11 | 161.

10 | 204. 11.
sedibus. 6. 9 | 98. 12.
seditio. 27. 17 | 62. 21 | 121.
19 | 218. 1.
seditione. 174. 25.
seditionem. 164. 17 | 208.
21.
seditiones. 159. 2 | 199.
7.
seditionibus. 30. 9 | 43. 8.
&c.
seditiosi. 122. 10.
seditiosum. 118. 6.
seditiosus. 161. 17.
seignior. 90. 16 | 169. 7.
seignius. 124. 8.
seisum. 67. 14.
Seleucia. 191. 16.
sella. 194. 9.
sellam. 117. 2.
semel. 190. 3.
semet. 34. 26 | 110. 13 |
112. 19 | 124. 26 | 215.
5.
semetipsa. 98. 14.
semetipsi. 76. 15.
semanimum. 208. 11.
semituta. 202. 25.
semitomnos. 80. 4.
semper. 3. 4 | 5. 19 | 9. 16,
&c.
semperque. 7. 6 | 115. 8 | 119.
1.
Sempronia. 21. 3 | 84. 1.
Semproniam. 33. 8.
senati. 23. 12 | 30. 1 | 48.
22 | 97. 4 | 195. 11.
senator. 22. 14 | 23. 8 |
187. 9 | 227. 13 | 233.
6.
senatorem. 234. 10.
senatores. 30. 15 | 218.
7.
senatori. 37. 9.
senatoribus. 16. 3 | 217.
16.
senatorii. 14. 7 | 114. 9 |
149. 15.
senatoriis. 224. 3.
senatoris. 32. 9.
senatorum. 224. 5, 8.
senatu. 20. 5 | 23. 8 | 27. 9.
18, & alibi plur.
senatui. 64. 11 | 83. 11 | 227.
32 | 227. 2
senatum. 23. 1, 4 | 25. 3.
& alibi plur.

senatur.

VOCABULORUM.

- status. 14. I | 16.8 | 23. 2,
Or alibi plur.
 insecta. 196. 18.
 insecto. 188. 1.
 insectus. 75. 13 | 196. 17.
 insectutem. 134. 3.
 insectere. 92. 21.
 insectunt. 58. 12 | 184.
 4.
 insectus. 23. 8.
 insectaria. 42. 2 | 64. 9,
Or.
 insectaria. 224. 5.
 insectariam. 39. 19, 23, 25,
Or.
 insectarias. 40. 22 | 44.
 16.
 insectis. 85. 14.
 insectibam. 29. 4.
 insectina. 233. 6.
 insectinam. 30. 14.
 insectiret. 21. 21.
 insectis. 228. 15.
 insectum. 120. 6.
 insectatim. 47. 1.
 insectum. 21. 26 | 199.
 24.
 insectis. 161. 13.
 insectula. 161. 15.
 insecto. 204. 31.
 insectatur. 3. 16.
 insectae. 8. 16 | 21. 11 | 29.
 20, *Or.*
 insectabantur. 194. 2.
 insectabatur. 10. 8.
 insectarentur. 101. 25.
 insectaretur. 51. 19.
 insecteris. 228. 10.
 insectetur. 191. 23.
 insectui. 52. 23 | 109. 3, 19,
 16, *Or.*
 insectimini. 163. 15.
 insectimur. 46. 26.
 insectitur. 108. 15 | 109. 16 |
 168. 12.
 insectuntur. 58. 8 | 67. 24 |
 165. 18.
 insect. 14. 8 | 36. 20 | 158.
 5.
 insectendo. 191. 20.
 insectaria. 142. 14.
 insectum. 198. 14.
 insectum. 21. 12 | 186. 19
 229. 5.
 insectum. 33. 10.
 insectumibus. 36. 22.
 insecto. 190. 6.
 serpentibus. 136. 22.
 serpentium. 136. 24.
 Sertorii. 177. 23 | 187. 10 |
 197. 13.
 Sertorio. 186. 11 | 199.
 28.
 Sertorium. 183. 13 | 206.
 8.
 Sertorius. 170. 13, 25 | 171.
 11 | 173. 1 | 178. 10 | 187.
 8 | 203. 36.
 serva. 191. 14.
 servaret. 25. 11.
 servavere. 47. 13.
 servi. 88. 7 | 208. 12.
 serviendum. 90. 1.
 servii. 14. 8.
 servile. 23. 12.
 servili. 158. 15 | 208.
 14.
 servilia. 161. 8.
 servilibus. 5. 3.
 Servilius. 170. 28.
 servire. 18. 23.
 servis. 51. 7.
 servitia. 21. 1 | 35. 9 | 36. 8,
Or.
 servitii. 159. 19 | 160. 19 |
 184. 6.
 servitio. 1. 5 | 163. 9, 13 |
 182. 5 | 215. 8.
 servitis. 47. 3.
 servitium. 114. 21 | 141. 6,
Or.
 servitutum. 189. 18.
 servitus. 222. 23.
 servitute. 37. 12 | 43. 5 |
 217. 7, 18.
 servitutem. 88. 8 | 89. 17 |
 219. 10, 21.
 servitutis. 219. 15 | 227.
 24.
 serviundi. 181. 10.
 serviundum. 161. 4 | 195.
 11.
 serum. 195. 7.
 servunt. 165. 10.
 servo. 23. 19 | 187. 12.
 servorum. 162. 15 | 189. 12,
 23.
 servos. 147. 20.
 servum. 101. 26.
 sese. 1. 1 | 2. 18 | 24. 9,
Or.
 sefertio. 233. 25.
 seu. 39. 7 | 148. 20 | 215.
 25.
 severè. 73. 20.
 severior. 41. 18.
 severitas. 49. 14.
 severitatis. 49. 21.
 sevèro. 208. 5.
 severus. 230. 19.
 sexaginta. 202. 23.
 Sextii. 231. 31.
 Sextio. 228. 13.
 Sextius. 85. 9.
 sextu. 137. 20.
 sextu. 207. 13.
 sibyllinis. 36. 23.
 ficariis. 165. 5.
 siccam. 119. 15.
 Siccenses. 110. 18.
 Siccensium. 110. 22.
 Sicilia. 84. 20 | 173. 18 |
 205. 11.
 Siciliae. 200. 16 | 204.
 30.
 Siciliam. 84. 20 | 193.
 9.
 Sicius. 181. 1.
 Sienos. 207. 16.
 fieur. 6. 8 | 8. 2 | 70. 13,
Or.
 ficuti. 3. 7 | 4. 5, 6 | 70. 13,
Or.
 Sidonica. 125. 19.
 Sidoniis. 125. 10.
 signa. 8. 19 | 10. 2 | 18. 11,
Or.
 signatoresque. 13. 8.
 signatum. 34. 24.
 significabant. 146. 4.
 significant. 206. 1.
 significare. 112. 25.
 signis. 54. 16 | 101. 14,
Or.
 signo. 34. 9 | 80. 4 | 95. 5,
Or.
 signorum. 123. 16.
 signum. 16. 4 | 54. 13 |
 143. 17.
 Sila. 198. 31.
 Silane. 42. 5.
 Silanum. 41. 19 | 118.
 11.
 Silanus. 30. 19 | 100. 8.
 silentes. 208. 20.
 silencio. 1. 2 | 49. 9 | 151.
 14.
 silentium. 92. 1 | 144. 23.
 flere. 78. 3.
 filetur. 3. 9.
 filva. 198. 31.
 Bb filvam

I N D E X

- silvam.* 162. 21.
sim. 35. 5 | 230. 12 | 231. 12.
simile. 205. 9.
similem. 186. 19.
similes. 230. 20.
similis. 143. 14 | 207. 8 | 230. 22 | 234. 6. 8.
similisque. 12. 2.
similicudine. 6. 24 | 233. 13.
similitudinem. 206. 24.
simplex. 213. 9.
simplici. 199. 3.
simul. 3. 3 | 7. 8 | 13. 14, & *alibi plur.*
simulabat. 124. 13.
simulacrum. 175. 7.
simulanda. 142. 4.
simulandi. 94. 18.
simulandum. 154. 16.
simulans. 196. 1.
simulant. 215. 21.
simulantem. 72. 6.
simulantes. 31. 14 | 189. 4.
simulare. 72. + | 94. 2 | 112. 27.
simulat. 166. 4.
simulatoque. 189. 12.
simulator. 5. 17.
simulavêre. 130. 16.
simulaveritne. 136. 10.
simulent. 33. 19.
simulque. 107. 8 | 146. 21.
simultas. 223. 11.
simultatem. 227. 9.
simultates. 8. 13 | 159. 1.
simus. 70. 19.
sin. 40. 20 | 42. 16 | 46. 13, &c.
sinam. 154. 3.
sinant. 215. 27.
sinat. 111. 28.
sine. 2. 11 | 6. 10 | 8. 8, &c.
sinere. 138. 3.
singillatim. 39. 3 | 100. 5.
singulas. 104. 10 | 136. 7.
singuli. 127. 16 | 185. 8.
singulis. 16. 19 | 67. 7 | 180. 6 | 197. 7.
singulos. 14. 3 | 68. 10 | 72. 3 | 129. 3 | 140. 19.
sinistra. 53. 17 | 105. 22 | 145. 15 | 146. 26.
sinistra. 105. 17.
sinistros. 53. 13.
sint. 42. 7 | 45. 5, 16, &c.
sinu. 48. 12.
sinum. 212. 4.
sinunt. 59. 1 | 144. 17.
sinus. 125. 12.
siquidem. 186. 2.
sis. 35. 6 | 210. 4 | 211. 12 | 230. 6, 31 | 234. 3.
Sisenna. 141. 20.
sit. 6. 7 | 17. 9 | 29. 16, &c.
sita. 1. 5 | 18. 17 | 46. 1, &c.
sita. 122. 13 | 130. 8 | 156. 7.
sitam. 92. 6.
sitas. 81. 7 | 195. 5.
siti. 105. 11 | 136. 24.
sitim. 11. 10 | 105. 15 | 137. 5.
sitis. 52. 12 | 168. 5.
Sitium. 19. 6.
sitos. 191. 13.
situ. 206. 17, 31.
situm. 75. 2 | 87. 5 | 94. 17, &c.
sive. 25. 4 | 215. 25 | 234. 8.
socia. 127. 18.
societate. 128. 5 | 191. 26.
societatem. 32. 15 | 35. 3, &c.
societatemque. 125. 6.
societates. 71. 14.
societatis. 99. 7 | 128. 21.
socii. 51. 5 | 100. 16 | 120. 14, &c.
sociis. 6. 20 | 11. 1 | 16. 4, &c.
sociisque. 13. 14 | 129. 6.
sociorum. 34. 18 | 45. 7, &c.
socios. 23. 5 | 33. 11 | 43. 23, &c.
socium. 36. 19 | 69. 4, &c.
socius. 81. 17 | 85. 1 | 86. 8 | 134. 18.
focordesque. 180. 12.
focordia. 5. 2 | 52. 5 | 59. 1, &c.
focordiae. 47. 16 | 219. 25.
focordiam. 57. 11.
focordiamque. 120. 15.
focordiane. 126. 9.
focordius. 186. 25.
focors. 145. 11.
fodalitium. 232. 22.
fol. 133. 17 | 148. 18.
folas. 203. 29.
folæ. 77. 4.
folebant. 144. 24.
folemibus. 19. 18.
folent. 100. 16 | 131. 8 | 153. 15.
foles. 213. 18.
folet. 22. 3, 10 | 52. 2 | 63. 14, &c.
foli. 158. 17 | 179. 17.
folicita. 109. 16.
folicitabant. 39. 12.
folicitata. 77. 16.
folicitatae. 165. 13.
folicitatum. 29. 10.
foliciti. 86. 6.
folicitudinem. 167. 12.
folicitudinis. 101. 5.
folicitudo. 90. 1.
folis. 29. 18 | 75. 10 | 78. 11, &c.
folita. 178. 16.
foliti. 39. 13 | 61. 1 | 192. 24.
foliotos. 60. 8.
folitudine. 109. 14.
folitudinem. 139. 19.
folitudines. 75. 4 | 123. 9, 19, &c.
folitum. 36. 20 | 153. 3 | 173. 11 | 194. 9.
folitus. 20. 12 | 36. 23 | 120. 7 | 136. 11.
folertia. 63. 17.
folertissimus. 142. 10.
follicitabat. 32. 12.
follicitare. 21. 1 | 22. 19.
folios. 189. 20.
folvenda. 192. 17.
folverat. 174. 13.
solvere. 29. 2 | 161. 14.
solvit. 119. 23.
solum. 30. 4 | 32. 12 | 152. 7 | 206. 12.
solus. 46. 13 | 62. 2 | 63. 23, &c.
soluta. 98. 7.
soluto. 96. 18 | 162. 3.
solutum. 6. 11 | 26. 14.
solvunt. 190. 2.
somni. 11. 10.

VOCABULORUM.

- somnio. 177. 3 | 233. 28.
 somno. 3. 6 | 122. 1 | 144.
 25 | 145. 8.
 somnus. 121. 6.
 sonitu. 145. 3.
 fontes. 13. 12.
 sonus. 176. 12.
 soporem. 232. 31.
 sorbens. 202. 22.
 sorbes. 229. 22.
 | 153. |
 sordidissimo. 232. 26.
 sordidum. 133. 18.
 | 63. |
 sorte. 57. 2 | 201. 21 | 221.
 8.
 sp. 92. 17 | 101. 2.
 sparos. 50. 23.
 parsa. 175. 5.
 parii. 176. 15.
 partacum. 208. 23.
 partacus. 208. 14.
 patio. 50. 5, 20 | 123. 22 |
 135. 17 | 204. 28.
 patium. 200. 16.
 pe. 5. 7 | 25. 9 | 30. 21,
 & alibi.
 8. 11. |
 pecie. 31. 11 | 74. 15 | 126.
 1, &c.
 | 192. |
 peciem. 206. 25.
 pecies. 85. 10.
 pectaculum. 72. 15 | 147.
 1.
 pectare. 229. 25.
 23. 9. |
 pectat. 202. 5.
 pectata. 16. 22.
 3. 3 |
 pectatam. 208. 18.
 pectatum. 185. 5.
 | 120. |
 peculanti. 152. 2.
 peculatores. 146. 3.
 peculatoribus. 151. 6.
 0.
 peculatum. 152. 12.
 19. |
 pei. 19. 3 | 101. 6 | 155.
 8.
 pem. 33. 4 | 68. 3 | 51. 21,
 &c.
 perabat. 30. 17 | 51. 4 |
 4. |
 84. 15.
 perans. 21. 5 | 63. 4 |
 | 152. |
 83. 1.
 peranti. 131. 19.
 53. 23. |
 perare. 52. 25 | 81. 23 | 196.
 19.
 perarent. 32. 21.
 peraret. 19. 8.
 perasti. 231. 8.
 perata. 129. 12.
 peratis. 160. 21.
 perem. 188. 23.
 spero. 18. 21.
 spes. 14. 1, 13 | 17. 1 | 18.
 15, 24, & alibi fre-
 quenter.
 Spintheri. 37. 7.
 spirans. 55. 17.
 splendor. 226. 12.
 spolia. 18. 19 | 129. 4 | 160.
 20 | 191. 19.
 spoliandi. 56. 1.
 spoliare. 10. 3.
 spoliat. 221. 17.
 spoliatque. 149. 1.
 spoliatus. 114. 16 | 189.
 6.
 spoliaverunt. 207. 16.
 spoliis. 180. 5. 4.
 spoliium. 189. 22.
 sponsonem. 126. 5.
 sportis. 174. 29.
 stabilias. 218. 19.
 stabiliebatur. 223. 8.
 stabilivisse. 214. 4.
 stadium. 195. 4.
 stagnabant. 176. 22.
 stagnum. 202. 30.
 stans. 228. 15.
 stantes. 186. 8.
 statet. 230. 22.
 Statilio. 34. 24 | 48. 7 |
 50. 15.
 Statillium. 36. 7.
 Statilius. 14. 10 | 34. 11 |
 37. 8.
 statim. 73. 15 | 93. 20 | 110.
 3, &c.
 statimque. 64. 16.
 stationes. 174. 6 | 203.
 31.
 stativis. 101. 12.
 statu. 32. 20 | 166. 2.
 statua. 222. 11.
 statuamus. 44. 19.
 statuatis. 42. 20 | 48. 3 |
 72. 3.
 statuerat. 107. 11 | 136.
 12.
 statueris. 213. 1.
 statuet. 43. 18.
 statuetis. 46. 15.
 statui. 5. 5 | 28. 3 | 179. 18 |
 217. 2.
 statuisse. 102. 1.
 statuissetis. 177. 10.
 statuit. 29. 13 | 51. 22,
 &c.
 statuitur. 120. 2.
 statum. 28. 6.
 statuo. 219. 23 | 221. 10
 222. 24.
 stetit. 232. 23.
 stimulabant. 15. 13.
 Stipalorum. 11. 17.
 stipendia. 17. 12.
 stipendii. 131. 1.
 stipendiis. 115. 3 | 129. 8 |
 212. 8 | 215. 18.
 stipendio. 134. 27 | 177. 17 |
 178. 12.
 stipendium. 84. 4 | 93. 19,
 &c.
 stirpe. 8. 24 | 69. 4 | 92. 19 |
 218. 2.
 stirpis. 70. 3.
 stolidior. 187. 15.
 strenue. 80. 22.
 strenui. 17. 12 | 55. 3 | 118.
 22.
 strenuis. 134. 24 | 151. 22 |
 223. 18.
 strenuisque. 198. 29.
 strenuissimus. 55. 21.
 strenuo. 50. 1 | 220. 5.
 strenuum. 41. 19 | 51. 26 |
 198. 18.
 strenuus. 63. 12 | 134. 14 |
 210. 4.
 strepere. 144. 19.
 streperent. 140. 16.
 strepitu. 67. 18 | 107. 27,
 &c.
 strepitus. 112. 20.
 strepunt. 221. 23.
 strictim. 5. 5.
 studeat. 214. 12.
 student. 1. 1 | 30. 9 | 137.
 9.
 studere. 41. 13 | 125. 2.
 studet. 229. 20.
 studia. 20. 15 | 62. 19 | 122.
 9, &c.
 studique. 58. 7.
 studiis. 61. 12 | 100. 4.
 studio. 4. 6 | 27. 1 | 30. 6,
 &c.
 studioque. 5. 4.
 studium. 9. 15 | 12. 5 | 33.
 14, 19, &c.
 studuit. 231. 24.
 stultæ. 43. 5.
 stulticia. 214. 3.
 stultitiæ. 128. 19.
 stultissimi. 164. 7 | 223.
 19.
 B b 3 stupor,

I N D E X

- stupor. 221 | 23.
 supra. 12. 11.
 stupri. 11. 7 | 20. 9.
 stupro. 20. 26.
 stuprum. 186. 9.
 sua. 2. 11 | 8. 9 | 10. 10,
 & alibi.
 suadendi. 188. 27.
 suadent. 83. 10.
 suader. 168. 2.
 suae. 12. 7 | 19. 11 | 22. 16,
 &c.
 suam. 5. 15 | 19. 14,
 &c.
 suamet. 20. 7 | 64. 7.
 suane. 121. 2.
 suarum. 30. 8.
 suas. 10. 15 | 14. 4 | 18. 13,
 &c.
 suasse. 153. 4.
 suasque. 92. 7.
 sub. 31. 11 | 51. 17 | 67. 23,
 &c.
 subacta. 224. 18.
 subacti. 8. 23.
 subdole. 152. 12.
 subdulus. 5. 16 | 94. 22.
 subducit. 53. 17 | 144. 16.
 subegerat. 101. 13.
 subegit. 9. 5 | 42. 2 | 219.
 7 | 223. 1.
 suberat. 190. 14.
 subjecerit. 182. 9.
 subjecit. 179. 1.
 subiectum. 215. 24.
 subigere. 2. 13.
 subigit. 81. 15 | 87. 3.
 sublata. 227. 21.
 sublati. 20. 13.
 sublatum. 185. 2.
 sublevando. 49. 14.
 sublicibus. 125. 2.
 sublima. 179. 8.
 subfederant. 233. 18.
 subfella. 232. 23.
 subsidia. 53. 14 | 54. 6 |
 105. 6 | 174. 13.
 subvenendum. 82. 12.
 subveniente. 145. 5.
 subvenientem. 189. 4.
 subvenire. 106. 24 | 134.
 21.
 subveniretur. 109. 10.
 subvenite. 73. 6.
 subvenitis. 178. 14.
 subveniundum. 73. 19.
 subveniunt. 112. 10.
 subversis. 141. 4.
 subversos. 11. 5.
 subvertendi. 190. 16.
 subvertendum. 165. 15.
 subverterent. 86. 7.
 subvertit. 9. 3.
 subvertunda. 160. 10.
 subvertundæ. 166. 4.
 suburbana. 203. 15.
 succedere. 111. 6 | 141. 2.
 succensere. 229. 12.
 successerant. 187. 3.
 successisset. 203. 21.
 succumbit. 220. 15.
 succurrere. 55. 1 | 144.
 5.
 Sucronem. 178. 3.
 sudes. 51. 1 | 111. 8.
 sudorem. 134. 4.
 sueta. 158. 11.
 suetum. 172. 19.
 sufficere. 232. 12.
 suffodere. 111. 7.
 suffragatione. 117. 15.
 suffragia. 180. 7 | 183. 3.
 suffragiis. 163. 18.
 sui. 5. 17 | 19. 7, 16 | 21. 13,
 & alibi.
 suimet. 163. 10.
 suis. 22. 12 | 26. 12,
 & alibi.
 suismet. 175. 15.
 Sulla. 9. 13, 21 | 15. 8 | 43.
 6, 14 | 141. 16, 22 | 142.
 8 | 145. 14 | 146. 8, 23 |
 147. 13 | 149. 11 | 151.
 15, 20 | 152. 7 | 153. 5, 10,
 14 | 154. 5, 19 | 161. 17 |
 179. 11 | 181. 4 | 187. 16 |
 218. 3.
 Sullæ. 5. 20 | 14. 8 | 22. 20 |
 31. 1 | 141. 19 | 148. 16 |
 150. 1, 6, 20 | 154. 15 |
 155. 21 | 159. 23 | 174. 26 |
 199. 6 | 202. 17, 18 | 207.
 10.
 Sullam. 36. 20 | 37. 1 | 144.
 13 | 147. 10 | 149. 2, 5,
 14 | 150. 12 | 151. 6 | 152.
 12, 16 | 154. 3 | 154. 27 |
 155. 7, 14 | 162. 8 | 172.
 9 | 194. 8.
 Sullanæ. 19. 12 | 30. 15.
 Sullani. 13. 15.
 Sullanis. 22. 23.
 sulphure. 111. 9.
 Sulpicii. 165. 11.
 Sulpicio. 158. 5 | 218. 4.
 sum. 4. 6 | 29. 6 | 45. 9,
 &c.
 sumam. 229. 7.
 sumat. 131. 2.
 sume. 153. 18.
 sumebant. 43. 26.
 sumenda. 164. 9.
 sumendum. 39. 22 | 48. 18.
 sumentes. 80. 5 | 208. 20.
 sumere. 79. 22.
 sumi. 91. 23 | 128. 23.
 sumit. 114. 22 | 121. 10.
 sumite. 197. 19.
 summa. 1. 2 | 18. 13 | 24.
 4, *&c.*
 summae. 15. 12.
 summam. 31. 7 | 88. 1 | 117.
 15 | 224. 19 | 232. 9.
 summi. 106. 26.
 summo. 43. 23 | 80. 20,
 &c.
 summovi. 177. 21.
 summum. 11. 1 | 23. 6 | 43.
 26, *&c.*
 sumseri. 189. 3.
 sumserunt. 43. 22.
 sumsisse. 66. 4.
 sumptam. 20. 23.
 sumtibus. 60. 14 | 189. 11 |
 214. 12 | 217. 16.
 sumtis. 201. 9.
 sumtu. 227. 5.
 sumtui. 11. 14 | 12. 6 | 178.
 11.
 sumtum. 50. 16 | 51. 10 |
 93. 15.
 sumtus. 20. 26 | 177. 16 |
 212. 11.
 sumtuum. 197. 17 | 212. 24 |
 213. 1.
 sumus. 26. 10 | 48. 11,
 &c.
 sunt. 4. 2 | 5. 10 | 7. 6 | 10.
 5, *&c.*
 suo. 13. 16 | 24. 7 | 26. 4,
 &c.
 suomet. 87. 7.
 suopre. 195. 5.
 suorum. 19. 10 | 97. 15,
 &c.
 suos. 39. 14 | 43. 14,
 &c.
 super. 78. 9 | 93. 11 | 112. 2,
 &c.
 superque. 124. 2, 18.
 superabant. 115. 16.
 superant.

VOCABULORUM.

superant. 132. 15 | 161. supra. 4. 5 | 5. 15 | 6. 2, 5.
 6. *ſc.*
 ſuperare. 18. 8.
 ſuperaret. 49. 4.
 ſuperalli. 228. 7.
 ſuperat. 75. 15.
 ſuperatos. 205. 18.
 ſuperatus. 73. 12.
 ſuperavcrant. 120. 8.
 ſuperaverit. 182. 6.
 ſuperba. 16. 13 | 86. 12 | 175. 13 | 224. 2.
 ſuperbia. 3. 3. | 10. 10.
 6. *ſc.*
 ſuperbia. 18. 3 | 61. 10 | 86. 21 | 116. 14.
 ſuperbiam. 7. 1 | 9. 3 | 128. 14. *ſc.*
 ſuperbiſſimi. 88. 10 | 133. 14.
 ſuperes. 148. 6.
 ſuperet. 86. 19 | 237. 20.
 ſuperiactis. 172. 7.
 ſuperior. 32. 4.
 ſuperiore. 112. 8 | 178. 11 | 181. 8.
 ſuperiorem. 104. 15.
 ſuperiori. 16. 17.
 ſuperioribus. 87. 13 | 106. 19. *ſc.*
 ſuperſtiterant. 113. 4.
 ſupervacanea. 222. 33.
 ſupervacaneum. 42. 6 | 52. 19.
 ſupervacua. 222. 13.
 ſupervadere. 123. 24.
 ſupplectilem. 134. 1.
 ſuppctebat. 13. 11.
 ſuppctit. 218. 20.
 ſuppctunt. 213. 6.
 ſupplementum. 96. 11 | 129. 6, 10.
 ſupplex. 227. 11.
 ſupplicabatur. 175. 8.
 ſupplcanti. 114. 24.
 ſupplcantis. 94. 22.
 ſupplcites. 24. 9 | 27. 10.
 6. *ſc.*
 ſupplciti. 25. 7.
 ſupplcia. 109. 15 | 160. 16 | 196. 22.
 ſupplciis. 8. 14 | 47. 14 | 102. 10 | 118. 4.
 ſupplcio. 133. 10.
 ſupplcium, 38. 17 | 39. 22.
 6. *ſc.*
 ſupplcium. 171. 23.

T.

Tabella. 223. 22.
 tabellam. 223. 21 | 224. 5.
 tabernaculum. 121. 9.
 tabes. 30. 3 | 91. 10 | 188. 12.
 tabeſcere. 73. 8 | 224. 19.
 tabulæ. 179. 1.
 tabulas. 10. 2 | 18. 11 | 19. 3 | 45. 3.
 tacente. 155. 13.
 tacere. 92. 9.
 taciti. 87. 13.
 tacitus. 93. 17.
 tædam. 111. 9.
 tæderque. 61. 7.
 tædio. 114. 17.
 tædium. 160. 21.
 Taguns. 203. 27.
 τάλααρα. 204. 17.
 tale. 7. 15 | 16. 16 | 20. 12.
 6. *ſc.*
 talem. 62. 20 | 56. 3 | 147. 15. *ſc.*
 talentorum. 189. 6.
 tales. 212. 16.
 tali. 23. 10 | 34. 30 | 38. 1.
 6. *ſc.*
 talia. 30. 17 | 40. 15 | 87. 2.
 6. *ſc.*
 talibus. 7. 11 | 101. 18 | 114. 6 | 127. 26.
 talis. 42. 3 | 91. 15 | 93. 2 | 115. 9 | 167. 10.
 talium. 118. 15.
 tam. 33. 5, 6 | 41. 7 | 59. 1.
 6. *ſc.* *alibi plur.*
 tamen. 3. 16 | 4. 9 | 8. 3.
 6. *ſc.* *alibi plur.*
 tametli. 3. 15 | 4. 8 | 16. 19.
 6. *ſc.*
 tamquam. 11. 16 | 67. 12.
 6. *ſc.*
 tamque. 11. 15 | 59. 17 | 144. 2 | 218. 2.
 Tanai. 201. 4.
 Tanam. 137. 16.
 tandem. 18. 2 | 33. 16 | 140. 23. *ſc.*
 tanta. 4. 9 | 7. 8 | 8. 6.
 6. *ſc.* *alibi*

I N D E X

et alibi plures.
 tantaque. 103. 4.
 tantæ. 185. 5 | 218. 14.
 tantam. 38. 7, 12 | 60. 10,
et c.
 tantas. 137. 7 | 170. 22.
 tanti. 19. 20 | 27. 16 | 42.
 15, *et c.*
 tantidem. 234. 10.
 tantis. 32. 21 | 36. 4.
 tanto. 46. 13, 17 | 59. 17,
et c.
 tantum. 22. 18 | 34. 25,
et c.
 tantummodo. 18. 6 | 20. 26,
et c.
 tantus. 103. 4.
 tardius. 8. 18 | 67. 4 | 126.
 9 | 224. 25.
 tardus. 13. 6.
 Tarenti. 170. 28.
 Tarquinii. 38. 5.
 Tarquinio. 158. 14.
 Tarquinium. 38. 9.
 Tarquinius. 37. 16, 24.
 Tarquitium. 187. 11.
 Tarquitius. 201. 3.
 Tarracinensem. 36. 7.
 Tarrulæ. 162. 15.
 Tartanium. 193. 3.
 Tartessum. 174. 11.
 Tauri. 203. 3.
 Tauro. 173. 17, 29.
 Tauromenitana. 202. 23.
 Taurum. 173. 8, 10, 12 |
 189. 6.
 teque. 191. 23.
 tecta. 77. 2 | 175. 2 | 208.
 11.
 tecii. 144. 1.
 tectis. 118. 20.
 rectum. 186. 15.
 tecum. 225. 1.
 regant. 133. 2.
 regebat. 55. 13.
 tegere. 6. 19 | 112. 19 | 143.
 17 | 146. 11.
 regeret. 38. 9.
 reget. 52. 17.
 regi. 135. 16.
 tegitur. 52. 25.
 regunt. 198. 8.
 Teia. 206. 30.
 Teio. 206. 30.
 tela. 43. 21 | 100. 13,
et c.
 telis. 39. 6, 15 | 147. 5 |

175. 15.
 telo. 22. 4.
 telorum. 34. 1.
 telum. 182. 2.
 temere. 25. 8 | 108. 22 | 121.
 10, *et c.*
 temeritas. 141. 15 | 232.
 2.
 temeritate. 134. 14.
 temeritatem. 63. 14 | 174.
 31.
 temperantia. 101. 22.
 temperare. 130. 16.
 temperarent. 10. 6.
 temperavere. 211. 14.
 tempestas. 126. 10.
 tempestate. 7. 4 | 15. 1 | 19.
 14, *et c.*
 tempestates. 122. 15 | 219.
 19.
 tempestatibus. 17. 3 | 49. 6,
et c.
 templa. 10. 14.
 templi. 175. 6.
 templorum. 202. 26.
 tempora. 31. 12 | 62. 10,
et c.
 tempore. 15. 11 | 23. 18,
et c.
 temporis. 121. 21.
 temporibus. 32. 10 | 33. 21,
et c.
 temporis. 94. 16 | 101.
 11.
 tempus. 6. 4 | 18. 18 | 39.
 17, *et c.*
 tendere. 22. 3 | 24. 9 | 55.
 5, *et c.*
 tenderent. 106. 22.
 tendet. 93. 4 | 155. 15.
 tentamini. 160. 5.
 tenebantur. 39. 21.
 tenebatur. 4. 10.
 tenebras. 230. 9.
 tenebris. 50. 11 | 71. 4 | 143.
 14 | 144. 21.
 tenens. 36. 11.
 tenent. 78. 9.
 teneor. 81. 18.
 tenere. 31. 19 | 128. 12.
 tener. 53. 3 | 59. 11 | 81. 26,
et c.
 tenetur. 178. 9.
 tentabat. 95. 4.
 tentabatur. 137. 8.
 tentabitis. 167. 15.
 tentandi. 103. 9.

tentando. 102. 14 | 120.
 4.
 tentans. 140. 2 | 166. 6.
 tentantes. 76. 14.
 tentare. 6. 16 | 14. 4 | 51.
 22, *et c.*
 tentari. 103. 19.
 tentatam. 114. 5.
 tentati. 103. 22.
 tentatum. 79. 22 | 186. 25.
 tentaturos. 105. 15.
 tentaverat. 21. 25.
 tentavere. 176. 16.
 tenter. 140. 4.
 tenuerunt. 205. 6.
 tenuissimo. 184. 5.
 tenuir. 204. 35 | 205. 8 |
 207. 1.
 Terentia. 226. 24.
 Terentio. 37. 9.
 terga. 140. 14 | 177. 2.
 tergis. 185. 13 | 201. 9 | 202.
 21.
 tergo. 106. 8 | 110. 18 | 111.
 23, *et c.*
 terra. 11. 9 | 48. 23 | 69. 3,
et c.
 terraque. 75. 12.
 terræ. 75. 7 | 76. 1 | 99. 2,
et c.
 terræque. 8. 24 | 198. 7.
 terrarum. 8. 4 | 191. 11,
et c.
 terras. 13. 15.
 terrebant. 109. 2.
 terrabat. 62. 16 | 92. 11.
 terremini. 160. 19.
 terrenur. 146. 21.
 terrere. 32. 1 | 43. 4 | 141.
 3.
 terrent. 37. 22.
 terret. 111. 4.
 terretur. 171. 14.
 terris. 2. 9 | 13. 18 | 225. 5,
 14.
 terribili. 50. 11.
 territi. 112. 10.
 territos. 95. 8 | 192. 21.
 territus. 144. 3.
 terror. 176. 21.
 terrore. 94. 13 | 145. 6 |
 171. 11 | 227. 10.
 terrorem. 79. 27 | 225. 4.
 terrori. 63. 11 | 87. 2.
 tertja. 75. 7 | 137. 25 | 179.
 8.
 tertja. 95. 14.

tertiam.

V O C A B U L O R U M.

- tertiam. 119. 6 | 143. 7.
 tertio. 195. 9 | 206. 5.
 tertium. 37. 1 | 70. 20 | 118. 8.
 testamentis. 231. 14.
 testamento. 64. 16 | 116. 19 | 189. 12.
 testamur. 26. 6.
 testante. 229. 23.
 testari. 120. 16.
 testatum. 189. 19.
 testes. 13. 8.
 testimonia. 232. 4.
 testis. 151. 27 | 152. 5.
 testudine. 141. 2.
 tete. 47. 16.
 tetra. 46. 6.
 Tetrarchæ. 17. 11.
 Tetrarchas. 192. 21.
 Tetrarchiis. 189. 17.
 texerint. 52. 17.
 Thala. 124. 28 | 127. 3.
 Thalam. 123. 19, 22, 33 | 124. 7 | 136. 26, 28.
 Tharros. 199. 13.
 Thebas. 204. 35.
 Themyscirii. 201. 4.
 Theræon. 78. 5.
 thesauri. 65. 12 | 94. 15 | 123. 20 | 139. 3.
 thesauris. 67. 9.
 thesaurorum. 188. 13.
 thesauros. 67. 7 | 94. 19.
 thesaurus. 177. 3.
 Thirmida. 67. 10.
 Thoranium. 208. 7.
 Thracum. 95. 13.
 Thucydides. 205. 4.
 Ti. 39. 23 | 87. 8.
 Tiberium. 99. 8.
 Tiberius. 99. 3.
 tibine. 167. 5.
 tibique. 215. 19.
 Tiburti. 234. 1.
 Tigrane. 190. 6.
 Tigranem. 188. 24.
 Tigranis. 191. 1, 5.
 Tigrim. 204. 26.
 timebat. 82. 23 | 124. 14.
 timens. 13. 1 | 25. 4 | 96. 10 | 232. 27.
 timent. 53. 1 | 214. 6.
 timentem. 194. 5.
 timentes. 11. 21.
 timere. 46. 14 | 68. 1 | 96. 7 | 114. 18 | 138. 15.
 timeret. 136. 10.
 timeri. 231. 27.
 timet. 46. 13 | 84. 1.
 timetis. 47. 11 | 87. 1.
 timide. 186. 15.
 timidi. 54. 18.
 timidis. 134. 24.
 timido. 51. 26 | 91. 12.
 timidos. 48. 21 | 53. 4 | 140. 18 | 207. 6.
 timidus. 35. 21.
 timor. 24. 8 | 52. 3 | 92. 24, &c.
 timore. 42. 6 | 120. 14.
 timorem. 63. 13 | 79. 8.
 timoris. 34. 2 | 100. 2 | 159. 22.
 timui. 231. 26.
 tiro. 204. 17.
 tirocinio. 232. 21.
 Tifidium. 114. 17.
 toga. 175. 9.
 togæ. 228. 1 | 230. 23.
 togam. 196. 10.
 togarum. 80. 6.
 togatus. 228. 1 | 230. 24.
 tolerabat. 45. 13.
 tolerabatur. 137. 3.
 toleranda. 167. 21.
 tolerare. 18. 8 | 80. 23 | 133. 7 | 135. 10.
 toleraret. 158. 19.
 tolerasse. 48. 27.
 tolerate. 198. 4.
 toleratis. 88. 8 | 183. 4.
 toleraverant. 8. 26 | 20. 26.
 toleraverat. 30. 18.
 toleravi. 196. 14.
 toleravimus. 162. 5.
 tollendus. 213. 8.
 tollere. 37. 12 | 145. 2 | 146. 22.
 tonitruum. 175. 7.
 toreumata. 18. 12.
 tormentis. 111. 11 | 141. 2.
 torpedinis. 184. 7.
 torpedo. 168. 3 | 185. 11 | 221. 23.
 torpescere. 59. 1.
 torpescerent. 13. 13.
 Torquatum. 15. 15.
 Torquatus. 47. 17.
 torrentis. 159. 8.
 tot. 160. 13 | 162. 18 | 178. 30 | 185. 3 | 218. 1, 9.
 tota. 198. 24 | 201. 6 | 233. 18.
 totam. 24. 2 | 46. 11 | 137. 24 | 189. 14.
 totiens. 151. 8 | 177. 7, 14.
 totius. 79. 25 | 94. 10 | 103. 8 | 106. 11.
 toto. 140. 25.
 totum. 79. 23.
 trabes. 187. 4.
 tractabant. 97. 24.
 tractarent. 32. 2 | 43. 1.
 tractavimus. 204. 20.
 tractu. 104. 1 | 125. 17 | 179. 2.
 tractum. 94. 5.
 tradat. 83. 11.
 tradebat. 115. 12.
 tradere. 114. 8.
 traderent. 91. 8 | 102. 16.
 traderentur. 117. 6.
 traderet. 153. 4 | 154. 27.
 traderetur. 113. 22 | 128. 18.
 tradideris. 47. 16.
 tradidimus. 225. 5.
 tradidissent. 97. 6.
 tradidisset. 113. 19 | 154. 10.
 tradidit. 217. 16.
 tradit. 206. 8.
 tradita. 87. 4 | 88. 4 | 217. 19.
 traditæ. 163. 9.
 traditi. 39. 18.
 traditur. 74. 15 | 101. 24, &c.
 trado. 29. 7 | 65. 15.
 tradunt. 35. 18 | 205. 4.
 traduntur. 37. 9 | 86. 2.
 tragula. 175. 19.
 trahant. 191. 13.
 trahebant. 129. 14 | 208. 13.
 trahebantur. 43. 13 | 138. 13.
 trahendo. 83. 18.
 trahere. 9. 19 | 93. 22 | 98. 4 | 139. 12 | 145. 6.
 traheret. 7. 20.
 trahi. 81. 8 | 116. 14 | 128. 32.
 trahit. 144. 10 | 202. 23.
 trahunt. 18. 13 | 125. 16 | 217. 22.
 tramites. 51. 13 | 94. 23 | 103. 25.
 tranquillæque. 14. 1.
 tran

I N D E X

trans. 175. 10 | 202. 30.
transductus. 66. 14.
transcant. 1. 2.
transcgit. 85. 14.
transenna. 179. 7.
transcant. 152. 9.
transfertur. 3. 5 | 42. 23.
transferunt. 58. 2.
transfuga. 228. 16.
transfugas. 108. 9.
transfugerent. 95. 5.
transgreditur. 178. 15.
transgressos. 170. 16.
transgressu. 170. 15.
transgressus. 170. 28 | 196.
4.
transire. 3. 7 | 95. 13.
transjici. 233. 24.
transire. 152. 6.
transivit. 204. 37.
transmittit. 176. 1.
transmutare. 173. 11.
transpadani. 38. 17.
transstulere. 88. 15.
transstulerunt. 16. 2.
transvectæ. 84. 20.
transvecti. 76. 9.
transversos. 72. 2.
transvorlis. 102. 1 | 105. 8,
13.
transvorso. 104. 6.
transvorfos. 62. 19.
traxit. 210. 17.
trepida. 97. 16 | 109. 16.
trepida. 158. 4.
trepidare. 24. 6 | 95. 9 |
118. 17.
trepidet. 131. 2.
trepidi. 143. 19.
Trequit. 208. 3.
tres. 80. 12 | 97. 16 | 150.
3.
trib. 181. 1.
tribuere. 211. 18.
tribuitis. 164. 19.
tribuit. 28. 3.
tribunatu. 219. 26 | 221.
8.
tribunatum. 115. 5.
tribuni. 94. 9 | 181. 7 | 231.
15.
tribunicia. 37. 6 | 182. 2.
tribunicia. 185. 7.
tribuniciam. 162. 19 | 167.
4.
tribunicis. 94. 8.
tribunis. 96. 14 | 103. 1,

tribuno. 122. 16.
tribunorum. 194. 2.
tribunos. 88. 12 | 145. 17 |
179. 14.
tribunosque. 128. 10.
tribunum. 91. 19 | 99. 9.
tribunus. 34. 7 | 54. 10,
C.
tribus. 36. 23 | 51. 14,
C.
tributum. 158. 18.
triduo. 82. 19.
triennio. 196. 12.
triennium. 177. 16.
triginta. 43. 1 | 54. 9 | 193.
9 | 215. 16.
triplices. 186. 11.
triplici. 203. 7.
triplicibus. 205. 6.
trititia. 24. 5.
trito. 196. 12.
trium. 207. 14.
triumphalem. 234. 11.
triumpharent. 23. 15.
triumphavit. 156. 6.
triumphique. 98. 9.
triumphos. 88. 6 | 132. 18 |
183. 13.
triumphum. 189. 14.
triumviros. 50. 6.
Triumvirum. 99. 9.
Troja. 205. 5.
Troiani. 6. 9.
Troianorum. 205. 20 | 206.
35.
tropæa. 200. 19.
trucidecimi. 53. 7.
tuque. 212. 17.
tua. 28. 1 | 65. 4 | 70. 4,
C.
tuque. 65. 5.
tuæ. 35. 6 | 70. 3 | 153. 16,
C.
tuæque. 29. 7.
tuam. 216. 12, 15, 18 | 226.
15 | 227. 2.
tuas. 73. 1 | 231. 9.
tuba. 54. 13.
tubicines. 145. 1.
tubicinum. 140. 8.
tuenda. 230. 19, 22 | 232.
31.
tueri. 22. 25.
tuguria. 102. 19.
tuguris. 76. 11 | 78. 10 |
123. 29.

tugurio. 67. 19.
tui. 64. 9 | 212. 17 | 218.
20, C.
tuis. 65. 15 | 70. 2 | 188.
23, C.
tuli. 153. 15.
tulit. 125. 14 | 130. 19 | 206.
25 | 221. 5 | 224. 4.
Tulli. 225. 25 | 226. 8.
Tullianum. 50. 8.
Tullio. 20. 15 | 43. 14.
Tullius. 20. 19 | 25. 4, 11 |
226. 4.
Tullo. 15. 7.
tumque. 198. 20.
tumlique. 198. 20.
tumulosam. 137. 26.
tumulti. 54. 5.
tumultu. 34. 12 | 35. 15,
C.
tumultum. 107. 28 | 111. 23 |
122. 1 | 165. 10.
tumultus. 118. 16 | 181. 6.
tumultum. 155. 18.
tunc. 44. 2 | 154. 11 | 163.
16 | 179. 8 | 230. 23.
tuo. 191. 7 | 226. 9 | 227.
26 | 228. 10 | 232. 14.
tuorum. 232. 30 | 234. 7.
tuos. 29. 8.
turba. 30. 9.
turbæ. 159. 2 | 165. 10 |
181. 9.
turbam. 171. 11.
turbamenta. 163. 8.
turbarum. 161. 18.
turbas. 167. 20.
turbata. 164. 6.
turbina. 204. 23.
ture. 175. 8.
Turiam. 172. 20.
turma. 106. 5 | 144. 3.
turmam. 117. 3.
turmarum. 95. 4 | 145.
1.
turmas. 104. 10 | 137. 17.
turmatim. 146. 9.
turmis. 95. 12.
turpe. 230. 31 | 232. 34.
turpem. 133. 6.
turpi. 151. 10 | 199. 17.
turpia. 133. 2 | 232. 15.
Turpilius. 118. 11, 12.
Turpilius. 118. 24 | 119.
20.
turpis. 118. 26 | 162. 16.
turpissime. 232. 17.
turpissimæ.

VOCABULORUM.

turpissimo. 226. 4.
 turpissumæ 134. 4.
 turpissume. 226. 12.
 turpissumi. 134. 6.
 turpiter. 198. 1. 230. 9.
 turpitude. 234. 15.
 turpitudine. 52. 21 | 227.
 14.
 turpitudinem. 11. 7.
 turpitudinis. 230. 7.
 turpius. 230. 27 | 231.
 10.
 turres. 119. 18.
 turribus. 124. 19 | 200.
 20.
 turribusque. 80. 9 | 139.
 5.
 turrim. 148. 18.
 turris. 81. 3.
 turrium. 203. 16.
 Tuscis. 43. 22.
 Tusculanum. 226. 26 | 227.
 5.
 tuta. 26. 8 | 33. 15 | 52. 14 |
 69. 10 | 222. 26.
 tatabantur. 141. 5.
 tuta. 14. 1.
 tutandis. 160. 4.
 tutandos. 136. 15.
 tutandum. 148. 10.
 tutari. 124. 19. 130. 9.
 tutata. 107. 2 | 123. 17 | 134.
 12.
 tute. 133. 10 | 140. 8.
 tuti. 59. 6 | 70. 19 | 161.
 19. 190. 2.
 tutior. 182. 8.
 tutiores. 151. 23 | 215.
 13.
 turcissimum. 135. 15.
 tutius. 70. 14. 95. 11 | 179.
 17.
 turisusque. 147. 20.
 tutos. 70. 17.
 tutum. 136. 2 | 160. 2 | 161.
 1 | 162. 2 | 188. 19.
 tutos. 88. 14 | 153. 24 |
 160. 18 | 211. 12.
 tutum. 72. 12 | 232. 6, 9.
 tutus. 226. 22.
 17.
 Tygris. 206. 33.
 tyrannidem. 159. 22.
 tyrannidis. 160. 22.
 tyrannos. 228. 11.
 tyrannum. 162. 18.
 tyrannumque. 199. 21.
 Tyrii. 174. 11.

V.

VAcat. 222. 5 | 227.
 14
 Vacca. 103. 7.
 Vaccæ. 119. 2.
 Vaccam. 85. 9 | 119. 8.
 Vaccenses. 118. 3. 119. 1,
 19.
 vacuam. 13. 2 | 47. 3 | 204.
 36.
 vacuos. 40. 2.
 vacuum. 107. 8 | 159. 1.
 vacuus. 12. 1 | 137. 10 | 203.
 36.
 vacuusque. 187. 1.
 vadere. 141. 13.
 vades. 93. 12.
 vadibus. 93. 13 | 113. 15.
 vado. 176. 1.
 vadosa. 125. 15.
 vadum. 170. 23.
 vœcordiæ. 61. 11.
 vagabantur. 6. 9 | 101. 15 |
 204. 2.
 vagari. 144. 4.
 vagi. 76. 5.
 vagos. 78. 10.
 vagus. 204. 23.
 valeat. 40. 17. 148. 8.
 valebat. 8. 12 | 12. 10.
 valens. 136. 17.
 valent. 44. 9 | 178. 2 | 184.
 8.
 Valentia. 178. 4.
 Valentiam. 172. 20.
 valere. 31. 5. 222. 33.
 valerent. 125. 3 | 222.
 21.
 valeret. 2. 17 | 17. 4.
 Valerianæ. 193. 16.
 Valeriani. 187. 12.
 Valerio. 35. 11.
 valet. 18. 5 | 40. 4, 5.
 validam. 170. 11.
 validior. 159. 6.
 validiorum. 158. 12 | 180.
 10.
 validis. 199. 27.
 validissuma. 148. 23.
 validissimus. 188. 27.
 valido. 117. 8.
 validum. 6. 23.
 validus. 62. 7 | 169. 20.

valle. 203. 38.
 vallo. 81. 2 | 102. 2 | 124.
 15.
 vallum. 112. 2 | 145. 23.
 valuer. 44. 1.
 valuerunt. 222. 21.
 valuisset. 66. 17.
 valuissent. 154. 7.
 valuisset. 15. 4.
 valuit. 61. 21 | 158. 5.
 vana. 17. 2 | 82. 4 | 222.
 5. 227. 14.
 vanior. 187. 15.
 vanis. 149. 3.
 vanitas. 20. 6.
 vanitate. 94. 21.
 vane. 207. 6.
 vanum. 46. 12 | 204.
 13.
 Vargunreium. 36. 20.
 Vargunteius. 14. 8 | 22.
 14.
 varia. 43. 15 | 106. 11 | 189.
 7 | 224. 9.
 variaque. 61. 9.
 variæque. 59. 2.
 varias. 219. 11.
 varie. 44. 12 | 56. 4.
 variis. 76. 7 | 190. 13.
 Varinius. 208. 4, 18.
 vario. 101. 15.
 varius. 5. 16 | 123. 7 | 155.
 13.
 vas. 43. 10.
 vasa. 10. 2 | 123. 28 | 192.
 24.
 vasta. 123. 23 | 136. 22 | 192.
 34 | 203. 23.
 vastabatur. 109. 23.
 vastam. 161. 22.
 vastant. 215. 14.
 vastare. 79. 26 | 98. 13 | 101.
 16 | 169. 26.
 vastaretur. 88. 18 | 120.
 11.
 vastari. 119. 15 | 148. 12.
 vastat. 108. 22. 221. 14.
 vastat. 0. 212. 5.
 vastatis. 190. 15.
 vastatum. 114. 3.
 vastatur. 214. 1.
 vastavimus. 178. 10.
 vastavit. 233. 21.
 vastique. 125. 21.
 vastitas. 61. 12 | 225.
 15.
 vastus. 5. 18 | 104. 1.
 C c Vatinii.

I N D E X

- Vatinii. 228. 12.
 Vatinio. 231. 31.
 vatium. 164. 14.
 ubicumque. 106. 5, &c.
 ubique. 19. 2. 22. 2, &c.
 ubivis. 70. 14.
 vecordia. 13. 7 | 122. 2 | 145. 6.
 vecordiam. 141. 6.
 vecta. 178. 26.
 vecte. 199. 27.
 vectigal. 88. 1.
 vectigales. 17. 11.
 vectigalia. 197. 16.
 vectigalibus. 45. 7 | 217. 16.
 vectigalis. 144. 25.
 vectigalium. 165. 13.
 vehebatur. 197. 17.
 vehemens. 34. 21.
 vehementer. 33. 19 | 62. 15, &c.
 vehementes. 155. 5.
 vehementissime. 60. 9.
 vehementius. 89. 4 | 147. 13.
 velim. 230. 1.
 velint. 128. 25 | 132. 11.
 velitari. 229. 21.
 velitariibus. 150. 15.
 velites. 103. 3.
 velle. 17. 6 | 80. 13 | 92. 5, &c.
 vellem. 29. 6 | 69. 6 | 82. 3 | 164. 4.
 vellent. 27. 9 | 126. 20.
 vellet. 64. 6 | 123. 1 | 152. 17 | 154. 26.
 velocibus. 199. 27.
 velocissimos. 138. 1 | 140. 9.
 velocitas. 107. 2.
 velox. 75. 13.
 velut. 35. 21 | 37. 12 | 139. 2.
 veluti. 1. 3 | 4. 5 | 33. 24, &c.
 venale. 233. 9.
 venalem. 93. 17 | 219. 8 | 232. 17.
 venales. 226. 3.
 venalia. 9. 4 | 64. 1 | 79. 9 | 215. 12.
 venalis. 29. 10.
 venalium. 103. 7.
 venando. 5. 3 | 62. 10.
 vendere. 23. 16 | 101. 18 | 127. 14.
 venderent. 91. 8.
 venderet. 101. 25.
 vendidit. 232. 17.
 venditas. 226. 12.
 venditis. 159. 12.
 venenis. 9. 15.
 veneno. 202. 2.
 venerant. 124. 28 | 146. 12. 202. 15.
 venerat. 50. 20 | 93. 9 | 227. 2.
 venerere. 35. 17 | 68. 6.
 venerint. 230. 10.
 venerit. 48. 15.
 veniat. 113. 18.
 venientes. 186. 12.
 venienti. 175. 8.
 venimus. 125. 22.
 venire. 36. 12 | 84. 6 | 149. 14. 178. 7.
 venirent. 175. 18.
 veniret. 68. 9.
 veniretur. 154. 27 | 155. 6.
 venisse. 82. 22 | 125. 11 | 153. 8.
 venissent. 84. 11.
 venisset. 34. 7 | 128. 3.
 venit. 21. 22 | 25. 3 | 67. 29, &c.
 veniunt. 36. 9 | 80. 15 | 147. 8.
 ventis. 125. 15, 17 | 198. 20.
 vento. 107. 14 | 178. 21.
 ventre. 11. 18.
 ventrem. 215. 7.
 ventri. 1. 3 | 3. 6 | 134. 4 | 212. 10.
 ventum. 39. 25 | 54. 14, &c.
 venturos. 146. 8.
 venturum. 34. 27 | 60. 6, &c.
 venturus. 69. 6.
 ventus. 126. 11.
 venum. 161. 23.
 venundati. 138. 7.
 ver. 206. 5.
 vera. 9. 13 | 28. 5 | 45. 18, &c.
 veræ. 67. 13.
 veram. 99. 1 | 102. 9.
 verba. 39. 26 | 45. 8 | 48. 10, &c.
 verberabatur. 193. 6.
 verberari. 42. 14.
 verberatusque. 119. 23.
 verberibus. 42. 12 | 43. 25.
 verbis. 8. 6 | 35. 8 | 80. 13, &c.
 verbo. 44. 12.
 verborum. 185. 10.
 verbum. 67. 1.
 vere. 155. 4 | 157. 6.
 vereor. 43. 15 | 72. 1 | 162. 10.
 vergens. 193. 9.
 veris. 173. 4 | 206. 5.
 verissime. 15. 7.
 verissime. 5. 8.
 veriti. 126. 4.
 veritus. 74. 3 | 93. 14 | 105. 10 | 107. 9.
 vero. 2. 12 | 5. 3 | 8. 120 | 30. 10 | 37. 14 | 43. 17, & alibi.
 versa. 162. 7.
 versabimur. 70. 5.
 versari. 55. 1.
 versati. 230. 15.
 Versus. 187. 10.
 versus. 21. 11 | 51. 3 | 78. 7.
 versutum. 222. 7.
 vertam. 229. 6.
 vertere. 98. 4 | 202. 4.
 vertet. 47. 10.
 vertit. 130. 18.
 vertunt. 160. 16.
 verum. 3. 2, 9 | 8. 3 | 10. 15 | 18. 4 | 21. 11 | 31. 12, & alibi plur.
 veruta. 187. 5.
 vescebantur. 137. 4.
 vescendi. 11. 9.
 vescentibus. 202. 12.
 vesper. 106. 30 | 151. 5.
 vespera. 173. 25.
 Vestæ. 12. 12.
 veste. 186. 15.
 vestigii. 172. 2.
 vestimentum. 43. 11.
 vestitus. 104. 2.
 vestra. 16. 22 | 26. 13 | 49. 18, &c.
 vestræ. 40. 18 | 53. 5 | 209. 16.
 vestram. 69. 14 | 70. 16 | 71. 11 | 81. 22 | 88. 15.
 vestrarum. 184. 7.
 vestras. 45. 4.

vestri.

VOCABULORUM.

- vestri. 86. 22 | 87. 6, 10, vicissent. 143. 12.
Œc. vicissim. 231. 9.
vestris 45. 5 | 52. 14 | 89. 9, vicissitudinem. 206. 1.
Œc. vicissi. 65. 8.
vestro. 69. 4 | 70. 13 | 130. vicit. 33. 16 | 74. 4 | 82. 25,
2, *Œc.* *Œc.*
vestros. 73. 6 | 90. 14 | 131. vicos. 169. 25.
20. vi ta. 186. 2.
vestrum. 26. 12 | 73. 7 | 81. victi. 69. 13 | 77. 14 | 126.
26, *Œc.* 16, *Œc.*
vetat. 42. 12. victis. 10. 5, 16 | 41. 1,
vetera. 30. 8 | 148. 13 | 212. *Œc.*
26 | 229. 16. victo. 128. 6.
veteranas. 54. 5. victor. 43. 6 | 52. 24 | 109.
veterani. 54. 17. 12, *Œc.*
vetere. 120. 14. victore. 111. 28.
veteres. 16. 14 | 68. 4 | victorem. 129. 14.
143. 18 | 175. 12 | 206. victores. 9. 20 | 11. 2 | 128.
12 | 220. 9. 25, *Œc.*
veteresque 135. 17. victoresque. 126. 4.
veteri. 100. 12. victori. 211. 6.
veteribus. 213. 7 | 219. victoria. 18. 5 | 30. 17 | 31.
16. 1, *Œc.*
veteris. 13. 16 | 130. 21 | 234. victoriæ. 10. 6 | 13. 16,
2. *Œc.*
veterimos. 212. 9. victoriam. 10. 4 | 31. 16,
veterum. 123. 6 | 168. 11. *Œc.*
Vettius. 161. 19. victoriamque. 211. 20.
vetus. 20. 9 | 32. 3 | 130. victorias. 104. 18 | 217.
6 | 189. 1. 2.
vetustate. 140. 17 | 224. victoribus. 18. 18 | 41. 3 |
19. 144. 20, *Œc.*
vetustatem. 174. 28 | 200. victoris. 159. 13 | 177. 23.
13. victorum. 19. 5.
vexabant. 6. 3. victos. 100. 4 | 104. 13 | 112.
vexabat. 4. 12 | 13. 5. 15, *Œc.*
vexant. 18. 13. victu. 30. 16.
vexare. 39. 13. victum. 148. 7 | 206. 8.
vexavit. 233. 11. victus. 38. 19 | 67. 29 |
vexillum. 132. 20. 108. 11 | 197. 4 | 198.
12. 6 | 5. 12 | 8. 23 | 34. 11.
14, *Œc.* videam. 72. 6.
11. 9. 13 | 57. 7 | 74. 13 | videamus. 234. 16.
Œc. videar. 66. 4 | 197. 7 | 229.
14 | 232. 9.
19. 200. 29. videatur. 127. 25.
175. 1. videbam. 29. 4 | 164.
175. 15. 24.
177. 17. videbant. 30. 16 | 165. 2.
151. 1. videbantur. 5. 6 | 52. 23 |
124. 11. 116. 15, *Œc.*
229. 24. videbatur. 6. 14 | 19. 1 |
182. 7. 30. 6, *Œc.*
206. 1. videlicet. 46. 8 | 47. 12 | 48.
196. 22. 4, *Œc.*
13. 12. videmini. 166. 9.
29. 10. vident. 107. 16, 20 | 119.
39. 12. 15, *Œc.*
213. 17. videntur. 11. 6 | 41. 9 | 44.
17. *Œc.*
194. 6. video. 194. 6.
222. 15. videor. 222. 15.
11. 4 | 135. 14. videre. 11. 4 | 135. 14.
73. 3 | 233. 3. viderer. 73. 3 | 233. 3.
135. 9 | 173. 12. videret. 135. 9 | 173. 12.
154. 9 | 200. videretur. 154. 9 | 200.
32.
38. 5 | 50. 2 | 51. videri. 38. 5 | 50. 2 | 51.
7. 152. 5 | 162. 12 | 204. 7. 152. 5 | 162. 12 | 204.
20.
46. 18. viderint. 46. 18.
234. 19. videris. 234. 19.
16. 18 | 19. 13 | 33. 1, videt. 16. 18 | 19. 13 | 33. 1,
Œc.
132. 7. videte. 132. 7.
70. 13. videris. 70. 13.
2. 1 | 3. 10, 16. 6. videtur. 2. 1 | 3. 10, 16. 6.
4, *Œc.*
131. 9 | 234. 20. vidi. 131. 9 | 234. 20.
233. 5. vidimus. 233. 5.
161. 13. 181. 8. vidistis. 161. 13. 181. 8.
51. 20. vidit. 51. 20.
4. 8. vigeant. 4. 8.
37. 2. vigesimum. 37. 2.
18. 5. viget. 18. 5.
47. 15. vigilando. 47. 15.
230. 19. vigilans. 230. 19.
222. 8. vigilantia. 222. 8.
22. 5 | 49. 18. vigilare. 22. 5 | 49. 18.
151. 14. vigilia. 151. 14.
5. 15 | 24. 2 | 101. vigiliæ. 5. 15 | 24. 2 | 101.
14.
102. 3 | 142. 15 | 144. 24 | 145. 23 | 174. 6.
13. 4 | 25. 17. vigiliis. 13. 4 | 25. 17.
169. 32. viis. 169. 32.
127. 19. viles. 127. 19.
13. 9 | 196. 20 | 220. vilia. 13. 9 | 196. 20 | 220.
22.
212. 2. villa. 212. 2.
234. 2. villæ. 234. 2.
43. 10 | 215. 4 | 226. villam. 43. 10 | 215. 4 | 226.
26 | 234. 1.
10. 13 | 45. 3 | 101. villas. 10. 13 | 45. 3 | 101.
16.
133. 20. villicum. 133. 20.
29. 6 | 46. 9 | 57. 5, vim. 29. 6 | 46. 9 | 57. 5,
Œc.
192. 24. viminibus. 192. 24.
159. 17. vinarii. 159. 17.
18. 14 | 64. 16 | 59. 12, *Œc.*
221. 18. vincere. 18. 14 | 64. 16 | 59. 12, *Œc.*
221. 18. vincetur. 221. 18.
99. 11 | 108. 20 | 153. vinci. 99. 11 | 108. 20 | 153.
C c 2

I N D E X

153. 21 | 191. 7 | 213. 17 |
 229. 19.
 vinciebant. 202. 21.
 vinciebat. 140. 17.
 vincimus. 52. 14.
 vincit. 220. 20 | 232.
 33.
 vincitur. 186. 1.
 vincta. 50. 10.
 vinctæ. 187. 4.
 vinctos. 114. 13.
 vinctum. 156. 4.
 vinctus. 155. 21.
 vincula. 34. 3 | 91. 22.
 vinculis. 38. 5. 44. 8.
 vindicamus. 17. 9.
 vindicandam. 73. 20.
 vindicando. 102. 7.
 vindicandum. 86. 11. 89. 6 |
 151. 19.
 vindicare. 99. 4.
 vindicari. 9. 8.
 vindicarum. 8. 17 | 90. 11.
 vindicaturum. 79. 17.
 vindices. 50. 12 | 179. 13 |
 185. 3 | 191. 16 | 217.
 4.
 vindiſtam. 74. 9.
 vineæ. 139. 7.
 vineas. 94. 20 | 124. 18 |
 139. 10 | 141. 2.
 vineis. 80. 9 | 141. 4.
 vino. 19. 16 | 101. 17 | 124.
 25.
 vinoque. 192. 32.
 violasse. 174. 10.
 violasti. 167. 10.
 violenterque. 97. 18.
 violentia. 26. 8.
 violentiam. 48. 27.
 vir. 83. 20 | 115. 9 | 128. 13 |
 153. 12 | 174. 17 | 229. 28 |
 231. 8.
 vires. 57. 11 | 184. 4.
 virgine. 12. 12.
 virgines. 41. 2 | 174. 2 |
 186. 10.
 virgulta. 105. 1 | 106. 10 |
 203. 38.
 viri. 11. 2, 8 | 18. 2 | 33. 3,
 &c.
 viribus. 62. 6 | 231. 29.
 virile. 18. 7 | 175. 1.
 virilem. 9. 16.
 virili. 215. 25.
 virilia. 183. 1.
 virilis. 21. 3.
 viris. 7. 11 | 51. 25 | 52. 23,
 &c.
 virisque. 74. 14 | 111. 1 |
 114. 16.
 viritim. 104. 19.
 virium. 2. 2 | 186. 13.
 viro. 21. 4 | 80. 20 | 89. 18 |
 100. 9 | 179. 19.
 virorum. 53. 7 | 139. 4 | 161.
 21 | 191. 3 | 218. 10 |
 233. 2.
 viros. 21. 2, 9 | 43. 1,
 &c.
 virtus. 2. 5, 17 | 7. 6, 13,
 &c.
 virtusque. 217. 25.
 virtute. 2. 6 | 4. 3, 7, &
 alibi.
 virtutem. 9. 12 | 18. 2 | 48.
 & alibi.
 virtuti. 3. 6 | 53. 5 | 59.
 5 | 107. 10 | 123. 10 | 151.
 9 | 156. 2.
 virtutibus. 231. 32.
 virtutis. 47. 1 | 52. 20,
 &c.
 virum. 35. 6 | 41. 19,
 &c.
 vis. 1. 4 | 30. 3 | 38. 1,
 &c.
 visa. 154. 17 | 163. 13 |
 211. 14 | 216. 20 | 225.
 21.
 visceribus. 227. 7.
 visebatur. 175. 2.
 visendum. 215. 5.
 visens. 67. 13.
 visentibus. 205. 10.
 visere. 10. 14 | 112. 28.
 visi. 222. 13.
 visos. 207. 21.
 visu. 144. 21 | 155. 18.
 visum. 29. 17 | 136. 16 |
 137. 24 | 140. 11 | 141.
 10, 18 | 147. 19 | 224.
 12.
 visundi. 56. 1 | 139. 20.
 visus. 147. 4 | 203. 27.
 vita. 2. 2, 11 | 46. 5 | 48.
 4, &c.
 vitabundi. 112. 25.
 vitabundus. 94. 23 | 146.
 27. 179. 3.
 vitæ. 17. 9 | 35. 21 | 49.
 13, &c.
 vitequæ. 62. 1.
 vitam. 1. 2 | 3. 7, 9 | 18. 3,
 &c.
 vitamque. 126. 20.
 vitantes. 192. 17.
 vitare. 124. 14 | 170. 14 |
 220. 6.
 vitæque. 219. 11.
 vitia. 4. 9 | 49. 5 | 74. 1 |
 232. 1, 2.
 vitilis. 163. 2 | 191. 23.
 vitio. 158. 1 | 234. 12.
 vitiorum. 233. 16, 19.
 vitiosis. 178. 16.
 vitium. 9. 12 | 229. 10 | 230.
 31.
 vivamus. 45. 14 | 90. 12.
 viventes. 6. 12.
 vivere. 3. 10 | 14. 16 | 73.
 3, 4 | 203. 4 | 230. 12.
 viverent. 231. 13.
 vives. 153. 29.
 vivi. 126. 19, 21.
 vivit. 229. 5.
 vivo. 196. 21 | 232. 17.
 vivos. 225. 18.
 vivum. 102. 16 | 113. 19.
 vivus. 55. 13, 17.
 vix. 44. 6 | 66. 13 | 70.
 21, &c.
 vixerint. 131. 20.
 vixeris. 232. 29.
 vixissent. 230. 21.
 vixisti. 226. 8.
 ulciscendo. 160. 4.
 ulcisci. 87. 13 | 100. 4.
 ulla. 18. 24 | 82. 9 | 114.
 8 | 121. 20 | 191. 12 | 231.
 3.
 ullam. 51. 21 | 162. 4 | 219.
 27 | 225. 27.
 ullis. 48. 6 | 208. 6.
 ullo. 116. 9 | 124. 12 | 129.
 9 | 138. 11 | 143. 18.
 ullum. 18. 11 | 63. 16 | 106.
 22. 133. 19 | 143. 17 | 220.
 14 | 231. 1.
 ullus. 7. 12.
 ulteriore. 33. 22 | 176. 6.
 ulteriorem. 174. 32.
 ulti. 27. 8.
 ultra. 42. 10 | 161. 6 | 175.
 3 | 182. 10 | 204. 14.
 ultro. 64. 6 | 73. 11 | 100.
 17 | 153. 14 | 154. 11 |
 178. 11 | 184. 7 | 208.
 23.
 ultroque

V O C A B U L O R U M.

uterentur.

- uterentur. 95. 18.
 uterer. 69. 9.
 uterque. 38. 15 | 178. 7 | 229.
 7.
 Utica. 149. 15.
 Uticae. 114. 24 | 116. 12.
 Uticam. 82. 19 | 135. 8.
 utile. 133. 9.
 utilem. 25. 5.
 utili. 59. 17.
 utilia. 149. 10 | 154. 17 |
 197. 13 | 218. 21 | 225.
 21.
 utilibus. 134. 27.
 utilis. 143. 3.
 utilius. 231. 15.
 utimur. 1. 5.
 utinam. 72. 5 | 73. 2 | 148.
 1 | 231. 13.
 utique. 69. 4 | 75. 19 | 162.
 20 | 179. 13.
 utitur. 229. 6.
 utpote. 51. 18.
 utraque. 3. 9 | 6. 1.
 utramque. 67. 7.
 utres. 137. 18 | 179. 1.
 utrimque. 35. 17 | 55. 7 |
 107. 17, 29, &c.
 utriusque. 23. 14 | 31. 16 |
 &c.
 utris. 123. 26.
 utriusque. 68. 12 | 124. 20 |
 135. 24.
 utrius. 212. 7.
 utriusque. 49. 9 | 80. 1, &c.
 utrium. 137. 21.
 utroque. 122. 9 | 128. 30,
 &c.
 utrum. 81. 23 | 177. 16,
 &c.
 utrumque. 2. 8 | 103. 1, &c.
 utuntur. 90. 5 | 217. 23.
 Vulcanaliorum. 192. 1.
 Vulcioque. 186. 16.
 vulgata. 207. 5.
 vulgi. 23. 1 | 129. 12 | 210.
 19.
 vulgo. 215. 12.
 vulgum. 119. 17 | 122. 11.
 vulgus. 17. 13 | 118. 5 |
 159. 17 | 199. 25.
 vulnera. 162. 18.
 vulnerabant. 111. 11.
 vulnerati. 111. 17 | 179. 6.
 vulneratus. 55. 22.
 vulnere. 175. 21 | 201. 11 |
 208. 10.
 vulneribus. 55. 15 | 113. 6 |
 147. 3 | 177. 13.
 vult. 120. 16 | 162. 23.
 vultis. 33. 3 | 45. 6 | 52. 23 |
 154. 1.
 vultu. 25. 7 | 55. 17 | 92.
 11 | 151. 5 | 155. 11.
 vultuque. 13. 7.
 vultum. 9. 7.
 Vulturii. 48. 15.
 Vulturio. 35. 3, 16 | 39. 4,
 10.
 Vulturium. 35. 1 | 36. 13.
 Vulturius. 35. 18 | 36. 15 |
 37. 19.
 uxor. 226. 13.
 uxore. 142. 3 | 226. 24.
 uxorem. 231. 6.
 uxores. 127. 17.
 uxori. 194. 4.
 uxorum. 232. 32.
 Z.
 Zama. 113. 9.
 Zamam. 110. 7, 25 |
 111. 12 | 112. 15.

FINIS.

BOOKS Printed for Abel Swall, at the Unicorn in
St. Paul's-Church-Yard.

C*ambden's Britannia*, newly Translated into *English* with large Additions and Improvements, and Maps of every Country, engrav'd anew. *Folio*.

Theſaurus Geographicus, a new Body of Geography, containing the General Doctrin of that Science, and a particular Description, Geographical, Topographical and Political of all the known Countries of the Earth, with Maps engraven Copper. *Folio*.

Monſieur *L. E. Du Pin's* History of Eccleſiaſtical Writers, containing an Account of the Lives and Writings, and an Abridgment of the Works of the Primitive Fathers, and all Eccleſiaſtical Writers from the time of our Saviour, to the end of the Ninth Century. *Folio*, Seven Tomes.

The *Evangelical History*, or the Life of our Saviour Jeſus Chriſt, comprehenſively and plainly related. Adorn'd with Copper Cuts. 8°.

The *Evangelical History*, Part II. being the Lives and Acts of the Holy Apoſtles. Illuſtrated with the Effigies of the Apoſtles, and a Map of their Travels, engraven in Copper. 8°.

The Eſſays or Councils, Civil and Moral, of Sir *Francis Bacon*, Lord *Verulam*, and Vicount of *St. Alban*; with a Character of *Q. Elizabeth* now added in this Edition. 8°.

The History of the Revolutions in *Sweden*, occaſion'd by the Change of Religion, and Alteration of Government in that Kingdom. Translated from *French*, by *J. Mitchel*, M. D. 8°.

Remæ Antiquæ Notitia: Or the Antiquities of *Rome*, containing a ſhort History of the Common-wealth; and an Account of their Religion, Government, Cuſtoms, &c. By *Baſil Kennet*, of C. C. C. *Oxon*. 8°.

C. Jul. Cæſaris Comment. cum Notis & Interpretat. *Joan. Goduini* in uſum *Delphini*. 8°.

P. Ovidii Metamorphoſeon. Interpret. & Notis illuſtravit *D. Crispinus* in uſum *Delph*. recensuit *J. Freind*, *Oxon*. 8°.

T. Lucretii Cari de Natura Rerum Libri. Interpretatione & Notis illuſtravit. *Tho. Creech*. 8°.

P. Virgilii Opera, Notis & Interpret. illuſtravit. *Carol. Ruæus* in uſum *Delphini*. 8°. Eutro-

Books Printed for Abel Swall.

Eutropii Historiæ Romanæ Breviar. cum Notis & Emendationibus Annæ, Tannaq. Fabri Filiæ, in usum Delphini. 8°.

The English Historical Library, Part I. A short View and Character of most of the Writers now extant, either in Print or Manuscript, which may be serviceable to the Undertakers of a General History of this Kingdom. By *W. Nicolson*, M. A. Arch-Deacon of *Carlisle*. 8°.

The English Historical Library. Part II. Giving a Catalogue of most of our Ecclesiastical Historians; and some Critical Reflections upon the Chief of them. With a Preface correcting the Errors, and supplying the Defects of the former Part. By *W. Nicolson*. 8°.

Medulla Historiæ Anglicanæ: A Compendious History of the Monarchs of *England*, from the time of *Julius Cæsar*, to the Reign of his present Majesty, *K. William*. 8°.

The Comedies of *Terence*, made *English*; with his Life, and some Remarks at the end. 8°.

Plautus's Comedies: *Amphitryon*, *Rudens* and *Epidicus*, *English'd*; with critical Remarks 8°.

The Courtiers Oracle: Or, the Art of Prudence, Written in *Spanish* by *Baltazar Gracian*; and now *English'd*. 8°.

Jacobi Rohaulti Tractatus Physicus, cum Animadversionibus Ant. le Grand. cui accessit ejusdem Rohaulti de Arte Mechanica Tractatus Mathematicus, figur. æneis illustrat. 8°.

Joan Clerici Physica, sive de Rebus Corporeis Libri Quinque. 8°.

Liturgia Ecclesiæ Anglicanæ Latine. 12°.

Now newly Published,

Archæologia Græcæ: Or, the Antiquities of *Greece*, containing an Account of the Civil Government of *Athens*. The Religion, Laws, Customs, &c. of the Ancient *Grecians*. By *Potter*, A. M. and Fellow of *Lincoln College*, *Oxon*. Illustrated with Sculptures. 8°.

The Lives and Characters of the Ancient *Greek* Poets. By *Basil Kennet* of *C. C. C. Oxon*. Adorn'd with their Heads in Sculpture. 8°.

n-
o.
ad
nt
a-
n,
a-
ne
e-
ne
of
o
e,
u,
n
i-
e
n-
i-
e
y
d
y
n